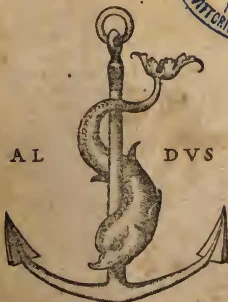
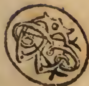

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
7 A
3

M. TVLLII CICERONIS ORA-
*tionum uolumen primum, in quo multa,
quæ in aliarum editionum libris cor-
rupte legebantur, ex diligenti
uetuſtorum exemplariũ
collatione ſunt
emendata.*

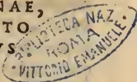
PAVLVS MANVTIVS ALDI F.

M. D. XL.

REVERENDISSIMO, ET ILLVSTRISSIMO S. R. E. PRESBITERO, CARDINALI RAVENNAE, BENEDICTO ACCOLTO PAVLVS MANVTIVS ALDI F. S. D.

M AXIME *esset optandum Accolte clarissime, ut, quæ olim à doctissimis uiris magno labore, magnisq; uigilijs sunt elucubrata, ea nostram ad ætatem omnia peruenire potuissent. artium plurimarum scientia, quarum adiumento ad uitam recte instituendam indigemus, non desideraretur. uerum ita casu nescio quo accidit, ut ex ijs scriptis, quæ ueteres illi, homines sapientissimi, reliquerunt, non solum multa prorsus interierint, sed etiam, quæ in hunc diem seruata sunt, ita deprauata, ita mutila legantur, ut sæpissime uix, aut ne uix quidem intelligi possint. hoc incommodum pater olim meus magna ex parte sustulit. cuius industria multos excitauit, ut eandem rem aggressi, iacentem literarum laudem pro suis quisque uiribus subleuaret. quod si alij fecerunt tantum æmulatione gloriæ permoti, certe, cur ego id faciam, hoc plus habeo causæ, quòd cum pater studiosis id, quod in hoc genere promiserat, morte præuentus præstare non potuerit, hoc me nomine ita appellant, quasi ad filios soleat non paternæ solum rei, sed uoluntatis etiam hæreditas peruenire. hæc me res, ut debet, multum mouet, sed auctoritas tua plurimum, quam ego tanti solco fa*

cere, ut quamcunque tu probas rationem, ea demum & utilis mihi, & honesta uideatur esse. tu igitur cum nos ad hoc posteritatis adiuuandæ studium & uehementer, & sæpe sis cohortatus, effecisti, ut in eam rem tanto alacrius incumbamus, quanto pluris apud me tua, quàm reliquorum omnium, consilia sunt. quòd si labore, studio, diligentia profici in hoc genere quicquam potest, ut certe potest: magnopere spero fore, ut neque officij tui in me admonendo, neque liberalitatis in adiuuando pœniteat. cuius rei quasi specimen erit hæc prima Ciceronis orationum pars, quam ex ueterum exemplarium collatione diligenter emendatam, in manus hominum sub tuo nomine emittimus. nā cum usu, & consuetudine ita comparatum sit, ut, quibus rebus principes uiri delectentur, in ijs rebus multi suum studium probare uelint, ex quo fit, ut ab alijs canes, ab alijs equos, aut aues nobiles dono dari uideamus: commode me facturum existimaui, siquid ego eius generis ad te mitterem, quod omnibus te præferre uoluptatibus intellexissem: soles enim quotidie ferè à grauissimarum artium tractatione, in hæc studia, quæ sibi ab humanitate nomen asciuerunt, quasi in hortum amœnissimum diuertere: ubi te modo oratorum & poetarum flores, modo dulcium amicorum colloquia mirifice delectant: ut præter id temporis, quod ualetudini dare soles, quod sanè pusillum est, hora nulla sit, quam non in literis, & cum uirtute traducas. quam tuæ uitæ rationem qui ignorant, mirantur scilicet, unde illa tibi in aduersis rebus fortitudo tanta, unde animi robur illud inuicti, quod ne illa quidem ipsa, quæ in

rebus humanis Fortuna dominatur, ullô pacto poterit infringere, contra cuius uim duplici te præsidio munieris; artium maximarum cognitione, & mentis optimæ conscientia. hæc est aliarum uirtutum, quæ in te sunt multæ, quasi princeps & regina quædam, ut in alijs neminem tibi anteponere, in hac ne conferre quidem possim. nam de prudentia, de pietate, de iustitia, ne uidear assentari, nihil dicam: ne de liberalitate quidem; quæ tamen ita nota est, ut nô, qui eam laudet, assentator, sed, qui non laudet, maleuolus existimetur. cum enim hæc dandi beneficij ratio eiusmodi sit, ut nulla certior ad laudem, nulla item magis lubrica uideatur uia, propterea ꝙ in beneficijs collocandis plerique fortunam hominum spectare solent, ut eandem gratiam, aut etiam cum fœnore recipiant: non est, quòd in hoc te labi quisquam arbitretur, cum & rarissime contingat, cuiusquam opera ut egere uidearis, & tu tamen quamplurimis ob eximiam naturæ tuæ liberalitatem, atque amplitudinem benigne facere & soleas, & possis. & cum de omnibus ad bene merendum natura es maxime propensus, tum uero ipsa te ratio atque doctrina ita conformauit, ut ad eos honestandos, qui se ijs artibus, in quibus ipse excellis, dedidere, tuum soleas studium libentissime conferre. quæ quidem humanitas & beneficentia tua non sanè uideo qui possit in ullo maior esse, quàm in me tuendo fuit. quæ est enim à te res, quæ ad meum commodum attineret, prætermissa? quis diligentius est adhortatus, ut hanc restituendæ antiquitatis laudem, qua pater meus olim excelluit, penè afflictam excitarem? quis eam ipsam ad rem perficiendam plura

contulit? cum etiam magnis Principibus, tui simillimis, ita me commendaris, ut iudicij tui testimonio permoti nó minimis ad se præmijs euocarint. quæ cum recordor, etsi me ipsum probe noui, tamen interdum mihi assentor, & mihi aliquid uideor esse, quòd à te sim ornatus. hæc me inanis ambitio ita delectat, ut illum dolorem, quem ex difficultate capio remunerandi, si non tollat, minuat quidem certe. quanquam tu is es, qui te satis superq; remuneratum existimas, si modo id, quod dedisti, ab eo, qui accepit, intelligis memoria teneri. quo in officio præstando noli credere quenquam esse qui me uincat. & huius quidem rei confido fore ut aliquádo eiusmodi à me signa dentur, quæ nullum cuiquam de mea in te uoluntate dubitandi locum relinquant. nunc earum rerum, quas ipsi quidem hoc tempore possumus, maxima, primum, ut dixi, Ciceronis orationum uolumen in tuo nomine apparebit. omnino neque amplitudine tua, neque ijs officijs, quæ in me contulisti, digna res uidetur, sed, ut spero, muneris nostri tenuitatem humanitatis tuæ magnitudo subleuabit. Vale.

M. TVLLII CICERONIS ORATIONVM, QVAE PRIMO VOLVMINE CONTINENTVR,

INDEX.

M. TVLLII CICERONIS PRO P. QVINTIO, ORATIO I.

q VAE RES In ciuitate duæ plurimũ possunt, eæ contra nos ambæ faciunt in hoc tempore, summa gratia, & eloquentia. quarum alteram C. Aquili uereor, alteram metuo. eloquentia Q. Hortensij ne me dicendo impediat, non nihil commoueor. gratia Sex. Neuij ne P. Quintio noceat, id uero non mediocriter pertimesco. neq; hoc tantopere querendũ uideretur, hæc summa in illis esse, si in nobis essent saltem mediocria. uerum ita se res habet, ut ego, qui neq; usu satis, & ingenio parum possum, cum patrono disertissimo comparer; P. Quintius, cui tenues opes, nullæ facultates, exiguæ amicorum copiæ sunt, cum aduersario gratiosissimo contendat. illud quoq; nobis accedit incõmodum, ꝙ M. Iunius, qui hanc causam Aquili aliquoties apud te egit, homo et in alijs causis exercitatus, & in hac multum & sæpe uersatus, hoc tempore abest, noua legatione impeditus: et ad me uentum est, qui ut summa haberem cætera, temporis quidem certe uix satis habui, ut rem tantam, tot controuersijs implicatam, possem cognoscere. ita, quod mihi consueuit in cæteris causis esse adiuméto, id quoq; in hac causa deficit: nam quo minus ingenio possum, subsidio mihi diligentiam comparaui. quæ quanta sit, nisi tempus, et spatium datum sit, intelligi non potest. Quæ quo plura sunt C. Aquili, eo te, & hos, qui tibi in consilio adsunt, meliori mente nostra uerba audire oportebit, ut multis

incommodis ueritas debilitata, tandem æquitate talium uirorum recreetur. quòd si tu iudex nullo præsidio fuisse uidebere contra uim, & gratiam solitudini, atq; inopiæ; si apud hoc consilium ex opibus, nō ex ueritate causa pendetur: profectò nihil est iam sanctum, atq; sincerum in ciuitate; nihil, quod humilitatem cuiusquam grauitas & uirtus iudicis consoletur. certe aut apud te, & eos, qui tibi adsunt, ueritas ualebit: aut ex hoc loco repulsa ui, & gratia, locum, ubi consistat, reperire non poterit. non eo dico C. Aquili, quo mihi ueniat in dubium tua fides & constantia: aut quo non in ijs, quos tibi aduocasti, uiris electissimis ciuitatis spem summam habere P. Quintius debeat. quid ergo est? primum magnitudo periculi summo timore hominem afficit, ꝙ uno iudicio de fortunis omnibus decernit. idq́; dum cogitat, non minus sæpe ei uenit in mentem potestatis, quàm æquitatis tuæ; propterea ꝙ omnes, quorum in alterius manu uita posita est, sæpius illud cogitant, quid possit is, cuius in ditione ac potestate sunt, quàm quid debeat facere. deinde habet aduersarium P. Quintius uerbo Sex. Neuium, re uera huiusce ætatis homines disertissimos, fortissimos, ornatissimos nostræ ciuitatis, qui cōmuni studio summis opibus Sex. Neuium defendunt, si id est defendere, cupiditati alterius obtemperare, quo is facilius, quē uelit, iniquo iudicio opprimere possit: nam quid hoc iniquius, aut indignius C. Aquili dici aut commemorari potest, quàm me, qui caput alterius, famam, fortunasq; defendam, priore loco causam dicere? cum præsertim Q. Hortensius, qui hoc iudicio partes accusatoris obtinet, contra me sit dicturus, cui summam copiam facultatemq; dicendi

natura largita est.ita fit,ut ego,qui tela depellere,et uulneribus mederi debeam,tum id facere cogar,cum etiam telum aduersarius nullum iecerit: illis autem id tempus impugnandi detur,cum & uitandi illorum impetus potestas adempta nobis erit,&, siqua in re,id quod parati sunt facere,falsum crimẽ,quasi uenenatum aliquod telum,iecerint,medicinæ faciendæ locus non erit.id accidit Prætoris iniquitate, & iniuria: primum quòd contra omnium cõsuetudinem iudicium prius de probro, quàm de re maluit fieri: deinde ꝙ ita constituit id ipsum iudicium,ut reus,ante quàm uerbũ accusatoris audisset,causam dicere cogeretur.quod eorum gratia,& potẽtia factum est,qui,quasi sua res,aut honos agatur,ita diligenter Sex.Neuij studio & cupiditati morem gerunt,& in eiusmodi rebus opes suas experiuntur,in quibus quo plus propter uirtutẽ nobilitatemq; possunt,eo minus, quantũ possint,debent ostendere. cum tot tantisq; difficultatibus affectus atq; afflictus,in tuam C.Aquili fidem, ueritatem,misericordiam P.Quintius confugerit; cum adhuc ei propter uim aduersariorum non ius par,non agendi potestas eadem, non magistratus æquus reperiri potuerit; cum ei summam per iniuriam omnia inimica, atq; infesta fuerint: te C.Aquili,uosq;,qui in consilio adestis, orat,atq; obsecrat,ut multis iniurijs iactatam atq; agitatam æquitatem,in hoc tandem loco consistere,& confirmari patiamini.id quo facilius facere possitis,dabo operam,ut,à principio res quemadmodum gesta & cõtracta sit,cognoscatis. C.Quintius fuit P.Quintij huius frater, sanè cæterarum rerum paterfamilias & prudens & attentus, una in re paulo minus consideratus,

qui societatem cum Sex. Neuio fecerit, uiro bono, ueruntamen non ita instituto, ut iura societatis, & officia certi patrisfamilias nosse posset: non quo ei deesset ingenium: (nam neq; parum facetus scurra Sex. Neuius, neq; inhumanus præco est unquam existimatus:) quid ergo est? cum ei natura nihil melius, quàm uocem, dedisset, pater nihil præter libertatem reliquisset: uocem in quæstũ contulit, libertate usus est, quo impunius dicax esset. quare, ꝙ socium tibi eum uelles adiungere, nihil erat, nisi ut in tua pecunia condisceret, qui pecuniæ fructus esset. tamen Inductus consuetudine, ac familiaritate Quintius fecit, ut dixi, societatem earum rerum, quæ in Gallia comparabantur. erat ei pecuaria res ampla, & rustica sanè bene culta, & fructuosa. tollitur ab atrijs Licinijs atq; à præconum consessu in Galliam Neuius, & trans alpes usq; transfertur. fit magna mutatio loci, non ingenij: nã qui ab adolescentulo quæstum sibi instituisset sine impendio; posteaquam nescio quid impendit, & in commune contulit, mediocri quæstu contentus esse non poterat: nec mirum, si is, qui uocem uenalem habuerat, ea, quæ uoce quæsiuerat, magno sibi quæstui fore putabat. itaq; hercule haud mediocriter de communi, quicquid poterat, ad se in priuatam domum seuocabat. qua in re ita diligens erat, quasi ij, qui magna fide societatem gererent, arbitriũ pro socio condemnari solerent. uerum his de rebus nõ necesse habeo dicere ea, quæ me P. Quintius cupit commemorare. tametsi causa postulat, tamen, quia postulat, non flagitat, præteribo. cum annos iam complures societas esset, & cum sæpe suspectus Quintio Neuius fuisset, neq; ita commode posset rationem reddere earũ rerum, quas

libidine, non ratione gesserat: moritur in Gallia Quintius, cum adesset Neuius, & moritur repentino. hæredem testamento reliquit hunc P. Quintium, ut ad quem summus mœror morte sua ueniebat, ad eundem summus honos quoq; perueniret. quo mortuo, nec ita multo post, in Galliam proficiscitur Quintius. ibi cum isto Neuio familiariter uiuit: annum ferè unà sunt, cum & de societate inter se multa communicarent, & de tota illa ratione atq; re Gallicana: neque interea uerbum ullum interposuit Neuius, aut societatem sibi quippiam debere, aut priuatim Quintium debuisse. cum æris alieni aliquantulum esset relictum, quibus nominibus pecuniam Romæ curari oporteret: auctionem in Gallia P. hic Quintius Narbone se facturum esse proscribit earum rerum, quæ ipsius erant priuatæ. ibi tum uir optimus Sex. Neuius hominem multis uerbis deterret ne auctionetur: eum non ita commode posse eo tempore, quæ proscripsisset, uendere: Romæ sibi nummorum facultatem esse, quam, si saperet, communem existimaret pro fraterna illa necessitudine, & pro ipsius affinitate: nam P. Quintij consobrinam habet in matrimonio Neuius, & ex ea liberos. quia, quod uirum bonum facere oportebat, id loquebatur Neuius, credidit Quintius, eum, qui orationem bonorum imitaretur, facta quoq; imitaturum. auctionem uelle facere desistit: Romam proficiscitur: decedit ex Gallia Romam simul Neuius. cum pecuniam C. Quintius P. Scapulæ debuisset: per te C. Aquili decidit P. Quintius, quod liberis eius dissolueret. hoc eo per te agebatur, quòd propter ærariam rationem non satis erat in tabulis inspexisse quan-

tum deberetur, nisi à Quæstoribus quæsisset quantum sol ueretur. decidis, statuísq; tu propter necessitudinem, quæ tibi cum Scapulis est, quid ijs ad denarium solueretur. hæc omnia Quintius agebat auctore, & consuasore Neuio: nec mirum, si eius utebatur cõsilio, cuius auxilium sibi paratum putabat: non modo enim pollicitus erat in Gallia, sed Romæ quotidie, simul atq; sibi hic annuisset, numeraturum se dicebat. Quintius porrò istum posse facere uidebat: debere, intelligebat: mentiri, quia causa, cur mentiretur, non erat, non putabat. quasi domi nummos haberet, ita constituit Scapulis se daturum: Neuium certiorem facit: rogat, ut curet, quod dixisset. tum iste uir optimus (uereor ne se derideri putet, quòd iterum iam dico optimus) qui hunc in summas angustias adductum putaret; ut eum suis conditionibus in ipso articulo temporis astringeret, assem sese negat daturum, nisi prius de rebus rationibúsq; societatis omnibus decidisset, & scisset sibi cum Quintio controuersiæ nihil futurum. posterius, inquit, ista uidebimus, Quintius: nunc hoc uelim cures (si tibi uidetur) quod dixisti. negat se alia ratione facturum: quod promisisset, non plus sua referre, quàm si, cum auctionem uẽderet, domini iussu quippiam promisisset. destitutione illa perculsus Quintius, à Scapulis paucos dies aufert, in Galliam mittit, ut ea, quæ proscripserat, uenirent. deteriore tempore absens auctionatur: Scapulis difficiliore conditione dissoluit. tunc appellat ultro Neuium, ut, quoniam suspicaretur aliqua de re fore controuersiam, uideret, ut quamprimum, & quam minima cum molestia tota res transigeretur. dat iste amicum M. Trebellium: nos cõmunem necessarium, qui istius

domi erat educatus, et quo utebatur iste plurimum, propinquum nostrum Sex. Alphenum. res conuenire nullo modo poterat: propterea ꝙ hic mediocrem iacturam facere cupiebat, iste mediocri præda cõtentus non erat. itaq; ex eo tempore res esse in uadimonium cœpit. cum uadimonia sæpe dilata essent, & cum aliquantum temporis in ea re esset consumptum, neq; quicquam perfectum esset: uenit ad uadimoniũ Neuius. obsecro C. Aquili, uosq; qui adestis in consilio, ut diligenter attendatis, ut singulare genus fraudis, & nouam rationem insidiarum cognoscere possitis. ait se auctionatum esse in Gallia: quod sibi uideretur, se uendidisse: curasse, ne quid sibi societas deberet: se iam neq; uadari amplius, neq; uadimonium promittere: si quid agere secum uelit Quintius, non recusare. hic, cum rem Gallicanam cuperet reuisere, hominem in præsentia non uadatur. ita sine uadimonio disceditur. deinde Romæ dies XXX ferè Quintius commoratur: cum cæteris, quæ habebat, uadimonia differt, ut expeditus in Galliam proficisci posset. proficiscitur: Roma egreditur ante diem IIII. Cal. Februarij Scipione & Norbano Coss. quæso, ut eum diem memoriæ mandetis. L. Albius Sex. filius Quirina, uir bonus & cumprimis honestus, unà profectus est. cum uenissent ad Vada Volaterrana quæ nominantur, uident perfamiliarem Neuij, qui ex Gallia pueros uenales isti adducebat, L. Publicium. qui ut Romam uenit, narrat Neuio, quo in loco uiderit Quintium. quod nisi ex Publicio narratum Neuio esset, non tam cito res in contentionem uenisset. tum Neuius ipse pueros circum amicos dimittit: ipse suos necessarios ab atrijs Licinijs, & à

faucibus macelli corrogat, ut ad tabulam Sestiam sibi adsint hora secunda postridie. ueniunt frequentes: testificantur isti P. Quintium non stetisse, & se stetisse. tabulæ maximæ signis hominum nobilium consignantur. disceditur. postulat à Burrieño Prætore Neuius, ut ex edicto bona possidere liceat. iussit bona proscribi eius, quicum familiaritas fuerat, societas erat, affinitas liberis istius uiuis diuelli nullo modo poterat. qua ex re intelligi facile potuit, nullum esse officium tam sanctum, atq; solenne, quod non auaritia comminuere, atq; uiolare soleat. etenim si ueritate amicitia, fide societas, pietate propinquitas colitur: necesse est, iste, qui amicum, socium, affinem fama ac fortunis spoliare conatus est, uanum se, & perfidiosum, & impium esse fateatur. libellos Sex. Alphenus procurator P. Quintij, familiaris & propinquus Sex. Neuij, deijcit: seruulum unum, quem iste prehenderat, abducit: denuntiat, sese procuratorem esse, istum æquum esse famæ fortunisq; P. Quintij consulere, et aduentum eius expectare. quod si facere nolit, atq; inhibuerit eiusmodi rationibus illum ad suas conditiones perducere: sese nihil precari, &, si quid agere uelit, iudicio defendere. hæc dum Romæ geruntur, Quintius interea contra ius et consuetudinem edicto Prætoris de saltu agroq; communi à seruis communibus ui detruditur. existima C. Aquili id, modo, & ratione omnia Romæ Neuium fecisse, si hoc, quod per literas istius in Gallia gestum est, recte, atq; ordine factum uidetur. expulsus atq; eiectus è prædio Quintius, accepta insigni iniuria, confugit ad C. Flaccum imperatorem, qui tum erat in prouincia: quem, ut ipsius dignitas poscit, honoris gratia nomino. is eam

rem quàm uehementer uindicandam putarit, ex decretis eius poteritis cognoſcere. Alphenus *interea* Romæ *cum iſto gladiatore uetulo quotidie pugnabat: utebatur populo ſanè ſuo, propterea quòd iſte caput petere non deſinebat. iſte poſtulat, ut procurator iudicatum ſolui ſatiſdaret. negat* Alphenus *æquum eſſe procuratorem ſatiſdare, quod reus ſatiſdare non deberet, ſi ipſe adeſſet. appellantur* Tribuni: *à quibus cum eſſet certum auxilium petitum, ita tamen diſceditur, ut* Idibus Sept. P. Q*uintium ſiſti* Sex. Alphenus *promitteret. uenit* Romam Q*uintius, uadimonium ſiſtit: iſte, homo acerrimus, bonorum poſſeſſor, expulſor, ereptor, annum et ſex menſes nihil petit, quieſcit, conditionibus hunc, quoad poteſt, producit. à* Cn. Dolabella *deniq;* Prætore *poſtulat, ut ſibi* Q*uintius iudicatum ſolui ſatiſdet, ex formula, quòd ab eo petat, cuius ex edicto* Prætoris Romani *bona dies* XXX *poſſeſſa ſint. non recuſabat* Q*uintius, quin ita ſatiſdare iuberet, ſi bona poſſeſſa eſſent ex edicto. decernit: quàm æquum, nihil dico: unum hoc dico, nouum: & hoc ipſum tacuiſſe mallem, quoniã utrunque quiuis intelligere potuiſſet. iubet* P. Q*uintium ſponſionem cum* Sex. Neuio *facere, ſi bona ſua ex edicto* P. Burrieni Prætoris *dies* XXX *poſſeſſa eſſent. recuſabant qui aderant tum* Q*uintio: demonſtrabant, de re iudicium fieri oportere, ut aut uterq; inter ſe, aut neuter ſatiſdaret: non neceſſe eſſe famam alterius in iudicium uenire. clamabat porrò ipſe* Q*uintius, ſeſe idcirco nolle ſatiſdare, ne uideretur iudicaſſe, bona ſua ex edicto poſſeſſa eſſe: ſponſionem porrò ſi iſtiuſmodi faceret, ſe (id quod nunc euenit) de capite ſuo priore lo=*

co causam esse dicturum. Dolabella (quēadmodum solent homines nobiles: seu recte seu perperā facere cœperunt, ita in utroque excellunt, ut nemo nostro loco natus assequi posset) iniuriā facere fortissime perseuerat; aut satisdare, aut sponsionem iubet facere, & interea recusantes nostros aduocatos acerrime submoueri. conturbatus sanè discedit Quintius: neq; mirum, cui hæc optio tā misera tamq; iniqua daretur, ut aut ipse se capitis dānaret, si satisdedisset: aut causam capitis, si sponsionē fecisset, priore loco diceret. cū in altera re causæ nihil esset, quin secus iudicaret ipse de se, quod iudicium grauissimū est: in altera spes esset ad talem tamen uirum iudicem ueniendi, unde eo plus opis auferret, quo minus attulisset gratiæ: sponsionē facere maluit, fecit, te iudicē C. Aquili sumpsit, ex sponso egit. in hoc summa iudicij, causaq; tota consistit. iudiciū esse C. Aquili nō de re pecuniaria, sed de fama fortunisq; P. Quintij uides. cum maiores ita constituerint, ut, qui pro capite diceret, is posteriore loco diceret: nos, inaudita criminatione accusatorū, priore loco causam dicere intelligis: eos porrò, qui defendere consuerunt, uides accusare, & ea ingenia conuerti ad perniciē, quæ antea uersabantur in salute atq; auxilio ferendo. illud etiā restiterat, quod hesterno die fecerunt, ut te in ius adducerēt, ut nobis tēpus, q̄ diu diceremus, præstitueres: quā rem facile à Prætore impetrassent, nisi tu, quod esset tuū ius, & officium, partesq;, docuisses. neq; nobis adhuc præter te quisquam fuit, ubi nostrum ius contra illos obtineremus: neq; illis unq̄ satis fuit illud obtinere, quod probari omnibus posset: ita sine iniuria potentiā leuem, atq; inopem esse arbitrātur.

uerum quoniam tibi instat Hortensius, ut eas in consi=lium; à me postulat, ne dicendo tempus absumam; queritur, priore patrono causam defendente, nunquam perorari potuisse: non patiar istam manere suspicionem, nos rem iudicari nolle. nec illud mihi arrogabo, me posse causam commodius demonstrare, q̃ antea demonstrata sit: neq; tamen tam multa uerba faciam: propterea ꝙ & ab illo, qui ante dixit, informata iam causa est; & à me, qui neq; excogitare, neque pronunciare multa pos=sum, breuitas postulatur, quæ mihimet ipsi amicissima est. faciam, quod te sæpe animaduerti facere Hortensi: totam causæ meæ dictionem certas in partes diuidam. tu id semper facis, quia semper potes: ego in hac causa faciam, propterea ꝙ in hac uideor posse facere. quod tibi natura dat ut semper possis, id mihi causa dat ut ho=die possim. certos mihi fines, terminosq; constituã, extra quos egredi non possim, si maxime uelim: ut & mihi sit propositum de quo dicã; & Hortensius habeat exposita, ad quæ respondeat; & tu C. Aquili iam ante animo pro spicere possis, quibus de rebus auditurus sis. Negamus, te bona P. Quintij Sexte Neui possedisse ex edicto Prætoris. in eo sponsio facta est. ostendam, primũ causam non fuisse, cur à Prætore postulares, ut bona P. Quintij possideres: deinde, ex edicto te possidere non potuisse: postremo, nõ possedisse. quæso C. Aquili, uosq; qui estis in consilio, ut, quid pollicitus sim, diligẽter memoriæ mãdetis: etenim rẽ facilius totã accipietis, si hæc memineritis: et me facile uestra existimatione reuocabitis, si extra hos cãcellos egredi conabor, quos mihi ipse circũdedi. nego fuisse causã, cur postularet: nego ex edicto possidere potuisse:

nego, possedisse. hæc tria cũ docuero, perorabo. non fuit cã, cur postulares. qui hoc intelligi potest? q̃a Sex. Neuio neq; ex societatis rõne, neq; priuatim quicq̃ debuit Quintius. quis huic rei testis est? idem, qui acerrimus aduersarius. in hac re te, te inquam testem Neui citabo. annum, & eo diutius post mortem C. Quintij fuit in Gallia tecum simul Quintius. doce, te petijsse ab eo istam nescio quam innumerabilẽ pecuniam. doce, aliquando mentionem fecisse, dixisse deberi: debuisse concedam. moritur C. Quintius, qui tibi, ut ais, certis nominibus grandem pecuniam debuit: hæres eius P. Quintius in Galliã ad te ipsum uenit, in agrum communem, eò deniq;, ubi non modo res erat, sed ratio quoq; omnis, & omnes literæ. quis tam dissolutus in re familiari fuisset, quis tã negligens, quis tam tui Sexte dissimilis, qui, cum res ab eo, qui contraxisset, recessisset, & ad hæredem peruenisset, non hæredem, cum primum uidisset, certiorem faceret? appellaret? rationem afferret? si quid in controuersiam ueniret, aut intra parietes, aut summo iure experiretur? ita ne est? quod uiri optimi faciunt, si qui suos propinquos ac necessarios caros & honestos esse atq; haberi uolunt, id Sex. Neuius non faceret? qui usq; eò feruet, ferturq; auaritia, ut de suis commodis nolit aliquã partem amittere, ne quam partem huic propinquo suo ullius ornamenti relinquat. & is pecuniam, siqua deberetur, nõ peteret, qui, quia, quod debitum nunquam est, id datum non est, non pecuniam modo, uerum etiam hominis propinqui sanguinem, uitamq; eripere conatur. huic tu molestus esse uidelicet noluisti, quẽ nunc respirare libere non sinis, quem nunc interficere nefarie cupis,

cum tum pudenter appellare nolebas. ita credo, hominem propinquum, tui obseruantem, uirum bonum, pudétem, maiorem natu, nolebas, aut non audebas appellare. sæpe, ut fit, cum ipse te confirmasses, cum statuisses de pecunia mentionem facere, cũ paratus meditatusq; uenisses, homo timidus, uirginali uerecundia, subito ipse te retinebas, excidebat repente oratio; cũ cuperes appellare, nõ audebas, ne inuitus audiret. id erat profecto. credamus hoc, Sex. Neuiũ, cuius caput oppugnet, eius auribus pepercisse. si debuisset Sexte, petisses statim: si nõ statim, paulo quidem post: si non paulo, at aliquando, sex quidem illis mensibus profecto, anno uertente sine controuersia. anno & sex mensibus uero, cum tibi quotidie potestas hominis fuisset admonendi, uerbum nullum facis: biennio iam confecto ferè, appellas. quis tam perditus ac profusus nepos, non adesa iã, sed abundanti pecunia sic dissolutus fuisset, ut fuit Sex. Neuius? cũ hominé nomino, satis mihi uideor dicere. debuit tibi C. Quintius: nunquam petisti. mortuus est ille, res ad hæredé uenit: cum eum quotidie uideres, post bienniũ deniq; appellas. dubitabitur, utrũ sit probabilius, Sex. Neuium statim, si quid deberetur, petiturũ fuisse, an ne appellaturum quidem biennio? appellandi tépus non erat? at tecum anno plus uixit. in Gallia agi non potuit? at & in prouincia ius dicebatur, et Romæ iudicia fiebãt. restat, ut aut summa negligentia tibi obstiterit, aut unica liberalitas. si negligentiam dices, mirabimur: si bonitatem, ridebimus: neque, præterea quid possis dicere, inuenio. Satis est argumẽti, nihil esse debitũ Neuio, ꝙ tã diu nihil petiuit. quid, si hoc ipsum, quod nũc facit, ostẽdo testimonio esse, nihil

deberi? quid enim nunc agit Sex. Neuius? qua de re controuersia est? quod est hoc iudicium, in quo iam bienniũ uersamur? quid negotij geritur, in quo ille tot et tales uiros defatigat? pecuniam petit: nunc deniq;? ueruntamen petit: audiamus. de rationibus & controuersijs societatis uult dijudicari, sero, uerum aliquando tamen: concedamus. non, inquit, id ago C. Aquili, neq; in eo nunc laboro. pecunia mea tot annos utitur P. Quintius. utatur sane, nõ peto. quid igitur pugnas? an, quod sæpe multis in locis dixisti, ne in ciuitate sit? ne locũ suum, quem adhuc honestissime defendit, obtineat? ne numeretur inter uiuos? decernat de uita, & ornamentis suis omnibus? apud iudicem causam priore loco dicat? &, eam cum orarit, tum deniq; uocem accusatoris audiat? quid? hoc quò pertinet? ut ocyus ad tuum peruenias? at, si id uelles, iam pridem actum esse poterat. ut honestiore iudicio confligere? at sine summo scelere P. Quintium propinquum tuũ iugulare non potes. ut facilius iudicium sit? at neq; C. Aquilius de capite alterius libenter iudicat, & Q. Hortensius contra caput non didicit dicere. quid à nobis autem C. Aquili refertur? pecuniam petit: negamus deberi: iudicium fiat statim: non recusamus. nũ quid præterea? si ueretur ut res iudicio facto parata sit, iudicatum solui satis accipiat. quibus à me uerbis satis accipiet, ijsdem ipse, quod peto, satisdet. actum iam potest esse C. Aquili: iam tu potes discedere liberatus molestia propè dicam non minore, q̃ Quintius. quid agimus Hortensi? quid de hac conditione dicimus? possumus aliquando depositis armis, sine periculo fortunarum, de re pecuniaria disceptare? possumus ita rẽ nostram persequi, ut hominis propin=

qui caput incolume esse patiamur? possumus petitoris personá capere, accusatoris deponere? immo, inquit, abs te satis accipiam, ego auté tibi non satisdabo. quis tandem nobis ista iura tam æqua describit? quis hoc statuit, quod æquum sit in Quintium, id iniquũ esse in Neuiũ? Quintij bona, inquit, ex edicto Prætoris possessa sunt. ergo, id ut confitear, postulas: ut, quod nunq̃ factum esse iudicio defendimus, id, perinde quasi factum sit, nostro iudicio cõfirmemus. inueniri ratio C. Aquili non potest, ut ad suũ quisq; q̃primum sine cuiusq̃ dedecore, infamia, perniciéq; perueniat? profecto, siquid deberetur, peteret: non omnia iudicia fieri mallet, q̃ unũ illud, unde hæc omnia nascũtur. qui inter tot annos ne appellarit quidé Quintium, cum potestas esset agendi quotidie; qui, quo tempore primum male agere cœpit, in uadimonijs differendis tempus omne consumpserit; qui postea quoq; uadimoniũ missum fecerit, hunc per insidias ui de agro cómuni deiecerit; qui, cũ de re agendi nullo recusante potestas fuisset, sponsioné de probro facere maluerit; qui, cum reuocetur ad id iudicium, unde hæc nata sunt omnia, conditionem æquissimam repudiet; fateatur, se nõ pecuniam, sed uitam & sanguinem petere: is non hoc palàm dicit? mihi si quid deberetur, peteré, atq; adeo iam pridem abstulissem: nihil hoc tanto negotio, nihil tam inuidioso iudicio, nihil tã cópiosa aduocatione uterer, si petendũ esset: extorquendum est inuito atq; ingratis, quod non debet; eripiédum, atq; exprimendum est: de fortunis omnibus P. Quintius deturbandus est: potentes, diserti, nobiles omnes aduocãdi sunt: adhibéda uis est ueritati: minæ iactentur: pericula intẽdãtur: formidines opponãtur, ut

his rebus aliquando uictus, & perterritus ipse cedat. quæ me hercule omnia, cum, qui contra pugnent, uideo, & cum illũ consessum considero, adesse atq; impendere uidentur, neq; uitari ullo modo posse. cum autem ad te C. Aquili *oculos animumq; retuli; quo maiore conatu studioq; aguntur, eo leuiora infirmioraq; existimo. nihil igitur debuit, ut tu ipse prædicas. quid, si debuisset? cõtinuo ne causa fuisset, cur à* Prætore *postulares, ut bona possideres? non opinor id quidẽ neq; ius esse, neq; cuiquã expedire. quid igitur demonstrat? uadimonium sibi ait esse desertum. antequã doceo id factũ non esse, libet mihi* C. Aquili *ex officij ratione, atq; ex omnium cõsuetudine rem ipsam, & factũ simul* Sex. Neuj *considerare. ad uadimonium non uenerat, ut ais, is, quicum tibi affinitas, societas, omnes deniq; causæ, & necessitudines ueteres intercedebant: ilicò ne ad* Prætorem *ire conuenit? continuo ne uerũ fuit postulare, ut ex edicto bona possidere liceret? ad hæc extrema & inimicissima iura tam cupide decurrebas, ut tibi nihil in posterum, quod grauius atq; crudelius facere posses, reseruares? nã quid homini potest turpius, quid uiro miserius, aut acerbius usu uenire? quod tantum euenire dedecus? quæ tanta calamitas inueniri potest? pecuniã si cuipiã fortuna ademit, aut si alicuius eripuit iniuria, tamẽ, dum existimatio est integra, facile consolatur honestas egestatem. at non nemo aut ignominia affectus, aut iudicio turpi conuictus, bonis quidem suis utitur, alterius opes, id quod miserrimum est, non expectat: hoc tamẽ in miserijs adiumento & solatio subleuatur. cuius uero bona uenierunt, cuius non modo illæ amplissimæ fortunæ, sed*

etiam uictus uestitusq; necessarius sub praecone cum dedecore subiectus est; is non modo ex numero uiuorum exturbatur, sed, si fieri potest, infra etiā mortuos amandatur: etenim mors honesta saepe uitam quoque turpem exornat, uita turpis ne morti quidem honestae locū relinquit. ergo hercule cuius bona ex edicto possidentur, huius omnis fama & existimatio cum bonis simul possidetur: de quo libelli in celeberrimis locis proponuntur, huic ne perire quidem certe tacite obscureq; conceditur. cui magistri fiunt, & domini constituuntur, qui, qua lege & qua conditione pereat, pronuncient, de quo homine praeconis uox praedicat, & pretium conficit; huic acerbissimum uiuo uidentiq; funus ducitur; si funus id habendum sit, quò non amici conueniunt ad exequias cohonestandas, sed bonorum emptores, ut carnifices, ad reliquias uitae lacerandas & distrahendas: itaque maiores nostri raro id accidere uoluerunt: Praetores, ut considerate fieret, comparauerunt. uiri boni cum palàm fraudantur, cum experiundi potestas non est, timide tamen & pedetentim istuc descendunt, ui ac necessitate coacti, inuiti, multis uadimonijs desertis, saepe illusi ac destituti: considerant enim, quid & quantū sit, alterius bona proscribere. iugulare ciuem ne iure quidem quisquam bonus uult: mauult enim commemorare, se, cum posset perdere, pepercisse, quàm, cum parcere potuerit, perdidisse. haec in homines alienissimos, denique inimicissimos uiri boni faciunt & hominum existimationis, & communis humanitatis causa, ut, cum ipsi nihil alteri scientes incommodarint, nihil ipsis iure incōmodi cadere possit. ad uadimonium non uenit: quis? propinquus. si

res ista grauissima sua sponte uideretur, tamen eius atro citas necessitudinis nomine leuaretur. ad uadimonium non uenit: quis? socius. etiam grauius aliquid ei debe res concedere, quicum te aut uoluntas congregasset, aut fortuna coniunxisset. ad uadimonium non uenit: quis? is, qui tibi præsto semper fuit. ergo in eum, qui semel hoc commisit, ut tibi præsto non esset, omnia tela conie= cisti, quæ parata sunt in eos, qui permulta male agendi causa fraudandiq; fecerunt? si de prædijs tuis agere= tur Sex. *Neui, si in paruula re captionis aliquid uerere= re, non statim ad* C. *Aquilium, aut ad eorum aliquem, qui consuluntur, concurrisses? cum ius amicitiæ, societa tis, affinitatis ageretur, cum officij rationem atq; existi= mationis duci conueniret, eo tempore tu non modo ad* C. *Aquilium, aut* L. *Lucullum, sed ne ipse quidem te con suluisti, sed ne ipse quidem ad te retulisti, ne hæc quidem tecum locutus es: horæ duæ fuerunt:* Quintius *ad ua dimonium non uenit, quid ago? si mehercule hæc tecum duo uerba fecisses, quid ago? respirasset cupiditas, atq; auaritia paululum: aliquid loci rationi & consilio de= disses: tu te collegisses: non in eam turpitudinem uenis= ses, ut hoc tibi esset apud tales uiros confitendum, qua ti bi uadimonium non sit obitum, eadem te hora cōsilium cepisse, hominis propinqui fortunas funditus euertere. ego pro te nunc hoc consulo post tempus in aliena re, quod tu in tua re, cum tempus erat, consulere oblitus es. quæro abs te* C. *Aquili,* L. *Luculle,* P. Quintili, M. *Marcelle, uadimonium mihi non obijt quidam socius & affinis meus, quicum mihi necessitudo uetus, con= trouersia de re pecuniaria recens intercedit. postulo ne*

à Prætore, ut eius bona mihi possidere liceat? an, cum Romæ domus eius, uxor, liberi sint, domum potius denunciem? quid est, quod hac tandem de re uobis possit uideri? profecto si recte uestram bonitatem atque prudentiam cognoui, non multũ me fallit, si consulamini, quid sitis responsuri. primum, expectare: deinde, si latitare, ac diutius ludificare uideatur, amicos conuenire; quærere, quis procurator sit; domum denunciare. dici uix potest, quàm multa sint, quæ respondeatis ante fieri oportere, quam ad hanc rationem extremam necessariam deuenire. quid ad hæc Neuius? ridet scilicet nostram amentiam, qui in uita sua ratione summi officij desideremus, & instituta bonorum uirorum requiramus. quid mihi, inquit, cum ista summa sanctimonia ac diligentia? uiderint ista officia uiri boni. de me autem ita considerent: non quid habeam, sed quibus rebus inuenerim, quærant, & quemadmodum natus, & quo pacto educatus sim. memini: uetus est de scurra, multo facilius diuitem, q̃ patremfamilias fieri posse. hæc ille si uerbis nõ audet, re quidem uera palàm loquitur: etenim si uult uirorum bonorum instituto uiuere, multa oportet discat atque dediscat: quorũ illi ætati utrunque difficile est. non dubitaui, inquit, cum uadimonium desertum esset, bona proscribere. improbe: uerum, quoniam tu id tibi arrogas, & concedi postulas, concedamus. quid, si nunq̃ deseruit? si ista causa abs te tota per summam fraudem et malitiam ficta est? si uadimonium omnino tibi cum P. Quintio nullum fuit, quo te nomine appellemus? improbum? at, etiam si desertum uadimonium esset, tamen in ista postulatione & proscriptione bonorum

improbissimus reperiebare: num malitiosum? negas. fraudulentum? iam id quidem arrogas tibi, & præclarum putas. audacem? cupidum? perfidiosum? uulgaria & obsoleta sunt, res autem noua & inaudita. quid ergo est? uereor mehercule, ne aut grauioribus utar uerbis, quàm natura fert, aut leuioribus, quàm causa postulat. ais esse uadimonium desertum. quæsiuit à te statim, ut Romam rediit, Quintius, quo die uadimonium istuc factum esse diceres. respondisti statim, Nonis Febr. discedens in memoriam rediit Quintius, quo die Roma in Galliam profectus sit: ad ephemeridem reuertitur: inuenitur dies profectionis, pridie Cal. Febr. Nonis Febr. si Romæ fuit, causæ nihil dicimus, quin tibi uadimonium promiserit. quid? hoc inueniri qui potest? profectus unà L. Albius homo in primis honestus. dicet testimonium. profecti sunt familiares & Albij & Quintij. dicent hi quoque testimonium. literæ P. Quintij, testes tot, quibus omnibus causa iustissima est cur scire potuerint, nulla cur mētiantur: cum adstipulatore tuo comparabuntur. & in hac eiusmodi causa P. Quintius laborabit? & diutius in tanto metu miser, periculóq; uersabitur? et uehementius eum gratia aduersarij perterrebit, quàm fides iudicis consolabitur? uixit enim semper inculte atque horride: natura tristi ac recondita fuit: non ad solarium, non in campo, non in conuiuijs uersatus est: id egit, ut amicos obseruātia, rem parsimonia retineret: antiquàm officij rationem dilexit, cuius splēdor omnis his moribus obsoleuit. at si in causa pari discedere inferior uideretur, tamen esset nō mediocriter conquerendum. nunc in causa superiore, ne ut par

quidem sit, postulat: inferiorem esse patitur, duntaxat usque eò, ne cum bonis, fama, fortunisq; omnibus Sex. Neuij cupiditati crudelitatiq; dedatur. Docui, quod primum pollicitus sum, C. Aquili, causam omnino, cur postularet non fuisse: quod neq; pecunia debebatur, &, si maxime deberetur, cōmissum nihil esse, quare ad istam rationem perueniretur. attende nunc, ex edicto Prætoris bona P. Quintij possidere nullo modo potuisse. recita edictum. QVI FRAVDATIONIS CAVSA LATITARIT. non est is Quintius: nisi latitant, qui ad negotium suum relicto procuratore proficiscuntur. CVI HAERES NON EXTABIT. ne is quidem. QVI EXILII CAVSA SOLVM VERTERIT.

*

quo tempore existimas oportuisse Neui absentem Quintium defendi? aut quomodo? tum, cum postulabas, ut bona possideres? nemo affuit: neq; enim quisquam diuinare poterat te postulaturum: neq; quēquam attinebat id recusare, quod Prætor, sed ex edicto suo iubebat. qui locus igitur absentis defendendi procuratori primus datus est? cum proscribebas. ergo affuit, non passus est, libellos deiecit Sex. Alphenus: qui primus erat officij gradus, seruatus est à procuratore summa cum diligentia. uideamus, quæ deinde sint consecuta. hominem P. Quintij deprehendis in publico, conaris abducere: non patitur Alphenus, ui tibi ademit, curat ut domum reducatur ad Quintium. hic quoque summe constat procuratoris diligentis officium. debere tibi dicis Quintium, procurator negat: uadari uis, promittit: in ius uocas,

ſequitur : iudicium poſtulas,non recuſat . quid aliud ſit abſentem defendi,ego non intelligo. at quis erat procurator ? credo aliquem eiectum hominem,egentem , litigioſum, improbum, qui poſſet ſcurræ diuitis quotidianum conuicium ſuſtinere . nihil minus . eques R.locuples , ſui negotij bene gerens, denique is, quem, quoties Neuius in Galliam profectus eſt, procuratorem Romæ reliquit. & audes Sex.Neui negare abſentem defenſum eſſe Quintium, cum eum defenderit idem, qui te ſolebat ? & cum is iudicium acciperet pro Quintio, cui tu & rem & famam tuam commendare proficiſcens & concredere ſolebas : conaris hoc dicere , neminem extitiſſe,qui Quintium iudicio defenderet? poſtulabam,in-
* quit,ut ſatiſdaret : iniuria poſtulabas,ita uidebare,recuſabat Alphenus . ita : uerum Prætor decernebat. Tribuni igitur appellabantur . hic te, inquit,teneo : non eſt iſtud iudicium pati,neque iudicio defendere,cum auxilium à Tribunis petas . hoc ego,cum attendo qua prudentia ſit Hortenſius,dicturum eſſe eum non arbitror : cum autem antea dixiſſe audio,& cauſam ipſam conſidero,quid aliud dicere poſſit,non reperio: fatetur enim libellos Alphenum deieciſſe,uadimonium promiſiſſe,iudicium quin acciperet in ea ipſa uerba,quæ Neuius edebat,non recuſaſſe, ita tamen,more & inſtituto per eum magiſtratum,qui auxilij cauſa conſtitutus eſt . aut hæc facta non ſint, neceſſe eſt ; aut C.Aquilius talis uir iuratus hoc ius in ciuitate conſtituat ; cuius procurator non omnia iudicia acceperit, quæ quiſq; in uerba poſtularit ; cuius procurator à Prætore ad Tribunos appellare auſus ſit, eum non defendi , eius bona recte poſſi-

deri posse; ei misero, absenti, ignaro fortunarum suarum, omnia uitæ ornamenta per summum dedecus & ignominiam diripi conuenire. quod si probari nemini potest, illud certe probari omnibus necesse est, defensum esse iudicio absentem Quintium. quod cum ita est, ex edicto bona possessa non sunt. at enim Tribuni pl. ne audierunt quidem? fateor, si ita est, procuratorem decreto Prætoris R. *oportuisse parere. quid, si* M. Brutus *intercessurum se dixit palàm, nisi quid inter ipsum* Alphenum & Neuium *conueniret? uidetur ne intercessisse appellatio* Tribunorum *non more, sed auxilij causa? quid deinde fit?* Alphenus, *ut omnes intelligere possent iudicio defendi* Quintium, *nequa subesse posset aliena aut ipsius officio, aut huius existimatione suspicio, uiros bonos cõplures aduocat: testatur isto audiente, se pro communi necessitudine id primum petere, ne quid atrocius in* P. Quintium *absentem sine causa facere conetur: sin autem inimicissime atq; infestissime contendere perseueret, se paratum esse omni recta atq; honesta ratione defendere: quod petat, nõ deberi: se iudicio id, quod edat, accipere. eius rei, conditionisq; tabellas obsignauerunt uiri boni cõplures. res in dubium uenire non potest. fit rebus omnibus integris, neq; proscriptis, neq; possessis bonis ut* Alphenus *promittat* Neuio *sisti* Quintium. *uenit ad uadimonium* Quintius: *iacet res in controuersijs isto calumniante bienniũ, usq; dum inueniretur, qua ratione res ab usitata consuetudine recederet, & in hoc singulare iudicium causa omnis concluderetur. quod officium* Aquili *commemorari procuratoris potest, quod ab* Alpheno *præteritum esse uideatur? quid affertur, quare*

P. Quintius absens negatur esse defensus? an uero id, quod Hortensiũ, quia nuper iniecit, & quia Neuius semper id clamitat, dicturum arbitror, non fuisse Neuio parem certationem cum Alpheno, illo tempore, illis dominantibus? quod si uelim confiteri, illud opinor concedet, non procuratorem P. Quintij neminem fuisse, sed gratiosum fuisse. mihi autem ad uincendum satis est, fuisse procuratorem, quicum experiri posset. qualis is fuerit, si modo absentem defendebat per ius & magistratum, nihil ad rem arbitror pertinere. erat, inquit, illarum partium. quid ni? qui apud te esset educatus, quem tu à puero sic instituisses, ut nobili ne gladiatori quidem hæreret. sicut tu semper summe concupisti, idem uolebat Alphenus: ea re tibi cum eo par contentio erat. Bruti, inquit, erat familiaris, itaque is intercedebat. tu cõtra Burrieni, qui iniuriam decernebat; omnium deniq; illorum, qui tum & poterant per uim et scelus plurimum, &, quod poterant, id audebant. an omnes tu istos uincere uolebas, qui nunc, tu ut uincas, tantopere laborant? aude id dicere, non palàm, sed his ipsis quos aduocasti: tametsi nolo eam rem cõmemorando renouare, cuius omnino rei memoriam omnem tolli funditus ac deleri arbitror oportere. unum illud dico, si propter partium studium potens erat Alphenus, potentissimus Neuius: si fretus gratia postulabat aliquid iniquius Alphenus, multo iniquiora Neuius impetrabat: neque enim inter studium uestrum quicquã, ut opinor, interfuit: ingenio, uetustate, artificio tu facile uicisti. ut alia omittã, hoc satis est: Alphenus cum ijs, & propter eos perijt, quos diligebat: tu, postq̃, qui tibi erant amici, nõ poterant uincere; ut amici

tibi

tibi essent, qui uincebant, effecisti. quòd si tum par tibi ius cum Alpheno fuisse non putas, quia tamen aliquem contra te aduocare poterat; quia magistratus aliquis reperiebatur, apud quẽ Alpheni causa cõsisteret: quid hoc tempore Quintio statuendum est? cui neq; magistratus adhuc aequus inuentus est; neq; iudiciũ redditum est usitatum; non conditio, non sponsio, nõ deniq; ulla unq̃ intercessit postulatio, mitto aequa, uerum ante hoc tempus ne fando quidem audita. de re pecuniaria cupio contendere: non licet. at ea controuersia est: nihil ad me attinet: causam capitis dicas, oportet. accusa, ubi ita necesse est: non, inquit, nisi tu ante nouo modo priore loco dixeris: dicendum necessario est: praestituendae horae ad arbitrium nostrum: iudex ipse arcessetur. quid tum? tu aliquem patronum inuenies hominem antiqui officij, qui splendorem nostrum & gratiam negligat? pro me pugnabit L. Philippus, eloquentia, grauitate, honore, florentissimus ciuitatis: dicet Hortensius, excellens ingenio, nobilitate, existimatione: aderunt autem homines nobilissimi ac potentissimi, quorum frequentiam & consessum nõ modo P. Quintius, qui de capite decernit, sed quiuis, qui extra periculum sit, perhorrescat. haec est iniqua certatio, nõ illa, qua tu contra Alphenum uelitabaris. huic, ne ubi consisteret quidem contra te, locũ reliquisti. quare aut doceas oportet, Alphenum negasse se procuratorem esse, non deiecisse libellos, iudicium accipere noluisse: aut, cum haec facta sint, ex edicto te bona P. Quintij nõ possedisse concedas: etenim, si ex edicto possedisti, quaero, cur bona non uenierint? cur caeteri sponsores & creditores conuenerint? nemo ne fuit, cui deberet Quintius? fue-

runt,& complures fuerunt: propterea quòd Caius frater aliquantum æris alieni reliquerat. quid ergo est? homines erant ab hoc omnes alienissimi,& ijs debebatur, neq; tamen quisquam inuentus est tam insignite improbus,qui uiolare P. Quintij existimatione absentis auderet. unus fuit,affinis,socius,necessarius Sex. Neuius,qui, cum ipse ultro deberet,quasi eximio præmio sceleris exposito,cupidissime contenderet,ut per se afflictum atq; euersum propinquum suum non modo honeste partis bonis,uerum etiam cōmuni luce priuaret.ubi erant cæteri creditores? denique hoc tempore ubi sunt? quis est,qui fraudationis causa latuisse dicat? quis,qui absentem defensum neget esse Quintium? nemo inuenitur.at contra omnes,quibuscum ratio huic aut est,aut fuit,adsunt,defendūt; fides huius multis locis cognita ne perfidia Sex. Neuij derogetur,laborant. in huiusmodi sponsionem testes dare oportebat,ex eo numero qui hæc dicerent: uadimonium mihi deseruit: me fraudauit: à me nominis eius,quod inficiatus esset,diem petiuit: ergo experiri non potui,latitauit,procuratorem nullum reliquit.horum nihil dicitur. parantur testes,qui hæc dicant. uerum opinor uiderimus,cum dixerint.unum tamen hoc cogitent, ita se graues esse,ut,si ueritatem uolent retinere, grauitatem possint obtinere; si eam negligent,ita leues sint,ut omnes intelligant,non ad obtinendum mendaciū,sed ad uerum probandū auctoritatem adiuuare. ego hæc duo quæro: primum,qua ratione Neuius susceptum negotium nō transegerit,hoc est cur bona,quæ ex edicto possidebat, non uendiderit: deinde, cur ex tot creditoribus alijs ad istam rationem nemo accesserit: ut necessario

confiteare, neque eorum tam temerarium quenquam fuisse, neque te ipsum id, quod turpissime suscepisses, perseuerare & transigere potuisse. quid, si tu ipse Sex. Neui *statuisti bona* P. Quintij *ex edicto possessa non esse? opinor, tuum testimonium, quod in aliena re leue esset, id in tua, quoniam contra te est, grauissimum debet esse. emisti bona* Sex. Alpheni L. *Sylla* Dictatore *uendente: socium tibi in his bonis edidisti* Quintium. *plura non dico. cum eo tu uoluntariam societatem coibas, qui te in hæreditaria societate fraudarat: & eum iudicio tuo comprobabas, quem spoliatum fama fortunisq; omnibus arbitrabare.* Diffidebam mehercule C. Aquili *satis animo certo & confirmato me posse in hac causa consistere: sic cogitabam, cum contra dicturus esset* Hortensius, *& cum esset attente auditurus* Philippus, *fore, uti permultis in rebus timore prolaberer. dicebam huic* Q. Roscio, *cuius soror est cum* P. Quintio, *cum à me peteret, & summe contenderet, ut propinquum suum defenderem, mihi perdifficile esse contra tales oratores non modo tantam causam perorare, sed omnino uerbum facere conari. cum cupidius instaret, homini pro amicitia familiarius dixi, mihi uideri ore durissimo esse qui præsente eo gestum agere conaretur; qui uero cum ipso cótenderent, eos, etiã si quid antea recti aut uenusti habere uisi sunt, id amittere: ne quid mihi eiusmodi accideret, cum contra talem artificem dicturus essem, me uereri. tum mihi* Roscius *& alia multa confirmandi mei causa dixit: & mehercule si nihil diceret, tacito ipso officio & studio, quod adhibebat erga propinquum suum, quemuis*

commoueret. etenim cum artifex eiusmodi sit, ut solus dignus uideatur esse, qui in scena spectetur: tum uir eiusmodi est, ut solus dignus uideatur, qui eò non accedat. ueruntamen, quid si, inquit, habes eiusmodi causam, ut hoc tibi planum sit faciendum, neminem esse, qui possit biduo, ad summũ triduo septingenta millia passuum ambulare? tamen ne uereris, ut possis hæc contra Hortensium contendere? minime, inquã. sed quid id ad rem? nimium, inquit, in eo causa consistit. quo modo? docet me eiusmodi rem, & factum simul Sex. Neuij: quod si solũ proferretur, satis esse deberet. quod abs te C. Aquili, & à uobis, qui adestis in cõsilio, quæso, ut diligenter attendatis: profecto intelligetis, illinc ab initio cupiditatem pugnasse & audaciam; hinc ueritatem & pudorem, quoad potuerit, restitisse. Bona postulas ut ex edicto possidere liceat: quo die? te ipsum Neui uolo audire: uolo inauditum facinus ipsius, qui id commisit, uoce conuinci. dic Neui diem. ante V. Cal. intercalares. bene agis. quàm longe est hinc in saltum uestrum Gallicanum? Neui te rogo. D C C millia passuum. optime. de salto deijcitur Quintius, quo die? possumus hoc quoq; ex te audire: quid taces? dic inquam diem. pudet dicere. intelligo: uerum & sero, & nequicquam pudet. deijcitur de saltu C. Aquili pridie Cal. intercalares. biduo post, aut, ut statim de iure aliquis cucurrerit, non toto triduo D C C millia passuum conficiuntur. ò rem incredibilem: ò cupiditatem inconsideratam: ò nuntium uolucrem. administri & satellites Sex. Neuij Roma trans alpeis in Sebusianos biduo ueniunt. ò hominem fortunatum, qui eiusmodi nuntios, seu potius pegasos habeat.

hic ego, si Crassi omnes cũ Antonijs existant, si tu L. Phi lippe, qui inter illos florebas, hãc causam uoles cum Hor tensio dicere, tamen superior sim necesse est: non enim, quemadmodum putatis, omnia sunt in eloquentia: est quædam tamen ita perspicua ueritas, ut eam infirmare nulla res possit. an, anteq̃ postulasti ut bona possideres, misisti, qui curarent ut dominus de suo fundo à sua familia ui deijceretur? utrunlibet elige. alterum incredibile est, alterum nefarium; & ante hoc tempus utrunq; inauditũ. DCC *millia passuum uis esse decursa biduo? dic. negas? ante igitur misisti. malo: si.n. illud diceres, improbe mentiri uiderere: cum hoc confiteris, id te admisisse concedis, quod ne mendacio quidem tegere possis. hoc consilium* Aquilio *& talibus uiris tam cupidũ, tam audax, tam temerarium probabitur? quid hæc amentia? quid hæc festinatio? quid hæc immaturitas tanta significat? non uim? non scelus? non latrociniũ? non deniq; omnia potius, quàm ius, quàm officium, quàm pudorẽ? mittis iniussu* Prætoris: *quo consilio? iussurum sciebas? quid? cum iussisset, tum mittere non ne poteras? postulaturus eras: quando? post dies* XXX: *nempe si te nihil impediret, si uoluntas eadem maneret, si ualeres, denique si uiueres.* Prætor *iussisset: opinor si uellet, si ualeret, si ius diceret, si nemo recusaret, qui ex ipsius decreto & satisdaret, & iudiciũ accipere uellet. nam per deos immortales si* Alphenus *procurator* P. Quintij *tibi tũ satisdaret, et iudicium accipere uellet, deniq; omnia, quæ postulares, facere uoluisset, quid ageres? reuocares eum, quem in* Galliam *miseras? at hic quidem iam de fundo expulsus, iam à suis dijs penatibus præceps eiectus,*

iam, quod indignissimum est, suorum seruorum manibus, nuntio atque imperio tuo uiolatus esset. corrigeres hæc scilicet tu postea. de cuiusquam uita dicere audes, qui hoc concedas necesse est, ita te cæcum cupiditate & auaritia fuisse, ut, cum, postea quid futurum esset, ignorares (accidere autem multa possent) spem maleficij præsentis in incerto reliqui temporis euentu collocares? atq; hæc perinde loquor, quasi ipso illo tempore, cum te Prætor *iussisset ex edicto possidere, si in possessionem misisses, debueris aut potueris* P. Quintium *de possessione deturbare. omnia sunt* C. Aquili *eiusmodi, quiuis ut perspicere possit, in hac causa improbitatem & gratiā cum inopia & ueritate cōtendere.* Prætor *te quemadmodum possidere iussit? opinor, ex edicto. sponsio quæ in uerba facta est? nī ex edicto* Prætoris *bona* P. Quintij *possessa non sint. redeamus ad edictum. id quidem quemadmodum iubet possidere? nū quid est causæ* C. Aquili, *quin, si lōge aliter possedit, quàm* Prætor *edixit, iste ex edicto non possederit, ego sponsione uicerim? nihil, opinor. cognoscamus edictum.* QVI EX EDICTO MEO IN POSSESSIONEM VENERIT. *de te loquitur* Neui, *quemadmodum tu putas: ais enim te ex edicto uenisse: tibi, quid facias, definit, te instituit, tibi præcepta dat.* EOS ITA VIDETVR IN POSSESSIONE ESSE OPORTERE. *quomodo?* QVOD IBIDEM RECTE CVSTODIRE POTERVNT, ID IBIDEM CVSTODIANT: QVOD NON POTERVNT, ID AVFERRE ET ABDVCERE LICEBIT. *quid tum?* DOMINVM (*inquit*) INVITVM

DETRVDERE NON PLACET. *cum ipsum, qui fraudandi causa latitet; cum ipsum, quem iudicio nemo defendat; cum ipsum, qui cum omnibus creditoribus suis male agat, inuitum de prædio detrudi uetat. proficiscenti tibi in possessionem* Prætor *ipse* Sex.Neui *palàm dicit, ita possideto, ut tecum simul possideat Quintius: ita possideto, ut Quintio ius non auferatur. quid? tu id quemadmodum obseruas? mitto illud dicere, eum, qui non latitarit, cui* Romæ *domus, uxor, liberi, procurator esset; eum, qui tibi uadimonium non deseruisset: hæc omnia mitto, illud dico, dominum expulsum esse de prædio, domino à familia sua manus allatas esse ante suos lares familiares. hoc dico,*

*

Neuium ne appellauisse quidem Quintium, cum simul esset, experiri posset quotidie: deinde quòd omnia iudicia difficillima cum summa sua inuidia, maximoq; periculo P.*Quintij fieri mallet, quàm illud pecuniarium iudicium, quod uno die transigi posset: ex quo uno hæc omnia nata, & profecta esse concedit. quo in loco conditionem tuli, si uellet pecuniam petere,* P.*Quintium iudicatum solui satisdaturum, dum ipse, si quid peteret, pari conditione uteretur. ostendi, quàm multa ante fieri conuenerit, quàm hominis propinqui bona possideri postularentur, præsertim cum* Romæ *domus eius, uxor, liberi essent, & procurator æque utriusque necessarius. docui, cum desertum esse dicat*

uadimonium, omnino uadimonium nullum fuisse: quo die hunc sibi promisisse dicat, eo die ne Romæ quidẽ eum fuisse, id testibus me pollicitus sum planum facturum, qui & scire deberent, & causam, cur mentirentur, non haberent. ex edicto autem nõ potuisse bona possideri, demonstraui: ꝙ neque fraudandi causa latitasset, neque exilij causa solum uertisse diceretur. reliquũ est, ut eum nemo iudicio defenderit: quod contra copiosissime defensum esse contendi, non ab homine alieno, neque ab aliquo calumniatore atque improbo, sed ab equite R. propinquo & necessario suo, quem ipse Sex. Neuius procuratorem relinquere antea consuesset: neq; eum, si Tribunos appellarit, icci rco minus iudicio pati paratum fuisse; neq; potentia procuratoris Neuio ius ereptum: contra istum potentia sua tum tantummodo superiorem fuisse, nunc nobis uix respirandi potestatem dare. quæsiui, quæ causa fuisset, cur bona non uenissent, cum ex edicto possiderentur. deinde illud quoq; requisiui, qua ratione ex tot creditoribus nemo neque tum idem fecerit, neque nunc cõtra dicat, omnesq; pro P. Quintio pugnent, præsertim cum in tali iudicio testimonia creditorum existimentur ad rem maxime pertinere. postea sum usus aduersarij testimonio, qui sibi eum nuper edidit socium, quem, quomodo nũc intendit, ne in uiuorum quidem numero tum demonstrat fuisse. tum illam incredibilem celeritatem seu potius audaciam protuli: confirmaui necesse esse aut biduo D C C millia passuũ esse decursa, aut Sex. Neuium diebus cõpluribus ante in possessionem misisse, quàm postularet, ut ei liceret bona possidere. postea recitaui edictum, quod aperte dominum de prædio detrudi uetaret:

in quo constitit Neuium ex edicto nõ possedisse, cum con fiteretur ex prædio ui detrusum esse Quintium: omnino autem bona possessa non esse constitui, quòd bonorũ possessio spectetur non in aliqua parte, sed in uniuersis, quæ teneri ac possideri possint. dixi Romæ domum fuisse, quò iste ne aspirarit quidem; seruos complures, ex quibus iste possederit neminem, ne attigerit quidem; unum fuisse quem attingere conatus sit, prohibitum fuisse, quie uisse. in ipsa Gallia cognostis in prædia priuata Quintij Sex. Neuium nõ uenisse: denique ex hoc ipso saltu, quem per uim expulso socio possedit, seruos priuatos Quintij non omnes eiectos esse. ex quo, & ex cæteris dictis, factis, cogitatisq; Sex. Neuij quiuis potest intelligere, istum nihil aliud egisse, neque nunc agere, nisi uti per uim, per iniuriam, per iniquitatem iudicij totum agrum, qui com munis est, suum facere possit. Nunc, causa perorata, res ipsa & periculi magnitudo C. Aquili cogere uidetur, ut te, atq; eos, qui tibi in consilio sunt, obsecret, obtesteturq; P. Quintius per senectutem, ac solitudinem suã, nihil aliud, nisi ut uestræ naturæ bonitatiq; obsequamini: ut, cum ueritas cum hoc faciat, plus huius inopia possit ad misericordiam, quàm illius opes ad crudelitatem. quo die ad te iudicem uenimus, eodem die illorum minas, quas ante horrebamus, negligere cœpimus. si cau sa cum causa contenderet, nos nostram perfacile cuiuis probaturos statuebamus. quòd uitæ ratio cum ratione uitæ decerneret, iccirco nobis etiam magis te iudice opus esse arbitrati sumus: ea res enim nunc in discrimen uer satur, utrum ne possit se contra luxuriem, ac licentiam rusticana illa atque inculta parsimonia defendere; an

deformata atq; ornamentis omnibus spoliata, nuda cupiditati, petulantiaeq; addicatur. non comparat se tecum gratia P. Quintius Sex. Neui, non opibus, non facultate contendit: omneis tuas artes, quibus tu magnus es, tibi concedit, fatetur se non belle dicere, non ad uoluntatem loqui posse, non ab afflicta amicitia transfugere, atque ad florentem aliam deuolare, non profusis sumptibus uiuere, non ornare magnifice splendideq; conuiuium, non habere domum clausam pudori & sanctimoniae, patentem atq; adeo expositam cupiditati & uoluptatibus: contra, sibi officium, fidem, diligentiam, uitam omnino semper horridam atq; aridam cordi fuisse. ista superiora esse, ac plurimum posse his moribus sentit. quid ergo est? non usque eò tamen, ut in capite fortunisq; hominum honestissimorum dominetur ij, qui, relicta bonorum uirorum disciplina, & quaestum, & sumptum Gallonij sequi maluerunt, atq; etiam, quod in illo non fuit, cum audacia perfidiaq; uixerunt. si licet uiuere eum, quem Sex. Neuius non uult, si est homini honesto locus in ciuitate inuito Neuio, si fas est respirare P. Quintium contra nutum ditionemq; Neuij, si, quae pudore ornamenta sibi peperit, ea potest contra petulantiam te defendente obtinere: spes est, & hunc miserum, atque infelicem aliquando tamen posse consistere. sin et poterit Neuius id quod libet, et ei libebit quod non licet: quid agendum est? qui deus appellandus est? cuius hominis fides imploranda est? qui denique questus, qui maeror dignus inueniri calamitate tanta potest? miserum est, exturbari fortunis omnibus: miserius est, iniuria. acerbum est, ab aliquo circumueniri: acerbius, à propinquo.

calamitosum est, bonis euerti: calamitosius, cum dedecore. funestum est, à forti atq; honesto uiro iugulari: funestius, ab eo, cuius uox præconio quæstu prostitit. indignum est, à pari uinci, aut superiore: indignius, ab inferiore, atq; humiliore. luctuosum est, tradi alteri cum bonis: luctuosius, inimico. horribile est, causam capitis dicere: horribilius, priore loco dicere. omnia circunspexit Quintius, omnia periclitatus est C. Aquili: non Prætorem modo, à quo ius impetraret, inuenire nõ potuit, atq; adeo ne unde arbitratu quidem suo postularet: sed ne amicos quidem Sex. Neuij, quorum sæpe & diu ad pedes iacuit stratus, obsecrans per deos immortales, ut aut secum iure contenderent, aut iniuriam sine ignominia sibi imponerent. denique ipsius inimici uultum superbissimum subijt: ipsius Sex. Neuij lacrymans manum apprehendit, in propinquorum bonis proscribendis exercitatam: obsecrauit per fratris sui mortui cinerem, per nomen propinquitatis, per ipsius coniugem & liberos, quibus propior P. Quintio nemo est, ut aliquando misericordiam caperet: aliq̃, si non propinquitatis, at ætatis suæ, si nõ hominis, at humanitatis rationẽ haberet: ut secum aliquid integra sua fama, qualibet, dũmodo tolerabili, conditione transigeret. ab ipso repudiatus, ab amicis eius nõ subleuatus, ab omni magistratu agitatus atq; perterritus, quẽ præter te appellet, habet neminẽ. tibi se, tibi suas omnes opes, fortunasq; cõmendat: tibi cõmittit existimationẽ ac spem reliquæ uitæ: multis uexatus cõtumelijs, plurimis iactatus iniurijs, nõ turpis ad te, sed miser cõfugit. è fundo ornatissimo deiectus, ignominijs omnibus appetitus, cũ illũ in suis paternis bonis dominari ui=

deret, ipse filiæ nubili dotē cōficere nō posset, nihil alienū tamen uita superiore cōmisit. itaq; te hoc obsecrat C. Aquili, ut quā existimationē, quā honestatē in iudiciū tuū propè acta iam ætate decursáq; attulit, eam liceat ei secum ex hoc loco efferre, ne is, de cuius officio nemo unquam dubitauit, sexagesimo denique anno dedecore, macula, turpissimáq; ignominia notetur: ne ornamentis eius omnibus Sex. Neuius pro spolijs abutatur; ne per te ferat, quo minus quæ existimatio P. Quintiū usq; ad senectutē perduxit, eadem usq; ad rogum prosequatur.

PRO SEX. ROSCIO AMERINO. ORATIO II.

CREDO EGO Vos iud. mirari, quid sit, quòd, cum tot summi oratores hominesq; nobilissimi sedeant, ego potissimum surrexerim, is, qui neque ætate, neq; ingenio, neq; auctoritate sim cum his, qui sedeant, cōparandus. omnes enim hi, quos uidetis adesse in hac causa, iniuriam nouo scelere cōflatam putāt oportere defendi, defendere ipsi propter iniquitatem temporum non audent. ita fit, ut adsint, propterea ꝙ officium sequuntur: taceant autem iccirco, quia periculum metuūt. quid ergo? audacissimus ego ex omnibus? minime. at tanto officiosior, quàm cæteri? ne istius quidem laudis ita sum cupidus, ut alys eam præreptam uelim. quæ me igitur res præter cæteros impulit, ut causam Sex. Roscij reciperem? quia, si quis istorum dixisset, quos uidetis adesse, in quibus summa auctoritas est, atq;

amplitudo, si uerbū de Rep. fecisset, id quod in hac causa fieri necesse est, multo plura dixisse, quàm dixisset, putaretur: ego etiam si omnia, quæ dicenda sunt, libere dixero, nequaquam tamen similiter oratio mea exire, atq; in uulgus emanare poterit. deinde, quòd cæterorum neque dictum obscurum potest esse propter nobilitatem, & amplitudinem, neque temere dicto concedi propter ætatem & prudentiam: ego si quid liberius dixero; uel occultum esse propterea, quòd non dum ad Remp. accessi; uel ignosci adolescentiæ meæ poterit. tametsi non modo ignoscendi ratio, uerum etiam cognoscendi consuetudo iā de ciuitate sublata est. accedit illa quoque causa, quòd à cæteris forsitan ita petitum sit, ut dicerent, ut utrumuis saluo officio se facere posse arbitrarentur: à me autem ij contenderunt, qui apud me & amicitia, & beneficijs, & dignitate plurimum possunt: quorum ego neq; beneuolentiā erga me ignorare, nec auctoritatem aspernari, nec uolūtatem negligere debeam. his de causis ego huic causæ patronus extiti: non electus unus, qui maximo ingenio; sed relictus ex omnibus, qui minimo periculo possem dicere: neq; uti satis firmo præsidio defensus Sex. Roscius, uerū uti ne omnino desertus esset. forsitan quæratis, qui iste terror sit, & quæ tanta formido, quæ tot ac tales uiros impediat, quo minus pro capite & fortunis alterius, quemadmodum consueuerunt, causam uelint dicere. quod adhuc uos ignorare nō mirum est, propterea q consulto ab accusatoribus, eius rei, quæ conflauit hoc iudiciū, mentio facta non est. quæ res ea est? bona patris huiusce Sex. Roscij, quæ sunt sexagies, quæ de uiro fortissimo & clarissimo L. Sylla, quem

honoris causa nomino, duobus millibus nummũ sese dicit emisse adolescens uel potentissimus hoc tẽpore nostræ ciuitatis L. Cornelius Chrysogonus. is à uobis iudices hoc postulat, ut, quoniam in alienam pecuniam tã plenam, atq; præclaram nullo iure inuaserit, quoniamq; ei pecuniæ uita Sex. Roscij obstare, atq; officere uideatur, deleatis ex animo suo suspicionem omnẽ, metumq; tollatis. sese hoc incolumi nõ arbitratur huius innocentis patrimoniũ tam amplũ, & copiosum posse obtinere: damnato et eiecto, sperat se posse, quod adeptus est per scelus, id per luxuriã effundere atq; consumere. hunc sibi ex animo scrupulum, qui se dies noctesq; stimulat ac pungit, ut euellatis postulat: ut ad hanc suam prædã tam nefariam adiutores uos profiteamini. si uobis æqua et honesta postulatio uidetur indices: ego cõtra breuem postulationẽ affero, & (quomodo mihi persuadeo) aliquanto æquiorẽ. primũ à Chrysogono peto, ut pecunia fortunisq; nostris contentus sit, sanguinẽ et uitã ne petat: deinde à uobis iudices, ut audaciũ sceleri resistatis, innocentiũ calamitatem leuetis, & in causa Sex. Roscij periculum, quod in omnes intenditur, propulsetis. quod si aut causa criminis, aut facti suspicio, aut quælibet deniq; uel minima res reperietur, quamobrẽ uideãtur illi nõ nihil tamen in deferendo nomine secuti; postremo si præter eam prædã, quam dixi, quicquã aliud causæ inueneritis: non recusamus, quin illorũ libidini Sex. Roscij uita dedatur. sin aliud agitur nihil, nisi ut his ne quid desit, quibus satis nihil est; si hoc solum hoc tẽpore pugnatur, ut ad illã opimã præclaramq; prædam dãnatio Sex. Roscij, uelut cumulus, accedat: nõne cum multa indigna, tum uel hoc indignissimum est,

uos idoneos habitos,per quorũ sententias,iusq; iurãdũ id assequantur,quod antea ipsi scelere & ferro assequi con. suerunt ? qui ex ciuitate in senatũ propter dignitatẽ,ex senatu in hoc cõsiliũ delecti estis propter seueritatẽ:ab his hoc postulare homines sicarios atq; gladiatores,nõ modo ut supplicia uitẽt,quæ à uobis pro maleficijs suis metuere atq; horrere debẽt,uerũ etiã ut spolijs Sex.Roscij hoc iudicio ornati auctiq; discedãt ? his de rebus tãtis,tamq; atrocibus neq; satis me cõmode dicere,neq; satis grauiter cõqueri,neq; satis libere uociferari posse intelligo: nã cõmoditati ingeniũ,grauitati ætas,libertati tẽpora sunt impedimẽto.huc accedit summus timor : quẽ mihi natura pudorq; meus attribuit,et uestra dignitas,et uis aduersariorũ,et Sex.Roscij pericula.quapropter uos oro atq; obsecro iudices,ut attẽte,bonaq; cũ uenia uerba mea audiatis.fide sapiẽtiaq; uestra fretus,plus oneris sustuli,q̃ ferre me posse intelligo.hoc onus si uos aliqua ex parte alleuabitis,feram,ut potero, studio et industria iudices. sin à uobis(id quod nõ spero) deserar,tamẽ animo nõ deficiam,et id, quod suscepi, quoad potero, perferam . ꝙ si perferre nõ potero,opprimi me onere officij malo, q̃ id, quod mihi cum fide semel impositũ est, aut propter perfidiã abijcere,aut propter infirmitatẽ animi deponere. te quoq; magnopere M.Fanni quæso,ut,qualẽ te iam antea populo R.præbuisti, cũ huic idẽ quæstioni iudex præesses,talem te et nobis,et populo R.hoc tempore impertias. quanta multitudo hominum cõuenerit ad hoc iudicium, uides: quæ sit omniũ mortalium expectatio,quæ cupiditas,ut acria ac seuera iudicia fiant, intelligis. longo interuallo iudicium inter sicarios hoc primum cõmittitur,

cum interea cædes indignissimæ maximæq; factæ sint. omnes hanc quæstionem te Prætore de manifestis maleficijs, quotidianoq; sanguine haud remissius sperant futuram. qua uociferatione in cæteris iudicijs accusatores uti consueuerūt, ea nos hoc tempore utimur, qui causam dicimus. petimus abs te M. Fanni, à uobisq; iud. ut quā acerrime maleficia uindicetis, ut quamfortissime hominibus audacissimis resistatis, ut hoc cogitetis, nisi in hac causa, qui uester animus sit, ostendetis, eò prorūpere hominum cupiditatem, & scelus, et audaciam, ut non modo clam, uerum etiam hic in foro, ante tribunal tuum M. Fanni, ante pedes uestros iudices, inter ipsa subsellia cædes futuræ sint: etenim quid aliud hoc iudicio tētatur, nisi ut id fieri liceat? accusant ij, qui in fortunas huius inuaserūt: causam dicit is, cui præter calamitatem nihil reliquerūt. accusant ij, quibus occidi patrem Sex. Roscij bono fuit: causam dicit is, cui non modo luctum mors patris attulit, uerum etiam egestatem. accusant ij, qui hunc ipsum iugulare summe cupierunt: causam dicit is, qui etiā ad hoc ipsum iudiciū cum præsidio uenit, ne hic ibidem ante oculos uestros trucidetur. deniq; accusant ij, quos populus poscit: causam dicit is, qui unus relictus ex illorum nefaria cæde restat. atq; ut facilius intelligere possitis iudices, ea, quæ facta sunt, indigniora esse, q̄ hæc sunt, quæ dicimus: ab initio res quemadmodum gesta sit, uobis exponemus, quo facilius & huius hominis innocentissimi miserias, & illorum audaciam cognoscere possitis, & Reip. calamitatem. Sex. Roscius pater huiusce, municeps Amerinus, fuit cum genere, & nobilitate, & pecunia non modo sui municipij, uerum etiam eius uicinitatis

tatis facile primus, tum gratia atq; hospitijs florens hominum nobilissimorum: nam cum Metellis, Seruilijs, Scipionibus erat ei non modo hospitium, uerum etiam domesticus usus & consuetudo: quas (ut æquum est) familias honestatis amplitudinisq; gratia nomino. itaque ex suis omnibus commodis hoc solum filio reliquit: nam patrimonium domestici prædones ui ereptum possident: fama & uita innocentis ab hospitibus, amicisq; paternis defenditur. hic cum omni tempore nobilitatis fautor fuisset, tum hoc tumultu proximo, cum omnium nobiliũ dignitas, & salus in discrimen ueniret, præter cæteros in ea uicinitate eam partem, causamq; opera, studio, auctoritate defendit: etenim rectum putabat, pro eorum honestate se pugnare, propter quos ipse honestissimus inter suos numerabatur. posteaquam uictoria constituta est, ab armisq; recessimus: cum proscriberentur homines, atq; ex omni regione caperentur ij, qui aduersarij fuisse putabantur, erat ille Romæ frequens, atq; in foro, & in ore omnium quotidie uersabatur, magis ut exultare uictoria nobilitatis uideretur, q̃ timere ne quid ex ea calamitatis sibi accideret. erant ei ueteres inimicitiæ cũ duobus Roscijs Amerinis, quorum alterum sedere in accusatorum subsellijs uideo, alterum tria huiusce prædia possidere audio. quas inimicitias si tam cauere potuisset, q̃ metuere solebat, uiueret: neq; enim iud. iniuria metuebat: nam duo isti sunt T. Roscij, quorum alteri Capitoni cognomen est: iste, qui adest, Magnus uocatur: homines eiusmodi, alter plurimarum palmarum uetus ac nobilis gladiator habetur: hic autem nuper se ad eum lanistã contulit, qui, cũ ante hãc pugnam tyro esset scien=

tia, facile ipsum magistrũ scelere, audaciaq; superauit. nã cum hic Sex. Roscius esset Ameriæ, T. autẽ iste Roscius Romæ; cũ hic filius assiduus in prædijs esset, cumq; se uolũtate patris rei familiari, uitæq; rusticæ dedisset, iste autẽ freques Romæ esset: occiditur ad balneas Palatinas rediẽs à cœna Sex. Roscius. spero ex hoc ipso nõ esse obscurũ, ad quẽ suspicio maleficij pertineat. uerũ id, quod adhuc est suspiciosum, nisi perspicuũ res ipsa fecerit, hũc affinem culpæ iudicatote. Occiso Sex. Roscio primus Ameriã nuntiat Mãlius Glaucia quidã, homo tenuis, libertinus, cliens, & familiaris istius T. Roscij: & nuntiat domũ, nõ filij, sed T. Capitonis inimici. & cum post horam primã noctis occisus esset, primo diluculo nuntius hic Ameriã uenit. decẽ horis nocturnis sex & quinquaginta millia passuũ cisijs peruolauit: nõ modo ut exoptatum inimico nuntium primus afferret, sed etiam cruorẽ inimici quãrecẽtissimum, telumq; paulo ante è corpore extractũ ostẽderet. quatriduo, quo hæc gesta sunt, res ad Chrysogonũ in castra L. Syllæ Volaterras defertur: magnitudo pecuniæ demõstratur: bonitas prædiorum (nam fundos decem & tres reliquit, qui Tyberim ferè omnes tangũt) huius inopia & solitudo cõmemoratur. demonstrant, cũ pater huiusce Sex. Roscius, homo tã splendidus & gratiosus, nullo negotio sit occisus, perfacile hũc, hominẽ incautum, & rusticũ, et Romæ ignotum, de medio tolli posse. ad eã rem operam suã pollicentur. ne diutius uos teneã iud. societas coitur. cũ iam proscriptionis mentio nulla fieret, & cũ, etiam qui antea metuerant, redirent, ac iam defunctos sese periculis arbitrarentur: hominis studiosissimi nobilitatis manceps fit Chrysogonus:

tria prædia uel nobilissima Capitoni propria tradũtur, quæ hodie possidet: in reliquas omnes fortunas iste T. Roscius nomine Chrysogoni, quemadmodũ ipse dicit, impetum facit. hæc bona sexagies HS, emuntur duobus millibus nummũ. hæc omnia iud. imprudẽte L. Sylla facta esse certo scio. neq;.n. mirum, cũ eodem tempore & ea, quæ præterita sunt, & ea, quæ uidentur instare, præparet; cũ & pacis cõstituendæ rationẽ, & belli gerendi potestatẽ solus habeat; cũ omnes in unum spectent, unus omnia gubernet; cũ tot tantisq; negotijs distentus sit, ut respirare libere non possit: si aliquid non animaduertat: cũ præsertim tã multi occupationẽ eius obseruẽt, tempusq; aucupẽtur; ut, simul atq; ille despexerit, aliquid huiuscemodi moliantur. huc accedit, ꝙ quamuis ille felix sit, sicut est, tamen in tanta felicitate nemo potest esse in magna familia, qui neminẽ neq; seruum, neq; libertum improbũ habeat. interea iste T. Roscius uir optimus, procurator Chrysogoni, Ameriã uenit, in prædia huius inuadit, hũc miserum, luctu perditum, qui non dũ etiam paterno funeri iusta soluisset, nudum eijcit domo; atq; focis patrijs, dijsq; penatibus præcipitem iudices exturbat: ipse amplissimæ pecuniæ fit dominus: qui in sua re fuisset egentissimus, erat (ut fit) insolens in aliena: multa palàm domum suã auferebat, plura clã de medio remouebat: non pauca suis adiutoribus large effuséq; donabat, reliqua constituta auctione uendebat. quod Amerinis usq; eò uisum est indignum, ut urbe tota fletus gemitusq; fieret: etenim multa simul ante oculos uersabantur: mors hominis florentissimi Sex. Roscij crudelissima: filij autem eius egestas indignissima, cui de tanto patrimonio

prædo iste nefarius ne iter quidem ad sepulcrum patriũ reliquisset: bonorum emptio, flagitiosa possessio, furta, rapinæ, donationes. nemo erat, qui nó ardere omnia mallet, q̃ uidere in Sex. Roscij uiri optimi, atq; honestissimi bonis iactantem se, ac dominantẽ T. Roscium. itaq; decurionum decretum statim fit, ut decemprimi proficiscãtur ad L. Syllam; doceãtq; eum, qui uir Sex. Roscius fuerit; conquerantur de istorum scelere & iniurijs; orẽt, ut & illius mortui famam, & filij innocentis fortunas cõseruatas uelit. atque ipsum decretum quæso cognoscite. DECRETVM DECVRIONVM. Legati in castra ueniunt. intelligitur iud. id quod iam ante dixi, imprudente L. Sylla scelera hæc & flagitia fieri: nã statim Chrysogonus & ipse ad eos accedit, & homines nobiles allegat ys, qui peterent, ne ad Syllam adirent, & omnia Chrysogonum, quæ uellent, esse facturum pollicerẽtur. usq; adeo autem ille pertimuerat, ut mori mallet, q̃ de his rebus Syllam doceri. homines antiqui, qui ex sua natura cæteros fingerent, cum ille confirmaret sese nomẽ Sex. Roscij de tabulis exẽpturum, prædia uacua filio tradíturum, cumq; id ita futurũ T. Roscius Capito, qui in X. legatis erat, adpromitteret, crediderunt, Ameriam re inorata reuerterunt. ac primo rem differre quotidie ac procrastinare isti cœperunt, deinde aliquãto lentius, nihil agere atq; deludere, postremo (id quod facile intellectũ est) insidias uitæ huiusce Sex. Roscij parare, neq; sese arbitrari posse diutius alienam pecuniam domino incolumi obtinere. quod is simul atq; sensit, de amicorum cognatorumq; sententia Romam confugit, & sese ad Cæciliam Nepotis filiam, quã honoris causa nomino, cõtulit,

qua pater usus erat plurimum. in qua muliere iud. etiã nunc, id quod omnes semper existimauerunt, quasi exempli causa uestigia antiqui officij remanent. ea Sex. Roscium inopem, eiectum domo, atq; expulsum ex suis bonis, fugientem latronum tela & minas, recepit domum, hospitiq; oppresso iam, desperatoq; ab omnibus opitulata est. eius uirtute, fide, diligentia factum est, ut hic potius uiuus in reos, q̃ occisus in proscriptos referretur. nã postquam isti intellexerunt, summa diligẽtia uitam Sex. Roscij custodiri, neq; sibi ullam cædis faciundæ potestatẽ dari: consilium ceperunt plenum sceleris, & audaciæ, ut nomen huius de parricidio deferrent, ut ad eam rem aliquem accusatorem ueterem compararent, qui de ea re posset dicere aliquid, in qua re nulla subesset suspicio, deniq;, ut, quoniam crimine non poterant, tempore ipso pugnarent: ita loqui homines, ꝙ iudicia tam diu facta nõ essent, condemnari eum oportere, qui primus in iudiciũ adductus esset: huic autem patronos propter Chrysogoni gratiam defuturos: de bonorum uenditione, & de ista societate uerbum esse facturum neminem: ipso nomine parricidij, & atrocitate criminis, fore, ut hic nullo negotio tolleretur, cum ab nullo defensus esset. hoc consilio atq; adeo hac amentia impulsi, quem ipsi, cum cuperent, non potuerunt occidere, eum iugulãdum uobis tradiderunt. quid primum querar? aut unde potissimum exordiar iud? aut quod, aut à quibus auxilium petam? deorum ne immortalium? populi ne Romani? uestrã ne, qui summam potestatem habetis, hoc tempore fidem implorem? pater occisus nefarie, domus obsessa, ab inimicis bona adempta, possessa, direpta: filij uita infesta, sæpe ferro

atq; insidijs appetita.qd ab his tot maleficijs sceleris abesse uidetur? tamē hæc alijs nefarijs cumulāt atq; adaugent: crimen incredibile confingunt: testes in hūc & accusatores huiusce pecunia cōparant: hanc conditionē misero ferunt, ut optet utrū malit, ceruices Roscio dare, an insutus in culeū supplicium parricidarū, per summum dedecus uitā amittere. patronos huic defuturos putauerūt, desunt. qui libere dicat, qui cū fide defendat, id quod in hac causa est satis, quoniā quidē suscepi, nō deest profecto iudices. et forsitā in suscipienda causa temere impulsus adolescentia fecerim: quoniā quidem semel suscepi, licet hercules undiq; omnes terrores, minæ, periculaq; impendeāt omnia, succurram, atq; subibo. certū est, deliberatumq;, quæ ad causam pertinere arbitror, omnia nō modo dicere, uerū etiam libenter, audacter, libereq; dicere. nulla res tāta existat iudices, ut possit uim mihi maiorem adhibere metus, q̄ fides: etenim quis tā dissoluto animo est, qui, hæc cū uideat, tacere ac negligere possit? patrem meū, cū proscriptus nō esset, iugulastis: occisum in proscriptorū numerum retulistis: me domo mea per uim expulistis: patrimoniū meum possidetis. quid uultis amplius? etiā ne ad subsellia cū ferro atq; telis uenistis, ut hic aut iuguletis, aut condemnetis Sex. Rosciū? hominem longe audacissimū nuper habuimus in ciuitate C. Fimbriā, &, quod inter omnes constat, nisi inter eos qui ipsi quoq; insaniūt, insanissimū. is cum curasset in funere C. Marij, ut Q. Scæuola uulneraretur, uir sanctissimus atque ornatissimus nostræ ciuitatis, de cuius laude neq; hic locus est ut multa dicantur, neq; plura tamen dici possunt, q̄ populus R. memoria retinet: diē Scæuolæ

dixit, posteaq̃ comperit eũ posse uiuere. cum ab eo quaere retur, quid tãdem accusaturus esset eũ, quem pro digni= tate ne laudare quidem quisquã satis cõmode posset: aiũt hominem (ut erat furiosus) respondisse, ꝙ nõ totũ telum corpore recepisset. quo populus R. nihil uidit indignius, nisi eiusdem uiri mortem: quae tantũ potuit, ut omnes ci ues suos perdiderit & afflixerit: quos quia seruare per cõpositionem uolebat, ipse ab ijs interẽptus est. est ne hoc illi dicto atq; facto Fimbriae nõ simillimũ? accusatis Sex. Rosciũ: quid ita? quia de manibus uestris effugit, quia se occidi passus nõ est. illud, quia in Scaeuola factũ est, ma= gis indignũ uidetur: hoc, quia fit à Chrysogono, nõ est ferendũ. nam per deos immortales, quid est in hac causa quod defensionis indigeat? qui locus ingeniũ patroni re= quirit, aut oratoris eloquentiã magnopere desiderat? to= tã causam iud. explicemus, atq; ante oculos expositã cõn sideremus. ita facillime, quae rès totũ iudicium cõtineat, & quibus de rebus nos dicere oporteat, & quid uos se= qui cõueniat, intelligetis. Tres sunt res, quantũ ego exi stimare possum, quae obstẽt hoc tempore Sex. Roscio, cri= men aduersariorũ, & audacia, et potẽtia. criminis cõfi ctionem accusator Erucius suscepit. audaciae partes Ro= scij sibi poposcerunt: Chrysogonus autem, is, qui pluri= mũ potest, potẽtia pugnat. de hisce omnibus rebus me di cere oportere intelligo. quid igitur est? non eodem mo= do de omnibus: ideo quòd prima illa res ad meum offi= cium pertinet, duas autem reliquas uobis populus R. imposuit. ego crimen oportet diluam, uos & audaciae resistere, & hominum eiusmodi perniciosam atque in= tolerãdam potentiã primo quoque tempore extinguere,

atq; opprimere debetis. occidisse patrem Sex. Roscius arguitur. scelestũ dij immortales ac nefariũ facinus, atq; eiusmodi, quo uno maleficio scelera omnia complexa esse uideantur. etenim si, id quod præclare à sapientibus dicitur, uultu sæpe læditur pietas: quod supplicium satis acre reperietur in eũ, qui mortem obtulerit parẽti? pro quo mori ipsum, si res postularet, iura diuina atq; humana cogebant. in hoc tanto, tam atroci, tã singulari maleficio, quod ita raro extitit, ut, siquãdo auditum sit, portenti ac prodigij simile numeretur, quibus tandem te C. Eruci argumentis accusatorem censes uti oportere? nonne & audaciam eius, qui in crimen uocetur, singularem ostendere, & mores feros, immanemq; naturam, et uitã uitijs flagitijsq; omnibus deditã, & deniq; omnia ad perniciem profligata atq; perdita? quorum tu nihil in Sex. Roscium, ne obijciendi quidem causa, contulisti. patrem occidit Sex. Roscius: qui homo? adolescentulus corruptus, & ab hominibus nequam inductus? annos natus magis quadraginta. uetus uidelicet sicarius, homo audax, & sæpe in cæde uersatus? at hoc ab accusatore ne dici quidẽ audistis. luxuries igitur hominem nimirum, et æris alieni magnitudo, & indomitæ animi cupiditates ad hoc scelus impulerunt. de luxuria purgauit Erucius, cum dixit hunc ne in conuiuio quidem ullo ferè interfuisse. nihil autem unquam debuit. cupiditates porrò quæ possunt esse in eo, qui (ut ipse accusator obiecit) ruri semper habitarit, & in agro colendo uixerit? quæ uita maxime disiuncta à cupiditate, & cum officio coniuncta. quæ res igitur tantũ istum furorẽ Sex. Roscio obiecit? patri, inquit, non placebat. patri non placebat? quam ob cau=

sam? necesse est enim eam quoq; iustam, & magnam, et perspicuam fuisse. nam ut illud incredibile est, mortem oblatam esse patri à filio sine plurimis & maximis causis: sic hoc uerisimile non est, odio fuisse parenti filium sine causis multis, & magnis, & necessarijs. rursus igitur eodem reuertamur, & quæramus, quæ tanta uitia fuerint in unico filio, quare is patri displiceret. at perspicuum est, nullum fuisse. pater igitur amens, qui odisset eum sine causa, quem procrearat. at is quidem fuit omnium constātissimus. ergo illud iam perspicuū profecto est, si neq; amens pater, neq; perditus filius fuerit, neq; odij causam patri, neq; sceleris filio fuisse. nescio, inquit, quæ causa odij fuerit: fuisse odium intelligo, quia antea, cum duos filios haberet, illum alterum, qui mortuus est, secum omni tempore uolebat esse, hunc in prædia rustica relegarat. quod Erucio accidebat in mala nugatoriaq; accusatione, idem mihi usu uenit in causa optima. ille, quomodo crimen cōmentitium confirmaret, nō inueniebat: ego, res tam leues qua ratione infirmem ac diluam, reperire non possum. quid ais Eruci? tot prædia, tam pulchra, tam fructuosa Sex. Roscius filio suo relegationis ac supplicij gratia colenda ac tuenda tradiderat? quid hoc? patresfamilias, qui liberos habēt, præsertim homines illius ordinis, ex municipijs rusticanis, non ne optatissimum sibi putant esse, filios suos rei familiari maxime seruire, & in prædijs colendis operæ plurimum studijq; consumere? an amandarat hūc sic, ut esset in agro, ac tantūmodo aleretur ad uillam? ut cōmodis omnibus careret? quid, si constat, hunc non modo colendis prædijs præfuisse, sed certis fundis patre uiuo frui solitum esse?

tamen ne hæc attenta uita & rusticana, relegatio atque amandatio appellabitur? uides Eruci, quantũ distet argumentatio tua ab re ipsa, atq; à ueritate. quod cõsuetudine patres faciunt, id quasi nouũ reprehẽdis: quod beneuolentia fit, id odio factũ criminaris. quod honoris causa pater filio suo concessit, id eum supplicij causa fecisse dicis. neq; hæc tu nõ intelligis, sed usq; eò, quid arguas, nõ habes, ut non modo tibi contra nos dicendũ putes, uerũ etiam contra rerũ naturam, contráq; cõsuetudinem hominũ, contráq; opiniones omniũ. at. n. cum duos filios haberet, alterũ à se non dimittebat, alterũ ruri esse patiebatur. quæso Eruci, ut hoc in bonam partem accipias: nõ .n. exprobrandi causa, sed cõmonendi gratia dicã. si tibi fortuna nõ dedit ut patre certo nascerere, ex quo intelligere posses, qui animus patrius in liberos esset: at natura certe dedit, ut humanitatis nõ parũ haberes. eò accessit studiũ doctrinæ, ut ne à literis quidẽ alienus esses. ecquid tãdẽ, tibi uidetur (ut ad fabulas ueniamus) senex ille Cæcilianus minoris facere Eutychũ filiũ rusticũ, q̃ illũ alterũ Cherestratũ? (nã, ut opinor, hoc nomine est) alterũ in urbe secũ honoris causa habere, alterũ rus supplicij causa relegasse? quid ad istas ineptias abis, inqes? quasi uero mihi difficile sit quãuis multos nominatim proferre (ne lõgius abeã) uel tribules, uel uicinos meos, qui suos liberos, quos plurimi faciũt, agricolas assiduos esse cupiũt. uerũ homines notos sumere odiosum est: cũ & illud incertũ sit, uelint ne hi sese nominari; et nemo uobis magis notus futurus sit, q̃ est hic Eutychus; & certe ad rem nihil intersit, utrũ hunc ego comicum adolescentem, an aliquem ex agro Veiente nominem: etenim hæc cõficta ar=

bitror à poetis esse, ut effictos nostros mores in alienis personis, expressamq; imaginem nostrã uitæ quotidianæ uideremus. age nunc, refer animũ, sis, ad ueritaté, et cósidera, nó modo in Vmbria atq; in ea uicinitate, sed in his ueteribus municipijs quæ studia à patribusfamilias maxime laudentur: iã profecto te intelliges inopia criminũ summã laudé Sex. Roscio uitio et culpæ dedisse. at nó modo hoc patrũ uolũtate liberi faciũt, sed permultos et ego noui, & (nisi me fallit animus) unusquisq; uestrũ, qui et ipsi incensi sunt studio, quod ad agrũ colendũ attinet, uitamq; hanc rusticá, quá tu probro & crimini putas esse oportere, & honestissimá et suauissimá esse arbitrãtur. quid cóses hunc ipsum Sex. Rosciũ, quo studio, et qua intelligentia esse in rusticis rebus? ut ex his propinquis eius hominibus honestissimis audio, nó tu in isto artificio accusatorio callidior es, q̃ hic in suo. uerũ, ut opinor, quoniam ita Chrysogono uidetur, qui huic nullum prædiũ reliquit, & artificium obliuiscatur, et studium deponat, licebit. quod tametsi miserum, & indignum est, feret tamen æquo animo iudices, si per uos uitam & famam potest obtinere. hoc uero est, quod ferri non potest, si et in hanc calamitatem uenit propter prædiorum bonitatẽ & multitudinem; &, ꝙ ea studiose coluit, id erit ei maxime fraudi: ut parum miseriæ sit, quòd alijs coluit, nó sibi; nisi etiam, ꝙ omnino coluit, crimini fuerit. næ tu Eruci accusator esses ridiculus, si illis temporibus natus esses, cum ab aratro arcessebantur, qui Consules fierent: etenim, qui præesse agro colendo flagitium putes, profecto illum Atilium, quem sua manu spargentem semen, qui missi erant, cóuenerunt, hominem turpissimum, atq;

inhonestissimum indicares. at hercule maiores nostri longe aliter et de illo, et de cæteris talibus uiris existimabāt. itaq; ex minima tenuissimaq; Rep. maximam & florentissimā nobis reliquerunt: suos. n. agros studiose colebāt; nō alienos cupide appetebant: quibus rebus, & agris, & urbibus, et nationibus Remp. atq; hoc imperiū, & populi R. nomen auxerunt. neq; ego hæc eo profero, quo cōferenda sint cū hisce, de quibus nunc quærimus: sed ut illud intelligatur, cū apud maiores nostros summi uiri, clarissimiq; homines, qui omni tempore ad gubernacula Reip. sedere debebant, tamen in agris quoq; colendis aliquantū operæ, temporisq; consumpserint; ignosci oportere ei homini, qui se fateatur esse rusticum, cum ruri assiduus semper uixerit; cum præsertim nihil esset, quod aut patri gratius, aut sibi iucūdius, aut re uera honestius facere posset. odium igitur acerrimum patris in filium ex hoc opinor ostenditur Eruci, ꝙ hūc ruri esse patiebatur. nunquid est aliud? immo uero, inquit, est: nam istū exhæredare in animo habebat. audio. nunc dicis aliquid, quod ad rem pertineat. nā illa opinor tu quoq; concedis leuia esse atq; inepta. conuiuia cum patre non inibat: quippe qui ne in oppidum quidem nisi perraro ueniret. domū suam istum non ferè quisquam uocabat: nec mirū, quē neq; in urbe uideret, neq; rure uocaturus esset. uerùm hæc quoq; tu intelligis esse nugatoria. illud, quod cœpimus, uideamus, quo certius argumentū odij reperiri nullo modo potest. exhæredare pater filium cogitabat. mitto quærere, qua de causa: quæro, qui scias? tametsi te dicere atq; enumerare causas omneis oportebat: & id erat certi accusatoris officium, qui tanti sceleris argueret,

explicare omnia uitia, atq; peccata filij, quibus incensus parens potuerit animũ inducere, ut naturam ipsam uinceret, ut amorem illum penitus insitũ eijceret ex animo, ut deniq; patrem esse sese obliuisceretur. quæ sine magnis huiusce peccatis accidere potuisse nõ arbitror. uerũ concedo tibi, ut ea prætereas, quæ cum taces, nulla esse cõcedis. illũ quidem uoluisse exhæredare, certe tu planum facere debes. quid ergo affers, quare id factum putemus? uere nihil potes dicere. finge aliquid saltem cõmode, ut ne plane uidearis id facere, quod aperte facis, huius miseri fortunis, & horũ uirorum talium dignitati illudere. exhæredare filium uoluit: quam ob causam? nescio. exhæredauit ne? non. quis prohibuit? cogitabat, cogitabat. cui dixit? nemini. quid est aliud, iudicio, ac legibus, ac maiestate uestra abuti ad quæstum, atq; ad libidinẽ, nisi hoc modo accusare, atq; id obijcere, quod planũ facere non modo non possis, uerũ ne coneris quidem? nemo nostrum est Eruci, quin sciat tibi inimicitias cũ Sex. Roscio nullas esse: uident omnes, qua de causa huic inimicus uenias: sciunt huiusce pecunia te adductum esse. quid ergo est? ita tamẽ quæstus te cupidũ esse oportebat, ut horum existimationem, & legem Memmiam putares aliquid ualere oportere. accusatores multos esse in ciuitate utile est, ut metu contineatur audacia. ueruntamẽ hoc ita est utile, ut ne plane illudamur ab accusatoribus. innocens est quispiam: ueruntamen, quanq̃ abest à culpa, suspicione tamen non caret. tametsi miserum est, tamẽ ei, qui hunc accuset, possim aliquo modo ignoscere: cum enim aliquid habeat quod possit criminose ac suspiciose dicere, aperte ludificari, & calumniari sciens nõ uidea=

tur. quare facile omnes patimur esse q̄plurimos accusatores, q̄ innocens, si accusatus sit, absolui potest; nocens, nisi accusatus fuerit, condemnari nō potest. utilius est autem absolui innocentem, q̄ nocentem causam nō dicere. anseribus cibaria publice locantur, & canes aluntur in Capitolio, ut significent si fures uenerint. at fures internoscere non possunt, significant tamen, si qui noctu in Capitolium uenerint: & quia id est suspiciosum, tametsi bestiæ sunt, tamen in eā partem potius peccāt, quæ est cautior. q̄ si luce quoq; canes latrent, cū deos salutatum aliqui uenerint: opinor, ijs crura suffringātur, q̄ acres sint etiā tum, cum suspicio nulla sit. simillima est accusatorū ratio. alij uestrum anseres sunt, qui tantūmodo clamāt, nocere non possunt: alij canes, qui & latrare, & mordere possunt. cibaria uobis præberi uidemus: uos autem maxime debetis in eos impetum facere, qui merentur. hoc populo gratissimū est. deinde si uoletis, etiam tum, cū uerisimile erit aliquem cōmisisse, in suspicione latratote. id quoq; concedi potest: sin autem sic agetis, ut arguatis aliquem patrem occidisse, neq; dicere possitis aut quare, aut quomodo, ac tantūmodo sine suspicione latrabitis: crura quidem uobis nemo suffringet: sed, si ego hos bene noui, literam illam, cui uos usq; eo inimici estis, ut etiā eas omneis oderitis, ita uehementer ad caput affigent, ut postea neminē aliū nisi fortunas uestras accusare possitis. quid mihi ad defendendum dedisti bone accusator? quid hisce autem ad suspicandum? ne exhæredaretur, ueritus est. audio. sed quā de causa uereri debuerit, nemo dicit. habebat pater in animo: planū fac. nihil est: nō, qui cum deliberarit, quē certiorem fecerit, unde istud uobis suspi

cari in mentem uenerit. cũ hoc modo accuſas Eruci, nõne hoc palã dicis? ego, quid acceperim, ſcio: quid dicã, neſcio. unũ illud ſpectaui, ꝙ Chryſogonus aiebat, neminem iſti patronũ futurũ: de bonorũ emptione, deque eã ſocietate neminem eſſe, qui uerbũ facere hoc tẽpore auderet: hæc te opinio falſa in iſtã fraudem impulit. nõ mehercule uerbũ feciſſes, ſi tibi quenq̃ reſponſurũ putaſſes. operæpretiũ erat, ſi animaduertiſtis iudices, negligentiã eius in accuſando conſiderare. credo, cũ uidiſſet, qui homines in hiſce ſubſellijs ſederent, quæſiſſe, nũ ille, aut ille defenſurus eſſet: de me ne ſuſpicatũ quidem, ꝙ antea cauſam publicã nullam dixerim. poſteaquã inuenit, neminẽ eorum, qui poſſunt, & ſolent: ita negligens eſſe cœpit, ut, cũ in mentem ueniret ei, reſideret, deinde ſpatiaretur, nõnunquã etiam puerum uocaret, credo cui cœnã imperaret, prorſus ut ueſtro conſeſſu, & hoc conuẽtu pro ſumma ſolitudine abuteretur. perorauit aliquando, aſſedit. ſurrexi ego. reſpirare uiſus eſt, quòd non alius potius diceret. cœpi dicere. uſq; eò animaduerti iudices eum iocari, atq; alias res agere, antequam Chryſogonum nominaui. quem ſimul atq; attigi, ſtatim homo ſe erexit, mirari uiſus eſt. intellexi, quid eũ pupugiſſet. iterũ, ac tertio nominaui. poſtea homines curſare ultro, & citro nõ deſtiterũt, credo, qui Chryſogono nũciarent, eſſe aliquẽ in ciuitate, qui contra uolũtatem eius dicere auderet; aliter cauſam agi, atq; ille exiſtimaret; aperiri bonorũ emptionem; uexari peſſime ſocietatem; gratiam, potentiamq; eius negligi; iudices diligenter attendere; populo rem indignam uideri. quæ quoniam te fefellerunt Eruci; quoniamq; uides uerſa eſſe omnia; cauſam pro Sex. Roſcio ſi

non commode, at libere dici; quem dedi putabas, defendi intelligis; quos tradituros sperabas, uides iudicare: restitue nobis aliquando ueterem tuã illam calliditatem, atq; prudentiã: confitere huc ea spe uenisse, ꝙ putares hic latrocinium, non iudiciũ futurum. de parricidio causa dicitur. ratio ab accusatore reddita non est, quam ob causam patrẽ filius occiderit. quod in minimis noxis, & in his leuioribus peccatis, quæ magis crebra, & iam propè quotidiana sunt, maxime, & primũ quæritur, quæ causa maleficij fuerit: id Erucius in parricidio quæri nõ putat oportere. in quo scelere iudices, etiam cũ multæ causæ conuenisse unum in locum, atq; inter se congruere uidẽtur; tamen nõ temere creditur, neq; leui cõiectura res penditur, neq; testis incertus auditur, neq; accusatoris ingenio res iudicatur; cum multa antea cõmissa maleficia tum uita hominis perditissima, tum singularis audacia ostẽdatur, necesse est; neq; audacia solum, sed summus furor, atq; amentia. hæc cũ sint omnia, tamen extent oportet expressa sceleris uestigia, ubi, qua ratione, per quos, quo tempore maleficium sit admissum.. quæ nisi multa, & manifesta sunt, profecto res tam scelesta, tam atrox, tam nefaria credi nõ potest: magna est.n. uis humanitatis: multum ualet cõmunio sanguinis: reclamitat istiusmodi suspicionibus ipsa natura: portẽtum atq; mõstrum certissimum est, esse aliquem humana specie, & figura, qui tantum immanitate bestias uicerit, ut, propter quos hanc suauissimam lucem aspexerit, eos indignissime luce priuarit, cũ etiam feras inter sese partus, atq; educatio, & natura ipsa cõciliet. nõ ita multis ante annis aiũt T. Clœliũ quendã Terracinensem, hominẽ nõ obscurũ,

cum

cum cœnatus cubitum in idem conclaue cū duobus adolescentibus filijs isset, inuentū esse mane iugulatū. cū neque seruus quisquam reperiretur, neq; liber, ad quem ea suspicio pertineret; id ætatis autem duo filij propter cubantes ne sensisse quidē se dicerent: nomina filiorum de parricidio delata sunt. quid postea? erat sanè suspiciosum: neutrū sensisse? ausum autem esse quenquā se in id conclaue cōmittere, eo potissimū tempore, cū ibidem essent duo adolescentes filij, qui & sentire, & defendere facile possent? erat porrò nemo, in quem ea suspicio conueniret. tamen cum planū iudicibus esset factum, aperto ostio dormientes eos repertos esse: iudicio absoluti adolescentes, & suspicione omni liberati sunt: nemo enim putabat quenquam esse, qui, cum omnia diuina atque humana iura scelere nefario polluisset, somnum statim capere potuisset: propterea quòd qui tantum facinus cōmiserunt, non modo sine cura quiescere, sed ne spirare quidē sine metu possunt. uidetis ne, quos nobis poetæ tradiderunt patris ulciscendi causa suppliciū de matre sumpsisse, cū præsertim deorū immortaliū iussis atq; oraculis id fecisse dicantur; tamen ut eos agitent furiæ, neq; cōsistere usquā patiantur? ꝙ ne pij quidem sine scelere esse potuerunt. sic se res habet iudices, magnam uim, magnā necessitatem, magnā possidet religionem paternus, maternusq; sanguis. ex quo si qua macula cōcepta est, non modo elui nō potest, uerū usq; eò permanat ad animū, ut summus furor, atq; amentia consequatur: nolite.n.putare, quemadmodū in fabulis sæpenumero uidetis, eos, qui aliquid impie sceleratéq; cōmiserint, agitari, & perterreri furiarū tedis ardentibus. sua

quenq; fraus, et suus terror maxime uexat: suũ quenq; scelus agitat, amentiaq; afficit: suæ malæ cogitationes, cóscientiæq; animi terrent. hæ sunt impijs assiduæ domesticæq; furiæ, quæ dies noctesq; parentũ pœnas à cóscelera tissimis filijs repetant. hæc magnitudo maleficij facit, ut, nisi penè manifestum parricidiũ proferatur, credibile nõ sit; nisi turpis adolescentia, nisi omnibus flagitijs uita inquinata, nisi sumptus effusi cũ probro atq; dedecore, nisi prorupta audacia, nisi tãta temeritas, ut nõ procul abhor reat ab insania. accedat huc oportet odiũ parẽtis, animad uersionis paternæ metus, amici improbi, serui cóscij, tem pus idoneũ, locus opportune captus ad eã rem: penè dicam, respersas manus sanguine paterno iudices uideant, oportet, si tantũ facinus, tã immane, tam acerbũ creditu ri sunt. quare hoc quo minus est credibile, nisi ostẽditur; eo magis est, si cóuincitur, uindicandũ. itaq; cum multis ex rebus intelligi potest, maiores nostros nõ modo armis plus, quàm cæteras nationes, uerũ etiã cósilio sapientiáq; potuisse: tum ex hac re uel maxime, ꝙ in impios singulare supplicium inuenerunt. qua in re quantũ prudentia præstiterint ijs, qui apud cæteros sapientissimi fuisse dicũtur, considerate. prudẽtissima ciuitas Atheniensiũ, dum ea rerũ potita est, fuisse traditur. eius porrò ciuitatis sapientissimũ Solonẽ dicunt fuisse, eũ, qui leges, quibus hodie quoq; utuntur, scripserit. is cum interrogaretur, cur nullum suppliciũ constituisset in eum, qui parentem necasset: respondit, se id neminem facturũ putasse. sapienter fecisse dicitur, cum de eo nihil sanxerit, quod antea cómissum non erat; ne nõ tam prohibere, quàm admonere uideretur. quãto maiores nostri sapiẽtius, qui, cum

intelligerent, nihil esse tam sanctum, quod non aliquan= do uiolaret audacia, supplicium in parricidas singulare excogitauerunt: ut, quos natura ipsa retinere in officio non potuisset, ij magnitudine pœnæ maleficio summoue rentur: insui uoluerunt in culleum uiuos, atq; ita in flu men deijci. ò singularem sapientiam iudices. non ne ui= dentur hūc hominem ex rerum natura sustulisse & eri puisse, cui repente cœlum, solem, aquam, terramq; ade merunt? ut, qui eum necasset, unde ipse natus esset; ca= reret ijs rebus omnibus, ex quibus omnia nata esse dicun tur. noluerunt feris corpus obijcere, ne bestijs quoq;, quæ tantum scelus attigissent, immanioribus uteremur: non sic nudos in flumen deijcere, ne, cum delati essent in ma re, ipsum polluerent, quo cætera, quæ uiolata sunt, expia= ri putantur. denique nihil tam uile, neque tam uulga= re est, cuius partem ullam reliquerint: etenim quid tam est cõmune, quàm spiritus uiuis? terra mortuis? mare fluctuantibus? litus eiectis? ita uiuunt dum possunt, ut ducere animam de cœlo non queant: ita moriuntur, ut eorum ossa terra non tangat: ita iactantur flucti= bus, ut nunquam abluantur: ita postremo eijciũtur, ut ne ad saxa quidē mortui cõquiescãt. tanti maleficij cri= men, cui maleficio tã insigne suppliciũ est cõstitutũ, pro= bare te Eruci cẽses posse talibus uiris, si ne causam quidē maleficij protuleris? si hunc apud bonorum emptores ip sos accusares, eiq; iudicio Chrysogonus præesset, tamen di ligentius paratiusq; uenisses. utrum, quid agatur, non ui des; an, apud quos agatur? agitur de parricidio: quod sine multis causis suscipi non potest. apud homines au= tem prudentissimos agitur: qui intelligunt neminem ne

minimum quidem maleficiũ sine causa admittere. esto : causam proferre non potes. tametsi statim uicisse debeo: tamen de meo iure decedam, & tibi, quod in alia causa non concederem, in hac concedam, fretus huius innocentia. non quæro abs te, quare patrem Sex. Roscius occiderit: quæro, quomodo occiderit. ita quæro abs te C. Eruci quomodo, et sic tecum agam, ut in eo loco uel respondendi, uel interpellandi tibi potestatem faciam, uel etiam, si quid uoles, interrogãdi. quomodo occidit? ipse percussit, an alijs occidendum dedit? si ipsum arguis, Romæ non fuit: si per alios fecisse dicis: quæro, seruos ne, an liberos? quos homines? indidem ne Ameria, an hosce ex Vrbe sicarios? si Ameria, qui sunt hi? cur non nominantur? si Roma, unde eos nouerat Roscius? qui Romã multis annis non uenit, neq; unquã plus triduo fuit. ubi eos conuenit? quicum locutus est? quomodo persuasit? pretium dedit? cui dedit? per quem dedit? unde, aut quantum dedit? nõ ne his uestigijs ad caput maleficij perueniri solet? & simul tibi in mentem ueniat facito, quemadmodum uitã huiusce depinxeris: hũc hominẽ ferũ, atq; agrestem fuisse: nunquã cum homine quoquã collocutũ esse, nũquã in oppido cõstitisse. qua in re prætereo illud, quod mihi maximo argumẽto ad huius innocẽtiã poterat esse: in rusticis moribus, in uictu arido, in hac horrida, incultaq; uita, istiusmodi maleficia gigni non solere. ut non omnẽ frugẽ neq; arborẽ in omni agro reperire possis: sic nõ omne facinus in omni uita nascitur. in urbe luxuries creatur: ex luxuria existat auaritia necesse est, ex auaritia erumpat audacia: inde omnia scelera ac maleficia gignũtur: uita autem hæc rustica, quã tu agrestem uo=

cas, parſimoniæ, diligentiæ, iuſtitiæ magiſtra eſt . uerum hæc miſſa facio : illud quæro, is ho mo, qui, ut tute dicis, nunq̃ inter homines fuerit, per quos homines hoc tãtum facinus, tam occultũ, abſens præſertim, cõficere potuerit. multa ſunt falſa iudices, quæ tamẽ argui ſuſpicioſe poſſunt. in his rebus ſi ſuſpicio reperta erit, culpã ineſſe concedam. Romæ Sex. Roſcius *occiditur, cum in agro* Amerino *eſſet filius. literas, credo, miſit alicui ſicario, qui* Romæ *nouerat neminẽ. arceſſiuit aliquẽ : at quãdo ? nuncium miſit : quẽ ? aut ad quẽ ? pretio, gratia, ſpe, promiſſis induxit aliquẽ : nihil horũ ne confingi quidẽ poteſt : & tamen cauſa de parricidio dicitur. reliquũ eſt, ut per ſeruos id admiſerit. ò dij immortales, rẽ miſeram & calamitoſam. quod in tali crimine, innocẽti ſaluti ſolet eſſe, ut ſeruos in quæſtionẽ polliceatur : id* Sex. Roſcio *facere nõ licet : uos, qui hũc accuſatis, omnes eius ſeruos habetis: unus puer uictus quotidiani adminiſter ex tãta familia* Sex. Roſcio *relictus nõ eſt. te nũc appello* P. Scipio, *te* Metelle *: uobis aduocatis, uobis agẽtibus, aliquoties duos ſeruos paternos in quæſtionẽ ab aduerſarijs* Sex. Roſcius *poſtulauit. meminiſtis ne* T. Roſciũ *recuſare? quid ? ij ſerui ubi ſunt ?* Chryſogonũ *iudices ſectãtur, apud eũ ſunt in honore, et in pretio. etiã nũc, ut ex his quæratur, ego poſtulo, hic orat, atq; obſecrat. quid facitis? cur recuſatis ? dubitate etiã nũc iudices, ſi poteſtis, à quo ſit* Sex. Roſcius *occiſus : ab eo ne, qui propter illius mortẽ in egeſtate & inſidijs uerſatur, cui ne quærẽdi quidẽ de morte patris poteſtas permittitur ; an ab ijs, qui quæſtionem fugitãt, bona poſſidẽt, in cæde, atq; ex cæde uiuũt. omnia iudices in hac cauſa ſunt miſera, atq; indigna: tamen hoc*

nihil neq; acerbius, neq; iniquius proferri potest. mortis paternæ de seruis paternis quæstionem habere filio non licet. ne tandiu quidem dominus erit in suos, dum ex ijs de patris morte quæratur. ueniam, neq; ita multo post, ad hunc locum: nam hoc totum ad Roscios pertinet: de quorum audacia tum me dicturum pollicitus sum, cum Eruci crimina diluissem. Nunc Eruci ad te uenio. conueniat mihi tecum, necesse est; si ad hunc maleficiū istud pertinet, aut ipsum sua manu fecisse, id quod negas; aut per aliquos liberos, aut seruos. liberos ne? quos neq; ut conuenire potuerit, neq; qua ratione inducere, neq; ubi, neq; per quos, neq; qua spe, aut quo pretio, potes ostendere. ego contra ostendo, nō modo nihil eorum fecisse Sex. Roscium, sed ne potuisse quidem facere, quòd neq; Romæ multis annis fuerit, neq; de prædijs unquam temere discesserit. restare tibi uidebatur seruorum nomen, quò, quasi in portum reiectus à cæteris suspicionibus, confugere posses: ubi scopulum offendis eiusmodi, ut non modo ab hoc crimē resilire uideas, uerum omnem suspicionem in uosmet ipsos recidere intelligas. quid est ergo, quò tandem accusator inopia argumentorum confugerit? eiusmodi tempus erat, inquit, ut homines uulgo impune occiderentur. quare tu hoc, propter multitudinē sicariorum, nullo negotio facere potuisti. interim mihi uideris Eruci una mercede duas res assequi uelle, nos iudicio perfundere, accusare autē eos ipsos, à quibus mercedem accepisti. quid ais? uulgo occidebātur? per quos? et à quibus? non ne cogitas te à sectoribus huc adductum esse? quid postea? nescimus, per ista tempora eosdem ferè sectores fuisse collorum, & bonorum? ij deniq;, qui tum armati

dies noctesq; concursabant, qui Romæ erant assidui, qui omni tempore in præda & sanguine uersabantur, Sex. Roscio temporis illius acerbitatē iniquitatemq; obijcient? & illam sicariorum multitudinem, in qua ipsi duces ac principes erant, huic crimini putabunt fore? qui nō modo Romæ nō fuit, sed omnino, quid Romæ ageretur, nesciret, propterea ꝙ ruri assiduus, quemadmodū tute confiteris, fuit. uereor, ne aut molestus sim uobis iudices, aut ne ingenijs uestris uidear diffidere, si de tam perspicuis rebus diutius disserā. Erucij criminatio tota, ut arbitror, dissoluta est: nisi forte expectatis, ut illa diluā, quæ de peculatu, ac de eiusmodi rebus cōmentitijs, inaudita nobis ante hoc tēpus ac noua, obiecit. quæ mihi iste uisus est ex alia oratione declamare, quam in aliū reum cōmentaretur: ita neq; ad crimen parricidij, neq; ad eū, qui causam dicit, pertinebant. de quibus quoniā uerbo arguit, uerbo satis est negare. siquid est, quod ad testes reseruet; ibi nos quoq;, ut in ipsa causa, paratiores reperiet, q̄ putabat. Venio nunc eò, quò me nō cupiditas ducit, sed fides: nā si mihi liberet accusare, accusarē alios potius, ex quibus possem crescere: quod certū est non facere, dum utrumuis licebit: is.n. mihi uidetur amplissimus, qui sua uirtute in altiorē locum peruenit, nō qui ascēdit per alterius incōmodum & calamitatem. desinamus aliquando ea scrutari, quæ sunt inania: quæramus, ubi maleficium et est, et inueniri potest. iā intelliges Eruci, certum crimē q̄ multis suspicionibus coarguatur. tametsi neq; omnia dicam, et leuiter unumquodq; tāgam: neq;.n. id facerē, nisi necesse esset: et id erit signi me inuitum facere, ꝙ non prosequar longius, q̄ salus huius, et mea fides postulabit.

causam tu nullã reperiebas in Sex. Roscio; at ego in T. Roscio reperio: tecũ.n.mihi res est T. Rosci, quoniã istic sedes, ac te palàm aduersariũ esse profiteris. de Capitone post uiderimus; si, quemadmodũ paratũ esse audio, testis prodierit. tum alias quoq; suas palmas cognoscet, de quibus me ne audisse quidẽ suspicatur. L. Cassius ille, quẽ populus R. uerissimũ et sapiẽtissimũ iudicẽ putabat, identidem in causis quærere solebat, cui bono fuisset. sic uita hominũ est, ut ad maleficiũ nemo conetur sine spe, atque emolumẽto accedere. hũc quæsitorẽ, ac iudicẽ fugiebãt, atq; horrebãt ij, quibus periculũ creabatur: ideo q, tametsi ueritatis erat amicus, tamẽ natura nõ tam propẽsus ad misericordiã, q̃ implicatus ad seueritatẽ uidebatur. ego, quanquã præest huic quæstioni et cõtra audaciã fortissimus, & ab innocẽtia clemẽtissimus, tamen facile me paterer, uel illo ipso acerrimo iudice quærente, uel apud Cassianos iudices, quorũ etiã nunc ij, quibus causa dicenda est, nomẽ ipsum reformidãt, pro Sex. Roscio dicere: in hac.n. causa cũ uiderent illos amplissimã pecuniã possidere, hũc in summa mẽdicitate esse, illud quidẽ nõ quærerent, cui bono fuisset; sed eò perspicuũ crimen, & suspicionẽ potius ad prædã adiungerẽt, q̃ ad egestatẽ. quid, si accedit eodẽ, ut tenuis antea fueris? quid, si, ut auarus? quid, si, ut audax? quid, si, ut illius, qui occisus est, inimicissimus? num quærẽda causa, quæ te ad tantũ facinus adduxerit? quid ergo horũ negari potest? tenuitas hominis eiusmodi est, ut dissimulari nõ queat, atq; eo magis eluceat, quo magis occultatur. auaritiã præfers, qui societatẽ coieris de municipis, cognatiq; fortunis cum alienissimo. quã sis audax (ut alia obliuiscar) hinc omnes

intelligere potuerũt, ꝙ ex tota societate, hoc est ex tot sicariis, solus tu inuẽtus es, qui cum accusatoribus sederes, atq; os tuũ non modo ostenderes, sed etiã offerres. inimicitias tibi fuisse cũ Sex. Roscio, & magnas rei familiaris cõtrouersias, cócedas necesse est. restat iudices ut hoc dubitemus, uter potius Sex. Rosciũ occiderit: is, ad quẽ morte eius diuitiæ uenerint; an is, ad quẽ mendicitas: is, qui antea tenuis fuerit; an is, qui postea factus sit egẽtissimus: is, qui ardẽs auaritia feratur infestus in suos; an is, qui semper ita uixerit, ut quæstũ nosset nullũ, fructum autem eũ solum, quẽ labore peperisset: is, qui omniũ sectorũ audacissimus sit; an is, qui propter fori iudiciorumq; insolentiã nó modo subsellia, uerũ etiã urbem ipsam reformidat: postremo iudices, id quod ad rem mea sentẽtia maxime pertinet, utrũ inimicus potius, an filius. hæc tu Eruci tot & tãta si nactus esses in reo, quãdiu diceres? quo te modo iactares? tẽpus hercule te citius, quã oratio deficeret: etenim in singulis rebus eiusmodi materies est, ut dies singulos possis cõsumere: neq; ego nó possum: nó enim mihi tantũ derogo, tametsi nihil arrogo, ut te copiosius, quàm me, putẽ posse dicere. uerũ ego forsitan propter multitudinẽ patronorũ in grege annumerer: te pugna Cannẽsis accusatorẽ sat bonũ facit. multos cæsos non ad Thrasimenũ lacũ, sed ad Seruiliũ uidimus. quis ibi nó est uulneratus ferro Phrygio? nó necesse est omnes cõmemorare, Curtios, Marios, denique Mamercos, quos iã ætas à prælijs auocabat: postremo Priamum ipsum, senem Antistiũ, quem non modo ætas, sed etiã leges pugnare prohibebãt. iam quos nemo propter ignobilitatem nominat, sexcenti sunt, qui inter sica-

rios, & de ueneficijs accusabant. qui omnes (quod ad me attinet) uellem uiuerent: nihil. n. mali est, canes ibi quã plurimos esse, ubi permulti obseruandi, multaq; seruanda sunt. uerum (ut fit) multa sæpe imprudentibus imperatoribus uis belli, ac turba molitur. dum is in alijs rebus erat occupatus, qui summam rerum administrabat: erant interea, qui suis uulneribus mederentur, qui, tanq̃ si offusa Reip. sempiterna nox esset, ita ruebant in tenebris, omniaq; miscebãt. à quibus miror, ne quod iudiciorum esset uestigium, non subsellia quoq; esse combusta: nam & accusatores, & iudices sustulerunt. hoc cõmodi est, ꝙ ita uixerunt, ut testes omnes, si cuperent, interficere non possent: nam, dum hominum genus erit; qui accuset eos, non deerit: dum ciuitas erit, iudicia fient. uerum, ut cœpi dicere, et Erucius hæc si haberet in causa, quæ cõmemoraui, posset ea quãuis diu dicere, et ego iudices possum; sed in animo est (quemadmodum ante dixi) leuiter transire, ac tantũmodo perstringere unãquanq; rem: ut omnes intelligant, me non studio accusare, sed officio defendere. Video igitur causas esse permultas, quæ istum impellerent. uideamus nunc, ecquæ facultas suscipiendi maleficij fuerit. ubi occisus est Sex. Roscius? Romæ. quid tu Rosci ubi tunc eras? Romæ. uerum quid ad rem? & alij multi. quasi nunc id agatur, quis ex tanta multitudine occiderit, ac non hoc quæratur, eum, qui Romæ sit occisus, utrum uerisimilius sit ab eo esse occisum, qui assiduus eo tempore Romæ fuerit; an ab eo, qui multis annis Romam omnino non accesserit. age nunc, cæteras facultates quoq; consideremus. erat tum multitudo sicariorum, id quod cõmemorauit Erucius: & homines im=

pune occidebantur. quid? ea multitudo quæ erat? opinor, aut eorum qui in bonis erant occupati, aut eorum qui ab ijs cōducebantur, ut aliquem occiderent. si eos putas, qui alienū appetebant, tu es in eo numero, qui nostra pecunia diues es: sin eos, quos, qui leuiore nomine appellāt percussores uocant; quære, in cuius fide sint, & clientela: mihi crede, aliquē de societate tua reperies. & quicquid tu contra dixeris, id cum defensione nostra cōtēdito. ita facillime causa Sex. Roscij cum tua cōferetur. dices, quid postea, si Romæ assiduus fui? respondebo: at ego omnino non fui. fateor me sectorem esse, uerum & alij multi: at ego (ut tute arguis) agricola & rusticus. non continuo, si me in gregē sicariorū contuli, sum sicarius: at ego profecto, qui ne noui quidē quēquā sicarium, lōge absum ab eiusmodi crimine. permulta sunt, quæ dici possunt, quare intelligatur summā tibi facultatē fuisse maleficij suscipiendi: quæ nō modo iccirco prætereo, quod te ipsum nō libenter accuso: uerum eo magis etiam, quod, si de illis cædibus uelim cōmemorare, quæ tum factæ sunt ista eadem ratione, qua Sex. Roscius occisus est, uereor ne ad plures oratio mea pertinere uideatur. uideamus nūc strictim, sicut cætera, quæ post mortem Sex. Roscij abs te T. Rosci facta sunt: quæ ita aperta et manifesta sunt, ut medius fidius iudices inuitus ea dicam: uereor enim cuicuimodi es Rosci, ne ita hunc uidear uoluisse seruare, ut tibi omnino nō pepercerim. cum hoc uereor, & cupio tibi aliqua ex parte (quod salua fide possim) parcere, rursus immuto uoluntatem meam: uenit enim mihi in mentem oris tui. te'ne, cum cæteri socij tui fugerent ac se occultarent, ut hoc iudicium non de illorum præda, sed de

huius maleficio fieri uideretur; potissimum tibi partes istas depoposcisse, ut in iudicio uersarere, & sederes cum accusatore? qua in re nihil aliud assequeris, nisi ut ab omnibus mortalibus audacia tua cognoscatur, & impudentia. occiso Sex. Roscio, qui primus Ameriam nuntiat? Mallius Glaucia, quē iam antea nominaui, tuus cliens et familiaris. quid attinuit eum potissimū nuntiare, quod, si nullū iam ante consiliū de morte, ac de bonis eius inieras, nullamq; societatē neq; sceleris, neq; præmij cum homine ullo coieras, ad te minime omniū pertinebat? sua sponte Mallius nunciat? quid, quæso, eius intererat? an, cum Ameriā non huiusce rei causa uenisset, casu accidit, ut id, quod Romæ audierat, primus nūtiaret? cuius rei causa uenerat Ameriā? nō possum, inquit, diuinare. eò rem iam adducā, ut nihil diuinatione opus sit. qua ratione Roscio Capitoni primum nunciauit? cum Ameriæ Sex. Roscij domus, uxor, liberiq; essent, cū tot propinqui cognatiq; optime cōuenientes, qua ratione factum est, ut iste tuus cliens, sceleris tui nuntius T. Roscio Capitoni potissimum nuntiaret? occisus est à cœna rediens. nōdum lucebat, cum Ameriæ scitū est. quid hic incredibilis cursus? quid hæc tanta celeritas, festinatioq; significat? non quæro, quis percusserit. nihil est Glaucia, quod metuas: nō excutio te, si quid forte ferri habuisti, nō scrutor: nihil ad me arbitror pertinere. quoniā, cuius consilio occisus sit, inuenio; cuius manu sit percussus, nō laboro. unū hoc sumo, quod mihi apertum tuū scelus, resq; manifesta dat: ubi, aut unde audiuit Glaucia, qui tam cito sciuit? fac audisse statim. quæ res eum nocte una tantū itineris cōtendere coegit? quæ necessitas cū tāta premebat, ut, si

sua sponte iter Ameriam faceret, id tēporis Roma proficisceretur? nullam partē noctis requiesceret? etiā ne in tam perspicuis rebus argumētatio quærenda, aut coniectura capiēda sit? nō ne uobis hæc, quæ audistis, cernere oculis uidemini iudices? nō illum miserū, ignarū casus sui, redeūtem à cœna uidetis? nō positas insidias? nō impetum repentinū? nō uersatur ante oculos uobis in cæde Glaucia? nō adest iste T. Roscius? non suis manibus in curru collocat Autumedontē illum, sui sceleris acerbissimi, nefariæq; uictoriæ nunciū? nō orat, ut eam noctem peruigilet? ut honoris sui causa laboret? ut Capitoni q̃ primum nuntiet? quid erat, quod Capitonē primū scire uoluerit? nescio: nisi hoc uideo, Capitonē in his bonis esse sociū: de tribus et decem fundis tres nobilissimos fundos eū uideo possidere. audio præterea, nō hanc suspicionem nunc primū in Capitonem cōferri, multas esse infames palmas, hāc primā esse tamē lemniscatā, quæ Romæ deferatur: nullum modū esse hominis occidendi, quo ille nō aliquot occiderit: multos ferro, multos ueneno. habeo etiam dicere, quē, contra morem maiorū, minorem annis LX. de pōte in Tyberim deiecerit. quæ, si prodierit, atq; adeo cū prodierit, scio enim proditurū esse, audiet. ueniat modo, explicet suū uolumen illud: quod ei planū facere possum Erucium conscripsisse: quod aiūt illum Sex. Roscio intentasse, & minitatū esse, se omnia illa pro testimonio esse dicturū. ò præclarū testem iudices: ò grauitatem dignam expectatione: ò uitā honestam, atq; eiusmodi, ut libentibus animis ad eius testimoniū uestrū iusiurandum accōmodetis. profecto nō tam perspicue istorū maleficia uideremus, nisi ipsos cæcos redderet cupiditas, & auari=

tia, et audacia. alter ex ipsa cæde uolucrem nuncium Ameriam ad socium, atq; ad magistrum suum misit, ut, si dissimulare omnes cuperēt se scire ad quem maleficium pertineret, tamē ipse apertum suum scelus ante omnium oculos poneret. alter (si dijs immortalibus placet) testimonium etiam in Sex. Roscium dicturus est: quasi uero id nunc agatur, utrū id, quod dixerit, credendum, an, quod fecerit, uindicandū sit. itaq; more maiorum cōparatum est, ut in minimis rebus homines amplissimi testimonium de sua re nō dicerent. Africanus, qui suo cognomine declarat tertiam partē orbis terrarū se subegisse, tamen, si sua res ageretur, testimoniū non diceret. nam illud in talem uirum nō audeo dicere: si diceret, nō crederetur. uidete nunc, q̄ uersa et mutata in peiorē partē sint omnia. cum de bonis, & de cæde agatur, testimonium dicturus est is, qui & sector est, & sicarius, hoc est, qui et illorum ipsorum bonorū, de quibus agitur, emptor atq; possessor est, & eum hominē occidēdum curauit, de cuius morte quæritur. quid tu uir optime? ecquid habes, quod dicas? mihi ausculta, uide ne tibi desis: tua quoq; res permagna agitur. multa scelerate, multa audacter, multa improbe fecisti: unū stultissime, profecto tua spōte, nō de Erucij sentētia. nihil opus fuit te isti credere: neq;.n. accusatore muto, neque teste quisquam utitur eo, qui de accusatoris subsellio surgit. huc accedit, q̄ paulo tamē occultior, atq; tectior uestra ista cupiditas esset. nūc quid est, quod quisquam ex uobis audire desideret? cum, quæ facitis, eiusmodi sint, ut ea dedita opera à uobis cōtra uosmet ipsos facere uideamini. Age, nūc illa uideamus iudices, quæ statim consecuta sunt. ad Volaterras in castra L. Syllæ

mors Sex. Roſcij quatriduo, quo is occiſus eſt, Chryſogono nunciatur. quæritur etiam nunc, quis eum nuntium miſerit. nõ ne perſpicuum eſt, eundẽ qui Ameriam? curat Chryſogonus, ut eius bona ueneant ſtatim. qui nõ norat hominẽ, aut rem? atqui ei uenit in mentẽ prædia concupiſcere hominis ignoti, quẽ omnino nunquã uiderat. ſoletis, cum aliquid huiuſcemodi auditis iudices, cõtinuo dicere, neceſſe eſt aliquem dixiſſe municipem, aut uicinum. ij plerunq; indicant, per eos pleriq; produntur. hic nihil eſt, quod ſuſpicionem hanc putetis. non enim ego ita diſputabo: ueriſimile eſt Roſcios iſtam rem ad Chryſogonum detuliſſe: erat enim eis cum Chryſogono iam antea amicitia: nam cum multos ueteres à maioribus Roſcij patronos, hoſpiteſq; haberent, omneis eos colere atq; obſeruare deſtiterũt, ac ſe in Chryſogoni fidem et clientelam contulerunt. hæc poſſum omnia uere dicere: ſed in hac cauſa coniectura nihil opus eſt: ipſos certo ſcio non negare, ad hæc bona Chryſogonum acceſſiſſe impulſu ſuo. ſi eum, qui indicij partem acceperit, oculis cernetis: poteritis ne dubitare iudices, qui indicarit? qui ſunt igitur in iſtis bonis, quibus partem Chryſogonus dederit? duo Roſcij. num quiſnam præterea? nemo eſt iudices. num ergo dubium eſt, quin ij obtulerint hanc prædam Chryſogono, qui ab eo partem prædæ tulerunt? Age, nunc ex ipſius Chryſogoni iudicio Roſciorum factum conſideremus. ſi nihil in iſta pugna Roſcij, quod operæpretium eſſet, fecerant, quam ob cauſam à Chryſogono tantis præmijs donabantur? ſi nihil aliud fecerunt, niſi rem detulerunt, non ne ſatis fuit his gratias agi? denique, ut perliberaliter ageretur,

honoris aliquid haberi? cur tria prædia, tantæ pecuniæ statim Capitoni dantur? cur, quæ reliqua sunt, iste Roscius omnia cũ Chrysogono cõmuniter possidet? non ne perspicuũ est iudices, has manubias Roscijs Chrysogonũ re cognita concessisse? uenit in decemprimis Legatus in castra Capito. totã uitã, naturã, moresq; hominis ex ipsa legatione cognoscite. nisi intellexeritis iudices, nullum esse officiũ, nullũ ius tam sanctũ atq; integrũ, quod non eius scelus, atq; perfidia uiolarit, & imminuerit: uirũ optimum esse eum iudicatote. impedimẽto est, quo minus de his rebus Sylla doceatur: cæterorũ Legatorũ consilia, & uoluntatẽ Chrysogono enũciat: monet, ut prouideat, ne palàm res agatur: ostẽdit, si sublata sit uẽditio bonorũ, illum pecuniã grandem amissurũ, sese capitis periculum aditurũ: illum acuere, hos, qui simul erant missi, fallere: illum identidem monere, ut caueret; hisce insidiose spem falsam ostendere: cũ illo contra hos inire cõsilia, horũ consilia illi enũciare: cum illo partem suam depacisci, hisce, aliqua fretus hora semper, omnes aditus ad Syllam intercludere. postremo isto hortatore, auctore, intercessore ad Syllam Legati non adierunt: istius fide, ac potius perfidia decepti, id quod ex ipsis cognoscere poteritis, si accusator uoluerit testimoniũ eis denũciare, pro re certa spem falsam domũ retulerunt. in priuatis rebus si qui rem mandatã non modo malitiosius gessisset sui quæstus, aut cõmodi causa, uerũ etiam negligentius; eũ maiores summũ admisisse dedecus existimabãt. itaq; mandati constitutũ est iudiciũ, non minus turpe q̃ furti, credo propterea, ꝙ quibus in rebus ipsi interesse non possumus, in his operæ nostræ uicaria fides amicorum

rum supponitur: quam qui lædit, oppugnat omnium cõmune præsidium, & quantum in ipso est, disturbat uitæ societatem: non. n. possumus omnia per nos agere: alius in alia est re magis utilis: iccirco amicitiæ cõparantur, ut cõmune commodũ mutuis officijs gubernetur. quid recipis mandatũ, si aut neglecturus, aut ad tuum cõmodum conuersurus es? cur mihi te offers, ac meis cõmodis officio simulato officis, et obstas? recede de medio, per aliũ transigam. suscipis onus officij, quod te putas sustinere posse: quod minime uidetur graue ijs, qui minime ipsi leues sunt. ergo iccirco turpis hæc culpa est, quòd duas res sanctissimas uiolat, amicitiam, & fidem. nã neq; mãdat quisquã ferè, nisi amico: neq; credit, nisi ei, quem fidelem putat. perditissimi est igitur hominis simul & amicitiã dissoluere, & fallere eũ, qui læsus non esset, nisi credidisset. ita ne est? in minimis rebus, qui mandatũ neglexerit, turpissimo iudicio condẽnetur necesse est: in re tanta, cũ is, cui fama mortui, fortunæ uiui cõmendatæ sunt, atq; concreditæ, ignominia mortuũ affecerit, is inter honestos homines, atq; adeo inter uiuos numerabitur? in minimis priuatisq; rebus etiam negligentia in crimen mãdati iudiciumq; infamia reuocatur, propterea quòd, si recte fiat, illum negligere oporteat qui mãdarit, non illum, qui mandatũ receperit: in re tanta, quæ publice gesta, atq; cõmissa sit, qui non negligentia priuatũ aliquod cõmodum læserit, sed perfidia, legationis ipsius cerimoniã polluerit, maculáq; affecerit, qua is tãdẽ pœna afficietur? aut quo iudicio damnabitur? si hanc ei rem priuatim Sex. Roscius mandauisset, ut cum Chrysogono transigeret, atq; decideret, inq; eam rem fidem suam, si quid opus esse puta=

ret, interponeret: ille, qui sese facturum recepisset, nõ ne, si ex eo negotio tantulum in rem suã cõuertisset, damnatus per arbitrum, & rẽ restitueret, & honestatẽ omnẽ amitteret? nunc non hanc ei rem Sex. Ro*scius mandauit: sed, id quod multo grauius est, ipse* Sex. Ro*scius cum fama, uita, bonisq; omnibus à decurionibus publice* Ro*scio mandatus est: & ex eo* T. Ro*scius nõ paulum nescio quid in rem suam cõuertit, sed hunc funditus euertit bonis: ipse tria prædia sibi depactus est, uoluntatẽ decurionum ac municipum omniũ tantidẽ, quanti fidem suam, fecit. uidete iam porrò cætera iudices, ut intelligatis fingi maleficium nullum posse, quò iste sese nõ contaminarit. in rebus minoribus socium fallere turpissimum est, æqueq; turpe, atq; illud, de quo ante dixi: neque iniuria, propterea ꝙ auxilium sibi se putat adiunxisse, qui cũ altero rem cõmunicauit. ad cuius igitur fidẽ confugiet, cũ per eius fidem læditur, cui se cõmiserit? atqui ea sunt animaduertenda peccata maxime, quæ difficillime præcauẽtur. tecti esse ad alienos possumus: intimi multa apertiora uideant necesse est: socium uero cauere qui possumus? quẽ etiam si metuimus, ius officij lædimus. recte igitur maiores eum, qui socium fefellisset, in uirorum bonorũ numero nõ putarunt haberi oportere. at uero* T. Ro*scius nõ unum rei pecuniariæ sociũ fefellit (quod tametsi graue est, tamen aliquo modo posse ferri uidetur) uerum nouem homines honestissimos, eiusdem muneris, legationis, officij, mãdatorumq; socios induxit, decepit, destituit, aduersarijs tradidit, omni fraude & perfidia fefellit. qui de eius scelere suspicari nihil potuerunt, sociũ officij metuere nõ debuerunt: eius malitiam nõ uiderunt, oratio-*

ni uanæ crediderunt. itaq; nunc illi homines honestissimi propter istius insidias parum putantur cauti, prouidiq; fuisse. iste, qui initio proditor fuit, deinde perfuga, qui primo sociorum cōsilia aduersarijs enunciauit, deinde societatē cum ipsis aduersarijs coiit: terret etiam nos, ac minatur, tribus prædijs, hoc est præmijs sceleris, ornatus. in eiusmodi uita iudices, in his tot tātisq; flagitijs hoc quoq; maleficium, de quo iudicium est, reperietis. etenim quære re ita debetis: ubi multa auare, multa audacter, multa improbe, multa perfidiose facta uidetis, ibi scelus quoq; latere inter illa tot flagitia putatote. tāetsi hoc quidē minime latet, ꝙ ita prōptum, et propositū est, ut non ex illis maleficijs, quæ in illo cōstat esse, hoc intelligatur; uerum ex hoc, etiam si quod illorum forte dubitabitur, cōuincatur. quid tandē quæso iudices? nū aut ille lanista omnino iam à gladijs recessisse uidetur, aut is discipulus magistro tantulum de arte concedere? par est auaritia, similis improbitas, eadem impudentia, gemina audacia: etenim quoniam fidem magistri cognostis, cognoscite nunc discipuli æquitatem. dixi iam antea, sæpenumero postulatos esse ab istis duos seruos in quæstionem: tu semper T. Rosci recusasti. quæro abs te, ij ne, qui postulabant, indigni erant, qui impetrarent; an iste non commouebat, pro quo postulabant? an res ipsa tibi iniqua uidebatur? postulabant homines nobilissimi, atque integerrimi nostræ ciuitatis, quos iam antea nominaui: qui ita uixerunt, talesq; à populo R. putantur, ut, quicquid dicerent, nemo esset, qui non æquum putaret. postulabant autem pro homine miserrimo, atque infelicissimo, qui uel ipse sese in cruciatum dari cuperet, dum de patris morte

quæreretur. res porrò abs te eiusmodi postulabatur, ut nihil interesset, utrum eam rem recusares, an de maleficio confiterere. quæ cum ita sint, quæro abs te, quam ob causam recusaris. cum occiditur Sex. Roscius, ibidem fuerũt. seruos ipsos, quod ad me attinet, neq; arguo, neq; purgo. ꝙ à uobis hoc pugnari uideo, ne in quæstionem dentur, suspiciosum est: ꝙ uero apud uos ipsos in honore tanto sunt, profecto necesse est, sciant aliquid, quod si dixerint, perniciosum uobis futurũ sit. in dominos quæri de seruis, iniquum est. an ne quæritur? Sex. enim Roscius reus est: neq;.n. cum de hoc quæritur, uos dominos esse dicitis: cum Chrysogono sunt. ita credo: literis eorũ, & urbanitate Chrysogonus ducitur, ut inter suos omniũ deliciarum atq; omnium artium puerulos ex tot elegantissimis familijs lectos, uelit hos uersari, homines penè operarios ex Amerina disciplina patrisfamiliæ rusticani. non est ita profecto iudices, non est uerisimile, ut Chrysogonus horum literas adamarit, aut humanitatẽ; non, ut rei familiaris negotio diligentiã cognorit eorũ & fidem. est quiddam, quod occultatur: quod quò studiosius ab ipsis opprimitur & absconditur, eo magis eminet & apparet. quid igitur? Chrysogonus sui maleficij occultãdi causa quæstionem de his haberi non uult? minime iudices. nõ in omneis arbitror omnia cõuenire. ego in Chrysogono, quod ad me attinet, nihil eiusmodi suspicor, neq; hoc mihi nũc primũ in mentem uenit dicere. meministis me ita distribuisse initio causam: in crimen, cuius tota argumẽtatio permissa Erucio est: & in audaciã, cuius partes Roscijs impositæ sunt. quicquid maleficij, sceleris, cædis erit, proprium id Rosciorum esse debebit. nimiã gratiam po-

tentiamq; Chrysogoni dicimus & nobis obstare, et perferri nullo modo posse, & à uobis, quoniã potestas data est, nõ modo infirmari, uerũ etiã uindicari oportere. ego sic existimo, qui quæri uelit ex ijs, quos constat, cũ cædes facta sit, affuisse, eũ cupere uerũ inuenire: qui recuset, eũ profecto, tametsi uerbo nõ audeat, tamen re ipsa de maleficio suo confiteri. dixi initio iudices, nolle me plura de istorũ scelere dicere, q̃ causa postularet, ac necessitas ipsa cogeret: nã & multæ res afferri possunt, et unaquæq; earum multis cũ argumentis dici potest. uerũ ego, quod inuitus ac necessario facio, neq; diu, neq; diligenter facere possum. quæ præteriri nullo modo poterant, ea leuiter iudices attigi. quæ posita sunt in suspicionibus, de quibus si cœpero dicere, pluribus uerbis sit disserẽdum: ea uestris ingenijs coniecturæq; cõmitto. Venio nũc ad illud nomen aureũ Chrysogoni: sub quo nomine tota societas statuitur: de quo iudices neq; quomodo dicã, neq; quomodo tacẽa, reperire possum: si. n. taceo, uel maximã partẽ relinquo: sin autẽ dico, uereor ne non ille solus (id quod ad me nihil attinet) sed alij quoq; plures læsos se esse putẽt. tametsi ita res se habet, ut mihi in cõmunem causam sectorũ dicendum nihil magnopere uideatur: hæc. n. causa noua profecto & singularis est. bonorũ Sex. Roscij emptor est Chrysogonus. primum hoc uideamus, eius hominis bona qua ratione uenierunt, aut quomodo uenire potuerunt. atq; hoc non ita quærã iudices, ut id dicã, esse indignũ hominis innocentis bona uenisse: si. n. hæc audientur, ac libere dicentur, non fuit tãtus homo Sex. Roscius in ciuitate, ut de eo potissimũ conqueramur. uerum ego hoc quæro: qui potuerunt ista ipsa lege, quæ de proscri-

ptione est,siue Valeria est,siue Cornelia(non.n.noui, nec scio)uerum ista ipsa lege bona Sex.Roscij uenire qui potuerunt?scriptum.n.ita dicunt esse, ut eorum bona ueneant,qui proscripti sunt:quo in numero Sex.Roscius non est:aut eorum,qui in aduersariorũ præsidijs occisi sunt. dũ præsidia ulla fuerunt,in Syllæ præsidys fuit. posteaquam ab armis recesserunt,in summo otio rediens à cœna Romæ occisus est.si lege,bona quoq;, lege,uenisse fateor. sin autem cõstat contra omnens non modo ueteres leges,uerũ etiam nouas occisum esse:bona quo iure, aut quomodo,aut qua lege uenierint,quæro. in quem hoc dicam,quæris Eruci?non in eum,quem uis,& putas:nam Syllam & oratio mea ab initio,& ipsius eximia uirtus omni tempore purgauit. ego hæc omnia Chrysogonum fecisse dico,ut ementiretur,ut malũ ciuem Rosciũ fuisse fingeret, ut eum apud aduersarios occisum esse diceret, ut his de rebus à legatis Amerinorum doceri L. Syllam passus nõ sit.deniq; etiam illud suspicor, omnino hæc bona non uenisse:id quod postea, si per uos iudices licitum erit,aperietur:opinor.n.esse in lege, quam ad diem proscriptiones,uenditionesq; fiant,nimirum ad Cal.Iun.aliquot post menses & homo occisus est,& bona uenisse dicuntur.profecto aut hæc bona in tabulas publicas nullas redierunt,nosq; ab isto nebulone facetius eludimur, quàm putamus:aut,si redierunt,tabulæ publicæ corruptæ aliqua ratione sunt:nam lege quidẽ bona uenire nõ potuisse cõstat.intelligo,me ante tempus iudices hæc scrutari,& propemodum errare,qui,cum capiti Sex.Roscij mederi debeam,reduuiam curem: non.n.laborat de pecunia,non ullius rationem sui cõmodi ducit: facile ege=

ſtatem ſuam ſe laturũ putat, ſi hac indigna ſuſpicione, et ficto crimine liberatus ſit. uerum quæſo à uobis iudices, ut hæc pauca, quæ reſtant, ita audiatis, ut partim me dicere pro me ipſo putetis, partim pro Sex. Roſcio: quæ. n. mihi ipſi indigna & intolerabilia uidentur, quæq; ad omneis, niſi prouidemus, arbitror pertinere; ea pro me ipſo, ex animi mei ſenſu ac dolore pronuntio: quæ ad huius uitæ caſum, cauſamq; pertineant, & quid hic pro ſe dici uelit, & qua cõditione cõtentus ſit, iam in extrema oratione noſtra iudices audietis. Ego hæc à Chryſogono mea ſponte remoto Sex. Roſcio quæro: primum, quare ciuis optimi bona uenierint: deinde, quare hominis eius, qui neq; apud aduerſarios occiſus eſt, bona uenierint, cũ in eos ſolos lex ſcripta ſit: deinde quare aliquãto poſt eã diem uenierint, quæ dies in lege præfinita eſt: deinde cur tantulo uenierint. quæ omnia ſi, quemadmodum ſolent liberti nequam, et improbi facere, in patronũ ſuum uoluerit cõferre, nihil egerit: nemo eſt. n. qui neſciat, propter magnitudinẽ rerum multa multos partim coniuẽte, partim imprudente L. Sylla cõmiſiſſe. placet igitur in his rebus aliquid imprudentia præteriri? nõ placet iudices, ſed neceſſe eſt: etenim ſi Iupiter Optimus Maximus, cuius nutu & arbitrio cœlum, terra, mariaq; regũtur, ſæpeuẽtis uehemẽtioribus, aut immoderatis tẽpeſtatibus, aut nimio calore, aut intolerabili frigore hominibus nocuit, urbes deleuit, fruges perdidit, quorũ nihil pernicie cauſa diuino cõſilio, ſed ui ipſa, & magnitudine rerum factum putamus; at contra, cõmoda, quibus utimur; lucemq;, qua fruimur; ſpiritumq;, quẽ ducimus, ab eo nobis dari, atq; impertiri uidemus: quid miramur, L. Syllã,

cum solus Remp. regeret, orbemq; terrarũ gubernaret, imperiiq; maiestatem, quam armis receperat, legibus cõfirmaret, aliqua animaduertere non potuisse? nisi hoc mirum est, quod uis diuina assequi non possit, si id mens humana adepta non sit: uerum ut hæc missa faciam, quæ iam facta sunt: ex iis, quæ nunc maxime fiunt, non nequiuis potest intelligere, omnium architectum, & machinatorem unum esse Chrysogonum, qui Sex. Roscij nomẽ deferendum curauit? hoc iudicium, cuius honoris causa accusare se dixit Erucius.

desunt non pauca.

aptam, & ratione dispositam se habere existimãt, qui in Salentinis aut in Brutiis habẽt, unde uix ter in anno audire nuntium possunt. alter tibi descendit de Palatio, & ædibus suis: habet animi relaxandi causa rus amœnum & suburbanum, plura præterea prædia, neq; tamen ullum nisi præclarum & propinquum: domus referta uasis Corinthiis & Deliacis, in quibus est authepsa illa, quã tanto pretio nuper mercatus est, ut, qui prætereuntes pretiũ enumerari audiebãt, fundum uenire arbitrarentur. quid præterea cælati argenti? quid stragulæ uestis? quid pictarũ tabularũ? quid signorũ? quid marmoris apud illum putatis esse? tantũ scilicet, quantũ ẽ multis splendidisq; familiis, in turba et rapinis coaceruari una in do=

mo potuit.familiam uero quãtam, & quã uarijs cum artificijs habeat, quid ego dicam? mitto hasce artes uulgares, coquos, pistores, lecticarios: animi & aurium causa tot homines habet, ut quotidiano cantu uocũ, & neruorũ, & tibiarum; nocturnisq; cõuiuijs tota uicinitas personet. in hac uita iudices quos sumptus quotidianos, quas effusiones fieri putatis? quæ uero cõuiuia: honesta, credo, in eiusmodi domo: si domus hæc habẽda est potius, quã officina nequitiæ, & diuersoriũ flagitiorum omnium. ipse uero quẽadmodum composito et delibuto capillo passim per forum uolitet cum magna caterua togatorũ, uidetis iudices; ut omnes despiciat, ut hominẽ præ se neminẽ putet, ut se solum beatũ, solum potentem putet. quæ uero efficiat, & quæ conetur, si uelim cõmemorare, uereor iudices, ne quis imperitior existimet me causam nobilitatis uictoriamq; uoluisse lædere. tametsi meo iure possum, si quid in hac parte mihi non placeat, uituperare: non.n. uereor, ne quis alienum me animũ habuisse à causa nobilitatis existimet. sciunt ij, qui me norunt, me pro illa tenui infirmaq; parte, posteaq̃ id, quod maxime uolui, fieri non potuit, ut cõponeretur; id maxime defendisse, ut ij uincerent, qui uicerunt: quis.n. erat, qui non uideret humilitatem cũ dignitate de amplitudine contendere? quo in certamine perditi ciuis erat nõ se ad eos iungere, quibus incolumibus, et domi dignitas, et foris auctoritas retineretur. quæ perfecta esse, & suum cuiq; honorẽ, & gradum redditum, gaudeo iudices, uehementerq; lætor: eaq; omnia deorum uoluntate, studio populi R. consilio, & imperio, et felicitate L. Syllæ gesta esse intelligo. quod animaduersum est in eos, qui contra omni ratione pugna-

runt:non debeo reprehendere. ꝙ uiris fortibus, quorum opera eximia in rebus gerendis extitit, honos habitus est: laudo. quæ ut fierent, icciрco pugnatũ esse arbitror, meq́; in eo studio partium fuisse cõfiteor. sin autem id actum est, et icciрco arma sumpta sunt, ut homines postremi pecunijs alienis locupletarentur, & in fortunas uniuscuiusq; impetum facerent, & id nõ modo re prohibere nõ licet, sed ne uerbis quidem uituperare: tum uero in isto bello nõ recreatus, neq; restitutus, sed subactus oppressusq; populus R. est. uerũ longe aliter est: nihil horum est iudices: nõ modo nõ lædetur causa nobilitatis, si istis hominibus resistetis, uerũ etiam ornabitur: etenim qui hæc uituperare uolunt, Chrysogonũ tantum posse querũtur: qui laudare uolunt, concessum ei non esse cõmemorant. ac iam nihil est, quod quisquã aut tam stultus, aut tam improbus sit, qui dicat: uellem quidem liceret, hoc dixissem: dicas licet. hoc fecissem: facias licet, nemo prohibet. hoc decreuissem: decerne, modo recte: oẽs approbabunt. hoc iudicassem: laudabunt omnes, si recte & ordine indicaris. dũ necesse erat, resq; ipsa cogebat, unus omnia poterat. qui posteaꝗ magistratus creauit, legesq; constituit: sua cuiq; procuratio auctoritasq; est restituta. quã si retinere uolunt ij, qui receperunt: in perpetuum poterunt obtinere. sin has cædes, & rapinas, & hos tantos, tamq; profusos sumptus aut facient, aut approbabunt: nolo in eos grauius quicꝗ ne ominis quidem causa dicere: unum hoc dico, nostri isti nobiles, nisi uigilãtes, et boni, & fortes, & misericordes erunt, ijs hominibus, in quibus hæc erunt, ornamenta sua concedant necesse est. quapropter desinant aliquando dicere, male aliquem locutum esse, si

quis uere ac libere locutus sit: desinát suam causam cum Chrysogono cómunicare: desinant, si ille læsus sit, de se aliquid detractum arbitrari: uideant, ne turpe miserumq; sit, eos, qui equestrem splendoré pati non potuerunt, serui nequissimi dominationé ferre posse. quæ quidé dominatio iudices in alijs rebus antea uersabatur: nunc uero quá uiam munitet, quò iter affectet, uidetis: ad fidem, ad iusiurádum, ad iudicia uestra, ad id, quod solum propè in ciuitate sincerum, sanctumq; restat. hic ne etiam sese putat aliquid posse Chrysogonus? hic etiá potés esse uult? o rem miseram, atq; acerbam. neq; mehercules hoc indigne fero, quòd uerear, ne quid possit: uerum, quòd ausus est, quòd sperauit sese apud tales uiros aliquid ad perniciem posse innocentis, id ipsum queror. iccircò ne experrecta nobilitas, armis, atq; ferro Remp. recuperauit, ut ad libidinem suam liberti seruuliq; nobiliú, bona, fortunas uestras, nostrasq; uexare possent? si id actú est, fateor me errasse, qui hoc maluerim: fateor insanisse, qui cum illis senserim: tametsi inermis iudices sensi. sin autem uictoria nobiliú ornamento, atq; emolumento Reip. populoq; R. debet esse: tum uero optimo, & nobilissimo cuiq; meá orationem gratissimam esse oportet. quòd si quis est, qui & se, & causam lædi putet, cum Chrysogonus uituperetur: is causam ignorat, se ipsum propè non nouit: causa enim splendidior fiet, si nequissimo cuique resistetur: ille improbissimus Chrysogoni fautor, qui sibi cum illo rationem communicatam putat, læditur, cum ab hoc splendore causæ separatur. uerum hæc omnis oratio (ut iam ante dixi) mea est: qua me uti Resp. & dolor meus, & istorum iniuria coegit. sed Roscius ho-

rum nihil indignum putat: neminem accusat: nihil de suo patrimonio queritur: putat homo imperitus morũ, agricola, & rusticus, ista omnia, quæ uos per Syllam gesta esse dicitis, more, lege, iure gentiũ facta: culpa liberatus, & crimine nefario solutus, cupit à uobis discedere: si hac indigna suspicione careat, animo æquo se carere suis omnibus cõmodis dicit: rogat, oratq; te Chrysogone, si nihil de patris fortunis amplissimis in suam rem conuertit, si nulla in re te fraudauit, si tibi optima fide sua omnia concessit, adnumerauit, appendit, si uestitum, quo ipse tectus erat, annulumq; dedit, os suum tibi tradidit, si ex omnibus rebus se ipsum nudũ, neq; præterea quicq̃, excepit; ut sibi per te liceat innocenti amicorũ opibus uitam in egestate degere. prædia mea tu possides: ego aliena misericordia uiuo. cõcedo: et quòd animus æquus est, et quia necesse est. mea domus tibi patet, mihi clausa est. fero. familia mea maxima uteris: ego seruũ habeo nullũ. patior, & ferendũ puto. quid uis amplius? quid insequeris? quid oppugnas? qua in re tuã uoluntatem lædi à me putas? ubi tuis cõmodis officio? quid tibi obsto? si spoliorum causa uis hominem occidere, spoliasti. quid quæris amplius? si inimicitiarum, quæ sunt tibi inimicitiæ cũ eo, cuius antea prædia possedisti, q̃ ipsum cognosti? sin me tuis: ab eo ne aliquid metuis, quẽ uides ipsum ab sese tam atrocem iniuriam propulsare nõ posse? sin, q̃ bona, quæ Roscij fuerunt, tua facta sunt, iccirco hunc illius filium studes perdere: non ne ostendis id te uereri, quod præter cæteros tu metuere non debeas, ne quando liberis proscriptorum bona patria reddantur? facis iniuriam Chrysogone, si maiorem spem emptionis tuæ in huius exitio po=

nis,q̃ in ijs rebus,quas L. Sylla geſſit. ꝙ ſi tibi cauſa nul
la eſt,cur hunc miſerũ tanta calamitate affici uelis; ſi ti
bi omnia ſua præter animam tradidit, nec ſibi quicq̃ pa
ternum,ne monumenti quidẽ cauſa,reſeruauit:per deos
immortales,quæ iſta tanta crudelitas eſt? quæ tam fera
immaniſq; natura?quis unquam prædo fuit tã nefarius,
quis pirata tam barbarus,ut,cum integram prædã ſine
ſanguine habere poſſet,cruenta ſpolia detrahere mallet?
ſcis hunc nihil habere,nihil audere,nihil poſſe, nihil unq̃
cõtra rem tuam cogitaſſe:& tamen oppugnas eũ:quem
neq; metuere potes,neq; odiſſe debes, nec quicq̃ habere iã
reliqui uides,quod ei detrahere poſſis:niſi hoc indignum
putas,ꝙ ueſtitũ ſedere in iudicio uides, quem tu è patri
monio tanquã è naufragio nudũ expuliſti . quaſi uero
neſcias hunc & ali & ueſtiri à Cæcilia Balearici filia,
Nepotis ſorore,ſpectatiſſima fœmina:quæ cũ patrẽ cla=
riſſimũ,ampliſſimos patruos,ornatiſſimum fratrẽ habe
ret,tamen,cũ eſſet mulier,uirtute perfecit,ut, quãto ho
nore ipſa ex illorũ dignitate afficeretur,non minora illis
ornamenta ex ſua laude redderet.an ꝙ diligenter defen
ditur,id tibi indignũ facinus uidetur?mihi crede, ſi pro
patris eius hoſpitijs,& gratia uellent oẽs huius hoſpites
adeſſe,& auderent libere defendere,ſatis copioſe defen=
deretur:ſin autem pro magnitudine iniuriæ,proq; eo,ꝙ
ſumma Reip.in huius periculo tentatur,hæc omnes uin=
dicarent,conſiſtere mehercule uobis iſto in loco non lice=
ret . nunc ita defenditur,non ſanè ut moleſte ferre ad=
uerſarij debeant , neque ut ſe potentia ſuperari putent :
quæ domi gerenda ſunt,ea per Cæciliam tranſiguntur.
fori iudicijq; rationem Meſſala,ut uidetis iudices,ſuſce=

pit. qui si iam satis ætatis atq; roboris haberet, ipse pro Sex. Roscio diceret, quoniam ad dicendum impedimento est ætas, & pudor, qui ornat ætatem: causam mihi tradidit, quē sua causa cupere ac debere intelligebat. ipse assiduitate, consilio, auctoritate, diligentia perfecit, ut Sex. Roscij uita erepta de manibus sectorum, sententijs iudicum permitteretur. nimirum iudices pro hac nobilitate pars maxima ciuitatis in armis fuit: hæc acta res est, uti nobiles restituerentur in ciuitatē, qui hoc facerent, quod facere Messalam uidetis, qui caput innocētis defenderēt, qui iniuriæ resisterent, qui, quantum possent, in salute alterius, quàm in exitio mallent ostendere. quod si omnes, qui eodem loco nati sunt, facerent: et Resp. ex illis, & ipsi ex inuidia minus laborarent. uerum si à Chrysogono iudices non impetramus, ut pecunia nostra contentus sit, uitam ne petat; si ille adduci non potest, ut, cum ademerit nobis omnia, quæ nostra erant propria, ne lucē quoq; hanc, quæ cōmunis est, eripere cupiat; si nō satis habet auaritiam suam pecunia explere, nisi etiā crudelitate sanguinis perlitus sit: unum perfugium iudices, una spes reliqua est Sex. Roscio, eadē quæ Reip. uestra pristina bonitas, & misericordia. quæ si manet, salui etiam nunc esse possumus. sin ea crudelitas, quæ hoc tempore in Rep. uersata est, uestros quoq; animos (id ꝙ fieri profectò non potest) duriores acerbioresq; reddidit; actū est iudices: inter feras satius est ætatem degere, q̄ in hac tanta immanitate uersari. ad eam ne rem uos reseruati estis, ad eam ne rem delecti, ut eos cōdemnaretis, quos sectores, ac sicarij iugulare non potuissent? solent hoc boni imperatores facere: cum prælium cōmittunt, ut in eo loco, quo fugam

hoſtium fore arbitrentur, milites collocent, in quos, ſi qui ex acie fugerint, de improuiſo incidant. nimirum ſimiliter arbitrantur iſti bonorum emptores, uos hic tales uiros ſedere, qui excipiatis eos, qui de ſuis manibus effugerint. dij prohibeāt iudices, ut hoc, quod maiores conſiliū publicum uocari uoluerunt, præſidium ſectorum exiſtimetur. an uero iudices uos nō intelligitis, nihil aliud agi, niſi ut proſcriptorum liberi quauis ratione tollantur? & eius rei initium in ueſtro iureiurando, atq; in Sex. Ro*ſcij periculo quæri? dubium eſt, ad quem maleficium pertineat, cum uideatis ex altera parte ſectorem, inimicum, ſicarium, eundemq; accuſatorem hoc tempore; ex altera egentem, probatum ſuis filium, in quo non modo culpa nulla, ſed ne ſuſpicio quidem potuit conſiſtere? nunquid hic aliud uidetis obſtare* Roſcio, *niſi quòd patris bòna uenierunt? quòd ſi id uos ſuſcipitis, & eadem in re operam ueſtram profitemini; ſi iccirco ſedetis, ut ad uos adducantur eorum liberi, quorum bona uenierunt: cauete per deos immortales iudices, ne noua, & multo crudelior per uos proſcriptio inſtaurata eſſe uideatur. illam priorem, quæ facta eſt in eos, qui arma capere potuerunt, tamen ſenatus ſuſcipere noluit, ne quid acrius, quàm more maiorum comparatum eſt, publico conſilio factum uideretur. hanc uero, quæ ad eorum liberos, atque infantium puerorum incunabula pertinet, niſi hoc iudicio à uobis reijcitis, & aſpernàmini: uidete per deos immortales, quem in locum* Remp. *peruenturam putetis. homines ſapientes, & iſta auctoritate, & poteſtate præditos, qua uos eſtis, ex quibus rebus maxime* Reſp. *laborat, ijs maxime mederi conuenit.*

ueſtrum nemo eſt, quin intelligat populum R. qui quondam in hoſtes leniſſimus exiſtimabatur, hoc tempore domeſtica crudelitate laborare. hanc tollite ex ciuitate iudices: hanc pati nolite diutius in hac Rep. uerſari: quæ non modo id habet in ſe mali, quòd tot ciues atrociſſime ſuſtulit; uerum etiam hominibus leniſſimis ademit miſericordiam conſuetudine incommodorum: nam cum omnibus horis aliquid atrociter fieri uidemus, aut audimus, etiam qui natura mitiſſimi ſumus, aſſiduitate moleſtiarum ſenſum omnem humanitatis ex animis amittimus.

Deſit fortaſſe quippiam.

PRO Q. ROSCIO COMOEDO.
ORATIO III.

Multa, quæ desunt, quærenda.

malitiam naturæ, crederetur. is scilicet uir optimus, & singulari fide præditus, qui suo iudicio tabulis suis testibus uti conatur. solent ferè dicere qui per tabulas hominis honesti pecuniam expensam tulerunt: ego ne talem uirum corrumpere potui, ut mea causa falsum in codicem referret? expecto, quàm mox Cherea hac oratione utatur. ego ne hanc manum plenam perfidiæ, & hos digitos meos impellere potui, ut falsum perscriberent nomé? quòd si ille suas proferet tabulas, proferet suas quoque Roscius. erit in illius tabulis hoc nomen: at in huius non erit. cur potius illius, quàm huius credetur? scripsisset ille, si nō iussu huius expensum tulisset? non scripsisset hic, quod sibi expensum ferri iussisset? nam quemadmodum turpe est scribere, quod non debeatur: sic improbū est non referre, quod debeas: æque enim tabulæ condemnantur eius, qui uerum non retulit; & eius, qui falsum perscripsit. sed ego copia & facultate causæ confisus, uide, quo progrediar. si tabulas C. Fannius accepti & expensi profert suas, in suam rem, suo arbitratu scriptas: quo minus secundum illum iudicetis, non recuso. quis hoc frater fratri, quis parens filio tribuit, ut, quodcunq;

retulisset, id ratum haberet? ratum habebit Roscius, *pro fer. quod tibi fuerit persuasum, huic erit persuasum: quod tibi fuerit probatum, huic erit probatum. paulo ante à* M. Perpenna P. Saturi *tabulas poscebamus, nunc tuas* C. Fanni Cherea *solius flagitamus: & quo minus secundum eas lis detur, non recusamus. quid ita non proferes? non conficit tabulas? immo diligentissime. nõ refert parua nomina in codices? immo omneis summas. leue, et tenue hoc nomen* HS CCCIↃↃↃ *sunt? quomodo tibi tãta pecunia extraordinaria iacet? quomó* HS CCCIↃↃↃ *in codice accepti & expensi non sunt? prò dij immortales, esse ne quenquam tãta audacia præditum, qui, quod nomen referre in tabulas timeat, id petere audeat? quod in codicé iniuratus referre noluit, id iurare in litem nõ dubitet? quod sibi probare non possit, id persuadere alteri conetur? nimium cito ait me indignari de tabulis: non habere se hoc nomen in codice accepti & expensi relatũ confitetur, sed in aduersarijs patere contendit. usq; eò ne te diligis, & magnifice circunspicis, ut pecuniam non ex tuis tabulis, sed aduersarijs petas? suum codicem testis loco recitare, arrogantiæ est: suarum perscriptionum, & liturarum aduersaria proferre, non amentia est? ꝙ si eandem uim, diligentiam, auctoritatemq; habent aduersaria, quam tabulæ: quid attinet codicem instituere, conscribere? ordinem conseruare? memoriæ tradere literarũ uetustatem? sed si, ꝙ aduersarijs nihil credimus, iccirco codicem scribere instituimus: quod etiam apud omneis leue & infirmum est, id apud iudicem graue et sanctum esse ducetur? quid est, quòd negligenter scribamus aduersaria? quid est, quòd diligenter conficiamus tabulas? qua*

de causa? quia hæc sunt menstrua, illæ sunt æternæ: hæc delentur statim, illæ seruantur sanctè: hæc parui temporis memoriam, illæ perpetuæ existimationis fidem & religionem amplectutur: hæc sunt deiecta, illæ in ordinem confectæ. itaque aduersaria in iudicium protulit nemo: codicem protulit, tabulas recitauit. tu C. P*iso tali fide, uirtute, grauitate, auctoritate ornatus, ex aduersariis pecuniam petere non auderes. ego, quæ clara sunt cõsuetudine, diutius dicere non debeo: illud uero, quod ad rem uehementer pertinet, quæro: quàm pridem hoc nomen* F*anni in aduersaria retulisti? erubescit: quid respondeat, nescit: quid fingat extẽplo, non habet. sunt duo mẽses iam, dices: tamen in codicem acceptum & expensum referri debuit. amplius sunt sex menses: cur tandiu iacet hoc nomen in aduersariis? quid, si tandem amplius triennium est? quomodo, cum omnes, qui tabulas conficiant, menstruas penè rationes in tabulas transferant, tu hoc nomen triennium amplius in aduersariis iacere pateris? utrum cætera nomina in codicem accepti & expensi digesta habes, an non? si non, quomodo tabulas conficis? si etiam: quamobrem, cum cætera nomina in ordinem referebas, hoc nomen triennio amplius, quod erat in primis magnum, in aduersariis relinquebas? nolebas sciri, debere tibi* R*oscium: cur scribebas? rogatus eras, ne referres: cur in aduersariis scriptum habebas? sed hæc quanquam firma esse uideo: tamen ipse mihi satisfacere non possum, nisi à* C. F*annio ipso testimonium sumo, hanc pecuniam ei non deberi. magnum est, quod conor: difficile est, quod polliceor: nisi eundem & aduersariũ,*

& testem habuerit Roscius, nolo uincat. pecunia tibi debebatur certa, quæ nunc petitur per iudicem, in qua legitimæ partis sponsio facta est. hic tu si amplius HS nũmo petisti, q̃ tibi debitum est: causam perdidisti: propterea quòd aliud est iudiciũ, aliud est arbitrium. iudicium est pecuniæ certæ, arbitriũ incertæ. ad iudicium hoc modo uenimus, ut totam litem aut obtineamus, aut amittamus. ad arbitrium hoc animo adimus, ut neq; nihil, neq; tantum, quantum postulauimus, consequamur. eius rei ipsa uerba formulæ testimonio sunt. quid est in iudicio? directum, asperum, simplex. si peteret HS IↃↃↃ dari: hic, nisi planum facit HS IↃↃↃ ad libellam sibi deberi, causam perdit. quid est in arbitrio? mite, moderatũ, quãtũ æquius & melius sit dari. ille tamen confitetur plus se petere, quàm debeatur: sed satis superq; habere dicit, quod sibi ab arbitro tribuatur. itaq; alter causæ cõfidit, alter diffidit. quæ cum ita sint, quæro abs te, quid ita de hac pecunia, de his ipsis HS IↃↃↃ, de tuarum tabularũ fide cõpromissum feceris, arbitrum sumpseris, quantum æquius, et melius sit dari repromitti ue, si pateret. quis in hanc rem fuit arbiter? utinam is quidem Romæ esset: Romæ est. iam utinam adesset in iudicio: adest. utinam sederet in consilio C. Pisonis: ipse C. Piso est. eundem ne tu arbitrum, & iudicẽ sumebas? eidem & infinitam largitionem remittebas, & eũdem in angustissimam formulam sponsionis concludebas? quis unquam ad arbitrum, quãtum petijt, tantum abstulit? nemo: quãtum. n. æquius esset sibi dari, petijt. de quo nomine ad arbitrum adisti, de eo ad iudicẽ uenisti. cæteri cum ad iudicem causam labefactari animaduertunt, ad arbitrum confugiunt: hic ab

arbitro ad iudicem uenire est ausus: qui cum de hac pecu nia, de tabularũ fide arbitrũ sumpsit, indicauit sibi pecu niá nõ deberi. iá duæ partes causæ sunt confectæ: adnu= merasse sese negat: expensum tulisse non dicit, cũ tabulas nõ recitat. reliquũ est, ut stipulatũ se esse dicat: præterea .n. quemadmodum certam pecuniá petere possit, nõ re= perio. stipulatus es? ubi? quo die? quo tẽpore? quo præsen= te? quis spopondisse me dicit? nemo. hic ego si finem faciá dicendi, satis fidei & diligentiæ meæ, satis causæ & con trouersiæ, satis formulæ & sponsioni, satis etiá iudici fe cisse uidear, cur secundũ Rosciũ iudicari debeat. pecunia petita est certa, cũ tertia parte sponsio facta est. hæc pe= cunia, necesse est, aut data, aut expensa lata, aut stipula= ta sit. datam nõ esse, Fánius cõfitetur: expensam latá non esse, codices Fánij confirmant: stipulatá non esse, tacitur nitas testiũ concedit. quid ergo est? quòd et reus is est, cui & pecunia leuissima, et existimatio sanctissima fuit sem per: & iudex est is, quẽ nos non minus bene de nobis exi stimare, quàm secundũ nos iudicare uelimus: & aduoca tio ea est, quá propter eximium splendorem, ut iudicem unum, uereri debeamus: perinde ac si in hãc formulá o= mnia iudicia legitima, omnia arbitria honoraria, omnia officia domestica, conclusa, & comprehensa sint, perinde dicemus. illa superior fuit oratio necessaria, hæc erit uo= luntaria: illa ad iudicem, hæc ad C. Pisonẽ: illa pro reo, hæc pro Roscio: illa uictoriæ, hæc bonæ existimatiõis cau sa comparata. pecuniam petis Fanni à Roscio, quam? dic audacter & aperte: utrum, quæ tibi ex societate debea= tur, an, quæ ex liberalitate huius promissa sit & osten= tata? quorum alterum est grauius, & odiosius: alterum

leuius et facilius. quæ ex societate debeatur? quid ais? hoc iam non leuiter ferendum est, neq; negligenter defendendum: siqua. n. sunt priuata iudicia summæ existimationis, & penè dicam capitis, tria hæc sunt, fiduciæ, tutelæ, societatis: æque. n. perfidiosum & nefariũ est, fidem frãgere, quæ continet uitam; & pupillum fraudare, qui in tutelam peruenit; & socium fallere, qui se in negotio cõiunxit. quæ cum ita sint: qui sit qui socium fraudarit, et fefellerit, consideremus: dabit. n. nobis iã tacite uita acta in alterutram partem firmum & graue testimonium. Q. Roscius? quid ais? non ne ut ignis in aquam cõiectus continuo restinguitur, & refrigeratur: sic referuẽs falsum crimen in purissimam & castissimam uitam collatum statim concidit, et extinguitur? Roscius socium fraudauit? potest hoc homini huic hærere peccatum? qui medius fidius (audacter dico) plus fidei, q̃ artis; plus ueritatis, q̃ disciplinæ possidet in se: quem populus R. meliorem uirum, q̃ histrionem esse arbitratur: qui ita dignissimus est scena propter artificium, ut dignissimus sit curia propter abstinentiam. sed quid ego ineptus de Roscio apud Pisonem dico? ignotum hominem scilicet pluribus uerbis commendo. est ne quisquam omnium mortalium, de quo melius existimes tu? est ne quisquã, qui tibi purior, pudentior, humanior, officiosior, liberalior uideatur? quid tu Saturi, qui cõtra hunc uenis, existimas aliter? nõne, quotiescunq; in causa in nomen huius incidisti, toties hunc & uirum bonum esse dixisti, & honoris causa appellasti? quod nemo nisi aut honestissimo, aut amicissimo facere consueuit. qua in re mihi ridicule es uisus esse inconstans, qui eundem & læderes, et laudares; & uirum

optimum,& hominẽ improbiſſimũ eſſe diceres. eundem tu & honoris cauſa appellabas,& uirum primariũ eſſe dicebas;& ſociũ fraudaſſe arguebas. ſed,ut opinor,laudem ueritati tribuebas: crimẽ gratiæ cócedebas: de hoc, ut existimabas, prædicabas: Chereæ arbitratu cauſam agebas. fraudauit Roſcius. eſt hoc quidem auribus,animisq́; hominũ abſurdũ. quid,ſi tãdem aliquẽ timidũ,dementẽ,diuitẽ,inertẽ nactus eſſet,qui experiri nó poſſet? tamẽ incredibile eſſet. uerũtamen,quẽ fraudarit,uideamus. C. Fanniũ Chereã Roſcius fraudauit. oro,atq; obſecro,uos,qui noſtis,uitã inter ſe utriuſq; cóferte: qui non noſtis,faciẽ utriuſq; cóſiderate. nó ne ipſum caput,& ſupercilia illa penitus abraſa olere malitiã, & clamitare calliditatẽ uidetur? nó ne ab imis unguibus uſq; ad uerticem ſummũ, ſi quã coniecturam affert hominibus tacita corporis figura; ex fraude, fallacijs,mendacijs conſtare totus uidetur? qui iccirco capite & ſupercilijs ſemper eſt raſis,ne ullum pilum uiri boni habere dicatur. cuius perſonam præclare Roſcius in ſcena tractare conſueuit. neq; tamen pro beneficio ei par gratia refertur: nam Ballionem illum improbiſſimũ, & periuriſſimum lenonem cum agit,agit Cheream. perſona illa,lutulenta, impura, inuiſa, in huius moribus, natura,uitáq; eſt expreſſa. qui quamobrem Roſcium ſimilem ſui in fraude & malitia exiſtimarit,nihil uidetur: niſi forte,quòd præclare hunc imitari ſe in perſona lenonis animaduertit. quamobrem etiam atque etiam conſidera C. Piſo, quis quem fraudaſſe dicatur. Roſcius Fannium? quid eſt hoc? probus improbum, pudens impudentem, periurum caſtus, callidum imperitus, liberalis

comicé

auidum. incredibile est. quéadmodum, si Fánius Ros*cium fraudasse diceretur, utrunq; ex utriusq; persona uerisimile uideretur, & Fanniũ per malitiã fecisse, & Rosciũ per imprudentiã deceptũ esse: sic, cũ Roscius Fániũ fraudasse arguatur, utrũq; incredibile est, et Rosciũ quicquã per auaritiã appetisse, & Fánium quicquã per se bonitate amisisse. principia sunt huiusmodi: spectemus reliqua.* HS ΙↃↃↃ Q. *Roscius fraudauit* Fánium, *qua de causa? subridet* Saturius *ueterator, ut sibi uidetur. ait, propter ipsa* HS ΙↃↃↃ. *uideo: sed tamé, cur ipsa* HS ΙↃↃↃ *tã uehementer concupierit, quæro. nã tibi* M. Perpenna, C. Pi*so certe tanti non fuisset, ut socium fraudaretis.* Ro*scio cur tanti fuerit, causam requiro. egebat? immo locuples erat. debebat? immo in suis nummis uersabatur. auarus erat? immo etiam ante, quàm locuples, semper liberalissimus munificentissimusq; fuit. prò deum hominumq; fidé, qui* HS CCCΙↃↃↃ. CCCΙↃↃↃ. CCCΙↃↃↃ. *quæstus facere noluit (nã certe* HS CCCΙↃↃↃ. CCCΙↃↃↃ. CCCΙↃↃↃ *merere & potuit, & debuit, si potest* Diony*sia* HS CCCΙↃↃↃ. CCCΙↃↃↃ *merere) is per summã fraudem, & malitiã, & perfidiam* HS ΙↃↃↃ *appetyt? & illa fuit pecunia immanis, hæc paruula: illa honesta, hæc sordida: illa iucunda, hæc acerba: illa propria, hæc in causa, & in iudicio collocata. decem his annis proximis* HS *sexagies honestissime consequi potuit, noluit: laboré quæstus recepit, quæstũ laboris reiecit: populo* R. *adhuc seruire non destitit, sibi seruire iam pridem destitit. hoc tu unquam* Fáni *faceres? sed si hos quæstus recipere posses, non eodem tempore & gestum, & animam ageres? dic nunc te ab* Roscio HS ΙↃↃↃ *circunscriptum esse:*

qui tantas, & tam infinitas pecunias non propter iner= tiam laboris, sed propter magnificentiam liberalitatis re pudiarit. quid ego nunc illa dicá, quæ uobis in mentem uenire certo scio? fraudabat te in societate Roscius. *sunt iura, sunt formulæ de omnibus rebus cõstitutæ, ne quis aut in genere iniuriæ, aut ratione actionis errare possit: expressæ sunt. n. ex uniuscuiusq; damno, dolore, incómo= do, calamitate, iniuria publicæ à* Prætore *formulæ, ad quas priuata lis accõmodatur. quæ cum ita sint: cur non arbitrium pro socio adegeris* Q. Roscium, *quæro. formu li non noras? notissima erat. iudicio graui experiri nole bas? quid ita? propter familiaritatem ueterem? cur ergo lædis, propter integritatem hominis? cur igitur insimu= las? propter magnitudinẽ criminis? ita ne uero, quẽ per arbitrũ circumuenire non posses, cuius de ea re propriũ erat iudiciũ, hunc per iudicem condemnabis, cuius de ea re nullũ est arbitriũ? quin tu hoc crimen aut obijce, ubi licet agere: aut iacere noli, ubi non oportet. tametsi iam hoc tuo testimonio crimen sublatũ est: nam quo tu tẽpo re illa formula uti noluisti, nihil hũc in societatem frau dis fecisse ostendisti. fecit pactionem: num tabulas habet, an non? si non habet, quẽadmodũ pactio est? si habet, cur non nominas? dic nunc,* Rosciũ *abs te petisse, ut familiarẽ suũ sumeres arbitrũ: non petijt. dic pactionem fecisse, ut absolueretur: nõ pepigit. quære, quare sit absolutus: quòd erat summa innocentia, & integritate: quid. n. factũ est? uenisti domũ ultro* Roscij: *satisfecisti: quòd temere com= misisses in iudiciũ ut denuntiaret, rogasti ut ignosceret: te affuturum negasti: deberi tibi ex societate nihil, clami tasti. iudici hic denuntiauit: absolutus est. tamen frau=*

dis ac furti mentionem facere audes? perstat in impudentia: pactionem enim, inquit, mecum fecerat: iccirco uidelicet ne cōdemnaretur? quid erat causæ, cur metueret ne cōdemnaretur? res erat manifesta: furtum erat apertum. cuius rei furtum factum erat? exorditur magna cū expectatione ueteris histrionis exponere societatem. Panurgus, *inquit, fuit* Fannij. *is fuit ei cum* Roscio *cōmunis. hic primū questus est nō leuiter* Saturius, *communē factum esse gratis cū* Roscio, *qui pretio proprius fuisset* Fannij. *largitus est scilicet homo liberalis, & dissolutus, et bonitate affluēs* Fannius Roscio. *sic puto. quoniam ille hic cōstitit paulisper, mihi quoq; necesse est paulum cōmorari.* Panurgum *tu* Saturi *propriū* Fanny *dicis fuisse: at ego totum* Roscij *fuisse cōtendo: quid erat enim* Fanny? *corpus: quid* Roscij? *disciplina. facies non erat, ars erat pretiosa. ex qua parte erat* Fannij, *nō erat* HS IↃↃↃ: *ex qua parte erat* Roscy, *amplius erat* HS CCCIↃↃↃ. *nemo enim illum ex trunco corporis spectabat, sed ex artificio comico æstimabat. nam illa membra merere per se nō amplius poterant duodecim æris: disciplina, quæ erat ab hoc tradita, locabat se non minus* HS CCCIↃↃↃ. *ò societatem captiosam & indignam. ubi alter* HS IↃↃↃ, *alter*, CCCIↃↃↃ *quod sit, in societatem affert. nisi iccirco moleste pateris, q* HS IↃↃↃ *tu ex arca proferebas,* HS CCCIↃↃↃ *ex disciplina & artificio* Roscius *promebat: quam enim rem, & expectationē, quod studium, & quem fauorem secum in scenam attulit* Panurgus? *quòd* Roscij *fuit discipulus. qui diligebant hūc, illi fauebant: qui admirabantur hunc, illum probabant: qui deniq; huius nomen audierant, illum eruditum &*

perfectum existimabant. sic est uulgus, ex ueritate pauca, ex opinione multa æstimat. quid sciret ille, perpauci animaduertebant: ubi didicisset, omnes quærebant: nihil ab hoc prauum & peruersum produci posse arbitrabantur. si ueniret ab Statilio, tametsi artificio Roscium superaret, aspicere nemo posset: nemo enim, sicut ex improbo patre probum filium nasci, sic ex pessimo histrione bonum comœdum fieri posse existimaret. quia ueniebat à Roscio, plus etiam scire, quàm sciebat, uidebatur. quod itẽ nuper in Erote comœdo usu uenit: qui postea quàm è scena non modo sibilis, sed etiam cõuicio explodebatur, sicut in aram confugit in huius domum, disciplinam, patrocinium, nomen. itaq; perbreui tempore, qui ne in nouissimis quidẽ erat histrionibus, ad primos peruenit comœdos. quæ res extulit eum? una cõmendatio huius: qui tamen Panurgum illum nõ solum, ut Roscij discipulus fuisse diceretur, domum recepit, sed etiã summo cum labore, stomacho, miseriaq; erudijt: nam quo quisq; est solertior, & ingeniosior, hoc docet iracundius & laboriosius: quod enim ipse celeriter arripuit, id cum tarde percipi uidet, discruciatur. paulo longius oratio mea prouecta est hac de causa, ut cõditionẽ societatis diligenter cognosceretis. quæ deinde consecuta? Panurgum, inquit, hunc seruum communem Q. Flauius Tarquiniensis quidam interfecit. in hanc rem, inquit, me cognitorem dedisti: lite contestata, iudicio damni iniuria constituto, tu sine me cum Flauio decidisti: utrum pro dimidia parte, an pro tota societate? planius dicam, utrum pro me, an pro me & pro te? pro me? potui. exemplo multorum licitum

est: iure fecerunt multi: nihil in ea re tibi iniuriæ feci: pete tu tuum: exige, & aufer quod debetur: suam quisq; partem iuris possideat, et persequatur. at enim tu tuum negotium gessisti bene: gere & tu tuum bene. magno tuam dimidiá partem decidisti: magno & tu tuam partem decide. HS CCCIↃↃↃ *tu abstulisti: si fit hoc uero,* HS CCCIↃↃↃ *tu quoq; aufer. sed hanc decisionem* Roscij, *oratione, & opinione augere licet: re & ueritate mediocrem & tenuem esse inuenietis: accepit enim agrum temporibus ijs, cum iacerent pretia prædiorum: qui ager neq; uillam habuit, neq; ex ulla parte fuit cultus: qui nunc multo pluris est, quàm tunc fuit: neq; id est mirum: tum enim propter Reip. calamitates omnium possessiones erant incertæ, nunc deum immortalium benignitate, omnium fortunæ sunt certæ: tum erat ager incultus sine tecto, nunc est cultissimus cum optima uilla. uerùntamen, quoniam natura tam maleuolus es, nunquã ista te molestia et cura liberabo. præclare suum negotiũ gessit* Roscius, *fundum fructuosissimum abstulit: quid ad te? tuam partem dimidiã, quemadmodum uis, decide. uertit hic rationem, & id, quod probare non potest, fingere conatur. de tota re, inquit, decidisti. ergo huc uniuersa causa deducitur, utrum* Roscius *cum* Flauio *de sua parte, an de tota societate fecerit pactionem. nam ego* Roscium, *siquid cõmuni nomine tetigit, confiteor præstare debere societati. societatis, non suas lites redemit, cum fundum à* Flauio *accepit. quid, ita satis non dedit, amplius à se neminem petiturum? qui de sua parte decidit, reliquis integram relinquit actionem. qui pro socijs transigit, satisdat neminem eorũ postea petiturũ.*

quid ita Flauio sibi cauere non uenit in mentem? nesciebat uidelicet Panurgum fuisse in societate: sciebat. nesciebat Fanniũ Roscio esse sociũ: præclare: nam iste cum eo litem cõtestatam habebat. cur igitur decidit, et nõ restipulatur, neminẽ amplius petiturũ? cur de fundo decidit, & iudicio nõ absoluitur? cur tam imperite facit, ut nec Roscium stipulatione alliget, neq; à Fannio iudicio se absoluat? est hoc primum & ex conditione iuris, & ex cõsuetudine cautionis grauissimum, & firmissimũ argumentum: quod ego pluribus uerbis amplecterer, si non alia certiora et clariora testimonia in causa haberẽ. et ne forte me hoc frustra pollicitũ esse prædices, te, te inquã Fanni ab tuis subsellijs cõtra te testem suscitabo. criminatio tua quæ est? Rosciũ cum Flauio pro societate decidisse: quo tẽpore? abhinc annis XV. defensio mea quæ est? Rosciũ pro sua parte cum Flauio trãsegisse. repromittis tu ab hinc triẽnium Roscio. quid? recita istã restipulationẽ clarius. attende quæso Piso: Fanniũ inuitũ, & huc, atq; illuc tergiuersantem, testimoniũ contra se dicere cogo. quid enim restipulatio clamat? QVOD A FLAVIO ABSTVLERO, PARTEM DIMIDIAM INDE ROSCIO ME SOLVTVRVM SPONDEO. *tua uox est Fãni. quid tu auferre potes à Flauio, si Flauius nihil debet? quid hic porrò nunc restipulatur, quod iampridem ipse exegit? quid uero Flauius tibi daturus est, qui Roscio omne, quod debuit, dissoluit? cur in re tã ueteri, in negotio tã cõfecto, in societate dissoluta, noua hæc restipulatio interponitur? quis est huius restipulationis scriptor? testis? arbiter? quis? tu Piso: tu. n. Q. Rosciũ pro opera, pro la=*

bore, ꝙ cognitor fuiſſet, ꝙ uadimonia obiſſet, rogaſti ut Fannio *daret* HS CCCIↃↃↃ *hac conditione, ut, ſi quid il le exegiſſet à* Flauio, *partem eius dimidiam* Roſcio *diſſol ueret. ſatis ne iſta reſtipulatio dicere tibi uidetur aperte,* Roſciū *pro ſe decidiſſe? at enim forſitan hoc tibi ueniat in mētē, repromiſiſſe* Fanniū Roſcio, *ſi quid à* Flauio *exe giſſet, eius partem dimidiam: ſed omnino exegiſſe nihil. quid? tu nō exitum exactionis, ſed initium repromiſſio= nis ſpectare debes: neq; ſi ille perſequi noluit, non, quod in ſe fuit, iudicauit* Roſcium *ſuas, nō ſocietatis lites rede= miſſe. quid, ſi tandem planum facio, poſt deciſionem ue terem* Roſcij, *poſt repromiſſionem recētem hanc* Fannij, HS CCCIↃↃↃ Fannium *à* Q. Flauio Panurgi *nomine abſtuliſſe? tamen diutius illudere uiri optimi exiſtima= tioni* Q. Roſcij *audebit? paulo ante quærebam, id quod uehemēter ad rem pertinebat, qua de cauſa* Flauius, *cum de tota lite faceret pactionem, neq; ſatis acciperet à* Ro*ſcio, neq; iudicio abſolueretur à* Fannio. *nunc uero (id quod mirū et incredibile eſt) requiro, quamobrē, cum de tota re decidiſſet cū* Roſcio, HS CCCIↃↃↃ *ſeparatim* Fā*nio diſſoluit. hoc loco* Saturi *quid pares reſpōdere, ſcire cupio: utrū, omnino* Fanniū *à* Flauio HS CCCIↃↃↃ *nō abſtuliſſe? an alio nomine, & alia de cauſa abſtuliſſe? ſi alia de cauſa, quæ ratio tibi cum eo interceſſerat? nulla. addictus erat tibi? non. fruſtra tempus cōtero: omnino, inquit,* HS CCCIↃↃↃ *à* Flauio *nō abſtulit neq;* Panurgi *nomine, neq; cuiuſquam. ſi planum facio poſt hanc recen tem ſtipulationē* Roſcij HS CCCIↃↃↃ *à* Flauio *te abſtu= liſſe: nūquid cauſæ eſt, quin ab iudicio abeas turpiſſime uictus? quo teſte igitur hoc planum faciam? uenerat,*

ut opinor, hæc res in iudicium? certe. quis erat petitor? Fannius. quis reus? Flauius. quis iudex? Cluuius. ex his unus mihi testis est producẽdus, qui pecuniam datam dicat. quis est ex his grauissimus? sine controuersia, qui omnium iudicio cõprobatus est, iudex. quem igitur ex his tribus à me testem spectabis? petitorem? Fãnius est. contra se nunquam testimonium dicet. reum? Flauius est. is iampridem est mortuus: si uiueret, uerba eius audiretis. iudicem? Cluuius est. quid is dicit? HS CCCIↃↃↃ Panurgi nomine Flauium Fannio dissoluisse. quem tu si ex censu spectas, eques R. est: si ex uita, homo clarissimus est: si ex te, iudicem sumpsisti: si ex ueritate, id, quod scire potuit & debuit, dixit. nega, nega nunc, equiti R. homini honesto, iudici tuo, credi oportere. circũspicit, æstuat, negat nos Cluuij testimonium recitaturos. recitabimus. erras: inani, & tenui spe te cõsolaris. recita testimonium T. Manilij, et C. Luscij Ocreæ, duorum senatorum, hominum ornatissimorum, qui ex Cluuio audierunt. utrum dicis, Luscio & Manilio, an & Cluuio non esse credendum? planius atq; apertius dicam. utrũ Luscius & Manilius nihil de HS CCCIↃↃↃ ex Cluuio audierunt? an Cluuius falsum Luscio & Manilio dixit? hoc ego loco, soluto & quieto sum animo: &, quorsum recidat responsum tuum, non magnopere laboro: firmissimis enim, & sanctissimis testimonijs uirorum optimorum causa Roscij communita est. si iam tibi deliberatum est, quibus abroges fidem iurisiurandi: responde. Manilio & Luscio negas esse credendum? dic, aude, est tuæ contumaciæ, arrogantiæ, uitæq; uniuersæ uox. quid expectas, quàm mox ego Luscium & Manilium di-

tam ordine esse senatores, ætate grandes natu, natura sanctos & religiosos, copijs rei familiaris locupletes, & pecuniosos? nõ faciã: nihil mihi detrahã, cũ illis exactæ ætatis seuerissime fructũ, quẽ meruerũt, retribuã. magis mea adolescẽtia indiget illorũ bona existimatione, q̃ illorum seuerissima senectus desiderat meã laudẽ. tibi uero Piso diu deliberãdũ, & cõcoquendũ est, utrũ potius Chereæ iniurato in sua lite, an Manilio & Luscio iuratis in alieno iudicio credas. Reliquũ est, ut Cluuiũ falsum dixisse Luscio & Manilio cõcedat. quod si facit, qua impudẽtia est? eum ne testem improbabit, quẽ iudicẽ probarit? ei negabit credi oportere, cui ipse crediderit? eius testis ad iudicẽ fidẽ infirmabit, cuius propter fidẽ & religionẽ iudicis testes cõparabat? quẽ ego si ferrẽ iudicẽ, refugere nõ deberet: cũ testẽ producã, reprehẽdere audebit? dixit. n. inquit, iniuratus Luscio & Manilio. si diceret iuratus, crederes? at quid interest inter periurũ, & mendacẽ? qui mẽtiri solet, peierare cõsueuit. quẽ ego, ut mẽtiatur, inducere possum; ut peieret, exorare facile potero: nã qui semel à ueritate deflexit, hic nõ maiore religione ad periuriũ, q̃ ad mẽdaciũ perduci cõsueuit: quis enim deprecatione deorũ, nõ cõscientiæ fide cõmouetur? propterea, quæ pœna ab dijs immortalibus periuro, hæc eadem mẽdaci cõstituta est: nõ. n. ex pactione uerborũ, quibus iusiurandũ cõprehẽditur, sed ex perfidia & malitia, per quã insidiæ tẽduntur alicui, dij immortales hominibus irasci, & succẽsere cõsuerunt. at ego hoc ex contrario cõtendo. leuior esset auctoritas Cluuij, si diceret iuratus, quàm nunc est, cũ dicit iniuratus: tum enim forsitan improbis nimis cupidus uideretur, qui, qua de re

iudex

iudex fuisset, testis esset: nūc omnibus inimicis necesse est castissimus, & constantissimus esse uideatur, qui id, quod scit, familiaribus suis dicit. dic nunc, si potes, si res, si causa patitur, Cluuium esse mentitum. mentitus est Cluuius? ipsa mihi ueritas manum iniecit, & paulisper consistere, & commorari cogit. unde hoc totum ductum, et conflatum mendacium est? Roscius est uidelicet homo callidus & uersutus: hoc initio cogitare cœpit: quoniā Fannius à me petit HS IↃↃↃ, petam à C. Cluuio equite R. ornatissimo homine, ut mea causa mentiatur: dicat decisionem factā esse, quæ facta non est: HS CCCIↃↃↃ à Flauio data esse Fannio, quæ data non sunt. est hoc principium improbi animi, miseri ingenij, nullius cōsilij. quid deinde? posteaquam se præclare confirmauit, uenit ad Cluuium, quem hominem? leuem? immo grauissimum: mobilem? immo constantissimum: familiarem? immo alienissimum. hunc posteaquam salutauit, rogare cœpit, blande & concinne scilicet: mentire mea causa, uiris optimis tuis familiaribus præsentibus dic Flauium cum Fannio de Panurgo decidisse, qui nihil transegit: dic HS CCCIↃↃↃ dedisse, qui assem nullum dedit. quid ille? ego uero cupide & libenter mentiar tua causa: &, siquando me uis peierare, ut paululum tu compendij facias, paratum fore scito. non fuit causa, cur tantū laborem caperes, & ad me uenires. per nuntium hoc, quod erat tam leue, transigere potuisti. prò deum hominumq; fidem: hoc aut Roscius unquā à Cluuio petijsset, si HS millies in iudicium haberet: aut Cluuius Roscio petenti concessisset, si uniuersæ prædæ particeps esset? uix mediusfidius tu Fanni à Ballione, aut aliquo eius simili

hoc postulare auderes, et impetrare posses: quod cum est ueritate falsum, tum ratione quoq; est incredibile: obliui scor.n. Rosciũ & Cluuium uiros esse primarios: improbos, temporis causa esse fingo. falsum subornauit testem Roscius Cluuium: cur tam sero? cur, cum altera pensio soluenda esset; non tum, cum prima? nam iam antea HS IↃↃↃ dissoluerat. deinde, si iam persuasum erat Cluuio ut mentiretur: cur potius HS CCCIↃↃↃ, q̃ CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ data dixit Fannio à Flauio, cum ex restipulatione pars eius dimidia Roscij esset? iam intelligis C. Piso, sibi soli, societati nihil Roscium petisse. hoc cum sentit Saturius esse apertum, resistere, & repugnare contra ueritatem nõ audet: aliud fraudis & insidiarum in eodem uestigio diuerticulum reperit. petisse, inquit, suam partem Roscium à Flauio cõfiteor: uacuã, & integram reliquisse Fãnij, concedo: sed quod sibi exegit, id cõmune societatis factum esse cõtendo. quo nihil captiosius, neq; indignius potest dici: quæro.n. potuerit ne Roscius ex societate suam partem petere, nec ne? si nõ potuit: queãdmodum abstulit? si potuit: quemadmodum nõ sibi exegit? nam quod sibi petitur, certe alteri nõ exigitur. an ita est? si, quod uniuersæ societatis fuisset, petisset: quod tum exactum esset, æqualiter omnes partirentur. nunc cum petierit quod suæ partis esset: nõ quod abstulit, soli sibi exegit? quid interest inter eum qui per se litigat, & qui cognitor est datus? qui per se litem contestatur, sibi soli petit. alteri nemo potest, nisi qui cognitor est factus. ita ne uero? cognitor si fuisset tuus; quod uicisset iudicio, ferres tuum. suo nomine petijt: quod abstulit, sibi, non tibi exegit. quod si quisquam petere potest alte=

ri, qui cognitor non est factus: quæro, quid ita, cum Panurgus esset interfectus, & lis contestata cum Flauio damni iniuria esset, tu in eam litem cognitor Rosciÿ sis factus? cum præsertim ex tua oratione, quodcunque tibi peteres, huic peteres: quodcunque tibi exigeres, id in societatem recideret. quòd si ad Roscium nihil perueniret, quod tu à Flauio abstulisses, nisi te in suam litem dedisset cognitorem: ad te peruenire nihil debet, quod Roscius pro sua parte exegit, quoniam tuus cognitor non est factus. quid enim huic rei respondere poteris Fāni? cum de sua parte Roscius transegit cum Flauio, actionem tibi tuam reliquit, an non? si non reliquit, quemadmodum HS CCCIↃↃↃ ab eo postea exegisti? si reliquit, quid ab hoc petis, quod per te persequi & petere debes? simillima enim, & maxime gemina societas hæreditatis est. quemadmodum socius in societate habet partem: sic hæres in hæreditate habet partem. ut hæres sibi soli, non cohæredibus petit: sic socius sibi soli, non socijs petit: & quemadmodum uterque pro sua parte petit, sic pro sua parte dissoluit; hæres ex sua parte, qua hæreditatē adÿt; socius ex ea, qua societatem coÿt. quemadmodum suam partem Roscius suo nomine condonare potuit Flauio, ut eam tu non peteres: sic cum exegit suam partem, & tibi integram petitionem reliquit, tecum partiri non debet. nisi forte tu peruerso more, quod huius est, ab alio extorquere non potes, huic eripere potes. perstat in sententia Saturius; quodcunque sibi petat socius, id societatis fieri. quod si ita est: quæ (malum) stultitia fuit? Roscius qui ex iuris peritorum consilio & auctoritate restipularetur à Fannio diligenter, ut, quod

is exegisset à Flauio, dimidiam partem sibi dissolueret, siquidem sine cautione, & repromissione nihilo minus id Fannius societati, hoc est Roscio, debebat?

desiderantur non pauca.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER PRIMVS, QVI DIVINATIO DICITVR.

ORATIO IIII.

S I QVIS uestrum indices, aut eorũ, qui adsunt, forte miratur, me, qui tot annos in causis iudicijsq; publicis ita sim uersatus, ut defenderim multos, læserim neminem, subito nũc mutata uoluntate ad accusandum descendere: is, si mei consilij causam rationemq; cognouerit, unà & id, quod facio, probabit, & in hac causa profecto neminem mihi esse præponendum actorem putabit. Cum Quæstor in Sicilia fuissem iudices, itaq; ex ea prouincia decessissem, ut Siculis omnibus iucundam diuturnamq; memoriam Quæsturæ nominisq; mei relinquerem: factũ est, uti cũ summum in ueteribus patronis multis, tum nonnullum etiã in me præsidium suis fortunis constitutum esse arbitrarentur. qui nunc populati, atq; uexati, cuncti ad me publice sæpe uenerunt, ut suarum fortunarum omnium causam defensionemq; susciperem. me sæpe esse pollicitũ, sæpe ostendisse dicebant, si quod tempus accidisset, quo tẽpore aliquid à me requirerent, commodis eorum me nõ defuturum. uenisse tempus aiebant, non iam ut cõmoda sua, sed ut uitam salutemq; totius prouinciæ defenderẽ: sese iam ne deos quidem in suis urbibus, ad quos confugerẽt, habere, quòd eorum simulacra sanctissima C. Verres ex delubris religiosissimis sustulisset: quas res luxuries in flagitijs, crudelitas in supplicijs, auaritia in ra-

pitis, superbia in contumelijs efficere potuisset, eas omnes sese hoc uno Prætore per triennium pertulisse: rogare, et orare, ne illos supplices aspernarer, quos me incolumi nemini supplices esse oporteret. tuli grauiter, & acerbe iudices, in eum me locum adductum, ut aut eos homines spes falleret, qui opem à me, atq; auxilium expectassent; aut ego, qui me ad defendendos homines ab ineunte adolescentia dedissem, tempore atq; officio coactus ad accusandum traducerer. dicebam, habere eos actorem Q. Cæcilium, qui præsertim Quæstor in eadem prouincia post me Quæstorem fuisset. quo ego adiumento sperabam hanc à me molestiam posse dimoueri, id mihi erat aduersarium maxime: nam illi multo mihi hoc facilius remisissent, si istum non nossent, aut si iste apud eos Quæstor non fuisset. adductus sum iudices officio, fide, misericordia, multorum bonorum exemplo, ueteri consuetudine, institutoq; maiorum, ut onus hoc laboris, atq; officij non ex meo, sed ex meorum necessariorum tempore mihi suscipiendum putarem. quo in negotio tamen illa me res iudices consolatur, quòd hæc, quæ uidetur esse, accusatio mea, non potius accusatio, quàm defensio est existimanda: defendo enim multos mortales, multas ciuitates, prouinciam Siciliam totam. quam ob rem si mihi unus est accusandus, propemodum manere in instituto meo uideor, & non omnino à defendendis hominibus subleuandisq; discedere. quòd si hanc causam tam idoneam, tam illustrem, tam grauem non haberem; si aut hoc à me Siculi non petissent, aut mihi cum Siculis causa tantæ necessitudinis non intercederet, & hoc, quod facio, me Reip. causa fa=

cere profiterer, ut homo singulari cupiditate, audacia, scelere praeditus, cuius furta atq; flagitia non in Sicilia solum, sed in Achaia, Asia, Cilicia, Pamphylia, Romae denique ante oculos omnium maxima turpissimaq; nossemus, me agente in iudicium uocaretur: quis tandē esset, qui meum factum aut consilium posset reprehendere? quid est, prò deū hominumq; fidem, in quo ego Reip. plus hoc tempore prodesse possim? quid est, quod aut populo R. gratius esse debeat, aut socijs exterisq; nationibus optatius esse possit, aut saluti fortunisq; omnium magis accommodatum sit? populatae, uexatae, funditus euersae prouinciae: socij, stipendiarijq; populi R. afflicti, miseri, iam non salutis spem, sed exitij solatium quaerunt. qui iudicia manere apud ordinem senatorium uolunt, queruntur accusatores se idoneos non habere. qui accusare possunt, iudiciorum seueritatem desiderant. populus R. interea, tametsi multis incommodis difficultatibusq; affectus est, tamen nihil aeque in Rep. atque illam ueterem iudiciorum uim grauitatemq; requirit. iudiciorum desiderio tribunitia potestas efflagitata est. iudiciorum leuitate ordo quoque alius ad res iudicandas postulatur. iudicium culpa atque dedecore etiam censorium nomen, quod asperius antea populo uideri solebat, id nunc poscitur, id iam populare, atque plausibile factum est. in hac libidine hominum nocentissimorum, in populi R. quotidiana querimonia, iudiciorum infamia, totius ordinis offensione, cum hoc unum his tot incommodis remedium esse arbitrarer, ut homines idonei, atque integri causam Reip. legumq; susciperent: fateor me salutis omnium causa ad eam partem

accessisse Reip. *subleuandæ, quæ maxime laboraret. nūc, quoniam, quibus rebus adductus ad causam accesserim, demonstraui, dicendum necessario est de contentione nostra, ut in constituendo accusatore, quod sequi possitis, habeatis.* Ego *sic intelligo iudices: cum de pecunijs repetundis nomen cuiuspiam deferatur, si certamen inter aliquos sit, cui potissimum delatio detur, hæc duo in primis spectari oportere: quem maxime uelint actorem esse ij, quibus factæ esse dicantur iniuriæ: & quem minime uelit is, qui eas iniurias fecisse arguatur. in hac causa iudices, tametsi utrunq; esse arbitror perspicuum, tamen de utroq; dicam, et de eo prius, quod apud uos plurimū debet ualere, hoc est de uoluntate eorum, quibus iniuriæ factæ sunt: quorum causa iudicium de pecunijs repetundis est constitutum.* Siciliam *prouinciam* C. Verres *per triēnium depopulatus esse,* Siculorum *ciuitates uastasse, domos exinanisse, fana spoliasse dicitur. adsunt, queruntur* Siculi *uniuersi: ad meam fidem, quam habent spectatam iam, & diu cognitam, confugiūt: auxilium sibi per me à uobis atq; à populo* R. *legibus petunt: me defensorem calamitatū suarū, me ultorem iniuriarū, me cognitorē iuris sui, me actorem causæ totius esse uoluerunt. utrū* Q. Cæcili *hoc dices, me nō* Siculorum *rogatu ad causam accedere, an optimorū fidelissimorumq; sociorū uoluntatē apud hos grauē esse nō oportere? si id audebis dicere, quod* C. Verres, *cui te inimicū esse simulas, maxime existimari uult,* Siculos *hoc à me nō petisse: primum causam inimici tui subleuabis: de quo non præiudicium, sed planè iudicium iam factum putatur, ꝙ ita percrebruit,* Siculos *omnes actorem suæ causæ contra illius in=*

iurias quæsisse. hoc si tu, inimicus eius, factum negabis, quod ipse, cui maxime hæc res obstat, negare non audet: uideto, ne nimiũ familiariter inimicitias exercere uideare. deinde sunt testes uiri clarissimi nostræ ciuitatis: quos omnes à me nominari nõ est necesse. eos, qui adsunt, appellabo: quos, si mentirer, testes esse impudentiæ meæ minime uellé. scit is, qui est in consilio, C. Marcellus: scit is, quẽ adesse uideo, Cn. Lentulus Marcellinus: quorum fide atq; præsidio Siculi maxime nituntur, ꝙ omnino Marcellorũ nomini tota illa prouincia adiuncta est. hi sciũt, hoc non modo à me petitũ esse, sed ita sæpe, & ita uehemẽter esse petitũ, ut aut causa mihi suscipiẽda fuerit, aut officiũ ne cessitudinis repudiandum. sed quid ego his testibus utor? quasi res dubia aut obscura sit. adsunt homines ex tota prouincia nobilissimi, qui præsentes uos orãt atq; obsecrãt iudices, ut in actore causæ suæ deligendo uestrũ iudiciũ à suo iudicio ne discrepet. omniũ ciuitatũ totius Siciliæ legationes adsunt, præter duas ciuitates: quarum duarũ si adessent, duo crimina uel maxima minuerẽtur, quæ cũ his ciuitatibus C. Verri cõmunicata sunt. at enim cur à me potissimũ hoc præsidiũ petiuerũt? si esset dubiũ, petissent à me præsidiũ, nec ne: dicerẽ, cur petissent. nũc uero, cũ id ita perspicuũ sit, ut oculis iudicare possitis: nescio, cur hoc mihi detrimẽto esse debeat, si id mihi obijciatur, me potissimum esse delectum. uerum id mihi non sumo iudices, & hoc non modo in oratione mea non pono, sed ne in opinione quidem cuiusquam relinquo, me omnibus patronis esse præpositum. non ita est: sed uniuscuiusq; temporis, ualetudinis, facultatis ad agendum, ducta ratio est. mea fuit semper hæc in hac re uoluntas, & sen=

tentia, quemuis ut hoc mallent, de his qui essent idonei, suscipere, quàm me; me ut mallent, quàm neminem. Reliquum est iam, ut illud quæramus, cum hoc constet, Siculos à me petisse: ecquid hanc rem apud uos, animosq; uestros ualere oporteat, ecquid auctoritatis apud uos in suo iure repetundo socij populi R. supplices uestri habere debeant. de quo quid ego plura cõmemorem? quasi uero dubium sit, quin tota lex de pecunijs repetũdis sociorum causa constituta sit. nam ciuibus cum sunt ereptæ pecuniæ, ciuili ferè actione, & priuato iure repetuntur: hæc lex socialis est: hoc ius nationum exterarum est, hãc habent arcem, minus aliquanto nunc quidem munitam quàm antea: uerũtamen, si qua reliqua spes est, quæ sociorum animos consolari possit, ea tota in hac lege posita est. cuius legis non modo à populo R. sed etiam ab ultimis nationibus iampridem seueri custodes requiruntur. quis igitur est, qui neget oportere eorum arbitratu lege agi, quorum causa lex sit constituta? Sicilia tota, si una uoce loqueretur, hoc diceret: quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, sedibus, delubris fuit, quod in unaquaq; re beneficio senatus populiq; R. iuris habui, id mihi tu C. Verres eripuisti, atq; abstulisti. quo nomine abs te sestertiũ millies ex lege repeto. si uniuersa, ut dixi, prouincia loqui posset, hac uoce uteretur. quoniam id nõ poterat, harum rerũ actorem quem idoneum esse arbitrata est, ipsa delegit. in huiusmodi re quisquam tam impudens reperietur, qui ad alienam causam inuitis ijs, quorum negotium est, accedere, aut aspirare audeat? si tibi Q. Cæcili hoc Siculi dicerent; te non nouimus; nescimus, qui sis; nunquam te antea uidi-

mus ; siue nos per eum nostras fortunas defendere, cuius fides est nobis cognita : non ne id dicerent, quod cuiuis probare deberent ? nunc hoc dicunt, utrunq; se nosse, alterum se cupere defensorem esse fortunarum suarum, alterum planè nolle. cur nolint, etiam si tacent, satis dicunt. uerum nõ tacent. tamen his inuitissimis te offeres ? tamen in aliena causa loquere? tamen eos defendes, qui se ab omnibus desertos potius, quàm abs te defensos esse malunt ? tamen his operam tuam pollicebere, qui te neq; uelle sua causa, nec, si cupias, posse arbitrantur? cur eorum spem exiguam reliquarum fortunarum, quã habent in legis & iudicij seueritate positam, ui extorquere conaris ? cur te interponis inuitissimis ijs, quibus maxime lex consultum esse uult ? cur, de quibus in prouincia non optime es meritus, eos nunc planè fortunis omnibus conaris euertere ? cur ijs non modo persequendi iuris sui, sed etiam deplorandæ calamitatis adimis potestatem ? nam te actore quem eorum affuturum putas, quos intelligis, non ut per te alium, sed ut per aliquem te ipsum ulciscantur, laborare ? At enim solum id est, ut me Siculi maxime uelint : alterum illud credo obscurum est, à quo Verres minime se accusari uelit. ecquis unquam tam palàm de honore, tam uehementer de salute sua contendit, quàm ille atq; illius amici, ut ne hæc mihi delatio detur ? sunt multa, quæ Verres in me esse arbitratur, quæ scit in te Q. Cæcili nõ esse: quæ cuiusmodi in utroq; nostrũ sunt, paulo post cõmemorabo. nũc tantum id dicam, quod tacitus tu mihi assentiare: nullam rem in me esse, quã ille contẽnat; nullã in te, quã pertimescat. itaq; magnus ille defensor,

et amicus eius tibi Hortẽsius suffragatur, me oppugnat: aperte ab iudicibus petit, ut tu mihi anteponare: & ait, hoc se honeste, sine ulla inuidia, ac sine ulla offensione contendere: nõ enim, inquit, illud peto, quod soleo, cum uehementius cõtendi, impetrare; reus ut absoluatur; non peto: sed ut ab hoc potius, q̃ ab illo accusetur, id peto. da mihi hoc: concede, quod facile est, quod honestum, quod non inuidiosum: quod cum dederis, sine ullo tuo periculo, sine infamia illud dederis, ut is absoluatur, cuius ego causa laboro. & ait idem, ut aliquis metus adiunctus sit ad gratiam; certos esse in cõsilio, quibus ostendi tabellas uelit: id esse perfacile: nõ enim singulos ferre sentẽtias, sed uniuersos cõstituere: ceratam unicuiq; tabellam dari cera legitima, non illa infami ac nefaria. atq; is non tam propter Verrem laborat, q̃ ꝙ eum minime res tota delectat: uidet enim, si à pueris nobilibus, quos adhuc elusit, si à quadruplatoribus, quos non sine causa cõtempsit semper, ac pro nihilo putauit, accusandi uoluntas ad uiros fortes, spectatosq; homines translata sit, se in iudicijs dominari nõ posse. huic ego homini iam ante denuncio: si à me causam hanc uos agi uolueritis, rationem illi defendendi totam esse mutandam, & ita tamen mutãdam, ut meliore & honestiore cõditione sit, q̃ qua ipse esse uult; ut imitetur homines eos, quos ipse uidit, amplissimos, L. Crassum, & M. Antonium, qui nihil se arbitrabãtur ad iudicia causasq; amicorũ præter fidem, et ingenium afferre oportere. nihil erit, ꝙ me agente arbitretur iudicium sine magno multorum periculo posse corrũpi. ego in hoc iudicio mihi Siculorum causam receptam, populi R. susceptam esse arbitror: ut mihi non unus homo im-

probus opprimendus ſit,id quod Siculi petiuerunt, ſed omnino omnis improbitas,id quod populus R.iãdiu flagitat,extinguenda atq; delenda ſit.in quo ego quid eniti, aut quid efficere poſſim,malo in aliorum ſpe relinquere, quã in oratione mea ponere. Tu uero Cæcili quid potes? quo tẽpore,aut qua in re non modo ſpecimen cæteris aliquod dediſti,ſed tute tui periculum feciſti? in mẽtem tibi nõ uenit,quid negotij ſit,cauſam publicam ſuſtinere? uitã alterius totã explicare? atq; eã non modo in animis iudicum,ſed etiam in oculis,conſpectuq; omnium exponere? ſociorum ſalutem,cõmoda prouinciarum,uim legum,grauitatem iudiciorũ defendere? cognoſce ex me, quoniã hoc primũ tempus diſcendi nactus es, q̃ multa eſſe oporteat in eo,qui alterũ accuſet: ex quibus ſi unum aliquod in te cognoueris,ego iam tibi ipſe iſtuc,quod expetis,mea uoluntate concedam.primũ integritatem atq; innocẽtiam ſingularem: nihil eſt enim,quod minus ferendum ſit,q̃ rationem ab altero uitæ repoſcere eũ, qui nõ poſſit ſuæ reddere. hic ego de te plura nõ dicam:unũ illud credo omnes animaduertere,te adhuc ab nullis niſi à Siculis potuiſſe cognoſci: Siculos hoc dicere, cum eidem ſint irati,cui tu te inimicum eſſe dicis, ſeſe tamen te actore ad iudicium non affuturos. quare negent,ex me non audies: hos patere id ſuſpicari,quod neceſſe eſt. illi quidem,ut eſt hominum genus nimis acutum & ſuſpicioſum,nõ te ex Sicilia literas in Verrem deportare uelle arbitrantur, ſed,cum iiſdem literis illius Prætura,& tua Quæſtura conſignata ſit,aſportare te uelle ex Sicilia literas ſuſpicantur.deinde accuſatorem firmũ,uerumq; eſſe oportet.eum ego ſi te putem cupere eſſe, facile intel-

ligo esse non posse. nec ea dico, quæ, si dicam, tamen infirmare non possis: te, antequã de Sicilia decesseris, in gratiam redisse cum Verre: Potamonem scribam, & familiarem tuum retentum esse à Verre in prouincia, cum tu decederes: M. Cæcilium fratrem tuum, lectissimum, atq; ornatissimũ adolescentem, non modo non adesse, neq; tecum tuas iniurias persequi, sed esse cum Verre, cum illo familiarissime atq; amicissime uiuere. sunt hæc, et alia in te falsi accusatoris signa permulta: quibus ego nunc nõ utor. hoc dico, te, si maxime cupias, tamen uerum accusatorem esse non posse: uideo enim permulta esse crimina, quorum tibi societas cum Verre eiusmodi est, ut ea in accusando attingere non audeas. Queritur Sicilia tota C. Verrem ab aratoribus, cum frumẽtum sibi in cellam imperauisset, & cum esset tritici modius HS II, pro frumento in modios singulos duodenos sestertios exegisse. magnum crimen, ingens pecunia, furtum impudens, iniuria nõ ferenda. ego hoc uno crimine illum cõdemnem necesse est. tu Cæcili quid facies? utrum hoc tantum crimen prætermittes, an obijcies? si obijcies: id ne alteri crimini dabis, quod eodem tempore in eadem prouincia tu ipse fecisti? audebis ita accusare alterum, ut, quo minus tute cõdemnere, recusare nõ possis? si prætermittes, qualis erit ista tua accusatio? quæ domestici periculi metu, certissimi & maximi criminis nõ modo suspicionem, uerum etiã mentionem ipsam pertimescat. emptum est ex S. C. frumentum ab Siculis Prætore Verre, pro quo frumento pecunia omnis soluta nõ est. graue est hoc crimen in Verrem, graue me agente, te accusante nullum: eras enim tu Quæstor, pecuniã publicã tu tractabas: ex qua,

etiam si cuperet Prætor, tamé, nequa deductio fieret, ma gna ex parte tua potestas erat. huius quoq; igitur crimi nis te accusante métio nulla fiet. silebitur toto iudicio de maximis, & notissimis illius furtis, & iniuriys. mihi cre= de Cæcili, non potest in accusando, socios uere defendere is, qui cum reo criminum societate côiunctus est. manci pes à ciuitatibus pro frumento pecuniá exegerunt. quid? hoc Verre Prætore factum est solum? non, sed etiam Quæstore Cæcilio. quid igitur? daturus es huic crimini, quod & potuisti prohibere ne fieret, & debuisti? an to= tum id relinques? ergo id omnino Verres in iudicio suo nó audiet, quod cum faciebat, quemadmodú defensurus esset, nó reperiebat. atq; ego hæc, quæ in medio posita sût, cómemoro. sunt alia magis occulta furta: quæ ille, ut istius credo animos, atq; impetus retardaret, cú Quæsto= re suo benignissime cómunicauit. hæc tu scis ad me esse delata: quæ si uelim proferre, facile omnes intelligent, uobis inter uos nó modo uoluntatem fuisse cóiunctam, sed ne prædam quidem adhuc esse diuisam. quapropter si tibi iudicium postulas dari, ꝙ tecum unà fecerit: con= cedo, si id lege permittitur. sin autem de accusatione di= cimus: cócedas oportet iys, qui nullo suo peccato impediú tur, quo minus alterius peccata demonstrare possint. ac uide, quantú interfuturú sit inter meá, atq; tuá accusatio nem. ego, etiá quæ tu sine Verre cómisisti, Verri crimini daturus sum, ꝙ te nó prohibuerit, cú summá ipse habe= ret potestaté. tu cótra, ne quæ ille quidé fecit, obyçies, ne= qua ex parte cóiunctus cum eo reperiare. quid illa Cæci= li? contemnenda ne tibi uidentur esse? sine quibus cau= sa sustineri, præsertim tanta, nullo modo potest. aliqua

facultas agendi, aliqua dicendi consuetudo; aliqua in foro, iudicijs, legibus aut ratio, aut exercitatio. intelligo, quã scopuloso, difficiliq; in loco uerser: nã cum omnis arrogantia odiosa est, tum illa ingenij, atq; eloquentiæ multo molestissima. quamobrem nihil dico de meo ingenio; neq; est, quod possim dicere; neq;, si esset, dicerem: aut enim id mihi satis est, quod est de me opinionis, quicquid est: aut, si id parũ est, ego maius id cõmemorando facere nõ possum. de te Cæcili iam mehercule hoc extra hanc cõtentionem certamenq; nostrum familiariter tecum loquar. tu ipse quemadmodum existimes, uide etiam, atq; etiam: & tu te collige: &, qui sis, & quid facere possis, considera. putas ne te posse de maximis, acerbissimisq; rebus, cũ causam sociorũ, fortunasq; prouinciæ, ius populi R. grauitatem iudicij, legumq; susceperis, tot res, tam uarias, uoce, memoria, cõsilio, ingenio sustinere? putas ne te posse, quæ C. Verres in Quæstura, quæ in Legatione, quæ in Prætura, quæ Romæ, quæ in Italia, quæ in Achaia Asia, Pamphyliaq; patrarit, ea, quemadmodum locis, tẽporibusq; diuisa sint, sic criminibus & oratione distinguere? putas ne posse, id quod in eiusmodi reo maxime necessarium est, facere, ut, quæ ille libidinose, quæ crudeliter fecerit, ea æque acerba & indigna uideantur esse ijs, qui audient, atq; illis uisa sunt, qui senserunt? magna sunt ea, quæ dico. mihi, mihi crede, noli hæc contẽnere. dicenda, demonstranda, explicãda sunt omnia: causa nõ solum exponenda, sed etiam grauiter copioseq; agenda est: perficiendũ est, si quid agere aut perficere uis, ut homines te nõ solum audiant, uerum etiã libenter studioseq; audiant. in quo si te multũ natura adiuuaret, si optimis à

mis à pueritia disciplinis atq; artibus studuisses, & in his elaborasses, si literas græcas Athenis, nō Lilybæi, latinas Romæ, non in Sicilia didicisses: tamen esset magnum, tantam causam, tam expectatā & diligentia consequi, & memoria complecti, & oratione exponere, & uoce, & uiribus sustinere. fortasse dices, quid? ergo hæc in te sunt omnia? utinam quidem essent: uerūtamen, ut esse possent, magno studio mihi à pueritia est elaboratum. ꝙ si ego hæc propter magnitudinem rerū, ac difficultatē assequi non potui, qui in omni uita nihil aliud egi: q̃ longe tu te ab his rebus abesse arbitrare, quas non modo antea nunquā cogitasti, sed ne nunc quidem, cū in eas ingrederis, quæ & quantæ sint, suspicari potes? ego, qui, sicut omnes sciunt, in foro iudicijsq; ita uerser, ut eiusdem ætatis aut nemo, aut pauci plures causas defenderint, & qui omne tempus, quod mihi ab amicorū negotijs datur, in his studijs, laboribusq; consumā, quo paratior ad usum forensem, promptiorq; esse possim: tamen ita deos mihi uelim propitios, ut, cū illius diei mihi uenit in mentem, quo die citato reo mihi dicendum sit, non solū cōmoueor animo, sed etiam toto corpore perhorresco. iam nunc mente, & cogitatione prospicio, quæ tum studia hominum, qui cōcursus futuri sint, quantā expectationem magnitudo iudicij sit allatura, quantā auditorū multitudinē C. Verris infamia concitatura, quantā deniq; audientiam orationi meæ improbitas illius factura sit. quæ cū cogito, iā nunc timeo, quidnā pro offensione hominū, qui illi inimici, infensiq; sunt, & expectatione omnium, & magnitudine rerum dignū eloqui possim. tu horum nihil metuis, nihil cogitas, nihil laboras: &, si quid ex uetere aliqua oratio-

ne; IOVEM ego Optimũ Maximũ; aut, VELLEM, si fieri potuisset iudices; aut aliquid eiusmodi ediscere potueris; præclare te paratũ in iudicium uenturũ arbitraris. ac si nemo tibi respõsurus esset, tamẽ ipsam causam, ut ego arbitror, demonstrare nõ posses. nunc ne illud quidem cogitas, tibi cũ homine disertissimo, & ad dicendũ paratissimo futurũ esse certamen? quicum modo disserẽdũ, modo omni ratione pugnandũ, certandumq; sit. cuius ego ingeniũ ita laudo, ut nõ pertimescam: ita probo, ut me ab eo delectari facilius, q̃ decipi putem posse. nunquam ille me opprimet consilio: nunq̃ ullo artificio peruertet: nunq̃ ingenio me suo labefactare atq; infirmare conabitur: noui omnes hominis petitiones, rationesq; dicẽdi: sæpe in ijsdem, sæpe in cõtrarijs causis uersati sumus. ita contra me ille dicet, quãuis sit ingeniosus, ut nonnullũ etiam de suo ingenio iudiciũ fieri arbitretur. te uero Cæcili quemadmodum sit elusurus, quàm omni ratione iactaturus, uidere iam uideor: quoties ille tibi potestatẽ optionemq; facturus sit, ut eligas utrũ uelis; factũ esse, nec ne; uerũ esse, an falsum: utrũ dixeris, id cõtra te futurum. qui tibi æstus, qui error, quæ tenebræ dij immortales erunt, homini minime malo? quid, cum accusationis tuæ membra diuidere cœperit, & in digitis suis singulas partes causæ constituere? quid, cum unũquodq; trãsigere, expedire, absoluere? ipse profecto metuere incipies, ne innocenti periculum facesseris. quid, cum commiserari, conqueri, & ex illius inuidia deonerare aliquid, & in te traijcere cœperit? commemorare Quæstoris cum Prætore necessitudinem constitutam? morem maiorum? sortis religionem? poteris ne eius orationis subire inuidiam?

uide modo, etiam atq; etiam considera: mihi.n.uidetur periculũ fore, ne ille non modo uerbis te obruat, sed gestu ipso ac motu corporis præstringat aciẽ ingenij tui, teq; ab institutis tuis, cogitationibusq; abducat. atq; huiusce rei iudiciũ iam continuo uideo futurũ. si.n.mihi hodie respondere ad hæc, quæ dico, potueris; si ab isto libro, quem tibi magister ludi nescio quis ex alienis orationibus compositũ dedit, uerbo uno discesseris: posse te et illi quoq; iudicio non deesse, & causæ atq; officio tuo satisfacere arbitrabor. sin mecum in hac prolusione nihil fueris, quem te in ipsa pugna cum acerrimo aduersario fore putemus? esto: ipse nihil est, nihil potest: at uenit paratus cũ subscriptoribus exercitatis & disertis. est tamẽ hoc aliquid, tametsi non est satis: omnibus.n.rebus is, qui princeps in agendo est, ornatissimus et paratissimus esse debet. uerũtamen L. Apuleium esse uideo proximũ subscriptorem, hominem nõ ætate, sed usu forensi atq; exercitatione tyronem. deinde, ut opinor, habet Allienũ, hunc tamen à subsellijs: qui quid in dicendo possit, nunquam satis attendi: in clamando quidem uideo eum esse bene robustum atq; exercitatum. in hoc spes tuæ sunt omnes. hic, si tu eris actor constitutus, totum iudicium sustinebit. ac ne is quidem tantum contendet in dicendo, quantum potest; sed consulet laudi & existimationi tuæ, et ex eo, quod ipse potest in dicendo, aliquantum remittet, ut tu tamen aliquid esse uideare. ut in actoribus Græcis fieri uidemus; sæpe illum, qui est secundarum, aut tertiarum partiũ, cum possit aliquanto clarius dicere, quàm ipse primarum, multum summittere, ut ille princeps quãmaxime excellat: sic faciet Allienus, tibi seruiet, tibi

lenocinabitur: minus aliquanto contendet, q̄ potest. iam hoc considerate, cuiusmodi accusatores in tanto iudicio simus habituri, cum et ipse Allienus ex ea facultate, si quā habet, aliquantum detracturus sit, & Cæcilius tum denique se aliquid futurum putet, si Allienus minus uehemens fuerit, & sibi primas in dicēdo partes concesserit. quartum quem sit habiturus, non uideo, nisi quem forte ex illo grege oratorū, qui subscriptionē sibi postularunt, cuicunq; uos delationem dedissetis. ex quibus alienissimis hominibus ita paratus uenis, ut tibi hospes aliquis sit recipiendus. quibus ego non sum tantum honorem habiturus, ut ad ea, quæ dixerint, certo loco, aut singulatim unicuiq; respondeā. sic breuiter, quoniā non consulto, sed casu in eorum mentionem incidi, quasi præteriens satisfaciam uniuersis. tanta ne uobis inopia uidear esse amicorum, ut mihi non ex his, quos mecum adduxerim, sed de populo subscriptor addatur? uobis autem tanta inopia reorum est, ut mihi causam præripere conemini potius, q̄ aliquos à columna Menia uestri ordinis reos reperiatis? custodē, inquit, Tullio me apponite. quid? mihi q̄ multis custodibus opus erit, si te semel ad meas capsas admisero? qui, non solum ne quid enunties, sed etiam ne quid auferas, custodiendus sis. sed de isto custode toto sic uobis breuissime respondebo: non esse hos tales uiros cōmissuros, ut ad causam tantam à me susceptam, mihi credi tam quisquam subscriptor me inuito aspirare possit: etenim fides mea custodem repudiat, diligentia speculatorem reformidat. uerum ut ad te Cæcili redeam, quàm multa te deficiant, uides: quàm multa sint in te, quæ reus nocens in accusatore suo cupiat esse, profecto iam in-

telligis. quid ad hæc dici potest? non enim quæro, quid tu dicturus sis. uideo, mihi non te, sed hunc librum esse responsurum, quem monitor tuus hic tenet. qui si recte monere uolet, suadebit tibi, ut hinc discedas, neque mihi uerbum ullum respondeas: quid enim dices? an id, quod dictitas, iniuriam tibi fecisse Verrem? arbitror: neq; enim esset uerisimile, cum omnibus Siculis faceret iniurias, te illi unum eximium, cui consuleret, fuisse. sed cæteri Siculi ultorem suarum iniuriarum inuenerunt: tu, dũ tuas iniurias per te, id quod non potest, persequi conaris, id agis, ut cæterorum quoq; iniuriæ sint impunitæ atq; inultæ. & hoc te præterit, non id solum spectari solere, qui debeat; sed etiam illud, qui possit ulcisci: in quo utrunq; sit, eum superiorem esse: in quo alterum, in eo, non quid is uelit, sed quid facere possit, quæri solere. ꝙ si ei potissimum censes permitti oportere accusandi potestatem, cui maximam C. Verres iniuriam fecerit: utrum tandem censes hos iudices grauius ferre oportere; te ab illo esse læsum, an prouinciam Siciliam esse uexatam ac perditam? opinor, concedis, multo hoc esse grauius, & ab omnibus ferri grauius oportere. concede igitur, ut tibi anteponatur in accusando prouincia: nam prouincia accusat, cũ is agit causam, quem sibi illa defensorem sui iuris, ultorem iniuriarum, actorem totius causæ adoptauit. at eã tibi C. Verres fecit iniuriam, quæ cæterorum quoq; animos posset alieno incommodo commouere. minime: nam id quoq; ad rem pertinere arbitror, qualis iniuria dicatur, quæ causa inimicitiarum proferatur. cognoscite ex me: nam iste eam profecto, nisi planè nihil sapit, nunquã proferet. Agonis est quædam Lilybætana, liberta Ve-

neris Erycinæ, quæ mulier ante hunc Quæstorem copio
sa planè & locuples fuit. ab hac præfectus Antonij qui
dam symphoniacos seruos abducebat per iniuriam, qui-
bus se in classe uti uelle dicebat. tum illa, ut mos in Sici-
lia est omnium Venereorum, & eorum qui à Venere se
liberauerunt: ut præfecto illi religionem Veneris, no-
menq; obijceret, dixit & se, & omnia sua Veneris esse.
ut hoc Quæstori Cæcilio uiro optimo, & homini æquissi
mo nuntiatum est: uocari ad se Agonidem iubet: iudici-
um dat statim, si pateret eam se, & sua Veneris esse di-
xisse. iudicant Recuperatores id, quod necesse erat: neque
enim erat cuiquam dubium, quin illa dixisset. iste in pos
sessionem bonorum mulieris mittit: ipsam Veneri in ser
uitutem adiudicat: deinde bona uendit: pecuniam redi-
git. ita dum pauca mancipia Veneris nomine Agonis ac
religione retinere uult, fortunas omnes libertatemq; su-
am istius iniuria perdidit. Lilybæũ Verres uenit postea:
rem cognoscit: factum improbat: cogit Quæstorem su-
um pecuniam, quam ex Agonidis bonis redegisset, eam
mulieri omnem adnumerare & reddere. est adhuc, id
quod uos omnes admirari uideo, nõ Verres, sed Q. Mu
tius: quid enim facere potuit elegãtius ad hominum exi
stimationem? æquius ad leuãdam mulieris calamitatem?
uehementius ad Quæstoris libidinem coercendam? sum-
me hæc omnia mihi uidentur esse laudanda. sed repente
è uestigio ex homine, tanquam aliquo Circæo poculo, fa
ctus est Verres: redit ad se, atq; ad mores suos: nam ex il
la pecunia magnam partem ad se auertit: mulieri reddi
dit, quantulum uisum est. hic tu si læsum te à Verre esse
dices, patiar, & concedam: si iniuriam tibi factam que-

reris, defendam, et negabo. deinde de iniuria, quæ tibi facta sit, neminem nostrũ grauiorem uindicem esse oportet, quàm te ipsum, cui facta dicitur. si tu cũ illo postea in gratiam redisti, si domi illius aliquoties fuisti, si ille apud te postea cœnauit: utrũ, te perfidiosum, an præuaricatorem existimari mauis? uideo esse necesse alterutrum. sed ego tecum in eo non pugnabo, quo minus, utrum uelis, eligas. quid, si ne iniuriæ quidem, quæ tibi ab illo facta sit, causa remanet? quid habes, quod possis dicere, quam ob rem non modo mihi, sed cuiquam anteponare? nisi forte illud, quod dicturum te esse audio: Quæstoré illius fuisse. quæ causa grauis esset, si certares mecum, uter nostrum illi amicior esse deberet. in contentione suscipiendarum inimicitiarum ridiculum est putare, causam necessitudinis ad inferendum periculum iustam uideri oportere: etenim si plurimas à tuo Prætore iniurias accepisses, tamen eas ferendo maiorem laudem, quàm ulciscendo mererere: cum uero nullum illius in uita rectius factum sit, quàm id quod tu iniuriam appellas; hi statuent, hanc causam, quam ne in alio quidem probarent, in te iustam ad necessitudinem uiolandam uideri? qui si summam iniuriam ab illo accepisti: tamen, quoniam Quæstor eius fuisti, non potes eum sine ulla uituperatione accusare. si uero nulla tibi facta est iniuria: sine scelere eum accusare non potes. quare cum incertum sit de iniuria: quenquam esse horũ putas, qui non malit te sine uituperatione, quàm cũ scelere discedere? at uide, quid differat inter meã opinionẽ, ac tuã. tu cũ omnibus rebus inferior sis, hac una in re te mihi anteferri putas oportere, ꝙ Quæstor illius fueris. ego, si superior cæteris

rebus esses, te hâc unâ ob causam accusatorē repudiari putarē oportere: sic.n.à maioribus nostris accepimus, Prætorem Quæstori suo parentis loco esse oportere, nullam neq; iustiorem, neq; grauiorem causam necessitudinis posse reperiri, q̃ coniunctionem sortis, q̃ prouinciæ, q̃ officij, q̃ publicam muneris societatem. quam ob rem si iure eum possis accusare, tamen, cum is tibi parentis numero fuisset, id pie facere non posses. cum uero neq; iniuriam acceperis, & Prætori tuo periculum crees: fatearis, necesse est, te illi iniustum impiumq; bellum inferre conari. etenim ista Quæstura ad eam rem ualet, ut elaborandum tibi in ratione reddenda sit, quamobrem, qui Quæstor eius fueris, accuses: non ut ob eam ipsam causam postulādum sit, ut tibi potissimum accusatio detur. neq; ferè unquam uenit in contentionem de accusando qui Quæstor fuisset, quin repudiaretur. itaq; neque L. Philoni in C. Seruilium nominis deferēdi potestas est data, neq; M. Aurelio Scauro in L. Flaccum, neq; Cn. Pompeio in T. Albutium: quorum nemo propter indignitatem repudiatus est, sed ne libido uiolandæ necessitudinis auctoritate iudicum comprobaretur. atq; ille Cn. Pompeius ita cum C. Iulio contendit, ut tu mecum: Quæstor enim Albutij fuerat, ut tu Verris. Iulius hoc secum auctoritatis ad accusandum afferebat, quòd ut hoc tempore nos ab Siculis, sic tum ille ab Sardis rogatus ad causam accesserat. semper hæc causa plurimum ualuit: semper hæc ratio accusandi fuit honestissima, pro socijs, pro salute prouinciæ, pro exterarum nationum commodis inimicitias suscipere, ad periculum accedere, operam, studiū, laborem interponere. etenim si probabilis est corū

causa,qui iniurias suas persequi uolunt,qua in re dolori suo,non Reip.commodis seruiunt: quanto illa causa honestior,quæ nó solum probabilis uideri,sed etiam grata esse debet; nulla priuatim accepta iniuria, sociorum atq; amicorum populi R.dolore atq; iniurijs cōmoueri? nuper cum in P.Gabinium uir fortissimus & innocentissimus L.Piso delationem nominis postularet,& contra Q. Cæcilius peteret,isq; se ueteres inimicitias iādiu susceptas persequi diceret: cum auctoritas & dignitas Pisonis ualebat plurimum, tum illa erat causa iustissima,quòd eum sibi Achæi patronum adoptarant: etenim cum lex ipsa de pecunijs repetundis sociorum,atq; amicorum populi R.causa comparata sit; iniquum est,non eum legis iudicijq; actorem idoneum maxime putari, quem actorem causæ suæ socij,defensoremq; fortunarū suarum potissimum esse uoluerunt. an quod ad cōmemorandum est honestius,id ad probandum non multo uideri debet æquius? utra igitur est splēdidior,utra illustrior commemoratio? accusaui eum,quicum Quæstor fueram,quicum me sors cōsuetudoq; maiorum,quicum me deorum hominumq; iudicium coniunxerat: an,accusaui rogatu sociorum atq; amicorum? delectus sum ab uniuersa prouincia,qui eius iura fortunasq; defenderē. dubitare quisquam potest,quin honestius sit,eorum causa,apud quos Quæstor fueris,quàm eum,cuius Quæstor fueris,accusare? clarissimi uiri nostræ ciuitatis,temporibus optimis,hoc sibi amplissimum pulcherrimumq; ducebant,ab hospitibus clientibusq; suis,ab exteris nationibus,quæ in amicitiam populi R.ditionemq; essent, iniurias propulsare,eorumq; fortunas defendere.M.Cato=

nem illum ſapientem, clariſſimũ uirũ, & prudentiſſimũ, cum multis graues inimicitias geſſiſſe accepimus propter Hiſpanorũ, apud quos Cõſul fuerat, iniurias. nuper Cn. Domitium ſcimus Decimo Syllano diem dixiſſe propter unius hominis Egritomari paterni amici, atque hoſpitis iniurias: neq;.n. magis animos hominũ nocentiũ res unquam ulla cómouit, quàm hæc maiorũ conſuetudo longo interuallo repetita, atq; relata. ſociorũ querimoniæ delatæ ad hominẽ non inertiſſimũ: ſuſceptæ ab eo, qui uidebatur eorũ fortunas fide, diligentiaq; ſua poſſe defendere. hoc timent homines: hoc laborant: hoc inſtitui, atque adeo inſtitutũ referri, ac renouari moleſte ferũt. putant fore, uti, ſi paulatim hæc conſuetudo ſerpere, ac prodire cœperit, per homines honeſtiſſimos uirosq; fortiſſimos, nõ imperitos adoleſcẽtulos, aut illiuſmodi quadruplatores leges iudiciaq; adminiſtrentur. cuius conſuetudinis, atq; inſtituti patres maioresq; noſtros nõ pœnitebat, tũ, cũ P. Lẽtulus, is, qui princeps ſenatus fuit, accuſabat M. Aquiliũ ſubſcriptore C. Rutilio Rufo; aut cũ P. Africanus, homo uirtute, fortuna, gloria, rebus geſtis ampliſſimus, poſteaq̃ bis Conſul & Cenſor fuerat, L. Cottam in iudiciũ uocabat. iure tum florebat populi R. nomẽ: iure auctoritas huius imperij, ciuitatisq; maieſtas grauis habebatur. nemo mirabatur in Africano illo, quod in me nũc homine paruis opibus, ac facultatibus prædito ſimulant ſeſe mirari: cũ moleſte ferant: quid ſibi iſte uult? accuſatorẽ ne ſe exiſtimari, qui antea defendere cõſueuerat? nũc præſertim, ea iam ætate, cũ Aedilitatem petat. ego uero ætatis non modo meæ, ſed multo etiã ſuperioris, & honoris ampliſſimi puto eſſe, & accuſare impro-

bos, & miseros calamitosósq; defendere. & profecto aut hoc remediũ est ægrotæ, ac propè desperatæ Reip. iudicijsq; corruptis, ac cõtaminatis paucorũ uitio ac turpitudine, homines ad legũ defensionẽ iudiciorumq; auctoritatem quãhonestissimos, & integerrimos, diligentissimosq; accedere: aut, si ne hoc quidẽ prodesse poterit, profecto nulla unquã medicina his tot incõmodis reperietur. nulla salus Reip. maior est, q̃ eos, qui alterũ accusant, nõ minus de laude, de honore, de fama sua, q̃ illos, qui accusantur, de capite, ac fortunis suis pertimescere. itaq; semper ij diligẽtissime, laboriosissimeq; accusarũt, qui se ipsos in discrimen existimationis uenire arbitrati sunt. quãobrem hoc statuere iudices debetis, Q. Cæciliũ, de quo nulla unquã opinio fuerit, nullaq; in hoc ipso iudicio expectatio futura sit, qui neq;, ut ante collectam famã cõseruet, neq;, uti reliqui tẽporis spem cõfirmet, laborat; nõ nimis hãc causam seuere, nõ nimis accurate, nõ nimis diligenter acturum: habet enim nihil, quod in offensione deperdat, ut turpissime flagitiosissimeq; discedat: nihil de suis ueteribus ornamẽtis requiret. à nobis multos obsides habet populus R. quos ut incolumes cõseruare, tueri, confirmare, ac recuperare possimus, omni ratione erit dimicandum. habet honorẽ, quem petimus: habet spem, quã propositam nobis habemus: habet existimationẽ multo sudore, labore, uigilijsq; collectam: ut, si in hac causa nostrũ officiũ, ac diligentiam probauerimus, hæc, quæ dixi, retinere per populum R. incolumia, ac salua possimus: si tantulum offensum titubatumq; sit, ut ea, quæ singulatim ac diu collecta sunt, uno tempore uniuersa perdamus. quapropter iudices uestrum est, deligere quem

existimetis facillime posse magnitudinem causæ, ac iudicij sustinere fide, diligentia, cõsilio, auctoritate. uos si mihi Q. Cæcilium anteposueritis, ego me dignitate superatum non arbitrabor: populus R. ne tam honestã, tam seueram, diligentemq; accusationem neq; uobis placuisse, neq; ordini uestro placere arbitretur, prouidete.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER II. ORATIO V.

q VOD erat optandum maxime iudices, & quod unum ad inuidiam uestri ordinis, infamiamq; iudiciorum sedandam maxime pertinebat: id non humano consilio, sed propè diuinitus datum, atq; oblatum uobis summo Reip. tempore uidetur: inueterauit enim iam opinio perniciosa Reip. uobisq; periculosa, quæ non modo Romæ, sed & apud exteras nationes omnium sermone percrebruit, his iudicijs, quæ nũc sint, pecuniosum hominem, quamuis sit nocẽs, neminem posse damnari. nunc in ipso discrimine ordinis iudiciorumq; uestrorum, cum sint parati qui concionibus & legibus hanc inuidiam senatus inflammare conentur: reus in iudicium adductus est C. Verres; homo uita atq; factis, omnium iam opinione damnatus; pecuniæ magnitudine, sua spe, ac prædicatione absolutus. huic ego causæ iudices cum summa uoluntate, & expectatione populi R. actor accessi: non ut augerem inuidiam ordinis, sed ut infamiæ cõmuni succurrerem: adduxi enim hominem,

in quo recõciliare existimationem iudiciorum amissam, redire in gratiam cum populo R. satisfacere exteris nationibus possetis: depeculatorem ærarij, uexatorẽ Asiæ, atq; Pamphyliæ, prædonem iuris urbani, labem atq; perniciem prouinciæ Siciliæ. de quo si uos seuere, religioseq; iudicaueritis: auctoritas ea, quæ in uobis remanere debet, hærebit. sin istius ingẽtes diuitiæ iudiciorum religionem, ueritatemq; perfregerint: ego hoc tamen assequar, ut iudicium potius Reip. quã aut reus iudicibus, aut accusator reo defuisse uideatur. equidem, ut de me cõfitear iudices, cum multæ mihi à C. Verre insidiæ terra mariq; factæ sint, quas partim mea diligẽtia deuitarim, partim amicorũ studio, officioq; repulerim: nũquam tamẽ neq; tantũ periculũ mihi adire uisus sum, neq; tantopere pertimui, ut nũc in ipso iudicio. neq; tantũ me expectationis meæ, cõcursusq; tantæ multitudinis, quibus ego rebus uehementissime perturbor, cõmouet; quantũ istius insidiæ nefariæ, quas uno tempore mihi, uobis, M. Glabrioni Prætori, socijs, exteris nationibus, ordini, nomini deniq; senatorio facere conatur. qui ita dictitat, ijs esse metuẽdum, qui, quod ipsis solis satis esset, surripuissent: se tantum rapuisse, ut id multis satis esse possit; nihil esse tam sanctũ, quod non uiolari; nihil tam munitũ, quod nõ expugnari pecunia possit. ꝙ si, quàm audax est ad conandũ, tam esset obscurus in agendo: fortasse aliqua in re nos aliquando fefellisset. uerũ hoc adhuc percommode cadit, quòd cũ incredibili eius audacia singularis stultitia coniuncta est: nam ut apertus in corripiendis pecunijs fuit, sic in spe corrumpendi iudicij perspicua sua consilia, conatusq; omnibus fecit. semel ait se in uita pertimuisse,

tum, cum primum reus à me factus sit: quòd, cũ è prouincia recens esset, inuidiáq; & infamia non recenti, sed uetere ac diuturna flagraret, tum ad iudiciũ corrũpendum tempus alienũ offenderet. itaq; cũ ego diem in Siciliam inquirendi perexiguam postulauissem, inuenit iste qui sibi in Achaiam biduo breuiorem diem postularet: non ut idem conficeret diligentia, & industria sua, quod ego meo labore, & uigilijs consecutus sum: etenim ille Achaicus inquisitor ne Brũdusium quidem peruenit: ego Siciliam totam quinquaginta diebus sic obij, ut omnium populorũ, priuatorumq; literas, iniuriasq; cognoscerem: ut perspicuũ cuiuis esse possit, hominem ab isto quæsitũ esse, non qui reũ suũ adduceret, sed qui meũ tempus obsideret. nũc homo audacissimus, atq; amentissimus hoc cogitat. intelligit me ita paratũ, atq; instructum in iudiciũ uenire, ut non modo in auribus uestris, sed in oculis omniũ sua furta, atq; flagitia defixurus sim: uidet senatores multos esse testes audaciæ suæ: uidet multos equites R. frequẽtes, præterea ciues atq; socios, quibus ipse insignes iniurias fecerit: uidet etiam tot graues ab amicissimis ciuitatibus legationes cũ publicis auctoritatibus, ac testimonijs conuenisse. quæ cũ ita sint: usq; eò de omnibus bonis male existimat, usq; eò senatoria iudicia perdita profligataque esse arbitratur, ut hoc palàm dictitet, non sine causa se cupidum pecuniæ fuisse, quoniam tantum in pecunia præsidiũ experiatur esse: sese (id quod difficillimũ fuerit) tẽpus ipsum emisse iudicij sui, quo cætera facilius emere posset, ut, quoniã criminũ uim subterfugere nullo modo poterat, procellam tẽporis deuitaret. quòd si nõ modo in causa, uerũ in aliquo honesto præsi-

dio, aut in alicuius eloquentia aut gratia spem aliquam collocasset: profecto non hæc omnia colligeret, atque aucuparetur, non usque eò despiceret, contemneretq; ordinem senatorium, ut arbitratu eius deligeretur ex senatu qui reus fieret, qui, dum hic, quæ opus essent, cópararet, causam interea ante eum diceret. quibus ego rebus quid iste speret, & quò animum intendat, facile perspicio. quamobrem uero se confidat aliquid perficere posse hoc Prætore, & hoc consilio, intelligere non possum. unum illud intelligo, quod populus R. in reiectione iudicum iudicauit: ea spe istũ fuisse praeditũ, ut omnẽ rationẽ salutis in pecunia poneret; hoc erepto præsidio, ut nullá sibi rem adiumento fore arbitraretur: etenim quod est ingenium tantum, quæ tanta facultas dicendi, & copia, quæ istius uitam tot uitijs flagitijsq; conuictam, iampridem omnium uoluntate, iudicioq; damnatam, aliqua ex parte possit defendere? cuius ut adolescentiæ maculas ignominiasq; prӕteream, Quæstura primus gradus honoris quid aliud habet in se, nisi Cn. Carbonem spoliatum à Quæstore suo pecunia publica? nudatum & proditum Consulem? desertum exercitum? relictam prouinciam? sortis necessitudinem, religionemq; uiolatam? cuius Legatio exitium fuit Asiæ totius, & Pamphyliæ. quibus in prouincijs multas domos, plurimas urbes, omnia fana depeculatus est, cum in Cn. Dolabellam scelus suum illud pristinum renouauit, & instaurauit quæstorium, cum eum, cui Legatus, & Proquæstore fuisset, & in inuidiam suis maleficijs adduxit, & in ipsis periculis non solum deseruit, sed etiam oppugnauit, ac prodidit. cuius

Prætura urbana ædium sacrarũ fuit, publicorumq; operum depopulatio: simul in iure dicendo bonorũ possessionumq; contra omnium instituta addictio, & condonatio. iam uero omnium uitiorũ suorum plurima & maxima constituit monimẽta, & indicia in prouincia Sicilia: quã iste per trienniũ ita uexauit, ac perdidit, ut ea restitui in antiquũ statum nullo modo possit, uix autem per multos annos, innocentesq; Prætores aliqua ex parte recreari aliquando posse uideatur. hoc Prætore Siculi neq; suas leges, neq; nostra S.C. neq; cõmunia iura tenuerũt. tantum quisq; habet in Sicilia, quantũ hominis auarissimi, & libidinosissimi aut imprudẽtiam subterfugit, aut satietati superfuit. nulla res per triẽnium, nisi ad nutum istius, iudicata est: nulla res cuiusquam tam patria, atq; auita fuit, quæ non ab eo, imperio istius abiudicaretur. innumerabiles pecuniæ ex aratorũ bonis nouo nefarioq; instituto coactæ: socij fidelissimi in hostium numero existimati: ciues Romani seruilem in modũ cruciati, et necati: homines nocentissimi propter pecuniam iudicio liberati, honestissimi, atq; integerrimi absentes rei facti, indicta causa damnati, et eiecti: portus munitissimi, maximæ tutissimæq; urbes piratis, prædonibusq; patefactæ: nautæ, militesq; Siculorum, socij nostri, atq; amici fame necati: classes optimæ, atq; opportunissimæ cum magna ignominia populi R. amissæ & perditæ. idem iste Prætor monumenta antiquissima partim Regum locupletissimorum, quæ illi ornamento urbibus esse uoluerunt, partim etiam nostrorum imperatorum, quæ uictores ciuitatibus Siculis aut dederunt, aut reddiderunt, spoliauit, nudauitq; omnia. neque hoc solum in statuis publicis,

blicis,ornamētisq́; fecit: sed etiam delubra omnia sanctissimis religionibus consecrata depeculatus est: deum deniq; nullū Siculis,qui ei paulo magis affabre,atq; antiquo artificio factus uideretur,reliquit.in stupris uero, & flagitijs nefarias eius libidines cōmemorare, pudore deterreor: simul illorū calamitatem cōmemorando augere nolo,quibus liberos coniugesq́; suas integras ab istius petulantia conseruare non licitū est. at enim hæc ita cōmissa sunt ab isto,ut non cognita sint ab omnibus.hominem esse arbitror neminem,qui nomē istius audierit, quin facta quoq; eius nefaria cōmemorare possit:ut mihi magis timendum sit, ne multa crimina prætermittere,q̄ nequa in istū fingere existimer:neq;.n.mihi uidetur hæc multitudo,quæ ad audiendū cōuenit, cognoscere ex me causam uoluisse,sed ea,quæ scit,mecum recognoscere.quæ cum ita sint:iste homo amēs ac perditus alia mecum ratione pugnat: non id agit, ut alicuius eloquentiam mihi opponat:nō gratia,non auctoritate cuiusquā, non potentia nititur:simulat, his se rebus confidere. sed uideo,quid agat:neq;.n.agit occultissime: proponit inania mihi nobilitatis, hoc est hominum arrogantium nomina:qui non tam me impediunt,ꝙ nobiles sunt; quàm adiuuant,ꝙ noti sunt:simulat se eorum præsidio confidere,cū interea aliud quiddam iandiu machinetur. quam spē nunc habeat in manibus,& quid moliatur,breuiter iam iudices exponam:sed prius, ut ab initio res ab eo cōstituta sit,quæso cognoscite. Vt primum è prouincia redijt,redemptio est huius iudicij facta grādi pecunia: mansit in conditione atq; pacto usq; ad eum finem,dum iudices reiecti sunt. posteaquam reiectio iudicum facta

est: ꝙ & in sortitione, istius spem fortuna populi R. & in reyciendis iudicibus, mea diligentia istorum impudentiam uicerat; renuntiata est tota conductio. praeclare se res habebat: libelli nominum uestrorum consiliyq; huius in manibus erant omnium: nulla nota, nullus color, nullae sordes uidebantur his sententijs allini posse: cum iste repēte ex alacri, atq; laeto sic erat humilis, atq; demissus ut non modo populo R. sed etiam sibi ipse condemnatus uideretur. eccè autem repente, his diebus paucis, comitijs consularibus factis, eadem illa uetera consilia pecunia maiore repetuntur, eædemq; uestræ famæ, fortunisq; omnium insidiæ per eosdem homines comparantur. quæ res primo iudices pertenui nobis argumēto, indicioq; patefacta est: post aperto suspicionis introitu ad omnia intima istorum consilia sine ullo errore peruenimus: nam ut Hortensius Cos. designatus domum reducebatur è cāpo, cum maxima frequentia, à multitudine; fit obuiam casu ei multitudini C. Curio: quem ego hominem honoris potius, quàm contumeliæ causa nominatum uolo: etenim ea dicam, quæ ille si commemorari noluisset, non tanto in conuentu, tam aperte, palàmq; dixisset: quæ tamen à me pedetentim cautéq; dicentur, ut amicitiæ nostræ, & dignitatis illius habita ratio esse intelligatur. uidet ad ipsum fornicem Fabianum in turba Verrem: appellat hominem, & ei uoce maxima uictoriam gratulatur: ipsi Hortensio, qui Consul erat factus, propinquis necessarijsq; eius, qui tum aderant, uerbum nullum facit: cum hoc consistit, hunc amplexatur, hunc iubet sine cura esse. renuntio, inquit, tibi, te hodiernis comitijs esse absolutum. quod cum tam multi homines honestissimi au=

dissent, statim ad me defertur, immo uero, ut quisq; me uiderat, narrabat. aliis illud indignum, aliis ridiculum uidebatur: ridiculum iis, qui istius causam in testium fide, in criminum ratione, in iudicum potestate, non in comitiis consularibus positam arbitrabantur: indignum iis, qui altius perspiciebant, & hanc gratulationem ad iudicium corrumpendum spectare arbitrabãtur: etenim sic ratiocinabantur, sic honestissimi homines inter se, & mecum loquebantur, aperte iam & perspicue nulla esse iudicia; qui reus pridie iam ipse se condemnatum putabat, is, posteaquam defensor eius Consul est factus, absoluitur. quid igitur? quod tota Sicilia, quod omnes Siculi, omnes negotiatores, omnes publicæ priuatæq; literæ Romæ sũt, nihil ne id ualebit? nihil, inuito Consule designato. quid iudices? non crimina, non testes, non existimationem populi R. sequentur? non: omnia in unius potestate, ac mode ratione uertentur. uere loquar iudices, uehementer me hæc res cõmouebat: optimus enim quisq; ita loquebatur: iste quidem tibi eripietur, sed nos non tenebimus iudicia diutius: etenim quis poterit Verre absoluto de transferẽdis iudiciis recusare? erat omnibus molestum: neque eos tam istius perditi subita lætitia, quàm hominis amplissimi noua gratulatio commouebat. cupiebam dissimulare, me id moleste ferre: cupiebam animi dolorem uultu tegere, & taciturnitate cælare. ecce autem illis ipsis diebus, cum Prætores designati sortirentur, & M. Metello obtigisset, ut is de pecuniis repetundis quæreret: nuntiatur mihi, tantam isti gratulationem esse factam, ut is quoque domum mitteret, qui uxori suæ nuntiarent. sanè ne hæc quidem res mihi pla-

cebat: neque tamen, quid tantopere in hac sorte metuendum mihi esset, intelligebam: unum illud ex hominibus certis, ex quibus omnia comperi, reperiebam, fiscos complures cũ pecunia Siciliensi à quodam senatore ad equitem Romanũ esse translatos: ex his quasi X fiscos ad senatorẽ illum relictos esse comitiorũ meorũ nomine: diuisores omniũ tribuũ noctu ad istũ uocatos. ex quibus quidã, qui se omnia mea causa debere arbitrabatur, eadem illa nocte ad me uenit, demõstrat qua iste oratione usus esset: commemorasse istũ, quàm liberaliter eos tractasset iam antea, cum ipse Præturam petisset, & proximis cõsularibus, prætorijsq; comitijs: deinde esse pollicitum, quantum uellent, pecuniæ, si me Aedilitate deiecissent: hoc alios negasse audere; alios respondisse, non putare perfici posse: inuentũ tamen esse fortem amicum, ex eadem familia Q. Verrem Romilia, ex optima diuisorũ disciplina, patris istius discipulum, atq; amicũ, qui HS quingentis millibus depositis, id se perfecturum pollicere tur: & fuisse tamen nonnullos, qui se unà facturos esse dicerent. quæ cum ita essent: sanè beneuolo animo me, ut magnopere cauerem, præmonebat. sollicitabar rebus maximis uno, atq; eo perexiguo tempore. urgebãt comitia: & his ipsis oppugnabar grandi pecunia. instabat iudiciũ ei quoq; negotio fisci Sicilienses minabantur. agere, quæ ad iudiciũ pertinebant, libere, comitiorũ metu deterrebar: petitioni toto animo seruire, propter iudiciũ nõ licebat. minari deniq; diuisoribus, ratio nõ erat, propterea ꝙ eos intelligere uidebam, me hoc iudicio districtum, atque obligatum futurum. atq; hoc ipso tempore Siculis denuntiatum esse audio, primum ab Hortensio, domum

ad illum ut uenirét: Siculos sanè in eo liberos fuisse, qui, quam ob rem accerserentur, cum intelligerent, nó uenissent. interea comitia nostra, quorũ iste se, ut cæterorum hoc anno comitiorũ, dominum esse arbitrabatur, haberi cœpta sunt. cursare iste homo potens cũ filio blando & gratioso circũ tribus: paternos amicos, hoc est diuisores, appellare omnes, & cõuenire. quod cum esset intellectũ, & animaduersum: fecit animo libentissimo populus R. ut cuius diuitiæ me de fide deducere non potuissent, ne eiusdem pecuniis de honore deijcerer. posteaquam illa petitionis magna cura liberatus sum, animo cœpi multo magis uacuo, ac soluto nihil aliud nisi de iudicio agere, & cogitare. reperio iudices hæc ab istis consilia inita, & constituta, ut, quacunq; opus esset ratione, res ita duceretur, ut apud M. Metellũ Prætorem causa diceretur: in eo esse hæc commoda, primũ M. Metellũ amicissimum, deinde Hortensiũ Consulem, non solũ, sed etiam Q. Metellũ: qui quàm isti sit amicus, attendite: dedit enim prærogatiuam suæ uoluntatis eiusmodi, ut isti pro prærogatiuis iá reddidisse uideatur. an me taciturũ tantis de rebus existimauistis? & in tanto Reip. existimationisq; meæ periculo cuiquá consulturum potius, quàm officio & dignitati meæ? accersit alter Consul designatus Siculos: ueniunt nónulli, propterea q L. Metellus esset Prætor in Sicilia: cum iis ita loquitur, se Consulem esse; fratrem suũ, alterũ Siciliam prouinciam obtinere, alterum esse quæsiturũ de pecuniis repetundis: Verri ne noceri possit, multis rationibus esse prouisum. quid est quæso Metelle iudicium corrumpere, si hoc non est? testes, præsertim Siculos, timidos homines, & afflictos, non solum auctoritate deter-

rere, sed etiam consulari metu, & duorum Prætorum potestate? quid faceres pro homine innocente, & propinquo, cum propter hominem perditissimum, atq; alienissimum de officio, ac dignitate decedis, et cómittis, ut, quod ille dictitat, alicui, qui te ignorat, uerum esse uideatur? nam hoc Verrem dicere aiebant: te non fato, ut cæteros ex uestra familia, sed opera sua Consulem factum. duo igitur Consules, & Quæsitor erunt ex illius uoluntate: non solum effugiemus, inquit, hominem in quærendo nimium diligentem, nimium seruientem populi existimationi, M. Glabrionem: accedet nobis etiam illud: iudex est M. Cæsonius collega nostri accusatoris, homo in rebus iudicandis spectatus, & cognitus: quem minime expediat esse in eo consilio, quod conemur aliqua ratione corrumpere: propterea ꝙ iam antea, cum iudex in Iuniano consilio fuisset, turpissimum illud facinus non solum grauiter tulit, sed etiam in medium protulit. hunc iudicem ex Cal. Ian. non habebimus. Q. Manlium, & Q. Cornificium, duos seuerissimos, atq; integerrimos iudices, ꝙ Tribuni pl. tum erunt, iudices non habebimus. P. Sulpitius, iudex tristis & integer, magistratum ineat necesse est Nonis Dec. M. Crepereius ex acerrima illa equestri familia, & disciplina; L. Cassius ex familia tum ad cæteras res, tum ad iudicandum seuerissima; Cn. Tremellius, homo summa religione, & diligentia; tres hi homines ueteres Tribuni militares sunt designati, ex Cal. Ian. non iudicabunt. subsortiemur etiam in M. Metelli locum, quoniam is huic ipsi quæstioni præfuturus est. ita secundum Cal. Ian. & Prætore, & propè toto consilio commutato, magnas accusatoris minas, magnamq; iudicij expectatio=

nem ad nostrum arbitrium, libidinemq; eludemus. Nonæ sunt hodie Sextiles: hora nona conuenire cœpistis. hunc diem iam ne numerant quidem. decem dies sunt ante ludos uotiuos, quos Cn. Pompeius facturus est. hi ludi dies quindecim auferent: deinde continuo Romani consequentur. ita propè XL diebus interpositis, tum denique se ad ea, quæ à nobis dicta erunt, responsuros esse arbitrantur: deinde se ducturos & dicendo, & excusando facile ad ludos Victoriæ: cum his plebeios esse coniunctos, secundum quos aut nulli, aut pauci dies ad agendum futuri sunt: ita defessa, ac refrigerata accusatione rem integram ad M. Metellum Prætorem esse uenturam. quem ego hominem, si eius fidei diffisus essem, iudicem non retinuissem. nunc tamen eo animo sum, ut eo iudice, quàm Prætore, hanc rem transigi malim, & iurato suam, quàm iniurato aliorum tabellas committere. nunc ego iudices iam uos consulo, quid mihi faciendum putetis: id enim consilij mihi profectò taciti dabitis, quod egomet mihi necessario capiendum intelligo. si utar ad dicendum meo legitimo tempore: mei laboris, industriæ, diligentiæq; capiam fructum, & ex accusatione perficiam, ut nemo unquam post hominum memoriam paratior, uigilãtior, compositior ad iudiciũ uenisse uideatur. sed in hac laude industriæ meæ reus ne elabatur, summum periculum est. quid est igitur, quod fieri possit? non obscurum, opinor, neq; absconditum. fructum istum laudis, qui ex perpetua oratione percipi potuit, in alia tẽpora reseruemus. nũc hominẽ tabulis, testibus, priuatis, publicisq; literis, auctoritatibusq; accusemus. res omnis mihi tecũ erit Hortẽsi. dicã aperte.

si te mecũ dicendo, ac diluendis criminibus in hac causa cõtendere putarẽ, ego quoq; in accusando, atq; in explicãdis criminibus operam consumerem. nunc quoniam pugnare contra me instituisti, non tã ex tua natura, quàm ex istius tempore, & causa, malitiose: necesse est istiusmodi rationi aliquo consilio obsistere. tua ratio est, ut secundũ binos ludos mihi respondere incipias: mea, ut ante primos ludos cõperendinem. ita fiet, ut tua ista ratio existimetur astuta, meũ hoc consiliũ necessariũ. uerum illud, quod institueram dicere, mihi rem tecũ esse, huiusmodi est. ego cũ hanc causam Siculorũ rogatu recepissem, idq; mihi amplũ, & præclarũ existimassem, eos uelle meæ fidei diligentiæq; periculum facere, qui innocentiæ, abstinẽtiæq; fecissent: tũ suscepto negotio maius mihi quiddam proposui, in quo meam in Remp. uoluntatẽ populus R. perspicere posset. nam illud mihi nequaquam dignũ industria, conatuq; meo uidebatur, istũ à me in iudiciũ iã omniũ iudicio condemnatũ uocari, nisi ista tua intolerabilis potentia, & ea cupiditas, qua per hosce annos in quibusdam iudicijs usus es, etiam in istius hominis desperati causa interponeretur. nunc uero, quoniam hæc te omnis dominatio, regnumq; iudiciorũ tantoperè delectat; & sunt homines, quos libidinis, infamiæq; suæ neq; pudeat, neq; tædeat, qui quasi de industria in odiũ offensionemq; populi R. irruere uideantur: hoc me profiteor suscepisse, magnum fortasse onus, & mihi periculosum,ueruntamen dignũ in quo omnes neruos ætatis, industriæq; meæ contenderem: quoniam totus ordo paucorum improbitate, et audacia premitur, et urgetur infamia iudiciorũ: profiteor, huic generi hominũ me inimicũ, accusatorem,

odiosum, assiduum, acerbum aduersarium. hoc mihi sumo: hoc mihi deposco: quod agam in magistratu, quod agam ex eo loco, ex quo me populus R. ex Cal. Ian. secũ agere de Rep. de hominibus improbis uoluit. hoc munus Aedilitatis meæ populo R. amplissimum, pulcherrimumq; polliceor. moneo, prædico, ante denuntio: qui aut deponere, aut accipere, aut recipere, aut polliceri, aut sequestres, aut interpretes corrumpendi iudicij solent esse, quiq; ad hanc rem aut potentiã, aut impudẽtiam suam professi sunt, abstineant in hoc iudicio manus, animosq; ab hoc scelere nefario. erit tum Consul Hortensius cum summo imperio, & potestate: ego autem Aedilis, hoc est paulo amplius, quàm priuatus. tamen hæc huiusmodi res est, quã me acturum esse polliceor, ita populo R. grata, atq; iucunda, ut ipse Consul in hac causa præ me minus etiam, si fieri possit, quàm priuatus esse uideatur. omnia non modo cõmemorabuntur, sed etiã expositis certis rebus agẽtur, quæ intra decem annos, posteaquam iudicia ad senatum translata sunt, in rebus iudicandis nefarie, flagitioseq; facta sunt. cognoscet ex me populus R. quid sit, quamobrem, cum equester ordo iudicaret, annos prope quinquaginta cõtinuos nullo iudice equite R. iudicante ne tenuissima quidem suspicio acceptæ pecuniæ ob rem iudicandam constituta sit: quid sit, quòd iudicijs ad senatoriũ ordinem translatis, sublatáq; populi R. in unum quenq; nostrum potestate, Q. Calidius damnatus dixerit, minoris HS XXX M prætorium hominem honeste non posse damnari: quid sit, quòd P. Septimio senatore damnato, Q. Hortensio Prætore, de pecunijs repetundis, lis æstimata sit in eo nomine, quòd ille ob rem iudi=

eandam pecuniam accepisset: ꝙ in C. Herennio, quòd in C. Popilio senatoribus, qui ambo peculatus dănati sunt; ꝙ in M. Attilio, qui de maiestate damnatus est, hoc planum factum est, eos pecuniam ob rem iudicandam accepisse: ꝙ inuenti sunt senatores, qui C. Verre Præt. urbano sortiente, exirent in eum reū, quem incognita causa condemnarent: ꝙ inuentus est senator, qui cum iudex esset, in eodem iudicio ab reo pecuniam acciperet, quā iudicibus diuideret, & ab accusatore, ut reum damnaret. iam uero quomodo illam labem, ignominiam, calamitatemq; totius ordinis conquerar? hoc factum esse in hac ciuitate, cum senatorius ordo iudicaret, ut discoloribus signis, iuratorum hominum sententiæ notarētur. hæc omnia me diligenter, seuereq; acturū esse polliceor. quo me tandem animo fore putetis, si quid in hoc ipso iudicio intellexero simili aliqua ratione esse uiolatum, atque cōmissum? cum præsertim planum facere multis testibus possim, C. Verrem in Sicilia multis audientibus sæpè dixisse, se habere hominem potentem, cuius fiducia prouinciam spoliaret: neq; sibi soli pecuniā quærere, sed ita trienniū illud Præturæ Siciliensis distributum habere, ut secū præclare agi diceret, si unius anni quæstum in rem suam cōuerteret, alterū patronis, et defensoribus sui traderet, tertiū illum uberrimū quæstuosissimumq; annū totum iudicibus reseruaret. ex quo mihi uenit in mentē illud dicere, quod apud M. Glabrionem nuper cū in reijciendis iudicibus cōmemorassem, intellexi uehemēter populum R. cōmoueri: me arbitrari fore, uti nationes exteræ legatos ad populum R. mitterent, ut lex de pecunijs repetūdis iudiciumq; tolleretur. si enim iudicia nulla sint:

tantum unumquenq; ablaturum putant, quãtum sibi ac liberis suis satis esse arbitretur. nunc quòd eiusmodi iudicia sint: tantum unumquenq; auferre, q̃tum sibi, patronis, aduocatis, Prætoribus, iudicibus satis futurũ sit: hoc profectò infinitum esse: se auarissimi hominis cupiditati satisfacere posse, nocentissimæ uictoriæ nõ posse. ò commemoranda iudicia, præclaramq; existimationem nostri ordinis, cum socij populi R. iudicia de pecunijs repetundis fieri nolunt, quæ à maioribus nostris sociorũ causa comparata sunt. an iste unq̃ de se bonam spem habuisset, nisi de uobis malam opinionem animo imbibisset? quo maiore etiam, si fieri potest, apud uos odio esse debet, quàm est apud populum R. cum in auaritia, scelere, periurio uos sui similes esse arbitretur. cui loco per deos immortales iudices cõsulite, ac prouidete. moneo, prædicoq; id, quod intelligo, tempus opportunissimũ uobis hoc diuinitus datum esse, ut odio, inuidia, infamia, turpitudine totum ordinem liberetis. nulla in iudicijs seueritas, nulla religio, nulla deniq; iam existimãtur esse iudicia. itaq; à populo R. contemnimur, despicimur, graui, diuturnáq; iam flagramus infamia: neq; enim ullam aliam ob causam populus R. tribunitiam potestatem tanto studio requisiuit: quam cum poscebat, uerbo illam poscere uidebatur; re uerá iudicia poscebat. neq; hoc Q. Catulum hominem sapientissimum, atq; amplissimum fugit: qui, Cn. Pompeio uiro fortissimo, & clarissimo de tribunitia potestate referente, cum esset sententiam rogatus, hoc initio est summa cum auctoritate usus: patres cõscriptos iudicia male & flagitiose tueri: ꝙ si in rebus iudicandis populi R. existimationi satisfacere uoluissent, non tantopere

homines fuisse tribunitiam potestatem desideraturos. ipse denique Cn. Pompeius, cum primum concionem ad Vrbem Consul designatus habuit: ubi (id quod maxime expectari uidebatur) ostendit se tribunitiam potestatem restituturũ, factus est in eo strepitus, & grata concionis admurmuratio. idem in eadem concione cum dixisset, populatas, uexatasq; esse prouincias, iudicia autem turpia, & flagitiosa fieri, ei rei se prouidere, ac consulere uelle: tum uero nõ strepitu, sed maximo clamore suam populus R. significauit uoluntatem. nũc autem homines in speculis sunt: obseruant, quemadmodum se unusquisq; uestrum gerat in retinenda religione, conseruandisq; legibus. uident, adhuc post legem tribunitiã unum senatorem uel tenuissimũ esse damnatum. quod tametsi non reprehendunt, tamen magnopere, quod laudent, non habent: nulla est enim laus, ibi esse integrum, ubi nemo est, qui aut possit, aut conetur corrũpere. hoc est iudiciũ, in quo uos de reo, populus R. de uobis iudicabit. in hoc homine statuetur, possit ne senatoribus iudicantibus homo nocentissimus, pecuniosissimusq; damnari. deinde est huiusmodi reus, in quo homine nihil sit, præter summa peccata, maximamq; pecuniam: ut, si liberatus sit, nulla alia suspicio, nisi ea, quæ turpissima est, residere possit. nõ gratia, non cognatione, non alijs recte factis, non deniq; aliquo mediocri uitio tot tantaque eius uitia subleuata esse existimabuntur. postremo ego causam sic agam iudices: eiusmodi res, ita notas, ita testatas, ita magnas, ita manifestas proferam, ut nemo à uobis, ut istum absoluatis, per gratiam conetur cõtendere. habeo autem certam uiam, atque rationem, qua omnes illorũ conatus inuesti-

gare,& consequi possim. ita res à me agetur, ut in eorum consilijs omnibus non modo aures hominum, sed etiam oculi populi R. interesse uideãtur. uos aliquot iam per annos conceptam huic ordini turpitudinem, atq; infamiã delere, ac tollere potestis. constat inter omnes, post hæc cõstituta iudicia, quibus nũc utimur, nullũ hoc splẽdore, atque hac dignitate consilium fuisse. hic si quid erit offensum; omnes homines nõ iam ex eodem ordine alios magis idoneos, quod fieri non potest; sed alium omnino ordinem ad res iudicandas quærendum arbitrabuntur. quapropter primum ab dijs immortalibus, quod sperare mihi uideor, hoc idem iudices peto, ut in hoc iudicio nemo improbus præter eum, qui iampridem inuentus est, reperiatur. deinde, si plures improbi fuerint, hoc uobis, hoc populo R. iudices confirmo, uitam mehercule mihi prius, quàm uim perseuerantiamq; ad illorum improbitatem persequendam defuturam. uerum quod ego laboribus, periculis, inimicitijsq; meis tum, cũ admissum erit, dedecus seuere me persecuturum esse pollicecor; id ne accidat, tu tua sapientia, auctoritate, diligentia M. Glabrio potes prouidere. suscipe causam iudiciorum: suscipe causam seueritatis, integritatis, fidei, religionis: suscipe causam senatus, ut is hoc iudicio probatus, cum populo R. et in laude, & in gratia esse possit. cogita, qui sis, quo loco, quid dare populo R. quid reddere maioribus tuis debeas. fac tibi paternæ legis Aciliæ ueniat in mentem: qua lege populus R. de pecunijs repetundis, optimis iudicijs, seuerissimisq; iudicibus usus est. circunstant te summæ auctoritates, quæ te obliuisci laudis domesticæ non sinant, quæ te dies noctesq; cõmoneant, fortissimũ tibi patrem,

ſapientiſſimum auum, grauiſſimum ſocerum fuiſſe. quare ſi Glabrionis patris uim, & acrimoniam ceperis ad reſiſtendum hominibus audaciſſimis; ſi aui Scæuolæ prudentiam ad proſpiciendas inſidias, quæ tuæ, atq; horum famæ cõparantur; ſi ſoceri Scauri conſtantiam, ut ne quis te de uera, & certa poſſit ſententia dimouere: intelliget populus R. integerrimo, atque honeſtiſſimo Prætore, delectoq; conſilio, nocenti reo magnitudinem pecuniæ plus habuiſſe momenti ad ſuſpicionem criminis, quàm ad rationem ſalutis: mihi certum eſt non cõmittere, ut in hac cauſa Prætor nobis, conſiliumq; mutetur. non patiar rem in id tempus adduci, ut Siculi, quos adhuc ſerui deſignatorum Conſulum non mouerunt, cum eos nouo exemplo uniuerſos arceſſerent, eos tum lictores Conſulum uocent, ut homines miſeri, antea ſocij, atque amici populi R. nũc ſerui ac ſupplices, non modo ius ſuũ fortunasq; omnes eorum imperio amittant, uerũ etiam deplorandi iuris ſui poteſtatem non habeant. non ſinam profecto, cauſa à me perorata, XL diebus interpoſitis, tum nobis denique reſpondeant, cum accuſatio noſtra in obliuionem diuturnitate adducta ſit. non cõmittam, ut tum res iudicetur, cum hæc frequentia totius Italiæ Roma diſceſſerit, quæ conuenit uno tempore undique, comitiorum, ludorum, cenſendiq; cauſa. huius iudicij & laudis fructum, & offenſionis periculum, ueſtrum; laborem, ſolicitudinemq;, noſtram; ſcientiam quid agatur, memoriamq; quid à quoq; dictum ſit, omnium puto eſſe oportere. faciam hoc non nouũ, ſed ab ijs, qui nunc principes noſtræ ciuitatis ſunt, ante factum, ut teſtibus utar ſtatim. illud à me nouum iudices cognoſcetis, ꝙ ita teſtes

constituam, ut crimen totum explicem: ubi id interrogando, argumentis atq; oratione firmauero, tum testes ad crimen accōmodem, ut nihil inter illam usitatam accusationem, atque hanc nouam intersit, nisi quòd in illa tunc, cum omnia dicta sunt, testes dantur, hic in singulas res dabuntur, ut illis quoque eadem interrogandi facultas, argumentandi, dicendiq́; sit. si quis erit, qui perpetuam orationē, accusationemq́; desideret: altera actione audiet. nunc id, quod facimus, ea ratione facimus, ut ⋆ *malitiæ illorum consilio nostro occurramus, necessario fieri intelligat. hæc primæ actionis erit accusatio.* Dicimus C. Verrem, *cum multa libidinose, multa crudeliter in ciues* R. *atque in socios, multa in deos, hominesq́; nefarie fecerit, tum præterea quadringenties sestertium ex* Sicilia *contra leges abstulisse. hoc testibus, hoc tabulis, priuatis publicisq́; auctoritatibus ita uobis planum faciemus, ut hoc statuatis, etiam si spatium ad dicēdum nostro commodo, uacuosq́; dies habuissemus, tamen oratione longa nihil opus fuisse.* Dixi.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER III.
ORATIO VI.

EMINEM *uestrum ignorare arbitror iudices, hunc per hosce dies sermonem uulgi, atq; hanc opinionem populi* R. *fuisse*, C. *Verrem altera actione responsurum nõ fuisse, neq; ad iudicium affuturum. quæ fama non iccirco solum emanarat, q̃ iste certe statuerat, ac deliberauerat, non adesse: uerum etiam, quòd nemo quenquam tam audacem, tam amentem, tam impudentem fore arbitrabatur, qui tam nefarijs criminibus, tam multis testibus euictus, ora iudicum aspicere, aut os suũ populo* R. *ostẽdere auderet. est idem* Verres, *qui fuit semper, ut ad audendum proiectus, sic paratus ad audiendũ: præsto est, respondet, defenditur: ne hoc quidem sibi reliqui fecit, ut in rebus turpissimis, cum manifesto teneatur; si reticeat, & absit, tamen impudentiæ suæ pudẽtem exitum quæsisse uideatur. patior iudices, & non moleste fero, me laboris mei, uos uirtutis uestræ fructum esse laturos: nam si iste id fecisset, quod primo statuerat, ut non adesset; minus aliquanto, quàm mihi opus esset, cognosceretur, quid ego in hac accusatione cõparanda, constituendáq; elaborassem: uestra uero laus tenuis planè, atq; obscura iudices esset: neq;.n. hoc à uobis populus* R. *expectat, neque eo potest esse contentus, si condemnatus sit is, qui adesse noluerit, & si fortes fueritis in eo, quem nemo sit ausus defendere. immo uero adsit, respondeat, summis opibus, summo studio*

potentissimorum

potentissimorum hominum defendatur: certet mea diligentia cum illorum omnium cupiditate, uestra integritas cum istius pecunia, testium constantia cum illius patronorum minis, atq; potentia. tum demum illa uicta uidebuntur, cum in contétionem certamenq; uenerint. absens si iste esset damnatus, non tam ipse sibi consuluisse, q̃ inuidisse uestræ laudi uideretur: neq; enim salus ulla maior Reip. hoc tempore reperiri potest, quàm populum R. intelligere, diligenter reiectis ab accusatore iudicibus, socios, leges, Remp. senatorio consilio maxime posse defendi. neq; tanta fortunis omnium pernicies potest accidere, quàm opinione populi R. rationem ueritatis, integritatis, fidei, religionis ab hoc ordine abiudicari. itaq; mihi uideor magnam, & maxime ægram, & propè depositam Reip. partem suscepisse, neq; in eo magis meæ, quàm uestræ laudi existimationiq; seruisse: accessi enim ad inuidiam iudiciorum leuandam, uituperationemq; tollendã, ut, cum hæc res pro uoluntate populi R. esset iudicata, aliqua ex parte mea diligentia constituta auctoritas iudiciorum uideretur: postremo, ut esset hoc iudicatum, ut finis aliquando iudiciariæ controuersiæ constitueretur: etenim sine dubio iudices in hac causa ea res in discrimẽ adducitur: reus est enim nocentissimus: qui si condemnatur, desinent homines dicere, his iudicijs pecuniam plurimum posse: sin absoluitur, desinemus nos de iudicijs transferendis recusare. tametsi de absolutione istius neq; ipse iam sperat, nec populus R. metuit. de impudétia singulari, quòd adest, quòd respõdet, sunt qui mirentur: mihi pro cætera eius audacia atq; amentia ne hoc quidẽ mirandũ uidetur: multa. n. & in deos, & in homines impie

nefarieq; cōmisit. quorum scelerum pœnis agitatur, & à mente consilioq; deducitur. agūt eum præcipitem pœnæ ciuiū R. quos partim securi percussit, partim in uinculis necauit, partim implorantes iura libertatis & ciuitatis in crucem sustulit. rapiunt eum ad supplicium dij patrij: ꝙ iste inuentus est, qui è complexu parentum abreptos filios ad necem duceret, & parentes pretium pro sepultura liberū posceret. religiones uero, cerimoniæq; omnium sacrorum, fanorumq; uiolatæ, simulacraq; deorum, quæ non modo ex suis templis ablata sunt, sed etiā iacent in tenebris ab isto retrusa, atq; abdita, consistere eius animum sine furore atq; amentia non sinunt. neq; iste mihi uidetur se ad damnationem offerre solum, neque hoc auaritiæ supplicio communi, qui tot sceleribus se obstrinxerit, contentus esse: singularem quandam pœnā istius immanis, atq; importuna natura desiderat. non id solum quæritur, ut isto damnato bona restituantur ijs, quibus erepta sunt: sed & religiones deorum immortalium expiandæ, & ciuium R. cruciatus, multorumq; innocentium sanguis istius supplicio luendus est: non enim furem, sed ereptorem; non adulterum, sed expugnatorē pudicitiæ; non sacrilegum, sed hostem sacrorum religionumq;; non sicarium, sed crudelissimum carnificem ciuium, sociorumq; in uestrum iudicium adduximus: ut ego hunc unum eiusmodi reum post hominum memoriam fuisse arbitrer, cui damnari expediret: nam quis hoc non intelligit? istum absolutum dijs hominibusq; inuitis, tamē ex manibus populi R. eripi nullo modo posse? quis hoc non perspicit, præclare nobiscū actum iri, si populus R. istius unius supplicio contentus erit? ac non sic statuerit,

non istum maius in sese scelus concepisse, cum fana spoliarit, cũ tot homines innocẽtes necarit, cum ciues R. morte, cruciatu, cruce affecerit, cum prædonũ duces accepta pecunia dimiserit; q̃ eos, si qui istum tot, tantis, tam nefarijs sceleribus coopertum iurati sententia sua liberarent? non est, nõ est in hoc homine cuiquam peccandi locus iudices: non is est reus, nõ id tempus, non id consilium (metuo, ne quid arrogãtius apud tales uiros uidear dicere) ne actor quidem est is, cui reus tam nocẽs, tam perditus, tam uictus aut occulte surripi, aut impune eripi possit. his ego iudicibus non probabo C. Verrem *cõtra leges pecunias cepisse? sustinebunt tales uiri, se tot senatoribus, tot equitibus* R. *tot ciuitatibus, tot hominibus honestissimis ex tam illustri prouincia, tot populorũ, priuatorumq́; literis non credidisse? tantæ populi* R. *uolũtati restitisse? sustineant. reperiemus, si istum uiuum ad aliud iudicium perducere potuerimus, quibus probemus, istum in* Quæ*stura pecuniã publicam* Cn. Carboni Cos. *datam auertisse: quibus persuadeamus, istum alieno nomine à* Quæ*storibus urbanis, quod priore actione didicistis, pecuniã abstulisse. erunt, qui & in eo quoq; audaciã eius reprehẽdant, q̄ aliquot nominibus de capite, quantum commodũ fuerit, frumenti decumani detraxerit. erunt etiã fortasse iudices, qui illum eius peculatum uel acerrime uindicandum putent, q̄ iste* M. Marcelli, *&* P. A*fricani monimenta, quæ nomine, illorũ; re uera, populi* R. *& erant, & habebantur, ex fanis religiosissimis, ex urbibus sociorum, atq; amicorum non dubitauerit auferre. emerserit ex peculatus etiam iudicio: meditetur de ducibus hostium, quos accepta pecunia liberauit: uideat, quid*

de illis respondeat, quos in eorum locum subditos domi suæ reseruauit. quærat, non solum quemadmodũ nostro crimini, uerũ etiam quo pacto suæ confessioni possit mederi. meminerit, se priore actione clamore populi R. infesto, atq; inimico excitatum, confessum esse, duces à se prædonũ securi non esse percussos: se iam tum esse ueritũ, ne sibi crimini daretur, eos ab se pecunia liberatos. fateatur id, quod negari non potest, se priuatũ hominem prædonũ duces uiuos, atq; incolumes domi suæ, posteaquam Romã redierit, usq; dũ per me licuerit, tenuisse. hoc in illo maiestatis iudicio si licuisse sibi ostẽderit, ego oportuisse cõcedam. ex hoc quoq; euaserit. proficiscar eò, quò me iampridem uocat populus R. de iure. n. libertatis, & ciuitatis suum putat esse iudicium, et recte putat. confringat iste sanè ui sua consilia senatoria, quæstiones omniũ perrumpat, euolet ex uestra seueritate. mihi credite, arctioribus apud populum R. laqueis tenebitur. credet ijs equitibus R. populus R. qui ad uos antea producti testes, ipsis inspectantibus ab isto ciuem R. qui cognitores homines honestos daret, sublatũ esse in crucem dixerunt. credent omnes V & XXX tribus homini grauissimo, atq; ornatissimo M. Annio, qui se præsente ciuem R. securi percussum esse dixit. audietur à populo R. uir primarius eques R. L. Flauius, qui suum familiarem Herenniũ negotiatorem ex Africa, cum eum Syracusis amplius cẽtũ ciues R. cognoscerent, lacrymantesq; defenderent, pro testimonio dixit, securi esse percussum. probabit fidem, et auctoritatem, & religionem suã L. Suetius homo omnibus ornamẽtis præditus, qui iuratus apud uos dixit, multos ciues R. in Latumijs istius imperio crudelissime per

uim morte esse mulctatos. hanc ego causam cum agam beneficio populi R. de loco superiore: non uereor, ne aut istum uis ulla ex populi R. suffragijs eripere, aut à me ullũ munus Aedilitatis amplius, aut gratius populo R. esse possit. quapropter omnes in hoc iudicio conentur omnia: nihil est iá, quod in hac causa peccare iudices quisquam, nisi uestro periculo, possit. mea quidem ratio cũ in præteritis est rebus cognita, tum in reliquis explorata, atq; prouisa est. ego meum studium in Remp. iam illo tempore ostendi, cum longo interuallo ueterem consuetudinem retuli, & rogatu sociorum, atq; amicorum populi R. meorum autem necessariorũ, nomẽ hominis audacissimi detuli. quod meum factum lectissimi uiri, atq; ornatissimi, quo in numero è uobis complures fuere, ita probarunt, ut ei, qui istius Quæstor fuißet, & ab isto læsus inimicitias iustas persequeretur, non modo deferendi nominis, sed ne subscribendi quidem, cum id postularet, facerent potestatem. in Siciliam sum inquirendi causa profectus: quo in negotio industriam meam celeritas reditionis, diligentiam multitudo literarum, & testium declarauit: pudorem uero, ac religionem, quòd cum uenissem senator ad socios populi R. qui in ea prouincia Quæstor fuissem, ad hospites meos, ac necessarios causæ communis defensor diuerti potius, quàm ad eos, qui à me auxilium petiuissent. nemini meus aduentus labori aut sumptui neq; publice, neq; priuatim fuit. uim in inquirẽdo tantam habui, quantam mihi lex dabat, non quantá habere poteram istorum studio, quos iste uexarat. Romá ut ex Sicilia redij, cum iste, atque istius amici homines lauti, & urbani, sermones huiuscemodi dissipassent, quo

animos testium retardarent;me magna pecunia à uera accusatione esse deductum:tametsi probabatur nemini, ꝙ & ex Sicilia testes erant ij,qui Quæstoré me in prouincia cognouerant, & hinc homines maxime illustres, qui ut ipsi noti sunt,sic nostrum unumquenq; optime norunt;tamen usq; eò timui,ne quis de mea fide, atq; integritate dubitaret,donec ad reijciendos iudices uenimus. sciebam,in reijciendis iudicibus nonnullos memoria nostra pactionis suspicionem non uitasse, cum in ipsa accusatione eorum industria,ac diligentia probaretur.ita reieci iudices,ut hoc cōstet,post hunc statum Reip.quo nūc utimur,simili splendore,& dignitate consilium nullum fuisse.quam iste laudem cōmunem ait sibi esse mecum : qui cum P.Galbam iudicem reiecisset,M.Lucretium retinuit:& cum eius patronus ex eo quæreret, cur suos familiarissimos Sex.Peduceum,Q. Considium,Q. Iunium reijci passus esset,respondit,ꝙ eos in iudicando nimium sui iuris,sententiæq; cognosceret.itaq; iudicibus reiectis sperabam iam onus meum uobiscum esse cōmune : putabam,nō solū notis,sed etiam ignotis probatam meā fidem esse,& diligentiam.quod me non fefellit:nam comitijs meis,cum iste infinita largitione contra me uteretur,populus R.iudicauit istius pecuniam,quæ apud me contra fidem meam nihil potuisset, apud se contra honorem meum nihil posse debere . quo quidem die primum iudices citati in hunc reum consedistis,quis tam inimicus huic ordini fuit,quis tam nouarum rerum,iudiciorum, iudicumq; cupidus,qui non conspectu,consessuq; uestro commoueretur?cum in eo uestra mihi dignitas fructū diligentiæ referret,id sum assecutus , ut una hora , qua

cœpi dicere,reo audaci,pecunioso,profuso,perdito spem iudicij corrumpendi præciderem : ut primo die testium tanto numero citato populus R.iudicaret, ipso absoluto Remp.stare non posse:ut alter dies amicis istius,et defensoribus non modo spem uictoriæ, sed etiam uoluntatem defensionis auferret:ut tertius dies sic hominem prosterneret,ut morbo simulato,non quid responderet, sed quẽ admodum non responderet,deliberaret . deinde reliquis diebus,his criminibus,his testibus,& urbanis, & prouincialibus,sic obrutus,atq; oppressus est, ut his ludorũ diebus interpositis,nemo istum comperendinatum,sed condemnatum iudicaret.quapropter ego,quod ad me attinet iudices,uici:non enim spolia C.Verris, sed existimationem populi R.concupiui.meum fuit, cum causa accedere ad accusandum:quæ causa fuit iustior,quàm à tã illustri prouincia defensorem constitui & deligi ? Reip. consulere : quid iam Reip.honestius, quàm in tanta inuidia iudiciorum adducere hominem, cuius damnatione totus ordo cum populo R. & in laude, & in gratia possit esse ? ostendere , ac persuadere hominem nocentem adductum esse : quis est in populo R. qui hoc non ex priore actione abstulerit , omnium ante damnatorum scelera,furta,flagitia, si in unum locum conferantur,uix cum huius parua parte æquari,cõferriq; posse? uos,quod ad uestram famam,existimationem,salutemq; communem pertinet iudices,prospicite,atque consulite . splendor uester facit , ut peccare sine summo Reip. detrimento,ac periculo non possitis : non enim potest sperare populus R. esse alios in senatu,qui recte possint iudicare , uos si non potueritis , necesse est , cum de toto

ordine desperarit, aliud genus hominũ, atq; aliam rationem iudiciorum requirat. hoc si uobis ideo leuius uidetur, ꝙ putatis onus esse graue, & incõmodum, iudicare: intelligere debetis, primum interesse, ùtrum id onus uosmet ipsi reieceritis, an, quòd probare populo R. fidem uestram, & religionem non potueritis, eo uobis iudicandi potestas erepta sit. deinde etiam illud cogitate, quanto periculo uenturi simus ad eos iudices, quos propter odium uestri populus R. de uobis uoluerit iudicare. uerum uobis dicam id, quod intellexi iudices. homines scitote esse quosdam, quos tantum odium uestri ordinis teneat, ut hoc palàm iam dictitent, se istum, quem sciant esse hominem improbissimũ, hoc uno nomine absolui uelle, ut ab senatu iudicia per ignominiã, turpitudinemq; auferãtur. hæc me iudices pluribus uerbis uobiscum agere coegit nõ timor meus de uestra fide, sed spes illorum noua: quæ cum Verrem à porta subito ad iudicium retraxisset, nonnulli suspicati sunt nõ sine causa illius consilium tam repente esse mutatum. nũc ne nouo querimoniæ genere uti possit Hortensius, et ea dicere, opprimi reum, de quo nihil dicat accusator; nihil esse tam periculosum fortunis innocentium, ꝗ̃ tacere aduersarios; & ne aliter, ꝗ̃ ego uelim, meum laudet ingenium; cum dicat, me, si multa dixissem, subleuaturum fuisse eum, quem contra dicerem; quia nõ dixerim, perdidisse: morem illi geram: utar oratione perpetua: nõ quoniam hoc sit necesse: uerum ut experiar, utrum ille ferat molestius, me tunc tacuisse, an nunc dicere. hic tu fortasse eris diligens, ne quam ego horam de meis legitimis horis remittam: nisi omni tẽpore, quod mihi lege cõcessum est, abusus ero, querere, deũ at=

que hominum fidem implorabis: circũueniri C. Verrẽ, ꝙ accusator nolit tãdiu, q̃diu liceat, dicere. quod mihi lex mea causa det, eo mihi nõ uti nõ licebit? nã accusandi mi bi tẽpus mea causa datũ est, ut possem oratione mea crimina causamq; explicare. hoc si non utor, non tibi iniuriam facio, sed de meo iure aliquid, & cõmodo detraho. causam enim, inquit, cognosci oportet. ea re quidẽ, ꝙ aliter cõdemnari reus, quãuis sit nocens, non potest. id igitur tu moleste tulisti, à me aliquid factum esse, quo minus iste condemnari posset? nam causa cognita possunt multi absolui: incognita quidem cõdemnari nemo potest. adimo enim cõperendinatum: quod habet lex in se molestissimũ: bis ut causa dicatur. quod aut mea causa potius est cõstitutum, quàm tua: aut nihilo tua potius, quàm mea. nã si, bis dicere, est cõmodum: certe utriusq; cõmune est. si eum, qui posterius dixit, opus est redargui: accusatoris causa, ut bis ageretur, cõstitutum est: uerum, ut opinor, Glaucia primus tulit, ut comperendinaretur reus: antea uel iudicari primo poterat, uel, amplius, pronuntiari. utrã igitur putas legem molliorem? opinor, illam ueterem: qua uel cito absolui, uel tarde cõdemnari licebat. ego tibi illam Aciliam legem restituo: qua lege multi semel accusati, semel dicta causa, semel auditis testibus, cõdemnati sunt, nequaquã tam manifestis, neq; tãtis criminibus, quantis tu cõuinceris. puta te nõ hac tam atroci, sed illa lege mitissima causam dicere. accusabo: respondebis. testibus editis, ita mittã in consiliũ, ut, etiam si lex ampliandi faciat potestatẽ, tamen isti turpe sibi existiment, nõ primo iudicare. uerũ si causam cognosci opus est, parum'ne cognita est? dissimulamus Hortensi: quod

ſæpe in dicendo experti ſumus. quis nos magnopere atten dit unquam, in hoc quidem genere cauſarū, ubi aliquid ereptum aut ablatum à quopiam dicitur? non ne aut in tabulis, aut in teſtibus omnis expectatio iudicum eſt? dixi prima actione, me planū eſſe facturum, C. Verrem HS quadringenties cōtra legem abſtuliſſe. quid? hoc pla nius egiſſem, ſi ita narraſſem. Dio quidā fuit Haleſinus: qui, cum eius filio Prætore Sacerdote hæreditas à propin quo permagna ueniſſet, nihil habuit neq; negotij, neq; cō trouerſiæ. Verres ſimul ac tetigit prouinciam; ſtatim Meſſanam literas dedit, Dionem euocauit, calumniato= res ex ſinu ſuo appoſuit, qui illam hæreditatem Veneri Erycinæ cōmiſſam eſſe dicerent. hac de re oſtendit ſe ip= ſum cogniturum. poſſum deinceps totam rem explicare, deinde ad extremū id, quod accidit, dicere: Dionem HS decies centena millia numeraſſe, ut cauſam certiſſimam obtineret: præterea greges equarū eius iſtum abigendos curaſſe: argēti ueſtisq; ſtragulæ quod fuerit, curaſſe au ferendū. hæc neq; cum ego dicerem, neq; cū tu negares, magni momenti noſtra eſſet oratio. quo tempore igitur aures iudex erigeret, animumq; attenderet? cum Dio ipſe prodiret, cū cæteri, qui tum in Sicilia negotijs Dio= nis interfuiſſent: cum per eos ipſos dies, per quos cauſam Dio diceret, reperiretur, pecunias ſumpſiſſe mutuas, no= mina ſua exegiſſe, prædia uendidiſſe: cum tabulæ uiro= rum bonorū proferrentur: cū, qui pecuniam Dioni de= derunt, dicerent ſe iam tum audiſſe, eo nummos ſumi, ut Verri darentur: cum amici, hoſpites, patroni Dionis, ho mines honeſtiſſimi, hæc eadem ſe audiſſe dicerent. opinor, cum hæc fierent, tum uos audiretis, ſicut audiſtis; tum

causa agi uideretur. sic à me sunt acta omnia priore actione, ut in criminibus omnibus nullum esset, in quo quisquã uestrũ perpetuam accusationem requirat. nego esse quicquã à testibus dictum, quod aut uestrũ cuipiam esset obscurũ, aut cuiusquã oratoris eloquentiã quæreret: etenim sic meipsum egisse memoria tenetis, ut in testibus interrogandis omnia crimina proponerẽ, et explicarem; ut, cũ rem totã in medio proposuissem, tum deniq; testem interrogarem. itaq; nõ modo uos, quibus est iudicãdum, nostra crimina tenetis: sed etiã populus R. totã accusationẽ causamq; cognouit. tãetsi ita de meo facto loquor, quasi ego illud mea uolũtate potius, q̃ uestra iniuria adductus fecerim. interposuistis accusatorẽ, qui, cũ ego mihi C *et* X *dies solos in Siciliã postulassẽ,* C *&* VIII *sibi in Achaiã postularet: mẽses mihi tres cũ eripuissetis ad agẽdum maxime appositos, reliquũ omne tẽpus huius anni me uobis remissurũ putastis: ut, cũ horis nostris nos essemus usi, tu, binis ludis interpositis, quadragesimo post die respõderes: deinde ita tẽpus duceretur, ut à* M. Glabrione Præt. *& à magna parte horum iudicũ ad* Prætorem *aliũ, iudicesq; alios ueniremus. hæc si ego nõ uidissem; si me nõ omnes noti ignotiq; monuissent, id agi, id cogitari, in eo laborari, ut res in illud tẽpus reijceretur: credo, si meis horis in accusando uti uoluissem, uererer, ne mihi crimina nõ suppeterent, ne oratio deesset, ne uox uiresq; deficerẽt, ne, quem nemo prima actione defendere ausus esset, eũ ego bis accusare nõ possem. ego meũ consiliũ tum iudicibus, tum populo* R. *probaui. nemo est, qui alia ratione istorum iniuriæ, atq; impudentiæ potuisse obsisti arbitretur: etenim qua stultitia fuissem, si, quam diem qui*

istum eripiendum redemerunt, in cautione uiderũt, cum ita cauerent, si post Cal. Ian. in consilium iretur; in eam diem ego, cum potuissem uitare, incidissem? nunc mihi temporis eius, quod mihi ad dicendum datur, quoniam in animo est causam omnem exponere, habenda ratio est diligenter. itaque primum illum actum istius uitæ turpissimum, & flagitiosissimum prætermittam: nihil à me de pueritiæ suæ flagitijs, peccatisq; audiet: nihil ex illa impura adolescentia sua: quæ qualis fuerit, aut meministis, aut ex eo, quem sui simillimũ produxit, recognoscere potestis. omnia præteribo, quæ mihi turpia dictu uidebuntur: neq; solum, quid istum audire, uerum etiam quid me deceat dicere, considerabo. uos quæso date hoc, & concedite pudori meo, ut aliquã partem de istius impudẽtia reticere possim. omne illud tẽpus, quod fuit antequam iste ad magistratus, remq; publicam accessit, habeat per me solutũ, ac liberũ. sileatur de nocturnis eius bacchationibus, ac uigilijs: lenonum, aleatorũ, perductorum nulla mentio fiat: damna, dedecora, quæ res patris eius, ætas ipsius pertulit, prætereãtur: lucretur indicia ueteris infamiæ: patiatur eius uita reliqua me hãc tantam iacturam criminũ facere. Quæstor Cn. Papirio Cos. *fuisti abhinc annos quatuordecim: ex ea die ad hãc diẽ quæ fecisti, in iudiciũ uoco. hora nulla uacua à furto, à scelere, crudelitate, flagitio reperietur. hi sunt anni cõsumpti in* Quæstura, & Legatione *Asiatica*, et Prætura *urbana*, & Prætura Siciliensi. *quare hæc eadẽ erit quadripartita distributio totius accusationis meæ.* Quæstor *ex* S. C. *prouinciã sortitus es: obtigit tibi consularis: ut cum* Cos. Cn. Carbone *esses, eamq; prouinciã obtineres.*

erat tum dissensio ciuium : de qua nihil sum dicturus, quid sentire debueris : unum hoc dico, in eiusmodi tempore ac sorte statuere te debuisse, utrum malles sentire, atq; defendere. Carbo grauiter ferebat, sibi Quæstorem obtigisse hominem singulari luxuria, atq; inertia: uerun tamen ornabat eum beneficijs officijsq; omnibus. ne diutius teneam, pecunia attributa numerata est : profectus est Quæstor in prouinciã : uenit in Galliam expectatus ad exercitum cõsularem cũ pecunia : simul ac primum ei occasio uisa est (cognoscite hominis principiũ magistratuum gerendorũ, & Reip. administrandæ) auersa pecunia publica Quæstor Consulem, exercitũ, prouinciamq; deseruit. uideo, quid egerim: erigit se: sperat sibi auram posse aliquã afflari in hoc crimine uoluntatis, assensionisq; eorum, quibus Cn. Carbonis mortui nomen odio sit: quibus illam relictionem, proditionemq; cõsulis sui gratam sperat fore. quasi uero id cupiditate defendendæ nobilitatis, aut studio partiũ fecerit, ac nõ apertissime Consulem, exercitũ, prouinciamq; cõpilarit, & propter impudentissimũ furtum aufugerit : est. n. obscurum, & eiusmodi factum eius, ut possit aliquis suspicari, C. Verrem, quòd ferre nouos homines nõ potuerit, ad nobilitatẽ, hoc est ad suos, transisse, nihil fecisse propter pecuniã. uideamus, rationes quemadmodũ retulerit : iam ipse ostendet, quamobrem Cn. Carbonem reliquerit : iam se ipse indicabit. primũ breuitatem cognoscite. ACCEPI, *inquit,* VICIES DVCENTA TRIGINTA QVINQVE MILLIA QVADRINGENTOS XVII NVMMOS: DEDI STIPENDIO, FRVMENTO, LEGATIS, PROQVAE-

STORIBVS, COHORTI PRAETORIAE HS MILLE SEXCENTA TRIGINTA-QVINQVE MILLIA, QVADRINGENTOS XVII NVMMOS: RELIQVI ARIMINI HS SEXCENTA MILLIA. *hoc est rationes referre? hoc modo aut ego, aut tu* Hortési, *aut quisquam hominũ retulit? quid hoc est? quæ impudentia? quæ audacia? quod exemplũ ex tot hominũ rationibus relatis huiusmodi est? illa tamen* HS *sexcenta millia, quæ ne falso quidé potuit, quibus data essent, describere, quæ se* Arimini *scribit reliquisse, quæ ipsa* HS *sexcẽta millia reliqua facta sunt; neq;* Carbo *attigit, neq;* Sylla *uidit; neq; in ærariũ relata sunt. oppidũ sibi elegit* Ariminũ, *quod tum, cum iste rationes referebat, oppressum direptumq; erat. nõ suspicabatur id, quod nũc sentiet, satis multos ex illa calamitate* Ariminẽsium *testes nobis in hanc rem reliquos esse. recita denuo.* P. LENTVLO, L. TRIARIO QVAESTORIBVS VRBANIS, RATIONVM RES RELATARVM. *recita.* EX S. C. *ut hoc pacto rationé referre liceret, eo* Syllanus *repente factus est, nõ ut honos, & dignitas nobilitati restitueretur. quòd si illinc inanis profugisses; tamé ista tua fuga, nefaria; proditio* Cõsulis *tui, scelerata iudicaretur. malus ciuis, improbus* Consul, *seditiosus homo* Cn. Carbo *fuit. fuerit alijs: tibi quãdo esse cœpit? posteaquã tibi pecuniã, rem frumentariã, rationes omnes suas, exercitumq; cõmisit: nam si tibi antea displicuisset, idem fecisses, quod anno post* M. Piso *Quæstor, cum* L. Scipioni Cõsuli *obtigisset: non attigit pecuniã: nõ ad exercitum profectus est: quod de* Rep. *sensit, ita sensit, ut nec fidem*

ſuam, nec morem maiorũ, nec neceſſitudinem ſortis læderet. etenim ſi hæc perturbare omnia, & permiſcere uolumus: totã uitã periculoſam, infeſtamq́; reddemus, ſi nullam religionẽ ſors habebit, nullam ſocietatẽ coniũctio ſecundæ, dubiæq́; fortunæ, nullam auctoritatẽ mores, atq; inſtituta maiorum. omniũ eſt cõmunis inimicus, qui fuit hoſtis ſuorũ. nemo unquã ſapiens proditori credendũ putauit. ipſe Sylla, cui aduentus iſtius gratiſſimus eſſe debuit, ab ſe hominem, atq; ab exercitu ſuo remouit, Beneuenti eſſe iuſſit apud eos, quos ſuis partibus amiciſſimos eſſe intelligebat, ubi iſte ſummæ rei, cauſæq; nocere nihil poſſet. ei poſtea præmia tamen liberaliter tribuit: bona quædã proſcriptorũ in agro Beneuẽtano diripienda conceſſit: habuit honorẽ ut proditori, nõ ut amico fidẽ. nũc, quãuis ſint homines, qui mortuũ Cn. Carbonem oderint: tamen hi debent, nõ quid illi accidere uoluerint, ſed quid ipſis in tali re metuendũ ſit, cogitare. cõmune eſt hoc malum, cõmunis metus, cõmune periculum. nullæ ſunt occultiores inſidiæ, quàm eæ, quæ latent in ſimulatione officij, aut in aliquo neceſſitudinis nomine: nam eum, qui palàm eſt aduerſarius, facile cauendo uitare poſſis: hoc uero occultum, inteſtinũ, ac domeſticum malum nõ modo non exiſtit, uerũ etiam opprimit, antequã perſpicere, atq; explorare potueris. ita ne uero? tu, cũ Quæſtor ad exercitũ miſſus ſis, cuſtos nõ ſolum pecuniæ, ſed etiã Conſulis, particeps omniũ rerum, conſiliorumq́; fueris, habitus ſis in liberũ loco, ſicut mos maiorum ferebat: repente relinquas? deſeras? ad aduerſarios tranſeas? ò ſcelus: ò portentũ in ultimas terras exportandũ: nõ enim poteſt ea natura, quæ tantum facinus cõmiſerit, hoc uno

ſcelere eſſe contenta: neceſſe eſt, ſemper aliquid eiuſmodi moliatur: neceſſe eſt, in ſimili audacia, perfidiaq; uerſetur. itaq; idē iſte, quem Cn. Dolabella poſtea C. Mallcolo occiſo pro Quæſtore habuit (haud ſcio, an maior etiam hæc neceſſitudo fuerit, q̃ illa Carbonis, ac plus iudiciū uoluntatis ualere, q̃ ſortis debeat) idem in Cn. Dolabellam, qui in Cn. Carbonē, fuit: nā, quæ in iſtū ualebant crimina, contulit in illum, cauſamq; illius omnem ad inimicos accuſatoresq; detulit: ipſe in eū, cui Legatus, cui Proquæſtore fuerat, inimiciſſimū, atq; improbiſſimū teſtimoniū dixit. ille miſer cum eſſet; tum proditione iſtius nefaria, tum improbo, & falſo eiuſdē teſtimonio, tum multo ex maxima parte iſtius furtorū, ac flagitiorū inuidia conflagrauit. quid hoc homine faciatis? aut ad quam ſpem tam perfidioſum, tam importunū animal reſeruetis? qui in Cn. Carbone ſortem, in Cn. Dolabella uoluntatē neglexerit, ac uiolarit, eoſq; ambos non ſolum deſeruerit, ſed etiam prodiderit, atq; oppugnarit. nolite, quæſo iudices, breuitate orationis meæ potius, q̃ rerū ipſarū magnitudine crimina pōderare: mihi. n. properandū neceſſario eſt, ut omnia uobis, quæ mihi cōſtituta ſunt, poſſim exponere. quāobrem Quæſtura iſtius demōſtrata, primiq; magiſtratus & furto, & ſcelere perſpecto, reliqua attendite. in quibus illud tempus Syllanarū proſcriptionū ac rapinarū prætermittam: neq; ego iſtum ſibi ullam ex cōmuni calamitate defenſionem ſinā ſumere: ſuis eum certis proprijſq; criminibus accuſabo. quāobrem hoc omni tempore Syllano ex accuſatione circunſcripto, legationem eius præclaram cognoſcite. Poſteaquam Cn. Dolabellæ prouincia Cilicia conſtituta eſt, ò dij immortales,

quanta

quãta iste cupiditate, quibus allegationibus illam sibi Legationem expugnauit? id quod Cn. Dolabellæ principiũ maximæ calamitatis fuit: nã ut iste profectus est, quacunq; iter fecit, eiusmodi fuit, non ut Legatus populi R. sed ut quædam calamitas peruadere uideretur. in Achaia (prætermittam minora omnia, quorum simile forsitã alius quoque aliquid aliquando fecerit: nihil dicam, nisi singulare, nisi quod, si in alium reum diceretur, incredibile uideretur) magistratum Sicyonium nummos poposcit. ne sit hoc crimen in Verrem: fecerunt alij. cum ille non daret, animaduertit. improbum, sed nõ inauditum. genus animaduersionis uidete: quæretis, ex quo genere hominem istum iudicetis. ignem ex lignis uiridibus, atq; humidis in loco angusto fieri iussit: ibi hominem ingenuum, domi nobilem, populi R. socium, atq; amicum, fumo excruciatum semiuiuũ reliquit. iam quæ iste signa, quas tabulas pictas ex Achaia sustulerit, non dicam hoc loco, est alius mihi locus ad hanc cupiditatem demonstrandã seruatus. Athenis audistis ex æde Mineruæ grande auri pondus ablatum. dictum hoc est in Cn. Dolabellæ iudicio: dictum? etiam æstimatum. huius consilij non modo participem C. Verrem, sed principem fuisse reperietis. Delum uenit: ibi ex fano Apollinis religiosissimo noctu clam sustulit signa pulcherrima, atq; antiquissima, eaq; in onerariam nauem suam conijcienda curauit: postridie cum spoliatum fanum uiderent ij, qui Delum incolebant, grauiter ferebant: est enim tanta apud eos eius fani religio, atq; antiquitas, ut in eo loco ipsum Apollinem natum esse arbitrentur. uerbum tamen facere non audebant, ne forte ea res ad Dolabellam ipsum pertineret. tũ

subito tempestates coortæ sunt maximæ iudices, ut non modo proficisci, cum cuperet, Dolabella non posset, sed uix in oppido consisteret: ita magni fluctus eiiciebantur. hic nauis illa prædonis istius, onusta signis religiosis, expulsa, atque eiecta fluctu, frangitur: in litore signa illa Apollinis reperiuntur: iussu Dolabellæ reponuntur: tempestas sedatur: Dolabella Delo proficiscitur. non dubito, quin, tametsi nullus in te sensus humanitatis, nulla ratio unquam fuit religionis, nunc tamen in metu periculoq; tuo tuorum tibi scelerum ueniat in mentem. potest ne tibi ulla spes salutis commoda ostendi, cum recordaris, in deos immortales q̃ impius, quàm sceleratus, quàm nefarius fueris? Apollinem ne tu Delium spoliare ausus es? il li ne tu templo, tam antiquo, tam sancto, tam religioso manus impias, ac sacrilegas afferre conatus es? si in pueritia non iis artibus, & disciplinis institutus eras, ut ea, quæ literis mandata sunt, disceres, atq; cognosceres: ne postea quidem, cum in ea ipsa loca uenisti, potuisti accipere id, quod est proditum memoriæ, ac literis? Latonã ex longo errore, et fuga grauidam, & iam ad pariendum uicinam, temporibus exactis fugisse Delum, atq; ibi Apollinem Dianamq; peperisse. qua ex opinione hominum illa insula eorum deorum sacra putatur: tantaq; eius auctoritas religionis et est, & semper fuit, ut ne Persæ quidẽ, cum bellum toti Græciæ, diis, hominibusq; indixissent, & mille numero nauium classem ad Delũ appulissent, quicquam conarentur aut uiolare, aut attingere. hoc tu fanum depopulari homo improbissime, atque amentissime audebas? fuit illa cupiditas tanta, quæ tantam extingueret religionem? & si tũ hæc non cogitabas, ne nunc quidem

dem recordaris, nullum esse tantum malum, quod non tibi pro sceleribus tuis iandiu debeatur? in Asiam uero postquam uenit, quid ego aduentus istius prādia, cœnas, equos, muneraq; commemorem? nihil cum Verre de quotidianis criminibus acturus sum. Chio per uim signa pulcherrima dico abstulisse: item Erythris, & Halicarnasso. Tenedo (prætereo pecuniam, quam eripuit) Tené ipsum, qui apud Tenedios sanctissimus deus habetur, qui urbē illam dicitur condidisse, cuius ex nomine Tenedus nominatur: hūc ipsum inquam Tenem, pulcherrime factum, quem quondam in comitio uidistis, abstulit magno cum gemitu ciuitatis. illa uero expugnatio fani antiquissimi, & nobilissimi Iunonis Samiæ q̃ luctuosa Samijs fuit? q̃ acerba toti Asiæ? quàm clara apud omnes? quàm nemini uestrum inaudita? de qua expugnatione cum Legati ad C. Neronem in Asiā Samo uenissent, responsum tulerūt, eiusmodi querimonias, quæ ad Legatum populi R. pertinerent; non ad Prætorem, sed Romam deferri oportere. quas iste tabulas illinc, quæ signa sustulit? quæ cognoui egomet apud istum in ædibus nuper, cum obsignandi gratia uenissem. quæ signa nunc Verres ubi sunt? illa quæro, quæ apud te nuper ad omnes columnas, omnibus etiam intercolumnijs, in sylua denique disposita sub diuo uidimus. cur ea, quandiu alium Prætorem cum ijs iudicibus, quos in horum locum subsortitus es, de te in consilium iturum putasti, tandiu domi fuerunt: posteaquam nostris testibus nos, quàm horis tuis, uti malle uidisti; nullum signum domi reliquisti, præter duo, quæ in medijs ædibus sunt, quæ ipsa Samo sublata sunt? non putasti me tuis familiarissimis in hanc

rem testimonia denuntiaturum? qui tuæ domi sæpe fuissent, ex quibus quærerem, signa scirent ne fuisse quæ non essent. quid tum hos de te iudicaturos arbitratus es, cum uiderent, te iam non contra accusatorem tuum, sed contra Quæstorem, sectoremq́; pugnare? qua de re Cariddemum Chium testimoniũ priore actione dicere audistis: sese, cum esset Trierarchus, & Verrem ex Asia decedentem prosequeretur, iussu Dolabellæ fuisse unà cum isto Sami, seseq́; tum scire spoliatum esse fanum Iunonis, & oppidum Samum, posteáq; se causam apud Chios ciues suos Samijs accusantibus publice dixisse, eoq́; se esse absolutum, ꝙ planum fecisset, ea, quæ legati Samiorum dicerent, ad Verrem, non ad se pertinere. Aspẽdum uetus oppidum, & nobile in Pamphylia scitis esse, plenissimum signorum optimorum. non dicam illinc hoc signum ablatum esse, & illud: hoc dico, nullum te Aspendi signũ Verres reliquisse, omnia ex fanis, ex locis publicis, palàm, spectantibus omnibus, plostris euecta, asportataq; esse. atq; etiam illum Aspẽdium citharistam, de quo sæpe audistis id, quod est Græcis hominibus in prouerbio, quem omnia intus canere dicebant, sustulit, & in intimis suis ædibus posuit, ut etiam illũ ipsum artificio suo superasse uideatur. Pergæ fanum antiquissimum, & sanctissimum Dianæ scimus esse. id quoq; à te nudatum, & spoliatum esse, ex ipsa Diana, quod habebat auri, detractum, atque ablatum esse dico. quæ (malũ) est ista tanta audacia, atq; amentia? quas enim sociorum, atq; amicorum urbes adisti Legationis iure, & nomine; si in eas ui cum exercitu, imperioq́; inuasisses, tamen opinor quæ signa, atq; ornamenta ex his urbibus sustulisses, hæc non in tuam domũ,

neq; in suburbana amicorum, sed Romam in publicum deportasses. quid ego de M. Marcello loquar? qui Syracusas urbem ornatissimā cepit. quid de L. Scipione? qui bellum in Asia gessit, Antiochumq; Regem potentissimum uicit. quid de Flaminio? qui Regem Philippum, & Macedoniā subegit. quid de L. Paulo? qui Regem Persen ui, ac uirtute superauit. quid de L. Mumio? qui urbem pulcherrimā, atq; ornatissimam Corinthum, plenissimam rerū omniū sustulit, urbesq; Achaiæ, Bœotiæq; multas sub imperium populi R. ditionemq; subiunxit. quorum domus cum honore, & uirtute florerent, signis & tabulis pictis erant uacuæ. at uero urbem totā, templa deorū, omnesq; Italiæ partes illorum donis, ac monimentis exornatas uidemus. uereor, ne hæc forte cuiquam nimis antiqua, & iam obsoleta uideantur: ita enim tum æquabiliter omnes erant huiusmodi, ut hæc laus eximiæ uirtutis, & innocētiæ non solum hominum, uerum etiam temporum illorū esse uideatur. P. Seruilius uir clarissimus, maximis rebus gestis, adest, de te sententiam laturus est: Olympū ui, copijs, consilio, uirtute cepit, urbem antiquam, & omnibus rebus auctam, & ornatam. recens exemplum fortissimi uiri profero: nam postea Seruilius imperator populi R. Olympum urbem hostium cepit, q̃ tu in ijsdem illis locis Legatus quæstorius oppida pacata sociorū, atq; amicorum diripienda, ac uexanda curasti. tu quæ ex fanis religiosissimis per scelus, & per latrocinium abstulisti, ea nos uidere, nisi in tuis, amicorumq; tuorum tectis, non possumus. P. Seruilius quæ signa atq; ornamenta ex urbe hostium, & uirtute capta, belli lege, atq; imperatorio iure sustulit, ea populo R. apportauit, per triumphū

uexit,in tabulas publicas ad ærarium perscribenda curauit. cognoscite ex literis publicis hominis amplissimi diligentiam.recita. RATIONES RELATAE P. SERVILII. nō solum numerum signorum, sed etiam uniuscuiusq; magnitudinem,figuram,statum literis definiri uides.certe maior est uirtutis,uictoriæq; iucūditas,quàm ista uoluptas,quæ percipitur ex libidine, & cupiditate.multo diligentius habere dico Seruilium prædam populi R.quàm te tua furta notata,atq; descripta. dices,tua quoq; signa,& tabulas pictas ornamento urbi,foroq; populi R. fuisse.memini:uidi simul cum populo R. forum,comitiumq; adornatum ad speciem magnifico ornatu,ad sensum,cogitationemq; acerbo,& lugubri:uidi collucere omnia furtis tuis,præda prouinciarū, spolijs sociorum,atq; amicorum. quo quidem tempore iudices iste spem maximam reliquorum quoq; peccatorum nactus est:uidit enim eos, qui iudiciorum dominos se dici uolebant,harum cupiditatum esse seruos. socij uero,nationesq; exteræ,spem omnium tum primum abiecere rerum,ac fortunarum suarum: propterea ꝙ casu legati ex Asia,atq; Achaia plurimi Romæ tunc fuerunt, qui deorum simulacra ex suis fanis sublata in foro uenerabantur:itemq; cætera signa,& ornamenta cum cognoscerent,alia alio in loco lacrymantes intuebantur. quorum omnium hunc sermonem tum esse audiebamus, nihil esse,quod quisquam dubitaret de exitio sociorum, atque amicorum, cum quidem uiderent in foro populi R.quo in loco antea qui socijs iniurias fecerant, accusari,& cōdemnari solebant,ibi esse palàm posita ea,quæ ab socijs per scelus ablata,ereptaq; essent.hic ego nō ar=

bitror illum negaturum, signa sese plurima, tabulas pictas innumerabiles habere. sed, ut opinor, solet hæc, quæ rapuit, & furatus est, non nunquã dicere se emisse, quoniam quidem in Achaiam, Asiam, Pamphyliam sumptu publico, & legationis nomine, cum imperio, et securibus mercator signorum tabularumq; pictarum missus est. habeo & istius & patris eius accepti tabulas omnes, quas diligentissime legi, atq; digessi: patris, quoad uixit: tuas, quoad ais te confecisse. nam in isto iudices hoc nouũ reperietis. audimus aliquem tabulas nunquam confecisse: quæ est opinio hominum de Antonio, falsa: nam fecit diligentissime. uerum sit hoc genus aliquod minime probandum. audimus alium non ab initio fecisse, sed ex tempore aliquo cõfecisse. est aliqua etiam huiusce rei ratio. hoc uero nouum, & ridiculum est, quid hic nobis respõdit, cum ab eo tabulas postularemus: usq; ad M. Terentium, & C. Cassium Cõsules confecisse, postea destitisse. alio loco, hoc cuiusmodi sit, considerabimus. nũc nihil ad me attinet: horum enim temporum, in quibus nunc uersor, habeo tabulas & tuas, & patris. plurima signa pulcherrima, plurimas tabulas deportasse te, negare non potes: atq; utinam neges. unum, ostende in tabulis aut tuis, aut patris tui, emptum esse: uicisti. ne hæc quidem duo signa pulcherrima, quæ nunc ad impluuium tuum stant, quæ multos annos ad ualuas Iunonis Samiæ steterunt, habes quomodo emeris: hæc inquam duo, quæ in ædibus tuis sola iam sunt: quæ sectorem expectant, relicta, ac destituta à cæteris signis. At credo in hisce solis rebus indomitas cupiditates, atque effrenatas habebat: cæteræ libidines eius ratione aliqua, aut modo continebantur.

quàm multis istum ingenuis, q̃ multis matribusfamilias in illa tetra, atq; impura Legatione uim attulisse existimatis? ecquo in oppido pedem posuit, ubi nõ plura stuprorum, flagitiorumq́; suorum, q̃ aduentus sui uestigia reliquerit? sed ego omnia, quæ negari poterunt, prætermittam. etiã hæc, quæ certissima sunt, & clarissima, relinquam. unum aliquod de nefarijs istius factis eligã, quo facilius ad Siciliam possim aliquando, quæ mihi hoc oneris, negotijq; imposuit, peruenire. Oppidum est in Hellesponto Lampsacum iud. in primis Asiæ prouinciæ clarum, & nobile: homines autem ipsi Lampsaceni tum summe in omnes ciues Romanos officiosi, tum præterea maxime sedati, & quieti, propè præter cæteros ad summum Græcorum otium potius, q̃ ad ullam uim, aut tumultum accommodati. accidit, cum iste à Cn. Dolabella efflagitasset, ut se ad Regem Nicomedem, Regemq́; Sadalam mitteret, cumq; iter hoc sibi magis ad quæstum suum, q̃ ad Reip. tempus accommodatum depoposcisset; ut illo itinere ueniret Lampsacum, cum magna calamitate, & propè pernicie ciuitatis. deducitur iste ad Ianitorem quendam hospitem: comitesq; eius item apud cæteros hospites collocantur. ut mos erat istius, atq; ut eum suæ libidines flagitiosæ facere admonuerant, statim negotium dat illis suis comitibus, nequissimis, turpissimisq; hominibus, ut uideant, & inuestigent, ecquæ uirgo sit, aut mulier, digna, quamobrem iste Lampsaci diutius commoraretur. erat comes eius Rubrius quidam, homo factus ad istius libidines: qui miro artificio, quocunq; uenerat, hæc inuestigare omnia solebat. is ad eũ rem istam defert: Philodamũ esse quẽdã genere, honore, copijs, existimatio-

ne facile principem Lampsacenorum: eius esse filiam, quæ cum patre habitaret, propterea quòd uirũ non habe ret, mulierem eximia pulchritudine, sed eam summa in= tegritate pudicitiáq; existimari. homo ut hæc audiuit, sic exarsit ad id, quod nõ modo ipse nunquã uiderat, sed ne audierat quidem ab eo, qui ipse uidisset; ut statim ad Phi lodamum migrare se diceret uelle. hospes Ianitor, qui ni= hil suspicaretur, ueritus ne quid in ipso se offenderit, ho minem summa ui retinere cœpit. iste, qui hospitis relin= quendi causam reperire nõ posset, alia sibi ratione uiam munire ad stuprũ cœpit: Rubriũ, delicias suas, in omni= bus eiusmodi rebus adiutorem suũ, & conscium, parum laute diuersari dicit, ad Philodamum deduci iubet. quod ubi est Philodamo nuntiatũ: tametsi non erat ignarus, quantũ sibi ac liberis suis iam tum mali cõstitueretur, ta men ad istum uenit, ostẽdit munus illud suũ non esse: se, cum suæ partes essent hospitum recipiendorũ, tum ipsos tantum Prætores & Consules, non Legatorum assectas, recipere solere. iste, qui una cupiditate raperetur, totum illius postulatũ causámq; neglexit: per uim ad eum, qui recipere non debebat, Rubriũ deduci imperauit. hic Phi= lodamus, posteaquam ius suũ obtinere non potuit; ut humanitatem consuetudinémq; suam retineret, labora= bat. homo, qui semper hospitalissimus amicissimusq; no= strorũ hominũ existimatus esset, noluit uideri ipsum illũ Rubriũ inuitus in domũ suam recepisse: magnifice & ornate, ut erat in primis inter suos copiosus, conuiuium comparat: rogat Rubrium, ut, quos ei cõmodum sit, in= uitet: locum sibi soli, si uideatur, relinquat: ut etiam fi= lium suũ, lectissimũ adolescentem, foras ad propinquum

suum quendam mitteret ad cœnam. tum Rubrius istius comites inuitat. eos omnes Verres certiores facit, quid opus esset. mature ueniunt: discumbitur: fit sermo inter eos, & inuitatio, ut græco more biberetur: hospes hortatur: poscũt maioribus poculis: celebratur omniũ sermone lætitiaq; cõuiuiũ. posteaquã satis calere res Rubrio uisa est: quæso, inquit, Philodame, cur ad nos filiã tuã non intro uocari iubes? homo, qui & summa grauitate, & iam id ætatis, & parẽs esset, obstupuit hominis improbi dicto. instare Rubrius. tum ille, ut aliquid respõderet, negauit moris esse Græcorũ, ut in conuiuio uirorũ accumberent mulieres. hic tum alius ex alia parte: enimuero ferendũ hoc non est: uocetur mulier. & simul seruis suis Rubrius, ut ianuã clauderent, & ipsi ad fores assisterẽt, imperat. quod ubi ille intellexit, id agi, atq; id parari, ut filiæ suæ uis afferretur, seruos suos ad se uocat, his imperat, ut se ipsum negligant, filiã defendant, excurrat aliquis, qui hoc tantũ domestici mali filio suo nũtiet. clamor interea fit tota domo inter seruos Rubrij, atq; hospitis: iactatur domi suæ uir optimus, et homo honestissimus. pro se quisq; manus affert: aqua deniq; feruenti à Rubrio ipso Philodamus perfunditur. hæc ubi filio nũtiata sunt: statim exanimatus ad ædes cõtendit, ut & uitæ patris, et pudicitiæ sororis succurreret. omnes eodẽ animo Lampsaceni, simul ut hoc audiuerũt, ꝙ eos tum Philodami dignitas, tum iniuriæ magnitudo mouebat, ad ædes noctu conuenerunt. hic lictor istius Cornelius, qui cum eius seruis erat à Rubrio, quasi in præsidio, ad auferendã mulierem collocatus, occiditur: serui nõnulli uulnerantur: ipse Rubrius in turba sauciatur. iste, qui sua cupiditate tantos

tumultus cōcitatos uideret, cupere aliquà euolare, si posset. postridie mane homines in cōcionem ueniūt: quærūt, quid optimū factu sit: pro se quisq;, ut in quoq; erat au ctoritatis plurimū, ad populū loquebatur: inuictus est ne mo, cuius nō hæc & sentētia esset, & oratio: nō esse metuendū, si istius nefariū scelus Lampsaceni ulti ui, manuq; essent, ne senatus populusq; R. in eam ciuitatē animaduertendū putaret: q si hoc iure Legati populi R. in socios, nationesq; exteras uterentur, ut pudicitiā liberorū seruare ab eorū libidine tutam non liceret; quiduis esse perpeti satius, quā in tanta ui, atq; acerbitate uersari. hæc cū omnes sentirēt, & cū in eam rationem pro suo quisq; sensu, ac dolore loqueretur: omnes ad eam domū, in qua iste diuersabatur, profecti sunt. cædere ianuā saxis, instare ferro, ligna & sarmēta circundare, ignē subycere cœperūt. tum ciues R. qui Lampsaci negotiabātur, cōcurrūt, orāt Lampsacenos, ut grauius apud eos nomē Legationis, q̄ iniuria Legati putaretur: sese intelligere, hominē illum esse impurū, ac nefariū: sed quoniā nec perfecisset, quod conatus esset, neq; futurus esset Lampsaci postea, leuius eorum peccatum fore, si homini scelerato pepercissent, quàm si Legato non pepercissent. sic iste multò sceleratior, & nequior, quàm ille Adrianus, aliquanto etiam felicior fuit. ille, quòd eius auaritiam ciues R. ferre non potuerant, Vticæ domi suæ uiuus exustus est: idq; ita illi merito accidisse existimatum est, ut lætarentur omnes, neque ulla animaduersio constitueretur. hic sociorum ambustus incendio, tamen ex illa flamma, periculoq; euolauit: neque adhuc causam ullam excogitare potuit, quamobrem commiserit, aut quid euene-

rit, ut in tantum periculum ueniret: non enim potest dicere, cum seditionem sedare uellem, cum frumentum imperarem, cum stipendiũ cogerem, cũ aliquid denique Reip. causa gererẽ, quòd acrius imperaui, quòd animaduerti, quòd minatus sum. quæ si diceret: tamẽ ignosci non oporteret, si nimis atrociter imperando socijs, in tantũ adductus periculum uideretur. nũc, cum ipse causam illius tumultus neq; ueram dicere, neq; falsam confingere audeat; homo autem ordinis sui frugalissimus, qui tum accensus C. Neroni fuit, P. Tettius hæc eadẽ se Lampsaci cognosse dixerit; uir omnibus rebus ornatissimus C. Varro, qui tum in Asia Tribunus militũ fuit, hæc eadem ipsa se ex Philodamo audisse dicat: potestis dubitare, quin istum fortuna nõ tam ex illo periculo eripere uoluerit, quàm ad uestrum iudiciũ reseruare? nisi uero illud dicet, quod & in testimonio Tettij priore actione interpellauit Hortensius: quo tempore quidem signi satis dedit, si quid esset, quod posset dicere, se tacere non posse: ut, quàm diu in cæteris rebus tacuerit, scire omnes possemus, nihil habuisse quod diceret. hoc tum dixit, Philodamum & eius filiũ à Cn. Nerone esse damnatos. de quo ne multa disseram, tantũ dico, secutũ id esse Neronẽ, et eius cõsilium, quod Corneliũ lictorem occisum esse cõstaret, putasse nõ oportere esse, ne in ulciscenda quidẽ iniuria, cuiquam hominis occidendi potestatẽ. in quo uideo Neronis iudicio nõ te absolutum esse improbitatis, sed illos dãnatos esse cædis. uerũ ista damnatio tamen cuiusmodi fuit? audite quæso iudices, & aliquãdo miseremini sociorũ, et ostendite aliquid his in uestra fide præsidij esse oportere. quòd toti Asiæ iure occisus uidebatur istius ille uerbo li-

ctor, re uera minister improbissimæ cupiditatis: pertimuit iste, ne Philodamus Neronis iudicio liberaretur. rogat & orat Dolabellam, ut de sua prouincia decedat, ad Neroné proficiscatur: se demóstrat incolumem esse non posse, si Philodamo uiuere, atq; aliquando Romam uenire licuisset. cómotus est Dolabella: fecit id, quod multi reprehenderút, ut exercitum, prouinciá, bellum relinqueret, & in Asiá hominis nequissimi causa, in alienã prouinciá proficisceretur. posteaquá ad Neronem uenit, contendit ab eo, ut Philodami causam cognosceret. uenerat ipse, qui esset in cósilio, & primus sententiá diceret: adduxerat etiam præfectos, & Tribunos militares suos, quos Nero omnes in cósiliũ uocauit: erat in cósilio etiá, æquissimus iudex, ipse Verres: erant nónulli togati creditores Græcorũ: quibus ad exigendas pecunias improbissimi cuiusq; Legati plurimũ prodest gratia. ille miser defensorem reperire neminem poterat: quis.n. esset aut togatus, qui Dolabellæ gratia, aut Græcus, qui eiusdẽ ui, & imperio nó moueretur? accusator autem apponitur ciuis Romanus de creditoribus Lampsacenorũ: qui, si dixisset quod iste iussisset, per eiusdem istius lictores à populo pecuniá posset exigere. cũ hæc omnia tanta cótentione tantis copijs agerétur, cum illum miserum multi accusarent, nemo defenderet; cumq; Dolabella cum suis præfectis pugnaret in cósilio; Verres fortunas agi suas diceret; idem testimoniũ diceret; idem esset in cósilio; idem accusatorem parasset; hæc cũ omnia fierent; & cũ hominem cóstaret occisum: tamen tanta uis istius iniuriæ, tanta in isto improbitas putabatur, ut de Philodamo, amplius, pronũtiaretur. quid ego nũc in altera actione Cn.

Dolabellæ spiritus? quid huius lacrymas, & concursiones proferam? quid C. Neronis, uiri optimi, atq; innocentissimi, nõnulli in rebus animũ nimis timidum, atq; demissum? qui, in illa re quid facere potuerit, nõ habebat: nisi forte id, quod omnes tum desiderabãt, ut ageret eam rem sine Verre, et Dolabella. quicquid esset sine his actũ, omnes probarent. tum uero quod pronuntiatum est, non per Neronem iudicatũ, sed per Dolabellam ereptum existimabatur: cõdemnatur enim perpaucis sententijs Philodamus, & eius filius. adest, instat, urget Dolabella, ut quamprimum securi feriatur, quo quãminime multi ex illis de istius nefario scelere audire possent. cõstituitur in foro Laodiceæ spectaculum acerbum, & miserum, & graue toti Asiæ prouinciæ, grandis natu parens adductus ad supplicium, ex altera parte filius; ille quòd pudicitiam liberorũ, hic quòd uitam patris, famamq; sororis defenderet. flebat uterq;, non de suo supplicio, sed pater de filij morte, de patris filius. quid lacrymarum ipsum Neronem putatis profudisse? quem fletum totius Asiæ fuisse? quem luctum, & gemitũ Lampsacenorum? securi esse percussos homines innocẽtes, nobiles, socios populi R. atq; amicos, propter hominis flagitiosissimi singularem nequitiam, atq; improbissimã cupiditatem. nemo iam Dolabella neq; tui, neq; tuorum liberũ, quos tu miseros in egestate, atq; in solitudine reliquisti, misereri potest. Verres ne tibi tanti fuit, ut eius libidinem hominum innocentũ sanguine lui uelles? iccirco ne exercitũ, atque hostem relinquebas, ut tua ui, & crudelitate istius hominis improbissimi pericula subleuares? ꝗ. n. eũ tibi Quæstoris in locũ constitueras, iccirco tibi amicũ in perpetuũ

fore putasti? nesciebas, ab eo Cn. Carbonem Cos. cuius re uera Quæstor fuit, non modo relictum, sed etiam spoliatum auxiliis, nefarie oppugnatum, & proditum? expertus igitur es istius perfidiam tum, cum se ad inimicos tuos cōtulit, cum in te homo ipse nocēs acerrimū testimonium dixit, cum rationes ad ærariū nisi damnato te referre noluit. tantæ ne tuæ Verres libidines erunt, ut eas capere, ac sustinere nō prouinciæ populi R. non nationes exteræ possint? tu ne quod uideris, quod audieris, quod concupieris, quod cogitaris, nisi id ad nutum tuū præsto fuerit, nisi libidini tuæ cupiditatiq; paruerit, immittentur homines? expugnabuntur domus? ciuitates non modo pacatæ, uerum etiam sociorum, atque amicorum ad uim, atque ad arma confugient, ut ab se, atque ab liberis suis Legati populi R. scelus, atque libidinem propulsare possint? nam quæro abs te, circunsessus ne sis Lampsaci? cœperit ne domum, in qua diuersabare, illa multitudo incendere? uoluerint ne Legatum populi R. comburere uiuum Lampsaceni? negare non potes: habeo enim testimonium tuum, quod apud Neronem dixisti: habeo quas ad eundem literas misisti. recita hunc ipsum locum de testimonio. TESTIMONIVM C. VERRIS IN ARTEMIDORVM. NON MVLTO POST IN DOMVM. *bellum ne populo R. Lampsaceni ciues facere conabantur? deficere ab imperio ac nomine nostro uolebant? uideo enim, & ex iis, quæ legi, & audiui, intelligo; in qua ciuitate non modo Legatus populi R. circunsessus, non modo igni, ferro, manu, copiis oppugnatus, sed aliqua ex parte uiolatus sit, nisi publice satisfactum sit, ei*

ciuitati bellum indici,atq; inferri solere. quæ fuit igitur causa, cur cuncta ciuitas Lampsacenorum de concione, quemadmodũ tute scribis,domũ tuam cõcurreret ? tu.n. neq; in literis,quas Neroni mittis ; neq; in testimonio causam tanti tumultus ostẽdis ullã. obsessum te dicis: ignem allatũ, sarmenta circũdata,lictorem tuũ occisum esse dicis : prodeũdi tibi in publicum potestatem factã negas : causam huius tãti terroris occultas. nã si quam Rubrius iniuriam suo nomine,ac nõ impulsu tuo, & tua cupiditate fecisset: de tui comitis iniuria questum ad te potius, quàm te oppugnatũ uenirent. cum igitur,quæ causa illius tumultus fuerit,testes à nobis producti dixerint,ipse celarit: non ne causam hanc,quã nos proposuimus,tum illorũ testimonia,tum istius taciturnitas perpetua confirmat ? huic homini parcetis igitur iudices ? cuius tanta peccata sunt,ut ij,quibus iniurias fecerit,neq; legitimũ tempus expectare ad ulciscendum,neq; uim tantam doloris in posterũ differre potuerint. circunsessus es. à quibus ? à Lampsacenis : barbaris hominibus credo,aut ijs, qui populi R. nomen cõtemnerent : immo uero ab hominibus & natura,& cõsuetudine,et disciplina lenissimis: porrò autem populi R. conditione socijs, fortuna seruis, uoluntate supplicibus : ut perspicuum sit omnibus,nisi tanta acerbitas iniuriæ,tanta uis sceleris fuisset,ut Lampsaceni moriendum sibi potius,quàm perpetiendum putarent,nunquã illos in eum locum progressuros fuisse,ut uehementius odio libidinis tuæ, quàm metu Legationis mouerentur. nolite per deos immortales cogere socios, atque exteras nationes hoc uti perfugio: quo,nisi uos uindicatis,utentur necessario. Lampsacenos in istum nunquam

quam ulla res mitigasset, nisi eum pœnas Romæ daturũ credidissent. & si talem acceperant iniuriam, quam nulla lege satis digne persequi poterant: tamen incommoda sua uestris committere legibus, & iudicijs, quàm dolori suo permittere maluerunt. tu mihi, cum circunsessus à tam illustri ciuitate sis propter tuum scelus, atque flagitium; cum coegeris homines miseros, et calamitosos, qua si desperatis nostris legibus, & iudicijs, ad uim, ad manus, ad arma confugere; cũ te in oppidis, & ciuitatibus amicorum non Legatum populi R. sed tyrannum libidinosum, crudelemq; prabueris; cum apud exteras nationes imperij, nominisq; nostri famam tuis probris, flagitijsq; uiolaris; cum te ex ferro amicorum populi R. eripueris, atq; è flamma sociorum euolaris: hic tibi perfugium speras futurũ? erras. ut huc incideres, non ut hic conquiesceres, illi te uiuum exire passi sunt. & ais, iudicium esse factum, te iniuria circunsessum esse Lampsaci, quòd Philodamus cum filio condemnatus sit. quid, si doceo, si planum facio, teste homine nequam, uerũ ad hanc rem tamen idoneo (te ipso inquam teste docebo) te huius circũsessionis tuæ causam, & culpam in alios transtulisse, neq; in eos, quos tu insimularis, esse animaduersum? iam nihil te iudiciũ Neronis adiuuat. recita quas ad Neronẽ literas misit. EPISTOLA C. VERRIS AD NERONEM. THEMISTAGORAS ET THESSALVS. *Themistagoram, & Thessalũ scribit populum concitasse: quem populum? qui te circũsedit, qui te uiuum comburere conatus est. ubi hos persequeris? ubi accusas? ubi defendis ius, nomenq; Legati? in Philodami iudicio dices id actum. cedo mihi ipsius Ver-*

ris testimonium. uideamus, quid idem iste iuratus dixerit. recita. AB ACCVSATORE ROGATVS, RESPONDIT: IN HOC IVDICIO NON PERSEQVI: SIB IN ANIMO ESSE ALIO TEMPORE PERSEQVI. quid igitur te iuuat Neronis iudicium? quid Philodami damnatio? Legatus cum esses circũsessus; cumq;, quẽadmodum tute ad Neronem scripsisti, populo R. cõmuniq; causæ Legatorũ facta esset iniuria insignis: non es persecutus: dicis tibi in animo esse alio tempore persequi. quod fuit id tempus? quando es persecutus? cur imminuisti ius Legationis? cur causam populi R. deseruisti, ac prodidisti? cur iniurias tuas coniunctas cum publicis reliquisti? nó ne te ad senatũ causam deferre, non de tã atrocibus iniurijs conqueri, non eos homines, qui populũ concitarant, Consulum literis euocãdos curare oportuit? nuper M. Aurelio Scauro postulante, quòd is Ephesi se Quæstorem ui prohibitum esse dicebat, quo minus è fano Dianæ seruum suum, qui in illud asylum confugisset, abduceret: Pericles Ephesius homo nobilissimus Romam euocatus est, ꝗ auctor iniuriæ illius fuisse argueretur. tu, si te Legatum ita Lampsaci tractatum esse senatum docuisses, ut tui comites uulnerarentur, lictor occideretur, ipse circunsessus penè incenderere, eius autẽ rei duces, & auctores, & principes fuisse, quos scribis, Themistagoram & Thessalum: quis non cõmoueretur? quis nõ ex iniuria, quæ tibi esset facta, sibi prouideret? quis nõ in ea re causam tuam, periculum cõmune agi arbitraretur? etenim nomen Legati eiusmodi esse debet, quod non modo inter sociorum iura, sed etiam inter hostium tela

incolume uersetur. magnum hoc Lampsacenum crimen est libidinis, atq; improbissimæ cupiditatis. accipite nunc auaritiæ propemodũ in suo genere non leuius. Milesios nauem poposcit, quæ eum præsidij causa Myndũ prosequeretur. illi statim myoparonem egregiũ de sua classe, ornatum, atq; armatũ dederunt. hoc præsidio Myndũ profectus est. nam quid Milesijs lanæ publicæ abstulerit, item de sumptu in aduentum, de cõtumelijs, & iniurijs in magistratum Milesium, tametsi dici tum uere, tũ grauiter, & uehementer potest, tamẽ dicere prætermittam, eaq; omnia testibus integra reseruabo. illud, quod neq; taceri ullo modo potest, neq; dici pro dignitate, cognoscite. milites remigesq; Miletũ Myndo pedibus reuerti iubet: ipse myoparonem pulcherrimum de decem Milesiorũ nauibus electũ, L. Magio, et L. Rabio, qui Myndi habitabãt, uendidit. hi sunt homines, quos nuper senatus in hostium numero censuit habendos. hoc illi nauigio ad omnes populi R. hostes usq; ab Dianio, quod in Hispania est, ad Sinopem, quæ in Ponto est, nauigauerunt. o dij immortales, incredibilem auaritiam, singularemq; audaciam. nauem tu de classe populi R. quã tibi Milesia ciuitas, ut te prosequeretur, dedisset, ausus es uendere? si te magnitudo maleficij, si te hominũ existimatio non mouebat, ne illud quidem cogitabas, huius improbissimi furti, huius adeo nefariæ prædæ tã illustrẽ, ac tã nobilẽ ciuitatẽ testem futuram? an, quia tũ Cn. Dolabella in eũ, qui ei myoparoni præfuerat, Milesijsq; rẽ gestã renũtiarat, animaduertere tuo rogatu conatus est, renũtiationemq; eius, quæ erat in publicas literas relata illorũ legibus, tolli iusserat: iccirco te ex hoc crimine elapsum esse arbitrabare? multũ te ista

fefellit opinio, & quidé multis in locis: semper enim existimasti, et maxime in Sicilia, satis cautum tibi ad defensionem fore, si aut referri aliquid in literas publicas uetuisses, aut, quod relatum esset, tolli coegisses. hoc quàm nihil sit, tametsi ex multis Siciliæ ciuitatibus priore actione didicisti, tamen etiam in hac ipsa ciuitate cognosce. sunt illi quidem dicto audientes, quandiu adsunt ij, qui imperant. simul ac discesserunt, non solum illud perscribunt, quod tum prohibiti sunt, sed etiam causam adscribunt, cur non tum in literas relatum sit. manent istæ literæ Mileti: manent, &, dum erit illa ciuitas, manebunt: decem enim naues iussu L. Murenæ populus Milesius ex pecunia uectigali populi R. fecerat, sicut pro sua quæq; parte Asiæ cæteræ ciuitates. quam ob rem unam ex decé non prædonum repentino aductu, sed Legati latrocinio, non ui tempestatis, sed hac horribili tempestate sociorum amissam, in literas publicas retulerunt. sunt Romæ Legati Milesij, homines nobilissimi, ac principes ciuitatis: qui tametsi mensem Februarium & Consulum designatorum nomen expectant, tamen hoc tantum facinus nõ modo negare interrogati, sed ne producti quidem reticere poterunt. dicent inquam & religione adducti, & legum domesticarum metu, quid illo myoparone factum sit. ostendent, C. Verrem in ea classe, quæ contra piratas ædificata sit, piratã ipsum cõsceleratum fuisse. C. Malleolo Quæstore Cn. Dolabellæ occiso, duas sibi hæreditates uenisse arbitratus est, unam quæstoriæ procurationis (nam à Dolabella statim Proquæstore iussus est esse) alteram tutelæ: nam cum pupilli Malleoli tutor esset, in bona eius impetum fecit: nam Malleolus in prouinciam sic

copiose profectus erat, ut domi prorsus nihil relinque=ret. præterea pecunias occuparat apud populos, & syn=graphas fecerat: argenti optimi cælati grande pondus se cũ tulerat (nam ille quoq; sodalis istius erat in hoc mor=bo, & cupiditate) grande pondus argenti, familiam ma gnã, multos artifices, multos formosos homines reliquit. iste, quod argenti placuit, inuasit: quæ mancipia uoluit, abduxit: uina, cæteraq;, quæ in Asia facillime comparan tur, quæ ille reliquerat, asportauit: reliqua uendidit, pe=cuniam exegit. cũ ad HS XX quinquies redegisse con staret: ut Romam rediit, nullam literam pupillo, nullam matri eius, nullam tutoribus reddidit: seruos artifices pu pilli cũ haberet domi, circũpedes autem homines formo sos, & literatos, suos esse dicebat, se emisse. cũ sæpius ma=ter, & auia pueri postularent, uti, si non redderet pecu=niam, nec rationem daret, diceret saltẽ, quantũ pecuniæ Malleoli deportasset: multis efflagitatus aliquando dixit, HS decies: deinde in codicis extrema cera nomen infimũ in flagitiosa litura fecit: expensa Chrysogono seruo HS sexcenta millia, accepta pupillo Malleolo retulit. quomo do ex decies HS sexcenta sint facta, quomodo DC eo dem modo quadrarint (ut illa de Cn. Carbonis pecunia reliqua HS sexcenta facta) quomodo Chrysogono expẽ sa lata sint, cur id nomen infimũ, in lituraq; sit, uos exi=stimabitis. tamen HS sexcenta millia cũ accepta retulis set, HS quinq; millia soluta non sunt. homines, posteaq̃ reus factus est, alij redditi, alij etiam nũc retinentur: pe culia omniũ, uicariiq; retinentur. hæc est istius præclara tutela. en cui tuos liberos committas, en memoria mor=tui sodalis, en metus uiuorum existimationis. cum tibi se

tota Asia spoliandam ac uexandam tradidisset; cum tibi exposita esset omnis ad prædandum Pamphylia: contentus his tam opimis rebus non fuisti? manus à tutela, manus à pupillo, manus à sodalis filio abstinere non potuisti? iam te non Siculi, non aratores (ut dictitas) circũueniunt, non ij, qui decretis, edictisq́; tuis in te concitati, infestiq́; sunt: Malleolus à me productus, & mater eius atq; auia: quæ miseræ, flentes, euersum à te puerũ patrijs bonis esse dixerunt. quid expectas? an, dum ab inferis ille Malleolus existat, atq; abs te officia tutelæ, sodalitatis, familiaritatisq́; flagitet? ipsum putato adesse. homo auarissime & spurcissime, redde bona sodalis filio, si non, quæ abstulisti; at, quæ confessus es. cur cogis sodalis filiũ hanc primam in foro uocem cum dolore et querimonia emittere? cur sodalis uxorem, sodalis socrum, domum deniq; totam sodalis mortui contra te testimonium dicere? cur pudentissimas, lectissimasq́; fœminas in tantum uirorũ conuentum insolitas, inuitasq; prodire cogis? recita omnium testimonia. TESTIMONIVM MATRIS ET AVIAE. *Proquæstore uero quomodo iste cõmune Miliadum uexarit, quomodo Lyciam, Pamphyliã, Pisidiam, Phrygiamq́; totam frumento imperando, æstimando hac sua, quã tum primum excogitauit, Siciliensi æstimatione, afflixerit, non est necesse demonstrare uerbis. hoc scitote, his nominibus, quæ res per eũ gestæ sunt, cum iste ciuitatibus frumentum, coria, cilicia, saccos imperaret, neque ea sumeret, pro his rebus pecuniam exigeret, his nominibus solis Cn. Dolabellæ HS ad tricies litem esse æstimatam. quæ omnia, etiam si uoluntate Dolabellæ fiebant, per istum omnia tamen gerebantur. consi-*

ſtam in uno nomine:multa ſunt ex eodem genere.recita. DE LITIBVS AESTIMATIS CN. DOLABELLAE PR. POPVLO R. PECVNIAE REDACTAE. QVOD A' COMMVNI MILIADVM. *te hæc coegiſſe,te æſtimaſſe,tibi pecuniã numeratam eſſe dico:eademq; ui, & iniuria cum pecunias maximas cogeres, per omnes partes prouinciæ te,tanquam aliquam calamitoſam tempeſtatem,peſtemq;peruaſiſſe demonſtro.itaq;* M.Scaurus,*qui* Cn.Dolabellam *accuſauit,iſtum in ſua poteſtate ac ditione tenuit.homo adoleſcens,cum iſtius in inquirendo multa furta,ac flagitia cognoſceret,fecit perite, & callide, uolumen eius rerum geſtarum maximum iſti oſtendit, ab homine,quæ uoluit,in* Dolabellam *abſtulit,iſtum teſtem produxit:dixit iſte,quæ uelle accuſatorem putauit. quo ex genere mihi teſtium,qui cum iſto furati ſunt, ſi uti uoluiſſem,magna copia fuiſſet,qui,ut ſe periculo litium,coniunctione criminum liberarent,quo ego uellẽ, deſcenſuros pollicebantur.eorum ego uoluntatem omnium repudiaui:non modo proditori,ſed ne perfugæ quidem locus in meis caſtris cuiquam fuit. forſitan meliores illi accuſatores habẽdi ſunt,qui hæc omnia fecerunt. ſed ego defenſorem in mea perſona, non accuſatorẽ maxime laudari uolo.rationes ad ærariũ, antequã* Dolabella *condemnatus eſt,non audet referre.impetrat à ſenatu,ut dies ſibi prorogaretur,ꝙ tabulas ſuas ab accuſatoribus* Dolabellæ *obſignatas diceret:perinde quaſi exſcribendi poteſtatẽ non haberet.ſolus eſt hic , qui nunquam rationes ad ærariũ referat.audiſtis quæſtoriã rõnem tribus uerſiculis relatam:*Legationis,*non niſi condemnato,*

& eiecto eo, qui possset reprehendere: nunc deniq; Præturæ: quam ex S.C. statim referre debuit, usq; ad hoc tempus nõ retulit, Quæstorem se in senatu expectare dixit. perinde quasi non, ut Quæstor sine Prætore posset referre, ut tu Hortensi, ut omnes, eodem modo sine Quæstore Prætor. dixit, idem Dolabellam impetrasse. omen magis patribus conscriptis, quàm causa placuit. probauerũt. uerũ Quæstores quoq; iam pridem uenerunt: cur non retulisti? illarum rationum ex ea fece legationis, quæstoriæq; tuæ procurationis illa sunt nomina, quæ Dolabellæ necessario sunt æstimata. EX LITIBVS AESTIMATIS DOLABELLAE PR. ET PRO PR. *ꝙ minus Dolabella Verri acceptum retulit, quàm Verres illi expensum tulerit, HS quingenta triginta quinq; millia: & quòd plus fecit Dolabella Verrem accepisse, quàm iste in suis tabulis habuit, HS ducenta triginta duo millia: & ꝙ plus frumenti fecit accepisse istũ HS decies & octingenta millia, quod tu homo castissimus aliud in tabulis habebas. hinc illæ extraordinariæ pecuniæ, quas nullo duce, tamen aliqua ex particula inuestigamus, redundarunt. hinc ratio cũ Q. & Cn. Posthumijs, Curtijs, multis nominibus, quorũ in tabulis iste habet nullum. hinc HS quater decies P. Tadio numerata Athenis, testibus planum faciam. hinc empta apertissime Præturæ: nisi forte id etiam dubiũ est, quomodo iste Prætor factus sit. homo scilicet aut industria, aut opera probata, aut frugalitatis existimatione præclara, aut denique, id quod leuissimũ est, assiduitate, qui ante Quæsturam cum meretricibus lenonibusq; uixisset, Quæsturam ita gessisset, quemadmodũ cognouistis, Romæ post Quæ=*

ſturam illam nefariam uix triduum conſtitiſſet, abſens non in obliuione iacuiſſet, ſed in aſſidua cõmemoratione omnibus omnium flagitiorum fuiſſet: is repente, ut Romam uenit, gratis Prætor factus eſt. alia porrò pecunia, ne accuſaretur, data. cui ſit data, nihil ad me, nihil ad rem pertinere arbitror: datam quidem eſſe, tum inter omnes recenti negotio facile conſtabat. homo ſtultiſſime & amentiſſime, tabulas cum conficeres, & cum extraordinaria pecunia crimẽ ſubterfugere uelles: ſatis te elapſurum omni ſuſpicione arbitrabare, ſi, quibus pecuniã credebas, ijs expenſum nõ ferres, neq; in tuas tabulas ullum nomen referres, cum tot tibi nominibus acceptum Curtij referrent? quid proderat tibi te expenſum illis non tuliſſe? an tuis ſolis tabulis te cauſam dicturum exiſtimaſti? Verum ad illam iam ueniamus præclaram Praturam, criminaq; ea, quæ notiora ſunt his, qui adſunt, q̃ nobis, qui meditati ad dicendũ paratiq; uenimus. in quibus, non dubito, quin offenſionem negligentiæ uitare, atq; effugere non poſſim. multi. n. ita dicent: de illo nihil dixit, in quo ego interfui: illam iniuriam non attigit, quæ mihi, aut quæ amico meo facta eſt: quibus ego in rebus interfui. his omnibus, qui iſtius iniurias norunt, hoc eſt populo R. uniuerſo, me uehementer excuſatum uolo, non negligentia mea fore, ut multa prætercam, ſed ꝙ alia teſtibus integra reſeruari uelim, multa autẽ propter rationem breuitatis, ac tẽporis prætermittenda exiſtimem. fatebor etiã illud inuitus, me prorſus, cum iſte punctum tẽporis nullũ uacuũ peccato prætrire paſſus ſit, omnia, quæ ab iſto cõmiſſa ſunt, nõ potuiſſe cognoſcere. quapropter ita me de Præturæ criminibus auditote, ut ex utro=

que genere, & iuris dicendi, & sartorum tectorum exi=gendorum, ea postuletis, quæ maxime digna sunt eo reo, cui paruũ ac mediocre obyci nihil oporteat. nam ut Præ tor factus est, qui auspicato à Chelidone surrexisset, for=tem nactus est urbanæ prouinciæ, magis ex sua & Che=lidonis, quàm ex populi R. uoluntate. qui principio qua=lis in edicto cõstituẽdo fuerit, cognoscite. P. Annius Asel lus mortuus est C. Sacerdote Prætore. is cũ haberet uni=cam filiam, neq; census esset: quod eum natura hortaba tur, lex nulla prohibebat, fecit, ut filiam bonis suis hære=dem institueret. hæres erat filia: faciebant omnia cũ pu pilla, legis æquitas, uoluntas patris, edicta Prætorũ, con=suetudo iuris eius, quod erat tum, cum Asellus est mor=tuus. iste Prætor designatus (utrum admonitus, an tenta tus, an, qua est iste sagacitate in his rebus, sine duce ullo, sine iudice peruenerit ad hanc improbitatem, nescio: uos tantũ hominis audaciam, amentiamq; cognoscite) appel=lat hæredem L. Annium, qui erat institutus secundum fi liam: nõ enim mihi persuadetur, istum ab illo prius ap=pellatũ. dicit, se posse ei cõdonare edicto hæreditatem: do cet hominem, quid possit fieri. illi bona res, huic uendibi lis uidebatur. iste tametsi singulari est audacia, tamẽ ad pupillæ matrem summittebat, malebat pecuniã accipere, ne quid noui ediceret, quàm ut hoc edictum tam impro=bum, & inhumanũ interponeret. tutores, pecuniam Præ tori si pupillæ nomine dedissent, grandem præsertim, quemadmodũ in rationem inducerent, quemadmodum sine periculo suo dare possent, non uidebant: simul & istum fore tam improbum non arbitrabantur. sæpe ap=pellati, pernegauerunt. iste ad arbitrium eius, cui condo=

narat hæreditatem ereptam liberis, quàm æquum edi-ctum scripserit, quæso cognoscite. CVM INTELLIGAM, LEGEM VOCONIAM. *quis unquam crederet Verrem mulierũ aduersariũ futurum? an ideo aliquid cõtra mulieres fecit, ne totũ edictum ad Chelidonis arbitriũ scriptũ uideretur? cupiditati hominũ ait se obuiã ire. quid potius nõ modo his temporibus, sed etiam apud maiores nostros? quis tam remotus fuit à cupiditate? dic quæso cætera: delectat. n. me hominis grauitas, scientia iuris, auctoritas.* QVI AB A. POSTHVMIO, Q. FVLVIO CENSORIBVS POSTVE EA, FECIT, FECERIT. *fecit, fecerit? quis unquã edixit isto modo? quis unquã eius rei fraudem, aut periculum proposuit edicto, quæ neq; post edictum, neq; ante edictum prouideri potuit? iure, legibus, auctoritate omniũ, qui cõsulebantur, testamentũ P. Annius fecerat nõ improbum, nõ inofficiosum, nõ inhumanum. quod si ita fecisset, tamen post illius mortem nihil de testamẽto illius noui iuris cõstitui oporteret. Voconia lex te uidelicet delectabat: imitatus esses illum ipsum C. Voconium, qui lege sua hæreditatem ademit nulli neq; uirgini, neq; mulieri: sanxit in posterũ: qui post eos Censores census esset, ne quis hæredem uirginem, ne ue mulierem faceret. in lege Voconia non est, fecit, fecerit: neque in ulla præteritum tempus reprehenditur, nisi eius rei, quæ sua sponte scelerata ac nefaria est, ut, etiam si lex non esset, magnopere uitanda fuerit. atque in his rebus multa uidemus ita sancta esse legibus, ut ante facta in iudicium non uocentur. Cornelia, testamentaria, nummaria, cæteræ complures, in quibus non ius aliquod nouum*

populo cõstituitur, sed sancitur, ut quod semper malum facinus fuerit, eius quæstio ad populum pertineat ex certo tempore. de iure uero ciuili si quis noui quid instituit, omnia, quæ ante acta sunt, rata esse patitur. cedo mihi leges Atinias, Furias, Fussias, ipsam, ut dixi, Voconiam, omnes præterea de iure ciuili: hoc reperies in omnibus statui ius, quo post eam legem populus utatur. qui plurimũ tribuunt edicto, Prætoris edictum legem annuã dicunt esse. tu edicto plus cõplecteris, q̃ lege. si finem edicto Prætoris afferunt Calendæ Ianuarij, cur non initium quoq; edicti nascitur à Calendis Ianuarij? an in eum annum progredi nemo poterit edicto, quo Prætor alius futurus est: in illũ, quo alius Prætor fuit, regredietur? ac si hoc iuris nõ unius causa hominis edixisses, cautius cõposuisses. scribis, si quis hæredem fecit, fecerit. quid, si plus legarit, q̃ ad hæredem, hæredes'ue perueniat, quod per legem Voconiã ei, qui census sit, licet? cur hoc, cũ in eodem genere sit, nõ caues? quia non generis, sed hominis causam uerbis amplecteris: ut facile appareat, te pretio esse cõmotum. atq; hoc si in posterum edixisses, minus esset nefarium, tamen esset improbum. sed tum uituperari posset, in dubiũ uenire non posset: nemo enim cõmitteret. nunc est eiusmodi edictum, ut quiuis intelligat, nõ populo esse scriptum, sed P. Annij secundis hæredibus. itaq; cum à te caput illud tam multis uerbis mercenario proœmio esset ornatum: ecquis est inuentus postea Prætor, qui illud idem ediceret? nõ modo nemo edixit, sed ne metuit quidem quisquã, ne quis ediceret: nam post te Prætorem multi testamenta eodem modo fecerũt, in his nuper Annia ea de multorum propinquorum sententia, pecuniosa

mulier, quae censa non erat, testamento fecit hæredem filiã. itaq; hoc magnum iudiciũ hominum de istius singulari improbitate, quod Verres sua sponte instituisset, id neminem metuisse, ne quis reperiretur, qui istius institutũ sequi uellet: solus enim tu inuentus es, cui non satis fuerit corrigere uoluntates uiuorũ, nisi etiam rescinderes mortuorum. tu ipse ex Siciliensi edicto hoc sustulisti: uoluisti, ex improuiso si quæ res natæ essent, ex urbano edicto decernere. quã postea tu tibi defensionem relinquebas, in ea maxime offendisti, cum tuam auctoritatem tute ipse edicto prouinciali repudiabas. atq; ego non dubito, quin ut mihi, cui filia maxime cordi est, res hæc acerba uideatur, atq; indigna, sic unicuiq; uestrum, qui simili sensu, atq; indulgentia filiarum cõmouemini: quid enim natura nobis iucundius, quid charius esse uoluit? quid est dignius, in quo omnis nostra diligentia, indulgentiaq; cõsumatur? homo importunissime cur tantã iniuriam P. Annio mortuo fecisti? cur hũc dolorem cineri eius, atq; ossibus inussisti, ut liberis eius bona patria, uolũtate patris, iure, legibus tradita, eriperes, & cui tibi esset cõmodum, condonares? quibuscum uiui bona nostra partimur, ijs Prætor adimere nobis mortuis bona, fortunasq; poterit? nec petitionem, inquit, nec possessionẽ dabo. eripies igitur pupillæ togam prætextam? detrahes ornamẽta non solum fortunæ, sed etiã ingenuitatis? miramur ad arma contra istũ hominem Lampsacenos isse? miramur istum de prouincia decedentẽ clam Syracusis profugisse? nos si alienã uicẽ pro nostra iniuria doleremus, uestigiũ istius in foro esset relictum? pater dat filiæ: prohibes. leges sinunt: tamẽ te interponis. de suis bonis ita dat, ut ab iure

non abeat: quid habes, quod reprehendas? nihil opinor. at ego concedo: prohibe, si potes, si habes qui te audiat, si potest tibi dicto audiens esse quisquam. eripias tu uoluntatem mortuis? bona uiuis? ius omnibus? hoc populus R. non manu uindicasset, nisi te huic tẽpori, atq; huic iudicio reseruasset? posteaquam ius prætorium constitutum est, semper hoc iure usi sumus, si tabulæ testamenti nõ proferrentur, tum uti proximum quẽq; potissimum hæredem esse oporteret: si is intestato mortuus esset, ita secũdum eum possessio daretur. quare hoc sit æquissimũ, facile est docere: sed in re tam usitata, satis est ostẽdere, omnes antea ius ita dixisse, et hoc uetus edictum, translatitiumq; esse. cognoscite aliud hominis in re uetere edictũ nouũ: et simul, dum est unde ius ciuile discatur, adolescentes ei in disciplinã tradite. mirum est hominis ingenium, mira prudẽtia. Minutius quidã mortuus est ante istum Prætorem. eius testamẽtum erat nullum: lege hæreditas ad gentem Minutiam ueniebat. si habuisset iste edictum, quod ante istum, & postea omnes habuerunt: possessio Minutiæ genti esset data. si quis testamento se hæredem esse arbitraretur, quod tum nõ extaret, lege ageret in hæreditatem, aut, pro præde litis uindiciarũ cum satis accepisset, sponsionem faceret. ita de hæreditate certaret. hoc opinor iure et maiores nostri, et nos semper usi sumus. uidete, ut hoc iste correxerit. cõponit edictum ijs uerbis, ut quiuis intelligere possit, unius hominis causa cõscriptum esse: tantũ ꝙ hominem nõ nominat: causam quidem totã perscribit: ius, consuetudinẽ, æquitatẽ, edicta omniũ neglegit. EX EDICTO VRBANO. SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR: SI POSSES-

SOR SPONSIONEM NON FACIET. *iā quid id ad Prætorē, uter poſſeſſor ſit? nō ne id quæri oportet, utrū poſſeſſorē eſſe oporteat? ergo quia poſſeſſor eſt, nō moues poſſeſſione: ſi poſſeſſor nō eſſet, nō dares: nuſquā .n. ſcribis, neq; tu aliud quicquā edicto amplecteris, niſi eā cauſam, pro qua pecuniā acceperas. iā hoc ridiculum eſt.* SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR; ET TABVLAE TESTAMENTI OBSIGNATAE NON MINVS MVLTIS SIGNIS, QVÀM È LEGE OPORTEAT, AD ME PROFERENTVR: SECVNDVM TABVLAS TESTAMENTI POTISSIMVM HAEREDITATEM DABO. *hoc translatitium eſt. ſequi illud oportet: ſi tabulæ teſtamenti non proferentur. quid ait? ſe ei daturum qui ſe dicat hæredem eſſe. quid ergo intereſt, proferātur, nec ne? ſi protulerit, uno ſigno ut ſit minus, quàm ex lege oportet: non des poſſeſſionem: ſi omnino tabulas non proferet, dabis. quid nūc dicam? neminem unquam poſtea alium edixiſſe? ualde ſit mirum, neminem fuiſſe, qui iſtius ſe ſimilem dici uellet. ipſe in Sicilienſi edicto hoc non habet: exegerat enim iam mercedē. item, ut illo edicto, de quo ante dixi in Sicilia de hæreditatum poſſeſſionibus dandis, edixit idem, quod omnes Romæ præter iſtū.* EX EDICTO SICILIENSI. SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR. *at per deos immortales quid eſt, quod de hoc dici poſſit? iterum enim iam quæro abs te, ſicut modo in illo capite Anniano de mulierum hæreditatibus, nunc in hoc de hæreditatum poſſeſſionibus, cur ea capita in edictum prouinciale transferre*

nolueris. utrum, digniores homines existimasti eos, qui habitabant in prouincia, q̃ nos, qui æquo iure uteremur: an aliud Romæ æquum est, aliud in Sicilia? nõ enim hoc potest hoc loco dici, multa esse in prouincijs aliter edicenda, non de hæreditatum quidem possessionibus, nõ de mulierum hæreditatibus: nam utroq; genere uideo non modo cæteros, sed te ipsum totidem uerbis edixisse, quot uerbis edici Romæ solet. quæ Romæ magna cũ infamia, pretio accepto edixeras, ea sola te, ne gratis in prouincia male audires, ex edicto Siciliensi sustulisse uideo. & cum edictum totum eorum arbitratu, quandiu fuit designatus, componeret, qui ab isto ius ad utilitatem suam nundinarentur: tum uero in magistratu contra illud edictum suum sine ulla religione decernebat. itaq; L. Piso multos codices impleuit earum rerum, in quibus ita intercessit, quòd iste aliter, atque ut edixerat, decreuisset. quod uos oblitos esse non arbitror, quæ multitudo, qui ordo ad Pisonis sellam isto Prætore solitus sit conuenire. quem iste collegam nisi habuisset, lapidibus coopertus esset in foro. sed eo leuiores istius iniuriæ uidebantur, quòd erat in æquitate, prudentiaq; Pisonis paratissimum perfugium, quo sine labore, sine molestia, sine impensa, etiam sine patrono homines uterentur. nam quæso redite in memoriam iudices, quæ libido istius in iure dicendo fuerit, quæ uarietas decretorum, quæ nundinatio, quàm inanes domus eorum omnium, qui de iure ciuili consuli solent, quàm plena, atque referta Chelidonis: à qua muliere, cum erat ad eum uentum, et in aurem eius insusurratũ, aliàs reuocabat eos, inter quos iam decreuerat, decretumq; mutabat; aliàs inter alios contrarium sine ulla

religione decernebat, ac proximis paulo ante decreuerat. hinc illi homines erant, qui etiam ridiculi inueniebantur ex dolore. quorum alij, ut audistis, negabant mirandum esse, ius tam nequam esse Verrinũ: alij etiam frigidiores erant: sed quia stomachabantur, ridiculi uidebãtur esse, cum Sacerdotem execrabantur, qui Verrem tam nequã reliquisset. quæ ego non cõmemorarem (neq;.n. perfacete dicta, neq; porrò hac seueritate digna sunt) nisi uos illud uellem recordari, istius nequitiam, & iniquitatem tum in ore uulgi, atq; in cõmunibus prouerbijs esse uersatam. *In plebem uero Romanam utrum superbiam prius memorem, an crudelitatem? sine dubio crudelitas grauior est, atque atrocior. oblitos ne igitur hos putatis esse, quemadmodum sit iste solitus uirgis plebem Romanam concidere? quam rem etiam Tribunus pl. in concione egit, cũ eum, quem uirgis iste ceciderat, in prospectũ populi R. produxit. cuius rei cognoscendæ faciam uobis suo tempore potestatem. superbia uero qua fuerit, quis ignorat? quemadmodum is tenuissimũ quenq; contempserit, despexerit, liberum esse nunquam duxerit. P. Trebonius uiros bonos, & honestos complures fecit hæredes: in his fecit suum libertum. is A. Treboniũ fratrem habuerat proscriptum. ei cum cautũ uellet, scripsit, ut hæredes iurarent, se curaturos, ut ex sua cuiusq; parte ne minus dimidium ad A. Trebonium fratrem illum proscriptũ perueniret. libertus iurat: cæteri hæredes adeũt ad Verrem: docent, nõ oportere se iurare facturos esse quod cõtra legẽ Corneliã esset, quæ proscriptũ iuuari uetat: impetrant, ut ne iurent. dat his possessioné. id ego nõ reprehendo: etenim erat iniquum, homini proscripto, egenti,*

de fraternis bonis quicquam dari: & ille libertus, nisi ex testamento patroni iurasset, scelus se facturum arbitrabatur. itaq; ei Verres possessionē hæreditatis negat se daturum, ne posset patronum suum proscriptum iuuare: simul ut esset pœna, ꝙ alterius patroni testamento obtemperasset. das possessioné ei, qui non iurauit. concedo: prætoriū est. adimis tu ei, qui iurauit? quo exemplo? proscriptum iuuat: lex est: pœna est. quid ad eum, qui ius dicit? utrum reprehendis, quòd patronum iuuabat eum, qui tū in miserijs erat: an, ꝙ alterius patroni mortui uoluntatem conseruabat, à quo summum beneficium acceperat? utrum horum reprehendis? & hoc tum de sella uir optimus dixit, equiti R. tam locupleti libertinus sit homo hæres? modestum ordinem, ꝙ illinc uiuus surrexit. possum sexcenta decreta proferre, in quibus, ut ego pecuniam nō dicam intercessisse, ipsa decretorum nouitas iniquitasq; declarat. uerū ut ex uno de cæteris coniecturam facere possitis, id quod priore actione cognostis, audite. C. Sul*pitius* Olympius *fuit. is mortuus est* C. Sacerdote Præto*re, nescio an ante, q̃* Verres Præturam *petere cœperit. fecit hæredem* M. Octauium Ligurem. Ligur *hæreditatē adijt, possedit* Sacerdote Prætore *sine ulla controuersia. posteaquam* Verres *magistratum inijt: ex edicto istius, quod edictum* Sacerdos *non habuerat,* Sulpitij *patroni filia sextam partem hæreditatis ab* Ligure *petere cœpit.* Ligur *non aderat.* L. *frater eius causam agebat: aderant amici, propinqui. dicebat iste, nisi cum muliere decideretur, in possessionem se ire iussurū.* L. Gellius *causam* Liguris *defendebat: docebat, edictum eius non oportere ad eas hæreditates ualere, quæ ante eum* Prætorem *ue=*

nissent: si hoc tum fuisset edictum, fortasse Ligurem hæreditatem aditurum non fuisse. æqua postulatio, summa hominum auctoritas pretio superabatur. uenit Romam Ligur: non dubitabat, quin, si ipse Verrem conuenisset, æquitate causæ, & auctoritate sua cómouere hominem posset: domum ad eum uenit: rem demonstrat: quàm pridé sibi hæreditas uenisset, docet: quod facile in causa æquissima homini ingenioso fuit: multa, quæ quemuis mouere possent, dixit: ad extremum petere cœpit, ne usq; eò suam auctoritatem despiceret, gratiamq; contemneret, ut se tanta iniuria afficeret. homo Liguré accusare cœpit, qui in re aduentitia, atq; hæreditaria tam diligens, tam attentus esset: debere eum diebat suam quoq; rationé ducere: multa sibi opus esse, multa canibus suis, quos circa se haberet. non possum illa planius commemorare, quàm ipsum Liguré pro testimonio dicere audistis. quid enim Verres? utrum ne his quidem testibus credetur, an hæc ad rem non pertinent? non M. Octauio? non L. Liguri? quis nobis credet? cui nos? quid est Verres, quod planũ fieri testibus possit, si hoc non fit? an id, quod dicunt, leue est? nihil leuius, quàm Prætorem urbis hoc iuris in suo magistratu constituere, omnibus ijs, quibus hæreditas uenerit, cohæredem Prætorem esse oportere. an uero dubitamus, quo ore iste cæteros homines inferiore loco, auctoritate, ordine, quo ore homines rusticanos ex municipijs, quo denique ore, quos nunquam liberos putauit, libertinos homines solitus sit appellare, qui ob ius dicendum M. Octauium Ligurem, hominem ornatissimum loco, ordine, nomine, uirtute, ingenio, copijs, poscere pecuniam non dubitarit? In sartis tectis uero

quemadmodũ sese gesserit, quid ego dicam? dixerũt, qui senserũt. sunt alij, qui dicant. notæ res, ac manifestæ prolatæ sunt, & proferuntur. dixit C. Fannius eques R. frater germanus Q. Titinij iudicis tui, tibi se pecuniam dedisse. recita testimonium C. Fannij. nolite C. Fannio dicẽti credere: noli inquam tu Q. Titini C. Fãnio fratri tuo credere: dicit enim rem incredibilem, C. Verrem insimulat auaritiæ, & audaciæ: quæ uitia uidentur in quẽuis potius, q̃ in istum conuenire. dixit Q. Tadius, homo familiarissimus patris istius, non alienus à matris eius genere, & nomine: tabulas protulit, quibus pecuniam se dedisse ostendit. recita nomina Q. Tadij. recita testimoniũ Q. Tadij. ne tabulis quidem Q. Tadij, nec testimonio credetur. quid igitur in iudicijs sequemur? quid ẽ aliud, omnibus omnia peccata, & maleficia cõcedere, nisi hoc, hominum honestissimorum testimonijs, & uirorum bonorum tabulis non credere? nam quid ego de quotidiano sermone, querimoniaq; populi R. loquar? de istius impudentissimo furto, seu potius nouo, ac singulari latrocinio? ausum esse in æde Castoris, celeberrimo, clarissimoq; monimento, quod templum in oculis, quotidianoq; aspectu populi R. est positum, quò sæpenumero senatus conuocatur, quò maximarum rerum frequentissimæ quotidie aduocationes fiunt, in eo loco, in sermone hominum audaciæ suæ monimentum æternum relinquere. Aedem Castoris iudices P. Iunius habuit tuendam, L. Sylla, Q. Metello Consulibus. is mortuus est: reliquit pupillũ paruum filium. cum L. Octauius, C. Aurelius Coss. ædes sacras locauissent, neq; potuissent omnia sarta tecta exigere, neq; ij Prætores, quibus erat negotium datum, C.

Sacerdos, & M. Cesius: factum est S.C. quibus de sartis tectis cognitum & iudicatum non esset, uti C. Verres, P. Celius Prætores cognoscerent, & iudicarēt. qua potestate iste permissa, ut ex C. Fannio, & ex Q. Tadio cognouistis, ueruntamen, cum esset omnibus in rebus apertissime impudentissimeq; prædatus, hoc uoluit clarissimum relinquere indicium latrociniorum suorum, de quo non audire aliquādo, sed uidere quotidie possemus. quæsiuit, quis ædem Castoris sartam tectam deberet tradere. Iunium ipsum mortuū esse sciebat: scire uolebat, ad quem illa res pertineret. audit pupillū esse filium. homo, qui semper ita palàm dictitasset, pupillos, & pupillas certissimā prædam esse Prætoribus, optatum negotium sibi in sinū delatum esse dicebat. monimentum illa amplitudine, illo opere quamuis sartum tectum, integrumq; esset, tamen aliquid se inuenturū in quo moliri, prædariq; posset, arbitrabatur. L. Rabonio ædem Castoris tradi oportebat. is casu pupilli Iunij tutor erat testamento patris. cū eo sine ullo intertrimento conuenerat iam, quemadmodum traderetur. iste ad se Rabonium uocat, quærit, ecquid sit, quòd à pupillo traditum non sit, quod exigi debeat. cum ille id, quod erat, diceret, facilem pupillo traditionem esse, signa, & dona comparere omnia, ipsum templum omni opere esse integrum: indignum isti uideri cœpit, ex tanta æde, tantoq; opere se non opimum præda, præsertim à pupillo, discedere. uenit ipse in ædem Castoris: considerat templum: uidet undique tectum, pulcherrime laqueatum: præterea cætera noua, atque integra: uersat se: quærit, quid agat. dicit ei quidam ex illis canibus, quos iste Liguri dixerat esse circa se multos: tu Verres, hic

quod moliare, nihil habes: nisi forte uis ad perpendiculũ columnas exigere. homo omnium rerum imperitus quærit, quid sit, ad perpendiculum. dicunt ei, fere nullam esse columnam, quæ ad perpendiculum esse possit. iam mehercule, inquit, sic agamus: columnæ ad perpendiculum exigantur. Rabonius, qui legem nosset, qua in lege numerus tantum columnarum traditur, perpendiculi mentio fit nulla; & qui non putaret sibi expedire, ita accipere, ne eodem modo reddendum esset: negat, id sibi deberi: negat, oportere exigi. iste Rabonium quiescere iubet: & simul ei nonnullam spem societatis ostendit. hominem modestum, & minime pertinacem facile coercet: columnas ita se exacturum esse cõfirmat. noua res, atq; improuisa, pupilli calamitas nuntiatur statim C. Mustio uitrico pupilli, qui nuper est mortuus; M. Iunio patruo, P. Potitio tutori, homini frugalissimo. hi rem ad uirum primariũ summo officio, ac uirtute præditum M. Marcellum, qui erat pupilli tutor, deferunt. uenit ad Verrem M. Marcellus: petit ab eo pro sua fide, ac diligẽtia pluribus uerbis, ne per summam iniuriam pupillũ Iunium fortunis patriis conetur euertere. iste, qui iam spe, & opinione prædam illam deuorasset, neq; ulla æquitate orationis, neq; auctoritate M. Marcelli commotus est: itaq;, quemadmodum ostendisset, se id exacturum esse respondit. cum sibi omnes ad istum allegationes difficiles, omnes aditus arduos, ac potius interclusos uiderent, apud quem non ius, non æquitas, non misericordia, non propinqui oratio, nõ amici uoluntas, non cuiusquam auctoritas pro pretio, non gratia ualeret: statuunt id sibi optimum esse factu, quod cuiuis uenisset in mentem; petere auxilium à Che=

lidone: quæ isto Prætore non modo in iure ciuili, priuatorumq; omnium controuersijs populo R. præfuit, uerum etiam in his sartis tectis dominata est. uenit ad Chelidonem C. Mustius eques R. publicanus, homo cum primis honestus: uenit M. Iunius patruus pueri, frugalissimus homo, & castissimus: uenit homo summo honore, pudore, & summo officio, spectatissimus ordinis sui P. Potitius tutor. o multis acerbam, o miseram, atq; indignam Præturam tuam. ut mittam cætera, quo tandem pudore tales uiros, quo dolore meretricis domum uenisse arbitramini? qui nulla conditione istam turpitudinem subissent, nisi officij, necessitudinisq; ratio coegisset. ueniunt, ut dico, ad Chelidonem. domus erat plena: noua iura, noua decreta, noua iudicia petebantur: mihi det possessionem, mihi ne adimat: in me iudicium ne det: mihi bona addicat. alij nummos numerabant: alij tabulas obsignabant. domus erat non meretricio conuentu, sed prætoria turba referta. simul ac potestas primum data est, adeũt hi, quos dixi: loquitur Mustius: rem demonstrat: petit auxilium: pecuniam pollicetur. respondit illa, ut meretrix, nõ inhumane: libenter ait se esse facturam, & se cũ isto diligenter sermocinaturã: reuerti iubet. tum discedunt. postridie reuertũtur. negat illa posse hominẽ exorari. permagnã eũ dicere ex illa re pecuniã confici posse. uereor, ne quis forte de populo, qui priori actione nõ affuit, hæc, quia propter insignẽ turpitudinẽ sunt incredibilia, fingi à me arbitretur. ea uos antea iudices cognouistis. dixit iuratus P. Potitius tutor pupilli Iunij, dixit M. Iunius tutor, & patruus. Mustius dixisset, si uiueret: sed pro Mustio, recẽti re de Mustio auditũ dixit L. Domitius: qui cũ

sciret me ex Mustio uiuo audisse, ꝙ eo sum usus plurimũ (etenim id iudiciũ, quod prope omnium fortunarũ suarum C. Mustius habuit, me uno defendente uicit) cũ hoc, ut dico, sciret L. Domitius me scire, ad eũ res omnes Mustium solitum esse deferre; tamen de Chelidone reticuit, quoad potuit; aliò responsionem suam deriuauit. tãtus in adolescente clarissimo, ac principe iuuentutis pudor fuit, ut aliquandiu, cum à me premeretur, omnia potius responderet, quàm Chelidonem nominaret. primo necessarios istius ad eum allegatos esse dicebat: deinde aliquando coactus Chelidonẽ nominauit. non te pudet Verres, eius mulieris arbitratu gessisse Præturam, quam L. Domitius ab se nominari uix sibi honestum esse arbitrabatur? reiecti à Chelidone, capiunt consilium necessariũ, ut suscipiant ipsi negotium. cum Rabonio tutore, quod erat uix HS quadraginta millium, transigunt HS ducentis millibus. refert ad istum rem Rabonius; ut sibi uidebatur, satis grandem pecuniam, & satis impudentem esse. iste, qui aliquanto plus cogitasset, male accipit uerbis Rabonium, negat eum sibi illa decisione satisfacere posse. ne multa, locaturũ se esse confirmat. tutores hæc nesciunt: quod actum erat cum Rabonio, putant id esse certissimum: nullam maiorem pupillo metuunt calamitatem. iste uero non procrastinat: locare incipit nõ proscripta, neq; edicta die, alienissimo tẽpore, ludis ipsis Romanis, foro ornato. itaq; renuntiat Rabonius illã decisionẽ tutoribus: accurrũt tamen ad tẽpus tutores: digitũ tollit Iunius patruus. isti color immutatus est: uultus, oratio, mens deniq; excidit: quid ageret, cœpit cogitare. si opus pupillo redimeretur, si res abiret ab eo mãcipe, quem ipse appo-

fuisset, sibi nullam prædam esse. itaq; excogitat: quid? nihil ingeniose, nihil quod quisquam possit dicere improbe, uel callide: nihil ab isto tectum, nihil ueteratorium expectaueritis: omnia aperta, omnia perspicua reperientur, impudentia, amentia, audacia. si pupillo opus redimitur, mihi præda de manibus eripitur. quod est igitur remedium? quod? ne liceat pupillo redimere. ubi illa consuetudo in bonis, prædibus, prædijsq; uendendis omnium Consulum, Censorum, Prætorum, Quæstorum *denique? ut optima conditione sit is, cuia res sit, cuiũ periculum? excludit eum solum, cui propè dicam soli potestatem factam esse oportebat: quid enim quisquam ad meam pecuniam me inuito aspirat? quid accedit? locatur opus id, quod ex mea pecunia reficiatur. ego me refecturum esse dico. probatio futura est tua, qui locas: prædibus & prædijs populo cautum est. & si non putas cautum: scilicet tu* Prætor *in mea bona, quos uoles, immittes? me ad meas fortunas defendendas accedere non sinas? operæpretium est ipsam legem cognoscere. dicetis eundem conscripsisse, qui illud edictum de hæreditate.* EX OPERE FACIVNDO. QVAE PVPILLI IVNII. *dic, dic quæso clarius.* C. VERRES PRAET. VRBIS ADDIDIT. *corriguntur leges censoriæ: quod enim uideo in multis ueteribus legibus,* Cn. Domitius, L. Metellus, L. Cassius, Cn. Seruilius Censores *addiderunt, uult aliquid eiusmodi* C. Verres. *dic quid addidit.* QVI DE L. MARTIO, M. PERPENNA CENSORIBVS REDEMERIT, SOCIVM NE ADMITTITO, NEVE EI PARTEM DATO, NEVE EI REDIMITO. *quid ita? ne*

uitiosum opus fieret? at erat probatio tua. ne parum locuples esset? at erat, & esset amplius, si uelles, populo cautum prædibus, et prædijs. hic te si res ipsa, si indignitas iniuriæ tuæ non cõmouebat, si pupilli calamitas, propinquorum lacrymæ, D. Bruti, cuius prædia subierant periculum, M. Marcelli tutoris auctoritas apud te ponderis nihil habebat: ne illud quidem animaduertebas, eiusmodi fore hoc peccatum tuũ, quod tu neq; negare posses (in tabulas enim retulisti) nec cum defensione aliqua confiteri. addicitur id opus HS DLX millibus, cum tutores HS LXXX millibus id opus ad illius hominis iniquissimi arbitrium se effecturos esse clamarent. etenim quid erat operis? id, quod uos uidistis. omnes illæ columnæ, quas dealbatas uidetis, machina apposita, nulla impensa deiectæ, eisdemq; lapidibus repositæ sunt. hoc tu HS DLX millibus locauisti. atqui in illis columnis dico esse quæ à tuo redemptore cõmotæ non sint, dico esse ex qua tantum tectorium uetus delitum sit, & nouum inductum. quòd si tanta pecunia columnas dealbari putassem, certe nunquam Aedilitatem petiuissem. at ut uideatur tamen res agi, & non eripi pupillo: SI QVID OPERIS CAVSA RESCIDERIS, REFICITO. *quid erat, quod rescinderet, cnm suo quenq; loco lapidem reponeret?* QVI REDEMERIT, SATISDET DAMNI INFECTI EI, QVI À VETERE REDEMPTORE ACCEPERIT. *deridet, cum sibi ipsum iubet satisdare Rabonium.* PECVNIA PRAESENS SOLVATVR. *quibus de bonis? eius, qui, quod tu* HS DLX *millibus locasti,* HS LXXX *millibus effecturum esse clamauit.*

quibus de bonis? pupilli. cuius ætatem, & solitudinem, etiam si tutores non essent, defendere Prætor debuit: tutoribus defendentibus, nō modo patrias eius fortunas, sed etiam bona tutorum ademisti. HOC OPVS BONO SVO QVOQVE FACITO. *lapis aliquis cædendus, & apportandus fuit machina sua? an illò non saxum, nō materies aduecta est: tātum operis in ista locatione fuit, quātum paucæ operæ fabrorum mercedis tulerunt, & manupretij machinæ? utrū existimatis, minus operis esse, unā columnam efficere ab integro nouam, nullo lapide rediuiuo; an quatuor illas reponere? nemo dubitat, quin multo maius sit nouam facere. ostendam, in ædibus priuatis, longa difficiliq; uectura, colūnas singulas ad impluuium* HS X L *millibus non minus magnas locatas. sed ineptum est de tam perspicua istius impudentia pluribus uerbis disputare, præsertim cum iste aperte tota lege omnium sermonem, atque existimationem contempserit, qui etiam ad extremum conscripserit,* REDIVIVA SIBI HABETO. *quasi quicquam rediuiui ex opere illo tolleretur, ac nō totum opus ex rediuiuis constitueretur. at enim pupillo redimi non licebat, non necesse erat rem ad ipsum peruenire, poterat aliquis ad id negotium de populo accedere. omnes exclusi sunt non minus aperte, quàm pupillus. diem præstituit operi faciundo* Cal. Dec. *locat circiter* Idus Sept. *angustijs temporis excluduntur omnes. quid ergo?* Rabonius *istā diē quomodo assequitur? nemo* Rabonio *molestus est, neq;* Cal. Dec. *neq;* Nonis, *neq;* Idibus. *deniq; aliquanto in prouinciam iste proficiscitur prius, quā opus effectum est. posteaquam reus factus est, primo negabat opus in*

acceptum referre posse. cũ instaret Rabonius,*in me causam conferebat, ꝙ tum codicem obsignassem. petit à me* Rabonius,*& amicos allegat: facile impetrat. iste, quid ageret, nesciebat. si in acceptum non retulisset, putabat se aliquid defensionum habiturum:* Rabonium *porrò intelligebat rem totam esse patefacturũ: tametsi quid poterat esse apertius, quàm nunc est, ut uno minus teste haberet* Rabonio*? opus in acceptum retulit quadriennio post, q̃ diem operi dixerat. hac conditione, si quis de populo redemptor accessisset, cum die cæteros redẽptores exclusisset, tum in eius arbitrium ac potestatem uenire nolebat, qui sibi ereptam prædam arbitraretur. nã quid argumentamur, quò ista pecunia peruenerit? fecit iste indicium. primũ cum uehementius cum eo* D. Brutus *contenderet, qui de sua pecunia* HS D X L *millia numerauit: quod iam iste ferre nõ poterat: opere addicto, prædibus acceptis, de* HS D L X *millibus remisit* D. Bruto HS C X *millia. hoc, si aliena res esset, certe facere nõ potuisset. deinde nũmi numerati sunt* Cornificio*: quem scribam suum fuisse, negare non potest. postremo ipsius* Raboniꝫ *tabulæ prædam illam istius fuisse clamant. recita nomina* Rabonij*. hic etiã priore actione* Q. Hortensius *pupillum* Iunium *uenisse prætextatum in uestrum conspectum, & testes secum, patruo testimoniũ dicente, questus est: & me populariter agere, atq; inuidiam cõmouere, ꝙ puerum producerem, clamitauit. quid erat* Hortensi *tandem in illo puero populare? quid inuidiosum?* Gracchi *credo, aut* Saturnini*, aut alicuius hominis eiusmodi produxeram filiũ, ut nomine ipso, & memoria patris animos imperitæ multitudinis concitarem.* P. Iunij

erat, hominis de plebe Romana, filius: quem pater moriens tum tutoribus, et propinquis, tum legibus, tũ æqui tati magistratuũ, tum iudicijs uestris commendandũ putauit. hic istius scelerata locatione, nefarioq; latrocinio, bonis patrijs fortunisq; omnibus spoliatus, uenit in iudicium; si nihil aliud, saltem ut eũ, cuius opera ipse multos annos est in sordibus, paulo tamẽ obsoletius uestitum uideret. itaq; tibi Hortensi non illius ætas, sed causa; non uestitus, sed fortuna popularis uidebatur. neque te tam cõmouebat, quòd ille cum toga prætexta, quã quòd sine bulla uenerat: uestitus enim neminem cõmouebat is, quẽ illi mos, & ius ingenuitatis dabat: quod ornamentum pueritiæ pater dederat, indicium, atq; insigne fortunæ, hoc ab isto prædone ereptum esse, grauiter & acerbe homines ferebant. neq; erant hæ lacrymæ populares magis, q̃ nostræ, q̃ tuæ Q. Hortensi, quàm horum, qui sententiam laturi sunt: ideo ꝙ cõmunis est causa, cõmune periculum: cõmuni præsidio talis improbitas, tanquam aliquod incendiũ, restinguenda est: habemus enim liberos paruos: incertum est, quàm longa nostrum cuiusq; uita futura sit: cõsulere uiui ac prospicere debemus, ut illorũ solitudo, et pueritia quã firmissimo præsidio munita sit: quis est enim, qui tueri possit liberum nostrorum pueritiam contra improbitatem magistratuũ? mater credo. scilicet magno præsidio fuit Anniæ pupillæ mater fœmina primaria: minus, illa deos hominesq; implorante, iste infanti pupillæ fortunas patrias ademit. tutores ne defenderent? perfacile uero apud istiusmodi Prætorem, à quo M. Marcelli tutoris in causa pupilli Iunij & oratio, & uoluntas, & auctoritas repudiata est. quæremus etiam,

quid iste in ultima Phrygia, quid in extremis Pamphyliæ partibus fecerit? qualis in bello prædonum prædo ipse fuerit? qui in foro populi R. pirata nefarius reperiatur? dubitamus, quid iste in hostium præda molitus sit, qui manubias sibi tantas ex L. Metelli manubijs fecerit, qui maiore pecunia quatuor columnas dealbãdas, quàm ille omnes ædificandas locauerit? expectemus, quid dicant ex Sicilia testes? quis unquam templum illud aspexit, quin auaritiæ tuæ, quin iniuriæ, quin audaciæ testis esset? quis à signo Vertumni in circum maximum uenit, quin is in unoquoq; gradu de auaritia tua cõmoneretur? quam tu uiam thensarum, atque pompæ eiusmodi exegisti, ut tu ipse illà ire nõ audeas. te putet quisquã, cum ab Italia freto disiunctus esses, socijs temperasse, qui ædem Castoris testem furtorum tuorum esse uolueris, quam populus R. quotidie, iudices etiam tum, cum de te sententiam ferrent, uiderent? atque etiam iudicium in Prætura publicum exercuit: non enim prætereundum est ne id quidẽ. petita mulcta est apud istum Prætorem à Q. Opimio, qui adductus est in iudicium uerbo, ꝙ, cum esset Tribunus pl. intercessisset contra legem Corneliam, quòd in Tribunatu dixisset contra alicuius hominis nobilis uoluntatem. de quo iudicio si uelim dicere omnia, multi appellandi lædendiq; sunt: quod mihi non est necesse. tantum dicam, paucos homines arrogãtes hoc adiutore Q. Opimiũ per ludum, & iocum fortunis omnibus euertisse. is mihi etiam queritur, quòd à nobis IX solis diebus prima actio sui iudicij transacta sit, cum apud ipsum tribus horis Q. Opimius senator populi R. bona, fortunas, ornamenta omnia amiserit. cuius propter

indignitatem iudicij, sæpissime est actum in senatu, ut genus hoc totum mulctarum, ac iudiciorum eiusmodi tolleretur. iam uero in bonis Q. Opimij uendendis quas iste prædas, quàm aperte, quàm improbe fecerit, longum est dicere. hoc dico: nisi uobis id hominum honestissimorum tabulis planum fecero, fingi à me hoc totum temporis causa putatote. iam qui ex calamitate senatoris populi R. cum Prætor iudicio eius præfuisset, spolia domum suam referre, & manubias detrahere conatus sit: is ullam ab sese calamitatem poterit deprecari? nam de subsortitione illa Iuniana iudicum nihil dico. quid enim? contra tabulas, quas tu protulisti, audeam dicere? difficile est: non enim me tua solum & iudicum auctoritas, sed etiam annulus aureus scribæ tui deterret. non dicam id, quod probare difficile est. hoc dicam, quod ostendam: multos ex te uiros primarios audisse, cum diceres, ignosci tibi oportere, quòd falsum codicem protuleris: nam qua inuidia C. Iunius conflagrarat, ea, nisi prouidisses, tibi ipsi tum pereundum fuisse. hoc modo iste sibi, & saluti suæ prospicere didicit, referendo in tabulas & priuatas & publicas quod gestum non esset, tollendo quod esset, & semper aliquid demendo, mutando, curando ne litura appareat, interpolando: eò enim usque progreditur, ut ne defensionem quidem maleficiorum suorum sine alijs maleficijs reperire posset. eiusdem modi sortitionem homo amentissimus suorum quoque iudicum fore putauit per sodalem suum Q. Curtium iudicem quæstionis: cui nisi ego ui populi, & hominum clamore, atque conuitio restitissem, ex hac decuria nostra,

cuius mihi copiam quamlargissime factam oportebat, erepta esset facultas bonorũ, cum is annuerat: in suum consilium sine causa subsortiebatur. *

Desideratur quippiam.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER IIII. ORATIO VII.

M VLTA mihi necessario iudices prætermittenda sunt, ut possim aliquo modo de ijs rebus, quæ meæ fidei cōmissæ sunt, dicere: recepi. n. causam Siciliæ: ea me ad hoc negotium prouincia attraxit. ego tamen hoc onere suscepto, & recepta causa Siciliensi, amplexus animo sum aliquanto amplius: suscepi enim causam totius ordinis: suscepi causam populi R. ꝗ putabam tum denique recte iudicari posse, si non modo reus improbus adduceretur, sed etiā diligens, & firmus accusator ad iudicium ueniret. quo mihi maturius ad Siciliæ causam ueniendum est, relictis cæteris eius furtis, ac flagitijs, ut & uiribus quamintegerrimis agere, et ad dicendum temporis satis habere possim. atq; adeo antequam de incommodis Siciliæ dico, pauca mihi uidentur esse de prouinciæ dignitate, uetustate, utilitate dicenda: nam cum omnium sociorum prouinciarumq; rationem diligenter habere debetis, tum præcipue Siciliæ iudices, plurimis iustissimisq; de causis: primum ꝗ omnium nationum exterarum princeps Sicilia se ad amicitiam fidemq; populi R. applicuit: prima omnium, id quod ornamentum imperij est, prouincia est appellata: prima docuit maiores nostros, quàm præclarum esset exteris gentibus imperare: sola fuit ea fide beneuolentiaq; erga populum R. ut ciuitates eius insulæ, quæ semel in amicitiā nostram uenissent, nunquam postea deficerent, pleræque

autem, & maxime illustres in amicitia perpetuo manerent. itaq; maioribus in Africam ex hac prouincia gradus imperij factus est: neq; enim tam facile opes Carthaginis tantæ concidissent, nisi illud et rei frumẽtariæ subsidium, & receptaculum classibus nostris pateret. quare P. Africanus Carthagine deleta, Siculorum urbes signis, monimentisq́; pulcherrimis exornauit, ut, quos uictoria populi R. maxime lætari arbitrabatur, apud eos monimenta uictoriæ plurima collocaret. denique ille ipse M. Marcellus, cuius in Sicilia uirtutem hostes, misericordiã uicti, fidem cæteri Siculi perspexerunt, non solum socijs in eo bello consuluit, uerum etiam superatis hostibus tẽperauit, urbem pulcherrimam Syracusas, quæ cum manu munitissima esset, tũ loci natura terra, ac mari claudebatur, cum ui, consilioq́; cepisset, non solum incolumẽ passus est esse, sed ita reliquit ornatam, ut esset idem monimentum uictoriæ, mansuetudinis, continentiæ, cum homines uiderent, & quid expugnasset, & quibus pepercisset, & quæ reliquisset. tantum ille honorem Siciliæ habendum putauit, ut ne hostium quidem urbem ex sociorum insula tollendam arbitraretur. itaq; ad omnes res Sicilia prouincia semper usi sumus: ut, quicquid ex sese posset efferre, id non apud eos nasci, sed domi nostræ conditum putaremus. quando illa frumẽtum, quod deberet, non ad diem dedit? quando id, quod opus esse putaret, nõ ultro pollicita est? quando id, quod imperaretur, recusauit? itaq; ille M. Cato sapiens cellam penariam Reip. nostræ, nutricem plebis Romanæ Siciliam nominauit. nos uero experti sumus Italico maximo difficillimoq́; bello, Siciliam nobis non pro penaria cella, sed pro ærario illo

maiorum uetere ac referto fuisse: nam sine ullo sumptu nostro corijs, tunicis, frumentoq́; suppeditato, maximos exercitus nostros uestiuit, aluit, armauit. quid, illa, quæ forsitan ne sentimus quidem iudices, quanta sunt? quòd multis locupletioribus ciuibus utimur: quòd habent propinquam, fidelem, fructuosamq́; prouinciam, quò facile excurrant, ubi libenter negotium gerant: quos illa partim mercibus suppeditandis cum quæstu, compendioq́; dimittit, partim retinet, ut arare, ut pascere, ut negotiari libeat, ut denique sedes, ac domicilium collocare. quod cōmodum non mediocre populi R. est: tantum ciuium R. numerum, tam propè ab domo, tam bonis fructuosisq́; rebus detineri. & quoniam quasi quædam prædia populi R. sunt uectigalia nostra, atque prouinciæ: quemadmodum propinquis uos uestris prædijs maxime delectamini, sic populo R. iucūda suburbanitas est huiusce prouinciæ. iam uero hominum ipsorum iudices ea patientia, uirtus, frugalitasq́; est, ut proxime ad nostram disciplinam illam ueterem, non hanc, quæ nunc increbruit, uideantur accedere. nihil cæterorum simile Græcorum, nulla desidia, nulla luxuria: contra summus labor in publicis, priuatisq́; rebus, summa parsimonia, summa diligentia. sic porrò nostros homines diligunt, ut his solis neque publicanus, neque negotiator odio sit. magistratuum autem nostrorum iniurias ita multorum tulerunt, ut nunquam ante hoc tempus ad aram legum præsidiumq́; uestrum publico consilio confugerent. tametsi & illum annum pertulerant, qui sic eos afflixerat, ut salui esse non possent, nisi C. Marcellus quasi aliquo fato uenisset, ut bis ex eadem familia salus

Siciliæ constitueretur, postquam M. Antonij infinitum il lud imperium senserant. sic à maioribus suis acceperãt, tãta populi R. in Siculos esse beneficia, ut etiam iniurias nostrorum hominum perferendas putarẽt. in neminem ciuitates ante hunc testimonium publice dixerunt. hunc deniq; ipsum pertulissent, si humano modo, si usitato mo re, si deniq; uno aliquo in genere peccasset. sed cum per= ferre non possent luxuriem, crudelitatem, auaritiam, su perbiã; cum omnia sua cõmoda, iura, beneficia senatus, populiq; R. unius scelere, ac libidine perdidissent: hoc sta tuerunt, aut istius iniurias per uos ulcisci, & persequi, aut, si uobis indigni essent uisi, quibus opem auxiliumq; ferretis, urbes, ac sedes suas relinquere, quandoquidem iam ante istius iniurijs exagitati reliquissent. hoc consilio à L. Metello legationes uniuersæ petiuerunt, ut quampri mum isti succederet: hoc animo toties apud patronos de suis miserijs deplorarunt: hoc commoti dolore postulata Consulibus, quæ non postulata, sed in istum crimina ui= derentur esse, ediderunt: fecerunt etiam, ut me, cuius fi= dem, continentiamq; cognouerãt, propè de uitæ meæ sta tu dolore, ac lacrymis suis deducerẽt, ut ego istum accu sarem, à quo mea longissime ratio uoluntasq; abhorre= bat. quanq̃ in hac causa multo pluresn partes mihi de= fensionis, quàm accusationis suscepisse uideor. postremo homines ex tota prouincia nobilissimi, primiq;, publice priuatimq; uenerũt. grauissima, atq; honestissima quæq; ciuitas uehemẽtissime suas iniurias persecuta ẽ. at quẽ= admodum iudices uenerunt? uideor enim mihi liberius apud uos iam pro Siculis loqui debere, quàm forsitã ip= si uelint: saluti enim eorum potius consulam, quàm uo=

luntati. ecquem existimatis unquam ulla in prouincia reum absentem, contra inquisitionem accusatoris, tantis opibus, tanta cupiditate esse defensum? Quæstores utriusq; prouinciæ, qui isto Prætore fuerant, cum fascibus mihi præsto fuerunt. hi porrò, qui successerunt, uehemẽter istius cupidi, liberaliter ex istius cibarijs tractati, nõ minus acres contra me fuerũt. uidete, quid potuerit, qui quatuor in prouincia Quæstores studiosissimos defensores, propugnatoresq; habuerit, Prætorẽ uero cohortemq; totam sic studiosam, ut facile appareret, non tam illis Siciliam, quam inanem offenderant, q̃ Verrem ipsum, qui plenus decesserat, prouinciam fuisse. minari Siculis, si decressent Legationem, quæ cõtra istum diceret: minari, si qui essent profecti: alijs, si laudarẽt, benignissime promittere: grauissimos priuatarum rerũ testes, quibus nos præsentibus denuntiauimus, eos ui custodijsq; retinere. quæ cum omnia facta sint, tamen unam solam scitote esse ciuitatem Mamertinam, quæ publice Legatos, qui istũ laudarẽt, miserit. eius autem Legationis principem ciuitatis nobilissimum C. Heium iuratum dicere audistis, isti nauem onerariam maximam Messanæ esse publice coactis operis ædificatam. idemq; Mamertinorũ Legatus, istius laudator, non solum istum bona sua, uerum etiã sacra, deosq; penates à maioribus traditos ex ædibus suis eripuisse dixit. præclara laudatio, cum duabus in rebus Legatorum una opera consumitur, in laudando, atq; repetendo. atq; ea ipsa ciuitas qua ratione illi amica sit, dicetur certo loco: reperietis .n. quæ causæ beneuolentiæ sint Mamertinis erga istum, eas ipsas causas satis iustas esse dãnationis. alia ciuitas nulla iudices publico consilio lau

dat. uis illa summi imperij tantum potuit apud perpaucos homines, non ciuitates, ut aut leuissimi quidã ex miserrimis, desertissimisq; oppidis inuenirentur, qui iniussu populi, ac senatus proficiscerentur, aut ij, qui contra istũ Legatos decreuerant, & testimonium publicum, mandataq; acceperant, ui ac metu retinerẽtur. quod ego in paucis tamen usu uenisse non moleste fero, quo reliquæ tot, & tãtæ, & tam graues ciuitates, tota deniq; Sicilia plus auctoritatis apud uos haberet, cum uideretis nulla ui retineri, nullo periculo prohiberi posse, quo minus experirentur, ecquid apud uos querimoniæ ualerent antiquissimorum, fidelissimorumq; sociorum. nam quod fortasse non nemo uestrum audierit, istum à Syracusanis publice laudari id tametsi priore actione ex Heraclij Syracusani testimonio, cuiusmodi esset, cognouistis; tamen uobis alio loco, ut se tota res habeat, quod ad eã ciuitatem attinet, demonstrabitur: intelligetis. n. nullis hominibus quẽquam tanto odio, quanto istum Syracusanis, esse, & fuisse. at enim istum soli Siculi persequuntur, ciues R. qui in Sicilia negotiantur, defendunt, diligunt, saluum esse cupiunt. primũ, si ita esset, tamen uos in quæstione de pecunijs repetundis, quæ sociorum causa cõstituta est, lege iudicióq; sociali, sociorum querimonias audire oporteret. sed intelligere potuistis priore actione ciues R. ex Sicilia plurimos, honestissimos, maximis de rebus, & quas ipsi accepißent iniurias, & quas scirent alijs esse factas, pro testimonio dicere. ego hoc, quod intelligo iudices, sic confirmo. uideor mihi gratum fecisse Siculis, ꝙ eorum iniurias meo labore, inimicitias periculo sim persecutus. non minus hoc gratũ me nostris ciuibus intelligo fecisse: qui

hoc existimăt, iuris, libertatis, rerum, fortunarumq; sua rum salutem in istius damnatione consistere. quapropter de istius Prætura Siciliensi, nŏ recuso, quin ita me audia tis, ut si cuiquam generi hominum, siue Siculorum, siue nostrorum ciuium, siue cuiquam ordini, siue aratorum, siue pecuariorum, siue mercatorum probatus sit, si non horum omnium communis hostis, prædoq; fuerit, si cuiquam deniq; ulla in re unquam temperauerit, ut uos quoq; temperetis. Qui, simul atq; ei sorte prouincia Si cilia obuenit, statim Romæ, & ad Vrbem, antequă pro= ficisceretur, quærere ipse secum, et cogitare cum suis cœ pit, quibusnam rebus in ea prouincia maximam uno an no pecuniam facere posset. nolebat in agĕdo discere (tă= etsi nŏ prouinciæ rudis erat, & tyro) sed in Siciliam pa ratus ad prædam, meditatusq; uenire cupiebat. ô præcla re coniectum à uulgo in illam prouinciam omen cŏmu nis famæ, atq; sermonis, cũ ex nomine istius, quid in pro uincia facturus esset, perridiculi homines augurabătur. etenim quis dubitare posset, cum istius in Quæstura fu= gam, & furtum recognosceret, cum in Legatione, oppi= dorum, fanorumq; spoliationes cogitaret, cum uideret in foro latrocinia Præturæ, qualis iste in quarto actu im= probitatis futurus esset? atq; ut intelligatis eum Romæ quæsisse non modo genera furădi, sed etiam nomina: cer tissimum accipite argumentum, quo facilius de singu= lari eius impudentia existimare possitis. quo die Siciliă tetigit (uidete, satis ne paratus ex illo omine urbano ad euerrendam prouinciam uenerit) statim Messana lite= ras Halesam mittit, quas ego istum in Italia scripsisse arbitror: nam simul atque è naui egressus est, dedit

operam, ut Halesinus ad se Dio cõtinuo ueniret, se de hæreditate uelle cognoscere, quæ eius filio à propinquo homine Apollodoro Laphirone uenisset. ea erat iudices per grãdis pecunia. hic est Dio iudices nũc beneficio Q. Metelli ciuis R. factus: de quo multis uiris primarijs testibus, multorumq; tabulis uobis priore actione satisfactũ est, HS undecies numeratũ esse, ut eam causam, in qua ne tenuissima quidem dubitatio posset esse, isto cognoscẽte obtineret: præterea greges nobilissimarum equarum abactos: argenti, uestisq; stragulæ, domi quod fuerit, esse direptum: ita HS undecies Q. Dionem, ꝙ hæreditas ei obuenisset, nullam aliam ob causam, perdidisse. quid: hæc hæreditas quo Prætore Dionis filio uenerat? eodem, quo P. Annij senatoris filiæ; eodem, quo M. Liguri senatori C. Sacerdote Prætore. quid? tũ nemo molestus Dioni fuerat? non plus, quàm Liguri Sacerdote Prætore. quid? ad Verrem quis detulit? nemo: nisi forte existimatis ei quadruplatores ad fretum præsto fuisse. ad urbem cum esset, audiuit, Dioni cuidã Siculo permagnam uenisse hæreditatem, hæredem statuas iussum esse in foro ponere; nisi posuisset, Veneri Erycinæ esse mulctatum. tametsi positæ essent ex testamento: putabat tamen, quoniam Veneris nomen esset, causam pecuniæ se reperturũ. itaq; apponit qui petat Veneri Erycinæ illam hæreditatem: non. n. Quæstor petit (ut est consuetudo) is, qui Erycum mõtem obtinebat. petit Neuius Turpio, quidam istius excursor & emissarius, homo omnium ex illo cõuentu quadruplatorum deterrimus, C. Sacerdote Prætore condẽnatus iniuriarum. etenim erat eiusmodi causa, ut ipse Prætor cũ quæreret calumniatorem, paulo tamen consideratiorem

reperire non posset. hunc hominem Veneri absoluit, sibi códemnat. maluit uidelicet homines peccare, quàm deos: se potius à Dione, quod nó licebat, quàm Venerem, quod non debebatur, auferre. quid ego nunc hic Sex. Pompeij Clori testimonium recitem? qui causam egit Dionis: qui omnibus rebus interfuit: hominis honestissimi; tametsi ciuis R. uirtutis causa iandiu est, tamen omniũ Siculorum primi, ac nobilissimi. quid ipsius Q. Cæcilij Dionis, hominis probatissimi, ac prudentissimi? quid L. Vetecilij Liguris, T. Manlij, L. Caleni? quorũ omnium testimonijs de hac Dionis pecunia cófirmatum est. dixit hoc idem M. Lucullus, se de his Dionis incommodis pro hospitio, quod sibi cũ eo esset, iam ante cognosse. quid? Lucullus, qui tum in Macedonia fuit, melius hæc cognouit, q̃ tu Hortensi, qui Romæ fuisti? ad quem Dio confugit: qui de Dionis iniurijs grauissime per literas cum Verre questus es. noua tibi hæc sunt, & inopinata? nunc primum hoc aures tuæ crimen accipiũt? nihil de Dione, nihil de socru tua, fœmina primaria, Seruilia, uetere Dionis hospita audisti? nó ne multa mei testes, quæ tu scis, nesciũt? nó ne te mihi testem in hoc crimine eripuit nó istius innocétia, sed legis exceptio? TESTIMONIA M. LVCVLLI, CHLORI, DIONIS. *satis ne uobis magnam pecuniam Venerius homo, qui è Chelidonis sinu in prouinciã profectus esset, Veneris nomine quæsisse uidetur? accipite aliam in minore pecunia nó minus impudẽtem caluniam. Sosippus & Epicrates fratres sunt Agyrinenses. horũ pater ab hinc duos & XX annos est mortuus. in cuius testamento quodam loco, si cómissum quid esset, mulcta erat Veneri. ipsos XX annos, cum tot interea*

Prætores, tot Quæstores, tot calumniatores in prouincia fuissent, hæreditas ab his Veneris nomine petita non est. causam Verres cognoscit: per Volcatium pecuniam accepit, ferè ad HS CCCC millia ab duobus fratribus. multorũ testimonium audistis antea: uicerũt Agyrinenses fratres, ita, ut egentes inanesq; discederẽt. at enim ad Verrem pecunia ista non peruenit. quæ est ista defensio? utrum, asseueratur in hoc, an tentatur? mihi enim noua res est. Verres calumniatores apponebat: Verres adesse iubebat: Verres cognoscebat: Verres iudicabat: pecuniæ maximæ dabãtur: qui dabant, causas obtinebant: tu mihi ita defendas? nõ est ista Verri numerata pecunia. adiuuo te: mei quoq; testes idem dicunt: Volcatio dicunt sese dedisse. quæ uis erat Volcatio tanta, ut HS CCCC millia duobus hominibus auferret? ecquis Volcatio, si sua sponte uenisset, unam libellam dedisset? ueniat nũc, experiatur: tecto recipiet nemo. at ego amplius dico. HS quadringenties accepisse te arguo contra leges: nego, tibi ipsi ullum nũmum esse numeratũ: sed cum ob tua decreta, ob imperata, ob iudicata pecuniæ dabãtur, non erat quærendum, cuius manu numerarẽtur, sed cuius iniuria cogerẽtur. comites illi tui delecti, manus erãt tuæ: præfecti, scribæ, medici, accensi, aruspices, præcones, manus erant tuæ: quo quisq; te maxime cognatione, affinitate, necessitudine aliqua attingebat, ita maxime manus tua putabatur: cohors tota illa tua, quæ plus mali Siciliæ dedit, quàm si centum cohortes fugitiuorũ fuissent, tua manus sine controuersia fuit. quicquid ab horũ quopiam captum est, id nõ modo tibi datum, sed tua manu numeratum iudicari necesse est. nam si hanc defen-

sionem probabitis: non accepit ipse: licet omnia de pecunijs repetundis iudicia tollatis: nemo unquã tam reus, tam nocens adducetur, qui ista defensione non possit uti. etenim cum Verres utatur: quis erit unquam posthac reus tam perditus, qui nõ ad Q. Mutij innocẽtiam referatur, si cum isto conferatur? neq; nunc tam mihi isti Verrem defendere uidentur, quàm in Verre defensionis tentare rationẽ. qua de re iudices uobis magnopere prouidendum est. pertinet hoc ad summam Reip. & ad existimationem ordinis, salutemq; sociorum. si enim innocentes existimari uolumus, nõ solum nos abstinentes, sed etiam nostros comites præstare debemus. primũ omnium opera tanta danda est, ut eos nobiscum ducamus, qui nostræ famæ, capitiq; consulant. deinde si in hominibus eligendis nos spes amicitiæ fefellerit, ut uindicemus, missos faciamus, semper ita uiuamus, ut rationem reddendam nobis arbitremur. Africani est hoc, hominis liberalissimi. ueruntamen ea liberalitas est probanda, quæ sine periculo existimationis est, ut in illo fuit. cum ab eo quidam uetus assectator ex numero amicorũ non impetraret, ut se præfectum in Africã duceret, & id ferret moleste: noli, inquit, mirari, si tu à me hoc nõ impetras: ego iampridem ab eo, cui meam existimationem caram fore arbitror, peto, ut mecum præfectus proficiscatur, et adhuc impetrare nõ possum. etenim re uera multo magis est petendum ab hominibus, si salui esse uolumus, ut eant nobiscũ in prouinciam, q̃ hoc illis in beneficij loco deferendum. sed tu, cũ et tuos amicos in prouinciã quasi in prædam inuitabas, ac cum illis, ac per eos prædabare, & eos in cõcione annulis aureis donabas: nõ statuebas, tibi non

ſolum de te, ſed etiã de illorum factis rationem eſſe red dendam? cum hos ſibi quæſtus conſtituiſſet magnos, atq; uberes ex ijs cauſis, quas ipſe inſtituerat in cõſilio, hoc eſt cum ſua cohorte, cognoſcere: tum infinitum genus inuenerat ad innumerabilem pecuniã corripiendam. dubium nemini eſt, quin omnes omniũ pecuniæ poſitæ ſint in eorum poteſtate, qui iudicia dant, & eorum, qui iudicant: quin nemo noſtrum poſſit ædes ſuas, nemo fundum, nemo bona patria obtinere, ſi, cum hæc à quopiã ueſtrum petita ſunt, Prætor improbus, cui nemo interdicere poſſit, det quem uelit iudicem, iudex nequam & leuis, quod Prætor iuſſerit, iudicet. ſi uero illud quoque accedet, ut Prætor in ea uerba iudicium det, ut uel Octauius Balbus iudex, homo & iuris & officij peritiſſimus, nõ poſſit aliter iudicare: ſit eiuſmodi L. Octauius iudex. eſto. ſi apparet fundũ Capenatem, quo de agitur, ex iure eum P. Seruilij eſſe, neq; is fundus Q. Catulo reſtituetur: nõ neceſſe erit L. Octauio iudici cogere P. Seruilium Q. Catulo fundũ reſtituere, aut cõdemnare eum, quem non oporteat? eiuſdemmodi totum ius prætorium, eiuſdemmodi omnis res iudiciaria fuit in Sicilia per triennium Verre Prætore. decreta eiuſmodi. SI NON ACCIPIT QVOD TE DEBERE DICIS, ACCVSES. SI PETIT, DVCAS. *C. Fuſicium duci iuſſit petitorem, L. Suetium, L. Racilium. iudicia huiuſmodi.* QVI CIVES R. ERANT, SICVLI ESSENT, TVM SI EORVM LEGIBVS DARI OPORTERET. QVI SICVLI, SI CIVES R. ESSENT. *uerum ut totum genus amplectamini iudiciorũ, prius iura Siculorum, deinde iſtius*

instituta cognoscite. Siculi hoc iure sunt, ut, quod ciuis cum ciue agat, domi certet suis legibus: quod Siculus cum Siculo, non eiusdem ciuitatis, ut de eo Prætor iudices ex P. Rupilij decreto, quod is de decem Legatorũ sententia statuit, quam legem Siculi Rupiliam uocant; sortiatur. quod priuatus à populo petit, aut populus à priuato, senatus ex aliqua ciuitate, qui iudicet, datur, cum alternæ ciuitates reiectæ sunt. quod ciuis Romanus à Siculo petit, Siculus iudex datur. quod Siculus à ciue R. ciuis R. datur. cæterarum rerum selecti iudices ex ciuium R. conuentu proponi solent. inter aratores & decumanos lege frumentaria, quam Hieronicam appellant, iudicia fiunt. hæc omnia isto Prætore nõ modo perturbata, sed planè & Siculis, & ciuibus R. erepta sunt. primum suæ leges, quod ciuis cum ciue ageret, aut eum iudicem, quem cõmodum erat, præconem, aruspicẽ, medicum suum dabat, aut, si legibus erat iudicium constitutum, et ad ciuem suum iudicem uenerant, libere ciui iudicare nõ licebat: edictum.n. hominis cognoscite: quo edicto omnia iudicia redegerat in suam potestatem: Si quis perperã iudicasset, se cogniturũ: cum cognosset, animaduersurum. idq; cum faciebat, nemo dubitat, quin cum iudex aliũ de suo iudicio putet iudicaturũ, seq; in eo capitis periculum aditurũ, uoluntatem spectet eius, quem statim de capite suo putet iudicaturũ. selecti è conuẽtu, aut propositi ex negotiatoribus iudices, nulli. hæc copia, quã dico, iudicum, cohors non Q. Scæuolæ, qui tamen de cohorte sua dare nõ solebat, sed C. Verris. cuiusmodi cohortem putatis hoc principe fuisse? sicuti uidetis edictũ. SI QVID PERPERAM IVDICARIT SE-

NATVS. eum quoq; ostendam, siquando sit datus, coactu istius, quod nõ senserit, iudicasse. ex lege Rupilia sortitio nulla, nisi cũ nihil intererat istius. lege Hieronica iudicia plurimarum cõtrouersiarum sublata uno nomine omnia. de cõuentu, ac negotiatoribus nulli iudices. quantam potestatem habuerit, uidetis: quas res gesserit, cognoscite. Heraclius est Hieronis filius Syracusanus, homo in primis domi suæ nobilis, & ante hũc Prætorem uel pecuniosissimus Syracusanorũ, nunc nulla alia calamitate, nisi istius auaritia, atq; iniuria pauperrimus. huic hæreditas facile ad HS tricies uenit testamento propinqui sui Heraclij: plena domus cælati argẽti optimi, multæq; stragulæ uestis, pretiosissimorumq; mãcipiorũ. quibus in rebus istius cupiditates, et insaniã quis ignorat? erat in sermone res, magnã Heraclio pecuniam uenisse, non solum Heracliũ diuitem, sed etiam ornatũ suppellectili, argẽto, ueste, mancipijs futurũ. audit hæc etiam Verres: & primo, illo suo leuiore artificio Heracliũ aggredi conatur, ut eum roget inspicienda, quæ nõ reddat: deinde à quibusdam Syracusanis admonetur. hi autem quidam erãt affines istius, quorũ uxores iste nunquã alienas existimauit, Cleomenes, & Aescrio: qui quantũ apud istum, & q̃ turpi de causa potuerint, ex reliquis criminibus intelligetis. hi, ut dico, hominem admonẽt, rem esse præclarã, refertam omnibus rebus: ipsum autẽ Heracliũ hominem esse maiorem natu, nõ promptissimũ: & eũ, præter Marcellos, patronũ, quem iure suo adire, aut appellare posset, habere neminem: esse in eo testamẽto, quo ille hæres esset, scriptũ, ut statuas in palæstra deberet ponere. faciemus, ut palæstritæ negent ex testamẽto esse positas: petãt hæ-

reditatem, ꝙ eam palæstræ commisisse dicant. placuit ratio Verri: nã hoc animo prouidebat; cũ tanta hæreditas in cótrouersiam uenisset, iudicioq; peteretur, fieri nó posse, ut sine præda ipse discederet. approbat cósiliũ: auctor est, ut quamprimũ agere incipiant, hominemq; id ætatis minime litigiosum quãtumultuosissime adoriãtur. scribitur Heraclio dica. primo mirãtur omnes improbitatem calumniæ. deinde, qui istum nossent, partim suspicabantur, partim planè uidebãt adiectum esse oculum hæreditati. interea dies aduenit, quo die sese ex instituto, ac lege Rupilia dicas sortiturũ Syracusis iste edixerat: paratus ad hanc dicam sortiendã uenerat. tum eum docet Heraclius nó posse eo die sortiri, ꝙ lex Rupilia uetaret diebus XXX sortiri dicã, quibus scripta esset. dies XXX non dũm fuerant. sperabat Heraclius, si illum diem effugisset, ante alteram sortitioné Q. Arriũ, quem prouincia tum maxime expectabat, successurũ. iste omnibus iudicijs diem distulit, & eam diem cóstituit, ut hanc Heraclij dicam sortiri post dies XXX ex lege posset. posteaquam ea dies uenit, iste incipit simulare se uelle sortiri, Heraclius cum aduocatis adit, & postulat, ut sibi cũ palæstritis, hoc est cũ populo Syracusano, æquo iure disceptare liceat. aduersarij postulant, ut in eam rem iudices dentur ex ijs ciuitatibus, quæ in id forum cóuenirent, electi qui Verri uiderentur. Heraclius cótra, ut iudices è lege Rupilia dentur, ut ab institutis superiorum, ab auctoritate senatus, ab iure omnium Siculorum ne recedatur. quid ego istius in iure dicendo libidinem demonstrem? quis uestrum non ex urbana iurisdictione cognouit? quis unquam isto Prætore Chelidone inuita lege agere

potuit? non iſtum,ut non neminem,prouincia corrupit: idem fuit,qui Romæ.cum id,quod omnes intelligebãt,diceret Heraclius,ius eſſe certum Siculis,inter ſe quo iure certarent; legem eſſe Rupiliam,quã Prætor Rupilius ex S.C.de decem Legatorum ſententia dediſſet; hoc omnes ſemper in Sicilia Conſules Prætoresq; ſeruaſſe: negauit ſe iudices è lege Rupilia ſortiturum: quinq; iudices,quos cõmodum ipſi fuit,dedit.quid huic homini facias? quod ſupplicium dignum libidini eius inuenies? præſcri[illegible] tibi cum eſſet homo deterrime,& impudẽtiſſime,q[illegible]m=admodum inter Siculos iudices dares; cum imperatoris populi R.auctoritas,Legatorũ decem ſummorum homĩnum dignitas,S.C.intercederet,cuius cõſulto P.Rupilius Prætor ex Legatorũ ſententia leges in Sicilia cõſtituerat; cum omnes ante te Prætores Rupilias leges in cæteris rebus,& in iudicijs maxime obſeruaſſent: tu auſus es pro nihilo præ tua præda tot res sãctiſſimas ducere? tibi nulla lex fuit?nulla religio?nullus exiſtimationis pudor?nullus iudicij metus?nullius apud te grauis auctoritas? nullum exemplum,quod ſequi uelles? uerũ,ut inſtitui dicere,quinq; iudicibus nulla lege,nullo inſtituto,nulla religione,nulla ſorte,ex libidine iſtius datis,non qui cauſam cognoſcerent,ſed qui,quod imperatũ eſſet,iudicarent: eo die nihil actum eſt: adeſſe iubentur poſtridie.Heraclius interea cum omnes inſidias à Prætore fortunis ſuis fieri uideret,capit conſilium de amicorum,et propinquorum ſententia,non adeſſe ad iudiciũ:itaq; Syracuſis illa nocte profugit. iſte poſtero die mane, cum multo maturius, q̃ unquam antea,ſurrexiſſet,iudices citari iubet:ubi cõperit Heracliũ non adeſſe,cogere incipit eos,ut abſentem

Heraclium

Heraclium condemnarent. illi eum cõmonefaciunt, ut, si ei uideatur, utatur instituto suo, nec cogat ante horam decimam de absente secundum præsentem iudicare. impetrant. interea sanè perturbatus & ipse, & eius amici, & consiliarij, moleste ferre cœperunt, Heraclium profugisse: putabant absentis damnationem, præsertim tantæ pecuniæ, multo inuidiosiorem fore, q̃ si præsens damnatus esset. eò accedebat, ꝙ iudices è lege Rupilia dati non erant, multo etiam rem turpiorem, & iniquiorem uisum iri intelligebant. itaq; hoc dum corrigere uult, apertior eius cupiditas, improbitasq; facta est: nam illis quinq; iudicibus uti sese negat: iubet id, quod initio è lege Rupilia fieri oportuerat, citari Heraclium, & eos, qui dicam scripserant: aitq; indices è lege Rupilia uelle sortiri. quod ab eo pridie, cum multis lacrymis eum oraret, atq; obsecraret Heraclius, impetrare non potuerat: id ei postera die uenit in mentem, è lege Rupilia sortiri dicas oportere. educit ex urna tres. ijs, ut absentem Heraclium condemnent, imperat: itaq; condẽnant. quæ (malum) ista fuit amẽtia? ecquando te rationem factorũ tuorum red diturũ putasti? ecquando his de rebus tales uiros auditu ros existimasti? petatur hæreditas ea, quæ nulla debetur, in prædam Prætoris? interponatur nomen ciuitatis? impo natur honestæ ciuitati turpissima persona calũniæ? neq; hoc solum, sed ita res agatur, ut ne simulatio quidem æquitatis ulla adhibeatur? nam per deos immortales, quid interest, utrũ Prætor imperet, uiq; cogat aliquem de suis bonis omnibus decedere; an huiusmodi iudicium det, quo iudicio indicta causa fortunis omnibus euerti necesse sit? profecto enim negare non potes, te ex lege Rupilia sor-

tiri iudicium debuisse, cum præsertim Heraclius id postularet. sin illud dices, te Heraclij uoluntate ab lege recessisse: ipse te impedies, ipse tu tua defensione implicabere: quare enim primum ille ipse adesse noluit, cum ex eo numero iudices haberet, quos postularat? deinde tu cur post illius fugam iudices alios sortitus es, si eos, qui erant antea dati, utriusq; dederas uoluntate? deinde cæteras dicas omnes illo foro M. Posthumius Quæstor sortitus est; hanc solam tu illo conuentu reperiere sortitus. ergo, inquiet aliquis, donauit populo Syracusano illam hæreditatem. primum, si id confiteri uelim, tamen istum condẽnetis necesse est: neq; enim permissum est, ut impune nobis liceat, quod alicui eripuerimus, id alteri tradere. uerum ex ista reperietis hæreditate ita istum prædatum, ut perpauca occulte fecerit; populum quidem Syracusanum in maximam inuidiã sua infamia, alieno præmio peruenisse; paucos Syracusanos, eos qui se nunc publice laudationis causa uenisse dicunt, & tunc participes prædæ fuisse, & nunc non ad istius laudationem, sed ad cõmunem litium æstimationem uenisse. postea quam damnatus est absens: non solum illius hæreditatis, de qua ambigebatur, quæ erat HS tricies, sed omnium bonorũ paternorum ipsius Heraclij, quæ non minor erat pecunia, palæstræ Syracusanorum, hoc est Syracusanis, possessio traditur. quæ est ista Prætura? eripis hæreditatem, quæ uenerat à propinquo, uenerat testamento, uenerat legibus: quæ bona is, qui testamẽtum fecit, huic Heraclio ante aliquãto, q̃ est mortuus, omnia utenda ac possidenda tradiderat: cuius hæreditatis, cum ille aliquanto ante te Prætorem esset mortuus, cõtrouersia fuerat nulla, men=

tionem fecerat nemo. uerũ esto, eripe hæreditatẽ propinquis, da palæstritis prædare in bonis alienis nomine ciuitatis: euerte leges, testamẽta, uoluntates mortuorum, iura uiuorum: num etiam patrijs Heraclium bonis exturbare oportuit? qui simul ac profugit: quàm impudenter, quàm palàm, quàm acerbe, dij immortales, illa bona direpta sunt: quàm illa res calamitosa Heraclio, quæstuosa Verri, turpis Syracusanis, miserãda omnibus uidebatur: nam illud quidem statim curatur, ut, quicquid cælati argenti fuit in illis bonis, ad istum deferatur; quicquid Corinthiorum uasorum, stragulæ uestis. hæc, nemo dubitabat, quin non modo ex illa domo capta & oppressa, uerum ex tota prouincia ad istum cõportari necesse esset. mancipia, quæ uoluit, abduxit: alia diuisit: auctio facta est: in qua cohors istius inuicta dominata est. uerũ illud est præclarum. Syracusani, qui præfuerant his Heraclij bonis uerbo redigendis, re dispertiendis, reddebant eorum negotiorum rationem in senatu: dicebant, scyphorum paria complura, hydrias argenteas, pretiosam uestẽ stragulam, multa mancipia pretiosa Verri data esse: dicebant, quantum cuique eius iussu nummorum esset datum. gemebant Syracusani, sed tamen patiebantur. repente recitatur, uno nomine HS CCL millia iussu Prætoris data. fit maximus clamor omnium, nõ modo optimi cuiusque, neque eorum, quibus indignum semper uisum erat, bona priuati, populi nomine, per summam iniuriam erepta: uerum etiam ipsi illi auctores iniuriæ, & ex aliqua particula socij prædæ, ac rapinarum clamare cœperunt, sibi ut haberet hæreditatem. tãtus in curia clamor factus est, ut populus cõcurreret.

res ab omni conuentu cognita celeriter domum nuntia= tur. homo inimicus ijs, qui recitassent; hostis omnibus, qui acclamassent; exarsit iracũdia, ac stomacho; uerũtamen fuit tum sui dissimilis. nostis os hominis: nostis audaciã: tamen tum rumore populi, & clamore, & furto mani festo grandis pecuniæ perturbatus est. ubi se collegit: uo cat ad se Syracusanos: quia non posset negare, ab illis pe= cuniam datam; non quæsiuit procul alicunde (neq; enim probaret) sed proximum penè alterum filium, quem il= lam pecuniam diceret abstulisse, ostendit se reddere coa= cturum. qui posteaquam id audiuit: habuit dignitatis, et ætatis, & nobilitatis suæ rationem: uerba apud senatum fecit: docuit, ad se nihil pertinere: de isto id, quod omnes uidebãt: neq; ille quidem obscure locutus est. itaq; illi Sy= racusani statuam postea statuerunt: & is ubi primũ po tuit, istum reliquit, de prouinciáq; decessit. et tamen aiũt eum queri solere nonnunquam, se miserum, ꝙ non suis, sed suorum comitum peccatis, & criminibus prematur. triennium prouinciam obtinuisti: gener electus adolescẽs unum annum tecum fuit: sodales uiri fortes Legati tui primo anno te reliquerunt: unus Legatus P. Tadius, qui erat reliquus, non ita multum tecum fuit: qui si semper unà fuisset, tamen summa cura tũ tuæ, tum multo etiã magis suæ famæ pepercisset. quid est, quod tu alios accu ses? quid est, quamobrem putes te tuam culpam non mo do deriuare in aliquem, sed cõmunicare cum aliquo pos se? numerantur illa HS ducenta quinquaginta Syracu sanis. ea quemadmodum ad istum postea per pseudothy= ron reuertatur, tabulis uobis & testibus iudices planum faciam. ex hac iniquitate istius, & improbitate iudices,

ꝙ præda ex illis bonis ad multos Syracusanos inuito po pulo senatuq; Syracusano uenerat, & illa scelera quoq; per Theomnastum, & Aeschrionem, & Dionysodorum, & Cleomenem inuitissima ciuitate facta sunt: primum ut urbs tota spoliaretur: qua de re alius mihi locus ad dicendum est constitutus: ut omnia signa iste per eos homines, quos nominaui, omne ebur ex ædibus sacris, omnes undiq; tabulas pictas, deorum deniq; simulacra, quæ uellet, auferret: deinde ut in curia Syracusis, quem locũ illi Buleuterium uocant, honestissimo loco, & apud illos clarissimo, sub illius ipsius M. Marcelli, qui cum Syracusanis locum eum eripere belli ac uictoriæ lege posset, conseruauit et reddidit, statua ex ære facta, ibi inauratam isti, & alteram filio statuam posuerint: ut, dum istius hominis memoria maneret, senatus Syracusanus sine lacrymis & gemitu in curia esse non posset. per eosdem istius iniuriarum, furtorum, uxorumq; socios istius imperio Syracusis Marcellea tolluntur maximo gemitu, luctuq; ciuitatis: quem illi diem festum cum recentibus beneficijs M. Marcelli debitum reddebant, tum generi, nomini, familiæ Marcellorum maxima uoluntate tribuebant. Mithridates in Asia, cum eam prouinciam totam occupasset, Mutia non sustulit. hostis, et hostis in cæteris rebus nimis ferus & immanis, tamen honorem hominis deorum religione consecratũ uiolare noluit. tu Syracusanis unũ diem festum Marcellis impertiri uetuisti, per quos illi adepti sunt, ut cæteros dies festos agere possent. at uero præclarum diem reposuisti, Verrea ut agerent, & ut ad eum diem, quæ sacris epulisq; opus essent, in complures annos locarentur. iam in tanta istius impudentia remit-

tendũ aliquid uidetur, ne omnia contendamus, ne omnia cum dolore agere uideamur: nã me dies, uox, latera deficiant, si hoc nunc uociferare uelim, q̃ miserum indignumq; sit, istius nomine apud eos diem festum esse, qui sese istius opera funditus extinctos esse arbitrentur. ò Verrea præclara, quoquam si accessisti, quò non attuleris tecum istum diem: etenim quam tu domum, quã urbem adysti, quod fanum deniq;, quod non euersum, atq; extersum reliqueris? quare appellẽtur sanè ista Verrea, quæ non ex nomine, sed ex manibus, naturáq; tua constituta esse uideantur. q̃ facile serpat iniuria, & peccandi consuetudo, q̃ non facile reprimatur, uidete iudices.

Bidis oppidum est tenue sanè, non longe à Syracusis. huius longe primus ciuitatis est Epicrates quidam. huic hæreditas HS quingentorum millium uenerat à muliere quadam propinqua, atq; ita propinqua, ut, ea etiam si intestata esset mortua, Epicratem Bidinorum legibus hæredem esse oporteret. recens Syracusana erat illa res, quã ante demonstraui, de Heraclio Syracusano, qui bona nõ perdidisset, nisi ei uenisset hæreditas. huic quoq; Epicrati uenerat, ut dixi, hæreditas. cogitare cœperunt eius inimici, nihilo minus eodem Prætore hunc euerti bonis posse, quo Heraclius esset euersus. ré occulte instituunt, ad Verrem per eius interpretes deferũt: ita causa componitur, ut item palæstritæ Bidenses peterent ab Epicrate hæreditatem, quemadmodum palæstritæ Syracusani ab Heraclio petissent. nunquam uos Prætorem tam palestricum uidistis. uerum ita palæstritas defendebat, ut ab illis ipse unctior discederet. qui statim cum præsensisset, iubet cuidam suorum amicorum numerari HS LXXX. res

occultari satis non posse. per quendam eorum, qui interfuerat, fit Epicrates certior. primo negligere & contēnere cœpit, q̄ causa prorsus, quod dubitari posset, nihil habebat. deinde cū de Heraclio cogitaret, & istius libidinē nosset: cōmodissimum putauit esse, de prouincia clā abire: itaq; fecit: profectus est Rhegium. quod ubi auditum est: æstuare illi, qui dederant pecuniam: putare nihil agi posse absente Epicrate: nam Heraclius tamē affuerat, cū primum dati sunt iudices. de hoc, qui, anteq̄ in ius aditū esset, anteq̄ deniq; mentio controuersiæ facta esset, discessisset, putabant nihil agi posse. homines Rhegium proficiscuntur: Epicratem conueniunt: demonstrant id, quod ille sciebat, se HS LXXX dedisse: rogāt eū, ut id, quod ab ipsis abisset pecuniæ, curet: ab sese caueat, quemadmodum uelit: de illa hæreditate cum Epicrate neminem esse acturum. Epicrates homines multis uerbis male a se acceptos dimisit. redeunt illi Rhegio Syracusas: queri cum multis, ita ut fit, incipiunt: sese HS LXXX nummū frustra dedisse. res percrebruit: in ore, atque sermone omnium cœpit esse. Verres refert illam suam Syracusanā: ait sese uelle de illis HS LXXX cognoscere: aduocat multos: dicunt Bidini Volcatio se dedisse: illud nō addunt, iussu istius. Volcatium uocat: pecuniam referri imperat. Volcatius animo æquissimo nummos affert, qui nihil amitteret. reddit inspectantibus multis: Bidini nummos auferunt. dicet aliquis: quid ergo in hoc Verrem reprehendis? qui non modo ipse fur non est, sed ne alium quidem passus est esse. attendite: iam intelligetis hanc pecuniam, qua uia modo uisa est exire ab isto, eadem semita reuertisse: quid enim debuit Prætor? cum

consilio re cognita, cum comperisset suum comitem, iuris, decreti, iudicij corrũpendi causa, qua in re ipsius Prætoris caput, existimatioq; ageretur, pecuniam accepisse; Bidinos autem contra Prætoris famam, ac fortunas dedisse: non & in eum, qui accepisset, animaduertisse, & in eos, qui dedissent? tu, qui institueras in eos animaduertere, qui perperam iudicassent: quod sæpe per imprudentiã fit: hos pateris impune discedere, qui ob tuum decretum, ob tuum iudiciũ pecuniam aut dandam, aut accipiendã putarãt? Volcatius idẽ apud te postea fuit, eques R. tãta accepta ignominia? nã quid est turpius ingenuo, quid minus libero dignum, q̃ in cõuentu maximo cogi à magistratu furtum reddere? qui si eo animo esset, quo non modo eques R. sed quiuis liber debet esse: aspicere te postea non potuisset: inimicus, hostis esset tanta contumelia accepta, nisi tecum collusisset, & tuæ potius existimationi seruisset, q̃ suæ. qui q̃ tibi amicus non modo tum fuerit, quandiu tecum in prouĩcia fuit; uerum etiam nũc sit, cum iam à cæteris amicis sis relictus: & tu intelligis, & nos existimare possumus. an hoc solum argumentum est, nihil isto imprudente factum, quòd Volcatius ei non succensuit? quòd iste nec in Volcatiũ, nec in Bidinos animaduertit? est magnum argumentum, uerum illud maximum, quòd illis ipsis Bidinis, quibus iratus esse debuit, ut à quibus comperit, quòd iure agere cum Epicrate nihil possent, etiam si adesset, iccirco suum decretum pecunia esse tentatum: his inquam ipsis non modo illam hæreditatem, quæ Epicrati uenerat, sed, ut in Heraclio Syracusano, item in hoc, paulo etiam atrocius, quòd Epicrates appellatus omnino non erat, bona patria, fortunasq;

eius Bidinis tradidit: ostēdit enim nouo modo, si quis quid ab absente peteret, se auditurum. adeunt Bidini: petunt hæreditatem: procuratores postulant, ut se ad leges suas reijciat, aut ex lege Rupilia dicā scribi iubeat. aduersarij non audebant contradicere; exitus nullus reperiebatur. insimulant hominem fraudādi causa discessisse: postulant, ut bona possidere liceat. debebat Epicrates nullum nūmum nemini. amici, si quis quid peteret, iudicio secum agi passuros, iudicatum solui satisdaturos esse dicebant. cum omnia consilia frigerent, admonitu istius insimulare cœperūt, Epicratem literas publicas corrupisse: à qua suspicione ille aberat plurimum. actionem eius rei postulant. amici recusare, ne quod nouū iudiciū, ne qua ipsius cognitio illo absente de existimatione eius constitueretur: & simul idem illud postulare nō desistebant, ut se ad leges suas reijceret. iste amplam occasionem calumniæ nactus, ubi uidet esse aliquid, ꝙ amici absentem Epicratem nollent defendere: asseuerat se eius rei in primis actionem esse daturum. cum omnes perspicerent ad istum nō modo illos nummos, qui per simulationem ab isto exierant, reuertisse, sed multo etiam plures eum postea nūmos abstulisse: amici Epicratem defendere destiterunt. iste Epicratis bona Bidinos omnia possidere, & sibi habere iussit. ad illa HS D millia hæreditaria accessit ipsius antiqua HS quindecies pecunia. utrum res ab initio ita ducta est, an ad extremum ita perducta est? an ita parua est pecunia? an is homo Verres, ut hæc, quæ dixi, gratis facta esse uideantur? hic nūc de miseria Siculorū iudices audite. & Heraclius ille Syracusanus, & hic Bidinus Epicrates expulsi bonis omnibus Romā uenerūt: sor-

didati maxima barba,& capillo Romæ biennium propè fuerũt.cũ L.Metellus in prouinciã profectus est,tum isti bene cómẽdati cũ Metello unà proficiscũtur.Metellus simul ac uenit Syracusas,utrũq; rescindit,et de Epicrate, & de Heraclio.in utriusq; bonis nihil erat,quod restitui posset,nisi quod moueri loco nõ poterat.fecerat hæc egregie primo aduẽtu Metellus,ut omnes istius iniurias,quas modo posset,rescinderet,& irritas faceret.Heracliũ restitui iusserat : nõ restituebatur : quisquis erat ductus senator Syracusanus ab Heraclio,duci iubebat: itaq; permulti ducti sunt.Epicrates quidẽ cõtinuo restitutus est. alia iudicia Lilybæi,alia Agrigenti,alia Panormi restituta sunt.cẽsus,qui isto Prætore sunt habiti,nõ seruaturũ se Metellus ostẽderat:decumas,quas iste cõtra legem Hieronicam uẽdiderat, sese uenditurũ Hieronica lege dixerat.omnia erant Metelli eiusmodi,ut nõ tam suã Præturam gerere,q̃ istius Præturam retexere uideretur.simul atq; ego in Siciliã ueni,mutatus est. uenerat ad eum illo biduo Letilius quidã,homo non alienus à literis : itaq; eo iste tabellario semper usus est. is epistolas cõplures attulerat,in his unã domo,quæ totũ immutarat hominem. repente cœpit dicere, se omnia Verris causa uelle,sibi cum eo amicitiam,cognationemq; esse. mirabãtur omnes,hoc ei tum deniq; in mẽtem uenisse,posteaq̃ tam multis eum factis,decretisq; iugulasset.erãt,qui putarent Letiliũ legatum à Verre uenisse,qui gratiã,amicitiam,cognationemq; cõmemoraret.ex illo tempore à ciuitatibus laudationẽ petere,testes nõ solum deterrere uerbis, sed etiã ui retinere cœpit. quòd ego nisi meo aduẽtu illius conatus aliquãtulum repressissem, & apud Siculos non Metelli,

ſed Glabrionis literis, ac lege pugnaſſem: tã multos huc euocare nõ potuiſſem. uerũ, quod inſtitui dicere, miſerias cognoſcite Siculorũ. Heraclius ille, & Epicrates longe mihi obuiã cum ſuis omnibus proceſſerũt: uenienti Syracuſas egerunt gratias flentes: Romã decedere mecum cupierunt. quòd erant mihi oppida cõplura etiam reliqua, quæ adire uellem: cõſtitui cum hominibus, quo die mihi Meſſanæ præſto eſſent. eò mihi nuntium miſerunt, ſe à Prætore retineri. quibus ego teſtimonium denuntiaui, quorum nomina edidi Metello, cupidiſſimi ueniendi, maximis iniurijs affecti, adhuc non uenerunt. hoc iure ſunt ſocij, ut ijs ne deplorare quidem de ſuis incõmodis liceat. iam Heraclij Centuripini, optimi, nobiliſſimiq; adoleſcẽtis, teſtimonium audiſtis: à quo HS C millia per calumniam malitiamq; petita ſunt. iſte pœnis, cõpromiſſisq; interpoſitis, HS CCC extorquẽda curauit: quodq; iudicium ſecundum Heraclium de cõpromiſſis factum erat, quòd ciuis Centuripinus inter duos ciues iudicaſſet, id irritum iuſſit eſſe, eumq; iudicem falſum iudicaſſe iudicauit: in ſenatu ne eſſet: locis, cõmodisq; publicis uti ue tuit: ſi quis eum pulſaſſet, edixit ſeſe iudicium iniuriarum non daturum: quicquid ab eo peteretur, iudicem de ſua cohorte daturum, ipſi autẽ nullius actionem rei ſeſe daturum. quæ iſtius auctoritas tãtum ualuit, ut neque illum pulſaret quiſquam, cum Prætor in prouincia ſua uerbo permitteret, re hortaretur: neq; quiſquã ab eo quicquã peteret, cũ iſte calũniæ licentiã ſua auctoritate præbuiſſet. ignominia autem illa grauis tãdiu in illo homine fuit, quandiu iſte in prouincia manſit. hoc iniecto metu iudicibus, nouo more, nullo exemplo, ecquam rem

putatis esse in Sicilia nisi ad nutum istius iudicatū? utrū id solum uidetur esse actum, quod est tamen actum, ut Heraclio pecunia eriperetur: an etiā illud, in quo præda erat maxima, ut nomine iudiciorum, omnium bona, atq; fortunæ in istius unius essent potestate? iam uero in rerum capitaliū quæstionibus quid ego unāquanq; rē colligam, & causam? ex multis similibus ea sumam, quæ maximè improbitate excellere uidebuntur. Sopater quidam fuit Haliciensis, homo domi suæ cum primis locuples, atq; honestus. is ab inimicis suis apud C. Sacerdotem Prætorem rei capitalis cum accusatus esset, facile eo iudicio est liberatus. huic eidem Sopatro ijdem inimici ad C. Verrem, cum is Sacerdoti successisset, eiusdē rei nomen detulerunt. res Sopatro facilis uidebatur, et ꝙ erat innocens, & ꝙ Sacerdotis iudicium improbare istum ausurum nō arbitrabatur. citatur reus: causa agitur Syracusis: crimina tractantur ab accusatore, ea, quæ erāt antea nō solum defensione, uerū etiam iudicio dissoluta. causā Sopatri defendebat Q. Minutius eques R. in primis splendidus, atq; honestus, uobisq; iudices nō ignotus. nihil erat in causa, quod metuendum, aut omnino quod dubitandū uideretur. interea istius libertus, & accensus idem Timarchides, qui est, id quod ex plurimis testibus priore actione didicistis, rerum huiusmodi omnium transactor, & administer, ad Sopatrum uenit: monet hominem, ne nimis iudicio Sacerdotis, & causæ confidat: accusatores, inimicosq; eius habere in animo pecuniam Prætori dare: Prætorem tamen ob salutem malle accipere: & simul malle, si fieri posset, rē iudicatam nō rescindere. Sopater, cū hoc illi improuisum, atq; inopinatū accidis-

ſet, cõmotus eſt ſanè, neq; in præſentia, Timarchidi quid reſponderet, habuit, niſi, ſe cõſideraturum, quid ſibi de ea re eſſet faciendũ: & ſimul oſtendit, ſe in ſumma difficultate eſſe nũmaria. poſt ad amicos retulit. qui cũ ei fuiſſent auctores redimendæ ſalutis, ad Timarchidem uenit: expoſitis ſuis difficultatibus, hominem ad HS LXXX perducit, eamq; ei pecuniã numerat. poſteaquam ad cauſam dicendam uentũ eſt: tum uero ſine metu, ſine cura omnes erant, qui Sopatrũ defendebant: crimen nullum erat: res iudicata: Verres nũmos acceperat. quis poſſet dubitare, quidnam eſſet futurũ? res illo die non peroratur: dimittitur iudiciũ. iterum ad Sopatrum Timarchides uenit: ait accuſatores eius multo maiorem pecuniam Prætori polliceri, q̃ quantam hic dediſſet: proinde, ſi ſaperet, uideret quid ſibi eſſet faciendum. homo, quãquam erat & Siculus, & reus, hoc eſt & iure iniquo, & tempore aduerſo: ferre tamen, atq; audire diutius Timarchidem nõ potuit. facite, inquit, quod uobis libet: daturus nõ ſum amplius. idemq; hoc amicis eius, & defenſoribus uidebatur, atq; eo etiam magis, ꝙ iſte quoquo modo ſe in ea quæſtione præbebat, tamen in cõſilio habebat homines honeſtos è cõuentu Syracuſano, qui Sacerdotis quoq; in conſilio fuerant, tum, cum eſſet idem hic Sopater abſolutus. hoc rationis habebant, facere eos nullo modo poſſe, ut eodem crimine, iiſdem teſtibus Sopatrum condemnarẽt iidem homines, qui antea abſoluiſſent. itaq; hac una ſpe ad iudiciũ uenitur. quò poſteaq̃ uentum eſt; cum in cõſilium frequentes cõueniſſent iidem, qui ſolebant, & hac una ſpe tota defenſio Sopatri niteretur, conſilii frequentia, et dignitate, & ꝙ erant, ut dixi, iidem, qui antea So=

patrum eodem illo crimine liberarant: cognoscite homi nis apertam, ac non modo non ratione, sed ne dissimulatione quidem tectam improbitatem, & audaciam. M. Petilium equitem R. quem habet in consilio, iubet operã dare, quòd rei priuatæ iudex esset. Petilius recusabat, quòd suos amicos, quos sibi in cõsilio esse uellet, ipse Verres retineret. iste, homo liberalis, negat se quenquam retinere eorum, qui Petilio uellent adesse: itaq; discedunt omnes: nam cæteri quoq; impetrant, ne retineantur: qui se uelle dicebant alterutri eorum, qui tum illud iudicium habebant, adesse. itaq; iste solus cum sua cohorte nequissima relinquitur. non dubitabat Minutius, qui Sopatrũ defendebat, quin iste, quoniam cõsilium dimisisset, illo die rem illam quæsiturus non esset, cum repente iubetur dicere. respondet, ad quos? ad me, inquit, si tibi idoneus uideor, qui de homine Siculo, ac Græculo iudicem. idoneus es, inquit: sed peruellem adessent ij, qui affuerant antea, causamq; cognorant. dic, inquit: illi adesse non possunt. nam hercule, inquit Q. Minutius, me quoq; Petilius, ut sibi in consilio adessem, rogauit: & simul à subsellijs abire cœpit. iste iratus hominem uerbis uehementioribus prosequitur, atq; ei grauius etiam minari cœpit, quòd in se tantum crimen inuidiamq; conflarit. Minutius, qui Syracusis sic negotiaretur, ut sui iuris dignitatisq; meminisset; & qui sciret, se ita in prouincia rem augere oportere, ut ne quid de libertate deperderet: homini, quæ uisa sunt, & quæ tẽpus illud tulit, & causa, respondit: causam sese dimisso, atq; ablegato cõsilio defensurum negauit: itaq; à subsellijs discessit: idemq; hoc præter Siculos cæteri Sopatri amici, aduocatiq; fecerunt. iste quãquam

est incredibili importunitate, et audacia, tamen subito solus destitutus pertimuit, & cõturbatus est. quid ageret, quò se uerteret, nesciebat. si dimisisset eo tempore quæstionem: post illis adhibitis, quos ablegarat, absolutũ iri Sopatrũ uidebat. sin autem hominem miserũ, atq; innocentem cõdemnasset, cum ipse Prætor sine consilio, reus autẽ sine patrono, atq; aduocatis fuisset; iudiciumq; C. Sacerdotis rescidisset: inuidiam se sustinere non posse tantam arbitrabatur. itaq; æstuabat dubitatione: uersabat se in utranq; partem nõ solum mente, uerum etiam corpore: ut omnes, qui aderant, intelligere possent, in animo eius metum, cupiditatemq; pugnare. erat hominum conuentus maximus, summũ silentium, summa expectatio, quonam esset eius cupiditas eruptura. crebro dimittebat se accensus ad aurẽ Timarchides. tum iste aliquando, age dic, inquit. Sopatrus implorare hominũ, atq; deũ fidem, ut cum consilio cognosceret. tum repente iste testes citari iubet. dicit unus, & alter breuiter: nihil interrogatur. præco, dixisse, pronuntiat. iste, quasi metueret, ne Petilius priuato illo iudicio transacto, aut dilato, cum cæteris in consiliũ reuerteretur, ita properans de sella exiluit, hominem innocentem, à Sacerdote absolutũ, indicta causa, de sentẽtia scribæ, medici, aruspicisq; cõdemnauit. retinete, retinete hominem in ciuitate iudices: parcite, & conseruate, ut sit qui uobiscum res iudicet, qui in senatu sine ulla cupiditate de bello, & pace sententiam ferat. tametsi minus id quidem nobis, minus populo R. laborandũ est, qualis istius in senatu sentẽtia futura sit: quæ enim eius auctoritas erit? quando iste sententiã dicere audebit, aut poterit? quãdo autem homo tanta luxuria, atq; desidia,

nisi Februario mense, aspirabit in curiam? uerum ueniat sanè, decernat bellum Cretensibus; liberet Byzantios: Regem appellet Ptolemæū: quæ uult Hortensius, omnia dicat, et sentiat. minus hæc ad nos, minus ad uitæ nostræ discrimē, minus ad fortunarū nostrarū periculum pertinent. illud, illud est capitale, illud est formidolosum, illud optimo cuiq; metuendū, ꝙ iste, ex hoc iudicio si aliqua ui se eripuerit, in iudicibus sit necesse est, sentētiā de capite ciuis R. ferat, sit in eius exercitu signifer, qui imperiū iudiciorū tenere uult. hoc populus R. recusat, hoc ferre non potest, clamat, permittitq; uobis, ut, si istis hominibus delectemini, si ex hoc genere splendorem ordini, atq; ornamentum curiæ cōstituere uelitis, habeatis sanè uobiscum istum senatorem, istum de uobis iudicem, si uultis, habeatis. de se homines, siqui extra istum ordinem sunt, quibus ne reyciundi quidem amplius quàm trium iudicū præclaræ leges Corneliæ faciunt potestatem, hunc hominem tam crudelem, tam sceleratum, tam nefariū nolunt iudicare. etenim si illud est tā flagitiosum (quod mihi omniū rerum turpissimū, maximeq; nefarium uidetur) ob rem iudicandam pecuniā accipere, pretio habere addictam fidem, & religionem: quanto illud flagitiosius, improbius, indignius, eum, à quo pecuniam ob absoluendum acceperis, cōdemnare, ut ne prædonum quidem Prætor in fide retinenda consuetudinem conseruaret? scelus est, accipere ab reo; quanto magis, ab accusatore? quanto etiam sceleratius, ab utroq;? fidem cum proposuisses uenalem in prouincia, ualuit apud te plus is, qui pecuniam maiorem dedit. concedo, forsitan aliquis aliquando eiusmodi quippiam fecerit. cum uero fidem, ac religionem

tuam

tuam alteri addictā pecunia accepta habueris, post eandem aduersarijs tradideris maiore pecunia: utrunq; falles? & trades, cui uoles? & ei, quem fefelleris, ne pecuniā quidem reddes? quem mihi tu Bulbum? quem Stalenum? quod unquam huiusmodi monstrum, aut prodigium audiuimus, aut uidimus, qui cum reo transigat, post cū accusatore decidat; honestos homines, qui causam norint, ablegent, consilioq; dimittat, ipse solus reum absolutum, à quo pecuniam acceperit, condēnet, pecuniamq; non reddat. hunc hominem iudicum numero habebimus? hic alteram decuriam senatoriam iudex obtinebit? hic de capite libero iudicabit? huic iudicialis tabella cōmittetur? quam iste nō modo cera, uerum etiam sanguine, si uisum erit, notabit: quid enim horum se negat fecisse? illud uidelicet unum, quod necesse est, pecuniam accepisse. quid ni iste neget? at eques R. qui Sopatrum defendit, qui omnibus eius consilijs, rebusq; interfuit, Q. Minutius iuratus dicit pecuniam datam, iuratus dicit Timarchidem dixisse, maiorem ab accusatoribus pecuniam dari. dicent hoc Siculi omnes, dicent omnes Halicienses, dicet etiam prætextatus Sopatri filius: qui ab isto homine crudelissimo, patre innocentissimo, pecuniaq; patria priuatus est. uerū si de pecunia testibus planum facere non possem, illud negare posses, aut nunc negabis, te consilio tuo dimisso, uiris primarijs, qui in consilio C. Sacerdotis fuerant, tibiq; esse solebant, remotis, de re iudicata iudicasse? teq; eum, quem C. Sacerdos adhibito consilio, causa cognita absoluisset, eundem remoto consilio, causa incognita condemnasse? cum hæc cōfessus eris, quæ in foro palā Syracusis, in ore, atq; oculis prouinciæ gesta sunt: negato sanè si uoles, pe-

cuniã accepiſſe:reperies,credo,aliquem,qui,cũ hæc , quæ palàm geſta ſunt,uideat,quærat quid tu occulte egeris; aut qui dubitet,utrum malit meis teſtibus,an tuis defenſoribus credere.dixi iam antea,me non omnia iſtius,quæ in hoc genere eſſent,enumeraturum , ſed electurum ea, quæ maxime excellerent.accipite nũc aliud eius facinus nobile,& multis locis ſæpe cõmemoratum,& eiuſmodi, ut in uno omnia maleficia ineſſe uideantur: attendite.n. diligenter:inuenietis id facinus natum à cupiditate,auctum per ſtuprum,crudelitate perfectum, atq; concluſum. Sthenius eſt,is qui nobis aſſidet,Thermitanus,antea multis propter ſummam uirtutem, ſummamq́; nobilitatem,nunc propter ſummam calamitatem, atq; iſtius inſignem iniuriam omnibus notus.huius hoſpitio Verres cum eſſet uſus,& cum apud eum nõ modo Thermis ſæpenumero fuiſſet,ſed etiã habitaſſet:domo eius omnia abſtulit,quæ paulo magis animũ cuiuſpiã, aut oculos poſſent cõmouere:etenim Sthenius ab adoleſcẽtia paulo ſtudioſius hæc cõparabat,ſuppellectilem ex ære elegantiorẽ & Deliacã,& Corinthiã,tabulas pictas,etiã argenti bene facti, prout Thermitani hominis facultates ferebãt, ſatis.quæ,cum eſſet in Aſia adoleſcẽs,ſtudioſe, ut dixi,cõparabat,non tam ſuæ delectationis cauſa,quàm ad inuitationes aduentuſq; noſtrorum hominum,ſuorum amicorum,atq; hoſpitũ . quæ poſteaquã iſte omnia abſtulit, alia rogando,alia poſcendo,alia ſumendo, ferebat Sthenius ut poterat,tangebatur tamen animi dolore neceſſario,ꝙ domum eius exornatam, atq; inſtructam ferè iã iſte reddiderat nudam,atq; inanem.ueruntamen dolorẽ ſuum nemini impartiebat:Prætoris iniurias tacite,hoſpi

tis placide ferendas arbitrabatur. interea cupiditate iste illa sua nota, atq; apud omnes peruulgata, cũ signa quædam pulcherrima, atq; antiquissima Thermis in publico posita uidisset, adamauit: a Sthenio petere cœpit, ut ad ea tollenda operam suam profiteretur, seq; adiuuaret. Sthenius uero non solum negauit, sed etiam ostendit id fieri nullo modo posse, ut signa antiquissima, monimenta P. Africani, ex oppido Thermitanorum incolumi illa ciuitate, imperioq; populi R. tollerentur. etenim, ut simul P. Africani quoq; humanitatem cognoscatis, oppidũ Himeram Carthaginenses quondam ceperãt, quod fuerat in primis Siciliæ clarum & ornatum. Scipio, qui hoc dignum populo R. arbitraretur, bello confecto socios sua per nostrã uictoriam recuperare: Siculis omnibus Carthagine capta, quæ potuit, restituenda curauit. Himera deleta, quos ciues belli calamitas reliquos fecerat, ij sese Thermis collocarant in eiusdem agri finibus, neq; longe ab oppido antiquo. hi se patrum fortunã ac dignitatem recuperare arbitrabãtur, cum illa maiorum ornamenta in eorum oppido collocabantur. erãt signa ex ære complura, in his mira pulchritudine ipsa Himera in muliebrem figurã, habitumq; formata, ex oppidi nomine, & fluminis. erat etiam Stesichori poetæ statua, senilis, incurua, cum libro, summo, ut putant, artificio facta ab eo, qui fuit Himeræ, sed est, & fuit tota in Græcia summo propter ingenium honore & nomine. hæc iste ad insaniã cõcupierat. etiã, quod pene præterij, capella quædã, eã quidẽ mire, ut etiã nos, qui rudes harũ rerũ sumus, intelligere possumus, scite facta & uenuste. hæc & alia Scipio non negligenter abiecerat, ut homo intelligens

Verres auferre posset: sed Thermitanis restituerat: non quo ipse hortos, aut suburbanum, aut locũ omnino, ubi ea poneret, nullum haberet: sed si domum abstulisset, non diu Scipionis appellarentur, sed eorum, ad quoscunq; ipsius morte uenissent: nũc ijs locis posita sunt, ut mihi semper Scipionis fore uideantur, itaq; dicãtur. hæc cum iste posceret, ageretur'q; ea res in senatu, Sthenius uehementissime restitit, multaq;, ut in primis Siculorum in dicendo copiosus est, cõmemorauit: urbem relinquere Thermitanos esse honestius, q̃ pati tolli ex urbe monimenta maiorum, spolia hostium, beneficia clarissimi uiri, indicia societatis populi R. atq; amicitiæ. cõmoti animi sunt omnium. repertus est nemo, quin mori diceret satius esse. itaq; hoc adhuc oppidum Verres inuenit propè solum in orbe terrarum, unde nihil eiusmodi rerum de publico per uim, nihil occulte, nihil imperio, nihil gratia, nihil pretio posset auferre. ueruntamen hasce eius cupiditates exponam alio loco: nunc ad Sthenium reuertar. itaq; iste uehementer Sthenio infensus; hospitium ei renuntiat, domo eius emigrat, atq; adeo exit: nam iam ante migrarat. eũ autem inimicissimi Sthenij domum suã statim inuitant, ut animum eius in Sthenium inflammarent, ementiendo aliquid, & criminando. hi autem erant inimici, Agathinus homo nobilis, et Dorotheus, qui habebat in matrimonio Callidamam Agathini eius filiam, de qua iste audierat: itaq; ad generũ Agathini migrare maluit. una nox intercesserat, cum iste Dorotheum sic diligebat, ut diceres omnia inter eos esse communia: Agathinum ita obseruabat, ut aliquem affinem ac propinquum. contemnere etiam signum illud Himeræ iam uidebatur, quòd cum

multo magis figura & liniamenta hospitæ delectabant. itaq; hortari homines cœpit, ut aliquid Sthenio periculi crearent, criminisq; confingerēt. dicebāt se illi nihil habere, quod dicerent. tum iste his aperte ostendit, & confirmauit, eos, in Sthenium quicquid uellent dicerent, simul atq; ad se detulissent, probaturos. ita illi nō procrastināt: Sthenium statim educunt: aiūt ab eo literas publicas esse corruptas. Sthenius postulat, ut secum sui ciues agant de literis publicis corruptis, eiusq; rei legibus Thermitanorum actio sit: cum senatus populusq; R. Thermitanis, quod semper in amicitia, fideq; mansissent, urbes, agros, legesq; suas reddidisset: Publiusq; Rupilius postea leges ita Siculis ex S.C. de decem Legatorum sententia dedisset, ut ciues inter se legibus suis agerent: idemq; hoc habuerit Verres ipse in edicto, ut de his omnibus causis se ad leges reijceret. iste, homo omniū æquissimus, atq; à cupiditate omnium remotissimus, se cogniturum esse confirmat: paratum ad causam dicendam uenire hora octaua iubet. non erat obscurum, quid homo improbus, ac nefarius cogitaret: neq; enim ipse satis occultarat, nec mulier tacere poterat. intellectum est id ipsum agere, ut, cum Stheniū sine ullo argumēto, ac sine teste damnasset, tum homo nefarius de homine nobili, atq; id ætatis, suoq; hospite uirgis supplicium crudelissime sumeret. quod cum esset perspicuum: de amicorum hospitumq; suorū sententia Thermis Sthenius Romam profugit: hiemi fluctibusq; sese cōmittere maluit, quàm non istam cōmunem Siculorum tempestatem, calamitatemq; uitare. iste homo certus, & diligens ad horam octauam præsto est: Sthenium citari iubet: quem posteaquā uidet nō adesse, dolore ardere, atq;

iracundia furere cœpit: Venerios in domũ Sthenij mittere: equites circũ agros eius, uillasq; dimittere. itaq; cũ expectat quidnã sibi certi afferatur, ante horã tertiam noctis de foro non discessit. postridie mane descendit: Agathinũ ad sese uocat: iubet eũ de literis publicis in absentem Stheniũ dicere. erat eiusmodi causa, ut ille ne sine aduersario quidẽ apud inimicũ iudicẽ reperire posset, quid diceret. itaq; tantũ uerbo posuit: Sacerdote Prætore Stheniũ literas publicas corrupisse. uix ille hoc dixerat, cum iste pronuntiat, Stheniũ literas publicas corrupisse uideri: & hæc prætèrea addidit homo Venerius nouo modo, nullo exẽplo, ob eã rem HS quingenties Veneri Erycinæ de Sthenij bonis exacturũ: bonaq; eius statim cœpit uendere: & uendidisset, si tantulũ moræ fuisset, quo minus ei pecunia illa numeraretur. ea posteaquã numerata est: cõtentus hac iniquitate non fuit: palàm de sella, ac tribunali pronuntiat: si quis absentem Stheniũ rei capitalis reũ facere uellet, sese eius nomen recepturũ: & simul, ut ad causam accederet, nomenq; deferret, Agathinum nouũ affinem, atq; hospitẽ cœpit hortari. tũ ille clare, omnibus audientibus, sese id non esse facturũ, neq; se usq; eò Sthenio esse inimicũ, ut eum rei capitalis affinem esse diceret. hic tũ repente Pacilius quidã, homo egens, & leuis, accedit: ait, si liceret, nomẽ absentis deferre se uelle. iste uero, & licere, & fieri solere, & se recepturũ. itaq; defertur. edicit statim, ut Cal. Dec. adsit Sthenius Syracusis. hic, qui Romã uenisset, satisq; feliciter anni iã aduerso tempore nauigasset, omniaq; habuisset æquiora, & placabiliora, quàm animum Prætoris, atque hospitis: rem ad amicos suos detulit. quæ ut erant acerba, atque indigna, sic ui-

debantur omnibus. itaque in senatu continuo Cn. Lentulus, & Lucullus Coss. faciunt mentionem, placere statui, si patribus conscriptis uideretur, ne absentes homines in prouincijs rei fierent rerum capitalium: causam Sthenij totam, & istius crudelitatem, & iniquitatem senatum docent. aderat in senatu Verres pater istius, & flēs unūquenq; senatorem rogabat, ut filio suo parceret: neq; tamen multum proficiebat: erat enim summa uoluntas senatus. itaq; sententiæ dicebantur: cū Sthenius absens reus factus esset, de absente iudicium nullum fieri placere; & si quod esset factum, id ratum esse non placere. eo die trāsigi nihil potuit, quòd & id temporis erat, & ille pater istius inuenerat homines, qui dicēdo tēpus consumerent. postea senex Verres defensores, atq; hospites omnes Sthenij conuenit: rogat eos, atque orat, ne oppugnent filium suum, de Sthenio ne laborent: confirmat his, curaturum se esse, ne quid ei per filium suum noceretur, se homines certos eius rei causa in Siciliam & terra, & mari missurum. & erat spatium dierum ferè triginta ante Cal. Dec. quo iste, ut Syracusis Sthenius adesset, edixerat. commouentur amici Stheny: sperant fore, ut patris literis, nuntijsq; filius ab incœpto furore reuocetur, in senatu postea causa non agitur. uenīunt ad istum domestici nuntij, literasq; à patre afferūt ante Cal. Dec. cum isti etiam tum de Sthenio integra tota res esset: eodemq; ei tempore de eadem re literæ cōm plures à multis eius amicis, ac necessarijs afferuntur. hic iste, qui præ cupiditate neque officij sui, neque periculi, neque pietatis, neque humanitatis rationem habuisset unquam, neque in eo, quod monebatur,

auctoritatem patris, nec in eo, quod rogabatur, uoluntatem anteponendam putauit libidini suæ: mane Cal. Dec. ut edixerat, Sthenium citari iubet. si abs te istam rem parens tuus alicuius amici rogatu, benignitate, aut ambitione inductus petisset: grauissima tamen apud te uoluntas patris esse debuisset. cum uero abs te tui capitis causa peteret, hominesq; certos domo misisset, hiq; eo tempore ad te uenissent, cum tibi in integro tota res esset: ne tū quidem te potuit si non pietatis, at salutis tuæ ratio ad officium, sanitatemq; reducere? citat reum: non respondet. citat accusatorem (attēdite quæso: uidete, quātopere istius amētiæ fortuna ipsa aduersata sit: & simul uidete, quis Sthenij causam casus adiuuerit) citatus accusator M. Pacilius nescio quo casu non respondit, non affuit. si præsens Sthenius reus esset factus, si manifesto in maleficio teneretur: tamen, cum accusator non adesset, Sthenium condēnari non oporteret. etenim, si posset reus absente accusatore damnari, non ego à Vibone Veliam paruulo nauigio inter fugitiuorum, ac prædonum, ac tua tela uenissem: quo tempore omnis illa mea festinatio fuit, cum periculo capitis, ob eam causam, ne tu ex reis eximerere, si ego nō affuissem ad diem: quod igitur erat in tuo iudicio optatissimum, me, cum citatus essem, non adesse: cur Sthenio non putasti prodesse oportere, cū eius accusator non affuisset? itaq; fecit ut exitus principio simillimus reperiretur. quem absentem reum fecerat, eum absente accusatore condēnat. nūtiabatur illi primis illis tēporibus id, quod pater quoq; ad eū pluribus uerbis scripserat, agitatā rē esse in senatu, etiā in cōcione Tribunū pl. de causa Sthenij M. Palicanū esse questū, postremo me

ipsum apud collegium hoc Tribunorum pl. cum eorum omnium edicto non liceret quenquam Romæ esse, qui rei capitalis cōdemnatus esset, egisse causam Stheny, cū rem ita exposuissem, quemadmodum nunc apud uos, docuissemq́; hāc damnationem duci nō oportere: Tribunos pl. hoc statuisse, idq́; omniū sententia pronūtiatum esse, non uideri Sthenium impediri edicto, quo minus ei liceret Romæ esse. cum hæc ad istum afferrentur: timuit aliquando, & cōmotus est: uertit stilum in tabulis suis: quo facto causam omnem euertit suam: nihil enim sibi reliqui fecit, quod defendi aliqua ratione posset. nam si ita defenderet, recipi nomē absentis licet, hoc fieri in prouincia nulla lex uetat: mala, & improba defensione, uerum aliqua tamen uti uideretur. postremo illo desperatissimo perfugio uti posset, se imprudētem fecisse, existimasse id licere. quāquam hæc perditissima defensio est: tamen aliquid dici uideretur. tollit ex tabulis id quod erat, & facit corām delatū esse. hic uidete, in quot laqueos se induerit, quorū ex nullo se unquam expediret. primū ipse in Sicilia sæpe, & palàm de loco superiore dixerat, & in sermone multis demonstrarat, licere nomen recipere absentis, se exemplo fecisse id, quod fecisset. hæc eum dictitasse priore actione, & Sex. Pompeius Chlorus dixit, de cuius uirtute antea cōmemoraui; & Cn. Pōpeius Theodorus, homo Cn. Pompeij clarissimi uiri iudicio plurimis maximisq́; in rebus probatissimus, & omniū existimatione ornatissimus; & Possides Matro Solentinus, homo summa nobilitate, existimatione, uirtute; & hac actione q̄ uoletis multi dicēt; et qui ex isto ipso audierint, uiri primarij nostri ordinis; & alij qui interfuerint, cum absentis

nomen reciperetur. deinde Romæ cum res esset acta in senatu, omnes istius amici, in his etiam pater eius, hoc defendebat licere fieri: sæpe esse factum: istum, quod fecisset, aliorum exemplo, institutoq; fecisse. dicit præterea testimonium tota Sicilia: quæ in communibus postulatis ciuitatum omniũ Cõsulibus edidit, rogare, atq; orare patres conscriptos, ut statuerent, ne absentium nomina reciperentur. qua de re Cn. Lentulum patronum Siciliæ, clarissimum adolescentem, dicere audistis: Siculos, cum se causam, quæ pro his sibi in senatu agenda esset, docerent, de Stheni calamitate questos esse, propterq; hãc iniuriã, quæ Sthenio facta esset, eos statuisse, ut, quod dico, postularetur. quæ cum ita essent: tanta ne amentia præditus, atq; audacia fuisti, ut in re tam clara, tam testata, tam abs te ipso peruulgata tabulas publicas corrumpere auderes? at quemadmodũ corrupisti? non ne ita, ut omnibus nobis tacentibus ipsæ te tuæ tabulæ cõdemnare possent? quæso, codicem circunfer, ostẽde. uidetis ne totum hoc nomen, corãm ubi facit delatum, esse in litura? quid fuit istic antea scriptum? quod mẽdum ista litura correxit? quid á nobis iudices expectatis argumẽta huius criminis? nihil dicimus: tabulæ sunt in medio: quæ se corruptas, atq; interlitas esse clamãt. ex istis etiam tu rebus effugere te posse cõfidis? cum te nos nõ opinione dubia, sed tuis uestigijs persequamur; quæ tu in tabulis publicis expressa, ac recentia reliquisti. is mihi etiã Stheniũ literas publicas corrupisse causa incognita iudicauit, qui defendere nõ potuerit se non ex ipsius Stheni nomine literas publicas corrupisse. uidete porrò aliã dementiã: uidete, ut, dum expedire sese uult, induat. cognitorem ascribit

Sthenio: quem? cognatum aliquem, aut propinquum? non: Thermitanū aliquem honestū hominem, ac nobilem? ne id quidē: at Siculum, in quo aliquis splendor dignitasq; esset? minime: quid igitur? ciuem Romanum. cui hoc probari potest? cum esset Sthenius ciuitatis suæ nobilissimus, amplissima cognatione, plurimis amicitijs, cū præterea tota Sicilia multū auctoritate, & gratia posset: inuenire neminē Siculum potuit, qui pro se cognitor fieret? hoc probabitis? an ipse ciuem Romanū maluit? cedo, cui Siculo, cū is reus fieret, ciuis Romanus cognitor factus unquā sit. omniū Prætorum literas, qui ante fuerunt, profer, explica: si unū inueneris, ego hoc tibi, quemadmodum in tabulis scriptū habes, ita gestum esse concedam. at credo Sthenius hoc sibi amplium esse putauit, eligere è ciuium R. numero, ex amicorū, atq; hospitū suorum copia quem cognitorem daret. quē delegit? quis in tabulis scriptus est? C. Claudius C. filius Palatina. non quæro, quis hic sit Claudius, q̄ splendidus, q̄ honestus, quā idoneus, propter cuius auctoritatē & dignitatem Sthenius ab omniū Siculorum consuetudine discederet, & ciuem Romanū cognitorem daret. nihil horū quæro: fortasse. n. Sthenius nō splēdorem hominis, sed familiaritatem secutus est. quid, si omniū mortaliū Sthenio nemo inimicior, quàm hic C. Claudius tum semper, tum in his ipsis rebus, & temporibus fuit? si de literis corruptis contrauenit? si contra omni ratione pugnauit? utrū potius, pro Sthenio inimicū cognitorem esse factū, an te in Sthenij periculū inimici eius nomine abusum esse credemus? ac ne quis forte dubitet, cuiusmodi totū sit negotiū: tametsi iādudum omnibus istius improbitatē perspiciam esse

confido, tamen paululum etiam attendite. uidetis illum subcrispo capillo, nigrum? qui eo uultu nos intuetur, ut sibi ipse peracutus esse uideatur? qui tabulas tenet? qui scribit? qui monet? qui proximus est? is est C. Clodius, qui in Sicilia sequester istius, interpres, confector negotiorum, propè collega Timarchidi numerabatur: nunc obtinebat eum locũ, ut uix Apronio illi de familiaritate cõcedere uideatur, & qui se non Timarchidis, sed ipsius Verris collegam, & sociũ esse dicebat. dubitare etiãnum potestis, quin eum iste potissimũ ex omni numero delegerit, cui improbam personã imponeret, quem et huic inimicissimũ, & sibi amicum esse arbitraretur? hic uos dubitatis iudices tãtam istius audaciam, tantam crudelitatem, tãtam iniuriam uindicare? dubitatis exemplum iudicum illorũ sequi, qui damnato Cn. Dolabella dãnationem Philodami Opuntij resciderunt, quod is nõ absens reus factus esset, quæ res iniquissima & acerbissima est; sed cum ei legatio Romã à suis ciuibus esset data? quod illi iudices multo in leuiore causa statuerũt, æquitatem secuti: uos id statuere in grauissima causa, præsertim aliorum auctoritate iam cõfirmatum, dubitabitis? at quem hominem C. Verres tanta, tam insigni iniuria affecisti? cuius absentis nomen recepisti? quem absentem non modo sine crimine, & sine teste, uerum etiam sine accusatore damnasti? quem hominem dij immortales: nõ dicam amicum tuum, quod apud homines charissimum est: non hospitem, quod sanctissimum est: nihil enim minus libenter de Sthenio cõmemoro: nihil aliud in eo, quod reprehendi possit, inuenio, nisi quòd homo frugalissimus, atq; integerrimus te hominem plenum stupri, flagitij, scele=

ris domum suam inuitauit: nisi q qui C.Marij, & Cn. Pompeij, C.Marcelli, L.Sisennæ, tui defensoris, cæterorumq; fortissimorum hospes fuisset, atque esset, ad eum numerum clarissimorum hominum tuum quoque nomen ascripserit. quare de hospitio uiolato, & de isto tuo nefario scelere nihil queror. hoc dico, non his, qui Sthenium norunt, hoc est nemini eorum qui in Sicilia fuerunt: nemo enim ignorat, quo hic in ciuitate sua splendore, qua apud omnes Siculos dignitate, atque existimatione sit. sed ut illi quoq;, qui in ea prouincia nõ fuerũt, intelligere possint, in quo homine tu statueris exemplum eiusmodi, quod tum propter iniquitatem rei, tum etiam propter hominis dignitatem acerbum omnibus, atq; intolerandum uideretur: est ne Sthenius is, qui omnes honores domi suæ facillime cum adeptus esset, amplissime ac magnificentissime gessit? qui oppidum non maximum maximis ex pecunia sua locis cõmunibus, monimentisq; decorauit? cuius de meritis in Remp. Thermitanorum, Siculosq; uniuersos fuit ænea tabula fixa Thermis in curia? in qua publice erat de huius beneficijs scriptum, & incisum. quæ tabula tum imperio tuo reuulsa, nũc à me tamen reportata est, ut omnes huius honores inter suos, et amplitudinem possent cognoscere. est ne hic, qui, apud Cn. Pompeiũ clarissimum uirum cum accusatus esset, q propter C.Marij familiaritatem, & hospitium contra Remp. sensisse eum inimici & accusatores eius dicerent, quòd tum magis inuidioso crimine, q̃ uero accerseretur: ita à Cn. Pompeio absolutus est, ut in eo ipso iudicio Pompeius hũc hospitio suo dignissimũ statuerit? ita porrò laudatus defensusq; ab omnibus Siculis, ut idem Pompeius

non ab homine solum, sed etiam à prouincia tota se huius absolutione inire gratiā arbitraretur? postremo est ne hic, qui & animū in Remp. habuit eiusmodi, & tantum auctoritate apud suos ciues potuit, ut perficeret in Sicilia solus te Prætore, quod nō modo Siculus nemo, sed ne Sicilia quidē tota potuisset, ut ex oppido Thermis nullum signū, nullum ornamentū, nihil ex sacro, nihil de publico attingeres? cū præsertim essent multa præclara, & tu omnia cōcupisses. deniq; nunc uide, quid inter te, cuius nomine apud Siculos dies festi agitātur, & præclara illa Verrea celebrātur, cui statuæ Romæ stant inauratæ, à cōmuni Sicilia, quemadmodum inscriptū uidemus, datæ: uide inquam, quid inter te, & hunc Siculum, qui abs te est patrono Siciliæ cōdemnatus, intersit. hunc ciuitates ex Sicilia permultæ testimonio suo, legationibusq; ad eam rem missis publice laudant: te omniū Siculorum patronum una Mamertina ciuitas socia furtorū, ac flagitiorū tuorū publice laudat, ita tamen nouo more, ut Legati lædant, Legatio laudet. cæteræ quidem ciuitates publice literis, legationibus, testimonijs accusant, queruntur, arguunt: si tu absolutus sis, funditus euersas se esse arbitrantur. hoc de homine, ac de huius bonis etiā in Eryco monte monimentū tuorum flagitiorū, crudelitatisq; posuisti: in quo Stheny Thermitani nomen ascriptū est. uidi argenteum Cupidinē cum lāpade. quid tādem habuit argumēti, aut rationis res, quamobrē in eo potissimū Sthenianū præmiū poneretur? utrum hoc signū cupiditatis tuæ, an tropheum necessitudinis, atq; hospitij, an amoris indiciū esse uoluisti? faciūt hoc homines, quos in summa nequitia nō solum libido, & uoluptas, uerum etiam ipsius ne-

quitiæ fama delectat, ut multis in locis notas, ac uestigia scelerũ suorum relinqui uelint. ardebat amore illius hospitæ, propter quã hospitij iura uiolarat. hoc nõ solũ sciri tum, uerũ etiam cõmemorari semper uolebat. itaq; ex illa ipsa re, quã accusante Agathino gesserat, Veneri potissimũ deberi præmium statuit, quæ illam totam accusationem, iudiciumq; conflarat. putarem te gratũ in deos, si hoc donum Veneri non de Sthenij bonis dedisses, sed de tuis: quod facere debuisti, præsertim cum tibi illo ipso anno à Chelidone uenisset hæreditas. hic ego si hanc causam nõ omnium Siculorũ rogatu recepissem, si hoc à me muneris nõ uniuersa prouincia poposcisset, si me animus, atq; amor in Remp. existimatioq;, offensa nostri ordinis, ac iudiciorũ non hoc facere coegisset, atq; hæc una causa fuisset, ꝙ amicum, atq; hospitem meũ Sthenium, quẽ ego in Quæstura mea singulariter dilexissem, de quo optime existimassem, quẽ in prouincia existimationis meæ studiosissimũ, cupidissimumq; cognossem, tam crudeliter, scelerate, nefarieq; tractasses: tamẽ digna causa esset, cur inimicitias hominis improbissimi susciperem, ut hospitis salutem, fortunasq; defenderẽ. fecerũt hoc multi apud maiores nostros: fecit etiã nuper homo clarissimus Cn. Domitius, qui M. Syllanũ consularem uirum accusauit propter Egritomari transalpini hospitis iniurias. putarẽ me idoneũ, qui exemplum sequerer humanitatis, atq; officij, proponeremq;. spem meis hospitibus, ac necessarijs, quo tutiorem uitam sese meo præsidio uicturos esse arbitrarẽtur. cum uero in cõmunibus iniurijs totius prouinciæ Sthenij quoq; causa contineatur, multiq; uno tempore à me hospites, atq; amici publice, priuatimq; defendantur:

profecto uereri non debeo, ne quis hoc, quod facio, non existimet summi officij ratione impulsum, coactumq; suscepisse. Atq; ut aliquãdo de rebus ab isto cognitis, iudicatisq;, & de iudicijs datis dicere desistamus, & quoniam facta istius in his generibus infinita sunt: nos modum aliquem, et finẽ orationi nostræ, criminibusq; faciamus: pauca ex alijs generibus sumemus. Audistis, ob ius dicendũ, Q. Variũ dicere, procuratores suos isti centum & triginta millia nummũ dedisse: meministis Q. Varij testimoniũ, remq; hãc totam C. Sacerdotis hominis ornatissimi testimonio cõprobari: scitis Cn. Sertiũ, M. Modium equites R. sexcẽtos præterea ciues R. multosq; Siculos dixisse, isti pecuniã ob ius dicundũ dedisse. de quo crimine quid ego disputem, cum totũ positũ sit in testibus? quid porrò argumẽter, qua de re dubitare nemo possit? an hoc dubitabit quisquam omniũ, quin is uenalem in Sicilia iurisdictionem habuerit, qui Romæ totum edictũ, atq; omnia decreta uendiderit? et quin ab Siculis ob decreta interponenda pecuniã acceperit, qui M. Octauium Ligurem ob ius dicundũ poposcerit? quod enim est præterea genus pecuniæ cogendæ, quod præterijt? quod non, ab omnibus alijs præteritũ, excogitauit? ecquæ res apud ciuitates Siculas expetitur, in qua aut honos aliquis sit, aut potestas, aut procuratio, quin eam rẽ tu ad tuũ quæstum, nũdinationemq; hominum traduxeris? dicta sunt priore actione & priuatim, & publice testimonia: Legati Centuripini, Halesini, Catinenses, Panormitaniq; dixerunt, multarũ præterea ciuitatũ, iam uero priuatim plurimi: quorũ ex testimonijs cognoscere potuistis, tota Sicilia per triennium neminem ulla in ciuitate senatorem

factum

factum esse gratis; neminem, ut leges eorum sunt, suffragijs; neminem nisi istius imperio, aut literis: atq; in his omnibus senatoribus cooptandis nō modo suffragia nulla fuisse, sed ne genera quidem spectata esse, ex quibus in eum ordinē cooptari liceret; neq; census, neq; ætatis, neq; cætera Siculorum iura ualuisse: quicunq; senator uoluerit fieri, quamuis puer, quamuis indignus, quamuis ex eo loco, ex quo non liceret; si is pretio apud istum fieret idoneus ut uinceret, factum esse semper: non modo Siculorum nihil in hac re ualuisse leges, sed ne ab senatu quidē populoq; R. datas: quas enim leges socijs amicisq; dat is, qui habet imperium à populo R. auctoritatem legum dandarum à senatu, hæ debent & populi R. & senatus existimari. Halesini pro multis & magnis suis maiorūq; suorum in Remp. nostram meritis, atq; beneficijs suo iure nuper L. Licinio Q. Mutio Coss. cum haberent inter se controuersias de senatu cooptando, leges ab senatu nostro petiuerūt. decreuit senatus honorifico S. C. ut his C. Claudius Appij filius Pulcher Prætor de senatu cooptando leges cōscriberet. C. Claudius adhibitis omnibus Marcellis, qui tum erant, de eorum sententia leges Halesinis dedit: in quibus multa sanxit; de ætate hominum, ne quis minor triginta annis natu; de quæstu, quem qui fecisset, ne legeretur; de censu, de cæteris rebus. quæ omnia ante istum Prætorem, & nostrorum magistratuum auctoritate, & Halesinorum summa uoluntate ualuerunt. ab isto et præco, qui uoluit, istum ordinem pretio mercatus est: et pueri annorum senū, septenumq; denū senatoriū nomen nundinati sunt: & quod Halesini antiquissimi et fidelissimi socij, atq; amici Romæ impetrarant, ut apud

se ne suffragijs quidem fieri liceret, id pretio ut fieri posset, effecit. Agrigentini de senatu cooptando Scipionis leges antiquas habét: in quibus & eadem illa sancta sunt, & hoc amplius. cum Agrigentinorum duo genera sint, unum ueterum, alterũ colonorum, quos T. Manlius Prætor ex S. C. de oppidis Siculorum deduxit Agrigentum: cautum est in Scipionis legibus, ne plures essent ex colonorum numero, quàm ex uetere Agrigentinorum. iste, qui omnia iura pretio exæquasset, omniumq; rerum delectum, atq; discrimen pecunia sustulisset: non modo illa, quæ erãt ætatis, ordinis, quæstusq;, permiscuit, sed etiam in his duobus generibus, ciuium nouorum, ueterumq; delectum, ordinemq; turbauit. nam cum esset ex ueterum numero quidam senator demortuus, & cum ex utroq; genere par numerus reliquus esset: ueterem cooptari necesse erat legibus, ut his amplius numerus esset. quæ cum ita se res haberet, tamen ad istum uenerunt emptum locum illum senatorium non solum ueteres, sed etiam noui. fit, ut pretio nouus uincat, literasq; à Prætore auferat. Agrigentini ad istum Legatos mittunt, qui eum leges doceant, consuetudinemq; omnium annorum demonstrent, ut iste intelligeret, ei se illum locum uendidisse, cui ne commercium quidem esse oporteret. quorum oratione iste, cum pretium iam accepisset, ne tantulum quidem commotus est. idem fecit Heracleæ. nam eò quoq; colonos P. Rupilius deduxit, legesq; similes de cooptando senatu, ac de numero ueterum, ac nouorum dedit. ibi non solum iste, ut apud cæteros, pecuniam accepit, sed etiam genera ueterum, ac nouorum, numerumq; permiscuit. nolite expectare, dum omnes obeam oratione mea ciuita

tes:hoc uno complector crimine omnia, neminē isto Prætore senatorem fieri potuisse, nisi qui isti pecuniam dedisset.hoc idem transfero in magistratus,curationes, sacerdotia:quibus in rebus nō solum hominum iura, sed etiā deorum religiones immortalium omnes repudiauit. Syracusis lex est de religione,quæ in annos singulos Iouis sacerdotē sortito capi iubeat: quod apud illos amplissimum sacerdotium putatur.cum suffragijs tres ex tribus generibus creati sunt,res reuocatur ad sortem. perfecerat iste imperio,ut pro suffragio Theomnastus familiaris suus in tribus illis renuntiaretur.in sorte,cui imperare non poterat,expectabāt homines,quidnam acturus esset.homo,id quod erat facillimum,primo uetat sortiri: iubet extra sortem Theomnastum renuntiari. negant id Syracusani per religionē sacrorū ullo modo fieri posse, fas deniq; negant esse.iubet ille sibi legem legi.recitatur: in qua scriptum erat:ut,quot essent renuntiati, tot in hydriam sortes conijcerentur: cuius nomen exisset,ut is haberet sacerdotium . homo ingeniosus,& peracutus,optime,inquit.nempe scriptum ita est, quot renuntiati erūt: quot ergo sunt renuntiati? responsum,tres.nunquid igitur oportet nisi tres sortes conijci,unā educi?nihil.conijci iubet tres , in quibus omnibus scriptum esset nomen Theomnasti . fit clamor maximus,cum id uniuersis indignum,atque nefarium uideretur.ita Iouis illud sacerdotium amplissimum per hanc rationem Theomnasto datur.Cephaledi mensis est certus , quo mense sacerdotē maximum creari oporteat . erat eius honoris cupidus Arthenio quidam , Climachias cognomine , homo sanè locuples,& domi nobilis:sed is fieri nullo modo poterat,

ſi Herodotus quidam adeſſet. ei locus ille, atq; honos in illum annum ita deberi putabatur, ut ne Climachias quidem contradiceret. res ad iſtum defertur, & iſtius more deciditur. toreumata ſane nota ac pretioſa auferuntur. Herodotus Romæ erat: ſatis putabat ſe ad comitia tẽpore uenturum, ſi pridie ueniſſet. iſte, ne aut alio menſe, ac fas erat, comitia haberentur; aut Herodoto præſenti honos adimeretur, id quod iſte nõ laborabat, Climachias minime uolebat, excogitat (dixi iãdudum: non eſt homo acutior quiſquam, nec fuit) excogitat inquam, quemadmodum menſe illo legitimo comitia haberentur, nec tamen Herodotus adeſſe poſſet. eſt conſuetudo Siculorum, cæterorumq; Græcorum, ꝙ ſuos dies menſeſq; congruere uolunt cum ſolis lunæq; ratione, ut nonnunquam, ſi quid diſcrepet, eximant unum aliquem diem, aut, ſummum, biduum ex menſe: quos illi ἐξαιρεσίμους dies nominant. item nonnunquam uno die longiorem menſem faciunt, aut biduo. quæ iſte cum cognouiſſet, nouus aſtrologus, qui non tam cœli rationem, ꝙ cœlati argenti duceret, eximi iubet nõ diem ex menſe, ſed ex anno unum dimidiatumq; menſem, hoc modo, ut, quo die, uerbi cauſa, eſſe oporteret Idus Ianuarias, eo die Calendas Martias proſcriberet: itaq; fit omnibus recuſantibus, & implorãtibus. dies is erat legitimus comitijs habendis. eo modo ſacerdos Climachias renũtiatus eſt. Herodotus cum Roma reuertitur, dies, ut ipſe putabat, quindecim ante comitia, offendit eum menſem comitialem, comitijs iam ab hinc triginta diebus habitis. tunc Cephaleditani decreuerunt intercalarium XLV dies longum, ut reliqui menſes in ſuã rationem reuerterẽtur. hoc ſi Romæ fieri poſſet, cer=

te aliqua ratione expugnasset iste, ut dies XLV inter binos ludos tollerentur, per quos solos iudicium fieri posset. Iam uero Censores quẽadmodũ in Sicilia isto Prætore creati sunt, operæpretiũ est cognoscere: ille enim est magistratus apud Siculos, qui diligentissime mandatur à populo propter hanc causam, q̃ omnes Siculi ex censu quotannis tributa conferunt, in censu habendo potestas omnis æstimationis habendæ, summæq; faciundæ Cẽsori permittitur. itaq; eum populus, cui maximam fidem suarũ rerum habeat, maxima cura deligit, & propter magnitudinem potestatis hic magistratus à populo summa ambitione contenditur. in ea re nihil obscure facere uoluit, non in sortitione fallere, neq; dies de fastis eximere: nihil sanè uafre, nec malitiose facere conatus est: sed, ut studia cupiditatesq; honorũ, atq; ambitiones ex omnibus ciuitatibus tolleret, quæ res euertendæ Reip. causa solent esse, ostendit sese in omnibus ciuitatibus Censores esse facturũ. tanto mercatu Prætoris indicto, cõcurritur undiq; ad istum Syracusas: flagrabat domus tota prætoria studio hominum, & cupiditate: nec mirum, omnibus comitijs tot ciuitatum unam in domum reuocatis, tantaq; ambitione prouinciæ totius in uno cubiculo inclusa. exquisitis palàm pretijs, et licitationibus factis, describebat Censores binos in singulas ciuitates Timarchides. is suo labore, suisq; accessionibus, huius negotij, atq; operis molestiã consequebatur, ut ad istũ sine ulla solicitudine summa pecunia referretur. iam hic Timarchides quantam pecuniã fecerit, planè adhuc cognoscere nõ potuistis: ueruntamen priore actione, q̃ uarie, q̃ improbe prædatus esset, multorũ ex testimonijs cognouistis. sed, ne miremini

qua ratione hic tantum apud istum libertus potuerit: exponã uobis breuiter, quid hominis sit: ut & istius nequitiã, qui illum secum habuerit, eo præsertim numero, ac loco, & calamitatem prouinciæ cognoscatis. in mulierũ corruptelis, & in omni eiusmodi luxuria, atq; nequitia mirãdum in modũ reperiebã hunc Timarchidem ad istius flagitiosas libidines, singularemq; nequitiã natum, atq; aptum fuisse: inuestigare, adire, appellare, corrũpere, quiduis facere in eiusmodi rebus, quãuis callide, quãuis audacter, quãuis impudenter: eundem mira quadã excogitare genera furãdi: nã ipsum Verrem tantũ semper auaritia hiante, atq; imminenti fuisse, ingenio, & cogitatione nulla, ut, quicquid suã sponte faciebat, item ut uos Romæ cognouistis, eripere potius, q̃ fallere uideretur. hæc uero eius erat ars, & malitia miranda, q̃ acutissime tota prouincia, quid cuiq; esset necesse, indagare, & odorari solebat, omnium inimicos diligenter cognoscere, colloqui, attentare, ex utraq; parte causas, uoluntates perspicere, facultates, & copias; quibus opus esset, metum afferre; quibus expediret, spem ostendere: accusatorum, & quadruplatorum quicquid erat, habebat in potestate: quod cuiq; negotij conflari uolebat, nullo labore faciebat: istius omnia decreta, imperia, literas, peritissime & callidissime uenditabat: ac non solũ erat administer istius cupiditatũ, uerum etiam ipse sui meminerat æque: non solũ nummos, si qui isti exciderãt, tollere solebat, ex quibus pecuniã maximã fecit, sed etiã uoluptatum, flagitiorumq; istius ipse reliquias colligebat. itaque in Sicilia non Athenionem, qui nullum oppidum cepit, sed Timarchidem fugitiuũ omnibus oppidis per triennium scitote

regnasse, in Timarchidis potestate sociorum populi R. antiquissimorum, atq; amicissimorum liberos, matresfamilias, bona, fortunasq; omnes fuisse. is igitur, ut dico, Timarchides in omnes ciuitates accepto pretio Censores dimisit. comitia isto Prætore Censorum ne simulandi quidé causa fuerunt. iam hoc impudentissime. palàm (licebat enim uidelicet legibus) singulis Censoribus denarij treceenti ad statuá Prætoris imperati sunt. Cẽsores CXXX facti sunt. pecuniá illam ob Censurá contra leges clam dederunt, ac denariũ XXXIX. M palàm saluis legibus contulerunt in statuá. primùm quò tantam pecuniam? deinde quáobrem Censores ad statuam tibi conferebát? ordo aliquis Censorum est? collegiũ? genus aliquod hominum? ná aut publice ciuitates istos honores habent, aut generatim homines, ut aratores, ut mercatores, ut nauicularij. Censores quidem qui magis, q̃ Aediles? ob beneficium? ergo hoc fatebere, abs te hæc petita esse: ná ereptа non audebis dicere. te eos magistratus hominibus beneficij, nó Reip. causa permisisse? hoc autem cum tute fatebere, quisquam dubitabit, quin tu istam apud populos prouinciæ istius inuidiam, atque offensionem non ambitionis, neq; beneficiorum collocandorum, sed pecuniæ conciliandæ causa susceperis? itaq; Censores fecerunt idem, quod in nostra Rep. solent ij, qui per largitionem magistratus adepti sunt: dederunt operam, ut ita potestatem gererent, ut illam lacunam rei familiaris explerent. sic census habitus est te Prætore, ut eo censu nullius ciuitatis Resp. posset administrari: nam locupletissimi cuiusq; census extenuarant, tenuissimi auxerant: itaque in tributis imperandis tantum oneris plebi imponebatur, ut, etiam

si homines tacerent, res ipsa illum censum repudiaret. id quod intelligi facillime re ipsa potest: nã L. Metellus, qui, posteaq̃ ego inquirendi causa in Siciliã ueni, repente Letilij aduentu istius non modo amicus, uerũ etiam cognatus factus est, is, quod uidebat istius censum stare nullo modo posse, eũ censum obseruari iussit, qui uiro fortissimo, atq; innocentissimo Sex. Peduceo Prætore habitus esset. erant enim tũ Censores legibus facti, delecti à suis ciuitatibus: quibus, si quid commisissent, pœnæ legibus erant constitutæ. te autem Prætore qui Cẽsor aut legem metuerit, qua non tenebatur, quoniã creatus lege non erat: aut animaduersionem tuã, cum id, quod abs te emerat, uendidisset? teneat iam sane meos testes Metellus: cogat alios laudare, sicut in multis conatus ẽ: modo hæc faciat, quæ fecit: quis enim unquã tanta à quoquã contumelia, quis tanta ignominia affectus est? quinto quoq; anno Sicilia tota cẽsetur. erat censa Prætore Peduceo. quintus annus cum te Prætore incidisset, censa denuo est. postero anno L. Metellus mentionẽ tui census fieri uetat: Censores dicit de integro sibi creari placere: interea Peduceanũ censum obseruari iubet. hoc si tuus inimicus tibi fecisset, tamen, si animo æquo prouincia tulisset, inimici iudiciũ graue uideretur. fecit amicus recens, & cognatus uoluntarius: aliter enim, si prouinciam retinere, si saluus ipse in prouincia uellet esse, facere non potuit. expectas etiam, quid hi iudicent? si tibi magistratũ abrogasset, minore ignominia te affecisset q̃ cum ea, quæ in magistratu gessisti, sustulit, atq; irrita iussit esse. neq; in hac re sola fuit eiusmodi, sed, anteq̃ ego in Siciliam ueni, in maximis rebus, ac plurimis: nam & Heraclio Syracusano tuos illos palæ=

stritas bona restituere iussit, & Epicrati Bidinos; & pupillo Drepanitano A. Claudium; &, nisi mature Letilius in Siciliam uenisset cum literis, minus XXX diebus Metellus totam triennij Præturam rescidisset. Et quoniam de ea pecunia, quam tibi ad statuam Censores contulerunt, dixi: non mihi prætermittẽdum uidetur ne illud quidem genus pecuniæ conciliatæ, quã tu à ciuitatibus statuarum nomine coegisti: uideo enim eius pecuniæ summã esse pergrandem, ad HS CXX millia. tantum conficitur ex testimonijs, ac literis ciuitatum: et iste hoc concedit, nec potest aliter dicere. quare cuiusmodi putamus esse illa, quæ negat, cũ hæc tam improba sunt, quæ fatetur? quid enim uis cõstitui? consumptã esse omnem istam pecuniam in statuis? fac ita esse: tamen hoc ferendum nullo modo est, tantam ab socijs pecuniam auferri, ut omnibus in angiportis prædonis improbissimi statuæ ponantur, quà uix tuto transire posse uideamur. uerum ubi tandem, aut in quibus statuis ista tanta pecunia consumpta est? consumetur, inquies: scilicet expectemus legitimum illud quinquenniũ: si hoc interuallo non consumpserit, tum denique nomen eius de repetundis pecunijs statuarum nomine deferemus. reus est maximis plurimisq; criminibus in iudicium uocatus: HS CXX millia ex hoc uno genere capta uidemus. si condẽnatus eris, non opinor id ages, ut ista pecunia in quinquennio consumatur in statuis. sin absolutus eris, quis erit tam amens, qui te ex tot tantisq; criminibus elapsum, post quinquennium statuarum nomine accersat? ita si neq; adhuc consumpta ista pecunia est, & est perspicuum non consumptum iri: licet iam intelligamus inuentam esse rationem,

quare & iste HS. C X X milliа uno genere conciliarit, & ceperit, & cæteri, si à uobis hoc erit cóprobatum, quã uolent magnas hoc nomine pecunias capere possint, ut iam uideamur non à pecunijs capiendis homines absterrere, sed, cum genera quædam pecuniarum capiédarum comprobaremus, honesta nomina turpissimis rebus imponere. etenim si C. Verres HS C X X millia populum, uerbi gratia, Céturipinũ poposcisset, eamq; ab his pecuniam abstulisset: nó, opinor, esset dubium, quin eum, si tum id planum fieret, códemnari necesse esset. quid, si eundem populum HS C C C millia poposcit, eaq; coegit, atq; abstulit, num iccirco absoluetur, quòd ascriptum est, eam pecuniam datam statuarum nomine? non, opinor: nisi forte id agimus, non ut magistratibus nostris morã accipiendi, sed ut socijs causam dandi auferre uideamur. quòd si quem statuæ magnopere delectant, & si quis earũ honore & gloria ducitur: is hæc tamen constituat, necesse est: primum auerti pecuniam domũ non placere: deinde ipsarum statuarum modum quendam esse oportere: deinde illud certe, ab inuitis exigi nó oportere. ac de auertenda pecunia, quæro abs te, utrum ipsæ ciuitates solitæ sint statuas tibi faciundas locare ei, cui possent optima conditione locare, an aliquem curatorem præficere, qui statuis faciundis præesset, an tibi, an cui tu imperasses, adnumerare pecuniam? nam si per eos statuæ fiebant, à quibus tibi iste honos habebatur: audio. sin Timarchidi pecunia numerabatur: desine, quæso, simulare, te, cum in manifesto furto teneare, gloriæ studiosum, ac monimentorum fuisse. quid uero modum statuarum haberi nullum placet? atqui habeatur necesse est: etenim sic

considerate. Syracusana ciuitas (ut eam potissimum nominem) dedit ipsi statuam : est honos. & patri : bella hæc pietatis, & quæstuosa simulatio : & filio : ferri hoc potest: hunc enim puerum non oderant. uerum quoties, & quot nominibus à Syracusanis statuas auferes? ut in foro statuerent, abstulisti : ut in curia, coegisti : ut pecuniã conferrent in eas statuas, quæ Romæ ponerẽtur, imperasti : ut ijdem darẽt homines aratorũ nomine, dederunt : ut ijdem pro parte in cõmune Siciliæ cõferrẽt, etiam id cõtulerunt. una ciuitas cum tot nominibus pecuniam cõtulerit, idemq; hoc ciuitates cæteræ fecerint: nõ res ipsa uos admonet, ut putetis, modũ aliquem huic cupiditati cõstitui oportere? ꝙ si hoc uoluntate sua nulla ciuitas fecit; si omnes imperio, metu, ui, malo adductæ tibi pecuniam statuarũ nomine contulerunt: per deos immortales, num cui dubiũ esse poterit, quin, etiã si quis statuerit accipere ad statuas licere, idẽ tamen statuas eripere certe nõ licere? primũ igitur in hanc rem testem totam Siciliam citabo: quæ mihi una uoce statuarũ nomine magnã pecuniam coactam esse demõstrat: nã Legationes omniũ ciuitatum in postulatis cõmunibus, quæ ferè omnia ex tuis iniurijs nata sunt, etiam hoc ediderunt, ut statuas ne cui, nisi cum is de prouincia decessisset, pollicerentur. tot Prætores in Sicilia fuerũt: toties apud maiores nostros Siculi senatum adierunt, toties hac memoria : tamen huiuscẽ noui postulati genus, atq; principium tua Prætura attulit : quid enim tam nouum nõ solum re, sed genere ipso postulandi? nam cætera, quæ sunt in ijsdem postulatis, de iniurijs tuis, sunt noua, sed tamen nõ nouo modo postulantur. rogãt. & orãt Siculi

patres conscriptos, ut nostri magistratus posthac decumas lege Hieronica uendant. tu primus contra uendideras: audio. ne, in cellam quod imperatur, æstiment: hoc quoq; propter tuos ternos denarios nũc primum postulatur: sed genus istud postulandi non est nouum. ne absentis nomen recipiatur: ex Sthenij calamitate, & tua natum est iniuria. cætera non colligam. sunt omnia Siculorum postulata eiusmodi, ut crimina collecta in unum te reum esse uideātur. quæ tamen omnia nouas iniurias habent, sed postulationũ formulas usitatas. hoc postulatum de statuis ridiculũ esse uideatur ei, qui rem, sentẽtiamq; non perspiciat: postulant. n. non, ut ne cogantur statuere: quid igitur? ut ipsis ne liceat. quid est hoc? petis à me, quod in tua potestate est, ut id tibi facere ne liceat? pete potius, ne quis te inuitũ polliceri, aut facere cogat. nihil ergo, inquit: negabũt enim omnes se coegisse. si me saluum esse uis, mihi impone istam uim, ut omnino mihi ne liceat polliceri. ex tua Prætura primũ nata est hæc postulatio. qua cum utuntur, hoc significant, atq; adeo aperte ostendũt, sese pecuniã metu, ac malo coactos, inuitissimos cõtulisse. quid, si hoc nõ dicant? tibi non necesse sit ipsi id confiteri? uide, & perspice, qua defensione sis usurus: iam intelliges, hoc tibi de statuis confitendum esse: mihi enim renũtiatur, ita cõstitui à tuis patronis hominibus ingeniosis causam tuã, & ita eos abs te institui, & doceri, ut quisq; ex prouincia Sicilia grauior homo, atq; honestior testimonium uehemẽtius dixerit, sicuti Siculi multi primarij multa dixerunt, te statim hoc istis tuis defensoribus dicere: inimicus est propterea, ꝙ arator est. itaq; uno genere opinor circũscribere habetis in animo genus

hoc aratorum, ꝙ eos infenſo animo, atq; inimico ueniſſe dicatis, quia fuerit in decumis iſte uehemētior. ergo aratores inimici, omnes aduerſarij: nemo eorū eſt, quin periſſe te cupiat. omnino præclare te habes, cū is ordo, atq; id genus hominū, quod optimum, atq; honeſtiſſimum eſt, à quo uno et ſumma Reip. et illa prouincia maxime continetur, tibi eſt inimiciſſimū. uerum eſto, alio loco de aratorum animo, & iniurijs uidero: nūc, quod mihi abs te datur, id accipio, eos tibi eſſe inimiciſſimos. nempe ita dicis: propter decumas. concedo: non quæro, iure, an iniuria ſint inimici. quid ergo illæ ſibi ſtatuæ equeſtres inauratæ uolunt, quæ populi R. oculos, animosq; maxime offendūt, propter ædem Vulcani? nam ſcriptū eſſe uideo, quandam ex his ſtatuā aratores dediſſe. ſi honoris cauſā ſtatuam dederunt, inimici non ſunt. credamus teſtibus: tum enim honori tuo, nunc iam religioni ſuæ conſulunt. ſin autem metu coacti dederunt, confiteare neceſſe eſt, te in prouincia pecuniā ſtatuarū nomine per uim, ac metum coegiſſe. utrum tibi cōmodum eſt, elige. equidem libenter hoc iam crimen de ſtatuis relinquam, ut mihi tu illud concedas, quod tibi honeſtiſſimum eſt, aratores tibi ad ſtatuam honoris tui cauſa uoluntate ſua cōtuliſſe. dà mihi hoc: iam tibi maximam partem defenſionis præcideris: nō enim poteris aratores tibi iratos eſſe, atq; inimicos dicere. ò cauſam ſingularem: ò defenſionē miſeram, ac perditā: nolle hoc accipere reū ab accuſatore, & eum reum, qui Prætor in Sicilia fuerit: aratores ei ſtatuām ſua uoluntate ſtatuiſſe, aratores de eo bene exiſtimare, amicos eſſe, ſaluū eſſe cupere. metuit, ne hoc uos exiſtimetis: obruitur enim aratorū teſtimonijs. utar eo, quod da-

tur. certe ita uobis hoc iudicandum est: eos, qui isti inimicissimi sunt, ut ipse existimari uult, ad istius honores, atq; monimēta pecuniam nō uoluntate sua contulisse. atq; ut hoc tamen facillime intelligi possit: quē uoles eorum testiū, quos produxero, qui in Sicilia testes sint, siue ciuem R. uelis, siue Siculum, rogato, et eū, qui tibi inimicissimus esse uidebitur, qui se spoliatū a te dicet, ecquid suo nomine in tuā statuā contulerit? neminē reperies, qui neget: etenim omnes dederūt. quenquam igitur putas dubitaturum, quin is, quem inimicissimū tibi esse oporteat, qui abs te grauissimas iniurias acceperit, pecuniā statuæ nomine dederit ui, atq; imperio adductus, nō officio, ac uoluntate? et huius ego pecuniæ iudices, quæ permagna est, impudentissimeq; coacta ab inuitis, nō habui rationē, neq; habere potui, quantū ab aratoribus, quātū ab negotiatoribus, qui Syracusis, qui Agrigenti, qui Panormi, qui Lilybæi negotiātur, esset coactū, quoniā intelligitis ipsius quoque cōfessione ab inuitissimis coactā esse. Venio nūc ad ciuitates Siciliæ: de quibus facillime iudiciū fieri uoluntatis potest. an etiā Siculi inuiti cōtulerunt? nō est probabile: etenim sic C. Verrem Præturā in Sicilia gessisse cōstat, ut, cū utrisq; satisfacere nō posset, & Siculis, & togatis, officij potius in socios, q̄ ambitionis in ciues rationem duxerit. itaq; eum nō solū patronū istius insulæ, sed etiā sothera inscriptū uidi Syracusis. hoc quantū est? ita magnū, ut latino uno uerbo exprimi non possit. is est nimirū sother, qui salutē dedit. huius nomine etiā dies festi agitātur, pulchra illa Verrea, nō quasi Marcellea, sed pro Marcelleis, quæ illi istius iussu sustulerūt. huius fornix in foro Syracusis est, in quo nudus filius stat: ipse autē ex

equo nudatam ab se prouinciam prospicit. huius statuæ omnibus locis erectæ sunt, quæ hoc demonstrare uidentur, propemodum non minus multas statuas istum posuisse Syracusis, quàm abstulisse. huic etiam Romæ uidemus in basi statuarum maximis literis incisum, à cómuni Sicilia datas. quamobrem qui hoc probari potest cuiquam, tantos honores habitos esse ab inuitis? hic tibi etiã multo magis, quàm ante in aratoribus, uidédum, & considerandum est, quid uelis. magna res est. utrum tibi Siculos publice priuatimq; amicos, an inimicos existimari uis? si inimicos, quid te futurum est? quò confugies? ubi nitere? modo aratorum honestissimorum hominum, & locupletissimorum maximum numerum abs te abalienasti. nunc de Siculis ciuitatibus quid ages? dices, tibi Siculos esse amicos? qui poteris? qui, quod nulla in homine antea fecerunt, ut in eũ publice testimonium dicerent, cum præsertim ex ea prouincia condemnati sint complures, qui ibi Prætores fuerunt, duo soli absoluti; hui conueniunt cum literis; ueniunt cum mandatis; ueniunt cum testimoniis publicis. qui si te publice laudarent, tamen id more potius suo, quàm merito tuo facere uiderentur: hi cum de tuis factis publicè conqueruntur, non ne hoc indicant, tantas esse iniurias, ut multo maluerint de suo more decedere, quàm de tuis moribus non dicere? confitendum est igitur tibi necessario, Siculos inimicos esse; qui quidem & in te grauissima postulata Consulibus ediderunt; & me, ut hanc causam, salutisq; suæ defensionem susciperem, obsecrarunt. qui cum à Prætore prohiberentur, à quatuor Quæstoribus impedirentur: omnium minas, atq; omnia pericula præ

ſalute ſua leuia duxerũt: qui priore actione ita teſtimonia grauiter, uehementerq; dixerũt, ut Artemonem Centuripinum Legatum, & publice teſtem Q. Hortenſius accuſatorem, nõ teſtem eſſe diceret: etenim cum propter uirtutem, & fidem cum Androne homine honeſtiſſimo, & certiſſimo, tum etiam propter eloquentiam Legatus à ſuis ciuibus electus eſt, ut poſſet multas iſtius, & uarias iniurias quamapertiſſime uobis, planiſſimeq; explicare. dixerunt Haleſini, Catinenſes, Tyndaritani, Ennenſes, Herbitenſes, Agyrinenſes, Netinenſes, Segeſtani. numerare omnes non eſt neceſſe. ſcitis, quàm multi, & quàm multa priore actione dixerunt. nunc & illi, & reliqui dicent. omnes denique hoc in hac cauſa intelligent, hoc animo eſſe Siculos, ut, ſi in iſtum animaduerſum non ſit, ſibi relinquendas domos, ac ſedes ſuas, & ex Sicilia decedendum, atq; adeo fugiendum eſſe arbitrentur. hos homines, tu perſuadebis, ad honores, atq; amplitudinem tuam pecunias maximas uoluntate ſua contuliſſe? credo, qui te in tua ciuitate incolumẽ eſſe nollent, ij monimenta tuæ formæ, ac nominis in ſuis ciuitatibus eſſe cupiebant. res declarauit, ut cupierint. iandudũ enim mihi nimium tenuiter Siculorum erga te uoluntatis argumenta colligere uideor, utrũ ſtatuas uoluerint tibi ſtatuere, an coacti ſint. de quo homine auditum eſt unquam, quod tibi accidit, ut eius in prouincia ſtatuæ in locis publicis poſitæ, partim etiam in ædibus ſacris, per uim, per uniuerſam multitudinem deijcerentur? tot homines in Aſia nocentes, tot in Africa, tot in Hiſpania, Gallia, Sardinia, tot in ipſa Sicilia fuerunt: ecquo de homine hoc unquam audiuimus? nouum eſt indices: in Siculis quidem, & in

omnibus Græcis monſtri ſimile. non crederem hoc de ſtatuis, niſi iacentes, reuulſaſq; uidiſſem: propterea ꝙ apud omnes Græcos hic mos eſt, ut honorem hominibus habitũ in monimentis huiuſmodi, nonnulla religione deorũ, conſecrari arbitrentur. itaq; cum Rhodij bellum illud propè ſoli ſuperius cum Mithridate rege geſſerint, omneſq; eius copias, acerrimumq; eius impetum à mœnibus, litoribus, claſſibuſq; ſuis exceperint, cum & regis inimici præter cæteros eſſent: ſtatuam eius, quæ erat apud ipſos in celeberrimo urbis loco, ne tum quidẽ in ipſis urbis periculis attigerunt. forſitan uix conuenire uideretur; quẽ ipſum hominem cuperent euertere, eius effigiem, ſimulacrumq; ſeruare. ſed tamẽ uidebam, apud eos cum eſſem, & religionem eſſe quandã in his rebus à maioribus traditam, & hoc diſputare; cum ſtatua ſe eius habuiſſe temporis rationem, quo poſita eſſet; cũ homine uero, quo gereret bellum, atq; hoſtis eſſet. uidetis igitur conſuetudinẽ, religionemq; Græcorum, quæ monimenta hoſtium in bello ipſo ſoleat defendere, eam ſumma in pace Prætoris populi R. ſtatuis præſidio non fuiſſe. Taurominitani, quorũ eſt ciuitas fœderata, homines quietiſſimi, qui maxime ab iniurijs noſtrorum magiſtratuum remotiſſimi conſueuerant eſſe præſidio fœderis, hi tamen iſtius euertere ſtatuam non dubitarunt. qua ablata, baſin tamen in foro manere uoluerunt, quòd grauius in iſtum fore putabãt, ſi ſcirent homines ſtatuam eius à Taurominitanis eſſe deiectam, quàm ſi nullam unquam poſitam arbitrarentur. Tyndaritani deiecerunt in foro, & eadem de cauſa equum inanem reliquerunt. Leontini miſera in ciuitate, atque inani, tamen iſtius in gymnaſio ſtatua deiecta eſt.

nam quid ego de Syracusanis loquar, quod non est proprium Syracusanorum, sed & illorum commune, & cõuentus illius, ac propè totius prouinciæ? quãta illuc multitudo, quanta uis hominum conuenisse dicebatur, tum, cum statuæ sunt illius deiectæ, atq; euersæ: at quo loco? celeberrimo, ac religiosissimo, ante ipsum Iouem, in primo aditu, uestibuloq; templi. quòd nisi Metellus hoc tam grauiter egisset, atq; illam imperio, edictoq; prohibuisset: uestigium statuarum istius in tota Sicilia nullum esset relictum. atq; ego hoc non uereor, ne quid horum non modo impulsu, uerum omnino aduentu meo factum esse uideatur. omnia ista ante facta sunt, non modo q̃ ego Siciliam, uerum etiam q̃ iste Italiam attigit. dum ego in Sicilia sum, nulla statua deiecta est. posteaquam illinc discessi, quæ sunt gesta, cognoscite. Centuripinorum senatus decreuit, populusq; iussit, ut quæ statuæ C. Verris ipsius & patris, & filij essent, eas Quæstores demoliendas locarent; dumq; ea demolitio fieret, senatores triginta nõ minus adessent. uidete grauitatem ciuitatis, & dignitatem. neq; eas in urbe sua statuas esse uoluerunt, quas inuiti per uim, atq; imperium dedissent: neq; eius hominis, in quem ipsi cum grauissimo testimonio, quod nunquã antea, Romam mandata legatosq; misissent. & id grauius esse putauerunt, si publico cõsilio, q̃ si per uim multitudinis factum uideretur. cum hoc consilio statuas Cẽturipini publice sustulisset, audit Metellus, grauiter fert, euocat ad se Centuripinum magistratum, & decem primos: nisi restituissent statuas, uehementer ijs minatur. illi ad senatum renũtiãt: statuæ, quæ istius causa nihil prodessent, reponuntur. hic ego aliud alij concedo: Metello

homini sapienti prorsus nō possum ignoscere, si quid stulte facit. quid? ille hoc putabat Verri criminosum fore, si eius statuæ essent deiectæ? quod sæpe uento, aut aliquo casu fieri solet. non erat in hoc neque crimē ullum, neque reprehensio. ex quo igitur crimen, atque accusatio nascitur? ex hominum iudicio, & uoluntate. ego, si Metellus statuas reponere Centuripinos nō coegisset, hæc dicerem. uidete iudices, quantum, & quàm acerbum dolorem sociorum, atque amicorum animis inusserint istius iniuriæ, cum Centuripinorum amicissima, & fidelissima ciuitas, quæ tantis officijs cum populo R. coniuncta est, ut non solum Remp. nostram, sed etiam in quouis homine priuato nomen ipsum Romanorum semper dilexerit, ea publico consilio, atque auctoritate iudicarit, C. Verris statuas esse in urbe sua non oportere. recitarem decreta Centuripinorum: laudarem illam ciuitatem: id quod uerissime possem: commemorarem decem millia ciuium Centuripinorum fortissimorum, fidelissimorumq; sociorum, eos omnes statuisse monimentū istius in sua ciuitate nullum esse oportere. hæc tum dicerem, si statuas Metellus non reposuisset. uelim quærere nunc ex ipso Metello, quidnam sua ui, & auctoritate mihi ex hac oratione præciderit. eadem opinor omnia conuenire: neque enim, si maxime statuæ deiectæ essent, eas ego uobis possem iacentes ostendere: hoc uno uterer, ciuitatem tam grauem statuas iudicasse C. Verris demoliendas. hoc mihi Metellus non eripuit: hoc etiam addidit, ut quererer, si mihi uideretur, tam iniquo iure socijs, atque amicis imperari, ut ijs ne in suis quidem beneficijs libero iudicio uti liceret: ut uos rogarem, ut coniecturam

faceretis, qualem in ijs rebus in me L. Metellũ fuisse putaretis, in quibus rebus obesse mihi posset, cum in hac re tam aperta cupiditate fuerit, in qua nihil obfuit. sed ego Metello non irascor: neq; ei suã purgationem eripio, qua ille apud omnes utitur, ut nihil malitiose, neq; cõsulto fecisse uideatur. iam igitur est ita perspicuum, ut negare non possis, nullam tibi statuam uoluntate cuiusquã datam, nullam pecuniam statuarum nomine nisi ui expressam, & coactam. quo quidem in crimine non illud solũ intelligi uolo, te ad statuas HS CXX millia coegisse; sed multo etiam illud magis, quod simul demonstrandũ est, quantum odium in te aratorum, quantum omnium Siculorũ sit, & fuerit. in quo quæ uestra defensio futura sit, coniectura assequi non queo. Oderunt Siculi: togatorũ enim causa multa feci. at hi quidem acerrimi, inimicissimiq; sunt. inimicos habeo ciues R. ꝙ sociorum cõmoda, ac iura defendi. at socij in hostium numero se abs te habitos queruntur. aratores inimici sunt propter decumas. quid? qui agros immunes liberosq; arant, cur oderunt? cur Halesini? cur Cẽturipini? cur Segestani? cur Halicyenses? quod genus hominũ, quem numerum, quem ordiné proferre possis, qui te non oderit, siue ciuiũ R. siue Siculorũ? ut etiam si causam, cur te oderint, non possim dicere, tamen illud dicendũ putem, qué omnes mortales oderint, eum quoq; uobis odio esse oportere. an hoc dicere audebis: utrum de te aratores, utrũ deniq; Siculi uniuersi bene existiment, ad rem id non pertinere? neque tu hoc dicere audebis, neq;, si cupies, licebit. eripiunt tibi istam orationem contemnendorũ Siculorum, atq; aratorum statuæ illæ equestres, quas tu paulo ante, quàm ad

Vrbem uenires, poni inscribiq; iussisti, ut omnium inimicorum animos, accusatorumq; tardares.: quis enim tibi molestus esset, aut quis appellare auderet, cũ uideret statuas ab negotiatoribus, ab aratoribus, à communi Sicilia? quod est aliud in illa prouincia genus humanũ? nullum. ergo ab uniuersa prouincia, generatimq; à singulis eius partibus non solum diligitur, sed etiam ornatur: quis hunc attingere audeat? potes igitur dicere, nihil tibi obesse oportere aratorum, negotiatorum, Siculorumq; omnium testimonia, cum eorum nominibus in statuarum inscriptione positis omnem te sperabas inuidiã, atque infamiam tuam extinguere posse? an quorum auctoritate tu statuas cohonestare tuas conatus es, eorum ego dignitate accusationem meam comprobare non potero? nisi forte, quòd apud publicanos gratiosus fuisti, in ea re spes te aliqua consolatur. quæ gratia ne quid tibi prodesse posset, ego mea diligentia perfeci: ut etiam obesse deberet, tu tua sapientia curasti: etenim rem totam iudices breuiter cognoscite. in scriptura Siciliæ pro magistro est quidam L. Carpinatius: qui & sui quæstus causa, & fortasse ꝙ sociorum interesse arbitrabatur, bene penitus in istius familiaritatem sese dedit. is cum Prætorem circum omnia fora sectaretur, neq; ab eo unquam discederet: in eam iam uenerat familiaritatem, consuetudinemq; in uendendis istius decretis, & iudicijs, trãsigendisq; negotijs, ut propè alter Timarchides numeraretur. hoc erat etiam capitalior, quòd idem pecuniam ijs, qui ab isto aliquid mercabãtur, fœnori dabat. ea autem fœneratio erat huiusmodi iudices, ut etiã hic quæstus huic cederet: nam quas pecunias ijs ferebat expensas, quibus-

cũ cõtrahebat, aut scribæ istius, aut Timarchidi, aut etiã isti ipsi referebat acceptas. idem præterea pecunias istius extraordinarias grandes suo nomine fœnerabatur. hic primo Carpinatius, ante quam in istius tantam familiaritaté peruenisset, aliquoties ad socios literas de istius iniurijs miserat. Canuleius uero, qui in portu Syracusis operas dabat, furta quoq; istius permulta nominatim ad socios perscripserat ea, quæ sine portorio Syracusis erant exportata: portum autem, & scripturas eadem societas habebat. ita factum est, ut essent permulta, quæ ex societatis literis dicere in istũ, ac proferre possemus. uerũ accidit, ut Carpinatius, qui iam cũ isto summa cõsuetudine, præterea ratione coniunctus esset, crebras postea literas ad socios de istius summis officijs in rem cõmunem, beneficijsq; mitteret: etenim tum iste omnia, quæcunq; Carpinatius postulabat, facere, ac decernere solebat: tũ ille etiã plura scribebat ad socios, ut, si posset, quæ antea scripserat, ea planè extingueret. ad extremum uero, cũ iste iam decedebat, eiusmodi literas ad eos misit, ut huic frequentes obuiam prodirent, gratiasq; agerent; facturos esse, si quid imperasset, studiose pollicerétur: itaq; socij fecerũt: uetere instituto publicanorum, nõ quo istum ullo honore dignum arbitrarentur, sed ꝙ sua interesse putabant, se memores, gratosq; existimari, gratias isti egerunt: Carpinatiũ sæpe ad se de eius officijs literas misisse dixerunt. iste cum respondisset, ea se libenter fecisse, operasq; Carpinatij magnopere laudasset: dat amico suo cuidam negotium, qui tum magister erat eius societatis, ut diligenter caueret, atque prospiceret, ne quid esset in literis sociorum, quod contra suum caput, atq; existimationem ua=

lere posset. itaq; ille multitudine sociorum remota, Decumanos conuocat: rem defert. statuunt illi, atq; decernũt, ut eæ literæ, quibus existimatio C. Verris læderetur, remouerentur, operaq; daretur, ne ea res C. Verri fraudi esse posset. si ostendo, hoc decreuisse Decumanos; si planũ facio, hoc decreto remotas esse literas: quid expectatis amplius? possum ne rem magis iudicatã afferre? magis reũ cõdemnatum in iudicium adducere? at quorum iudicio condemnatum? nempe eorũ, quos ij, qui seueriora iudicia desiderant, arbitrentur reos iudicare oportere: publicanorum iudicio: quos uidelicet nunc populus iudices poscit: de quibus, ut eos iudices habeamus, legem ab homine non nostri generis, non ex equestri loco profecto, sed nobilissimo promulgatã uidemus. Decumani, hoc est principes, & quasi senatores publicanorum, remouendas de medio literas censuerunt. habeo ex ijs, qui affuerunt, quos producam, homines honestissimos, ac locupletissimos, istos principes equestris ordinis, quorum splendore uel maxime istius, qui legem promulgauit, oratio, & causa nitatur. uenient in medium: dicent, quid statuerint: profecto si recte homines noui, non mentientur: literas enim communes de medio remouere potuerunt, fidem suam et religionem remouere non possunt. ergo equites R. te suo iudicio condemnari noluerunt. uos nunc, utrum illorum iudicium, an uoluntatem sequi malitis, considerate. at uide, quid te amicorum tuorum studium, quid tuum consilium, quid sociorũ uolũtas adiuuet. dicã paulo amplius: neq;.n. iam uereor, ne quis hoc me magis accusatorie, q̃ libere dixisse arbitretur. si istas literas nõ decreto Decumanorũ magistri remouissent, tantũ possem in te dicere,

quantum in literis inuenissem. nunc decreto isto facto, literisq; remotis, tantum mihi licet dicere, quantum possum; tantum iudici suspicari, quantum uelit. dico te maximum pondus auri, argenti, eboris, purpuræ, plurimã uestem Melitẽsem, plurimam stragulam, multam Deliacã supellectilem, plurima uasa Corinthia, magnũ numerum frumenti, uim mellis maximam Syracusis exportasse: his pro rebus, ꝙ portorium non esset datum, literas ad socios misisse L. Canuleiũ, qui in portu operas daret. satis ne magnum hoc crimen uidetur? nullum, opinor, maius. quid defendet Hortensius? postulabit, ut literas Canuley proferam? crimen huiusmodi, nisi literis confirmetur, inane esse dicet? clamabo, literas remotas esse de medio, decreto sociorum erepta mihi esse istius indicia, ac monimenta furtorum. aut hoc contendat nunquam esse factum: aut omnia tela excipiat, necesse est. negas esse factum? placet mihi ista defensio: descendo: æqua enim conditio, æquumq; certamen proponitur. producam testes, et producam plures eodem tempore. quoniam tum, cum actum est, unà fuerũt, nunc quoq; unà sunt. cum interrogabuntur, obligentur non solũ iurisiurandi, atq; existimationis periculo, sed etiam cõmuni inter se conscientia. si planum fit, hoc ita, quẽadmodum dico, esse factũ: non poteris dicere Hortẽsi, nihil in istis fuisse literis, quod Verrem læderet. non modo id non dices, sed ne illud quidem tibi dicere licebit, tantum, quantum ego dicam, non fuisse. ergo hoc uestro consilio, & gratia perfecistis, ut, quemadmodũ paulo ante dixi, & mihi summa facultas ad accusandũ daretur, et iudicibus libera potestas ad credẽdũ. quod cũ ita sit, nihil fingã tamẽ, meminero me nõ

sumpsisse, quem accusarem; sed recepisse, quos defenderem; uos ex me causam non à me prolatam, sed ad me delatam audire oportere; me Siculis satis esse facturũ, si, quæ cognoui in Sicilia, quæ accepi ab ipsis, diligenter exposuero; populo R. si nullius uim, nullius potentiã pertimuero; uobis, si facultatem uere, atq; honeste iudicandi fide & diligentia mea fecero; mihi in eo, si ne minimum quidẽ de eo curriculo uitæ, quod mihi semper propositũ fuit, decessero. quapropter nihil est, quod metuas, ne quid mecum fingam: etiam, quod lætere, habes: multa enim, quæ scio abs te esse cõmissa, quòd aut nimiũ turpia, aut parum credibilia sunt, prætermittam: tantum agam de hoc toto nomine societatis, ut uerũ scire possitis. quæram, decretum ne sit. cum id inuenero, quæram remotæ ne sint literæ. cum id quoq; cõstabit, uos iam me tacito intelligetis, si illi, qui hoc istius causa decreuerũt, equites R. nunc ijdem in eum iudices essent, istum sine dubio cõdemnarent, de quo literas eas, quæ istius furta indicarent, & ad se missas, & suo decreto remotas scirent esse. quem igitur ab ijs equitibus R. qui istius causa cupiunt omnia, qui ab eo benignissime tractati sunt, condemnari necesse esset: is à uobis iudices nulla ui, aut ratione absolui potest. ac ne forte ea, quæ remota de medio, atq; erepta uobis sunt, omnia ita cõdita fuisse, atq; ita abdite latuisse uideantur, ut hac diligentia, quam ego à me expectari maxime puto, nihil horum inuestigari, nihil assequi potuerit: quæ cõsilio aliquo, aut ratione inueniri potuerunt, inuẽta sunt iudices: manifestis in rebus hominem iam teneri uidebitis. nam ꝙ in publicanorum causis uel plurimũ ætatis meæ uersor, uehementerq; illum ordinem

obseruo: satis cōmode mihi uideor eorum cōsuetudinem usu, tractandóq; cognouisse. itaq;, ut hoc cōperi, remotas esse literas societatis: habui rationem annorum, per quos iste in Sicilia fuisset: deinde quæsiui, quod erat inuentu facillimum, qui per eosdem annos magistri istius societatis fuissent: sciebam enim hanc magistrorum, qui tabulas haberent, cōsuetudinem esse, ut, cum tabulas nouo magistro traderent, exempla literarum ipsi habere non nollent. itaq; ad L. Vibium equitem R. uirum primarium, quem reperiebam magistrum fuisse eo ipso anno, qui mihi maxime quærendus erat, primum ueni. sanè homini præter opinionem improuiso incidi. scrutatus sum quæ potui, & quæsiui omnia: inueni duos solos libellos ab L. Canuleio missos socijs ex portu Syracusis, in quibus erat ratio scripta mensium cōplurium, rerum exportatarum istius nomine sine portorio: itaq; obsignaui statim. erát hæc ex genere, quod ego maxime genus ex sociorū literis reperire cupiebam. uerum tantum inueni iudices, quod apud uos quasi exempli causa proferre possem. sed tamē quicquid erit in his libellis, quantulūcunq; uidebitur esse, hoc quidem certe manifestum erit. de cæteris ex hoc coniecturam facere debebitis. recita mihi quæso hunc primū libellum, deinde illum alterū libellum Canuleij. iam non quæro, unde CCCC amphoras mellis habueris, unde tātam Melitēsem uestem, unde quinquaginta tricliniorum lectos, unde tot candelabra, non inquam iam quæro unde hæc habueris, sed quò tibi tantū opus fuerit, id quæro. mitto de melle: sed tantum ne Melitensium, quasi etiam amicorū uxores: tantum lectorum, quasi etiam omnium istorum uillas ornaturus esses? cum hæc pauco-

rum mensium ratio in his libellis sit, facite ut uobis trienniij totius ueniat in mētem. sic contendo, ex his paruis libellis apud unum magistrum societatis repertis uos iam cōiectura assequi posse, cuiusmodi prædo iste in illa prouincia fuerit, quam multas cupiditates, quàm uarias, quàm infinitas habuerit, quantā pecuniam nō solum numeratam, uerū etiam huiuscemodi in rebus positam confecerit. quæ nobis alio loco planius explicabuntur. nunc hoc attendite. his exportationibus, quæ recitatæ sunt, scribit HS L X socios perdidisse ex uicesima portorij Syracusis. pauculis igitur mēsibus, ut hi pusilli & contempti libelli indicant, furta Prætoris, quæ essent HS duodecies, ex uno oppido solo exportata sunt. cogitate nunc, cum illa sit hæc insula, quæ undique exitus maritimos habeat, quid ex cæteris locis exportatum putetis, quid Agrigēto, quid Lilybæo, quid Panormo, quid Thermis, quid Halesa, quid Catina, quid ex cæteris oppidis, quid uero Messana, quem iste sibi locum maxime tutū arbitrabatur, ubi animo semper soluto, liberoq; erat, quod sibi iste Mamertinos delegerat, ad quos omnia, quæ aut diligentius seruanda, aut occultius exportanda erant, deportaret. his inuentis libellis, cæteri remoti, & diligentius sunt recōditi. nos tamen, ut omnes intelligāt hoc nos sine cupiditate agere, his ipsis libellis contenti sumus. nunc ad sociorum tabulas accepti & expensi, quas remouere honeste nullo modo potuerunt, & ad amicum tuum Carpinatium reuertemur. inspiciebamus Syracusis à Carpinatio confectas tabulas societatis, quæ significabant, multis nominibus eos homines uersuram à Carpinatio fecisse, qui pecuniam Verri dedissent. erit uobis luce clarius

iudices, cum eos ipsos produxero, qui dederunt: intelligetis enim, illa tempora, per quæ, cum essent in periculo, pretio sese redemerunt, cum societatis tabulis non solum Consulibus, uerum etiam mensibus conuenire. cum hæc maxime cognosceremus, & iam in manibus tabulas haberemus: repente aspicimus lituras eiusmodi, quasi quædam uulnera tabularum recentia. statim suspicione offensi, ad ea ipsa nomina oculos, animumq; transtulimus. erant acceptæ pecuniæ à C. Verrutio, sic tamen, ut usq; alterum, r, literæ constarent integræ, reliquæ omnes essent in litura. alterum, tertium, quartum, permulta erāt eiusmodi nomina. cum manifesta res, tum flagitiosa tabularum, atq; insignis turpitudo teneretur, quærere incœpimus de Carpinatio, quisnam esset is Verrutius, quicum tantæ pecuniæ rationem haberet. hærere homo, auersari, rubere. quòd lege excipiuntur tabulæ publicanorū, quo minus Romam deportentur, ut res quàmaxime clara, ac testata esse posset: in ius ad Metellum Carpinatiū uoco, tabulasq; societatis in forum defero. fit maximus concursus hominum, &, quòd erat Carpinatij nota cum isto Prætore societas, ac fœneratio, summe expectabant omnes, quid in tabulis cōtineretur. rem ad Metellum defero: me tabulas perspexisse sociorum: in his tabulis magnam rationem C. Verrutij permultis nominibus esse: meq; hoc perspicere ex Consulū mensiumq; ratione, hunc Verrutium neq; ante aduentum C. Verris, neq; post decessionem quicquam cum Carpinatio rationis habuisse. postulo, mihi respōdeat, qui sit iste Verrutius, mercator, an arator, an pecuarius? in Sicilia sit, an decesserit? clamare omnes ex conuentu, neminem unquam ex Sicilia

fuisse Verrutium. ego instare, ut mihi responderet, ubi esset? quis esset? unde esset? cur seruus societatis, qui tabulas confecerit, semper in Verrutij nomine certo ex loco mendosus esset? atq; hæc postulabam: non quo illum cogi putarem oportere, ut ea mihi responderet inuitus: sed ut omnibus istius furta, illius flagitium, utriusq; audacia perspicua esse posset. itaq; illum iniuriæ metu, conscientiáq; peccati mutum, atq; exanimatum, ac uix uiuũ relinquo: tabulas in foro summa hominum frequentia exscribo: adhibentur in exscribendo de conuentu uiri primarij: literæ, lituræq; omnes assimulatæ, expressæ, de tabulis in libros transferuntur. hæc omnia summa cura, & diligentia recognita, & collata, & ab hominibus honestissimis obsignata sunt. si Carpinatius tum mihi respõdere noluit: responde mihi nunc tu Verres, quẽ esse hunc tuum penè gentilem Verrutium putes. fieri non potest, ut, quem uideo te Prætore in Sicilia fuisse, & quem ex ipsa ratione intelligo locupletem fuisse, eũ tu in tua prouincia non cognoris. atq; adeò, hoc ne longius, aut obscurius esse possit, procedite in medium, explicate descriptionem, imaginemq; tabularum, ut omnes mortales istius auaritiæ non iam uestigia, sed ipsa cubilia uidere possint. Videtis Verrutium? uidetis primas literas integras? uidetis extremam partem nominis, caudam illam Verris, tanquam in luto, demersam esse in litura? sic habent se tabulæ iudices, ut uidetis. quid expectatis? quid quæritis amplius? tu ipse Verres quid sedes? quid moraris? nam aut exhibeas nobis Verrutium necesse est, aut te esse Verrutium fateare. laudantur oratores ueteres Crassi illi, & Antonij, quòd crimina diluere dilucide, &

copiose reorum causas defendere solebant. nimirum illi non ingenio solum his patronis, sed fortuna etiam præstiterunt: nemo enim tunc ita peccabat, ut defensioni locum non relinqueret: nemo ita uiuebat, ut nulla eius uitæ pars summæ turpitudinis esset expers: nemo ita in manifesto peccato tenebatur, ut, cum impudens fuisset in facto, tum impudentior uideretur, si negaret. nunc uero quid faciat Hortensius? auaritiæ ne crimina frugalitatis laudibus deprecetur? at hominem flagitiosissimum, libidinosissimum, nequissimumq; defendit. an ab hac eius infamia nequitiæ uestros animos in aliam partem fortitudinis cõmemoratione traducat? at homo inertior, ignauior, magis uir inter mulieres nequam, impura inter uiros muliercula, proferri non potest. at mores commodi. quis contumacior? quis inhumanior? quis superbior? at hæc sine cuiusquam malo. quis acerbior? quis insidiosior? quis crudelior unquam fuit? in hoc homine, atque in eiusmodi causa quid facerent omnes Crassi, & Antonij? tantum, opinor, Hortensi ad hanc causam non accederent, ne in alterius impudentia sui pudoris existimationem amitterent: liberi enim ad causas, solutiq; ueniebant: neq; cõmittebant, ut, si impudentes in defendendo esse noluissent, ingrati in deserendo existimarentur.

ACCVSATIONIS IN C. VER=
REM LIBER V.
ORATIO VIII.

OMNES, qui alterũ iudices, nullis impulsi inimicitijs, nulla priuatim læsi iniuria, nullo præmio adducti, in iudiciũ Reip. causa uocant, prouidere debent, non solum quid oneris in præsentia tollant, sed etiam quantum in omnem uitam negotij suscipere conentur: legem enim sib ipsi indicunt innocẽtiæ, continentiæ, uirtutumq; omnium, qui ab altero rationem uitæ reposcunt, atq; eo magis, si id, ut ante dixi, faciunt nulla re cõmoti alia, nisi utilitate communi. nam qui sibi hoc sumpsit, ut corrigat mores aliorum, ac peccata reprehẽdat: quis huic ignoscat, siqua in re ipse ab religione officij declinarit? quapropter hoc etiam magis ab omnibus eiusmodi ciuis laudandus, ac diligendus est, qui non solum Reip. ciuem improbum remouet, uerũ etiam se ipsum eiusmodi fore profitetur, ac præstat, ut sibi non modo cõmuni uoluntate uirtutis, atq; officij: sed etiam ut quadam magis necessaria ratione recte sit, honesteq; uiuendum. ita hoc iudices ex homine clarissimo, atque eloquẽtissimo L. Crasso sæpe auditum est, cum se nullius rei tam pœnitere diceret, quàm quòd C. Carbonem unquã in iudicium uocauisset: minus enim liberas omnium uoluntates rerum habebat, & uitam suam pluribus, quàm uellet, obseruari oculis arbitrabatur. atq; ille ijs præsidijs ingenij, fortunæq; munitus, tamen hac cura cõtinebatur, quam sibi nõ dum confirmato consilio, sed ineunte ætate

ſuſceperat. quo minus etiam perſpicitur eorum uirtus & integritas, qui ad hanc rem adoleſcentuli, quàm qui iam firmata ætate deſcendunt: illi enim, antequam potuerunt exiſtimare, quanto liberior uita ſit eorũ, qui neminem accuſarint, gloriæ cauſa, atque oſtentationis accuſant: nos, qui iam, & quid facere, & quantulum iudicare poſſemus, oſtẽdimus; niſi facile cupiditates noſtras teneremus, nunquam ipſimet nobis præcideremus iſtam licentiam, libertatemq; uiuendi. atq; hoc ego plus oneris habeo, q̃ qui cæteros accuſarunt (ſi onus eſt id appellandum, quod cum lætitia feras, ac uoluptate) ueruntamen hoc ego amplius ſuſcepi, q̃ cæteri, quòd ita poſtulatur ab omnibus, ut ab iis ſe abſtineant maxime uitiis, in quibus alterum reprehenderunt. furem aliquem, aut rapacem accuſaris: uitanda tibi ſemper erit omnis auaritiæ ſuſpicio. maleficum quempiam adduxeris, aut crudelem: cauendum erit ſemper, nequa in re aſperior, aut inhumanior fuiſſe uideare. corruptorem, adulterũ: prouidendũ diligenter, ne quod in uita ueſtigium libidinis appareat. omnia poſtremo, quæ uindicaris in altero, tibi ipſi uehementer fugiẽda ſunt: etenim nõ modo accuſator, ſed ne obiurgator quidem ferẽdus eſt is, qui, quod in altero uitium reprehendit, in eo ipſe deprehẽditur. ego in uno homine omnia uitia, quæ poſſunt in homine perdito, nefarioq; eſſe, reprehẽdo: nullum eſſe indiciũ libidinis, ſceleris, audaciæ, quod nõ in unius iſtius uita perſpicere poſſitis. ego in iſto reo legem hãc iudices mihi ſtatuo, uiuendũ ita eſſe, ut iſti non modo factis, dictiſq; omnibus, ſed etiam oris, oculorumq; illa contumacia, ac ſuperbia, quã uidetis, diſſimillimus eſſe, ac ſemper fuiſſe uidear. patior non moleſte

moleste iudices, eam uitam, quæ mihi sua sponte antea iu cunda fuerit, nunc iam mea lege, & conditione necessariam quoq; futuram. & in hoc homine sæpe à me quæris Hortési, quibus inimicitijs, aut qua iniuria adductus, ad accusandum descenderim? mitto iam rationem officij mei, necessitudinisq; Siculorum: de ipsis tibi inimicitijs respondeo. an tu maiores ullas inimicitias putas esse, q̃ contrarias hominum sentétias, ac dissimilitudines studiorũ, & uoluntatum? fidem sanctissimam in uita qui putat, potest ei non inimicus esse, qui Quæstor Consulem suũ, consilijs cómissis, pecunia tradita, rebus omnibus creditis, spoliare, relinquere, prodere, oppugnare ausus sit? pudorem & pudicitiá qui colit, potest animo æquo istius quotidiana adulteria, meretriciam disciplinam, domesticum lenocinium uidere? qui religiones deorum immortalium retinere uult, ei, qui fana spoliarit omnia, qui ex thẽsarũ orbitis prædari sit ausus, inimicus nó esse qui potest? qui iure æquo omnes putat esse oportere, is tibi non infestissimus sit, cum cogitet uarietatem, libidinemq; decretorum tuorũ? qui sociorum iniurijs, prouinciarumq; incommodis doleat, is in te non expilatione Asiæ, uexatione Pamphyliæ, squalore & lacrymis Siciliæ concitetur? qui ciuium R. iura, ac libertatem sanctam apud omnes haberi uult, is non tibi plus etiam, q̃ inimicus, esse debeat, cũ tua uerbera, cum secures, cum cruces ad ciuium R. supplicia fixas recordetur? an, si qua in re contra rem meam decresset aliquid iniuria, iure me ei inimicum esse arbitrarer: cum omnia contra omnium bonorum rem, causam, rationem, utilitaté, uoluntatemq; fecerit, quæris cur ei sim inimicus, cui populus R. infestus sit? qui præsertim

plus etiam,q̃ pars uirilis postulat,pro uoluntate populi R.oneris,ac muneris suscipere debeam.quid illa,quæ leuiora uidentur esse,non cuiusuis animum possunt moue re? ꝙ ad tuam ipsius amicitiam,cæterorumq; omniũ ma iorum,atq; nobilium faciliorem aditum istius habet ne quitia,& audacia,q̃ cuiusquam nostrum uirtus,& integritas.odistis hominum nouorum industrias: despicitis eorum frugalitatem:pudorem contemnitis:ingenium ue ro,& uirtutem depressam,extinctamq; cupitis: Verrem amatis.ita credo,si non uirtute,non industria,non innocentia,non pudore,nõ pudicitia,at sermone, at literis,at humanitate eius delectamini.nihil horũ est:contráq; sunt omnia,cum summo dedecore,ac turpitudine,tum singu lari stultitia,atq; inhumanitate oblita.huic homini si cu ius domus patet,utrũ ea patere,an hiare, ac poscere aliquid uidetur?hunc uestri ianitores,hunc cubicularij dili gunt:hunc liberti uestri,hunc serui,ancillæq; amant: hic cum uenit,extra ordinẽ uocatur,hic solus introducitur, cæteri sæpe frugalissimi homines excludũtur.ex quo intelligi potest,eos uobis esse carissimos,qui ita uixerũt, ut sine uestro præsidio salui esse non possint.quid? hoc cuiquam ferendum putas esse,nos ita uiuere in pecunia tenui,ut prorsus nihil acquirere uelimus,ut dignitatẽ nostram,populiq; R.beneficia non copijs, sed uirtute tueamur.istum rebus omnibus undiq; ereptis impune eludentem circunfluere,atq; abũdare?huius argento domos ue stras,huius signis,& tabulis forum,comitiumq; ornari? præsertim cum uos uestro marte his rebus omnibus abũ detis.Verrem esse,qui uestras uillas suis manubijs ornet? Verrem esse,qui cum L. Mummio certet? ut plures hic

sociorum urbes, q̃ ille hostium spoliasse uideatur, plures hic solus uillas ornamentis fanorum, quàm ille fana spolijs hostium ornasse? & is erit ob eam rẽ uobis charior, ut cæteri libentius suo periculo uestris cupiditatibus seruiant? uerum hæc dicentur alio loco, & dicta sunt. nũc proficiscemur ad reliqua, si pauca ante erimus à uobis iudices deprecati. superiore omni oratione perattẽtos uestros animos habuimus. id fuit nobis gratum admodũ, sed multo erit gratius, si reliqua uoletis attendere: propterea quòd in his omnibus, quæ antea dicta sunt, erat quædam ex ipsa uarietate, ac nouitate rerum, ac criminum delectatio: nunc tractare causam instituimus frumentariam, quæ magnitudine iniuriæ ferè criminibus cæteris antecellit, iucunditatis in agẽdo, & uarietatis minus habebit. uestra autem auctoritate, & prudentia dignissimum est iudices, in audiendo diligentiam non minus religioni tribuere, quàm uoluptati. In hac causa frumentaria cognoscenda, hæc uobis proponite iudices, uos de rebus fortunisq; Siculorum omnium, de ciuium R. qui arant in Sicilia, bonis, de uectigalibus à maioribus traditis, de uita uictuq; populi R. cognituros. quæ si magna, atque adeo maxima uobis uidentur, quàm uarie, & quàm copiose dicantur, expectare nolite. neminem uestrum præterit iudices, omnem utilitatem, opportunitatemq; prouinciæ Siciliæ, quæ ad commoda populi R. adiuncta sit, consistere in re frumentaria maxime: in cæteris rebus adiuuamur ex illa prouincia, hac uero alimur, ac sustinemur. ea causa tripartita iudices erit in accusatione: primum enim de decumano, deinde de empto dicemus frumento, postremo de æstimato. inter

Siciliam, cæterasq; prouincias iudices in agrorum uectigalium rationibus hoc interest, quod cæteris aut impositum uectigal est certum, quod stipendiarium dicitur, ut Hispanis, & plerisq; Pœnorum, quasi uictoriæ præmium, ac pœna belli; aut censoria locatio cõstituta est, ut Asia lege Sempronia. Siciliæ ciuitates sic in amicitiã, fidemq; recepimus, ut eodem iure essent, quo fuissent: eâdem conditione populo R. parerent, qua suis antea paruissent. per paucæ Siciliæ ciuitates sunt bello à maioribus nostris subactæ: quarũ ager cũ esset publicus populi R. factus, tamen illis est redditus. is ager à Censoribus locari solet. fœderatæ ciuitates duæ sunt, quarum decumæ uenire non soleãt: Mamertina, & Taurominitana. quinq; præterea sine fœdere immunes ciuitates, ac liberæ: Centuripina, Halesina, Segestana, Halicyensis, Panormitana. præterea, omnis ager Siciliæ ciuitatũ decumanus est, itemq; ante imperium populi R. ipsorum Siculorum uolũtate, & institutis fuit. uidete nunc maiorum sapientiam: qui, cum Siciliã tam opportunum subsidium belli, atq; pacis ad Remp. adiunxissent, tanta cura Siculos tueri, & retinere uoluerunt, ut non modo eorum agris uectigal nouum nullum imponerent, sed ne legem quidem uenditionis decumarum, ne'ue uendundis aut tempus aut locum cõmutarent, ut certo tempore anni, ut ibidem in Sicilia, deniq; ut lege Hieronica uenderent. uoluerunt eos in suis rebus ipsos interesse, eorum animos nõ modo lege noua, sed ne nomine quidem legis nouo cõmoueri. ita decumas lege Hieronica semper uendendas censuerunt, ut ijs iucũdior esset muneris illius functio, si eius regis, qui Siculis carissimus fuit, non solum instituta cõmutato imperio,

uerum etiam nomé maneret. hoc iure ante Verrem Prætorem Siculi semper usi sunt. hic primus instituta omnium, consuetudinem à maioribus traditam, conditionem amicitiæ, ius societatis côuellere, & cômutare ausus est. qua in re primum illud reprehendo, & accuso, cur in re tam ueteri, tam usitata quicquam noui feceris? ingenio aliquid assecutus es? tot homines sapientissimos, qui illam prouinciam ante te tenuerunt, prudentia, consilioq; uicisti? est tuum, est ingenij prudentiæq; tuæ. do hoc tibi, & concedo: scio te Romæ, cum Prætor esses, edicto tuo possessiones hæreditatum ad alienos, à primis hæredibus ad secundos, à legibus ad libidinem tuam transtulisse: scio te edicta superiorum omnium correxisse, et possessiones hæreditatum non secundum eos, qui proferrent, sed secundum eos, qui dicerent testamentum factum, dedisse; easq; res nouas abs te prolatas, & inuentas magno tibi quæstui fuisse scio; eundemq; te memini censorias quoq; leges in sartis tectis exigendis tollere, & commutare, ne is redimeret, cuia res esset; ne pupillo tutores, propinquiq; consulerent, quo minus fortunis omnibus euerteretur; exiguam diem præfiniri operi, qua cæteros ab negotio excluderes, ipse in tuo redemptore nullam certam diem obseruares. quamobrem nouam legé te in decumis statuisse non miror, hominem in edictis pretorijs, in censorijs legibus tam prudentem, tam exercitatum. nô inquã miror, te aliquid excogitasse: sed quòd tua spôte, iniussũ populi, sine senatus auctoritate iura prouinciæ Siciliæ mutaris, id reprehendo, id accuso. L. Octauio & C. Cottæ Coss. senatus permisit, ut uini, et olei decumas, & frugum minutarum, quas ante te Quæstores in Sicilia uen

dere consueſſent, Romæ uenderet, legemq; his rebus, quá ipsis uideretur, edicerent. cum locatio fieret, publicani poſtularunt, quaſdam res ut ad legem adderent, neq; tamen á cenſorijs cæteris legibus recederent. contradixit is, qui caſu tū Romæ fuit, tuus hoſpes Verres, hoſpes inquam, & familiaris tuus Sthenius hic Thermitanus. Cõſules cauſam cognouerunt: cum uiros primarios, atque ampliſſimos ciuitatis multos in conſilium aduocaſſent, de conſilij ſententia pronuntiarunt, ſe lege Hieronica uẽdituros. ita ne uero? prudentiſſimi uiri, ſumma auctoritate præditi, quibus ſenatus legum dicendarum in locandis uectigalibus omnem poteſtatẽ permiſerat, populusq; R. idem iuſſerat; Siculo uno recuſante, cum amplificatiõne uectigalium nomẽ Hieronicæ legis mutare noluerũt. tu homo minimi conſilij, nullius auctoritatis, iniuſſu populi, ac ſenatus, tota Sicilia recuſante, cũ maximo detrimẽto, atq; adeo exitio uectigalium totam Hieronicam legem ſuſtuliſti. at quam legem corrigit iudices, atq; adeo totam tollit? acutiſſime, ac diligentiſſime ſcriptam: quæ omnibus cuſtodijs ſubiectum aratorem Decumano trãdit, ut neque in ſegetibus, neque in areis, neq; in horreis, neque in amouendo, neque in aſportando frumento grano uno poſſet arator ſine maxima pœna fraudare Decumanum. ſcripta lex ita diligenter eſt, ut eum ſcripſiſſe appareat, qui alia uectigalia non haberet: ita acute, ut Siculum: ita ſeuere, ut tyrannum: qua lege Siculis tamen arare expediret: nam ita diligenter conſtituta ſunt iura Decumani, ut tamen ab inuito aratore plus decuma nõ poſſit auferri. cum hæc eſſent ita conſtituta: Verres tot annis, atque adeo ſeculis inuentus eſt, qui hæc non com=

mutarit, sed euerterit, eaque, quæ iam diu ad salutem sociorum, utilitatemq; Reip. composita, comparataq; essent, ad suos improbissimos quæstus conuerteret: qui primum certos instituerit, nomine Decumanos, re uera ministros, ac satellites cupiditatum suarum: per quos ostendam sic prouinciam per triennium uexatam, atque uastatam iudices, ut eam multis annis multorum innocentia, sapientiaq; recreare nequeamus. eorum omnium, qui Decumani uocabantur, princeps erat Q. ille Apronius, quem uidetis: de cuius improbitate singulari grauissimarum Legationum querimonias audistis. aspicite iudices uultum hominis, & aspectum, & ex ea contumacia, quam hic in perditis rebus retinet, illos eius spiritus Siciliēses quos fuisse putetis, cogitate, ac recordamini. hic est Apronius, quem in prouincia tota Verres, cum undique nequissimos homines conquisisset, & cum ipse secum sui similes duxisset non parum multos, nequitia, luxuria, audacia sui simillimū iudicauit. itaq; istos inter se perbreui tempore non res, non ratio, non commendatio aliqua, sed studiorum turpitudo, similitudoq; cōiunxit. Verris mores improbos, impurosq; nostis: fingite uobis, si potestis, aliquē, qui in omnibus isti rebus par ad omnium flagitiorum nefarias libidines esse possit: is erat Apronius ille: qui, ut ipse non solum uita, sed etiam corpore, atque ore significat, immēsa aliqua uorago est, aut gurges uitiorū, turpitudinumq; omniū. hūc in omnibus stupris, hunc in fanorū expilationibus, hunc in impuris cōuiuijs principē adhibebat: tātamq; habebat morū similitudo cō iūctionē, atq; cōcordiā, ut Apronius, qui alijs inhumanus ac barbarus, isti uni cōmodus, ac disertus uideretur; ut,

quē omnes odissent,neq; uidere uellēt,sine eo iste esse non posset;ut,cū alij ne conuiuijs quidem ijsdem,quibus Apronius,hic ijsdem etiā poculis uteretur; postremo ut odor Aproniij teterrimus oris,& corporis,quem(ut aiunt)ne bestiæ quidem ferre possent,uni isti suauis,& iucundus uideretur.ille erat in tribunali proximus,in cubiculo solus,in conuiuio dominus,ac tum maxime,cum,accubante prætextato Prætoris filio,in conuiuio saltare nudus cœperat.hunc,uti dicere institui,principem Verres ad euertendas fortunas aratorum,uexandas,diripiendasq; esse uoluit:huius audaciæ,nequitiæ,crudelitati fidelissimos socios,optimosq; ciues scitote hoc Prætore traditos iudices,atq; addictos fuisse,nouis institutis,& edictis,tota Hieronica lege(quemadmodum antea dixi)reiecta et repudiata.primum edictum iudices audite præclarum: quātum Decumanus edidisset aratorem sibi decumæ dare oportere,ut tātum arator decumano dare cogeretur. quomodo?quantum poposcerit Apronius,dato. quid est hoc?utrum,Prætoris institutum in socios,an in hostes uictos insani edictum,atq; imperium tyranni? ego tantundem,quantum ille poposcerit?poscet omne,quantum exarauero.quid omne?immo plus etiam,inquit,si uolet.quid tum? quid cēses?aut dabis,aut cōtra edictū fecisse dānabere.per deos immortales,quid est hoc? uerisimile.n.non est.sic mihi persuadeo iudices:tametsi omnia in istū hominem cōuenire putetis,tamē hoc uobis falsum uideri: ego enim,cū hoc tota Sicilia diceret,tamē affirmare nō auderem,si hæc edicta nō ex ipsius tabulis totidem uerbis recitare possē,sicuti faciā.da,quæso,scribæ.recitet ex codice. Recita edictū de professione.negat me recitare totū:

nam id nutu significare uidetur. quid prætereo? an illud, ubi caues tamen Siculis, et miseros respicis aratores? dicis enim te in Decumanum, si plura sustulerit quàm debitum sit, in octuplum iudicium daturum esse. nihil mihi placet prætermitti. recita hoc quoque, quod postulat, totum. Recita edictum de iudicio in octuplum. iudicio ut arator Decumanum persequatur? miserum, atque iniquum ex agro homines traduci in forum, ab aratro ad subsellia, ab usu rerum rusticarum ad insolitam litem, atq; iudicium. cum omnibus in alijs uectigalibus, Asiæ, Macedoniæ, Hispaniæ, Galliæ, Africæ, Sardiniæ, ipsius Italiæ, quæ uectigalia sunt; cum in his inquam rebus omnibus publicanus petitor, ac pignerator, non ereptor, neq; possessor soleat esse: tu de optimo, de iustissimo, de honestissimo genere hominum, hoc est de aratoribus, ea iura constituebas, quæ omnibus alijs essent contraria. utrum est æquius, Decumanum petere, an aratorem repetere? iudicium integra re, an perdita fieri? eum, qui manu quæsierit, an eum, qui digito licitus sit, possidere? quid, qui in singulis iugis arant, qui ab opere ipsi nõ recedunt, quo in numero magnus ante te Prætorem numerus, magna multitudo Siculorũ fuit: quid facient? cum dederint Apronio, quod poposcerit, relinquent arationes? relinquent larem familiarem suum? uenient Syracusas? ut te Prætore uidelicet æquo iure Apronium, delicias, ac uitam tuam, iudicio recuperatorio persequantur. uerum esto: reperietur aliquis fortis, experiẽs arator: qui cum tantum dederit Decumano, quantum ille deberi dixerit, iudicio repetat, & pœnam octupli persequatur. expecto uim edicti, seueritatem Prætoris: faueo aratori, cupio

octupli damnari Apronium. quid tandem postulat arator? nihil, nisi ex edicto iudiciū in octuplum. quid Apronius? nō recusat. quid Prætor? iubet Recuperatorū reÿcere decurias. scribamus, quas decurias. de cohorte mea reÿcies, inquit. quid? ista cohors quorum hominum est? Volusÿ aruspicis, & Cornelÿ medici, & horum canum, quos tribunal meum uides lambere. nam de cōuentu nullum unquam iudicem, nec Recuperatorem dedit: iniquos Decumanis omnes dicebat esse, qui unā agri glebam possiderent. ueniendū erat ad eos cōtra Apronium, qui nondum etiam Aproniani cōuiuÿ crapulam exhalassent. ò præclarum, & cōmemorandum iudicium: ò seuerū edictum: ò tutum perfugiū aratorum. atq; ut intelligatis, cuiusmodi ista iudicia in octuplum, cuiusmodi istius de cohorte Recuperatores existimati sint: sic attendite. ecquem putatis Decumanū hac licentia permissa, ut tātum ab aratore, quantum poposcisset, auferret, plus, q̄ deberetur, poposcisse? considerate cū uestris animis uosmet ipsi, ecquem putetis: præsertim cum id nō solum sine auaritia, sed etiam impudentia accipere potuerit. multos, necesse est. at ego omnes dico, plus, quā decumas, abstulisse. cedo mihi unum ex triennio Præturæ tuæ, qui octupli damnatus sit. damnatus? immo uero in quem iudicium ex edicto tuo postulatum sit. nemo erat uidelicet aratorum, qui iniuriam sibi factam queri posset: nemo Decumanorum, qui grano amplius, sibi quàm deberetur, deberi professus esset. immo uero cōtra, rapiebat, & asportabat quantum à quoq; uolebat, Apronius: omnibus autem locis aratores spoliati, ac uexati querebantur: neq; tamē ullum iudicium reperietur. quid est hoc? uiri for-

tes, honesti, gratiosi, tot Siculi, tot equites R. ab homine nequissimo, ac turpissimo læsi, pœnam octupli sine ulla dubitatione cõmissam non persequebãtur? quæ causa? quæ ratio est? una illa iudices, quam uidetis: quod ultro etiã illusos se, & irritos ab iudicio discessuros uidebãt: etenim quod esset iudiciũ, cum è Verris turpissimo, flagitiosissimoq; comitatu tres Recuperatorum nomine assedissent, asseclæ istius, nõ à patre ei traditi, sed à meretricula cõmendati? ageret uidelicet causam arator: nihil sibi frumenti ab Apronio relictum, bona sua etiã direpta, se pulsatum, uerberatumq; diceret. cõferrent uiri boni capita: de comessatione loquerẽtur inter se, ac de mulierculis, si quas à Prætore abeuntes possent deprehendere: res agi uideretur. surrexisset Apronius, noua dignitas publicani, non, ut Decumanus, squaloris plenus, ac pulueris, sed unguẽtis oblitus, uino uigilijsq; languidus: omnia primo motũ, ac spiritu suo, uini, unguẽti, corporis odore cõplesset: dixisset hæc, quæ uulgo dicere solebat, nõ se decumas emisse, sed bona fortunasq; aratorũ; nõ se Decumanum esse Aproniũ, sed Verrem alterum, dominũ illorũ, ac tyrannũ. quæ cum dixisset: illi uiri optimi de cohorte istius Recuperatores nõ de absoluendo Apronio deliberarent, sed quærerent, quomodo petitorem ipsum Apronio permisissent, ut, quãtum uellet, posceret; quãtum poposcisset, auferret. hoc tibi defensionis ad iudicium tuum comparabas? habuisse te edictum, Recuperatores daturum in octuplum? si mehercule ex omni copia conuentus Syracusani splendidissimorum hominum, honestissimorumq; faceres potestatem aratori, non modo reyciendi, sed etiam sumendi Recuperatores: tamen hoc nouum

genus iniuriæ ferre nemo posset: te, cum tuos omnes fructus publicano tradidisses, & rem de manibus amisisses, tum bona tua repetere, ac persequi lite, atq; iudicio? cum uero uerbo iudiciũ sit in edicto, re quidem uera tuorum comitum, hominum nequissimorũ, collusio cum Decumanis socijs tuis, atq; adeo procuratoribus: tamen audes illius iudicij mentionem facere? præsertim cum id nõ modo oratione mea, sed etiã re ipsa refellatur: cum in tantis incõmodis aratorum, iniurijsq; Decumanorum nullum ex isto præclaro edicto nõ modo factum, sed ne postulatum quidem iudiciũ inueniatur. erit tamen in aratores lenior, q̃ uidetur. nã qui in Decumanos octupli iudicium se daturum edixit, idem habuit in edicto, se in aratorem in quadruplum daturum. quis hunc audet dicere aratoribus infestum, aut inimicũ fuisse? quanto lenior est, q̃ in publicanum. edixit, ut, quod Decumanus edidisset sibi dari oportere, id ab aratore magistratus Siculus exigeret. quid dereliquit iudicij, quod in aratorem dari posset? nõ malum est, inquit, esse istam formidinem, ut cum exactum sit ab aratore, tamen ne se cõmoueat, reliquus metus iudicij sit? si iudicio à me uis exigere, remoue Siculum magistratum. si hãc uim adhibes, quid opus est iudicio? quis porrò erit, qui non malit Decumanis tuis dare quod poscerent, q̃ ab asseclis tuis quadrupli condemnari? illa uero præclara est clausula edicti, ꝙ omniũ controuersiarũ, quæ essent inter aratorem, & Decumanum, si uter uelit, edicit se Recuperatores daturũ. primũ quæ potest esse controuersia, cum is, qui petere debet, aufert? & cum is, nõ quantum debetur, sed quantum cõmodum est, auferat? ille autem, unde ablatum est, iudi-

cio suum recuperare nullo modo potest? deinde in hoc homo lynceus, etiam callidus, ac ueterator esse uult, ꝙ ita scribit: si uter uolet, Recuperatores dabo. q̃ lepide se furari putat? utriq; facit potestatem. sed utrum ita scripserit: si uter uolet, an, si Decumanus uolet: nihil interest: arator enim tuos istos Recuperatores nũquid uolet? quid? illa cuiusmodi sunt, quæ ex tempore ab Apronio admonitus edixit? Q. Septitio honestissimo homine, equiteq; R. resistẽte Apronio, & affirmãte se plus decuma nõ daturum: exoritur peculiare edictum repentinũ: ne quis frumentũ de area tolleret, antequã cum Decumano pactus esset. ferebat hãc quoq; iniquitatem Septitius, & imbri frumẽtum corrumpi in area patiebatur: cum illud edictum repente uberrimũ, & quæstuosissimũ nascitur: ut ante Cal. Sext. omnes decumas ad aquam deportatas haberent. hoc edicto nõ Siculi (nam eos quidem iam superioribus edictis satis perdiderat, atq; afflixerat) sed illi ipsi equites R. qui suũ ius retinere se cõtra Aproniũ posse erant arbitrati, splendidi homines, & alijs Prætoribus gratiosi, uincti Apronio traditi sunt: attẽdite enim, cuiusmodi edicta sunt. ne tollat, inquit, ex area, nisi erit pactus. satis hæc magna uis est ad inique paciscendũ: malo enim plus dare, quã nõ mature ex area tollere. at ista ui Septitiũ, & nõnullos Septitij similes non coercet: qui ita dicũt: ne tollam potius, quã paciscar. his hoc apponitur. deportatũ habeas ante Cal. Sext. deportabo igitur. nisi pactus eris, non cõmouebis. sic deportandi dies præstituta tollere cogebat ex area: cohibitio tollendi, nisi pactus esset, uim adhibebat pactioni nõ uoluntatem. iam uero illud non solum contra legem Hieronicam, nec solum con

tra consuetudinem superiorum, sed etiam contra omnia iura Siculorũ, quæ habent à senatu, populoq; R. ne extra suum forum uadimoninm promittere cogantur. statuit iste, ut arator Decumano, quod uellet Decumanus, uadimoniũ promitteret: ut hic quoq; Apronio, cum ex Leontino usq; Lilybæum aliquem uadaretur, ex miseris aratoribus calumniandi quæstus accederet. quãquam illa fuit ad calumniam singulari consilio reperta ratio, ꝙ edixerat, ut aratores iugera sationum suarum profiterentur. quæ res cum ad pactiones iniquissimas magnam uim habuit, sicut ostẽdemus, nec ad ullam utilitatem Reip. pertinuit: tum uero ad calumnias, in quas omnes inciderẽt, quos uellet Apronius: ut enim quisq; contra uoluntatem eius dixerat, ita in eum iudiciũ de professione iugerum postulabatur. cuius iudicij metu magnus à multis frumenti numerus ablatus, magnæq; pecuniæ coactæ sunt: nõ quo iugerum numerũ uere profiteri esset difficile, aut amplius etiã profiteri (quid enim in eo periculi esse posset?) sed causa erat iudicij postulandi, ꝙ ex edicto professus nõ esset. iudicium autem quod fuerit isto Prætore, si, quæ cohors, & qui comitatus fuerit, meministis, scire debetis. quid igitur est, quod ex hac iniquitate nouorum edictorũ intelligi uelim iudices? iniuriam ne factam socijs? at uidetis. auctoritatem superiorũ repudiatã? non audebit negare. tantum Aproniũ isto Prætore potuisse? cõfiteatur, necesse est. sed uos fortasse, quod uos lex cõmonet, id in hoc loco quæretis, num quas ex hisce rebus pecunias ceperit. docebo, cepisse maximas, omnesq; eas iniquitates, de quibus antea dixi, sui quæstus causa irrupisse conuincam, si prius illud propugnaculum, quo contra

omnes meos impetus usurum se putat,ex defensione eius deiecero.magno,inquit,decumas uēdidi.quid ais? an tu decumas homo audacissime,atq; amētissime uēdidisti?tu partes eas,quas te senatus populusq; R.uoluit, an fructus integros, atq; adeo bona,fortunasq; aratorū omnes uēdidisti?si palàm præco iussu tuo prædicasset, nō decumas frumēti,sed dimidias uenire partes; & ita emptores accessissent,ut ad dimidias partes emendas; si pluris uēdidisses tu dimidias,q̃ cæteri decumas: cuinā mirū uideretur? quid uero? si præco decumas pronūtiauit: re uera,hoc est lege,edicto,cōditione plus etiā quā dimidiæ uenierūt? tamē hoc tibi præclarū putabis,te pluris,quod nō licebat,quàm cæteros,quod oportebat, uēdidisse? pluris uēdidi decumas,quàm cæteri.quibus rebus id assecutus es? innocentia? aspice ædem Castoris: deinde,si audes, fac mētionē innocētiæ,diligētiæq;.codicis lituras tui contēplare in Sthenij Thermitani nomine: deinde aude te dicere diligētem.ingenio? qui testes interrogari priore actione nolueris,& ijs tacitum os tuū præbere malueris: quāuis,et te & patronos tuos ingeniosos esse dicito. qua re igitur id,quod ais, assecutus es? magna est enim laus,si superiores cōsilio uicisti,posterioribus exēplū atq; auctoritatē reliquisti.tibi fortasse idoneus fuit nemo,quē imitarere.at te uidelicet inuētorē rerū optimarū,ac principem imitabūtur omnes. quis aratorū te Prætore decumam dedit? quis duas? quis nō maximo se affectū beneficio putauit,cū tribus decumis pro una defungeretur? præter paucos,qui propter societatem furtorū tuorum nihil omnino dederūt.uide,inter importunitatem tuam, senatusq; bonitatem quid intersit.senatus,cum tempori=

bus Reip. cogitur, ut decernat, ut alteræ decumæ exigantur: ita decernit, ut pecunia pro his decumis soluatur aratoribus, ut, quod plus sumitur quã debetur, id nõ auferri putetur. tu, cum tot decumas nõ S.C. sed nouis edictis tuis, nefarijsq; institutis exigeres, & eriperes, magnũ te fecisse arbitrabere, si pluris uẽdideris, quàm L. Hortensius pater istius Q. Hortensij, quàm Cn. Põpeius, quàm M. Marcellus: qui ab æquitate, ab lege, ab institutis non recesserunt. an tibi unius anni, aut biénij ratio habenda fuit, salus prouinciæ, commoda rei frumentariæ, ratio Reip. in posterũ fuit negligenda? cum ita rem cõstitutã accepisses, ut & populo R. satis frumẽti ex Sicilia suppeditaretur, & aratoribus tamen arare, atq; agros colere expediret. quid effecisti? quid assecutus es? ut Prætore te nescio quid ad decumas accederet, deserendas arationes, relinquẽdasq; curasti. successit tibi L. Metellus. tu innocẽtior, q̃ Metellus? tu laudis, et honoris cupidior? tibi enim cõsulatus quærebatur, Metello paternus honor, & auitus negligebatur. multo minoris uẽdidit, nõ modo q̃ tu, sed etiã q̃ qui ante te uẽdiderũt. quæro, si ipse excogitare non poterat, quemadmodũ quàplurimo uẽderet: ne tuã quidẽ recẽtia proximi Prætoris uestigia persequi poterat, ut tuis præclaris, abs te principe inuentis, & excogitatis edictis, atq; institutis uteretur? ille uero tum se Metellũ minime fore putasset, si te ulla in re imitatus esset. qui ab urbe Roma, quod nemo unquã post hominũ memoriã fecit, cũ sibi in prouinciã proficiscendũ putaret, literas ad Siciliæ ciuitates misit, per quas hortatur, & rogat, ut arẽt, ut serẽt in beneficio populi R. hoc petit aliquãto ante aduentũ suũ: et simul ostẽdit se lege Hieronica uẽditurum,

turum,hoc est in omni ratione decumarum nihil isti simile facturũ.atq; hæc non cupiditate aliqua scribit adductus,ut in alienam prouinciam mittat litteras ante tẽpus:sed consilio,ne,si tempus sationis præteriisset, granũ in prouincia Sicilia nullum haberemus.cognoscite Metelli literas. Recita epistolã L.Metelli. hæ literæ iudices L.Metelli,quas audistis,hoc, quantum est,ex Sicilia frumenti hornotini exarauerunt.glebam cõmosset in agro decumano Siciliæ nemo, si Metellus hanc epistolam non misisset.quid,Metello diuinitus hoc uenit in mentem, an ab Siculis,qui Romam frequentissimi cõuenerant, negotiatoribusq; Siciliæ doctus est?quorum quanti cõuentus ad Marcellos antiquissimos Siciliæ patronos, quanti ad Cn.Pompeium Cos. designatum,cæterosq; illius prouinciæ necessarios fieri soliti sint,quis ignorat? quod quidem iudicium nullo unquam de homine factũ est , ut absens accusaretur ab iis palàm,quorũ in bona, liberosq; summum imperium,potestatemq; haberet.tanta uis erat iniuriarum,ut homines quiduis perpeti,q̃ nõ de istius prauitate,& iniuriis deplorare,& conqueri mallent. quas literas cum ad omnes ciuitates propè suppliciter misisset Metellus,tamen antiquum modum sationis nulla ex parte exequi potuit:diffugerãt enim permulti, id quod ostẽdam:nõ solum arationes, sed etiã sedes suas patrias istius iniuriis exagitati reliquerant.non mehercule criminis augẽdi causa dicam iudices: sed quem accepi ipse oculis, animoq; sensum,hunc uere apud uos,& ut potero planissime exponam.nam cum quadriẽnio post in Siciliam uenissem:sic mihi affecta uisa est , ut eæ terræ solent, in quibus bellum acerbum,diuturnumq; uersatũ est . quos

ego campos antea,collesq́; nitidissimos,uiridissimosq́; ui=dissem,hos ita uastatos nũc,ac desertos uidebã,ut ager ip se cultorem desiderare,ac lugere dominũ uideretur.Her bitensis ager ,Ennensis , Murgentinus , Assorinus, Ma=charensis,Agyrinensis ita relictus erat ex maxima par=te,ut non solum iugerum,sed etiam dominorum multi=tudinem quæreremus.Aetnensis uero ager , qui solebat esse cultissimus,&,quod caput est rei frumentariæ,cam pus Leontinus,cuius antea species hæc erat,ut,cum obsi=tum uidisses,annonæ caritatem nõ uererere: sic erat de=formis,atq; horridus,ut in uberrima Siciliæ parte Sici=liam quæreremus:labefactarat enim uehementer arato res iam superior annus,proximus uero funditus euerte rat.tu mihi etiam audes mẽtionem facere decumarum? tu in tanta acerbitate,in tot,& tantis iniurijs, cũ in ara tionibus,& in earum rerum iure prouincia Sicilia con sistat;euersis funditus aratoribus, relictis agris , cum in prouincia tam locuplete,ac referta non modo rem , sed ne spem quidem ullam reliquam cuiquã feceris, aliquid te populare putabis habere,cum dices te pluris , q̃ cæte=ros,decumas uẽdidisse?quasi uero aut populus R.hoc uo luerit,aut senatus hoc tibi mandauerit,ut,cum omnes a=ratorum fortunas decumarum nomine eriperes, in po=sterum fructu illo,commodoq́; rei frumentariæ populũ R.priuares:deinde si quam partem tuæ prædæ ad sum=mam decumarum addidisses,bene de populo R. meritus uiderere.atq; hæc perinde loquor, quasi in eo sit iniqui=tas eius reprehendenda , ꝙ propter gloriæ cupiditatem, ut aliquos summa decumarum uinceret, acerbiorem le=gem,duriora edicta interposuerit,omnium superiorum

auctoritatem repudiarit. magno tu decumas uendidisti. quid, si doceo te non minus domum tuam auertisse, q̃ Romam misisse decumarum nomine? quid habet populare ratio tua, cum ex prouincia populi R. æquam partem tu tibi sumpseris, atq; populo R. miseris? quid, si, duabus partibus, doceo, te amplius frumenti abstulisse, quàm populo R. misisse? tamen ne putamus patronum tuum in hoc crimine ceruiculam iactaturum, & populo se ad coronam daturum? hæc uos antea iudices audistis: uerũ fortasse ita audistis, ut auctorem rumorem haberetis, sermonemq; omnium. cognoscite nunc innumerabilem pecuniam frumentario nomine ereptam, ut simul illam quoque eius uocem improbam agnoscatis: qui se uno quæstu decumarum omnia sua pericula redempturum esse dicebat. Audiuimus *hoc iandiu iudices: nego quenquam esse uestrum, quin sæpe audierit, socios istius fuisse* Decumanos. *nihil aliud arbitror in istum falsò esse dictũ ab ijs, qui male de isto existimarint, nisi hoc. nam socij putandi sunt, quos inter res communicata est. ego rem totam, fortunasq; aratorum omnes istius fuisse dico:* Aproniũ, Veneriosq; *seruos, quod isto* Prætore *fuit nouum genus publicanorum, cæterosq;* Decumanos, *procuratores istius quæstus, & ministros rapinarum dico fuisse. quomodo hoc doces? quomodo ex locatione illa columnarum docui istum esse prædatum? opinor ex eo maxime, quòd iniquã legem, nouamq; dixisset: quis enim unquam conatus est iura omnia, & consuetudinem omnium commutare cũ uituperatione, sine quæstu? pergam, atque insequar longius. iniqua lege uendebas, quo pluris uenderes. cur, iam addictis, & uenditis decumis, cum iam ad*

summam decumarum nihil, ad tuum quæstum multum posset accedere, subito atq; ex tempore noua nascebantur edicta: nam ut uadimonium Decumano, quocunque is uellet, promitteretur; ut ex area, nisi pactus esset, arator ne tolleret; Cal. Sext. decumas deportatas haberent: hæc omnia, uenditis decumis, anno tertio te edixiße dico. quæ si Reip. causa faceres: in uendundo essent pronuntiata: quia tua causa faciebas, quod erat imprudentia prætermissum, id quæstu, ac tempore admonitus reprehendisti. illud uero cui probari potest, te sine tuo quæstu, ac maximo quæstu, tantam tuam infamiam, tantum capitis tui, fortunarumq; periculum neglexisse? ut, cum totius Siciliæ quotidie gemitus, querimoniasq; audires; cum, ut ipse dixisti, reum te fore putares; cum huiusce iudicij discrimen ab opinione tua nõ abhorreret: paterere tamen aratores indignissimis iniurijs uexari, ac diripi. profecto, quanq̃ es singulari crudelitate, & audacia: tamẽ abs te totã alienari prouinciã, tot honestissimos tibi inimicissimos fieri nolles, nisi hãc rationẽ, & cogitationẽ salutis tuæ, pecuniæ cupiditas, ac præsens illa præda superaret. etenim quoniã summã, & numerũ iniuriarum iudices uobis non possum exponere; sigillatim autem de uniuscuiusq; incõmodo dicere infinitum est: genera ipsa iniuriarũ, quæso, cognoscite. Nympho est Cẽturipinus, homo nauus, & industrius, experientissimus, ac diligentissimus arator. is cum arationes magnas conductas haberet, quod homines etiam locupletes, sicut ille est, in Sicilia facere consueuerunt; easq; magna impẽsa, magno instrumento tueretur: tãta ab isto iniquitate oppressus est, ut non modo arationes relinqueret, sed etiam ex Sicilia

profugeret, Romamq; cum multis unà ab isto eiectis ueniret. fecit, ut Decumanus Nymphonem uocaret ex edicto illo præclaro: quod nullam ad aliam rem, nisi ad huiusmodi quæstus, pertinebat: numerum iugerum professum non esse. Nympho cum se uellet æquo iudicio defendere: iste uiros optimos Recuperatores dat, eũdem illum medicum Cornelium (is est Artemidorus Pergamenus, qui in sua patria dux isti quondam, & magister ad despoliandum Dianæ templum fuit) & aruspicem Volusianum, & Valerium præconem. Nympho, antequã planè constitit, condemnatur. quanti, fortasse quæritis. nulla erat edicti pœna certa. frumenti eius omnis, quod in areis esset. sic Apronius Decumanus non decumam debitam, non frumentum remotum, atq; celatum, sed tritici septem millia medimnũ ex Nymphonis arationibus edicta pœna, non redemptionis aliquo iure tollit. Xenonis Meneni, nobilissimi hominis, uxoris fundus erat colono locatus: colonus, q Decumanorum iniurias ferre nõ poterat, ex agro profugerat. Verres in Xenonem iudicium dabat illud suum damnatorium de iugerum professione. Xenon ad se pertinere negabat, fundum eum locatum esse dicebat. dabat iste iudiciũ, si pateret iugera eiusmodi fundi esse plura, q̃ colonus esset professus, tum Xeno damnaretur. dicebat ille, non modo non arasse se id, quod in satis erat, sed nec dominum eius esse fundi, nec locatorem; uxorem esse, eam ipsam suum negotium gerere, ipsam locauisse. defendebat Xenonem homo summo splendore, & summa auctoritate præditus M. Cossetius. iste nihilo minus iudiciũ HS L X X X dabat. ille tametsi Recuperatores de cohorte latronũ sibi parari uide-

bat: tamen iudicium accepturum se esse dicebat. tum iste magna uoce Venerijs imperat, ut Xenonem adirent; dũ res iudicaretur, hominem ut asseruarent; cum iudicatũ sit, ad se adducant. & illud simul dixit, se non putare illum, si propter diuitias pœnas damnationis cõtemneret, etiam uirgas contemnere. hac ille ui, & hoc metu adductus tantum Decumanis, quantũ iste imperauit, exoluit.

Polemarchus est Murgentinus, uir bonus, atque honestus. is, cum pro iugeribus quinquaginta, medimnã DCC decumæ imperarentur, quod recusabat, domum ad istum in ius deductus est: &, cum iste etiam cubaret, in cubiculum introductus est: quod, nisi mulieri, & Decumano, patebat alij nemini. ibi cum pugnis & calcibus concisus esset, qui DCC medimnis decidere noluisset, mille promisit. Eubulides est Grosphus Centuripinus, homo cum uirtute, et nobilitate domi suæ, tum etiam pecunia princeps. huic homini iudices honestissimæ ciuitatis honestissimo, non modo frumenti scitote, sed uitæ, & sanguinis tantum relictum esse, quantum Apronij libido tulit: nam ui, malo, plagis adductus est, ut frumenti daret, non quantum haberet, sed quantum cogeretur. Sostratus, & Numenius, & Nymphodorus eiusdem ciuitatis, cum ex agris tres fratres cõsortes profugissent, ꝙ ijs plus frumenti imperabatur, quàm quantum exararãt: hominibus coactis, in eorum arationes Apronius uenit, omne instrumentum diripuit, familiam abduxit, pecus abegit. postea, cum ad eum Nymphodorus uenisset Aetnam, & oraret, ut sibi sua restituerentur: hominem corripi, ac suspẽdi iussit in oleastro quadam, quæ est arbor iudices in foro. tandiu pepẽdit in arbore socius, amicusq;

populi R. in sociorum urbe, ac foro colonus, aratorq; uester, quandiu uoluntas Aprony tulit. Genera iandudum innumerabilium iniuriarum iudices singulis nominibus profero: infinitam multitudinem iniuriarum prætermitto. uos ante oculos, animosq; uestros tota Sicilia Decumanorum hos impetus, aratorum direptiones, huius importunitatem, Aprony regnũ proponite. contẽpsit Siculos: nõ duxit homines: nec ipsos ad persequẽdum uehementes fore, & uos eorum iniurias leuiter laturos existimauit. esto: falsam de illis habuit opinionẽ, malam de uobis. uerũtamen cum de Siculis male mereretur, ciues R. coluit, his indulsit, eorũ uoluntati & gratiæ deditus fuit. iste ciues R? at nullus inimicior, aut infestior fuit. mitto uincla, mitto carcerem, mitto uerbera, mitto secures, crucem denique illam prætermitto, quam iste ciuibus R. testem humanitatis in eos, ac beneuolentiæ suæ uoluit esse: mitto inquam hæc omnia, atque in aliud dicendi tẽpus reycio: de decumis, de ciuium R. conditione in arationibus disputo. qui quemadmodum essent accepti indices, audistis ex ipsis: bona sibi erepta esse dixere. uerum hæc huiusmodi casus affuit. ferenda sunt: nihil ualuisse æquitatem, nihil consuetudinem: damna denique indices nulla tanta sunt, quæ non uiri fortes magno, & libero animo affecti ferenda arbitrentur. quid, si equitibus R. non obscuris, neque ignotis, sed honestis, & illustribus manus ab Apronio, isto Prætore, sine ulla dubitatione afferebantur? quid expectatis? quid à me amplius dicendum putatis? an id agendum, ut eo celerius de isto transigamus, quo maturius ad Apronium possimus, id quod ego illi iam in Sicilia pollicitus sum,

uenire? qui C. Matrinium iudices, summa uirtute hominem, summa industria, summa gratia, Leontinis in publico biduum tenuit, atq; ab Apronio iudices, homine in dedecore nato, ad turpitudinem educato, ad Verris flagitia, libidinesq; accommodato, equitem R. scitote biduũ cibo, tectoq; prohibitum, biduum Leontinis in foro custodijs Apronij retentum, atq; seruatũ, neq; ante dimissum, quàm ad conditiones eius depactus est. Nam quid ego de Q. Lollio iudices dicam, equite R. spectato, atq; honesto? clara res est, quam dicturus sum, tota Sicilia celeberrima, atq; notissima: qui cum araret in Aetnensi, cum is ager in Apronio cum cæteris agris esset traditus, equestri uetere illa & auctoritate, & gratia fretus affirmauit, se Decumanis plus, quàm deberet, non daturũ. refertur eius sermo Apronio. enimuero iste ridere, ac mirari Lollium nihil de Matrinio, nihil de cæteris rebus audisse. mittit ad hominem Venerios (hoc quoq; attendite, apparitores à Prætore assignatos habuisse Decumanũ: si mediocre argumentũ uideri potest, istum Decumanorũ nomine ad suos quæstus esse abusum) adducitur à Venerijs, atq; adeo attrahitur Lollius cómode, cũ Apronius è palestra redisset, & in triclinio, quod in foro Aetnæ strauerat, decubuisset. statuitur Lollius in illo tempestiuo gladiatorũ conuiuio. nó mehercule, quæ loquor, crederẽ iudices, tametsi uulgo audieram, nisi mecũ ipse senex, cum mihi, atq; huic uolũtati accusationis meæ lacrymans gratias ageret, summa cũ auctoritate esset locutus. statuitur, ut dico, eques R. propè annos LXXXX natus in Apronij cóuiuio, cũ interea Apronius caput, atq; os suũ unguento perfricaret. quid est Lolli, inquit? tu, nisi malo

coactus, recte facere nescis? homo, quid ageret; taceret, responderet; quid faceret deniq; illa auctoritate, & ætate præditus nesciebat. Apronius interea cœnam, ac pocula poscebat. serui autem eius, qui & moribus iisdem essent, quibus dominus, & eodem genere, ac loco nati, præter oculos Lollij hæc omnia ferebant. ridere conuiuæ, cachinnari ipse Apronius: nisi forte existimatis, eum in uino, ac luxu non risisse, qui nunc in periculo, ac exitio suo risum tenere non possit. ne multa iudices: his contumelijs scitote Q. Lollium coactum ad Apronij leges, conditionesq; uenisse. Lollius ætate, & morbo impeditus, ad testimonium dicendum uenire non potuit. quid opus est Lollio? nemo hoc nescit: nemo tuorum amicorum, nemo abs te interrogatus, nunc se primum hoc dicet audire. M. Lollius filius eius, adolescens lectissimus, præsto est: huius uerba auditis. nam Q. Lollius eius filius, qui Calidium accusauit, adolescens & bonus, & fortis, & in primis disertus, cum his iniurijs cõtumelijsq; cõmotus in Siciliam esset profectus, in itinere occisus est. cuius mortis causam fugitiui sustinent: re quidẽ uera nemo in Sicilia dubitat, quin eo sit occisus, ꝙ habere clausa nõ potuerit sua cõsilia de Verre. iste porrò nõ dubitabat, quin is, qui antea aliũ studio adductus accusasset, sibi aduenienti præsto esset futurus, cum esset parẽtis iniurijs, & domestico dolore cõmotus. iam ne intelligitis iudices, quæ pestis, quæ immanitas in uestra antiquissima, fidelissima, proximaq; prouincia uersata sit? iam uidetis, quam ob causam Sicilia tot hominũ antea furta, rapinas, iniquitates, ignominiasq; perpessa, non potuerit nouum, ac singulare, atque incredibile genus iniuriarum, contumelia-

rumq; ferre? iam omnes intelligunt, cur uniuersa prouincia defensorem suæ salutis eum quæsiuit, cuius iste fidei, diligentiæ, perseuerátiæ nulla ratione eripi possit. tot iudicijs interfuistis: tot homines nocétes et improbos accusatos & uestra & superiorũ memoria scitis esse: ecquem uidistis, ecqué audistis in tantis furtis, in tam apertis, in tanta audacia, tanta impudentia esse uersatum? Apronius stipatorios Venerios secum habebat: ducebat eos circum ciuitates: publice sibi conuiuia parari, sterni triclinia etiam in foro iubebat, eò uocari homines honestissimos, nó solum Siculos, sed etiã equites R. ut, quocum inire cóuiuium nemo unquam, nisi turpis, impurusq;, uoluisset, ad eius cóuiuium spectatissimi, atque honestissimi uiri tenerentur. hæc tu omnium mortalium profligatissime, ac perditissime cũ scires, cum audires quotidie, cum uideres; si sine tuo maximo quæstu fierent, cum tanto periculo tuo fieri paterere, atq; concederes? & tantũ apud te quæstus Apronij, tantum eius sermo inquinatissimus, & blanditiæ flagitiosæ ualuerunt, ut nũquam animum tuum cura tuarum fortunarum, cogitatioq; tangeret? cernitis iudices, quod, & quantum incendium Decumanorum impetu non solum per agros, sed etiam per reliquas fortunas aratorum, non solum per bona, sed etiam per iura libertatis, & ciuitatis isto Prætore peruaserit. uidetis pendere alios ex arbore, pulsari autem alios, & uerberari, porrò alios in publico custodiri, destitui alios in conuiuio, cõdemnari alios à medico, & præcone Prætoris, bona tamen interea nihilo minus eorum omnium ex agris auferri, ac diripi. quid? est hoc populi R. imperium? populi R. leges? iudicia? socij fideles? prouin=

cia suburbana? non ne omnia potius eiusmodi sunt, quæ, si Athenio uicisset, in Sicilia non fecisset? non inquã iudices esset ullam partem istius nequitiæ fugitiuorum insolentia consecuta. priuatim hoc modo. quid publice? ciuitates quemadmodum tractatæ sunt? audistis permulta indicia, & testimonia ciuitatum, & reliquarum audietis. ac primum de Agyrinensi populo fideli, & illustri breuiter cognoscite. Agyrinensis est in primis honesta ciuitas Siciliæ, hominũ ante hũc Prætorem locupletium, summorumq; aratorum. eius agri decumas cum emisset idem Apronius, Agyriũ uenit. qui cum eò cum apparitoribus, idest cum minis, ac ui uenisset, poscere pecuniam grãdem cœpit, ut accepto lucro discederet. nolle se negotij quicquam habere dicebat, sed accepta pecunia quamprimum aliam ciuitatem occurrere. sunt homines Siculi nõ contemnẽdi, si per nostros magistratus liceat; sed homines & satis fortes, & satis plane frugi, ac sobrij; & in primis hæc ciuitas, de qua loquor iudices. itaq; homini in primis improbissimo respõdent Agyrinenses, sese decumas ei, quemadmodũ deberent, daturos, lucrum, cum ille magno præsertim emisset, nõ addituros. Apronius certiorem facit istum, cuia res erat, quid rei esset. statim, tanq̃ cõiuratio aliqua Agyrij contra Remp. facta, aut Legatus Prætoris pulsatus esset, ita Agyrio magistratus, & quinqueprimi accitu istius euocantur. ueniũt Syracusas: præsto est Apronius: ait eos ipsos, qui uenissent, cõtra edictum Prætoris fecisse. quærebant, quid? respondebat, se ad Recuperatores esse dicturum. iste, æquissimus homo, formidinem illam suam miseris Agyrinensibus inijciebat, Recuperatores se de cohorte sua daturũ minabatur.

Agyrinēses uiri fortissimi iudicium se passuros esse dicebant. ingerebat iste Artemidorū medicum Cornelium, pictorem Tlepolemū, & eiusmodi Recuperatores: quorum ciuis R. nemo erat, sed Græci sacrilegi, iampridem improbi, repēte Cornelij. uidebāt Agyrinenses, quicquid ad eos Recuperatores Apronius attulisset, illum perfacile probaturum: condemnari cum istius inuidia, infamiaq; malebant, quàm ad eius conditiones, pactionesq; accedere. quærebāt, quæ in uerba Recuperatores daret: respondebat, si pateret aduersus edictum fecisse, quæ in iudicio dicturum esse dicebat. iniquissimis uerbis, improbissimis Recuperatoribus, confligari malebant, quàm quicquam cum isto sua uoluntate decidere. summittebat iste Timarchidem, qui moneret eos, si saperent, ut transigerent. pernegabant. quid ergo? in singulos HS quinquagenis millibus damnari mauultis? malle dicebant. tum iste clare omnibus audiētibus, qui damnatus erit, inquit, uirgis ad necem cædetur. hic illi flentes rogare, atque orare cœperunt, ut sibi suas segetes, fructusq; omnes, arationesq; uacuas Apronio tradere liceret, ut ipsi sine ignominia, molestiaq; discederēt. hac lege iudices decumas uēdidit Verres. dicat licet Hortensius, si audet, magno Verrem uendidisse. hæc conditio fuit isto Prætore aratorū, ut secum præclare agi arbitrarētur, si uacuos agros Apronio tradere liceret: multas enim cruces propositas effugere cupiebant. quantum Apronius edidisset deberi, tantum ex edicto dandum erat. etiā ne si plus edidisset, quàm quantum natum esset? etiam. quomodo? magistratus ex ipsius edicto exigere debebant. at arator repetere poterat. uerum Artemidoro Recuperatore. quid, si minus arator

dedisset, quàm poposcisset Apronius? iudicium in aratorem in quadruplum. ex quo iudicum numero? ex cohorte Prætoris, præclara, honestissimorũ. quid amplius? minus te iugerum professum esse dico: Recuperatores reijce, ꝙ aduersum edictum feceris. ex quo numero? ex eadem cohorte. quid erit extremum? si dãnatus eris (nam dubitatio damnationis illis Recuperatoribus quæ poterat esse?) uirgis te ad necem cædi necesse erit. his legibus, his conditionibus, erit quisquã tam stultus, qui decumas uenisse arbitretur? qui aratori nouem partes reliquas factas esse existimet? qui non intelligat istum sibi quæstui, prædæq; habuisse bona, possessiones, fortunas aratorum? uirgarum metu Agyrinenses, quod imperatum esset, facturos se esse dixerunt. accipite nunc, quid imperarit: et dissimulate uos, si potestis, uos intelligere, ipsum Prætorem, quod tota Sicilia perspexerit, redemptorẽ decumarum, atq; adeo aratorum dominum, ac regem fuisse. imperat Agyrinensibus, ut decumas ipsi publice accipiant, Apronio lucrum dent. si magno emerant: quoniã tu es, qui diligentissime pretium exquisisti, qui, ut ais, magno uendidisti, quare putabas emptori lucrum addi oportere? esto: putabas. quamobrem imperabas, ut adderẽt? quid est aliud capere, & cõciliare pecunias, in quo te lex tenet; si hoc non est, ui, atque imperio cogere inuitos lucrum dare alteri, hoc est pecuniã dare? age, quid tum? si Apronio, delicijs Prætoris, lucelli aliquid iussi sunt dare, putate Apronio datum, si Apronianum lucellum, ac non Prætoria præda uobis uidebitur. Imperas, ut decumas accipiant, Apronio dent lucrum, tritici medimna XXXIIII. quid est hoc? una ciuitas ex uno agro ple-

bi Romanæ propè mẽstrua cibaria Prætoris imperio donare Apronio cogitur. tu magno decumas uendidisti? cũ tantum lucri Decumano sit datum: profectò si pretium exquisisses diligenter, tum, cum uendebas, X medimna potius addidissent, quàm HS D C. postea. magna præda uidetur. audite reliqua, & diligenter attendite, quo minus miremini Siculos re necessaria coactos auxiliũ à patronis, à Cõsulibus, ab senatu, ab legibus, à iudicijs petiuisse. ut probaret Apronius hoc triticum, imperat Agyrinẽsibus Verres, uti in medimna singula dentur Apronio HS III. quid est hoc? tanto numero frumẽti in lucri nomen imperato, expresso, nummi præterea exigitur, ut probetur frumẽtum? an poterat nõ modo Apronius, sed quiuis, exercitui si metiũdum esset, improbare Siculum frumentum, quod illi ex area, si uellet, admetiri licebat? frumenti tantus numerus imperio tuo datur, & cogitur. nõ est satis. nũmi præterea imperãtur. dantur. parũ est. pro decumis hordei, alia pecunia cogitur. iubes HS XXX lucri dari. ita ab una ciuitate ui, minis, imperio, iniuriaq; Prætoris eripiũtur tritici medimna XXXIII, et præterea HS LX. an hæc obscura sunt? aut, si omnes homines uelint, obscura esse possunt? quæ tu palàm egisti: in cõuentu imperasti: omnibus inspectantibus coegisti: qua de re Agyrinenses magistratus, & quinqueprimi, quos tui quæstus causa euocasti, acta, & imperia tua domum ad senatum suũ renuntiauerunt: quorũ renuntiatio legibus illorũ, literis publicis mandata est: quorũ Legati homines nobilissimi Romæ sunt, qui hoc idẽ pro testimonio dixerũt. cognoscite Agyrinẽsium publicas literas, deinde testimoniũ publicum ciuitatis. Recita literas pu-

blicas. TESTIMONIVM PVBLICVM. *animaduertistis in hoc testimonio iudices, Apollodorum, cui* Pyragri *cognomen est, principem suæ ciuitatis lacrymantem testari, ac dicere, nũquã, post populi* R. *nomẽ ab Siculis auditũ, et cognitum, Agyrinenses cõtra quenquam infimum ciuem* R. *dixisse, aut fecisse quippiã: qui nunc cõtra* Prætorem *populi* R. *magnis iniurijs, et magno dolore publice testimoniũ dicere cogerentur? uni mehercule huic ciuitati* Verres *obsistere tua defensione non potes. tanta auctoritas est in eorum hominũ fidelitate, tantus dolor iniuriæ, tanta religio in testimonio. uerũ non una te, sed uniuersæ similibus afflictæ incõmodis, legationibus, ac testimonijs publicis persequentur. etenim deinceps uideamus,* Herbitensis *ciuitas honesta, & antea copiosa, quemadmodũ spoliata ab isto, ac uexata sit. at quorum hominũ? summorũ aratorũ, remotissimorũ à foro, iudicijs, & cõtrouersijs: quibus parcere, & consulere homo impurissime, & quod genus hominũ studiosissime cõseruare debuisti. primo anno uenierũt eius agri decumæ tritici medimna* XVIII. *accensus istius, itẽ minister in decumis, cum emisset, & præfecti nomine cũ uenisset* Herbitam *cum* Venerijs, *locusq; ei publice, quò diuerteretur, datus esset: cogũtur* Herbitenses *ei lucri dare tritici modiũ* XXXVII *millia, cũ decumæ uenissent tritici modiũ* XVIII. *atq; hoc triticum lucri cogũtur dare publice, cũ iam priuatim aratores ex agris spoliati, atq; exagitati* Decumanorũ *iniurijs profugissent. anno secũdo cũ emisset* Apronius *decumas tritici modiũ* XXV *millibus, & ipse* Herbitam *cum illa prædonis copia, manuq; uenisset: populus publice coactus est ei cõferre lucri tritici*

modium X X V I, & accessionem HS M M. de accessione dubito an Apronio ipsi data sit merces operæ, pretiumq; impudentiæ. de tritici quidem numero tãto, quis potest dubitare, quin ad istum prædonem frumentariũ, sicut Agyrinẽse frumentũ, peruenerit? anno uero tertio in hoc agro cõsuetudine usus est regia. solere aiunt barbaros reges Persarũ, ac Syrorũ plures uxores habere, his autẽ uxoribus ciuitates attribuere, hoc modo: hæc ciuitas mulieri redimiculum præbeat, hæc in collum, hæc in crines. ita populos habẽt uniuersos nõ solum cõscios libidinis suæ, uerũ etiã administros. eandẽ istius, qui se Regẽ Siculorũ esse dicebat, licẽtiã, libidinemq; fuisse cognoscite. Aeschrionis Syracusani uxor est Pippa, cuius nomen istius nequitia tota Sicilia peruulgatũ est. de qua muliere uersus plurimi supra tribunal, & supra Prætoris caput scribebãtur. hic Aeschrio Pippæ uir adumbratus, in Herbitẽsibus decumis nouus instituitur publicanus. Herbitenses cũ uiderent, si ad Aeschrionem pretium redisset, se ad arbitrium libidinosissimæ mulieris spoliatum iri: liciti sunt usque eò, quoad se efficere posse arbitrabãtur. supra adiecit Aeschrio: neque enim metuebat, ne Prætore Verre decumana mulier dãno affici posset. addicitur medimnis M M, dimidio ferè pluris, quàm superiore anno. aratores funditus euertebãtur, & eo magis, ꝙ iam superioribus annis exhausti erant, ac penè perditi. intellexit iste ita magno uenisse, ut amplius ab Herbitensibus exprimi nõ posset. demit de capite medimna D C: iubet in tabulas pro medimnis M M M V I I I, referri D M M D & I I I I. hordei decumas eiusdem agri Docimus emerat, hic est Docimus, qui ad istum deduxerat Tertiam

Isidori

Isidori mimi filiam, qui abductam ab Rhodio tibicine. huius Tertiæ plus etiam, quàm Pippæ, plus quàm cæterarũ, ac propè dicam tantum apud istum in Siciliensi Pratura auctoritas ualuit, quantum in urbana Chelidonis. ueniũt Herbitam duo Prætoris æmuli nõ molesti, mulierclarum deterrimarum improbissimi cognitores: incipiunt postulare, poscere, minari: non poterant tamen, cum cuperent, Apronium imitari: Siculi Siculos nõ tam pertimescebant. cum omni ratione tamen illi calumniarentur: promittunt Herbitenses uadimonium Syracusas. eo posteaquam uentum est: cogũtur Aescrioni, id est Pippæ, dare tantum, quantum erat de capite demptum, tritici modios MMMDC. mulierculæ publicanæ noluit ex decumis nimium lucri dare, ne forte ab nocturno suo quæstu animum ad uectigalia redimenda transferret. transactum putabant Herbitenses, cum iste, quid de hordeo, inquit, & Docimo amiculo meo? qd cogitatis? at hoc agebat in cubiculo iudices, atq; in lectulo suo. negabãt illi sibi quicquam esse mandatũ. non audio: numerate HS XV. quid facerent miseri? aut quid recusarent? præsertim cum in lectulo decumanæ mulieris uestigia uiderẽt recentia, quibus illum inflãmari ad perseuerandũ intelligebant. ita ciuitas una sociorum, atq; amicorũ, duabus deterrimis mulierculis Verre Prætore uectigalis fuit. atq; ego nunc, eum frumenti numerũ, et eas publice pecunias Decumanis ab Herbitēsibus datas esse dico. quo illi frumento, & quibus pecunijs tamen à Decumanorũ iniurijs ciues suos non redemerunt: perditis enim, & direptis aratorũ bonis, hæc Decumanis merces dabatur, ut aliquando ex eorũ agris, atq; ex urbibus abirent. itaq; cũ

Philinus Herbitensis, homo disertus, & prudens, & domi nobilis, de calamitate aratorum, et de fuga, & de reliquorum paucitate publice diceret: animaduertistis iudices gemitum populi R. cuius frequentia huic causæ nunquam defuit. qua de paucitate aratorum alio loco dicā. nunc illud, quod pene præterij, non omnino relinquendū uidetur. nam per deos immortales, quod de capite ipsi dempsit, quo tandem modo ferendum, uerum etiam animaduertendum uidetur? unus adhuc fuit post Romam conditam (dij immortales faxint, ne sit alter) cui Resp. totam se tradidit, temporibus coacta, & malis domesticis, L. Sylla. hic tantum potuit, ut nemo illo inuito nec bona, nec patriam, nec uitam retinere posset: tantum animi habuit ad audaciam, ut dicere in concione nō dubitaret, bona ciuium R. cum uéderet, se prædam suam uendere. eius omnes res gestas nō solum obtinemus, uerum etiam propter malorum, incommodorū, & calamitatum metum publica auctoritate defendimus: unum hoc illius S. C. reprehensum, decretumq; est, ut quibus ille de capite dempsisset, y pecunias in ærarium referrent. statuit senatus hoc, ne illi quidem esse licitum, cui concesserat omnia, à populo factarum, quæsitarumq; rerum summas imminuere. illum uiris fortissimis iudicarunt patres cōscripti dimittere de summa non potuisse. te mulieri deterrimæ recte remisisse senatores iudicabunt? ille, de quo lege populus R. iusserat, ut ipsius uoluntas populo R. esset pro lege, tamen in hoc uno genere ueterum religione legum reprehenditur. tu, qui omnibus legibus implicatus tenebare, libidinem tibi tuam pro lege esse uoluisti? in illo reprehenditur, ꝙ ex ea pecunia remiserit, quam ipse quæsi-

rat. tibi concedetur, qui de capite uectigalium populi R. *remisisti? atq; in hoc genere audaciæ multo etiam impudentius in decumis* Segestensium *uersatus est. quas cum addixisset eidem illi* Docimo, *hoc est tritici modiũ quinq; millia, & accessionem ascripsisset* HS MD: *coegit* Segestenses *à* Docimo *tantidem publice accipere. id quod ex* Segestensium *publico testimonio cognoscite.* Recita *testimonium publicum. audistis, quanti decumas acceperit à* Docimo *ciuitas, tritici modium quinq; millia, & accessionem. cognoscite nunc, quanti se uendidisse retulerit.* LEX DECVMIS VENDVNDIS C. VERRE PR. *hoc nomine uidistis tritici modiũ,* MMM *de capite esse dempta. quæ cũ de populi* R. *uictu, de uectigalium neruis, de sanguine detraxisset ærarij:* Tertiæ *mimæ condonauit. utrum, impudentius à socijs abstulit, an turpius meretrici dedit? an improbius populo* R. *ademit? an audacius tabulas publicas commutauit? ex horum seueritate te ulla uis, aut ulla largitio eripiet? sed si eripuerit, non intelligit hæc, quæ iandudum loquor, ad aliam quæstionem, atq; ad peculatus iudicium pertinere. itaque hoc mihi reseruabo genus integrum totum: ad illam, quam institui, causam frumenti, ac decumarum reuertar. qui cum agros maximos, ac feracissimos per se ipsum, hoc est per* Aproniũ Verrem *alterũ, depopularetur, ad minores ciuitates habebat alios, quos, tãquã canes, immitteret, neq̃ homines, et improbos, quibus aut frumẽtũ, aut pecuniã publice cogebat dari.*

A. Valẽtinus *ẽ in* Sicilia *interpres, quo iste interprete nõ ad linguã græcã, sed ad furta, et flagitia uti solebat. fit interpres hic, homo leuis, atq; egẽs, repẽte* Decumanus:

emit agri Liparensis miseri, atque ieiuni decumas tritici medimnis D C. *Liparenses uocantur: ipsi accipere decumas, & numerare Valentio coguntur lucri* HS XXX *millia. per deos immortales, utrum tibi sumes ad defensionem? tanto ne minoris tibi decumas uendidisse, ut ad medimna* D C, HS XXX *millia lucri statim sua uoluntate ciuitas adderet, hoc est tritici medimna* I I *millia: an, cum magno decumas uendidisset, te expressisse ab inuitis Liparensibus hãc pecuniã? sed quid ego ex te quæro, quid defensurus sis potius, quàm cognoscam ex ipsa ciuitate quid gestum sit? Recita testimonium publicũ Liparensiũ: deinde, quẽadmodum Valẽtio nũmi sint dati.*

TESTIMONIVM PVBLICVM, QVOMODO SOLVTVM SIT LITERIS PVBLICIS. *etiam ne hæc tam parua ciuitas, tã procul à manibus tuis, atq; à conspectu remota, seiuncta à Sicilia, in insula inculta tenuiq; posita, cumulata alijs tuis maioribus iniurijs, in hoc quoq; frumẽtario genere prædæ tibi, & quæstui fuit? quam tu totam insulam cuidã tuorum sodalium, sicut aliquod munusculum, condonaras, ab hac etiam hæc frumentaria lucra tãquam à mediterraneis exigebantur? itaq; qui tot annis agellos suos ante te Prætorem redimere à piratis solebant, ijdẽ se ipsos à te pretio imposito redemerunt. quid ergo? à Tissensibus, perparua & tenui ciuitate, & aratoribus laboriosissimis, frugalissimisq; hominibus, non ne plus lucri nomine eripitur, quàm quantum frumenti omnino exararãt? ad quos tu Decumanum Diognetum Veneriũ misisti, nouum genus publicani. cur hoc auctore non Romæ serui publici ad uectigalia accedant? anno secundo Tis=*

senses HS XXI *lucri dare coguntur inuiti:tertio anno* HS MM *modiũ tritici lucri Diogneto Venerio dare coacti sunt.hic Diognetus, qui ex publicis uectigalibus tanta lucra facit,uicarium nullũ habet, nihil omnino peculij.uos etiam nunc dubitate,si potestis,utrũ tantum numerũ tritici Venerius apparitor istius sibi acceperit,an huic exegerit.atq; hæc ex publico Tissensium testimonio cognoscite.* TESTIMONIVM PVBLICVM TISSENSIVM. *obscure iudices Prætor ipse Decumanus est?cum eius apparitores frumentum à ciuitatibus exigant,pecunias imperent,aliquãto plus ipsi auferant,quàm quantum populo R.decumarum nomine daturi sunt.hæc æquitas in tuo imperio fuit, hæc Prætoris dignitas, ut seruos Venerios Siculorũ dominos esse uelles.hic delectus,hoc discrimen te Prætore fuit, ut aratores in seruorũ numero essent,serui in publicanorũ.*

Quid Amestratini miseri,impositis ita magnis decumis,ut ipsis reliqui nihil fieret:non ne tamen numerare pecunias coacti sunt?addicuntur decumæ M.Cæsio,cum adessent legati Amestratini.statim cogitur Heraclius Legatus numerare HS XXII. *quid hoc est? quæ est ista præda?quæ uis?quæ direptio sociorum? si erat Heraclio ab senatu mandatum,ut emeret:emisset.si non erat: qui poterat sua sponte pecuniam numerare?Cæsio renuntiat se dedisse.cognoscite renuntiationem ex literis.* Recita ex literis publicis. *quo.S.C.erat hoc Legato permissum?nullo.cur fecit?coactus est.quis hoc dicit?tota ciuitas.* Recita testimonium publicum. *ab hac eadem ciuitate anno secundo simili ratione extortam esse pecuniam, & Sex.Vennonio datam,ex eodem testimonio co=*

gnouistis. at Amestratinos homines tenues, cũ eorum decumas med. D C C C *uendidisses: Banobali Venerio (cognoscite nomina publicanorum) cogis eos plus lucri addere, q̃ quanti uenierant, cum magno uenissent. dant Banobali med.* D C C C, HS, M D. *profecto nunquã iste tam amens fuisset, ut ex agro populi R. plus frumenti seruo Venerio, quàm Prætori tribui pateretur, nisi omnis ea præda serui nomine ad istũ ipsum perueniret. Petrini, cum eorum decumæ magno addictæ essent, tamẽ inuitissimi P. Neuio Turpioni improbissimo homini; qui iniuriarum Sacerdote Prætore damnatus est,* HS V I I *dare coacti sunt. ita ne dissolute decumas uendidisti, ut, cum medimnũ* X V *millibus uenissent; hoc est* HS X X X X V, *ut lucri Decumano* HS M M M *darétur? at permagno decumas eius agri uédidi. uidelicet gloriatur nõ Turpioni lucrũ datum; sed Petrinis pecuniæ ereptæ. Quid Halicyenses, quorũ incolæ decumas dát, ipsi agros immunes habent: non ne huic eidem Turpioni, cũ decumæ* C *med. uenissent,* HS X V *dare coacti sunt? si id, quod maxime uis, posses probare, hæc ad Decumanos lucra uenisse, nihil te attigisse: tamẽ hæ pecuniæ per uim atq; iniuriam tuam captæ, & conciliatæ, tibi fraudi, & damnationi esse deberent. cum uero hoc nemini persuadere possis, te tam amentem fuisse, ut Apronium, ac Turpionem seruos homines, tuo, liberorũmq; tuorum periculo diuites fieri uelles: dubitaturum quenq̃ existimas, quin illis emissarijs hæc tibi omnis pecunia quæsita sit? Segestã item ad immunem ciuitatem Venerius Symmachus Decumanus immititur. is ab isto literas affert, ut sibi cótra iura omnia, contráq; legem Rupiliam, extra forum ua=*

dimonium promittant aratores. audite literas, quas ad Segestanos miserit. LITERAE C. VERRIS. *hic Venerius quemadmodum aratores eluserit, ex una pactione hominis honesti, gratiosiq; cognoscite: in eodem enim genere sunt cætera.* Diocles *est Panormitanus, Phimes cognomine, homo illustris, ac nobilis arator. is agrum in Segestano (nam commercium in eo agro Panormitanis est) conductum habebat* HS *sex millibus. pro decuma cum pulsatus à Venerio esset, dedit* HS *sexdecim millia, &* DCLIIII. *id ex tabulis ipsius cognoscite.* NOMEN DIOCLIS PANORMITANI. *huic eidem Symmacho Anneius Brochus senator, homo eo splendore, ea uirtute, qua omnes existimatis, nummos præter frumentum coactus est dare. Venerione seruo te Prætore talis uir, senator populi R. quæstui fuit? hunc ordiné, si dignitate antecellere non existimabas, ne hoc quidem sciebas, iudicare? antea, cum equester ordo iudicaret, improbi & rapaces magistratus in prouincijs inseruiebant publicanis, ornabant eos, quicunque in operis erant: quemcunque equitem R. in prouincia uiderant, beneficijs, ac liberalitate prosequebantur: neque tantum illa res nocentibus proderat, quantum obfuit multis, cum aliquid contra utilitatem eius ordinis, uoluntatemq; fecissent. retinebatur hoc tum nescio quo modo quasi communi consilio ab illis diligenter, ut, qui unum equitem R. contumelia dignum putasset, ab uniuerso ordine malo dignus iudicaretur. tu sic ordinem senatorium despexisti, sic ad iniurias libidinesq; tuas omnia coæquasti, sic habuisti statutum cum animo, ac deliberatū,*

omnes, qui habitarent in Sicilia, aut qui Siciliam te Prætore attigissent, iudices reijcere? ut illud non cogitares, tamen ad eiusdem ordinis homines te iudices esse uenturũ? in quibus, si ex ipsorum domestico incommodo nullus dolor insideret, tamen esset illa cogitatio, in alterius iniuria sese despectos, dignitatemq; ordinis contemptam, & abiectam. quod mehercule iudices mihi non mediocriter ferendum uidetur: habet enim quendam aculeum contumelia, quem pati prudentes, ac uiri boni difficillime possunt. spoliasti Siculos: solent. n. inulti esse in iniurijs suis prouinciales. uexasti negotiatores: inuiti enim Romã raroq; decedunt. equitem R. ad Apronij iniurias dedisti: quid enim iam nocere possunt, quibus non licet iudicare? quid, cum senatores summis iniurijs afficis? quid aliud dicis, nisi hoc? cedo mihi etiam istum senatorem: ut hoc amplissimum nomen senatorum nõ modo ad inuidiam imperitorũ, sed etiam ad contumeliam improborum natũ esse uideatur. neq; hoc in uno fecit Anneio, sed in omnibus senatoribus, ut ordinis nomen non tantum ad honorem, quantum ad ignominiam ualeret. in C. Cassio, uiro clarissimo, & fortissimo, cum is eo ipso tempore, primo istius anno Cos. esset, tanta improbitate usus est, ut, cum eius uxor fœmina primaria paternas haberet arationes in Leontino, frumentum omne in decumas auferre iusserit. hũc tu in hac causa testem Verres habebis, quoniam, iudicem ne haberes, prouidisti. uos autem iudices putare debetis, esse quiddam nobis inter nos commune, atq; coniunctum. multa sunt imposita huic ordini munera, multi labores, multa pericula, non solum legum, ac iudiciorum, sed etiam rumorum, ac temporum. sic est hic ordo

quasi propositus, atque editus in altum, ut ab omnibus uentis inuidiæ circunflari posse uideatur. in hac misera, & indigna conditione uitæ ne hoc quidem retinebimus iudices, ut magistratibus nostris, in obtinẽdo iure nostro, ne contemptissimi, ac despectissimi esse uideamur? Thermitani miserunt, qui decumas emerent agri sui. magni sua putabant interesse, publice potius quamuis magno emi, quàm in aliquem istius emissarium incidere. appositus erat Venuleius quidam, qui emeret. is liceri non destitit. illi, quoad uidebatur ferri aliquo modo posse, contenderunt: postremo liceri destiterunt. addicitur Venuleio tritici mod. VII C. *Legatus Possidorus renuntiat. cum omnibus hoc intolerandum uideretur, tamen Venuleio dátur, ne accedat, tritici mod.* VI. *præterea* HS MM *millia. ex quo facile apparet, quæ merces Decumani, quæ Prætoris præda esse uideatur. cedo Thermitanorum mihi literas, et testimonium.* TABVLAE THERMITANORVM, ET TESTIMONIVM. *Imacharenses iam omni frumento ablato, iam omnibus iniurijs tuis exinanitos, tributum ferre miseros, ac perditos coegisti, ut Apronio darẽt* HS XX *millia. recita decretum de tributis, & publicum testimonium.* S.C. DE TRIBVTO CONFERENDO. TESTIMONIVM IMACHARENSIVM. *Ennenses, cum decumæ uenissent agri Ennensis medimnũ.* MMM CC, *Apronio coacti sunt dare tritici mod.* LXX MMM, *&* HS III *millia: quæso attendite quantus numerus frumenti cogatur ex omni agro decumano. nam per omnes ciuitates, quæ decumas debent, percurrit oratio mea: & in hoc genere nũc iudices uer-*

ſor, in quo non ſigillatim aratores euerſi bonis omnibus ſunt, ſed quæ publice Decumanis lucra data ſunt, ut aliquando ex eorum agris, atque urbibus expleti, atq; ſaturati cum hoc cumulo quæſtus decederent. Calatinis quamobrem imperaſti anno tertio, ut decumas agri ſui, quas Calatæ dare conſueuerant, Ameſtrati M. Cæſio Decumano darent? quod neq; ante te Prætorē illi fecerunt, neq; tu ipſe hoc ita ſtatueras antea per biennium. Theomnaſtus Syracuſanus in agrum Muticenſem cur abs te immiſſus eſt? qui aratores ita uexauit, ut illi in alteras decumas, id quod in alijs quoq; ciuitatibus oſtendam, triticum emere neceſſario propter inopiam cogerentur. Iam uero ex Hyblenſium pactionibus intelligetis, quæ pactæ ſint cum Decumano Cn. Sergio, ſexies tantum, quàm quantum ſatum ſit, ablatum eſſe ab aratoribus. Recita ſationes & pactiones ex literis publicis. recita ex literis publicis. Cognoſcite pactiones Menenorū cum Venerio ſeruo. Recita ex literis publicis. cognoſcite itē profeſſiones ſationum, & pactiones Menenorum. Recita ex literis publicis. Patiemini iudices, à ſocys, ab aratoribus populi R. ab ijs, qui uobis laborāt, uobis ſeruiunt, qui ita plebem Romanam ab ſeſe ali uolunt, ut ſibi, ac liberis ſuis tantum ſuperſit, quo ipſi ali poſſint; ab his per ſummam iniuriam, per ſummas contumelias plus aliquanto ablatum eſſe, quàm natum ſit? ſentio iudices moderandum mihi eſſe iam orationi meæ, fugiendamq; ueſtram ſatietatem: non uerſabor in uno genere diutius, & ita cætera de oratione mea tollam, ut in cauſa relinquam. audietis Agrigentinorum fortiſſimorum uirorum, diligentiſſimorumq; querimonias: cognoſcetis iudices En-

tellinorum summi laboris, summæq; industriæ, dolorem & iniurias: Heracliensium, Ietiensium, Aethensium, Solentinorum incōmoda proferentur: Catinensium locupletissimorum hominum, amicissimorumq; agros uexatos ab Apronio cognoscetis. Tyndaritanam nobilissimam ciuitatem, Cephaleditanam, Halentinam, Apolloniensem, Eggynam, Capitinā perditas esse hac iniquitate Decumanorum intelligetis: Murgentinis, Assorinis, Elorinis, Ennensibus, Letinis nihil omnino relictum: Citarinos, Acherinos, paruarum ciuitatum homines omnino abiectos esse, ac perditos: omnes denique agros decumanos per triennium populo R. ex parte decuma, C. Verri ex omni reliquo uectigales fuisse: & plerisq; aratoribus nihil omnino superfuisse: quibus quod tum aut remissum, aut relictum sit, id fuisse tantum, quantū ex eo, quo istius auaritia cōtenta fuit, redundarit. duarum mihi ciuitatum reliquos feci agros iudices ferè optimos, ac nobilissimos, Aetnensiū, & Leontinorū. horum agrorum ego missos faciam quæstus triennij: unum annum eligam, quo facilius id, quod institui, explicare possim. sumam annum tertium, qꝫ & recentissimus est, & ab isto ita administratus, ut, cum se certè decessurū uideret, non laboraret, si aratorē nullum in Sicilia omnino esset relicturus. agri Aetnensis, & Leontini decumas agemus. attendite iudices diligēter. agri sunt feraces, annus tertius, Decumanus Apronius. de Aetnensibus perpauca dicam: dixerunt enim ipsi priore actione publice: memoria tenetis, Artemidorum Aetnensem, Legationis eius principem, publice dicere, Apronium uenisse Aetnam cum Venerijs, uocasse ad se magistratum; imperasse, ut

in foro sibi medio lecti sternerentur: quotidie solitũ esse non modo in publico, sed etiã de publico conuiuari: cum in eis cõuiuijs symphonia caneret, maximisq; poculis ministraretur, retinere solitum esse aratores, atq; ab ijs non modo per iniuriam, sed etiam per cõtumeliam tantum exprimi frumenti, quantum Apronius imperasset. audistis hæc iudices: quæ nunc ego omnia prætereo, ac relinquo. nihil de luxuria Aproniј loquor, nihil de insolentia, nihil de singulari nequitia, ac turpitudine: tantum de quæstu, ac lucro dicam unius agri, et unius anni, quo facilius uos coniecturam de triennio, & de tota Sicilia facere possitis. sed mihi Aetnensium breuis est oratio: ipsi enim uenerũt: ipsi publicas literas deportarunt: docuerunt uos, quid lucelli fecerit homo nõ malus, familiaris Prætoris, Apronius. id quæso ex ipsorũ testimonio cognoscite. Recita testimoniũ Aetnensium. quid ais? dic, dic quæso clarius, ut populus R. de suis uectigalibus, de suis aratoribus, de suis socijs, atque amicis audiat. L. MEDIMNA. per deos immortales. unus ager uno anno CCC millia mod. tritici, & præterea L. millia lucri dat Apronio? tanto ne minoris decumæ uenierunt, q̃ fuerunt: an, cum satis magno uenissent, hic tantus tamen frumẽti, pecuniæq; numerus ab aratoribus per uim ablatus est? utrum enim horum dixeris, in eo culpa, & crimen hærebit. nam illud quidem nõ dices: quod utinam dicas: ad Aproniũ non peruenisse tantum. ita te nõ modo publicis tenebo, sed etiã priuatis aratorũ pactionibus, ac literis: ut intelligas nõ te diligentiorem in faciẽdis furtis fuisse, quàm me in deprehendendis. hoc tu feres? hoc quisquam defendet? hoc hi, si aliter de te statuere uoluerint, sustinebunt

nebunt? uno aduentu, ex uno agro Q. Apronium, præter eam, quam dixi, pecuniam numeratam, CCC millia mod. tritici lucri nomine sustulisse? quid? hoc Aetnēses soli dicunt? immo etiam Centuripini, qui agri Aetnensis multo maximā partem possident. quorum Legatis, hominibus nobilissimis, Androni, et Arthemoni senatus ea mādata dedit, quæ publice ad ciuitatem ipsorū pertinebant. de ijs iniurijs, quas ciues Centuripini non in suis, sed in aliorū finibus acceperunt, senatus & populus Cēturipinus Legatos noluit mittere: ipsi aratores Cēturipini, qui numerus est in Sicilia maximus, honestissimorum, & locupletissimorū, tres Legatos ciues suos delegerunt, ut eorum testimonio non unius agri, sed propè totius Siciliæ calamitates cognosceretis: arant enim tota Sicilia ferè Cēturipini: et hoc in te grauiores, certioresq́; testes sunt, ꝙ cæteræ ciuitates suis solum incōmodis cōmouētur, Centuripini, quòd in omnibus ferè finibus habent possessiones, etiam cæterarū ciuitatum damna, ac detrimenta senserunt. uerū, ut dixi, ratio certa est Aetnensium, & publicis, & priuatis literis consignata mea diligentia. pensum magis in Leontino agro est exigendū, propter hanc causam, quòd ipsi Leontini publice nō sanè me multum adiuuerunt: neq; enim eos isto Prætore hæ Decumanorū iniuriæ læserunt, potius etiam adiuuerunt. mirum fortasse hoc uobis, aut incredibile uideatur, in tantis aratorū incommodis Leontinos, qui principes rei frumentariæ fuerunt, expertes incōmodorum, atq; iniuriarum fuisse. hoc causæ est iudices, quòd in agro Leontino, præter unam Mnasistrati familiam, glebam Leontinorum possidet nemo. itaque Mnasistrati hominis honestissimi, atque opti=

mi uiri testimonium iudices audietis. cæteros Leontinos, quibus non modo Apronius in agris, sed ne tépestas quidem ulla nocere potuit, expectare nolite: etenim nó modo incómodi nihil ceperunt, sed etiam in Apronianis illis rapinis, in quæstu sunt, compendioq; uersati. quapropter, quoniã me Leontina ciuitas, atq; Legatio propter eã, quã dixi, causam defecit: mihimet ineunda ratio, & uia reperienda est, qua ad Aproniј quæstum, siue adeo qua ad istius ingétem immanemq; prædã possim peruenire. agri Leontini decumæ anno tertio uenierunt tritici medimnis X X X V I, hoc est tritici mod. C C X V I, magno iudices, magno: neq; enim hoc possum negare: itaq; necesse est, aut damnũ, aut certe non magnum lucrũ fecisse Decumanũ: hoc enim solet usu uenire ijs, qui magno redemerũt. quid, si ostédo in hac una emptione lucri fieri tritici modios C? quid, si C C? quid, si C C C C? dubitabitis etiam, cui ista tanta præda quæsita sit? iniquũ me esse quispiam dicet, qui ex lucri magnitudine cóiecturam faciã furti, atq; prædæ. quid, si doceo iudices, eos, qui CCCC millia mod. lucri faciũt, damnũ facturos fuisse, si, ut tua iniquitas fuit, ex cohorte Recuperatores non intercederent: num quis poterit in tanto lucro, tantáq; iniquitate dubitare, quin propter iniquitaté tam magnos quæstus feceris, propter magnitudiné quæstus improbus esse uolueris? quomodo igitur hoc assequar iudices, ut sciã, lucri quantum factum sit? nó ex Aproniј tabulis, quas ego cum cóquirerem, nó inueni: & cũ in ius ipsum eduxi, expressi ut, cóficere tabulas se, negaret. si métiebatur: quamobrem remouebat, si hæ tabulæ nihil tibi erãt obfuturæ? si omnino nullas confecerat literas: ne id qui=

dem satis significabat, illum nō suum negotium gessisse? ea est enim ratio decumarū, ut sine plurimis literis confici non possit: singula enim nomina aratorum, & cum singulis pactiones decumarū, literis persequi, & cōficere necesse est. iugera professi sunt aratores omnes imperio, atq; instituto tuo. nō opinor quenquam minus esse professum, q̃ quātum arasset, cum tot cruces, tot iudicia, tot ex cohorte Recuperatores proponerētur. in iugere Leontini agri medimnum ferè tritici seritur, perpetua, atque æquabili satione: ager efficit, cum octauo bene ut agatur: uerū, ut omnes dij adiuuēt, cū decimo. quod siquādo accidit, tum fit, ut tantum decumæ sit, quātum seueris, hoc est; ut, quot iugera sunt sata, totidē medimna decumæ debeantur. hoc cum ita esset: primū illud dico, pluribus millibus medimnū uenisse decumas agri Leontini, quàm quot millia iugerum sata erant in agro Leontino. quod si fieri nō poterat, ut plus quàm decem medimna ex iugere ararent; medimnū autem ex iugere Decumano dari poterat, cum ager, id quod perrarò euenit, cum decumo extulisset; quæ erat ratio Decumani, siquidem decumæ, ac non bona ueniebant aratorū, ut pluribus aliquanto medimnis decumas emeret, quàm iugera erant sata? in Leontino iugerum subscriptio, ac professio non est plus XXX, decumæ XXXVI medimnum uenierunt. errauit, an potius insaniuit Apronius? immo tum insanisset, si aratoribus, quod deberēt, licitum esset, & non, quod Apronius imperasset, necesse fuisset dare. si ostendo minus tribus medimnis in iugerū neminē dedisse decumæ: concedes opinor, ut cum decumo fructus arationis perceptus sit, neminem minus tribus decumis

dedisse. atque hoc in beneficij loco petitum est ab Apro=
nio,ut iugera singula ternis medimnis decidere liceret.nã
cum à multis quaterna,etiam quina exigerentur; mul=
tis autem nõ solum granum ullum,sed ne paleæ quidem
ex omni fructu, atq; ex annuo labore relinquerentur:
tum aratores Centuripini, qui numerus in agro Leonti=
no maximus est,unum in locum conuenerunt,hominem
suæ ciuitatis in primis honestum,ac nobilem Andronem
Centuripinum legarunt ad Apronium,eundem,quẽ hoc
tempore ad hoc iudicium Legatũ et testem Centuripina
ciuitas misit; ut is apud eum causam aratorum ageret,
ab eoq; peteret,ut ab aratoribus Centuripinis ne amplius
in iugera singula,quã terna medimna exigeret. hoc uix
ab Apronio in summo beneficio, pro ijs qui etiam tum
incolumes erãt,impetratum est. id cum impetrabatur,
hoc uidelicet impetrabatur,ut pro singulis decumis ter=
nas decumas dare liceret.quòd si tua res non ageretur,à
te potius postularẽt,ne amplius quàm singulas,quàm ab
Apronio,ut ne plus,quàm ternas decumas darent.nunc,
ut hoc tempore ea,quæ regie,seu potius tyrannice statuit
in aratores Apronius,prætermittam,neq; eos appellem,à
quibus omne frumentum eripuit,& quibus nihil nõ mo
do de fructu, sed ne de bonis quidem suis reliqui fecit:
ex his ternis medimnis (quod beneficij,gratiæq; causa cõ
cessit)quid lucri fiat,cognoscite.professio est agri Leon=
tini ad iugera XXX mil.hæc sunt ad tritici medimna
XC idest tritici mod. DXL millia. deductis tritici
mod.CCXVI quanti decumæ uenierunt,reliqua tri=
tici CCCXXIIII.adde totius summæ DXL millia
mod.tres quinquagesimas, idest tritici mod. XXXII
CCCC.

CCCC. *ab omnibus enim ternæ, præterea quinquagesimæ exigebantur. sunt hæc iam ad* HS CCCXL *mod. tritici. at ego* CCCC *lucri facta esse dixeram: non enim duco in hac ratione eos, quibus ternis medimnis non est licitum decidere. uerum ut hac ipsa ratione summã mei promissi cõpleam, ad singula medimna multi* HS *duo, multi* HS *quinq; accessionis cogebantur dare: qui mini mũ, singulos nummos. hoc minimũ ut sequamur, quoniã* X C *medimnas duximus: accedant eò nouo, pessimoq; exemplo ad* HS XC *mil. hic mihi etiam dicere audebit, magno se decumas uendidisse, cum ex eodem agro, dimidio plus abstulerit, q̃ populo R. miserit.* CCXVI *decumas agri* Leontini *uendidisti: si ex lege, magno: si, ut lex esset libido tua, paruo: si, ut, quæ dimidiæ essent, decumæ uocarẽtur, paruo uendidisti: multo enim pluris fructus annui* Siciliæ *uenire potuerunt, si id te senatus, aut populus* R. *facere uoluisset: etenim sæpe decumæ tanti uenierunt, cum lege* Hieronica *uenirent, quanti nunc lege* Verrea *uenierunt. cedo mihi* C. Norbani *decumas uenditas* C. NORBANI DECVMAE VENDITAE AGRI LEONTINI. *atq; tum neq; iudicium de modo iugerum dabatur: neq; enim erat* Artemidorus Cornelius Recuperator: *neq; ab aratore magistratus* Siculus *tantum exigebat, quãtum* Decumanus *ediderat: nec beneficium petebatur à* Decumano, *ut in iugera singula ternis medimnis decidere liceret: nec nummorum accessionem cogebatur arator dare, nec ternas quinquagesimas frumenti addere: & tamen populo* R. *magnus frumenti numerus mittebatur. quid uero istæ sibi quinquagesimæ? quid porrò nummorum accessio-*

nes uolunt?quo id iure,atq; adeo quo id potius ore feci=
sti?nummos dabat arator.quomodo?aut unde?qui,si lar
gissimus esse uellet,cumulatiore mensura uteretur,ut an
tea solebant facere in decumis,cum æqua lege, & condi
tione ueniebant.is nummum dabat.unde? de frumento?
quasi habuisset te Prætore quod uéderet.de uiuo igitur
erat aliquid resecandum,ut esset, unde Apronio ad illos
fructus arationum hoc corollarium nummorum adde=
retur.iam id porrò utrum libentes,an inuiti dabant?li=
bentes?amabant credo Apronium.inuiti?qua re,nisi ui,
& malo cogebátur? iam iste homo amentissimus in uen
dundis decumis nummorum faciebat accessiones ad sin
gulas decumas:neq; multum,bina aut terna millia adde
bat.fiunt per triennium HS fortasse D millia.hoc neq;
exemplo cuiusquam,neq; ullo iure fecit:neq; eam pecu=
niam retulit:neq;, hoc paruum crimen quemadmodum
defensurus sit,homo quisquam unquã excogitauit.quod
cum ita sit : audes dicere te magno decumas uendidisse?
cum sit perspicuum,te bona,fortunasq; aratorum , non
populi R.sed tui quæstus causa uendidisse.ut,si quis uil=
licus ex fundo,cui HS dena merces esset, excisis arbori=
bus,ac uenditis,demptis tegulis,instrumento,pecore ab=
alienato,domino XX millia nummũ pro X miserit,
sibi alia præterea centũ confecerit: primo dominus igna
rus incommodi sui gaudeat,uillicoq; delectetur,quòd tã
to sibi plus mercedis ex fundo refectum sit ; deinde cum
audierit,eas res,quibus fundi fructus, & cultura conti
nentur,amotas,& uenditas , summo supplicio uillicum
afficiat,& secum male actum putet:item populus R.cũ
audit pluris decumas uendidisse C.Verrem, quàm inno=

centissimum hominé, cui iste successit, C. Sacerdotem, putat se bonum in arationibus, fructibusq; suis habuisse custodem, ac uillicum: cum senserit istum omne instrumentum aratorum, omnia subsidia uectigalium uendidisse, omnem spem posteritatis auaritia sua sustulisse, arationes, & agros uectigales uastasse, atq; exinanisse, ipsum maximos quæstus, prædasq; fecisse, intelliget secum actũ esse pessime, istum autem summo supplicio dignum existimabit. unde ergo hoc intelligi potest? ex hoc maxime, ꝙ ager decumanus prouinciæ Siciliæ propter istius auaritiam desertus est. neq; id solum actum est, uti hi minus multis iugis arent, si qui in agris remãserunt; sed etiam, ut permulti locupletes homines, magni, et naui aratores agros latos, ac fertiles desererent, totasq; arationes derelinquerent. id adeo sciri facillime potest ex literis publicis ciuitatum: propterea ꝙ lege Hieronica numerus aratorũ quotannis apud magistratus publice subscribitur.

Recita tandem, quot acceperit aratores agri Leontini Verres. OCTVAGINTA TRES. quot anno tertio profiteantur. TRIGINTA DVO. unum & quinquaginta aratores ita uideo deiectos, ut his ne uicarij quidem successerint. quot aratores adueniente te fuerunt agri Muticẽsis, uideamus ex literis publicis. CENTVM OCTVAGINTA OCTO. quid? anno tertio? CENTVM ET VNVS. octuaginta septẽ aratores unus ager istius iniuria desiderat, atq; adeo nostra Resp. quoniam illa populi R. uectigalia sunt, hũc tot patrũfamilias numerũ desiderat, et reposcit. ager Herbitẽsis primo anno habuit aratores ducẽtos qnquaginta septẽ, tertio centũ uiginti. hinc cẽtũ trigintaseptẽ patresfa-

milias extorres profugerũt. Agyrinensis, ager quorũ hominum? q̃ honestorum? quàm locupletũ? ducentos quinquaginta aratores habuit primo anno Præturæ tuæ. qd tertio anno? octuaginta, quemadmodũ Legatos Agyrinenses recitare ex publicis literis audistis. prò dij immortales, si ex prouincia tota centum septuaginta eiecisses, posses ne seueris iudicibus saluus esse? unus ager Agyrinensis centum septuaginta aratoribus inanior cum sit, uos coniecturam totius prouinciæ non facietis? atq; hoc peræque in omni agro decumano reperietis: quibus aliquid tamen reliqui fuerit ex magno patrimonio, eos in agris minore instrumẽto, minus multis iugis, minores remansisse, quòd metuebant, si recessissent, ne reliquas fortunas omnes amitterent: quibus autem iste nihil reliquĩ, quod perderent, fecerat, eos planè non solum ex agris, uerum ex ciuitatibus suis profugisse. illi ipsi, qui remanserant, uix decuma pars aratorũ, relicturi agros omnes erant, nisi ad eos Metellus Roma literas misisset, decumas lege Hieronica uenditurum; & nisi ab ijs hoc petiuisset, ut sererent quamplurimum: quod illi semper sua causa fecerant, cum eos nemo rogaret, quandiu intelligebant sese sibi, & populo R. non Verri, & Apronio serere, impendere, laborare. iam uero si Siculorum fortunas negligitis; si, quemadmodum socij populi R. à magistratibus nostris tractentur, non laboratis: at uos communem populi R. causam suscipite, atq; defendite. eiectos aratores esse dico: agros uectigales uexatos, atq; exinanitos à Verre: populatam, uexatamq; prouinciam: hæc omnia doceo ciuitatum, & priuatis primariorum uirorũ testimonijs. quid uultis amplius? num expectatis, dum L. Metellus, is,

qui multos in istũ testes imperio, & potestate deterruit, idẽ absens de istius scelere, improbitate, audacia testimonium dicat? non, opinor. at is optime, qui successit isti, potuit cognoscere. ita est, uerum amicitia impeditur. at debet nos certiores facere, quo pacto se habeat prouincia. debet, uerũtamen non cogitur. num quis in Verrem L. Metelli *testimonium requirit? nemo. num quis postulat? non, opinor. quid, si testimonio* L. Metelli, *ac literis hæc omnia uera esse docebo? quid dicetis? utrum,* Metellum *falsum scribere, an amicum lædendi esse cupidum? an* Prætorem, *quemadmodum prouincia affecta sit, nescire?* Recita literas L. Metelli, *quas ad* Cn. Pompeiũ, *et* M. Crassum Coss. *quas ad* M. Mũmium Præt. *quas ad* Quæstores Vrbis *misit.* EPISTOLA L. METELLI. DE CVMAS FRVMENTI LEGE HIERONICA VENDIDI. *cum scribit se lege* Hieronica *uendidisse, quid scribit? ita se uendidisse, ut omnes præter* Verrẽ. *cũ scribit lege* Hieronica *uendidisse, q̃d scribit? se, per istum erepta,* Siculis *maiorũ nostrorum beneficia, ius ipsorũ, conditionẽ societatis, amicitiæ, fœderũ reddidisse. dicit, quãti cuiusq; agri decumas uendiderit. deinde quid scribit?* Recita de epistola reliqua. SVMMA DATA EST OPERA À ME, VT QVAM PLVRIMO DECVMAS VENDEREM. *cur igitur* Metelle *non ita magno uendidisti? quia desertas arationes, inanes agros, prouinciã miserã, perditamq́; offendi. quid? id ipsum, quod satũ est, qua ratione quisq̃; qui sereret, inuẽtus est?* Recita literas. *ait se misisse, & cõfirmasse, suã interposuisse auctoritatẽ. tantũ quod aratoribus* Metellus *obsides nõ dedit, se in nulla re* Verri *simi*

lem futurũ. at quid est tandẽ, in quo se laborasse dicat? Recita. VT ARATORES, QVI RELIQVI ERANT, QVAMPLVRIMVM SERERENT. qui reliqui? quid hoc est? reliqui, quo ex bello? qua ex uastitate? quænã in Sicilia tanta clades, aut quod bellũ tam diuturnum, tam calamitosum te Prætore uersatum est, ut is, qui tibi successerit, reliquos aratores collegisse, & recreasse uideatur? cum bellis Carthaginensibus Sicilia uexata est, & post nostram, patrumq; memoriã cum bis in ea prouincia magnæ fugitiuorum copiæ uersatæ sint: tamen aratorum internicio facta nulla est. tũ semente prohibita, aut messe amissa, fructus annuus interibat: tamẽ incolumis numerus manebat dominorum, atq; aratorum. tum qui M. Leuino, aut P. Rupilio, aut M. Aquilio Prætoribus in eam prouinciam successerant, aratores reliquos non colligebant. tanto ne plus Verres cum Apronio prouinciæ Siciliæ calamitatis importauit, quàm aut Hasdrubal cum Pœnorũ exercitu, aut Athenio cum fugitiuorum maximis copijs, ut temporibus illis, simul atq; hostis superatus eẽt, ager araretur omnis, neq; aratori Prætor per literas supplicaret, neq; eũ præsens oraret, ut quamplurimum sereret: nunc autem ne post abitum quidem huius importunissimæ pestis quisquam reperiretur, qui sua uoluntate araret? pauci essent reliqui, qui L. Metelli auctoritate in agros, atq; ad suum larem familiarem redirent? his te literis homo audacissime atq; amentissime iugulatum sentis? nõ uides, cum is, qui tibi successit, aratores reliquos appellet, hoc eũ diserte scribere, reliquos hos esse, nõ ex bello, neq; ex aliqua huiusmodi calamitate, sed ex tuo scelere, importunitate, a=

uaritia,crudelitate? Recita cætera. TAMEN PRO EO, VT ET TEMPORIS DIFFICVLTAS,ARATORVMQVE PENVRIA TVLIT. *aratorum,inquit,penuria.si ego accusator toties de re eadem dicerem,uererer ne animos uestros offenderem iudices.clamat* Metellus:*Nisi literas misissem:nõ est satis:Nisi præsens confirmassem:ne id quidem satis est.Reliquos,inquit,aratores.reliquos?propè lugubri uerbo calamitatem prouinciæ Siciliæ significat.addit:Aratorum penuria.expectate etiam iudices,si potestis,auctoritatem accusationis meæ.dico aratores istius auaritia eiectos:scribit* Metellus *reliquos ab se esse cõfirmatos.dico agros relictos,arationesq; desertas esse:scribit* Metellus *aratorum esse penuriam.hoc cum scribit,illud ostẽdit,deiectos,eiectos,fortunis omnibus expulsos esse populi* R.*socios, atq; amicos.quibus siqua calamitas propter istum saluis uectigalibus nostris accidisset: animaduertere in eum uos oportebat, præsertim cum ea lege iudicaretis, quæ sociorum causa esset constituta. cum uero perditis, profligatisq; socijs uectigalia populi* R.*sint diminuta, res frumentaria, commeatus, copiæ, salus urbis, atque exercituum nostrorum in posteritatem istius auaritia interijt: saltem commoda uestra respicite, si socijs fidelissimis prospicere non laboratis. Atque ut intelligatis ab isto præ lucro,prædaq; præsenti nec uectigalium, nec posteritatis habitam esse rationem: cognoscite,quid ad extremum scribat* Metellus*. in reliquum tempus ait se uectigalibus prospexisse. non scriberet se uectigalibus prospexisse, nisi hoc uellet ostendere, te uectigalia perdidisse: quid enim erat, quod uectigalibus*

prospiceret Metellus *in decumis, & in tota re frumentaria, si iste non uectigalia populi* R. *suo quæstu peruertisset? atq; ipse* Metellus, *qui uectigalibus prospicit, qui reliquos aratores colligit, quid assequitur, nisi hoc? ut arent, si qui possunt, quibus aratrũ saltem aliquod satelles istius* Apronius *reliquum fecit: qui tamẽ in agris spe, atq; expectatione* Metelli *remanserunt. quid cæteri* Siculi? *quid ille maximus numerus aratorum, qui nõ modo ex agris eiecti sunt, sed etiam ex ciuitatibus suis, ex prouincia, deniq; bonis, fortunisq́; omnibus ereptis profugerunt: qua ratione ij reuocabuntur? quot* Prætorum *innocentia, sapientiaq́; opus est, ut illa aratorum multitudo aliquando in suis agris, ac sedibus collocetur? ac ne miremini tantam multitudinem profugisse, quantam ex literis publicis, aratorumq́; professionibus cognouistis: scitote tãtam acerbitatem istius, tantum scelus in aratores fuisse (incredibile dictu est iudices: sed & factũ, & tota* Sicilia *peruulgatum) ut homines propter iniurias, licentiamq́;* De*cumanorum mortem sibi ipsi consciuerint.* Centuripinũ Dioclem, *hominem locupletem, suspendisse se constat, quo die sit ei nuntiatum* Apronium *decumas redemisse.* Dyr*rachinum primum ciuitatis eadem ratione mortem oppetisse, dixit apud uos homo nobilissimus* Archonidas E*lorinus, cum audisset tantum* Decumanũ *professum esse ex edicto istius sibi deberi, quantum ille bonis suis omnibus efficere nõ posset. hæc tu, tametsi omnium hominum dissolutissimus, crudelissimusq́; semper fuisti, tamen nunquam perpeterere, quòd illi gemitus, luctusq́; prouinciæ ad tui capitis periculum pertinebant, non inquam perpeterere, ut homines iniuriæ tuæ remedium morte, ac su=*

ſpendio quærerent, niſi ea res ad quæſtum, & ad prædam tuam pertineret. quid? illud perpeterere? attendite iudices; omnibus enim neruis mihi cōtendēdum eſt, atq; in hoc laborandum, ut omnes intelligant, quàm improbam, quàm manifeſtam, quàm confeſſam rē pecunia redimere conentur. graue crimen eſt hoc, & uehemens, & poſt hominum memoriam, iudiciaq; de pecuniys repetundis cōſtituta grauiſſimum, Prætorem populi R. ſocios habuiſſe Decumanos. nō hoc nunc primum audit priuatus de inimico, reus ab accuſatore: iam antea in ſella ſedens Prætor, cum prouinciā Siciliam obtineret, cū ab omnibus nō ſolum id, quod cōmune eſt, propter imperium, ſed etiam id, quod iſtius præcipuū eſt, propter crudelitatem metueretur; millies audiuit, cum eius animū ad perſequendū non negligentia tardaret, ſed cōſcientia ſceleris, auaritiæq; ſuæ frenaret: loquebātur enim Decumani palàm, & præter cæteros is, qui apud iſtum plurimū poterat, maximosq; agros populabatur, Apronius: perparuū ex illis magnis lucris ad ſeſe peruenire, Prætorem eſſe ſocium. hoc cū palàm Decumani tota prouincia loquerentur, tuumq; nomē in re tam turpi, nefariaq; interponerent: nihil ne tibi uenit in mētem exiſtimationi tuæ conſulere? nihil deniq; capiti, ac fortunis tuis prouidere? cū tui nominis terror in auribus, animisq; aratorum uerſaretur; cum Decumani aratoribus ad pactiones faciendas non ſuam uim, ſed tuū ſcelus, ac nomen opponerent: ecquod iudiciū Romæ tam diſſolutum, tam perditū, tam nummarium fore putaſti, quo ex iudicio te ulla ſalus ſeruare poſſet? cum planū fieret, decumis contra inſtituta, legis, cōſuetudinemq; omniū uenditis, in aratorum bonis

fortunisq; diripiẽdis Decumanos dictitasse tuas esse partes, tuam rem, tuã prædam, idq; te tacuisse, & cum dissimulare non posses, potuisse tamen perpeti, & perferre, quòd magnitudo lucri obscuraret periculi magnitudinem, plusq; aliquanto apud te pecuniæ cupiditas, quàm iudicij metus posset. esto: cætera negare non potes. ne illud quidem tibi reliquum fecisti, ut hoc posses dicere, nihil eorum te audisse, nihil ad tuas aures de infamia tua peruenisse. querebantur cum luctu, & gemitu aratores. tu id nesciebas? fremebat tota prouincia. nemo id tibi renuntiabat? Romæ querimoniæ de tuis iniurijs, conuentusq; habebantur. ignorabas hæc? ignorabas hæc omnia? quid? cum palàm Syracusis te audiente, maximo conuentu, P. Rubrius Q. Apronium sponsione lacessiuit, ni Apronius dictitaret, te sibi in decumis esse socium, hæc te uox non perculit? non perturbauit? non, ut capiti, et fortunis tuis prospiceres, excitauit? tacuisti, sedasti etiã lites illorũ: & sponsio illa ne fieret, laborasti. prò dij immortales, hoc aut innocẽs homo perpeti potuisset, aut, q̃uis nocẽs, qui modo iudicia Romæ fore putaret, nõ aliqua se simulatione existimationi hominũ uindicasset? quid est hoc? spõsio fit de capite, ac fortunis tuis: tu sedes? & quiescis? nõ persequeris? nõ perseueras? nõ perquiris, cui dixerit Apronius? quis audierit? unde hoc natum? quemadmodũ prolatũ sit? si quis tibi ad aurem accessisset, & dixisset Aproniũ dictitare, te sibi esse sociũ: cõmoueri te oportuit, uocare Aproniũ, nec illum ante tibi satisfacere, q̃ tu omniũ existimationi satisfecisses. cum uero in foro celeberrimo, tanta frequẽtia, hoc uerbo, & simulatione Apronio, re uera tibi obiectum esset: tu un=

quam tantam plagam tacitus accipere potuisses, nisi hoc ita statuisses, in re tã manifesta, quicquid dixisses, te deterius esse facturum? Quæstores, Legatos, Præfectos suos, Tribunos multi missos fecerunt, et de prouincia decedere iusserunt, quòd eorum culpa se minus cõmode audire arbitrarentur, aut ꝙ peccare illos aliqua in re iudicarent. tu Apronium, hominem uix liberum, cõtaminatum, perditum, flagitiosum, qui nõ modo animum integrum, sed ne animam quidem puram conseruare potuisset, cum in tanto tuo dedecore profecto ne uerbo quidẽ grauiore appellasses, neq; apud te tã sancta religio societatis fuisset, ut tui capitis periculum negligeres, nisi rem tam notam esse omnibus, & tam manifestam uideres. cum eodem Apronio postea P. Scandilius eques R. quem uos omnes nostis, eandem sponsionem de societate fecit, quam Rubrius facere uoluerat. institit, oppressit, nõ remisit: facta est sponsio HS V mil. cœpit Scandilius Recuperatores, aut iudicem postulare. satis ne uobis Prætori improbo circundati cãcelli uidẽtur in sua prouincia, immo uero in sella, ac tribunali, ut aut de suo capite iudiciũ fieri patiatur præsens, ac sedens, aut cõfiteatur se omnibus iudicijs cõuinci necesse esse? spõsio est, ni te Apronius in decumis sociũ esse dicat: prouincia tua est: ades: abs te iudiciũ postulatur. quid facis? quid decernis? Recuperatores dicis te daturũ. bene agis. tametsi qui erunt tãtis ceruicibus Recuperatores, qui audeãt in prouincia, cũ Prætor adsit, nõ solum cõtra uoluntatem eius, sed etiã cõtra fortunas iudicare? uerũ esto, manifesta res est: cũ nemo esset, quin hoc se audisse liquido diceret; locupletissimus quisq; certissimus testis esset: nemo erat Sicilia tota, qui

nesciret decumas esse Prætoris nemo, qui non audisset, ita Apronium dictitasse. præterea conuentus honestus Syracusis, multi equites R. uiri primarij, ex qua copia Recuperatores reyci oporteret, qui aliter iudicare nullo modo possent. instat Scandilius poscere Recuperatores. tum iste homo innocens, qui illam suspicionē leuare, atq; ab se remouere cuperet, Recuperatores dicit se de cohorte sua daturum. prò deū hominumq; fidem, quem ego accuso? in quo meam industriā, ac diligentiam spectari uolo? quid est, quod ego dicendo, aut cogitando efficere, aut assequi debeam? teneo in medijs uectigalibus populi R. in ipsis fructibus prouinciæ Siciliæ furem manifesto auertentem rem frumentariam omnem, pecuniam maximam: teneo inquam ita, ut negare non possit: nam quid hic dicet? sponsio facta est cum cognitore tuo Apronio de fortunis tuis omnibus, ni sociū tibi in decumis esse dictitaret. expectant omnes, quātæ tibi ea res curæ sit, quemadmodum hominū existimationi te, atq; innocentiam tuam probari uelis. hic tu medicū, & aruspicem, et præconem tuum Recuperatores dabis? aut etiam illum ipsum, quē tu in cohorte tua Cassianum iudicem habebas, siqua res maior esset, Papiriū Potamonem, hominem seuerum, ex uetere illa equestri disciplina. Scandilius postulare de cōuentu Recuperatores. tum iste negat se de existimatione sua cuiquā, nisi suis cōmissurum. negotiatores putāt esse turpe, id forum sibi iniquum eiurare, ubi negotientur. Prætor prouinciam suam totam sibi iniquā eiurat. ò impudentiam singularē. hic postulat se Romæ absolui, qui in sua prouincia iudicauit se absolui nullo modo posse, qui plus existimet apud lectissimos senatores pecuniam, q̄

apud tres negotiatores metũ ualere. Scandilius uero negat sese apud Artemidorum Recuperatorem uerbũ esse facturum,& tamen auget,atq; onerat te bonis cõditionibus, si tu uti uelis. si ex prouincia Sicilia tota statuas idoneũ iudicem,aut Recuperatorem nullum posse reperiri, postulat à te,ut Romã reijcias.hic enimuero tu exclamas,hominem improbũ,qui postulet ibi de tua existimatione iudiciũ fieri,ubi te inuidiosum esse intelligebat: negas te Romam reiecturum: negas de cõuentu Recuperatores daturũ,cohortem tuã proponis,Scandilius rem se totam relicturũ dicit,& suo tempore esse rediturum. quid tu ibi tum? quid facis? Scãdiliũ cogis: quid? sponsionem acceptam facere? impudenter tollis expectatum existimationis tuæ iudiciũ.non facis.quid ergo? Apronio permittis,ut,quos uelit,de cohorte sumat Recuperatores? indignũ,uni potius ex iniquis sumendi,quàm utrisq; ex æquis reijciendi fieri potestatem.neutrum facis eorum. quid ergo? est aliquid,quod improbius fieri potest: cogit enim Scandiliũ quinq; illa millia nummũ dare,atq; adnumerare Apronio.quid potuit elegãtius facere Prætor cupidus existimationis bonæ,qui ab sese omnẽ suspicionẽ propulsaret,qui se eripere ex infamia cuperet? adductus erat in sermonem,inuidiam,uituperationem: dictitarat homo improbus,atq; impurus Apronius,socium esse Prætorem: uenerat res in iudicium,atq; discrimen: potestas erat isti homini integro,atq; innocenti data,ut,in Apronium cum animaduertisset, sese grauissima leuaret infamia. quid excogitat pœnæ? quid animaduersionis in Apronium? cogit Scandilium Apronio ob singularem improbitatem,atq; audaciam, prædicationemq; nefaria

societatis, HS V millia mercedis nomine, ac præmij dare. quid interfuit homo audacissime, utrum hoc decerneres, an id, quod Apronius dictitabat, tu de te proferres, ac dictitares? quem hominem, si quis pudor in te, atq; adeo si quis metus fuisset, sine supplicio dimittere nō debuisti, hunc abs te sine præmio discedere noluisti. omnia simul intelligere potuistis iudices ex hoc uno crimine Scandiliano: primum, hoc non esse Romæ natum de societate decumarum, non ab accusatore fictum, non, ut solemus interdum in defensionibus dicere, crimen domesticum, ac uernaculum, non ex tempore periculi tui cōstitutum, sed uetus, excogitatū iam, & te Prætore iactatum, & nō ab inimicis Romæ cōpositum, sed Romam de prouincia exportatum. simul intelligi potest illud istius in Apronium studium, Apronij de isto nō modo cōfessio, uerum etiam cōmemoratio. eodem accedit, quòd hoc quoq; intelligere potestis, istum statuisse in prouincia sua, existimationis suæ iudicium extra cohortem suam cōmittendum fuisse nemini. ecquis est iudex, cui non ab initio decumani criminis persuasum sit, istum in aratorū bona, fortunasq; impetū fecisse? quis hoc non ex eo statim iudicauit, quod ostendi, istum decumas noua lege, atque adeo nulla lege, contra omnium cōsuetudinem, atq; instituta uendidisse? uerum, ut istos ego iudices tam seueros, tam diligentes, tam religiosos nō haberem, ecquis est, ex iniuriarum magnitudine, improbitate decretorū, iudiciorum iniquitate qui hoc non iandudū statuerit, & iudicarit? etiam sanè, sit aliquis dissolutior in iudicando, legum, officij, Reip. sociorum, atq; amicorum negligentior. quid is? possit ne de istius improbitate dubitare, cum tanta lucra facta, tam

iniquas pactiones ui, & metu expressas cognouerit? cum tanta præmia, ciuitates ui, atq; imperio, uirgarũ, ac mortis metu nõ modo Apronio, atq; eius similibus, uerũ etiã Venerijs seruis dare coactas? q̃ si quis sociorũ incómodis minus mouetur; si quem aratorũ fugæ, calamitates, exilia, suspẽdia deniq; nõ permouent: nõ possum dubitare, quin is tamẽ, cum uastatã Siciliã, relictos agros ex ciuitatũ literis, & epistola L. Metelli cognouerit, statuat fieri nõ posse, ut de isto nõ seuerissime iudicetur. erit etiã aliquis, qui hæc omnia dissimulare, ac negligere possit. attuli spõsiones ipso præsente factas de decumarum societate, ab ipso prohibitas iudicari. quid est, quod posset quisq̃ manifestius hoc desiderare? nõ dubito, quin uobis satisfecerim iud. uerũtamen progrediar longius: nõ mehercule quo magis hoc uobis persuadeatur, q̃ iam persuasum esse cõfido: sed ut ille aliquãdo impudentiæ suæ finem faciat, aliquãdo desinat, ea se putare posse emere, quæ ipse semper habuit uenalia, fidẽ, iusiurandũ, ueritatem, officiũ, religionem; desinant amici eius ea dictitare, quæ detrimẽto, maculæ, inuidiæ, infamiæ nobis omnibus esse possint. at qui amici? ò miserum, atque inuidiosum, offensumq; paucorum culpa, atque indignitate ordinem senatorium. Albam Aemilium sedentem in faucibus macelli loqui palàm, uicisse Verrem, emptos habere iudices, alium HS CCCC millibus, alium HS D; quem minimo, CCC? atq; ei cum responsum esset, fieri non posse, multos testes esse dicturos, me præterea causæ non defuturum: licet hercules, inquit, omnes omnia dicant: in illo nisi ita res manifesta erit allata, ut responderi nihil possit, uicimus. bene agis Alba: ad tuam

ueniam conditionem. nihil putas ualere in iudicijs coniecturam, nihil suspicionem, nihil anteactæ uitæ existimationem, nihil bonorum uirorum testimonia, nihil ciuitatum auctoritates, ac testimonia, literas manifestas quæris. non quæro iudices Cassianos, ueterem iudiciorum seueritatem non requiro: uestram in hoc fidem, dignitatem, religionem in iudicando non imploro: Albam habebo iudicem, eum hominem, qui se ipse scurram improbissimum existimari uult, qui à scurris potius semper gladiator, quàm scurra appellatus sit. afferam rem eiusmodi in decumis, ut Alba fateatur, istum in re frumentaria, & in bonis aratorũ aperte, palamq; esse prædatum.

Decumas agri Leontini magno dicit se uẽdidisse. ostẽdi iam illud initio, non existimandum magno uendidisse eum, qui uerbo decumas uendiderit, re, & conditione, & lege, & edicto, et licentia Decumanorum decumas aratoribus nullas reliquas fecerit. etiam illud ostendi, uendidisse alios magno decumas agri Leontini, cæterorumq; agrorum, & lege Hieronica uendidisse, & pluris etiam, quàm te, uendidisse, nec aratorem quenquã esse questum: nec enim fuit quod quisquã queri posset, cum lege æquissime scripta uenirent. neq; illud unquam aratoris interfuit, quanti decumæ uenirent: non enim ita est, ut, si magno uenierint, plus arator debeat; si paruo, minus. ut frumenta nata sunt, ita decumæ ueneunt. aratoris autẽ interest, ita se frumenta habere, ut decumæ quamplurimo uenire possint. dũ arator ne plus decuma det, expedit ei decumã esse q̃ maximã. uerũ hoc, ut opinor, esse uis caput defensionis tuæ, magno te decumas uendidisse, agri uero Leontini, qui plurimum efficit, tritici mod. CCVI millibus

millibus. si doceo, pluris aliquanto potuisse te uendere, neque his uoluisse addicere, qui contra Apronium licerentur, & Apronio multo minoris, q̃ alijs potueris, tradidisse: si hoc doceo, poterit ne te Alba, tuus antiquissimus nõ solum amicus, uerum etiam amator, absoluere? dico equitem R. hominem in primis honestum, Q. Minutium cũ sui simillibus, ad decumas agri Leontini tritici mod. non M, non MM, non MMM, sed ad unas unius agri decumas tritici mod. XXX uoluisse addere, & ei potestatẽ emendi nõ esse factam, ne res abiret ab Apronio. negare hoc, nisi forte negare omnia constituisti, nullo modo potes. palàm res gesta est, maximo conuentu, Syracusis: testis est tota prouincia, propterea ꝙ undiq; ad emendas decumas solent eò conuenire. quod siue fateris, siue conuinceris: quot & quàm maximis in rebus teneare, nõ uides? primum tuam rem illam, & prædam fuisse: nam nisi ita esset, cur tu Apronium malebas, quem omnes tuũ procurare in decumis negotium loquebantur, quàm Minutium decumas agri Leontini sumere? deinde immensum, atq; infinitum lucrum esse factum: nam si DXXX mod. tritici tu commotus non esses, certe hoc idem lucri Minutius Apronio libenter dedisset. si ille accipere uoluisset. quantam igitur illi spem prædæ propositam arbitramur fuisse, qui tantum præsens lucrum nulla opera insumpta contempserit, atq; despexerit? deinde ipse Minutius nunquam tanti habere uoluisset, si decumas tu lege Hieronica uenderes: sed ꝙ tuis nouis edictis, & iniquissimis institutis plus aliquanto se, quàm decumas ablaturũ uidebat, icirco longius progressus est. at Apronio semper plus etiam multo abs te permissum est, quàm quod

edixeras. quãtum igitur quæstum putamus factum esse per eum, cui quiduis licitum sit, cum tantum lucri uoluerit addere is, cui, si decumas emisset, idem non liceret? postremo illa quidem certe tibi præcisa defensio est, in qua tu semper omnia tua furta, atq; flagitia latere posse arbitratus es: magno te decumas uendidisse, plebi R. *consuluisse, annonæ prospexisse. non potest hoc dicere is, qui negare non potest, se unius agri decumas* XXX *mod. minoris q̃ potuerit, uendidisse. ut etiam, si tibi hoc concedam,* Minutio *ideo te nõ tradidisse, ꝙ iam addixisses* A*pronio (aiunt enim te ita dictitare: quod ego expecto, cupioq; te illud defendere) uerum ut ita sit: tamen non potes hoc quasi præclarum aliquid prædicare, magno te decumas uẽdidisse, cum fuisse fateare, qui multo pluris uoluerint emere. tenetur igitur iam iudices, & manifesto tenetur auaritia, cupiditas hominis, scelus, improbitas, audacia. quid, si hæc, quæ dico, ipsius amici, defensoresq; iudicarunt? quid uultis amplius? aduentu* L. Metelli *Prætoris, cum omnes eius comites iste sibi suo illo panchresto medicamẽto amicos redemisset, aditum est ad* Metellum: *eductus est* Apronius: *eduxit uir primarius* C. Gallius *senator: à* L. Metello, *ut ex edicto suo iudiciũ daret in* A*pronium, quòd per uim, aut metum abstulisset; quã formulam* Octauianam *&* Romæ Metellus *habuerat, & habebat in prouincia; non impetrat, cum hoc diceret* Metellus, *præiudicium se de capite* C. Verris *per hoc iudiciũ nolle fieri. tota* Metelli *cohors, hominum non ingratorũ, aderat* Apronio. C. Gallius, *homo nostri ordinis, à suo familiarissimo* L. Metello *iudicium ex edicto non potest impetrare. non reprehẽdo* Metellum. *pepercit homini ami-*

co, & quemadmodum ipsum dicere audiui, necessario: non reprehendo inquam Metellum: sed hoc miror, quomodo, de quo homine præiudicium noluerit fieri per Recuperatores, de hoc ipso non modo præiudicarit, uerum grauissime, ac uehementissime iudicarit: primum enim, si Apronium absolutum iri putaret, nihil erat, quod ullum præiudicium uereretur: deinde, si, condemnato Apronio, coniunctam cum eo Verris causam omnes erant existimaturi, Metellus quidem certe iam hoc iudicabat, eorum rem, causamq; esse coniunctam, qui statuerit, Apronio condemnato, de isto præiudicium futurum. & simul una res utrique rei est argumento: & aratores ui, & metu coactos Apronio multo plus, quàm debuerint, dedisse: & Apronium istius rem suo nomine egisse, cum L. Metellus statuerit, non posse Apronium condemnari, quin simul de istius scelere, atque improbitate iudicaretur. *Venio nũc ad epistolam Timarchidis, liberti istius, & accensi. de qua cum dixero, totum hoc crimẽ decumanum perorabo. hæc epistola est iudices, quam nos Syracusis in ædibus Aproni, cum literas cóquireremus, inuenimus. missa est, ut ipsa significat, ex itinere, cum Verres iam de prouincia decessisset, Timarchidis manu scripta. Recita epistolam Timarchidis.* TIMARCHIDES VERRIS ACCENSVS APRONIO SALVTEM DICIT. *iam hoc quidem nõ reprehendo, quod ascripsit, accensus: cur enim sibi hoc scribæ soli sumant? L. Papirius scriba. uolo ego hoc esse commune accensorum, lictorum, uiatorum.* FAC DILIGENTIAM ADHIBEAS, QVOD AD EXISTIMATIONEM

PRAETORIS ATTINET. cómendat Apronio Verrem, & hortatur ut inimicis eius resistat. bono præsidio munitur existimatio tua, siquidem in Apronij constituitur diligentia, atque auctoritate. HABES VIRTUTEM, ATQUE ELOQUENTIAM. q̃ copiose laudatur Apronius à Timarchide? q̃ magnifice? cui ego nó putem illum placere oportere, qui tantopere Timarchidi probatus sit? HABES, SUMPTUM UNDE FACIAS. necesse est, quod redundaret de uestro frumentario quæstu, ad illum potissimum, per quê agebatis, defluxisse. SCRIBAS, APPARITORES RECENTES ARRIPE: CUM L. VULTEIO, QUI PLURIMUM POTEST, CAEDE, CONCIDE. uidete, q̃ ualde malitiæ suæ cófidat Timarchides, qui etiam Apronio improbitatis præcepta det. iam hoc, cæde, concide, non uerba domo patroni depromere uidetur ad omne genus nequitiæ accommodata? VOLO MIHI FRATERCULO TUO CREDAS. consorti quidé in lucris, atq; furtis, gemino, et simillimo nequitia, improbitate, audacia. IN COHORTE CHARUS HABEARE. quid est hoc, in cohorte? quò pertinet? Apronium doces? quid? in uestram cohortem te monitore, an sua sponte peruenerat? QUOD CUIQUE OPUS SIT, OPPONE. qua impudentia putatis eum in dominatione fuisse, qui in fuga tã improbus sit? ait, omnia pecunia effici posse: dare, profundere, opponere, si uelis uincere. non hoc mihi tam molestum est Apronio suadere Timarchidem, quàm quòd hoc idé patrono suo præcipit. TE POSTULANTE

OMNES VINCERE SOLENT. *Verre quidem Pratore, non Sacerdote, non Peduceo, non ipso Metello.* SCIS METELLVM SAPIENTEM ESSE. *hoc uero ferri iam nō potest, irrideri uiri optimi L. Metelli ingenium, & contemni, ac despici à fugitiuo Timarchide.* SI VVLTEIVM HABEBIS, OMNIA LVDIBVNDVS PERFICIES. *hic uehementer errat Timarchides, qui aut Vulteium pecunia corrumpi putet posse, aut Metellum unius arbitratu gerere Præturam. sed errauit coniectura domestica; quia multos per se, & per alios multa ludibundos libidinose apud Verrem effecisse uidit. ad omnes, eosdem patere aditus arbitrabatur. facilius uos efficiebatis ludibundi quæ uolebatis à Verre, quòd multa eius ludorum genera noratis.* INCVLCATVM EST METELLO ET VVLTEIO, TE ARATORES EVERTISSE. *quis istuc Apronio attribuebat, cum aratorem aliquem euerterat? aut Timarchidi, cum ob iudicandum, aut decernendum, aut imperandum aliquid, aut remittēdum pecuniam acceperat? aut Sestio lictori, cum aliquem innocētem securi percusserat? nemo. omne ei Verri tunc attribuebant, quem nunc condemnari uolunt.* OBTVDERVNT EIVS AVRES, TE SOCIVM PRAETORIS FVISSE. *uides ne, hoc quàm clarum sit, & fuerit? cum etiam Timarchides hoc metuat: concedes, non hoc crimen nos in te confingere, sed iampridem ad crimen aliquam defensionem libertum quærere? libertus, & accensus tuus, & tibi, ac liberis tuis omnibus in rebus coniunctus, ac proximus, ad Apronium scribit, uulgo esse ab omnibus ita*

demonstratum Metello, *tibi* Apronium *in decumis sociũ fuisse*. FAC SCIAT IMPROBITATEM ARATORVM. IPSI SVDABVNT, SI DII VOLENT. *quod istuc per deos immortales, aut qua de causa excitatum esse dicamus in aratores tã infestum odium, atq; tantum? quantam iniuriam fecerunt* Verri *aratores, ut eos etiam libertus, & accensus eius tam irato animo, his literis insequatur? neq; ego huius fugitiui iudices epistolam uobis recitassem, nisi ut ex ea totius familiæ præcepta, & instituta, & disciplinam cognosceretis. uidetis, ut moneat* Aproniũ, *quibus rebus, ac muneribus insinuet in familiaritatem* Metelli, Vulteium *corrumpat? scribas, accensumq; pretio deliniat? ea præcipit, quæ uidit: ea monet alienũ hominem, quæ domi didicit ipse. uerum in hoc errat uno, ꝙ easdem existimat uias ad omnium familiaritates esse munitas. quanquam merito sum iratus* Metello: *tamen hæc, quæ uera sunt, dicam.* Apronius *ipsum* Metellũ *non pretio, ut* Verrem, *non conuiuio, nõ muliere, nõ sermone incauto, atque improbo posset corrumpere. quibus rebus nõ sensim, atq; moderate ad istius amicitiam arrepserat, sed breui tempore totum hominem, totamq; eius* Præturã *possederat. cohortẽ autem* Metelli *quã uocat, quid erat quod corrumperet? ex qua* Recuperatores *nulli dabantur. nã quòd scribit* Metelli *filium puerum esse, uehementer errat: nõ enim ad omnes* Prætorũ *filios ijdem aditus sunt. ò* Timarchide, Metelli *est filius in prouincia, non puer; sed adolescens bonus, ac pudens, dignus illo loco, ac nomine. uester ille puer prætextatus in prouincia quemadmodum fuisset, non dicerem, si pueri esse illa culpam, ac non*

patris existimarem. tu ne, cum te, ac tuam uitam nosses, in Siciliam tecum grandem prætextatum filium duce=bas? ut etiam si natura puerum à paternis uitijs, atq; à generis similitudine abduceret, consuetudo tamen eũ, & disciplina degenerare non sineret: fac enim fuisse in isto C. Lælij, M. Catonis materiem, atq; indolem: quid ex eo boni sperari, atque effici potest, qui in patris luxurie sic uixerit, ut nullum unquam pudicum, neq; sobrium con=uiuium uiderit? qui in epulis quotidianis adulta ætate per triennium inter impudicas mulieres, & intemperan tes uiros uersatus sit? nihil unquam à patre audiuit, quo pudentior, aut melior esset? nihil unquam patrem agere uidit, quod cum imitatus esset, non, id quod turpissimũ est, similis patri putaretur? quibus in rebus non solum fi=lio, uerũ etiam Reip. fecisti iniuriam: susceperas enim li=beros nõ solum tibi, sed etiam patriæ, qui non modo tibi uoluptati, sed etiam qui aliquãdo usui Reip. esse possent. eos instituere, atq; erudire ad maiorum instituta, atque ciuitatis disciplinam, non ad tuas turpitudines debui=sti. esset inerti, atq; impuro, & improbo parente nauus, & pudens, & probus filius: haberet aliquid abs te Resp. muneris. nunc pro te Verrem substituisti alterũ ciuitati: nisi hoc forte deterior est, si fieri potest, ꝙ tu eiusmodi e=uasisti non in hominis luxuriosi, sed tantum in furis, ac diuisoris disciplina educatus. quid isto festiuius fore ar bitramur, qui est tuus natura filius, consuetudine disci=pulus, uoluntate similis? quem ego indices quamuis bo=num, fortemq; facile paterer euadere: nõ enim me ini=micitiæ commouent, si quæ mihi cum isto futuræ sint: nã si in omnibus rebus innocẽs fuero, meiq; similis, quid

mihi istius inimicitiæ nocebunt: si in aliqua in re Verri similis fuero, non magis mihi deerit inimicus, quàm Verri defuit: etenim iudices eiusmodi Resp. debet esse, et erit, seueritate iudiciorum constituta, ut inimicus neq; deesse nocenti possit, neq; obesse innocenti. quapropter nulla res est, quamobrem ego istum nolim ex paternis probris, ac uitijs emergere: id quod tametsi isti difficile est, tamen haud scio an fieri possit, præsertim si (ut nunc fit) custodes amicorum eum sectabuntur, quoniam pater tam negligens, ac dissolutus est. uerum huc longius, quàm uolũtas fuit, ab epistola Timarchidis digressa est oratio mea. qua recitata, conclusurum me esse crimen decumarum dixerã: ex quo intellexistis, innumerabilem frumenti numerum per triẽnium auersum à Rep. esse, abreptumq; aratoribus. sequitur, ut de frumento empto uos iudices doceam, maximo, atq; impudentissimo furto: de quo dũ certa, & pauca, & magna dicam breuiter, attendite.
Frumentum emere in Sicilia debuit Verres ex S.C. et ex lege Terentia, & Cassia frumentaria. emundi duo genera fuerũt, unum certarum decumanum, alterum, quod præterea ciuitatibus æqualiter esset distributum. illius decumani tantum, quantum ex primis decumis fuisset tritici mod. DCCC millia: pretium autem constitutum decumano in modios singulos HS ternos, imperato HS IIII. ita in frumentum imperatum HS duodetricies in annos singulos Verri decernebatur, quod aratoribus solueret, in alteras decumas fermè ad nonagies. sic per triennium ad hanc frumenti emptionem Siciliẽsem propè centies & tricies erogatum est. hanc pecuniam tantam, datã tibi ex ærario inopi, atq; exhausto, datam ad

frumentum,hoc est ad necessitatem salutis,& uitæ,datam ut Siculis aratoribus,quibus tanta onera Resp.imponeret,solueretur,abs te sic laceratam esse dico,ut possim illud probare, si uelim,omnem te hanc pecuniam domum tuam auertisse: etenim sic hanc rem totam administrasti,ut hoc,quod dico,probari æquissimo iudici possit.sed ego habebo ratioñe auctoritatis meæ: meminero, quo animo,quo cõsilio ad causam publicã accesserim: nõ agam tecum accusatorie: nihil fingam: nihil probari uelim me dicente, quod nõ ante mihimet ipsi probatum sit.in hac pecunia publica iudices hæc insunt tria genera furtorũ.primum eam,cum posita esset apud eas societates,unde erat attributa, binis centesimis fœneratus est: deinde permultis ciuitatibus pro frumento nihil soluit omnino: postremo si cui ciuitati soluit,tantum detraxit, quãtum cõmodum fuit,nulli,quod debitũ est,reddidit. ac primũ hoc ex te quæro.tu,cui publicani e Carpinatij literis gratias egerũt, pecunia publica ex ærario erogata,ex uectigalibus populi R.ad emendũ frumentũ attributa fuerit ne tibi quæstui? pensitarit ne tibi binas centesimas? credo te negaturũ: turpis enim est,& periculosa cõfessio.mihi autem hoc perarduũ est demonstrare: quibus enim testibus? publicani tractati honorifice sunt: tacebunt.literæ eorũ decreto Decumanorũ remotæ sunt. quo me igitur uertã? rem tam improbã, crimen tantæ audaciæ,tantæq; impudentiæ propter inopiã testium,ac literarũ prætermittam? nõ faciam iudices: utar teste: quo?P.Vectio Chilone,homine equestris ordinis honestissimo, atq; ornatissimo: qui isti ita amicus & necessarius est,ut etiã si uir bonus nõ esset,tamen,quod cõtra istum

diceret, graue uideretur: ita uir bonus est, ut, etiam si inimicissimus isti esset, tamen eius testimonio credi oporteret. admiratur & expectat, quidnam Vectius dicturus sit. nihil dicet ex tempore, nihil ex sua uoluntate, nihil, ut ei utrũuis licuisse uideatur. misit in Siciliã literas ad Carpinatium, cum esset magister scripturæ, et sex publicanorum: quas ego Syracusis apud Carpinatium in literarũ allatarũ libris, Romæ in literarũ missarũ apud magistrũ Tullium familiarem tuũ inueni: quibus ex literis impudentiam fœnerationis quæso cognoscite. LITERAE MISSAE L. VECTII, L. SERVILII, C. ANTISTITIS MAGISTRORVM. *præsto se tibi ait futurũ Vectius, & obseruaturũ quemadmodũ rationes ad ærariũ referas: ut, si hãc ex fœnore populo pecuniam nõ retuleris, reddas societati. possumus hoc teste, possumus P. Seruilij, & C. Antistitis magistrorum, primorũ hominũ, atq; honestissimorũ, possumus auctoritate societatis, cuius literis utimur, quod dicimus obtinere, an aliqua firmiora, aut grauiora quærẽda sũt? Vectius tuus familiarissimus, Vectius tuus affinis, cuius sororẽ habes in matrimonio, tuæ frater uxoris Vectius, frater tui Quæstoris, impudentissimum tuũ furtum, certissimumq; peculatum: nã quo alio nomine pecuniæ publicæ fœneratio est appellanda?* * Recita *reliqua. scribam tuũ dicit Verres huius perscriptorẽ fœnerationis fuisse. ei quoq; magistri minãtur in literis. & casu scribæ tum duo magistri fuerunt cum Vectio. binas centesimas ab se ablatas ferundum non putant: et recte non putant: quis enim hoc fecit unquam, quis denique conatus est facere, aut posse fieri cogitauit, ut, cum*

senatus publicanos usura sæpe iuuisset, magistratus à publicanis pecuniam pro usuris auderet auferre? certe huic homini spes nulla salutis esset, si publicani, hoc est si equites R. iudicarent. minor esse cura nunc iudices uobis disceptantibus debet, & tanto minor, quanto est honestius alienis iniurijs, quàm re sua commoueri. quid ad hæc respondere cogitas? utrum, factum negabis, an tibi hoc licitum esse defendes? negare qui potes? an ut tanta auctoritate literarum, tot testibus publicanis conuincare? licuisse uero qui? si mehercule te tuam pecuniam, non populi R. in prouincia fœneratum docerem, tamen effugere non posses. sed publicam, sed ob frumentum decretam, sed à publicanis fœnore accepto, hoc licuisse cuiquam probabis? quo non modo cæteri, sed ipse nihil audacius, improbiusq; fecisti. non mehercule hoc, quod omnibus singulare uidetur, de quo mihi deinceps dicendum est, possum iudices dicere audacius esse, aut impudentius, quòd permultis ciuitatibus pro frumento nihil soluit omnino: maior hæc præda fortasse est: sed illa impudentia certe non minor. & quoniam de illa fœneratione satis dictum est: nũc de hac tota pecunia auersa quæso cognoscite. Siciliæ *ciuitates multæ sunt iudices ornatæ, atq; honestæ. ex quibus in primis numerãda est ciuitas* Halesina*: nullam enim reperietis aut officijs fideliorem, aut copijs locupletiorem, aut auctoritate grauiorem. huic iste annos singulos cum sexaginta tritici millia modiũ imperauisset, pro tritico nummos abstulit, quanti erat in* Sicilia *triticum: quos de publico nummos acceperat, retinuit omnes. obstupui iudices, cum hoc mihi primum* Halesæ *demõstrauit in senatu* Halesinorum *homo*

summo ingenio, summa prudentia, summa auctoritate præditus Halesinus Aenias: cui senatus dederat publice causam, ut mihi, fratriq; meo gratias ageret, & simul qui nos ea, quæ ad iudicium pertinerent, doceret. demonstrat hanc istius cósuetudinem, ac rationem fuisse; cum omnis frumenti copia decumarum nomine penes istum esset redacta, solitum esse istum pecuniam cogere à ciuitatibus, frumentum improbare; quantum fruméti Romam esset mittendum, tátum de suo quæstu, ac de sua copia frumenti mittere. posco rationes: inspicio literas: uideo frumenti granum Halesinos, quibus LX millia modiũ imperata erant, nullum dedisse, pecuniam Volcatio, Timarchidi, scribæ dedisse. reperio genus huiuscemodi iudices prædæ, ut Prætor, qui frumentum emere debebat, nó emat, sed uendat: pecunias, quas ciuitatibus distribuere debebat, eas omnes auertat, atq; auferat. non mihi iam furtum, sed monstrum, ac prodigium uidebatur, ciuitatum frumentum improbare, pretium ei frumento constituere; quod constituisset, id ciuitatibus auferre; quod à populo R. accepisset, tenere. quot uultis esse in uno furto peccatorum gradus? ut, si singulis insistere uelim, progredi iste nó posset. improbas fruḿetum Siculũ. quid? ipse quod mittis? peculiarem habes aliquam Siciliam, quæ tibi ex alio genere frumentũ suppeditare possit? cum senatus decernit, ut ematur in Sicilia frumentum, aut populus iubet: hoc, ut opinor, intelligit, ex Sicilia Siculum frumentũ apportari oportere. tu, cum ciuitatum Siciliæ uulgo omne frumentũ improbas, num ex Aegypto, aut ex Syria frumentũ Romá mittis? improbas Halesinũ, Cephaleditanũ, Thermitanũ, Amestratinũ,

Tindaritanum, Herbitense, multarum præterea ciuitatum. quid accidit tádem, ut horũ populorũ agri frumentum eiusmodi te Prætore ferrent, quod nunquã antea? ut neq; tibi, neq; populo R. posset probari: præsertim cũ ex ijsdem agris, eiusdemq; anni frumentũ ex decumis Romam mancipes aduexissent. quid acciderat, ut ex eodem horreo decumanũ probaretur, emptum nõ probaretur? dubiũ ne est, quin ista omnis improbatio cogendæ pecuniæ causa nata sit? esto: improbas Halesinum: habes ab alio populo, quod probes: eme illud, quod placet: missos fac eos, quorum frumentum improbasti. sed ab ijs, quos repudias, exigis tantum pecuniæ, quantũ ad eum numerum frumenti satis sit, quem ciuitati imperas. dubiũ est, quid egeris? in medimna singula uideo ex literis publicis tibi Halesinos HS quinos denos dedisse. ostẽdam ex tabulis locupletissimorũ aratorum, eodem tempore neminem in Sicilia pluris frumentum uendidisse. quæ ergo ista ratio, aut quæ potius amentia, frumentum improbare id, quod ex eo loco sit, ex quo senatus, et populus R. emi uoluerit? ex eo aceruo, ex quo partem tu idem decumarum nomine probaris? deinde à ciuitatibus pecunias ad emendum frumentum cogere, cum ex ærario acceperis? utrum te lex Terentia Siculorũ pecunia frumẽtum emere à Siculis, an populi R. pecunia frumentum ab Siculis emere iussit? iam uero ab isto omnem illam ex ærario pecuniam, quã his oportuit ciuitatibus pro frumento dari, lucrifactam uidetis: accipis enim HS XV pro medimno: tanti enim est illo tempore medimnum. retines HS XII: tanti enim est frumentum Siciliense ex lege æstimatum. quid interest, utrũ hoc feceris, an frumẽ-

tum non improbaris, sed frumento probato, & accepto, pecuniam publicam tenueris omnem, neq; quicquam ulli dissolueris ciuitati? cum æstimatio legis eiusmodi sit, ut cæteris temporibus tolerabilis Siculis, te Prætore etiā grata esse debuerit: est enim modius lege HS III æstimatus; fuit autem te Prætore, ut tu in multis epistolis ad amicos tuos gloriaris, HS II. sed fuerit HS III: quoniam tu tantum à ciuitatibus in modios singulos exegisti. cum, si solueres Siculis tantum, quantum te populus R. iusserat, aratoribus fieri gratissimum posset: tu nō modo eos accipere, quod oportebat, noluisti, sed etiā dare, quod non debebant, coegisti. atq; hæc ita gesta esse iudices cognoscite ex literis publicis ciuitatum, & ex testimonijs publicis: in quibus nihil fictū, nihil ad tempus accōmodatum intelligatis. omnia, quæ dicimus, rationibus populorū non interpositis, neq; perturbatis, neq; repentinis, sed certis, institutis, ordine relata, atq; confecta sunt. Recita rationes Halesinorum. cui pecuniam datam dicit? dic, dic etiā clarius. VOLCATIO, TIMARCHIDE, MEVIO. quid est Verres? ne illam quidem tibi defensionem reliquam fecisti, mācipes in istis rebus esse uersatos, mancipes frumentū improbasse, mancipes pretio cum ciuitatibus decidisse, & eosdem abs te illarū ciuitatū nomine pecunias abstulisse, deinde ipsos sibi frumentū coemisse, nihil hæc ad te pertinere. mala mehercule, ac misera defensio, Prætorem hoc dicere: ego frumentum neq; attigi, neq; aspexi; mācipibus potestatē probandi, improbandiq; permisi: mancipes à ciuitatibus pecunias extorserunt; ego autem, quā pecuniā populis dare debui, mancipibus dedi: mala est hæc quidem, ut dixi, defensio cri=

minis: sed tamen, hac ipsa tibi, si uti cupias, nō licet. uetat te Volcatius, tuæ, tuorumq; deliciæ, mētionem mancipis facere. Timarchides autem, columen familiæ uestræ, premit fauces defensionis tuæ: cui simul, & Volcatio pecunia à ciuitate numerata est. iā uero scriba tuus annulo aureo suo, quē ex his rebus inuenit, ista te ratione uti non sinet. quid igitur est reliquū? nisi uti fateare, te Romam frumentū emptum Siculorū pecunia misisse, publicam pecuniam domū tuam conuertisse. ò cōsuetudo peccandi quantam habes iucunditatem in improbis, & audacibus, cum pœna abfuit, et licentia cōsecuta est. iste in hoc genere peculatus non nunc primum inuenitur, sed nunc demū tenetur. uidimus, huic ab ærario pecuniā numerari Quæstori ad sumptum exercitus consularis: uidimus, paucis post mēsibus et exercitū, & Consulem spoliatum. illa omnis pecunia latuit in illa caligine, ac tenebris: quæ totam Remp. tum occupauerat. iterū gessit hæreditariam Quæsturam cum Dolabella: magnā pecuniam auertit: sed eius rationem cū damnatione Dolabellæ permiscuit. cōmissa est pecunia tanta Prætori: nō reperietis hominem timide, nec leuiter hæc improbissima lucra ligurientem: deuorare omnem pecuniam publicam nō dubitauit. ita serpit illud insitum in natura malū cōsuetudine peccādi libera, finem ut audaciæ statuere ipse sibi nō possit. tenetur igitur aliquando, & in rebus tum maximis, tum manifestis tenetur, atq; in eam fraudem mihi uidetur diuinitus incidisse, nō solum ut eas pœnas, quas proxime meruisset, solueret, sed ut illa etiam scelera eius in Carbonē, & in Dolabellā uindicarētur. etenim noua quoq; alia res extitit iudices in hoc crimine, quæ tollat

omnem dubitationem superioris illius decumani criminis. nam, ut illud missum faciam, per multos aratores in alteras decumas, & in hæc DCCC millia modiũ, quod emptum populo R. darent, non habuisse, sed à tuo procuratore, hoc est ab Apronio, emisse; ex quo intelligi potest, nihil te aratoribus reliqui fecisse: ut hoc prætereã, quod in multis est testimoniys expositum: potest illo quicquam esse certius, in tua potestate, atq; in tuis horreis omne frumentum Siciliæ per triénium, atque omnes fructus agri decumani fuisse? cum enim à ciuitatibus pro frumento pecuniam exigebas, unde erat frumentũ, quod Romam mitteres, si tu id nõ omne clausum, & cõpressum possidebas? itaq; in eo frumento primus tibi ille quæstus fuit ipsius fruméti, quod erat ereptum ab aratoribus: alter, q id frumentũ improbissime partũ, nõ semel, sed bis, neque uno, sed duobus pretys unũ & idem frumentũ uendidisti, semel ciuitatibus HS XV in medimnũ, iterum populo R. à quo HS XII in medimna pro eodem illo fruméto abstulisti. at enim frumentũ Centuripinorũ, & Agrigentinorũ, et nõnullorũ fortasse præterea probasti, & his populis pecuniã dissoluisti. sint aliquæ ciuitates in eo numero, quarum frumentũ improbare nolueris. quid tãdem? his ciuitatibus omnis ne pecunia, quæ pro frumẽto debita est, dissoluta est? unũ mihi reperi nõ populum, sed aratorem: uide, quære, circũspice, si quis forte est ex ea prouincia, in qua tu triennium præfuisti, qui te nolit perisse: unum inquam da mihi ex illis aratoribus, qui uel ad statuam pecuniam contulerunt, qui sibi dicat pro frumento omne esse, quod oportuerit, solutum. confirmo iudices, neminem esse dicturum. ex omni pecunia, quam

aratoribus

aratoribus soluere debuisti, certis nominibus deductiones fieri solebant, primum pro spectatione, & collybo, deinde pro nescio quo cerario. hac omnia iudices non rerum certarum, sed furtorum improbissimorum sunt uocabula. nam collybus esse qui potest, cum utantur omnes uno genere nummorum? cerarium uero quid uocas? quomodo hoc nomen ad rationes magistratus, quomodo ad pecuniam publicam allatum est? nam illud genus tertium deductionis erat eiusmodi, quasi non modo liceret, sed etiam oporteret; nec solum oporteret, sed planè necesse esset. scribæ nomine de tota pecunia binæ qnquagesimæ detrahebantur. quis tibi hoc concessit, quæ lex, quæ senatus auctoritas, quæ porrò æquitas, ut tantam pecuniam scriba tuus auferret siue de aratorum bonis, siue de populi R. *uectigalibus? nam si potest ista pecunia sine aratorũ iniuria detrahi: populus* R. *habeat, præsertim in tantis ærarij angustijs. sin autem & populus id uoluit, & æquũ ita est, solui aratoribus: tuus apparitor parua mercede populi conductus, de aratorum bonis prædabitur? & in hac causa scribarũ ordinem in me concitabit* Hortensius? *& eorum commoda à me labefactari, atq; oppugnari iniuria dicet? quasi uero hoc scribis ullo exemplo sit, aut ullo iure concessum. quid ego uetera repetam? aut quid eorum scribarum mentionem faciam, quos constat sanctissimos homines, atq; innocentissimos fuisse? non me fugit indices, uetera exẽpla pro fictis fabulis iam audiri, atq; haberi. in his temporibus uersabor miseris, ac perditis. nuper* Hortensi Quæstor *fuisti. quid tui scribæ fecerint, tu potes dicere. ego de meis hoc dico: cum in eadẽ ista* Sicilia *pro fruméto ciuitatibus pecuniam soluerem,*

mecum duos frugalissimos homines scribas haberem, L. Mamilium, & L. Sergium; nō modo istas duas quinquagesimas, sed omnino nummū nullum cuiquam esse deductum. dicerem, hoc mihi totum esse attribuendum iudices, si illi unquam à me hoc postulassent, si unquam omnino cogitassent. quamobrem enim scriba deducat, ac non potius mulio, qui adduxerit? tabellarius, cuius aduētu certiores facti petiuerunt? præco, qui adesse iussit? uiator, ac Venerius, qui fiscum sustulit? quæ pars operæ, aut opportunitatis in scriba est, cur ei nō modo merces tanta detur, sed cur cum eo tantæ pecuniæ partitio fiat? ordo est honestus. quis negat? aut quid ea res ad hanc rem pertinet? est uero honestus, quòd eorū hominum fidei tabulæ publicæ, periculaq; magistratuum committuntur. itaq; ex ijs scribis, qui digni sunt illo ordine, patribusfamilias, uiris bonis, atq; honestis, percontamini, quid sibi istæ quinquagesimæ uelint: iam omnes intelligetis nouam rem totam, atq; indignam uideri. ad eos me scribas reuoca, si placet: noli hoc colligere, qui nummulis corrogatis de nepotum donis, ac de scenicorum corollarijs, cum decuriam emerunt, ex primo ordine explosorum in secundum ordinem ciuitatis se uenisse dicunt. eos scribas tecū disceptatores huius criminis habebo, qui istos scribas esse moleste ferunt. tametsi, cum in eo ordine uideamus esse multos non idoneos, qui ordo industriæ propositus est, et dignitati: mirabimur turpes aliquot in eo esse, quò cuiuis licet pretio peruenire? tu ex pecunia publica HS terdecies scribam tuum permissu tuo cum abstulisse fateare, reliquam tibi ullam defensionem putas esse? hoc ferre quenquam posse, hoc quenquam deniq; nūc tuorum ad=

uocatorum animo æquo audire arbitrare? qua in ciuitate C. Catoni clarissimo uiro, consulari homini HS XVIII millibus lis æstimata sit: in eadem ciuitate apparitori tuo esse cócessum, ut HS uno nomine terdecies auferret? hinc ille est annulus aureus, quo tu istum in concione donasti. quæ tua donatio singulari impudentia prædita, noua Siculis omnibus, mihi uero incredibilis uidebatur: sæpe enim nostri imperatores superatis hostibus, optime Rep. gesta scribas suos annulis aureis in concione donarunt: tu uero quibus rebus gestis, quo hoste superato, concionem donandi causa aduocare ausus es? neque enim solum scribam tuum annulo, sed etiam uirum fortissimum, ac tui dissimillimum, Q. Rubrium, excellenti uirtute, auctoritate, copijs, corona, & phaleris, et torque donasti; M. Cossutium sanctissimum uirum, atque honestissimum; M. Castritium summo splendore, ingenio, gloria præditum. quid hæc sibi horum trium ciuium R. dona uoluerunt? Siculos præterea potentissimos, nobilissimosq; donasti. qui non, quemadmodum sperasti, tardiores fuerunt, sed ornatiores tuo iudicio ad testimonia dicunda uenerunt. quibus ex hostium spolijs, de qua uictoria, qua ex præda, aut manubijs hæc abs te donatio constituta est? an quòd te Prætore, paucorum aduentu myoparonum classis pulcherrima, Siciliæ propugnaculum, præsidiumq; prouinciæ, piratarum manibus incensa est? an quòd ager Syracusanus prædonum incendijs te Prætore uastatus est? an quòd forum Syracusanum nauarchorum sanguine redundauit? an quòd in portu Syracusano piraticus myoparo nauigauit? nihil possum reperire, quamobrem te in istam amen-

amentiam incidisse arbitrer: nisi forte id egisti, ut hominibus ne obliuisci quidem rerum tuarum male gestarũ liceret. annulo est aureo scriba donatus: & ad eam donationem concio est aduocata. quod erat os tuum, cum uidebas in concione eos homines, quorum ex bonis iste annulus aureus donabatur, qui ipsi annulos aureos posuerant, liberisq; suis detraxerant, ut esset unde scriba tuus hoc tuum munus, ac beneficiũ tueretur? quæ porrò præfatio tuæ donationis fuit? illa scilicet uetus, atq; imperatoria? quando tu quidem in prælio, in bello, in re militari: cuius ne mentio quidem te Prætore ulla facta est. an illa? quandoquidem tu nulla unquam mihi in cupiditate, ac turpitudine defuisti, omnibusq; in ijsdem flagitijs mecum & in Legatione, & in Prætura, & hic in Sicilia uersatus es: ob hasce res, quoniam te locupletaui, hoc annulo aureo dono. uera hæc fuisset oratio: non enim iste annulus aureus abs te datus, istum uirum fortem, sed hominem locupletem esse declarat. ita eundem annulum ab alio datum testem uirtutis duceremus, abs te donatũ comitem pecuniæ iudicamus. Dictũ iudices est de decumano frumento: dictum de empto: extremum & reliquum est de æstimato. quod tum magnitudine pecuniæ, tum iniuriæ genere quemuis debet cõmouere, te uero eo magis, ꝙ ad hoc crimen non ingeniosa aliqua defensio, sed improbissima confessio comparatur. nam cum ex S. C. & ex legibus frumẽtum ei in cellam sumere liceret, idq; frumẽtum senatus ita æstimasset, quaternis HS tritici modium, binis ordei: iste numero ad summam tritici adiecto, tritici modios singulos cum aratoribus denarijs ternis æstimauit. non est in hoc crimen Hortensi, ne for=

ad hoc meditere, multos sæpe uiros bonos, & fortes, & innocentes cum aratoribus, & cum ciuitatibus frumentum, in cellam quod sumi oporteret, æstimasse, & pecuniam pro frumento abstulisse. scio, quid soleat fieri: scio, quid liceat. nihil, quod antea fuerat in consuetudine bonorum, nunc in istius facto reprehenditur: hoc reprehendo, q, cum in Sicilia HS II modius esset, ut istius epistola ad te missa declarat, summum HS ternis, id quod & testimonijs omnibus, et tabulis aratorum planum factum antea est; tum iste pro tritici modijs singulis ternos ab aratoribus denarios exegit. hoc crimen est: ut intelligas non ex æstimatione, neq; ex ternis denarijs pendere crimen, sed ex coaductione annonæ, atq; æstimationis. etenim hæc æstimatio nata est iudices initio non ex Prætorum, aut Consulum, sed ex aratorum, atq; ciuitatum commodo: nemo enim fuit initio tam impudẽs, qui, cum frumentum deberetur, pecuniam posceret. certe hoc ab aratore primum est profectum, aut ab ea ciuitate, cui imperabatur. cum aut frumentum uendidisset, aut seruare uellet, aut in eum locum, quò imperabatur, frumẽtum portare nollet: petiuit in beneficij loco, & gratiæ, ut sibi pro frumento, quanti frumentum esset, dare liceret. ex huiuscemodi principio, atq; ex liberalitate, atque accommodatione magistratuum, consuetudo æstimationis introducta est. secuti sunt auariores magistratus: qui tamen in auaritia sua non solum uiam quæstus inuenerunt, uerum etiam exitum, ac rationem defensionis instituerunt. semper ad ultima, ac difficillima loca apportãdum frumentum imperare, ut uecturæ difficultate ad quam uellent æstimationẽ peruenirẽt. in hoc genere fa=

cilior est existimatio, quàm reprehensio: ideo quod eum, qui hoc facit, auarum possumus existimare, crimen in eo constituere non tam facile possumus: quod uidetur concedendum magistratibus nostris esse, ut ijs, quo loco uelint, frumentum accipere liceat. itaq; hoc est, quod multi fortasse fecerunt, & ita multi, ut ij, quos innocentissimos meminimus, aut audiuimus, non fecerint. quæro nunc à te Hortensi, cum utris tandem istius factum collaturus es? cum ijs credo, qui benignitate adducti per beneficium, et gratiam ciuitatibus concesserunt, ut nummos pro frumento darent. ita credo, petijsse ab isto aratores, ut, cum HS ternis tritici modium uendere non possent, pro singulis modijs. ternos denarios dare liceret. an, quoniã hoc non audes dicere, illuc confugies? uecturæ difficultate adductos, ternos denarios dare maluisse. cuius uecturæ? quo ex loco? in quem locum ne portarent? Philomelo ne Ephesum? uideo, quid inter annonam interesse soleat: uideo, quot dierum uia sit: uideo Philomelensibus expedire: quãti Ephesi sit frumentum, tãtum dare potius in Phrygia, quàm Ephesum portare, aut ad emendum frumentum Ephesum pecuniam, & Legatos mittere. in Sicilia uero quid eiusmodi? Enna mediterranea est maxime. coge, ut ad aquam tibi, id quod summi iuris est, frumentum Ennenses metiantur, uel Plutiam, uel Halesam, uel Catinam, loca inter se maxime diuersa: eodem die, quo iusseris, deportabunt. tametsi ne uectura quidem opus est: nam totus quæstus hic iudices æstimationis ex annonæ natus est uarietate: hoc enim magistratus in prouincia assequi potest, ut ibi accipiat, ubi est carissimum. ideo ualet ista ratio æstimationis in Asia: ualet in Hispania: ualet in ijs

prouincijs, in quibus unum pretium frumento esse nō solet. in Sicilia uero quid cuiusquā intererat, quo loco daret? neq; enim portandum erat: & quò quisq; uehere iussus esset, ibi tantidem frumentum emeret, quanti domi uendidisset. quamobrem si quid Hortensi docere uis, aliquid ab isto simile æstimatione, atq; à cæteris esse factū: doceas oportet, aliquo in loco Siciliæ Prætore Verre ternis denarijs tritici modium fuisse. uide, quam tibi defensionem patefecerim, q̄ iniquam in socios, q̄ remotam ab utilitate Reip. q̄ seiunctam à uoluntate, atq; sententia legis. tu, cum tibi ego frumentum in meis agris, atq; in mea ciuitate, deniq; cum in ijs locis, in quibus es, uersaris, rem geris, prouinciam administras, paratus sim dare: angulum mihi aliquem eligas prouinciæ recōditum, ac derelictum? iubeas ibi me metiri, quò portare nō expediat? ubi emere non possum? improbum facinus iudices, non ferendum, nemini lege concessum, sed fortasse adhuc in nullo etiam uindicatum. tamen ego hoc, quod ferri nego posse, Verri iudices cōcedo, & largior. si ullo in loco eius prouinciæ frumentum tanti fuit, quanti iste æstimauit: hoc crimen in istum reum ualere oportere nō arbitror. uerum enimuero, cum esset HS binis, aut etiam ternis quibusuis in locis prouinciæ, duodenos sestertios exegisti. si mihi tecum neque de annona, neque de æstimatione tua potest esse controuersia: quid sedes? quid expectas? quid defendes? utrum tibi pecuniæ conciliatæ uidentur aduersum leges, aduersum Remp. cum maxima sociorū iniuria, an uero id recte, ordine, è Rep. sine cuiusquā iniuria factū esse defendes? cū tibi senatus ex ærario pecuniā prōposisset, & singulos tibi denarios adnumerasset,

quos tu pro singulis modijs aratoribus solueres: quid facere debuisti? si, quod L. Piso ille Frugi, qui legem de pecunijs repetundis primus tulit: cũ emisses, quanti esset; quod superaret pecuniæ, retulisses. si, ut ambitiosi homines, aut benigni: cum pluris senatus æstimasset, q̃ quãti esset annona; ex senatus æstimatione, non ex annonæ ratione soluisses. sin, ut pleriq; faciũt, in quo etiam erat aliquis quæstus, sed is honestus, atq; concessus: frumentum, quoniam uilius erat, ne emisses: sumpsisses id nummorum, quod tibi senatus cellæ nomine cõcesserat. hoc uero quid est? quã habet rationem, non quæro æquitatis, sed ipsius improbitatis, atq; impudẽtiæ? neq; enim est ferè quicquam, quod homines palàm facere audeant in magistratu, quamuis improbi, quin eius facti si non bonam, at aliquam rationem afferre soleant. hoc quid est? uenit Prætor: frumentum, inquit, me abs te emere oportet. optume. modiũ denario. benigne, ac liberaliter: nã ego tribus HS non possum uendere. mihi frumento nõ opus est: nummos uolo. non speraueram, inquit arator, me ad denarios peruenturum: sed, si ita necesse est, quãti frumentum sit, considera. uideo esse binis HS. quid ergo à me tibi nummorũ dari potest, cum senatus tibi quaternos nũmos dederit? quid poscit, attendite. & uos quæso simul iudices æquitatem Prætoris attendite. quaternos HS, quos mihi senatus decreuit, & ex ærario dedit, ego habebo, et in cistã trãsferã ex fisco. quid postea? quid? pro singulis modijs, quos tibi impero, tu mihi octonos HS dato: qua ratione? quid quæris rationem? non tantam rationem res habet, quantam utilitatem, atq; prædam. dic, inquit ille, planius. senatus te uoluit mihi nũmos dare, me tibi frumentũ metiri:

tu eos nũmos, quos mihi senatus dare uoluit, ipse habebis? à me, cui singulos denarios dari oportuit, binos aufers? & huic prædæ, ac direptioni cellæ nomen imponis? hæc deerat iniuria, & hæc calamitas aratoribus te Prætore, qua reliquis fortunis omnibus euerterentur. nàm quid esse reliqui poterat ei, qui per hanc iniuriam non modo frumentum omne amittere, sed etiam omne instrumentum uendere cogeretur? quò enim se uerteret, non habebat. ex quo fructu nummos, quos tibi daret, inueniret? decumarum nomine tantum erat ablatum, quantum uoluntas tulerat Aproniј: pro alteris decumis, emptoq; frumento aut nihil datum, aut tantum datum, quãtum reliqui scriba fecerat, aut ultro etiam, id quod didicistis, ablatũ. cogantur etiam nũmi ab aratore. quomodo? quo iure? quo exemplo? nam cum fructus diripiebãtur aratorum, atq; omni lacerabãtur iniuria: uidebatur id perdere arator, quod aratro ipse quæsisset, in quo elaborasset, quod agri, segetesq; extulissent. quibus iniuriјs grauissimis tamen illud erat miserum solatiũ, ꝙ id perdere uidebatur, quod alio Prætore, eodem ex agro reparare posset. nũmos uero ut daret arator, quos non aratro, ac manu quærit: boues, & aratrũ ipsum, & omne instrumentũ uendat, necesse est. non enim debetis hoc cogitare: habet idem in nũmis: habet idẽ in urbanis prædiјs. nam cum aratori onus aliquod imponitur: nõ hominis, si quæ sunt præterea, facultates, sed arationis ipsius uis, ac ratio consideranda est, quid ea sustinere, quid pati, quid efficere possit, ac debeat. quanquam illi quoq; sunt homines ab isto omni ratione exinaniti, ac perditi: tamen hoc uobis est statuendum, quid aratorem ipsum arationis no=

mine muneris in Remp. fungi, ac sustinere uelitis. imponitis decumas, patiuntur: alteras, temporibus uestris seruiendum putant. dent emptum præterea: dabunt, si uoletis. hæc quàm sint grauia, & quid his rebus detractis possit ad dominos puri, ac reliqui peruenire, credo uos ex uestris rebus rusticis coniectura assequi posse. addite nũc eodem istius edicta, instituta, iniurias: addite Apronij, Veneriorumq; seruorum in agro decumano regna, ac rapinas: quãquam hæc omitto: de cella loquor. placet ne uobis in cellã magistratibus nostris frumentũ Siculos gratis dare? quid hoc indignius? quid iniquius? atqui hoc scitote aratoribus hoc Prætore optandum, ac petendum fuisse. Sositenus est Entellinus, homo cum primis ciuitatis prudens, & domi nobilis: cuius uerba audistis: qui ad hoc iudiciũ Legatus publice cum Arthemone, et Menisco primarijs uiris missus est. is cum in senatu Entellino multa mecum de istius iniurijs ageret, hoc dixit, si hoc de cella, atq; hac æstimatione concederetur, uelle Siculos senatui polliceri frumentum in cellam gratis, ne posthac tantas pecunias magistratibus nostris decerneremus. perspicere uos certo scio, Siculis quantopere hoc expediat, non ad æquitatis conditionem, sed ad minima malorum eligenda. nam qui mille modiũ Verri suæ partis in cellam gratis dedisset, duo millia nummũ, aut summũ tria dedisset: idem nunc pro eodẽ numero frumenti HS. VIII millia dare coactus est. hoc arator assequi per triennium certo fructu suo non potuit: uendiderit instrumẽtum, necesse est. quòd si hoc munus, & uectigal aratio tolerare, hoc est Sicilia ferre, ac pati potest: populo R. ferat potius, quàm nostris magistratibus. magna est pecunia,

magnum præclarumq; uectigal. si modo id salua prouincia, si sine iniuria sociorũ percipere possitis, nihil detraho. magistratibus tantundem detur in cellam, quantum semper datum est. quod præterea Verres imperat: id, si facere nõ possunt, recusent: si possunt, populi R. potius hoc sit uectigal, q̃ præda Prætoris. deinde cur in uno genere solo frumenti ista æstimatio constituitur? si est æqua, & ferenda: populo R. Sicilia decumas det, pro singulis tritici modijs ternos denarios, sibi habeat frumentum. data tibi pecunia est Verres: una, qua frumentum tibi emeres in cellam: altera, qua frumẽtum emeres à ciuitatibus, quod Romã mitteres. tibi datam pecuniam domi retines: & præterea pecuniã permagnam tuo nomine aufers. fac idem in eo frumẽto, quod ad populum R. pertinet: exige eadem æstimatione pecuniã à ciuitatibus, & refer quam accepisti. tum refertius erit ærarium populi R. q̃ unquam fuit. at enim istã rem in publico frumento Sicilia nõ ferret: hanc rem in meo frumento tulit: proinde quasi aut æquior sit ista æstimatio in tuo, q̃ in populi R. cõmodo: aut ea res, quam ego dico, & ea, quã tu fecisti, inter se genere iniuriæ, nõ magnitudine pecuniæ differat. uerũ istam ipsam cellam ferre nullo modo possunt. ut omnia remittãtur, ut omnibus iniurijs, & calamitatibus, quas te Prætore tulerunt, in posterum liberentur; istam se cellam, atq; istam æstimationem negant ullo modo ferre posse. multa Sophocles Agrigentinus apud Cn. Pompeium Cos. nuper homo disertissimus, & omni doctrina, & uirtute ornatissimus pro tota Sicilia de aratorum miserijs grauiter, ac copiose dixisse, ac deplorasse dicitur. ex quibus hoc ijs, qui aderant (nam

magno conuentu acta res est) indignissimum uidebatur: qua in re senatus optime, ac benignissime cum aratoribus egisset, large, liberaliterq; æstimasset, in ea re prædari Prætorem, bonis euerti aratores, & id nō modo fieri, quasi liceat, concessumq; sit. quid ad hæc Hortensius? falsum esse crimen? hoc nūquam dicet. nō magnam hac ratione pecuniam captam? ne id quidem dicet. non iniuriam factam Siculis, atq; aratoribus? qui poterit dicere? quid igitur dicet? fecisse alios? quid est hoc? utrum criminι defensio, an comitatus exilio quæritur? tu in hac Rep. atque in hac hominum libidine, &, ut adhuc habuit se status iudiciorum, etiam licentia; non ex iure, non ex æquitate, non ex lege, non ex eo, quod licuerit; sed ex eo, quod aliquis fecerit, id quod reprehenditur, recte factum esse defendes? fecerunt aliqui alia quàm multa. cur in hoc uno crimine isto genere defensionis uteris? sunt quædam omnino in te singularia, quæ in nullum alium hominem dici, neq; conuenire possint: quædam tibi cum multis cōmunia. ergo ut omittā tuos peculatus, ut ob ius dicundum pecunias acceptas, ut eiusmodi cætera, quæ forsitan alij quoq; etiam fecerint: illud, in quo te grauissime accusaui, ꝙ ob iudicandam rem pecuniam accepisses, eadem ista ratione defendes, fecisse alios? ut ego assentiar orationi, defensionem tamen non probabo: potius enim te damnato, cæteris angustior locus improbitatis defendendæ relinquetur, quàm te absoluto, alij, quod audacissime fecerunt, recte fecisse existimentur. lugent omnes prouinciæ: queruntur omnes liberi populi: regna deniq; iam omnia de nostris cupiditatibus, & iniurijs expostulant: locus intra Oceanum iam nullus est

neque tam longinquus, neq; tam reconditus, quò non per hæc tempora nostrorum hominũ libido, iniquitasq; peruaserit: sustinere iam populus R. omnium nationum nõ uim, non arma, nõ bellum, sed luctum, lacrymas, querimonias nõ potest. in eiusmodi re, ac moribus, si is, qui erit adductus in iudicium, cum manifestis in flagitiis tenebitur, alios eadem fecisse dicet: illi exempla non deerunt, Reip. salus deerit, si improborum exemplis improbi iudicio, ac periculo liberabuntur. placent uobis hominum mores? placet ita geri magistratus, ut geruntur? placet socios sic tractari, quod restat, ut per hæc tempora tractatos uidetis? cur hæc à me opera consumitur? quid sedetis? cur nõ in media oratione mea consurgitis, atq; disceditis? uultis autem istorum audacias, ac libidines aliqua ex parte resecare? desinite dubitare, utrũ sit utilius, propter multos improbos uni parcere, an unius improbi supplicio multorũ improbitatem cohercere. tametsi quæ ista sunt exempla multorum? nam cum in causa tanta, cum in crimine maximo dici à defensore cœptum est, factitatũ esse aliquid: expectant ij, qui audiũt, exempla ex uetere memoria, & monimentis, ac literis, plena dignitatis, plena antiquitatis: hæc plurimũ solent & auctoritatis habere ad probandũ, & iucunditatis ad audiendum. Africanos mihi, & Catones, & Lælios cõmemorabis? et eos fecisse idem dices? quãuis res nõ placeat, tamen cõtra hominũ auctoritatem pugnare nõ potero. an cum eos nõ poteris proferre, hos recentes, Q. Catulum patrem, C. Marium, Q. Scæuolam, M. Scaurum, Q. Metellum? qui omnes prouincias habuerunt, & frumentum cellæ nomine imperauerunt. magna est hominum auctoritas,

& tanta, ut etiam delicti suspicionem tegere possit. non habes ne ex his quidem hominibus, qui nuper fuerũt, ullum auctorem istius æstimationis. quò me igitur, aut ad quæ exempla reuocas? ab illis hominibus, qui tum uersati sunt in Rep. cùm & optimi mores erant, et hominum existimatio grauis habebatur, & iudicia seuera fiebant; ad hãc hominũ licentiã, & libidinem me abducis? & in quos aliquid exẽpli populus R. statui putat oportere, ab ijs tu defensionis exẽpla quæris? nõ fugio ne hos quidem mores, dũmodo ex his ea, quæ probat populus R. exẽpla, nõ ea quæ cõdemnat, sequamur. nõ circunspiciã, nõ quæram foris, cum habeas iudices principes ciuitatis, P. Seruilium, Q. Catulum: qui tãta auctoritate sunt, tãtis rebus gestis, ut in illo antiquorũ, & clarissimorũ hominũ, de quibus antea dixi, numero reponãtur. exempla quærimus, & ea nõ antiqua. modo uterq; horum exercitũ habuit. quære Hortensi, quoniam te recentia exempla delectant, quid fecerint. ita ne uero? Q. Catulus frumẽto est usus, pecuniam non coegit: P. Seruilius quinquẽnium exercitui cũ præesset, & ista ratione innumerabilem pecuniã facere posset, nõ statuit sibi quicquã licere, quod non patrem suũ, non auũ Q. Metellum facere uidisset: C. Verres reperietur, qui, quod expediat, id licere dicat? quod nemo nisi improbus fecerit, id aliorũ exẽplo se fecisse defendat? at in Sicilia factitatũ est. quæ est ista conditio Siciliæ? cur, quæ optimo iure propter uetustatem, fidelitatem, propinquitatem esse debet, huic præcipua lex iniuriæ definitur? sed in ista ipsa Sicilia nõ quærã exemplum foris, hoc ipso ex cõsilio utar exemplis. C. Marcelle te appello, Siciliæ prouinciæ, cum esses pro Cõsule, præ=

fuisti:num quæ in tuo imperio pecuniæ cellæ nomine coactæ sunt? neq; ego hoc in tua laude pono. alia sunt tua facta, atq; consilia summa laude digna, quibus illam tu prouinciã afflictam, & perditam erexisti, atq; recreasti. nam hoc de cella ante Lepidus quidẽ fecerat, cui tu successisti. quæ sunt tibi igitur exẽpla in Sicilia cellæ, si hoc crimen non modo Marcelli facto, sed ne Lepidi quidem potes defendere? an me ad M. Antonij æstimationẽ frumenti, exactionemq; pecuniæ reuocaturus es? ita, inquit: ad M. Antonij: hoc enim mihi significasse, & annuisse uisus est. ex omnibus ne igitur populi R. Prætoribus, Consulibus, imperatoribus M. Antonium delegisti, & eius unum improbissimum factum, quod imitarere? & hic utrũ mihi difficile est dicere, an his existimare? ita se in illo infinito imperio M. Antonium gessisse, ut multo isti perniciosius sit dicere, se in re improbissima uoluisse Antonium imitari, q̃ se possit defendere, nihil in uita se M. Antonio simile fecisse. homines in iudicijs ad crimen defendendum, non quid fecerit quispiam, proferre solent, sed quid probarint: Antoniũ, cum multa contra sociorum salutem, multa contra uoluntatem prouinciarum & faceret, & cogitaret, in medijs eius iniurijs, & cupiditatibus mors oppressit. tu mihi, quasi eius omnia facta, atq; consilia senatus populusq; R. iudices comprobarint, ita Antonij exemplo istius audaciam defendis. at idem fecit Sacerdos. hominem innocentem, & summa prudentia præditum nominas: sed tum idem fecisse erit existimandus, si eodem cõsilio fecerit. nam genus æstimationis ipsum à me nunquam est reprehensum: sed eius æquitas aratorum cõmodo, & uoluntate perpenditur. nõ potest

reprehendi illa æstimatio, quæ aratori non modo incommoda non est, sed etiam grata est. Sacerdos ut in prouinciam uenit, frumentum in cellam imperauit. cum esset ante nouũ tritici mod. HS X V, petiuerunt ab eo ciuitates ut æstimaret. remissior aliquanto eius fuit æstimatio, quàm annona: nám æstimauit denarijs III. uides eandem æstimationem propter temporis dissimilitudinem in illo laudis causam habere, in te criminis? in illo beneficij, in te iniuriæ? eodem tẽpore Antonius III denarijs æstimauit post messem, summa in uilitate, cũ aratores frumentum dare gratis malebant, & aiebat, se tãtidem æstimasse, q̃ti Sacerdotem: neq; mẽtiebatur: sed eadem ista æstimatione alter subleuarat aratores, alter euerterat. quod nisi omnis frumẽti ratio ex temporibus esset, & annona, nõ ex numero, neq; ex summa consideranda: nunq̃ tam grati hi sesquimodij Q. Hortensi fuissent: quos tu cum ad mensuræ tam exiguam rationem populi R. in capita descripsisses, gratissimũ omnibus fecisti: caritas enim annonæ faciebat, ut istuc, quod re paruum uidebatur, tempore magnum uideretur. idem istuc si in uilitate populo R. largiri uoluisses, derisum tuũ beneficium esset, atq; contemptum. noli igitur dicere istum idem fecisse, quod Sacerdotem: quoniam non eo tempore, neq; simili fecit anno. dicito potius, quoniã habes auctorem idoneum; quod Antonius uno aduentu, & uix menstruis cibarijs fecerit, id istum per triennium fecisse: & istius innocentiam M. Antonij facto, atque auctoritate defendito. nam de Sex. quidem Peduceo fortissimo, atq; innocentissimo uiro quid dicitis? de quo quis unquam arator questus est? aut quis non ad hoc tempus innocentissimam omnium, diligentissimamq;

diligentiſſimamq; Praeturam illius hominis exiſtimauit? biennio prouinciam obtinuit, cum alter annus in uilitate, alter in ſumma caritate fuerit: nũ aut in uilitate nũmũ arator quiſquam dedit, aut in caritate de æſtimatione frumenti queſtus eſt? at uberiora cibaria facta ſunt caritate. credo: neq; id eſt nouum, neq; reprehendendum. modo C. Sétium uidimus, hominem uetere illa, ac ſingulari innocentia præditum, propter caritatem frumenti, quæ fuerat in Macedonia, permagnam ex cibarijs pecuniam reportare. quamobrem non ego inuideo tuis cómodis, ſiqua ad te lege uenerunt: iniuriam queror: improbitatem arguo: auaritiam in crimẽ, & in iudicium uoco. q ſi ſuſpiciones inijcere uoletis, ad plures homines, & ad plures prouincias crimen hoc pertinere: nó ego iſtam defenſionem ueſtram pertimeſcam, ſed me omnium prouinciarum defenſorem eſſe profitebor: etenim hoc dico, & magna uoce dico: ubicunq; hoc factum eſt, improbe factum eſt: quicunq; hoc fecit, ſupplicio dignus eſt. ná per deos immortales uidete iudices, et proſpicite animis, quid futurum ſit. multi magnas pecunias ab inuitis ciuitatibus, atq; ab inuitis aratoribus iſta ratione cellæ nomine coegerunt (omnino ego neminem uideo, præter iſtum: ſed do hoc uobis, & cócedo, eſſe multos). in hoc homine rem adductam in iudiciũ uidetis. quid facere poteſtis? utrũ, cum iudices ſitis de pecunia capta, conciliata, tantam pecuniam captam negligere, an, cum lex ſociorum cauſa rogata ſit, ſociorum querimonias nó audire? uerum hoc quoq; uobis remitto: negligite præterita, ſi uultis: ſed, ne reliquas ſpes turbetis, atq; omnes prouincias euertatis, id prouidete; ne auaritiæ, quæ antehac occultis itineribus,

atq; angustijs uti solebat, auctoritate uestra uiam pate= faciatis illustrem, atq; latam. nam si hoc probatis, & si hoc licere, pecunias isto nomine capi, iudicatis: certe hoc, quod adhuc nemo nisi improbissimus fecit, posthac ne= mo nisi stultissimus nõ faciet. improbi sunt, qui pecunias cõtra leges cogunt: stulti, qui, quod licere iudicatum est, prætermittunt. deinde iudices uidete, q̃ infinitam sitis ho minibus licentiam pecuniarum eripiendarum daturi. si, ternos denarios qui coegit, erit absolutus: quaternos, de= nos deniq;, aut uicenos coget alius: quæ erit reprehensio? in quo primum iniuriæ gradu resistere incipiet seueritas iudicis? quotus erit iste denarius, qui non sit ferendus? & in quo primum æstimationis iniquitas, atq; improbitas reprehendatur? non enim à uobis summa, sed genus æsti mationis est comprobatum: neq; hoc potestis iudicare, ter nis denarijs æstimare licere: ubi enim semel ab annonæ ratione, & ab aratorum uoluntate res ad Prætoris libi= dinem translata est, non est iam in lege, atq; in officio, sed in uoluntate hominum, atq; audacia positus modus æsti= mandi. quapropter si uos semel in iudicando finem æqui tatis, & legis transieritis: scitote uos nullum cæteris in æ= stimãdo finem improbitati, & auaritiæ reliquisse. uide= te igitur, q̃ multa simul à uobis postulentur. absoluite eum, qui se fateatur maximas pecunias cum summa so= ciorum iniuria cepisse. non satis. sunt alij quoq; complu res, qui idem fecerint. absoluite etiam illos, si qui sunt: ut uno iudicio quamplurimos improbos liberetis. ne id qui= dem satis est. facite, ut cæteris posthac idem liceat. licebit. at hoc parum est. permittite, ut liceat: quãti quisq; uelit, tanti æstimet. æstimabit. uidetis iam profecto iudices, hac

æstimatione à uobis comprobata, neq; modum posthac auaritiæ cuiusquam, neq; pœnam improbitatis futurã. quas ob res, quid agis Hortẽsi? Consul es designatus: pro uinciã sortitus es: de æstimatione cum dices frumenti, sic te audiemus, quasi id, quod ab isto recte factum esse de= fendes, te facturum profiteare, & quasi, quod isti licitũ esse dices, uehementer cupias tibi licere. atqui si id licebit, nihil est, quod putetis quenquã posthac cõmissurum, ut de pecunijs repetundis condemnari possit: quantam enim quisq; concupierit pecuniam, tantam licebit per cellæ no men æstimationis magnitudine consequatur. at enim est quiddã, quod etiã si palàm in defendendo non dicit Hor tensius, tamen ita dicit, ut uos id suspicari, & cogitare possitis: pertinere hoc ad commodum senatorium, perti= nere ad utilitatem eorum, qui iudicent, qui in prouincijs cum potestate, aut cum legatione se futuros aliquando arbitrẽtur. præclaros uiros existimas iudices nos habere, quos alienis peccatis concessuros putes, quo facilius ipsos peccare liceat. ergo id uolumus populum R. id prouin= cias, id socios, nationesq; exteras existimare, si senatores iu dicent, hoc certe unum genus infinitæ pecuniæ per sum= mam iniuriam cogendæ nullo modo posse reprehendi? quod si ita est: quid possumus contra illum Prætorem di cere, qui quotidie templum tenet, qui Remp. sistere negat posse, ni ad equestrem ordinẽ iudicia referantur? ꝙ si ille hoc unũ agitare cœperit, esse aliquod genus cogẽdæ pecu niæ, senatorũ cõmune, & iã propè cõcessum ordini, quo genere ab socijs maxima pecunia per summã iniuriã au feratur, neq; ullo modo senatorijs iudicijs reprehẽdi pos se, idq;, dũ equester ordo iudicaret, nunq̃ esse cõmissum:

quis obstet,quis erit tam cupidus uestri,tam fautor ordinis,qui de transferendis iudicijs possit recusare?atq; utinam posset aliqua ratione hoc crimē,quamuis falsa,modo humana,atq; usitata defendere. minore periculo uestro,minore periculo prouinciarum omnium iudicaretis.negaret hic æstimatione se usum. uos id credidisse homini,non factum comprobasse uideremini. nullo modo negare potest:urgetur à tota Sicilia:nemo est ex tāto numero aratorum,à quo pecunia cellæ nomine non sit exacta.uellem etiam hoc posset dicere, nihil ad se istam rationem pertinere,per Quæstores rem frumentariam esse administratā.ne id quidem ei licebit dicere:propterea ꝙ ipsius literæ recitātur ad ciuitates de ternis denarijs missæ.quæ est igitur defensio?feci,quod arguis: coegi pecunias maximas cellæ nomine:sed hoc mihi licuit: uobis, si prospicitis,licebit.periculosum prouincijs, genus iniuriæ confirmari iudicio.perniciosum nostro ordini, populum R.existimare,nō posse eos homines, qui ipsi legibus teneātur,leges in iudicando religiose defendere. Atq; isto Prætore iudices non solum æstimandi frumenti modus non fuit,sed ne imperandi quidem:neq; enim id,quod debebatur,sed quātum commodum fuit,imperauit. summam faciam uobis ex publicis literis,& testimonijs ciuitatum frumenti in cellam imperati. reperietis quinquies tanto iudices amplius istum, q̃ quantum ei in cellam sumere licitum sit,ciuitatibus imperasse.quid ad hanc impudentiam addi potest,si & æstimauit tanti,ut homines ferre non posśent,& tanto plus,quàm erat ei concessum legibus,imperauit?quapropter cognita tota re frumentaria iudices,iam facillime perspicere potestis, amissam

esse populo R. Siciliam fructuosissimam, atq; opportunissimam prouinciam, nisi eam uos istius damnatione recuperatis: quid est enim Sicilia, si ei agri cultionem sustuleris, & si aratorum numerum, ac nomē extinxeris? quid enim potest esse in calamitate residui, quod non ad miseros aratores isto Prætore per summam iniuriam, ignominiamq́; peruenerit? quibus, cū decumas dare deberent, uix ipsis decumæ relictæ sunt: cum pecunia deberetur, soluta non est: cum optima æstimatione senatus frumentū eos in cellam dare uoluisset, etiam instrumēta agrorum uendere coacti sunt. dixi iam antea iudices, ut has omnes iniurias tollatis, tamē ipsam rationem arandi spe magis, & iucunditate quadam, q̃ fructu, atq; emolumento teneri: etenim ad incertum casum, & euētum certus quot annis labor, & certus sumptus impenditur. annona porrò pretium, nisi in calamitate fructuum, nō habet. si autem ubertas in percipiendis fructibus fuit, consequitur uilitas in uendendis, ut aut male uendendum intelligas, si processit; aut male perceptos fructus, si recte licet uendere. totæ autem res rusticæ eiusmodi sunt, ut eas non ratio, neq; labor, sed, res incertissimæ, uenti, tēpestatesq́; moderentur. hinc cum unæ decumæ lege, & conditione trahantur, alteræ nouis institutis propter annonæ rationem imperentur, ematur præterea frumētum quotannis publice, postremo etiam in cellam magistratibus, et Legatis imperetur: quid, aut quantum præterea est, quod aut liberum possit habere ille arator, ac dominus in potestate, suorum fructuum, aut in ipsis fructibus solutum? quòd si hæc ferūtur omnia; si uobis potius, ac populo R. quàm sibi, & suis commodis, opera, sumptu, labore deseruiunt:

etiam ne hæc noua debent edicta, et imperia Prætorum, & Apronij dominationem, & Veneriorum seruorum furta, rapinasq; perferre? etiam ne frumentum pro empto gratis dare? etiam ne, in cellam cum cupiant gratis dare ultro, pecuniam grãdem dare? etiam ne hæc tot detrimenta, atque damna cum maximis iniurijs, contumelijsq; perferre? itaq; hæc iudices, quæ pati nullo modo potuerunt, non pertulerunt. arationes tota Sicilia desertas, atque à dominis relictas esse cognoscitis: neque quicquam aliud agitur hoc iudicio, nisi ut antiquissimi socij, fidelissimiq; Siculi, coloni populi R. atque aratores, uestra seueritate, & diligentia, me duce, atque auctore in agros, atque in sedes suas reuertantur.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER VI. ORATIO IX.

V ENIO nūc ad istius, quemadmodum ipse appellat, studiū; ut amici eius, morbum, & insaniam; ut Siculi, latrociniū. ego, quo nomine appellem, nescio. rem uobis proponam: uos eam suo nominis pondere penditote. genus ipsum prius cognoscite iudices: deinde fortasse nō magnopere quæretis, quo nomine appellandum putetis. nego in Sicilia tota, tam locuplete, tā uetere prouincia, tot oppidis, tot familijs, tam copiosis, ullum argenteum uas, ullum Corinthium, aut Deliacum fuisse: nego ullam gemmam, aut margaritam fuisse, aut quicquam ex auro, aut ebore factum, signum ullum æneum, marmoreum, eburneum: nego ullā picturam neque in tabulis, neq; textilem fuisse, quin quæsierit, inspexerit; quod placitum sit, abstulerit. magnum uideor dicere. attendite, etiam quemadmodum dicam: non enim uerbi, neq; criminis causa augendi complector omnia. cum dico nihil istum eiusmodi rerum in tota prouincia reliquisse: latine me scitote, nō accusatorie loqui. etiā planius: nihil in ædibus cuiusquam, ne in oppidis quidem, nihil in locis communibus, ne in fanis quidem, nihil apud Siculum, nihil apud ciuem R. nihil denique istum, quod oculos, animumq; accenderit, neque priuati, neque publici, neque profani, neque sacri tota in Sicilia reliquisse. unde igitur potius incipiam, quàm ab ea ciuitate, quæ tibi una in amore, atque in delicijs

fuit? aut ex quo potius numero, quàm ex ipsis laudatoribus tuis? facilius enim perspicietur, qualis apud eos fueris, qui te oderunt, qui accusant, qui persequuntur; cũ apud tuos Mamertinos inueniare improbissima ratione esse prædatus. C. Heius est Mamertinus (omnes hoc mihi facile concedent, qui Messanam accesserunt) omnibus rebus in illa ciuitate ornatissimus: huius domus est uel optima Messanæ, notissima quidem certe, & nostris hominibus apertissima, maximeq; perhospitalis. ea domus ante aduentum istius sic ornata fuit, ut urbi quoq; esset ornamento: nam ipsa Messana, quæ situ, mœnibus, portuq; ornata sit, ab his rebus, quibus iste delectatur, sanè uacua, atq; nuda est. erat apud Heium sacrarium cum magna dignitate in ædibus à maioribus traditum, perantiquũ: in quo signa pulcherrima quatuor summo artificio, summa nobilitate, quæ non modo istum hominem ingeniosum, atq; intelligentem, uerum etiam quemuis nostrum, quos iste idiotas appellat, delectare possent: unum Cupidinis marmoreum, Praxitelis (nimirum didici etiã, dum in istum inquiro, artificum nomina). idem opinor artifex eiusdem modi Cupidinem fecit illũ, qui est Thespiis: propter quem Thespiæ uisuntur: nam alia uisendi causa nulla est. itaq; ille L. Mummius, cum Thespiis ea, quæ ad ædem Felicitatis sunt, cæteraq; profana ex illo oppido signa tolleret, hunc marmoreum Cupidinem, quòd erat consecratus, non attigit. uerum ut ad illud sacrariũ redeam: signum erat hoc, quod dico, Cupidinis è marmore. ex altera parte Hercules egregie factus ex ære. is dicebatur esse Myronis, ut opinor, & certe. item ante hosce deos erant tabulæ, quæ cuiuis sacrarij religionem

significare possent: erant aenea praeterea duo signa non maxima, uerum eximia uenustate, uirginali habitu, atq; uestitu, quae manibus sublatis sacra quaedam more Atheniensium uirginum reposita in capitibus sustinebāt. Canephorae ipsae uocabātur. sed earum artificem quēnam? recte admones. Polycletum esse dicebant. Messanam ut quisq; nostrū uenerat, haec uisere solebat: omnibus haec ad uisendum patebant quotidie: domus erat nō domino magis ornamento, quàm ciuitati. C. Claudius, cuius Aedilitatem magnificentissimā scimus fuisse, usus est hoc Cupidine tandiu, dum forum dys immortalibus, populoq; R. habuit ornatum: & cum esset hospes Heiorū, Mamertini autem populi patronus, ut illis benignis usus est ad cōmodandum, sic ipse diligens fuit ad reportādum. nuper homines nobiles eiusmodi, iudices: ecquid dico, nuper? immo uero modo, ac planè paulo ante uidimus, qui forum, ac basilicas nō spolys prouinciarū, sed ornamentis amicorum, cōmodis hospitum, nō furtis nocentium ornarent: qui tamen signa, atq; ornamenta sua cuiq; reddebant, non, ablata ex urbibus sociorū quatridui causa per simulationem Aedilitatis, domū deinde, atq; ad suas uillas auferebāt. haec omnia, quae dixi, signa iudices ab Heio de sacrario Verres abstulit: nullum inquā horum reliquit, neq; aliud ullum tamen, praeter unum peruetus ligneum, Bonam fortunam. ut opinor, eam iste domi suae habere noluit. prò deū hominumq; fidem, quid hoc est? quae haec causa? quae haec impudentia est? quae, dico, signa, antequam abs te sublata sunt, nemo Messanā cum imperio uenit, quin uiderit. tot Praetores, tot Consules in Sicilia tum in pace, tum etiam in bello fuerunt: tot ho-

mines cuiusq; modi: non loquor de integris, innocẽtibus, religiosis: tot cupidi, tot improbi, tot audaces: quorum nemo sibi tam uehemens, tam potẽs, tam nobilis uisus est, qui ex illo sacrario quicquam poscere, aut tollere, aut attingere auderet. Verres, quod ubiq; erit pulcherrimum, auferet? nihil habere præterea cuiquam licebit? tot domus locupletissimas domus istius una capiet? icciṙco nemo superiorum attigit, ut iste tolleret? ideo C. Claudius Pulcher retulit, ut C. Verres posset auferre? at nõ requirebat ille Cupido lenonis domum, ac meretriciam disciplinam: facile illo sacrario patrio continebatur: Heio se à maioribus relictum esse sciebat: ad hæreditatem sacrorum nõ quærebat meretricis hæredem. sed quid ego tam uehemẽter inuehor? uerbo iam uno repellar. emi, inquit. ô dij immortales, præclaram defensionem. mercatorem cum imperio, ac securibus in prouinciam misimus, qui omnia signa, tabulas pictas, omne argentũ, aurum, ebur, gemmas coemeret, nihil cuiquã relinqueret: hæc enim mihi ad omnia defensio patefieri uidetur, emisse. primum, si id, quod uis, tibi ego concedã, ut emeris, quoniam in toto hoc genere hac una defensione usurus es: quæro cuiusmodi tu iudicia Romæ putaris esse, si tibi hoc quenquam concessurũ putasti, te in Prætura, ac imperio tot res, tam pretiosas, omnes deniq; res, quæ alicuius pretij fuerint, tota ex prouincia coemisse? uidete maiorum diligentiam, qui nihil dum etiã istiusmodi suspicabãtur, ueruntamen ea, quæ paruis in rebus accidere poterãt, prouidebãt. neminem, qui cum potestate, aut legatione in prouinciã esset profectus, tam amentem fore putarũt, ut emeret argentum; dabatur enim de publico: ut uestem; præbe-

batur enim legibus: mancipium putauerunt: quo & omnes utimur, & non præbetur a populo. sanxerunt, ne quis emeret mancipiũ, nisi in demortui locum. si quis Romæ esset demortuus? immo si quis ibidem: nó enim te instruere domum tuam uoluerunt in prouincia, sed illum usum prouinciæ supplere. quæ fuit causa, cur tam diligenter nos in prouincijs ab emptionibus remouerẽt? hæc iudices, ꝙ putabant ereptionem esse, nó emptionem, cum uenditori suo arbitratu uẽdere non liceret. in prouincijs, intelligebát, si is, qui esset cum imperio, ac potestate, quod apud quenq; esset, emere uellet, idq; ei liceret; fore, uti, quod quisq; uellet, siue esset uenale, siue non esset, quanti uellet, auferret. dicet aliquis: noli isto modo agere cum Verre: noli eius facta ad antiquæ religionis rationem exquirere: concede, ut impune emerit, modo ut bona ratione emerit, nihil ab inuito, nihil per iniuriam. sic agam. si quid uenale habuit Heius, si id, quanti æstimabat, tanti uendidit: desino quærere, cur emeres. quid igitur nobis faciundum est? num argumentis utẽdum in re eiusmodi? quærendum est credo, Heius iste num æs alienum habuerit, num auctionem fecerit: si fecit, num tãta difficultas cum rei nummariæ tenuerit, tanta egestas, tanta uis oppresserit, ut sacrarium suum spoliaret, ut deos patrios uenderet. at hominem uideo auctionem fecisse nullam, uendidisse præter fructus suos nihil unquam: non modo in ære alieno nullo, sed in suis nummis multis esse, ac semper fuisse: si hæc contra, ac dico, essent omnia; tamen illum hæc, quæ tot annos in familia, sacrarioq; maiorum fuissent, uenditurum non fuisse. quid, si magnitudine pecuniæ persuasum est ei? uerisimile non

est, ut ille homo tam locuples, tã honestus religioni suæ, monimentisq; maiorum pecuniã anteponeret. sunt ista: ueruntamen abducuntur homines nõnunquã etiã ab institutis suis magnitudine pecuniæ. uideamus, quãta ista pecunia fuit, quæ potuerit Heium, hominem maxime locupletem, minime auarum, ab humanitate, & pietate, ab religione deducere. ita iussisti, opinor, ipsum in tabulas referre: hæc omnia signa Praxitelis, Myronis, Polycleti HS VI mil. Verri uendita sunt. Recita ex tabulis. iuuat me, hæc præclara nomina artificũ, quæ isti ad cœlum ferunt, Verris æstimatione sic concidisse, Cupidinem Praxitelis HS MDC. profecto hinc natum est: malo emere, quàm rogare. dicet aliquis: quid? tu ista permagno æstimas? ego uero ad meã rationem, usumq; non æstimo. ueruntamen à uobis ita arbitror spectari oportere, quãti hæc eorum iudicio, qui studiosi sunt harũ rerum, æstimentur, quãti uenire soleant, quãti hæc ipsa, si palàm libereq; uenirent, uenire possent, deniq; ipse Verres quãti æstimet: nunquã enim, si denarijs quadringentis Cupidinem illum putasset, commisisset, ut propter eum in sermonem hominum, atque in tãtam uituperationem ueniret. quis uestrum igitur nescit, quãti hæc æstimentur? in auctione signum æneum non magnum HS CXX millibus uenire non uidimus? quid, si uelim nominare homines, qui aut nõ minoris, aut etiã pluris emerent: non ne possum? etenim qui modus est in his rebus cupiditatis, idem est æstimationis: difficile est enim finem facere pretio, nisi libidini feceris. uideo igitur Heium neque uoluntate, neq; difficultate aliqua temporis, neq; magnitudine pecuniæ adductum esse, ut hæc signa uẽderet,

teq; ista simulatione emptionis, ui, metu, imperio, fascibus ab homine eo, quem unà cum cæteris socijs nó solum potestati tuæ, sed etiam fidei populus R. commiserat, eripuisse atq; abstulisse. quid mihi tam optãdum iudices potest esse in hoc crimine, quàm ut hæc eadé dicat ipse Heius? nihil profectò. sed ne difficilia optemus. Heius est Mamertinus. Mamertina ciuitas istum publice communi cõsilio sola laudat: omnibus iste cæteris Siculis odio est: ab his solis amatur. eius autem legationis, quæ ad istum laudandum missa est, princeps est Heius: etenim est primus ciuitatis. ne forte, dum publicis mandatis seruiat, de priuatis iniurijs reticeat. hæc cum scirem, & cogitarem, cõmisi tamen me iudices Heio: produxi eũ prima actione: neq; id tamen ullo periculo feci: quid enim poterat Heius respondere, si esset improbus? si sui dissimilis? signa illa domi suæ esse, non apud Verrem? qui poterat quicquam eiusmodi dicere? ut homo turpissimus esset, impudentissiméq; mentiretur: hoc diceret, illa se habuisse uenalia, eaq; sese, quanti uoluerit, uendidisse. homo domi suæ nobilissimus, qui uos de religione sua, ac dignitate uere existimare maxime uellet, primo dixit se istum publice laudare, ꝙ sibi ita mandatum esset; deinde neq; se habuisse illa uenalia, neq; ulla cõditione, si, utrum uellet, liceret, adduci unquã potuisse, ut uenderet illa, quæ in sacrario fuissent à maioribus suis relicta, & tradita. quid sedes Verres? quid expectas? quid te à Centuripina ciuitate, à Catinensi, ab Halesina, Tyndaritana, Ennensi, Agyrinensi, cæterisq; Siciliæ ciuitatibus circũueniri, atq; opprimi dicis? tua te altera patria, quemadmodum dicere solebas, Messana circunuenit, tua inquam Messana

tuorum adiutrix scelerum, libidinum testis, prædarum, ac furtorum receptrix: adest enim uir amplissimus eius ciuitatis, Legatus huiusce iudicij causa domo missus, princeps laudationis tuæ, qui te publice laudat: id enim mandatum, atq; imperatum est: tametsi rogatus de Cybea, tenetis memoria, quid respõderit: ædificatã publicis operis publice coactis, eiq; ædificandæ publice Mamertinum senatorem præfuisse. idem ad uos priuatim iudices cõfugit: utitur hac lege, qua iudicium est cõmunis, & priuatæ rei sociorum. tametsi lex est de pecunijs repetũdis, ille se negat pecuniam repetere, quam ereptam nõ tantopere desiderat: sacra se maiorum suorum repetere abs te dicit: deos penates à te patrios reposcit. ecqui pudor est? ecquæ religio Verres? ecqui metus? habitasti apud Heium Messanæ: res illũ diuinas apud deos in suo sacrario propè quotidie facere uidisti. nõ mouetur pecunia: deniq; quæ ornamenti causa fuerunt, non requirit: habe Canephoras: deorum simulacra restitue. quæ quia dixit, quia tẽpore dato modeste apud uos socius, amicusq; populi R. questus est; quia religioni suæ non modo in dijs patrijs repetundis, sed etiam in ipso iureiurando, ac testimonio proximus fuit: hominem missum ab isto scitote esse Messanam de Legatis unum, illum ipsum, qui naui istius ædificandæ publice præfuit, qui à senatu peteret, ut Heius ignominia afficeretur. homo amẽtissime quid putasti? te impetraturum? q̃ti is à ciuibus suis fieret, q̃ti auctoritas eius haberetur, ignorabas? uerũ fac te impetrauisse: fac aliquid grauius in Heium statuisse Mamertinos: quantam putas auctoritatem laudationis eorũ futuram, si in eum, quem cõstet uerum pro testimonio dixisse, pœnam

constituerent? tametsi quæ est ista laudatio, cum laudator interrogatus lædat necesse est? quid? isti laudatores tui nō ne testes mei sunt? Heius *est laudator: læsit grauissime. producā cæteros: reticebūnt, quæ poterūt, libenter: dicent, quæ necesse erit, ingratis. negent isti onerariā nauem maximā ædificatam esse* Messanæ*? negēt, si possint. negēt ei naui faciūdæ senatorem* Mamertinū *publice præfuisse? utinā negent. sunt etiā cætera: quæ malo integra reseruare, ut q̄ minimum sit illis tēporis ad meditandū, confirmandumq; periuriū. hæc tibi laudatio procedat in numerū. hi te homines auctoritate sua subleuēt: qui te neq; debēt adiuuare, si possint; neq; possunt, si uelint: quibus tu priuatim iniurias plurimas, cōtumeliasq; imposuisti: quo in oppido multas familias totas in perpetuū infames tuis stupris, flagitijsq; fecisti. at publice commodasti. nō sine magno quidem* Reip. *prouinciæq;* Siciliæ *detrimento. tritici modiū* L X *millia empta populo* R. *dare debebant, & solebant. abs te solo remissum est.* Resp. *detrimentū fecit, ꝙ per te imperij ius una in ciuitate imminutū est:* Siculi, *ꝙ hoc nō de summa frumenti detractum est, sed translatū in* Cēturipinos, & Halesinos *immunes populos; & hoc plus impositum, q̄ ferre possent. nauem imperare ex fœdere debuisti: remisisti in triennium. militē nullum unquā poposcisti per tot annos: fecisti item uti prædones solent: qui cum cōmunes hostes sint omnium, tamen aliquos sibi instituūt amicos, quibus non modo parcant, uerum etiam præda quos augeant, & eos maxime, qui habent oppidum opportuno loco, quò sæpe adeundum sit nauibus, nōnunquam etiam necessario.* Phaselis *illa, quam cepit* P. Seruilius, *nō fuerat urbs*

ante Cilicum, atq; prædonum : Lycij illam Græci homines incolebant. sed ꝙ erat eiusmodi loco, atq; ita proiecta in altum, ut et exeuntes è Cilicia prædones sæpe ad eam necessario deuenirent, &, cum ex hisce se locis reciperēt, eodem deferrentur: asciuerunt illud sibi oppidum piratæ, primo cōmercio, deinde etiam societate. Mamertina ciuitas improba antea nō erat, etiā erat inimica improborum: quæ C. Catonis illius, qui Consul fuit, impedimenta retinuit: at cuius hominis? clarissimi, potentissimiq;. qui tamen, cum Consul fuisset, condemnatus est. ita? C. Cato duorum hominum clarissimorum nepos, L. Pauli, & M.
* Catonis, & P. Africani sororis filius: quo damnato, tum cum seuera iudicia fiebant, HS XVIII millibus lis æstimata est. huic Mamertini irati nō fuerūt, qui maiorem sumptum, quàm quanti Catonis lis æstimata est, in Timarchidis prandium sæpe fecerūt. uerum hæc ciuitas isti prædoni, ac piratæ Siciliensi Phaselis fuit. huc omnia undiq; deportabantur, apud istos relinquebantur: quod celari opus erat, habebant sepositum, ac reconditum: per istos, quæ uolebat, in nauem clam imponenda, occulte exportāda curabat : nauem deniq; maximam, quam onustam furtis in Italiam mitteret, apud istos faciēdam, ædificandamq; curauit. pro hisce rebus uacatio data est ab isto sumptus, laboris, militiæ, rerum deniq; omnium. per triennium soli nō modo in Sicilia, uerum, ut opinio mea fert, his quidem in temporibus in omni orbe terrarum uacui, expertes, soluti, ac liberi fuerunt ab omni sumptu, molestia, munere. hinc illa Verrea nata sunt. hinc in conuiuium Sex. Cominiū protrahi iussit, in quem scyphum de manu iacere conatus est, quem obtorta gula de conuiuio

uiuio in uincula, atque in tenebras abripi iussit. hinc illa crux, in quam ciuem R. iste multis inspectantibus sustulit: quam nõ ausus est usquã defigere, nisi apud eos, quibuscum omnia scelera sua, ac latrocinia communicasset. laudatum etiam uos quenquam uenire audetis? qua auctoritate? utrum, quam apud senatorium ordinem, an quã apud populum R. habere debetis? ecqua ciuitas est, nõ modo in prouincijs nostris, uerum in ultimis nationibus aut tam potẽs, aut tam libera, aut etiam tam immanis, ac barbara; Rex deniq; ecquis est, qui senatorem populi R. tecto, ac domo non inuitet? qui honos non homini solum habetur, sed primũ populo R. cuius beneficio nos in hunc ordinẽ uenimus: deinde ordinis auctoritati: quæ nisi grauis erit apud socios atq; exteras nationes, ubi erit imperij nomen, & dignitas? Mamertini me publice non inuitauerunt. me cum dico, leue est. senatorem populi R. si non inuitauerunt, honorem debitum detraxerunt non homini, sed ordini: nam ipsi Tullio patebat domus locupletissima, & amplissima C. Pompei Basilici: quò, etiam si esset inuitatus à uobis, tamẽ diuertisset: erat etiam Percenniorum, qui nunc item Pompeij sunt, domus honestissima: quã L. frater meus, summa illorum uoluntate diuertit. senator populi R. quod in uobis fuit, in uestro oppido iacuit, & pernoctauit in publico. nulla hoc alia ciuitas unquam cõmisit. amicum enim nostrum in iudiciũ uocabas. tu, quid ego priuatim negotij geram, interpretabere in minuendo honore senatorio? uerum hæc tum queremur, si quid de uobis per eum ordinem agetur, qui ordo à uobis adhuc solis contemptus est. in populi R. quidẽ conspectum quo ore uos commisistis? nec prius illam cru

cem,quæ etiam nunc ciuis R.sanguine redundat,quæ fixa est ad portũ,urbemq; uestrã,reuellistis, neq; in profundum abiecistis,locumq; illum omnem expiastis,q̃ Romam,atq; in horum cõuentum adiretis? in Mamertinorum solo fœderato,atq; pacato monumentum istius crudelitatis constitutum est:uestra ne urbs electa est,ad quã cum adirẽt ex Italia,crucem ciuis R.prius,quàm quenquam amicum uiderent populi R? quam uos Rheginis, quorum ciuitati inuidetis,item incolis uestris,ciuibus R. ostendere soletis,quominus sibi arrogent,minusq; uos despiciant,cum uideant ius ciuitatis illo supplicio esse mactatum. Verum hæc emisse te dicis. quid illa Attalica, tota Sicilia nominata,ab eodẽ Heio peripetasmata emere oblitus es?licuit eodem modo,ut signa:quid.n.actum est?an literis pepercisti?uerum hominem amẽtem hoc fugit.minus clarum putauit fore quod de armario,quàm quod de sacrario esset ablatum.at quomodo abstulit? nõ possum dicere planius,quàm ipse apud uos dixit Heius. cum quæsissem, nunquid aliud de bonis eius peruenisset ad Verrem:respondit,istum ad se misisse,ut sibi mitteret Agrigentum peripetasmata.quæsiui,an misisset: respondit id,quod necesse erat, scilicet dicto audientem fuisse Prætori,misisse.rogaui,peruenissent ne Agrigentum:dixit,peruenisse.quæsiui,an domum reuertissent? negauit adhuc reuertisse.risus populi,atq; admurmuratio omniũ facta est.hic tibi in mentẽ nõ uenit,iubere, ut hæc quoq; referret HS D se tibi uendidisse:metuisti ne æs alienum tibi cresceret,si HS VI millibus D tibi constarent ea, quæ tu facile posses uendere HS CC millibus.fuit tanti,mihi crede:haberes,quod defenderes: nemo quæreret,

quanti illa res esset: si modo te posses docere emisse, facile cui uelles tuam causam, & factum probares. nunc de peripetasmatis quemadmodum te expedias, non habes. quid? à Philarcho Cẽturipino, homine locuplete, ac nobili, phaleras pulcherrime factas, quæ Regis Hieronis fuisse dicuntur, utrũ tandem abstulisti, an emisti? in Sicilia quidem cum essem, sic à Centuripinis, sic à cæteris audiebam: non enim parum res erat clara. tam te has phaleras à Philarcho Centuripino abstulisse dicebant, quàm alias item nobiles ab Aristo Panormitano, quàm tertias à Cratippo Tyndaritano. etenim si Philarchus uendidisset, non ei, postea quàm reus factus es, redditurũ te promisisses. quod quia uidisti plures scire: cogitasti, si ei reddidisses, te minus habiturum, rem nihilo minus testatam futuram: nõ reddidisti. dixit Philarchus pro testimonio, se, quòd nosset tuum istum morbum, ut amici tui appellant, cupisse te celare de phaleris: cum abs te appellatus esset, negasse habere sese: apud alium quoque eas habuisse depositas, ne quà inuenirẽtur: tuam tantam fuisse sagacitatem, ut eas per illum ipsum inspiceres, ubi erant depositæ: tum se deprehensum negare non potuisse: ita ab se inuito ablatas phaleras gratis. iam, ut hæc omnia reperire, ac perscrutari solitus sit iudices, est operæpretium cognoscere. Cybiratæ sunt fratres quidam Tlepolemus, & Hiero: quorum alterum fingere opinor è cera solitum esse, alterum esse pictorem. hosce, opinor, Cybiræ, cum in suspicionẽ uenissent suis ciuibus, fanum expilasse Apollinis, ueritos pœnam iudicij, ac legis, domo profugisse. ꝙ Verrem artificij sui cupidum cognouerãt, tum, cum iste, id quod ex testibus didicistis, Cybiram cũ

inanibus syngraphis uenerat: domo profugiẽtes ad eum se exules, cum iste esset in Asia, contulerunt. habuit secũ eos ab illo tempore: & in Legationis prædis, atq; furtis multum illorum opera, cõsilioq; usus est. hi sunt illi, quibus in tabulis retulit sese Q. Tadius dedisse iussu istius Græcis pictoribus. eos iam bene cognitos, & re probatos secum in Siciliam duxit. quò posteaquam uenerunt, mirandum in modum canes uenaticos diceres: ita odorabãtur omnia, & peruestigabant, ut, ubi quicquid esset, aliqua ratione inuenirent. aliud minitando, aliud pollicendo, aliud per seruos, aliud per liberos, per amicũ aliud, aliud per inimicum inueniebãt. quicquid illis placuerat, perdendum erat. nihil aliud optabant, quorum poscebatur argentum, nisi ut Hieroni & Tlepolemo displiceret. uere mehercules hoc iudices dicam. memini Pamphilum Lilybætanum hospitem meum, & amicum, nobilem hominem, mihi narrare: cũ iste ab sese Hydriam Boeti manu factam, præclaro opere, et grandi pondere, per potestatem abstulisset, se sanè tristem, & conturbatum domum reuertisse, ꝙ uas eiusmodi, quod sibi à patre, & à maioribus esset relictũ, quo solitus esset uti ad festos dies, ad hospitum aduẽtum, à se esset ablatum. cum sederem, inquit, domi tristis: accurrit Venerius: iubet me scyphos sigillatos ad Prætorem statim afferre. permotus sum, inquit: binos habebã: iubeo promi utrosq;, ne quid plus mali nasceretur, & mecum ad Prætoris domum ferri. eò cum uenio: Prætor quiescebat: fratres illi Cybiratæ inambulabant. qui simul ut me uiderunt, ubi sunt Pamphile, inquiunt, scyphi? ostendo tristis. laudant. incipio queri, me nihil habiturum, quod alicuius esset pretij, si etiã scyphi

essent ablati. tum illi, ubi me conturbatum uident: quid uis nobis dare, isti ne auferãtur abs te? ne multa, HS CC me, inquit, poposcerunt: dixi me C daturũ. uocat interea Prætor: scyphos poscit. tum illos cœpisse Prætori dicere, putasse se, id quod audissent, alicuius pretij scyphos esse Pamphili: luteum negotium esse, non dignũ, quod in suo argento Verres haberet. ait ille idem sibi uideri. ita Pamphilus scyphos optimos aufert. & mehercules ego antea, tametsi hoc nescio quid nugatoriũ sciebam esse, ista intelligere, tamen mirari solebam, istum in his ipsis rebus aliquem sensum habere, quem scirẽ nulla in re quicquam simile hominis habere. tum primum intellexi ad eam rẽ istos fratres Cybiratas fuisse, ut iste in furando manibus suis, oculis illorũ uteretur. at ita studiosus est huius præclaræ existimationis, ut putetur in hisce rebus intelligẽs esse: ut nuper (uidete hominis amentiam) posteaquam est comperẽdinatus, cum iam pro damnato, mortuoq; esset, ludis Circensibus mane apud L. Sisennam uirum primarium, cum essent triclinia strata, argentumq; expositum in ædibus, cum pro dignitate L. Sisennæ domus esset plena hominum honestorum, accesserit ad argentum, contemplari unumquodq; otiose, & considerare cœperit. mirari stultitiam alij, qui in ipso iudicio eius ipsius cupiditatis, cuius insimularetur, suspicionem augeret: alij amentiam, cui comperẽdinato, cum tam multi testes dixissent, quicquam illorum ueniret in mentem. pueri autem Sisennæ, credo qui audiuissent quæ in istum testimonia essent dicta, oculos de isto nusquam deijcere, neq; ab argento digitũ discedere. est boni iudicis, paruis ex rebus cõiecturã facere uniuscuiusq; & cupiditatis, & incontinentiæ.

qui reus lege, & reus comperendinatus, re, & opinione hominum penè damnatus, temperare non potuerit maximo conuentu, quin L. Sisennæ argentum tractaret, et consideraret; hunc in prouincia Prætorem quisquam putabit à Siculorum argento cupiditatem, aut manus abstinere potuisse? Verum uti Lilybæum, unde digressa est, oratio reuertatur: Diocles est Pamphili gener illius, à quo Hydria ablata est, Popillius cognomine. ab hoc abaci uasa omnia, ut exposita fuerant, abstulit: dicat se emisse: etenim hic propter magnitudinem furti sunt, ut opinor, literæ factæ. iussit Timarchidem æstimare argẽtum, quo modo? quo, qui unquã tenuissime in donatione histrionum æstimauit. tametsi iandudum erro, qui tam multa de tuis emptionibus uerba faciam, & quæram, utrum emeris, & quomodo, & quanti emeris, quod uerbo transigere possum. ede mihi scriptum: quid argenti in prouincia Sicilia pararis, unde quidq;, aut quãti emeris. quid fit? quanquam non debebam ego abs te has literas poscere: me enim tabulas tuas habere, & proferre oportebat. uerum negas te horum annorum aliquot cõfecisse. cõpone hoc, quod postulo, de argento: de reliquo uidero. nec scriptum habeo: nec possum edere. quid futurum igitur est? quid existimas hosce iudices facere posse? domus plena signorũ pulcherrimorũ iam etiam ante Præturam, multa ad uillas tuas posita, apud amicos multa deposita, multa aliis data, atq; donata: tabulæ nullum indicant emptum: omne argentum ablatum ex Sicilia est: nihil cuiquam, quod suum dici uellet, relictum. fingitur improba defensio, Prætorem omne id argentum coemisse: tamen id ipsum tabulis demonstrari nõ potest: si quas

tabulas profers,in his,quid habeas,quomodo habeas,scri ptũ non est.horũ autem temporũ cũ te plurimas res emis se dicas,tabulas omnino nullas proferas·nõ ne te & pro latis,et nõ prolatis tabulis condẽnari necesse est? tu à M. Celio,equite R.lectissimo adolescente, quæ uoluisti uasa argentea Lilybæi abstulisti:tu P.Cacurij , promptissimi hominis,& experientis,& in primis gratiosi,supellectilẽ omnẽ auferre non dubitasti:tu maximã,et pulcherrimã, mensam citreã à Q. Lutadio Diodoro,qui Q. Catuli beneficio à L.Sylla ciuis R.factus est,omnibus scientibus Lilybæi abstulisti.nõ tibi obijcio , quòd hominẽ dignissi= mũ tuis moribus, Apolloniũ Niconis filiũ Drepanitanũ, qui nũc A.Clodius uocatur,omni argento optime facto spoliasti,ac depeculatus es.taceo:non.n.putat ille sibi in= iuriã factã,propterea ꝙ homini iam perdito, et collũ in laqueũ inserenti subuenisti,quũ pupillis Drepanitanis bo na patria erepta cũ illo partitus es.gaudeo etiam,si quid ab illo abstulisti,& abs te nihil rectius factũ esse dico.à Lisone uero Lilybætano,primo homine,apud quẽ diuer= satus es,Apollinis signũ ablatũ certe eẽ nõ oportuit.at di ces te emisse.scio: HS M. ita opinor.scio inquã. proferã literas:& tamen id factũ non oportuit. à pupillo Heio, cui Marcellus tutor est,à quo pecuniam grãdem eripue ras, scaphia cum emblematis Lilybæi utrum empta esse dicis,an confiteris erepta?sed quid ego istius in eiusmodi rebus mediocres iniurias colligo, quæ tantũmodo in fur tis istius,& damnis eorum,à quibus auferebat, uersata esse uideantur?accipite,si uultis,iudices rem eiusmodi,ut amentiã singularem,ut furorẽ iam,nõ cupiditatem eius perspicere possitis. Melitẽsis Diodorus est:qui apud uos

antea testimonium dixit. is Lilybæi multos iam annos habitat, homo & domo nobilis, & apud eos, quò se cótulit, propter uirtutem splendidus, & gratiosus. de hoc Verri dicitur, habere eũ perbona toreumata, in his pocula duo quædã, quæ Heraclia nominãtur, Mentoris manu summo artificio facta. quod ubi iste audiuit, sic cupiditate inflãmatus est non solum inspiciundi, uerũ etiam auferendi, ut Diodorũ ad se uocaret, ac posceret. ille, qui illa non inuitus haberet, respondit se Lilybæi non habere, Melitæ apud quendam propinquũ suum reliquisse. tum iste continuo mittit homines certos Melitam: scribit ad quosdam Melitenses, ut ea uasa perquirãt: rogat Diodorum, ut ad illum suum propinquum det literas. nihil ei longius uidebatur, quàm dum illud uideret argentũ. Diodorus, homo frugi, ac diligens, qui sua seruare uellet, propinquo suo scribit, ut ijs, qui à Verre uenissent, responderet, illud argentũ se paucis illis diebus misisse Lilybæum. ipse interea recedit. abesse ab domo paulisper maluit, quàm præsens illud optime factũ argẽtum amittere. quod ubi audiuit iste, usq; eo est cómotus, ut sine ulla dubitatione insanire omnibus, ac furere uideretur: quia non potuerat argẽtum eripere, ipse à Diodoro erepta sibi uasa optime facta dicebat, minitari absenti Diodoro, uociferare palàm, lacrymas interdum uix tenere. Eriphylam accepimus in fabulis ea cupiditate, ut, cum uidisset monile, ut opinor, ex auro, & gemmis, pulchritudine eius incensa salutem uiri proderet. similis istius cupiditas, hoc etiã acrior, atque insanior, quòd illa cupiebat id, quod uiderat, huius libidines non solum oculis, sed etiam auribus excitabantur. conquiri Diodorum tota prouincia

iubet. ille ex Sicilia castra iam mouerat, & uasa collegerat. homo, ut aliquo modo illum in prouinciam reuocaret, hanc excogitauit rationem: si hæc ratio, potius, quã amentia nominanda est. apponit de suis canibus quendã, qui dicat se Diodorum Melitensem rei capitalis reũ uelle facere. primo mirum omnibus uideri, Diodorũ reum, hominem quietissimum, ab omni non modo facinore, uerum etiam minimi errati suspicione remotissimũ: deinde esse perspicuum, fieri omnia illa propter argentum. iste non dubitat iubere, nomen deferri. & tum primum opinor istum absentis nomen recepisse. reclamat Sicilia tota, propter cælati argenti cupiditatem reos fieri rerum capitalium; neq; solum præsentes reos fieri, sed etiam absentes. Diodorus Romæ sordidatus circum patronos, atq; hospites cursare, rem omnibus narrare. literæ mittuntur isti à patre uehementes, ab amicis item, uideret quid ageret de Diodoro quò progrederetur, rem claram esse, & inuidiosam, insanire hominem, peritur ũ hoc uno crimine, nisi cauisset. iste etiam tum patrem si non in parentis, at in hominum numero putabat: ad iudiciũ nondum se satis instruxerat: primus annus erat prouinciæ, non, ut in Sthenio, iam refertus pecunia. itaq; furor eius paululum nõ pudore, sed metu, ac timore repressus est. cõdemnare Diodorũ non audet, absentem de reis eximit. Diodorus interea Prætore isto propè trienniũ prouincia, domoq; caruit. cæteri nõ solum Siculi, sed etiam ciues R. hoc statuerant: quoniam iste tantum cupiditate progrederetur, nihil esse, quod quisquam putaret se, quod isti paulo magis placeret, conseruare, aut domi retinere posse. postea uero quàm intellexerunt, isti uirum fortem,

quem summe prouincia expectabat, Q. Arrium nõ succedere: statuerunt se nihil tam clausum, neq; tam reconditum posse habere, quod non istius cupiditati apertissimum, promptissimumq; esset. tum iste ab equite R. splendido, & gratioso Cn. Calidio, cuius filium sciebat senatorem populi R. & iudicem esse, equuleos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerant, aufert. imprudens huc incidi iudices: emit enim, non abstulit. nollem dixisse. iactabit se, & in his equitabit equuleis. emi: pecuniam solui. credo, etiam tabulæ proferentur. est tanti. cedo tabulas. dilue sanè crimen hoc Calidianũ, dum ego tabulas aspicere possim. uerũtamen quid erat, quod Calidius Romæ quereretur, se, cum tot annos in Sicilia negotiaretur, abs te solo ita esse contemptum, ita despectum, ut etiam cum cæteris Siculis dispoliaretur; si emeras? quid erat, quod confirmabat, se abs te argentum esse repetiturum, si tibi sua uoluntate uẽdiderat? tu porrò posses facere, ut Cn. Calidio non redderes? præsertim cum is L. Sisenna defensore tuo tam familiariter uteretur, cum & cæteris familiaribus Sisennæ reddidisses. deniq; non opinor negaturum esse te, homini honesto, sed nõ gratiosiori quàm Cn. Calidius est, L. Cordio argentum per Potamonem amicum tuum reddidisse. qui quidem cæterorũ causam apud te difficiliorem fecit. nam cum te cõpluribus confirmasses redditurum: posteaq̃ Cordius pro testimonio dixit te sibi reddidisse, finem reddendi fecisti, quòd intellexisti te, præda de manibus amissa, testimonium tamen effugere non posse. Cn. Calidio equiti R. per omnes Prætores licuit argentum habere bene factum: licuit posse domesticis copijs, cum magistratum, aut aliquem superiorem inui=

tasset, ornare, & apparare conuiuium. multi domi Cn. Calidij cum imperio, ac potestate fuerunt: nemo inuentus est tam amens, qui illud argentum tam præclarum, ac tam nobile eriperet: nemo tam audax, qui posceret: nemo tam impudens, qui postularet, ut uenderet: superbum est enim iudices, & nō ferendum, dicere Prætorem in prouincia homini honesto, locupleti, splendido, uende mihi uasa cælata: hoc est enim dicere, non es dignus tu, qui habeas, quæ tam bene facta sint: meæ dignitatis ista sunt. tu dignior Verres, q̃ Calidius? qui, ut non cōferam uitam, atq; existimationem tuam cum illius (neq; enim est conferenda) hoc ipsum cōferam, quo tu te superiorem fingis: quòd HS LXXX millia diuisoribus, ut Prætor renuntiarere, dedisti: trecenta accusatori, ne tibi odiosus esset. ea re cōtemnis equestrem ordinem, ac despicis? ea re indignū tibi uisum est, quicquam, quod tibi placeret, Calidium potius habere, q̃ te? iactat se iandudum de Calidio: narrat omnibus, se emisse. num etiam de L. Papirio, uiro primario, locuplete, honestoq; equite R. thuribulum emisti? qui pro testimonio dixit, te, cum inspiciendum poposcisses, auulso emblemate remisisse: ut intelligatis, in homine intelligentiam esse, non auaritiam; artificij cupidum, non argenti fuisse. nec solum in Papirio fuit hac abstinentia: tenuit hoc institutum in thuribulis omnibus, quæcunq; in Sicilia fuerunt. incredibile est autem, quàm multa, & quàm præclara fuerint. credo tum, cum Sicilia florebat opibus, & copijs, magna artificia fuisse in ea insula: nā domus erat ante istum Prætorem nulla paulo locupletior, qua in domo hæc nō essent, etiā si præterea nihil esset argenti: patella grandis, cum

sigillis ac simulacris deorum, patera, qua mulieres ad res diuinas uterentur: thuribulum. hæc autem omnia antiquo opere, & summo artificio facta: ut hoc liceret suspicari, fuisse aliquando apud Siculos peræqua proportione cætera: sed quibus multa fortuna ademisset, tamē apud eos remansisse ea, quæ religio retinuisset. dixi iudices, multa fuisse ferè apud Siculos omnes: ego idem confirmo, nūc ne unum quidem esse. quid hoc est? quod monstrum? quod prodigiū in prouinciam misimus? non ne uobis id egisse uidetur, ut nō unius libidinē, non suos oculos, sed omniū auarissimorum insanias, cum Romā reuertisset, expleret? qui simul atq; in oppidum quoppiam uenerat: immittebātur illi cōtinuo Cybiratici canes, qui inuestigabāt, et perscrutabātur omnia. si quod erat grāde uas, & maius opus inuentum, læti auferebāt. si minus eiusmodi quippiā uenari poterāt, illa quidē certe pro lepusculis capiebātur, patellæ, pateræ, thuribula. hic quos putatis fletus mulierū, quas lamentationes fieri solitas esse in hisce rebus? quæ forsitan uobis paruæ esse uideātur: sed magnū & acerbum dolorem cōmouent, mulierculis præsertim, cum eripiūtur è manibus ea, quibus ad res diuinas uti cōsueuerunt, quæ à suis acceperūt, quæ in familia semper fuerūt. Hic nolite expectare, dum ego hoc crimen agam hostiatim: ab Aeschilo Tindaritano istum paterā abstulisse, à Thrasone itē Tindaritano patellam, à Nymphodoro Agrigentino thuribulum. cū testes ex Sicilia dabo: quem uolet, eligat, quem ego interrogem de patellis, pateris, thuribulis: non modo oppidum nullum, sed ne domus quidem ulla paulo locupletior expers huius iniuriæ reperietur. qui cum in cōuiuium uenisset, si

quicquam cælati aſpexerat, manum abſtinere iudices nõ poterat. Cn. Pompeius eſt Philo: qui fuit Tindaritanus: is cœnã iſti dabat apud uillã in Tindaritano. fecit, quod Siculi non audebãt. ille, ciuis R. ꝗ erat, impunius id ſe facturum putauit. appoſuit patellam, in qua ſigilla erant egregia. iſte cõtinuo ut uidit, non dubitauit illud inſigne penatium, hoſpitaliumq; deorum ex hoſpitali mẽſa tollere. ſed tamen, quod antea de iſtius abſtinẽtia dixeram, ſigillis auulſis reliquũ argentum ſine ulla auaritia reddidit. quid? Eupolemo Calactino, homini nobili, Lucullorum hoſpiti, ac perfamiliari, qui nunc apud exercitum cum L. Lucullo eſt, non idem fecit? cœnabat apud eum. argentum illi cæterum purum appoſuerat, ne purus ipſe relinqueretur, duo pocula non magna, ueruntamen cum emblematis. hic quaſi feſtiuũ acroama ne ſine corollario de cõuiuio diſcederet, ibidem cõuiuis inſpectantibus emblemata auellenda curauit. neq; ego nunc iſtius facta omnia enumerare conor: neq; opus eſt: nec fieri ullo modo poteſt. tantũmodo uniuſcuiuſq; de uaria improbitate generis indicia apud uos, & exẽpla profero: neq; enim ita ſe geſſit in his rebus, tanquã rationem aliquando eſſet redditurus: ſed prorſus ita, quaſi aut reus nunquã eſſet futurus, aut, quo plura abſtuliſſet, eo minore periculo in iudicium eſſet uenturus, qui hæc, quæ dico, iam nõ occulte, nõ per amicos, atq; interpretes, ſed palàm de loco ſuperiore ageret pro imperio, & poteſtate. Catinam cum ueniſſet, oppidum locuples, honeſtum, copioſum: Dionyſiarchum ad ſe Pardiorum, hoc eſt ſummum magiſtratum uocari iubet. ei palàm imperat, ut omne argentum, quod apud quenque eſſet Catinæ, cõquirendum curaret,

& ad se transferendum. Philarchum Centuripinum, primarium hominem genere, uirtute, pecunia, nō hoc idem iuratum dicere audistis? sibi istum negotium dedisse, atq; imperauisse, ut Centuripis, in ciuitate totius Siciliæ multo maxima, & locupletissima, omne argentum cōquireret, & ad se cōportari iuberet. Agyrio similiter istius imperio uasa Corinthia per Apollodorum, quem testem audistis, Syracusas deportata sunt. illa uero optima, ꝙ cum Haluntium uenisset Prætor laboriosus, & diligens, ipse in oppidum accedere noluit, ꝙ erat difficili ascensu, atq; arduo: Artagathum Haluntinum, hominem non solum domi suæ, sed tota Sicilia in primis nobilem, uocari iussit. ei negotium dedit, ut quicquid Halunti esset argenti cælati, aut si quid etiam Corinthiorum, ut omne statim ad mare ex oppido deportaretur. ascendit in oppidum Artagathus, homo nobilis: qui à suis & amari, & diligi uellet, ferebat grauiter, illam sibi ab isto prouinciam datam: nec, quid faceret, habebat: pronuntiat, quid sibi imperatum esset: iubet omnes proferre, quæ haberent. metus erat summus: ipse enim tyrannus non discedebat longius: Artagathum, & argentū in lectica cubans ad mare infra oppidū expectabat. quem cōcursum factum in oppido putatis? quē clamorem? quē porrò fletū mulierum? qui uiderent: equū Troianū introductū, urbem captā esse dicerēt. efferri sine thecis uasa, extorqueri alia de manibus mulierū, effringi multorū fores, reuelli claustra: quid enim putatis? scuta siquādo conquiruntur à priuatis in bello, ac tumultu, tamen homines inuiti dant, etsi ad salutem cōmunem dari sentiūt, ne quem putetis sine maximo dolore argentum cælatum domo, quod al-

ter eriperet, protulisse. omnia deferuntur. Cybiratæ fratres uocãtur, pauca improbãt. quæ probarãt, ijs crustæ, aut emblemata detrahuntur. sic Haluntini excussis delicijs, cũ argẽto puro domũ reuerterũt. quod unquã iudices huiuscemodi euerriculũ ulla in prouincia fuit? auertere aliquid de publico quãobscurissime per magistratũ solebant. etiã aliquid de priuato nõnunq̃ occulte auferebant. & illi tamen condẽnabãtur. &, si quæritis, ut egomet mihi detrahã: illos ego accusatores puto fuisse, qui huiusmodi hominũ furta odore, aut aliquod leuiter presso uestigio persequebãtur. nã nos quidẽ quid facimus in Verre, quẽ in luto uolutatũ totius corporis uestigijs inuenimus? permagnũ est in eum dicere aliquid, qui præteriẽs, lectica paulisper deposita, nõ per præstigia, sed palàm per potestatem, uno imperio, hostiatim, totum oppidum cõpilarit? attamen ut possit se dicere emisse, Artagatho imperat, ut aliquid illis, quorũ argentum fuerat, nummorum dicis causa daret. inuenit Artagathus paucos, qui uellent accipere: his dedit. eos nũmos tamen iste Artagatho non reddidit. uoluit Romæ petere Artagathus: Cn. Lentulus Marcellinus dissuasit, sicut ipsum dicere audistis. atque hac tota de re audistis Artagathi, & Lentuli testimonium. & ne forte hominem existimetis hanc tantam uim emblematum sine causa coaceruare uoluisse, uidete quanti uos, quanti existimationem populi R. quanti leges, & iudicia, quanti testes Siculos, negotiatoresq; fecerit. posteaquam tantam multitudinem collegerat emblematum, ut ne unũ quidem cuiquam reliquisset: instituit officinam Syracusis. in regiam maximam palàm artifices omnes, cælatores, ac uascularios

conuocari iubet,& ipse suos complures habebat. eò conducit magnam hominum multitudinem. mẽses octo continuos opus his non defuit, cum uas nullum fieret nisi aureum. tum illa, ex patellis, & thuribulis quæ uellerat, ita scite in aureis poculis illigabat, ita apte in scyphis aureis includebat, ut ea ad illam rem nata esse diceres. ipse tamen Prætor, qui sua uigilantia pacẽ in Sicilia dicit fuisse, in hac officina maiorem partem diei cum tunica pulla sedere solebat, & pallio. hæc ego iudices non auderem proferre, ni uererer ne forte plura de isto ab alijs in sermone, quàm à me in indicio audisse uos diceretis: quis enim est, qui de hac officina, qui de uasis aureis, qui de istius pallio, tunica pulla nõ audierit? quem uoles de cõuentu Syracusanorũ uirum bonum nominato. producã. nemo erit, quin hoc se aut uidisse, aut audisse dicat. ò tempora: ò mores. nihil nimiũ uetus proferã. sunt uestrum iudices quã multi, qui L. Pisonem cognouerũt, huius L. Pisonis, qui Prætor fuit, patrem. is cũ esset in Hispania Prætor, qua in prouincia occisus est: nescio quo pacto dum armis exercetur, annulus aureus, quem habebat, fractus est, & cõminutus. cum uellet sibi annulum facere, aurificem iussit uocari in foro, ad sellam, Cordubæ: & ei palàm appendit aurũ. hominem in foro sellam iubet ponere, et facere annulum omnibus præsentibus. nimium fortasse dicet aliquis hũc diligentem. hactenus reprehẽdat, si quis uolet: nihil amplius. uerũ fuit ei cõcedẽdum: filius enim L. Pisonis erat eius, qui primus de pecunijs repetundis legem tulit. ridiculum est nũc de Verre me dicere, cũ de Pisone Frugi dixerim. ueruntamen, quantũ intersit, uidete. iste cum aliquot abacorum faceret uasa aurea, non

laborauit,

laborauit, quin nō modo in Sicilia, uerum etiam Romæ in iudicio audiret. ille in auri semuncia totam Hispaniā scire uoluit, unde Prætori annulus fieret. nimirū ut hic nomen suum comprobauit, sic ille cognomē. nullo modo possum omnia istius facta aut memoria consequi, aut oratione complecti. genera ipsa cupio breuiter attingere. ut hic modo me commonuit Pisonis annulus, quod totum effluxerat. Quàm multis istum putatis hominibus honestis de digitis annulos aureos abstulisse? nunquā dubitauit, quotiescūq; alicuius aut gemma, aut annulo delectatus est. incredibilem rem dicam, sed tam claram, ut ipsum negaturum nō arbitrer. cum Valentio eius interpreti epistola Agrigenti allata esset, casu signum iste animaduertit in cretula: placuit ei: exquisiuit, unde esset epistola: respondit, Agrigēto. iste literas, ad quos solebat, misit, ut is annulus ad se primo quoq; tempore afferretur. ita literis istius patrifamilias L. Titio cuidam ciui R. annulus de digito detractus est. illa uero eius cupiditas incredibilis est: nam ut in singula conclauia, quæ iste non modo Romæ, sed omnibus in uillis habet, tricenos lectos optime stratos cum cæteris ornamentis conuiuij quæreret, nimium multa comparare uideretur. nulla domus in Sicilia locuples fuit, ubi iste non textrinam instituerit. mulier est Segestana perdiues, & nobilis, Lamia nomine. per triēnium isti plena domo telarum stragulam uestem confecit, nihil non conchylio tinctum. Attalus homo pecuniosus nec uulgo Lilybæi, Chritolaus Ennæ, Syracusis Aeschrio, Cleomenes, Theomnastus, Pelori Archonides, Megistus. uox me citius defecerit, q̄ nomina. ipse dabat purpurām tantum: amici operas; credo: iam enim

non libet omnia criminari: quasi hoc mihi nō satis sit ad crimē,habuisse tam multum,quod daret: uoluisse deportare tam multa:hoc deniq; quod concepit,amicorū operis esse in huiuscemodi rebus usum.iam uero lectos æratos,& candelabra ænea num cui præter istum Syracusis per triēnium facta esse existimatis?emebat,credo.sed tantum uos certiores iudices facio,quid iste in prouincia Prætor egerit,ne cui forte nimium negligens fuisse uideatur,neq; se satis,cum potestatem habuerit, instruxisse & ornasse. Venio nunc non ad furtum,non ad auaritiam,non ad cupiditatem , sed ad eiusmodi facinus,in quo omnia nefaria contineri mihi,atq; inesse uideantur: in quo dij immortales uiolati,existimatio, atq; auctoritas nominis populi R.imminuta , hospitiū spoliatum ac proditum,abalienati scelere istius à nobis omnes Reges amicissimi,nationesq́;, quæ in eorum regno , ac ditione sunt:nā reges Syriæ regis Antiochi filios pueros scitis Romæ nuper fuisse,qui uenerant nō propter Syriæ regnū: nam id sine controuersia obtinebant , ut à patre, & à maioribus acceperant:sed regnum Aegypti ad se, & ad Selinem matrem suam pertinere arbitrabantur.hi postquam temporibus populi R.exclusi, per senatum agere, quæ uoluerant,non potuerunt:in Syriam in regnum patrium profecti sunt.eorū alter,qui Antiochus uocatur, iter per Siciliam facere uoluit . itaq; isto Prætore uenit Syracusas.hic Verres hæreditatem sibi uenisse arbitratus est,ꝙ in eius regnum,ac manus uenerat is,quem iste & audierat multa secum præclara habere, et suspicabatur.mittit homini munera satis large;hæc ad usum domesticum,uini,olei,quod uisum erat;etiam tritici, quod

satis esset, de his decumis. deinde ipsum Regem ad cœnã uocauit. exornat ample, magnificeq; triclinium: exponit ea, quibus abundabat, plurima, ac pulcherrima uasa argentea: nãq; hæc aurea nondum fecerat. omnibus curat rebus instructum, & paratũ, ut sit cóuiuium. quid multa? Rex ita discessit, ut & istum copiose ornatum, & se honorifice acceptum arbitraretur. uocat ad cœnam deinde ipse Prætorem, exponit suas copias omnes, multum argentum, non pauca etiam pocula ex auro: quæ, ut mos est regius, & maxime in Syria, gemmis erant distincta clarissimis. erat etiam uas uinarium ex una gẽma pergrandi, trulla excauata cum manubrio aureo: de qua, credo, satis idoneum, satis grauem testem Q. Minutium dicere audistis. iste unumquodq; uas in manus sumere, laudare, mirari. Rex gaudere Prætori populi R. satis iucundum, & gratum illud esse conuiuium. posteaq̃ inde discessum est, cogitare iste nihil aliud, q̃, id quod ipsa res declarauit, nisi quemadmodum Regem ex prouincia spoliatum, expilatumq; dimitteret. mittit rogatum uasa ea, quæ pulcherrima apud illum uiderat: ait se suis cælatoribus uelle ostendere. Rex, qui istum non nosset, sine ulla suspicione libentissime dedit. mittit etiam trullam gemmeã rogatũ, uelle eã se diligẽtius cósiderare. ea quoq; ei mittitur. nũc reliquũ iudices attẽdite, de quo & uos audistis, & populus R. nó nũc primũ audiet, & in exteris nationibus usq; ad ultimas terras peruagatũ est. cãdelabrũ è gẽmis clarissimis, opere mirabili perfectũ, Reges hi, quos dico, Romã cũ attulissent, ut in Capitolio ponerent, ꝙ nondum etiã perfectũ templũ offenderant, neq; ponere, neque uulgo ostendere, ac proferre uoluerunt;

ut & magnificentius uideretur, cum suo tempore in cella Iouis Optimi Maximi poneretur; & clarius, cum pulchritudo eius recens ad oculos hominũ, atq; integra perueniret. statuerunt id secum in Syriam reportare, ut, cũ audissent simulacrum Iouis Optimi Maximi dedicatum, Legatos mitterent, qui cum cæteris rebus illud quoq; eximium, atq; pulcherrimum donum in Capitolium afferrent. peruenit res ad istius aures nescio quo modo: nam Rex id cælatum uoluerat: non quo quicquam metueret, aut suspicaretur, sed ut ne multi illud ante perciperent oculis, q̃ populus R. iste petit a Rege, & eum pluribus uerbis rogat, uti ad se mittat: cupere se dicit inspicere, neq; se alijs uidendi potestatem esse facturũ. Antiochus, qui animo et puerili esset, & regio, nihil de istius improbitate suspicatus est: imperat suis, ut id in Prætoriũ inuolutum quamocculltissime deferrent. quò posteaquam attulerunt, inuolucrisq; reiectis constituerunt: iste clamare cœpit, dignam rem esse regno Syriæ, dignam regio munere, dignam Capitolio: etenim erat eo splendore, qui ex clarissimis, & plurimis gemmis esse debebat; ea uarietate operum, ut ars certare uideretur cũ copia; ea magnitudine, ut intelligi posset, non ad hominum apparatum, sed ad amplissimi templi ornamẽtum esse factum. quod cum satis iam perspexisse uideretur, tollere incipiunt, ut referrent. iste ait, se uelle illud etiam, atq; etiam considerare, nequaquam se esse satiatum. iubet illos discedere, et candelabrum relinquere. sic illi tum inanes ad Antiochũ reuertuntur. Rex primo nihil metuere, nihil suspicari. dies unus, alter, plures: non referri. tũ mittit Rex ad istũ: si sibi uideatur, ut reddat. iubet iste posterius ad se reuer

ti. mirum illi uideri. mittit iterum. nó redditur. ipse hominem appellat: rogat, ut reddat. os hominis, insignemq; impudentiam cognoscite. quod sciret, quodq; ex ipso Rege audisset in Capitolio esse ponedū, quod Ioui Optimo Maximo, quod populo R. seruari uideret, id sibi ut donaret, rogare, & uehementer petere cœpit. cum ille se & religione Iouis Capitolini, & hominum existimatione impediri diceret, ꝙ multæ nationes testes essent illius operis, ac muneris: iste homini minari acerrime cœpit. ubi uidet eū nihilo magis minis, ꝙ̃ precibus permoueri: repente hominem de prouincia iubet ante noctem discedere: ait se cōperisse ex eius regno piratas in Siciliā esse uenturos. Rex maximo conuētu Syracusis, in foro, ne quis forte me in crimine obscuro uersari, atq; affingere aliquid suspicione hominum arbitretur, in foro inquā Syracusis flens deos, hominesq; contestans clamare cœpit, cādelabrum factū è gemmis, quod in Capitolium missurus esset, quod in téplo clarissimo, populo R. monimentum suæ societatis, amicitiæq; esse uoluisset, id sibi C. Verrem abstulisse. de cæteris operibus ex auro, & gemmis, quæ sua penes illum essent, se non laborare: hoc sibi eripi, miserum esse, & indignū. id etsi antea iā mente, et cogitatione sua, fratrisq; sui cōsecratum esset: tamen tum se in illo conuentu ciuium R. dare, donare, dicare, consecrare Ioui Optimo Maximo, testemq; ipsum Iouem suæ uoluntatis, ac religionis adhibere. quæ uox? quæ latera? quæ uires huius unius criminis querimoniam possint sustinere? Rex Antiochus, qui Romæ ante oculos omnium nostrū biennium ferè comitatu regio, atq; ornatu fuisset, is cum amicus, & socius populi R. esset, amicissimo patre, auo, maioribus, antiquis

ſimis, & clariſſimis Regibus, opulentiſſimo, & maximo regno, præceps è prouincia populi R. exturbatus eſt. quemadmodum hoc accepturas nationes exteras, quemadmodum huius tui facti famam in regna aliorum, atque in ultimas terras peruenturam putaſti, cum audierint à Prætore populi R. in prouincia uiolatum Regem, ſpoliatum hoſpitem, eiectum ſocium populi R. atq; amicum? nomen ueſtrum populiq; R. odio, atq; acerbitati ſcitote nationibus exteris iudices futurum, ſi iſtius hæc tanta iniuria impunita diſceſſerit. ſic omnes arbitrabuntur, præſertim cum hæc omnino fama de noſtrorum hominum auaritia, & cupiditate percrebruerit: non iſtius ſolius hoc eſſe facinus, ſed eorum etiam, qui approbarint. multi Reges, multæ liberæ ciuitates, multi priuati opulẽti, ac potentes habent profecto in animo Capitolium ſic ornare, ut templi dignitas, imperijq; noſtri nomen deſiderat. qui ſi intellexerint, interuerſo regali hoc dono, grauiter uos tuliſſe: grata fore uobis, populoq; R. ſua ſtudia, ac dona arbitrabũtur. ſin hoc uos in Rege tam nobili, in re tam eximia, in iniuria tam acerba neglexiſſe audierint: non erunt tam amentes, ut operam, curã, pecuniam impendant in eas res, quas uobis gratas fore non arbitrentur. hoc loco Q. Catule te appello: loquor enim de tuo clariſſimo, pulcherrimoq; monimento. non iudicis ſolum ſeueritatem in hoc crimine, ſed propè inimici, atq; accuſatoris uim ſuſcipere debes: tuus eſt.n. honos in illo tẽplo ſenatus populiq; R. beneficio: tui nominis æterna memoria ſimul cum templo illo conſecratur. tibi hæc cura ſuſcipienda, tibi hæc opera ſumenda eſt, ut Capitoliũ, quomodo magnificentius eſt reſtitutum, ſic copioſius orna-

tum sit, q̃ fuit, ut illa flamma diuinitus extitisse uideatur, non quæ deleret Iouis Optimi Maximi templum, sed quæ præclarius magnificétiusq; deposceret. audisti Q. Minutium Rufum dicere, domi suæ diuersatum esse Antiochum Regem Syracusis, se illud scire ad istum esse delatum, se scire non redditum. audisti, & audies omni è conuentu Syracusano qui ita dicant, sese audientibus illud Ioui Optimo Maximo dicatum esse ab Rege Antiocho, & consecratum. si iudex non esses, & hæc ad te delata res esset: te potissimum hoc persequi, te petere, & agere oporteret. quare non dubito, quo animo iudex huius criminis esse debeas, qui apud alium iudicé multo acrior, q̃ ego sum, actor, accusatorq; esse deberes. uobis auté iudices quid hoc indignius, aut quid minus ferendum uideri potest? Verres ne habebit domi suæ candelabrum Iouis Optimi maximi è gemmis auroq; perfectum? cuius fulgore collucere, atque illustrari Iouis Optimi Maximi templum oportebat, id apud istum in eiusmodi cõuiuijs cõstituetur, quæ domesticis stupris, flagitijsq; flagrabũt? in istius lenonis turpissimi domo simul cum cæteris Chelidonis hæreditarijs ornamentis Capitolij ornamenta ponentur? quid huic sacri unquam fore, aut quid fuisse religiosi putatis, qui nunc tanto scelere se obstrictum esse non sentiat? qui in iudicium ueniat, ubi ne precari quidé Iouem Optimum Maximum, atq; ab eo auxilium petere more omnium possit? à quo etiam dij immortales sua repetunt in eo iudicio, quod hominibus ad suas res repetũdas est constitutum. miramur Athenis Mineruam, Deli Apollinem, Iunonem Sami, Pergæ Dianam, multos præterea ab isto deos tota Asia, Græciaq; uiolatos, qui à

Capitolio manus abstinere nó potuerit? quod priuati ho mines de suis pecunijs ornát, ornaturiq; sunt, id C.Verres ab Regibus ornari nó est passus. itaq; hoc nefario scelere concepto, nihil postea tota in Sicilia neq; sacri, neq; religiosi esse duxit. ita sese in ea prouincia per trienniũ gessit, ut ab isto non solum hominibus, uerum etiam dijs immortalibus bellum indictum putaretur. ¶ Segesta est oppidum peruetus in Sicilia iudices, quod ab Aenea fugiente à Troia, atq; in hæc loca ueniente conditum esse demonstrant. itaq; Segestani non solum perpetua societate, atq; amicitia, uerum etiam cognatione se cum populo R. coniunctos esse arbitrantur. hoc quondam oppidum, cum illa ciuitas cum Pœnis suo nomine, ac sua spóte bellaret, à Carthaginensibus ui captum, atq; deletum est, omniaq; quæ ornamento urbi esse possent, Carthaginem sunt ex illo loco deportata. fuit apud Segestanos ex ære simulacrum Dianæ, tum summa, atq; antiquissima præditum religione, tũ singulari opere, artificioq; perfectũ. hoc translatum Carthagine locũ tantum, hominesq; mutarat, religionem quidem pristinam cóseruabat: nã propter eximiam pulchritudinem etiam hostibus digna, quã sanctissime colerent, uidebatur. aliquot seculis post P. Scipio bello Punico tertio Carthaginem cepit. qua in uictoria (uidete hominis uirtutem, & diligentiam, ut & domesticis præclarissimæ uirtutis exemplis gaudeatis, et eo maiore odio dignam istius incredibilem audaciam iudicetis) cóuocatis Siculis omnibus, quod diutissime, sæpissimeq; Siciliam uexatam à Carthaginensibus esse cognorat, iubet omnia conquiri, sibi pollicetur magnæ curæ fore, ut omnia ciuitatibus, quæ cuiusq; fuissent, restituerentur.

tum illa, quæ quondam fuerant Himera sublata, de quibus antea dixi, Thermitanis sunt reddita. tum alia Gellensibus, alia Agrigentinis. in quibus etiã ille nobilis Taurus, quem crudelissimus omnium tyrannorum Phalaris habuisse dicitur, quò uiuos supplicij causa demittere homines, & subijcere flammam solebat. quem Taurum Scipio cùm redderet Agrigentinis, dixisse dicitur, æquũ esse illos cogitare, utrum esset Siculis utilius, suis ne seruire, an populo R. obtemperare, cum idem monimẽtum & domesticæ crudelitatis, & nostræ mansuetudinis haberent. illo tempore Segestanis maxima cum cura hæc ipsa Diana, de qua dicimus, redditur. reportatur Segestã: in suis antiquis sedibus summa cum gratulatione ciuium. & lætitia reponitur: hæc erat posita Segestæ, sanè excelsa in basi, in qua grandibus literis P. Africani nomen erat incisum, eumq; Carthagine capta restituisse perscriptum. colebatur à ciuibus: ab omnibus aduenis uisebatur. cum Quæstor essem, nihil mihi ab illis est demonstratũ prius. erat àdmodum amplum, & excelsum signum cum stola: ueruntamen inerat in illa magnitudine ætas, atq; habitus uirginalis: sagittæ pendebant ab humero: sinistra manu retinebat arcum: dextra ardentem facem præferebat. hanc cùm iste sacrorum omnium hostis, religionumq; prædo uidisset; quasi ipsa illa face percussus esset, ita flagrare cupiditate, atq; amentia cœpit. imperat magistratibus iste, ut eam demoliantur, & sibi dent: nihil sibi gratius ostendit futurum. illi uero dicere, id sibi nefas esse, seq; cum summa religione, tum summo metu legum, & iudiciorum teneri. iste tum petere ab illis, tum minari, tum spem, tum metum ostendere. opponebant illi

interdum nomen Africani: donum populi R. illud esse dicebant: nihil se in eo potestatis habere, quod imperator clarissimus, urbe hostium capta, monimentum uictoriæ populi R. esse uoluisset. cum iste nihilo remissius, atq; etiã multo uehemẽtius instaret quotidie: res agitur in senatu: uehementer ab omnibus reclamatur. itaq; illo tẽpore, ac primo istius aduẽtu pernegatur. postea quicquid erat oneris in nautis remigibusq; exigendis, in frumento imperando, Segestanis præter cæteros imponebat aliquanto amplius, q̃ ferre possent. præterea magistratus eorũ euocabat: optimum, & nobilissimum quenq; ad se accersebat: circum omnia prouinciæ fora rapiebat: sigillatim unicuiq; calamitati fore se denuntiabat: uniuersam se funditus illam euersurũ esse ciuitatem minabatur. itaq; aliquando multis malis, magnoq; metu uicti Segastani Prætoris imperio parendũ esse decreuerunt. magno cum luctu, & gemitu totius ciuitatis, multis cum lacrymis, et lamentatione uirorum, mulierumq; omniũ, simulacrum Dianæ tollendum locatur. uidete, quanta religione fuerit. apud Segestanos repertum esse iudices scitote neminem neq; liberum, neq; seruum, neq; ciuem, neq; peregrinum, qui illud signũ auderet attingere. barbaros quosdã Lilybæo scitote aduocatos esse operarios. hi denique illud, ignari totius negotij, ac religionis, mercede accepta sustulerunt. quod cum ex oppido exportaretur, quem conuentum mulierum factum esse arbitramini? quem fletum maiorum natu? quorum nõnulli etiam illum diem memoria tenebant, cum illa eadem Diana Segestam Carthagine reuecta, uictoriam populi R. reditu suo nuntiasset. quàm dissimilis hic dies illi tempori uidebatur. tum im-

perator populi R. uir clarissimus deos patrios reportabat Segestanis, ex urbe hostium recuperatos. nunc ex urbe sociorũ Prætor eiusdem populi turpissimus, atq; impurissimus eosdem illos deos nefario scelere auferebat. quid hoc tota Sicilia est clarius, quàm omnes Segestanas matronas, & uirgines conuenisse, cum Diana exportaretur ex oppido? unxisse unguentis? cõplesse coronis, & floribus? thure odoribusq; incensis usq; ad agri fines prosecutas esse? hanc tu tantam religionem si tum in imperio propter cupiditatem, atq; audaciam non pertimescebas, ne nunc quidem in tanto tuo, liberorumq; tuorum periculo perhorrescis? quem tibi aut hominem, inuitis dijs immortalibus, aut uero deum tantis eorum religionibus uiolatis auxilio futurum putas? tibi illa Diana in pace, atque in otio religionem nullam attulit? quæ cum duas urbes, in quibus locata fuerat, captas incensasq; uidisset, bis ex duorum bellorum flãma, ferroq; seruata est: quæ Carthaginensium uictoria loco mutato, religionem tamen non amisit: P. Africani uirtute, religionem simul cum loco recuperauit. quo quidem scelere suscepto, cum inanis esset basis, et in ea P. Africani nomen incisum, res indigna, atq; intoleranda uidebatur omnibus, non solum religiones esse uiolatas, uerum etiam P. Africani, uiri fortissimi, rerum gestarum gloriam, memoriam uirtutis, monimenta uictoriæ C. Verrem sustulisse. quod cum isti renuntiaretur de basi, ac literis, existimauit homines in obliuionem totius negotij esse uenturos, si etiam basim tanquam indicem sui sceleris sustulisset: itaq; tollendam istius imperio locauerunt. quæ uobis locatio ex publicis Segestanorum literis priore actione recitata est. te nunc

P. Scipio, te inquam lectissimum, ornatissimumq; adolescentem appello, abs te officium tuum debitum generi, & nomini requiro, et flagito. cur pro isto, qui laudem, honoremq; familiae uestrae depeculatus est, pugnas? cur eum defensum esse uis? cur ego tuas partes suscipio? cur tuũ onus sustineo? M. Tullius P. Africani monimenta requirit: P. Scipio eum, qui illa sustulit, defendit. cum mos à maioribus traditus sit, ut monimenta maiorum ita suorum quisq; defendat, ut ea ne ornari quidẽ nomine alieno sinat: tu isti aderis, qui non obtrusit aliqua ex parte monimenta P. Scipionis, sed funditus sustulit, ac deleuit? quisnam igitur per deos immortales tuebitur P. Scipionis memoriam mortui? quis monimenta, atq; indicia uirtutis, si tu ea relinquis, ac deseris? neq; solum spoliata illa patiere, sed etiã eorum spoliatorem, uexatoremq; defendes? adsunt Segestani clientes tui, socij populi R. atq; amici: certiorem te faciunt, P. Africanum Carthagine deleta simulacrum Dianae maioribus suis restituisse, idq; apud Segestanos eius imperatoris nomine positũ, ac dedicatum fuisse, hoc Verrem demoliendum, & asportandum, nomenq; omnino P. Scipionis delendũ, tollendumq; curasse. orant te, atq; obsecrant, ut sibi religionem, generi tuo laudẽ, gloriamq; restituas: ut, quod ex urbe hostium per P. Africanum recuperarint, id per te ex praedonis domo conseruare possint. quid aut his respõdere honeste potes, aut illi facere, nisi ut te, ac fidem tuam implorent? adsunt, & implorant. potes domesticae laudis amplitudinem Scipio tueri: potes: omnia in te sunt, quae aut fortuna hominibus, aut natura largitur. non praecerpo fructum officij tui: non alienam mihi laudem appeto: non

est pudoris mei, P. Scipione florentissimo adolescente uiuo, & incolumi, me propugnatorem monimentorum P. Scipionis, defensoremq́; profiteri. quamobrem si suscipis domesticæ laudis patrociniū, me non solum silere de uestris monimentis oportebit, sed etiam lætari, P. Africani eiusmodi esse fortunas mortui, ut eius honos ab ijs, qui ex eadem familia sint, defendatur, neq; ullum aduentitium requiratur auxilium. si istius amicitia te impediet; si hoc, quod abs te postulo, minus ad officium tuum pertinere arbitrabere: succedam ego uicarius tuo munere: suscipiam partes, quas alienas esse arbitrabar, ne ista præclara nobilitas desinat queri populum R. hominibus nouis, atq; industrijs libenter honores mandare, semperq́; mandasse. non est querendum in ea ciuitate, quæ propter uirtutem omnibus nationibus imperat, uirtutem plurimum posse. sit apud alios imago P. Africani: ornētur alij mortui uirtute, ac nomine. talis ille uir fuit, ita de populo R. meritus est, ut non uni familiæ, sed uniuersæ ciuitati cōmendatus esse debeat. est aliqua mea pars uirilis, ꝙ eius ciuitatis sum, quam ille amplam, illustrem, claramq́; reddidit: præcipue ꝙ in his artibus pro mea parte uersor, quarum ille princeps fuit, æquitate, industria, temperantia, defensione miserorum, odio improborū: quæ cognatio studiorum, & artium propemodum non minus est coniuncta, quàm ista, qua uos delectamini, generis, et nominis. repeto abs te Verres monimētum P. Africani: causam Siculorum, quam suscepi, relinquo: iudicium de pecunijs repetundis ne sit hoc tempore: Segestanorum iniuriæ negligantur: basis P. Africani restituatur: nomen inuictissimi imperatoris incidatur: signum pulcherri-

mum Carthagine captum reponatur. hæc abs te non Siculorum defensor, non tuus accusator, non Segestani postulant, sed is, qui laudem, gloriamq; P. Africani tuendam, conseruandamq; suscepit. nō uereor, ne hoc officium meum P. Seruilio iudici non probem: qui cum res maximas gesserit, monimentaq; suarum rerum maxime constituat, atq; in his elaboret; profecto uolet hæc non solum suis posteris, uerum etiam omnibus uiris fortibus, & bonis ciuibus defendenda, nō spolianda improbis tradere. non uereor, ne tibi Q. Catule displiceat, cuius amplissimum in orbe terrarum, clarissimumq; monimentum est, quamplurimos esse custodes monimentorum, & putare omnes bonos alienæ gloriæ defensionem ad officium suum pertinere. et quidem cæteris istius furtis, atque flagitijs ita moueor, ut ea reprehēdenda tantum putem. hic uero tantum dolore afficior, ut nihil mihi indignius ferendum uideatur. Verres Africani monimentis domum suam plenam stupri, plenam flagitij, plenā dedecoris ornabit? Verres tēperatissimi, sanctissimiq; uiri monimentum, Dianæ simulacrum uirginis in ea domo collocabit, in qua semper meretricum lenonumq; flagitia uersantur? At hoc solum Africani monimētum uiolasti? quid? à Tindaritanis non eiusdem Scipionis beneficio positum simulacrum Mercurij pulcherrime factum sustulisti? at quemadmodum, dij immortales, quàm audacter, quàm libidinose, quàm impudenter? audistis nuper dicere Legatos Tindaritanos, homines honestissimos, ac principes ciuitatis: Mercurium, qui sacris anniuersarijs apud eos, ac summa religione coleretur, quem P. Africanus Carthagine capta Tindaritanis non

solum suæ uictoriæ, sed etiam illorum fidei, societatisq; monimentum, atq; indicium dedisset, huius ui, scelere, imperioq; esse sublatum. qui, ut primum in illud oppidum uenit, statim, tanquam ita fieri non solum oporteret, sed etiam necesse esset, tanquam hoc senatus mandasset, populusq; R. iussisset, ita, continuo signum ut demolirentur, & Messanam deportarent, imperauit. quod cum illis, qui aderant, indignum; qui audiebant, incredibile uideretur: non est ab isto primo illo aduentu perseueratum. discedens mandat Proagoro Sopatro, cuius uerba audistis, ut demoliatur. cum recusaret, uehementer minatur. ita tum ex illo oppido proficiscitur. Proagorus refert rem ad senatum: uehemẽter undiq; reclamatur. ne multa: iterum iste aliquanto post ad illos uenit, quærit continuo de signo. respondetur ei, senatum non permittere: pœnam capitis constitutam, si iniussu senatus quisquam attigisset: simul religio commemoratur. tum iste, quam mihi religionem narras? quam pœnam? quem senatum? uiuum te non relinquam: moriere uirgis, nisi signum traditur. Sopater iterum flẽs ad senatum defert istius cupiditatem, minasq; demonstrat. senatus Sopatro responsum nullum dat, sed cõmotus, perturbatusq; discedit. ille Prætoris accersitus nũtio, rem demonstrat: negat ullo modo fieri posse. atq; hæc (nihil enim prætermittendum de istius impudentia uidetur) agebantur in conuẽtu palã, de sella, ac de loco superiore. erat hiems summa, tempestas, ut ipsum Sopatrũ dicere audistis, perfrigida, imber maximus, cum iste imperat lictoribus, ut Sopatrum de porticu, in qua ipse sedebat, præcipitem in forũ deijciant, nudumq; constituant. uix erat hoc planè etiam

imperatum, cum illum spoliatum, stipatumq; lictoribus uideres. omnes ideo putabant, ut miser, atq; innocens uirgis cæderetur. fefellit hæc homines opinio. uirgis iste cæderet sine causa socium populi R. atq; amicum? non usq; eò improbus: non omnia sunt in eo uno uitia: nũquam fuit crudelis. leniter hominem clementerq; accepit. equestres sunt medio in foro Marcellorum statuæ, sicuti ferè cæteris in oppidis Siciliæ. ex quibus iste C. Marcelli statuã delegit: cuius officia in illa ciuitate, totaq; prouincia recentissima erant, & maxima. in ea Sopatrum, hominem tum domi nobilem, tum summo magistratu præditum, diuaricari, ac deligari iubet. quo cruciatu sit affectus, uenire in mentem necesse est omnibus, cum esset uinctus nudus in aere, in imbri, in frigore. neq; tamen finis huic iniuriæ, crudelitatiq; fiebat, donec populus, atq; uniuersa multitudo atrocitate rei, misericordiaq; cõmota, senatum clamore coegit, ut ei simulacrum illud Mercurij polliceretur. clamabant fore, ut ipsi sese dij immortales ulciscerentur, hominem interea perire innocẽtem non oportere. tum frequens senatus ad istum uenit, pollicetur signum. ita Sopater de statua C. Marcelli, cũ iam penè obriguisset, uix uiuus aufertur. nõ possum disposite istum accusare, si cupiam. opus est nõ solum ingenio, uerum etiã artificio quodam singulari. unum hoc crimen uidetur esse, et à me pro uno ponitur: de Mercurio Tindaritano plura sunt: sed ea quo pacto distinguere, ac separare possim, nescio. est pecuniarũ captarum, quòd signum à socijs pecuniæ magnæ sustulit. est peculatus, quòd publicè populi R. signũ, de præda hostium captum, positum imperatoris nostri nomine, nõ dubitauit auferre. est maiestatis, quòd

imperij

imperij nostri gloriæ, rerumq; gestarum monimenta euertere, atq; asportare ausus est. est sceleris, quod religiones maximas uiolauit. est crudelitatis, quod in hominem innocentem, in socium nostrum, atq; amicum, nouum, ac singulare supplicij genus excogitauit. illud uero quid sit, iam non queo dicere: quo nomine appellem, nescio: quòd in C. Marcelli statua. quid est hoc? patronus ne quod erat? quid tum? quò id spectat? utrum ea res ad opem, an ad calamitatem clientium, atq; hospitum ualere debebat? an ut hoc ostenderes, contra uim tuam in patronis præsidij nihil esse? quis hoc non intelligeret, in improbi præsentis imperio maiorem esse uim, quàm in bonorum absentium patrocinio? an uero ex hoc illa tua singularis significatur insolentia, superbia, contumacia? detrahere uidelicet aliquid te de magnitudine Marcellorum putasti? itaq; nunc Siculorum Marcelli non sunt patroni: Verres in eorum locũ substitutus est. quàm in te tantam uirtutem esse, aut dignitatem arbitratus es, ut conarere clientelam tam illustrem, tam splendidæ prouinciæ traducere ad te, auferre à certissimis, antiquissimisq; patronis? tu ista stultitia, nequitia, inertia, nõ modo totius Siciliæ, sed unius tenuissimi Siculi clientelã tueri potes? tibi Marcelli statua pro patibulo in clientes Marcellorum fuit? tu ex illius honore in eos ipsos, qui honorem illi habuerant, supplicia quæ rebas? quid postea? quid tandem tuis statuis fore arbitrabare? an uero id, quod accidit? nam Tindaritani statuam istius, quam sibi propter Marcellos, altiore etiam basi poni iusserat, deturbarũt, simul ac successum isti audierũt. dedit igitur tibi fortuna Siculorum C. Marcellum iudicem, ut, cuius ad statuam Siculi te Prætore alligabãtur,

eius religioni te eũdem uinctum,astrictumq; dedamus. ac primo iudices hoc signum Mercurij dicebat iste Tindaritanos C.Marcello huic Aesernino uendidisse:atq; hoc sua causa etiam Marcellum ipsum sperabat esse dicturum.quod mihi nunquam uerisimile uisum est,adolescẽtem illo loco natum,patronum Siciliæ,nomen suum isti ad translationem criminis cõmodaturum : ueruntamen ita res mihi tota præuisa,atq; præcauta est,uti, si maxime esset inuẽtus,qui in se suscipere istius culpã,crimenq; cuperet,tamẽ is proficere nihil posset: eos enim testes deduxi,& eas literas deportaui, ut de istius facto dubium nemini esse posset.publicæ literæ sunt,deportatũ esse Mercurium Messanam sumptu publico:dicunt,quanti: præfuisse huic negotio publice Legatum Poleã.quid is ? ubi est?præsto est:testis est.Proagori Sopatri iussu : quis est hic?qui ad statuã astrictus est.quid is?ubi est ? testis est. uidistis hominem,& uerba eius audistis: demoliendũ curauit Demetrius Gymnasiarchus ; ꝙ is ei loco præerat. quid?hoc nos dicimus?immo uero ipse præsens:Romæ,nuper istum esse pollicitum,sese id signum Legatis esse redditurum,si eius rei testificatio tolleretur, cautumq; esset eos testimonium nõ esse dicturos.dixit hoc apud uos Zosippus,et Hismenias,homines nobilissimi,et principes Tindaritanæ ciuitatis. Quid Agrigento?non ne eiusdem P. Scipionis monimentum,signum Apollinis pulcherrimũ, cuius in femine literulis minutis argenteis nomen Myronis erat inscriptum,ex Aesculapij religiosissimo fano sustulisti ? quod iste iudices cũ clam fecisset,cum ad suum scelus illud,furtumq; nefarios quosdam homines improbos duces,atque adiutores adhibuisset: uehementer com=

mota ciuitas est. uno eodem tempore Agrigentini beneficium Africani, religionem domesticam, ornamentum urbis, indicium uictoriæ, testimonium societatis requirebant. itaque ab illis, qui principes in ea ciuitate erãt, præcipitur, & negotium datur Quæstoribus, & Aedilibus, ut noctu uigilias agerent ad ædes sacras: etenim iste Agrigenti (credo propter multitudinem illorum hominum, atque uirtutem, & quòd ciues R. uiri fortes, ac strenui, & honesti permulti in illo oppido, coniunctissimo animo cum ipsis Agrigentinis uiuunt, ac negotiantur) non audebat palàm tollere, aut poscere, quæ placebant. Herculis templum est apud Agrigentinos, non longe à foro, sanè sanctum apud illos, & religiosum. ibi est ex ære simulacrum ipsius Herculis: quo non facile quicquam dixerim me uidisse pulchrius (tametsi nõ tam multum in istis rebus intelligo, quàm multa uidi) usque eò iudices, ut rictus eius, ac mentum paulo sit attritius, quòd in precibus, & gratulationibus non solum id uenerari, uerum etiam osculari solent. ad hoc templum, cum esset iste Agrigenti, duce Timarchide repente nocte intempesta seruorum armatorum fit cõcursus, atque impetus. clamor à uigilibus, faniq; custodibus tollitur. qui primo cum obsistere, ac defendere conarentur, male mulctati clauis, ac fustibus repelluntur. postea conuulsis repagulis, effractisq; ualuis, demoliri signum, ac uectibus labefactare conantur. interea ex clamore fama tota urbe percrebruit, expugnari deos patrios, non hostium aduentu, neque repentino prædonum impetu, sed ex domo, atq; cohorte Prætoria manũ fugitiuorum instructã, armatamq; uenisse.

nemo Agrigenti neq; ætate tam affecta, neq; uiribus tã infirmis fuit, qui non illa nocte eo nuntio excitatus surrexerit, telũq;, quod cuiq; sors offerebat, arripuerit. itaq; breui tempore ad fanum ex urbe tota concurritur. hora amplius iam in demoliendo signo permulti homines moliebantur: illud interea nulla lababat ex parte, cũ alij uectibus subiectis conarentur commouere, alij deligatũ omnibus membris rapere ad se funibus. repente Agrigẽtini concurrunt: fit magna lapidatio: dant sese in fugam istius præclari imperatoris nocturni milites. duo tamen sigilla perparuula tollunt, ne omnino inanes ad istũ prædonem religionum reuerterentur. nunquã tam male est Siculis, quin aliquid facete, & commode dicant, uelut in hac re. aiebant in labores Herculis non minus hunc immanissimum Verrem, q̃ illum aprum Erymanthium referri oportere. hanc uirtutem Agrigentinorum imitati sunt Assorini postea uiri fortes, & fideles, sed nequaquã ex tam ampla, neq; tam ex nobili ciuitate. Chrysas est amnis, qui per Assorinorum agros fluit. is apud illos habetur deus, & religione maxima colitur. fanum eius est in agro, propter ipsam uiam, qua Assoro itur Ennam. in eo Chrysæ est simulacrum præclare factum e marmore. id iste poscere Assorinos propter singularem eius fani religionem nõ ausus est. Tlepolemo dat, Hieroniq; negotium. illi noctu facta manu, armatiq; ueniunt: fores ædis effringũt: æditui, custodesq; mature sentiunt: signũ, quod erat notum uicinitati, buccina datur: homines ex agris concurrunt: eijcitur, fugaturq; Tlepolemus: neque quicquam ex fano Chrysæ, præter unum perparuulum signum ex ære, desideratum est. Matris magnæ fanũ

apud Enguinos est: iam enim mihi non modo breuiter de unoquoq; dicendum est, sed etiam prætereunda uidētur esse permulta, ut ad maiora istius, & illustriora in hoc genere furta, & scelera ueniamus. in hoc fano loricas, galeasq; æneas, cælatas opere Corinthio, hydriasq; grandes simili in genere, atq; eadem arte perfectas idem ille P. Scipio, uir omnibus rebus præcellentissimus, posuerat, & suum nomen inscripserat. quid iam de isto plura dicam, aut querar? omnia illa iudices abstulit: nihil in religiosissimo fano, præter uestigia uiolatæ religionis, nomenq; P. Scipionis, reliquit. hostiũ spolia, monimenta imperatorum, decora, atq; ornamēta fanorum, posthac his præclaris nominibus amissis, in instrumēto, ac supellectili C. Verris numerabũtur. tu uidelicet solus uasis Corinthijs delectaris? tu illius æris temperationem, tu operum liniamenta solertissime perspicis? hæc Scipio ille non intelligebat, homo doctissimus, atq; humanissimus? tu sine ulla bona arte, sine humanitate, sine ingenio, sine literis intelligis, & iudicas? uide, ne ille nõ solum temperantia, sed etiam intelligentia te, atq; istos, qui se elegantes dici uolũt, uicerit: nam quia, q̃ pulchra essent, intelligebat, iccirco existimabat ea nõ ad hominum luxuriem, sed ad ornatum fanorum, atq; oppidorum esse facta, ut posteris nostris monimenta religiosa esse uideantur. audite etiam singularem eius iudices cupiditatem, audaciã, amẽtiam, in ijs præsertim sacris polluendis, quæ non modo manibus attingi, sed ne cogitatione quidem uiolari fas fuit. Sacrarium Cereris est apud Catinenses, eadem religione qua Romæ, qua in cæteris locis, qua propè in toto orbe terrarũ. in eo sacrario intimo fuit signum Cereris per-

antiquum: quod uiri, non modo cuiusmodi esset, sed ne esse quidem sciebant: aditus enim in id sacrarium non est uiris: sacra per mulieres, ac uirgines confici solent. hoc signum noctu clam istius serui ex illo religiosissimo, atq; antiquissimo fano sustulerunt. postridie sacerdotes Cereris, atq; illius fani antistites, maiores natu, probatæ, ac nobiles mulieres, rem ad magistratus suos deferunt. omnibus acerbum, indignum, luctuosum deniq; uidebatur. tum iste permotus illa atrocitate negotij, ut ab se sceleris istius suspicio remoueretur, dat hospiti suo cuidam negotium, ut aliquem reperiret, quem ea fecisse insimularet, daretq; operam ut is eo crimine damnaretur, ne ipse esset in crimine. res non procrastinatur: nam cum iste Catinā profectus esset, serui cuiusdam nomen defertur: is accusatur: ficti testes in eum dantur: rem cunctus senatus Catinensium legibus iudicat: sacerdotes uocantur: ex his quæritur secreto in curia, quid esset factum, quemadmodum arbitrarentur signum esse ablatum. respondent illæ, Prætoris in illo loco seruos esse uisos. res, quæ esset antea nō obscura, sacerdotum testimonio perspicua esse cœpit. itur in consilium: seruus ille innocens omnibus sententijs absoluitur, quo facilius uos hunc omnibus sententijs condemnare possetis: quid enim postulas Verres? quid speras? quid spectas? quem tibi aut deorum, aut hominum auxilio putas futurum? eò ne tu seruos ad spoliandum fanum immittere ausus es, quò liberos adire ne orandi quidem causa fas erat? his ne rebus manus afferre non dubitasti, à quibus etiam oculos cohibere te religionum iura cogebant? tametsi ne oculis quidem captus in hanc fraudē tam sceleratā, ac tam nefariā decidisti: nā id con

cupisti, quod nunq̃ uideras: id inquam adamasti, quod antea non aspexeras. auribus tu tantam cupiditatem cõcepisti, ut eam non metus, non religio, nõ deorum uis, nõ hominum existimatio contineret. at ex uiro bono credo audieras, & bono auctore. qui id potest? qui ne ex uiro quidẽ audire potueris. audisti igitur ex muliere, quoniã id uiri neq; uidisse, neq; nosse poterant. qualem porrò illam fœminam fuisse putatis iudices, quàm pudicã, quæ cum Verre loqueretur? quàm religiosam, quæ sacrariũ spoliandi ostenderet rationem? at minime mirum; quæ sacra per summã castimoniam uirorum, ac mulierũ fiãt, eadem per istius stuprum, ac flagitium esse uiolata. quid ergo? hoc solum auditione expetere cœpit, cum id ipse nõ uidisset? immo uero alia complura. ex quibus eligam spoliationem nobilissimi, atq; antiquissimi fani: de qua priore actione testes dicere audistis. nũc eadem illa quæso audite, & diligenter, sicut adhuc fecistis, attendite. Insula est Melita iudices, satis lato ab Sicilia mari, periculosóq; disiũcta: in qua est eodem nomine oppidum, quõ iste nunquam accessit. quod tamen isti textrinum per triennium ad muliebrem uestem conficiendam fuit. ab eo oppido non longe, in promontorio fanum est Iunonis antiquum: quod tanta religione semper fuit, ut non modo illis Punicis bellis, quæ in his ferè locis nauali prælio gesta, atque uersata sunt, sed etiam in hac prædonum multitudine semper inuiolatum, sanctumq; fuerit. quin etiã hoc memoriæ proditum est, classe quõdam Masinissæ Regis ad eum locum appulsa, præfectum regium dentes eburneos incredibili magnitudine è fano sustulisse, & eos in Africã portasse, Masinissæq; donasse. Regẽ q̃dẽ primo

delectatũ esse munere:post,ubi audisset unde essent, statim certos homines in quinqueremi misisse, qui eos dentes reportarét.itaq; in his inscriptum literis punicis fuit, Regem Masinissam imprudentem accepisse,re cognita reponendos,restituẽdosq; curasse.erat præterea magna uis eboris:multa ornamenta,in quibus eburneæ uictoriæ antiquo opere,ac summa arte perfectæ.hæc iste omnia, ne multis morer,uno impetu,atq; uno nũtio per seruos Venerios,quos eius rei causa miserat,tollenda,atq; asportanda curauit.prò dij immortales,quem ego hominem accuso?quẽ legibus,ac iudiciali iure persequor?de quo uos sententiam per tabellam feretis? dicũt Legati Melitenses publice,spoliatum templum esse Iunonis, nihil istum in religiosissimo fano reliquisse,quem in locum classes hostium sæpe accesserint,ubi piratæ ferè quotãnis hiemare solebãt:quod neq; prædo uiolarit antea,neq; hostis attigerit,id ab uno isto sic spoliatum esse, ut nihil omnino sit relictum.hic nũc aut iste reus,aut ego accusator,aut hoc iudiciũ appellabitur? criminibus enim coarguitur, aut suspicionibus in iudicium uocatur? dij ablati; fana uexata,nudatæ urbes reperiuntur.earum autem rerum nullam sibi iste neq; inficiandi rationem,neq; defendendi facultatem reliquit:omnibus in rebus coarguitur à me, cõuincitur à testibus,urgetũr cõfessione sua, manifestis in maleficijs tenetur,et manet etiã,ac tacitus facta mecũ sua recognoscit.nimiũ mihi diu uideor in uno genere uersari criminũ:sentio iudices occurrẽdũ esse satietati auriũ, animorũq; uestrorũ.quãobrẽ multa prætermittã. ad ea autem,quæ dicturus sum, reficite uos quæso iudices per deos immortales,per eos ipsos,de quorũ religione iandiu

dicimus, dum id eius facinus cõmemoro, & profero, quo prouincia tota cõmota est. de quo si paulo altius ordiri, ac repetere memoriã religionis uidebor, ignoscite. rei magnitudo me breuiter perstringere atrocitatem criminis non sinit. Vetus est hæc opinio iudices, quæ constat ex antiquissimis Græcorum literis, atq; monimentis: insulam Siciliam totam esse Cereri, & Liberæ consecratam. hoc cum cæteræ gentes sic arbitrantur, tum ipsis Siculis tam persuasum est, ut animis eorum insitum, atq; innatum esse uideatur: nã & natas esse has in his locis deas, & fruges in ea terra primum repertas arbitrantur, & raptam esse Liberam, quã eandem Proserpinam uocant, ex Ennésium nemore, qui locus, quod in media est insula situs, umbilicus Siciliæ nominatur. quã cum inuestigare, et conquirere Ceres uellet, dicitur inflãmasse tædas ijs ignibus, qui ex Aetnæ uertice erumpunt: quas sibi cum ipsa præferret, orbem omnium peragrasse terrarum. Enna autem, ubi ea, quæ dico, gesta esse memorantur, est loco præcelso, atq; edito: quo in summo est æquata agri planities, & aquæ perennes: tota uero omni aditu circuncisa, atq; dirempta est. quam circa lacus, luciq; sunt plurimi, & lectissimi flores omni tempore anni: locus ut ipse raptum illum uirginis, quẽ iam à pueris accepimus, declarare uideatur: etenim propter est spelunca quædam, cõuersa ad aquilonem, infinita altitudine, qua Ditem patrem ferũt repẽte cum curru extitisse, abreptamq; ex eo loco uirginem secum asportasse, & subito nõ longe à Syracusis penetrasse sub terras, lacumq; in eo loco repente extitisse: ubi usq; ad hoc tempus Syracusani festos dies anniuersarios agunt, celeberrimo uirorum, mulierumq;

conuentu. propter huius opinionis uetustatem, quod eorum in his locis uestigia, ac propè incunabula reperiuntur deorum, mira quædam tota Sicilia priuatim, ac publice religio est Cereris Ennensis: etenim multa sæpe prodigia uim eius, numenq; declarant, multis sæpe in difficillimis rebus præsens auxilium eius oblatum est: ut hæc insula ab ea non solum diligi, sed etiã incoli, custodiriq; uideatur. nec solum Siculi, uerum etiam cæteræ gentes, nationesq; Ennensem Cererem maxime colunt. etenim si Atheniensium sacra summa cupiditate expetuntur, ad quos Ceres in illo errore uenisse dicitur, frugesq; attulisse: quãtam esse religionem conuenit eorum, apud quos eam natam esse, & fruges inuenisse constat? itaq; apud patres nostros atroci, ac difficili Reip. tempore, cum Tib. Graccho occiso magnorum periculorum metus ex ostentis portenderetur, P. Mutio, L. Calphurnio Coss. aditum est ad libros Sibyllinos: in quibus inuentum est, Cererem antiquissimam placari oportere. tum ex amplissimo collegio Decemuirali sacerdotes populi R. cum esset in urbe nostra Cereris pulcherrimum, & magnificentissimum templum, tamen usq; Ennam profecti sunt: tanta enim erat auctoritas, & uetustas illius religionis, ut, cum illuc irent, non ad ædem Cereris, sed ad ipsam Cererem proficisci uiderentur. non obtundam diutius aures uestras: iandudum uereor, ne oratio mea aliena ab iudiciorum ratione, & quotidiana dicendi consuetudine esse uideatur. hoc dico, hanc ipsam Cererem, antiquissimam, religiosissimam, principem omnium sacrorum, quæ apud omnes gentes, nationesq; fiunt, à C. Verre ex suis templis, ac sedibus esse sublatam. qui accessistis Ennam, uidi-

stis simulacrum Cereris è marmore, & in altero templo Liberæ. sunt ea perampla, atque præclara, sed nõ ita antiqua. ex ære fuit quoddam modica amplitudine, ac singulari opere, cum facibus, perantiquum, omniũ illorum, quæ sunt in eo fano, multo antiquissimum. id sustulit. ac tamen eo contentus non fuit. ante ædem Cereris in aperto, ac propatulo loco signa duo sunt, Cereris unum, alterum Triptolemi, & pulcherrima, & perampla. his pulchritudo periculo, amplitudo saluti fuit, quòd eorum demolitio, atque asportatio perdifficilis uidebatur. insistebat in manu Cereris dextra simulacrum pulcherrime factum Victoriæ. hoc iste è signo Cereris auellendum, asportandumq; curauit. qui tandem istius animus est nunc in recognitione scelerum suorum, cùm ego ipse in cõmemoratione eorum non solum animo commouear, uerum etiam corpore perhorrescam? uenit enim mihi fani, loci, religionis illius in mẽtem: uersantur ante oculos omnia: dies ille, quo ego Ennam cum uenissem, præsto mihi sacerdotes Cereris cum infulis, ac uerbenis fuerunt: concio, conuentusq; ciuium, in quo ego cum loquerer, tanti fletus, gemitusq; fiebant, ut acerbissimus tota urbe luctus uersari uideretur. nõ illi decumarum imperia, non bonorum direptiones, non iniqua iudicia, non importunissimas istius libidines, non uim, non contumelias, quibus operti, oppressiq; erant, conquerebantur: Cereris numen, sacrorum uetustatem, fani religionem, istius sceleratissimi, atque audacissimi supplicio expiari uolebant: omnia se cætera pati, ac negligere dicebant: hic dolor erat tantus, ut Verres alter Orcus uenisse Ennam, & non Proserpinam asportasse, sed ipsam

abripuisse Cererem uideretur: etenim urbs illa, non urbs uidetur, sed fanum Cereris esse: habitare apud sese Cererem Ennenses arbitrantur: ut mihi non ciues illius ciuitatis, sed omnes sacerdotes, omnes accolæ, atq; antistites Cereris esse uideantur. Ennæ tu simulacrum Cereris tollere audebas? Ennæ tu de manu Cereris Victoriam diripere, & deam deæ detrahere conatus es? quorum nihil uiolare, nihil attingere ausi sunt, in quibus erant omnia, quæ sceleri propiora sunt, q̃ religioni: tenuerũt enim P. Popilio, P. Rupilio Coss. illum locum serui, fugitiui, barbari, hostes. sed neq; tam serui illi dominorum, quàm tu libidinum: neq; tam fugitiui illi à dominis, quàm tu à iure, & à legibus: neq; tam barbari lingua, & natione illi, quàm tu natura & moribus: neq; illi tam hostes hominibus, quàm tu dijs immortalibus. quæ deprecatio est igitur ei reliqua, qui indignitate seruos, temeritate fugitiuos, scelere barbaros, crudelitate hostes uicerit? audistis Theodorum, & Numiniũ, et Nicasionem Legatos Ennenses publice dicere, sese à suis ciuibus hæc habere mandata, ut ad Verrem adirent, & eum simulacrum Cereris, & Victoriæ reposcerent: id si impetrassent, tum ut morem ueterem Ennensium cõseruarent, publice in eum, tametsi uexasset Siciliã, tamen, quoniã hæc à maioribus constituta accepissent, testimonium ne quod dicerent. sin autem ea nõ reddidisset, tum ut iudicio adessent, tum uti de eius iniurijs iudices docerent, sed multo maxime de religione quererentur. quas illorum querimonias nolite per deos immortales aspernari, nolite contemnere, ac negligere iudices. aguntur iniuriæ sociorum: agitur uis legum: agitur existimatio, ueritasq; iudiciorum. quæ

sunt omnia permagna, uerum illud maximum: tanta religione obstricta tota prouincia est, tanta superstitio ex istius facto mẽtes omniũ Siculorum occupauit, ut, quæcunque accidãt publice, uel priuatim incõmoda, propter eam causam scelere istius euenire uideãtur. audistis Centuripinos, Agyrinenses, Catinenses, Herbitenses, Ennenses, cõplures alios publice dicere, quæ solitudo esset in agris, quæ uastitas, quæ fuga aratorum, quàm deserta, quàm inculta, q̃ relicta omnia. ea tametsi istius multis, & uarijs iniurijs acciderũt, tamen hæc una causa in opinione Siculorum plurimum ualet, ꝙ Cerere uiolata, omnes cultus, fructusq; Cereris in his locis interijsse arbitrantur. medemini religioni sociorũ iudices: conseruate uestram auctoritatem: neq; enim hæc externa nobis est religio, neq; aliena. ꝙ si esset; si suscipere eam nolletis, tamen in eo, qui uiolasset, sancire uos uelle oporteret. nunc uero in communi omnium gentium religione, inq; his sacris, quæ maiores nostri ab exteris nationibus adscita, atq; accersita coluerunt; quæ sacra, ut erant re uera, sic appellari Græca uoluerunt: negligentes, ac dissoluti, si cupiamus esse qui possumus? Vnius etiam urbis omnium pulcherrimæ, atque ornatissimæ Syracusarum direptionem cõmemorabo, & in mediũ proferam iudices, ut aliquando totam huius generis orationem cõcludam, ac definiã. nemo ferè uestrum est, quin, quemadmodum captæ sint à M. Marcello Syracusæ, sæpe audierit, nõnunquã etiam in annalibus legerit. conferte hanc pacem cum illo bello, huius Prætoris aduentum cum illius imperatoris uictoria, huius cohortem impurã cum illius exercitu inuicto, huius libidines cum illius continentia: ab illo, qui cepit,

conditas, ab hoc, qui constitutas accepit, captas dicetis Syracusas. ac iam illa omitto, quæ disperse à me multis locis dicentur, ac dicta sunt: forum Syracusanorũ, quod introitu Marcelli à plurima cæde seruatũ est, id aduentu Verris Siculorum innocentium sanguine redundasse: portum Syracusanorum, qui tum & nostris classibus, et Carthaginensium clausus fuisset, eum isto Prætore Cilicum myoparoni, prædonibusq; patuisse. mitto adhibitam uim ingenuis, matresfamilias uiolatas, quæ tum urbe capta cõmissa non sunt neq; odio hostili, neq; licentia militari, neq; more belli, neq; iure uictoriæ: mitto inquã hæc omnia, quæ ab isto per trienniũ perfecta sunt. ea, quæ cõiuncta cum illis rebus sunt, de quibus antea dixi, cognoscite. urbem Syracusas maximã esse Græcarum urbium, pulcherrimamq; omnium, sæpe audistis. est iudices ita, ut dicitur: nam & situ est cum munito, tum ex omni aditu uel terra uel mari præclaro ad aspectum: & portus habet propè in ædificatione, aspectuq; urbis inclusos: qui cum diuersos inter se aditus habeant, in exitu cõiunguntur, & cõfluunt. eorũ coniunctione pars oppidi, quæ appellatur insula, mari disiuncta angusto, ponte rursum adiũgitur, & cõtinetur. ea tanta est urbs, ut ex quatuor urbibus maximis cõstare dicatur. quarũ una est ea, quã dixi, Insula: quæ duobus portubus cincta, in utriusque portus ostium, aditumq; proiecta est: in qua domus est quæ Regis Hieronis fuit, qua Prætores uti solent. in ea sunt ædes sacræ cõplures, sed duæ, quæ longe cæteris antecellunt: Dianæ una, & altera, quæ fuit ante istius aduentum ornatissima, Mineruæ. in hac Insula extrema est fons aquæ dulcis, cui nomen Arethusa est, incredibili ma

gnitudine, plenissimus piscium: qui fluctu totus operiretur, nisi munitione, ac mole lapidum à mari disiunctus esset. altera autem est urbs Syracusis: cui nomen Acradina est: in qua forum maximũ, pulcherrimæ porticus, ornatissimum Prytaneũ, amplissima est curia, tẽplumq; egregium Iouis Olympij: cæteræq; urbis partes una lata uia perpetua, multisq; trãsuersis diuisæ, priuatis ædificijs continentur. tertia est urbs, quæ, ꝙ in ea parte Fortunæ fanum antiquũ fuit, Tyche nominata est: in qua & gymnasium amplissimum est, & cõplures ædes sacræ: coliturq; ea pars, & habitatur frequentissime. quarta autem est urbs: quæ, quia postrema ædificata est, Neapolis nominatur: quam ad summam theatrum est maximũ: præterea duo templa sunt egregia, Cereris unũ, alterum Liberæ, signumq; Apollinis, qui Themotes uocatur, pulcherrimum, & maximũ: quod iste si portare potuisset, non dubitasset auferre. nunc ad Marcellum reuertar, ne hæc à me sine causa cõmemorata esse uideãtur. qui cum tam præclaram urbem ui, copijsq; cepisset, non putauit ad laudem populi R. hoc pertinere, hanc pulchritudinẽ, ex qua præsertim nihil periculi ostenderetur, delere, & extinguere. itaq; ædificijs omnibus, publicis & priuatis, sacris, & profanis sic pepercit, quasi ad ea defendenda cum exercitu, non expugnanda uenisset. in ornatu urbis habuit uictoriæ rationem, habuit humanitatis. uictoriæ putabat esse, multa Romam deportare, quæ ornamento urbi esse possent: humanitatis, non plane spoliare urbem, præsertim quam conseruare uoluisset. in hac partitione ornatus non plus uictoria Marcelli populo R. appetiuit, quàm humanitas Syracusanis reseruauit.

Romam quæ asportata sunt, ad ædem Honoris, atq; Virtutis, itemq; alijs in locis uidemus. nihil in ædibus, nihil in hortis posuit, nihil in suburbano. putauit, si urbis ornamenta domum suam non contulisset, domum suam urbi ornamento futurã. Syracusis autem permulta, atq; egregiã reliquit, deum uero nullum uiolauit, nullum attigit. cõferte Verrem: non ut hominem cum homine cõparetis, nequa tali uiro mortuo fiat iniuria; sed ut pacem cũ bello, leges cum ui, forum, et iurisdictionem cum ferro, & armis, aduẽtum, & comitatum cum exercitu, & uictoria cõferatis. Aedes Mineruæ est in insula, de qua ante dixi: quã Marcellus non attigit, quã plenam, atq; ornatam reliquit. quæ ab isto sic spoliata, atq; direpta est, nõ ut ab hoste aliquo, qui tamen in bello religionum, & consuetudinis iura retineret, sed ut à barbaris prædonibus uexata esse uideatur. pugna erat equestris Agathoclis Regis in tabulis picta præclare. his autem tabulis interiores templi parietes uestiebãtur: nihil erat ea pictura nobilius: nihil Syracusis, quod magis uisendum putaretur. has tabulas M. Marcellus, cum omnia illa uictoria sua profana fecisset, tamen religione impeditus non attigit. iste, cum illa iam propter diuturnã pacem, fidelitatemq; populi Syracusani sacra, religiosaq; accepisset: omnes eas tabulas abstulit: parietes, quorum ornatus tot secula mãserat, tot bella effugerat, nudos ac deformatos reliquit. & Marcellus, qui, si Syracusas cepisset, duo templa se Romæ dedicaturũ uouerat, id, quod erat ædificaturus, ijs rebus ornare, quas ceperat, noluit: Verres, qui non Honori, neq; Virtuti, ut ille, sed Veneri, & Cupidini uota deberet, is Mineruæ tẽplum spoliare conatus est. ille deos,

deorum ſpolijs ornare noluit: hic ornamenta Mineruæ uirginis in meretriciá domum tráſtulit. uiginti & ſepté præterea tabulas pulcherrime pictas ex eadé æde ſuſtulit: in quibus erát imagines Siciliæ Regum, ac tyrannorum: quæ non ſolum pictorum artificio delectabant, ſed etiam cómemoratione hominum, & cognitione formarum. ac uidete, quanto tetrior hic tyránus Syracuſanis fuerit, quàm quiſquam ſuperiorum, cum illi tamé ornarint templa deorum immortalium, hic etiá deorum monimenta, atq; ornaméta ſuſtulerit. iam uero quid ego de ualuis illius templi cómemorem? uereor, ne, hæc qui non uiderunt, omnia me nimis augere, atq; ornare arbitrentur. quod tamen nemo ſuſpicari debet, tam eſſe me cupidum, ut tot uiros primarios uelim, præſertim ex iudicú numero, qui Syracuſis fuerint, qui hæc uiderint, eé temeritati, & mendacio meo conſcios. confirmare hoc liquido iudices poſſum, ualuas magnificentiores ex auro, atq; ebore, perfectiores nullas unquam ullo tempore fuiſſe. incredibile dictu eſt, quàm multi Græci de ualuarum harum pulchritudine ſcriptum reliquerint. nimium forſitá hæc illi mirentur, atq; efferant. eſto. ueruntamen honeſtius eſt Reip. noſtræ iudices ea, quæ illis pulchra eſſe uideantur, imperatorem noſtrum in bello reliquiſſe, quàm Prætoré in pace abſtuliſſe. ex ebore diligentiſſime perfecta argumenta erant in ualuis: ea detrahéda curauit omnia. Gorgonis os pulcherrimum, crinitum anguibus, reuellit, atq; abſtulit: & tamen indicauit, ſe non ſolú artificio, ſed etiá pretio, quæſtuq; duci: ná bullas omnes aureas ex his ualuis, quæ erant & multæ, & graues, non dubitauit auferre: quarum iſte non opere delectabatur, ſed pondere.

itaq; eiusmodi ualuas reliquit, ut, quæ olim ad ornandũ templũ erant maxime, nunc tãtum ad claudendũ factæ esse uideantur. etiam ne gramineas hastas? uidi. n. uos in hoc non minime, cum testes dicerent, cõmoueri: ꝙ erant huiusmodi, ut semel uidisse satis esset: in quibus neq; manu factum quicq̃, neq; pulchritudo erat ulla, sed tãtum magnitudo incredibilis: de qua uel audire satis esset: nimium, uidere plus q̃ semel. etiam ne id cõcupisti? nã Sappho, quæ sublata de Prytaneo est, dat tibi iustam excusationem, propè ut concedendum, atq; ignoscendum esse uideatur. M. Syllanionis opus tam perfectum, tam elegans, tam elaboratum quisquam nõ modo priuatus, sed populus potius haberet, q̃ homo elegantissimus, atq; erudissimus Verres? nimirum contra dici nihil potest: nostrũ. n. unusquisq;, qui tam beati, quàm iste est, nõ sumus, tã delicati esse non possumus: siquando aliquid istiusmodi uidere uolet, eat ad ædem Felicitatis, ad monimentum Catuli, in porticum Metelli: det operam, ut admittatur in alicuius istorum Tusculanum: spectet eorum ornatum, si quid iste suorum Aedilibus accõmodauit: Verres hæc habeat domi: Verres ornamentis fanorum, atq; oppidorum habeat plenam domum, uillas refertas. etiam ne huius operarij studia, ac delicias iudices perferetis? qui ita natus est, ita educatus, ita factus & animo, & corpore, ut multo appositior ad deferenda, quàm ad auferẽda signa esse uideatur. atq; hæc Sappho sublata quantum desiderium sui reliquerit, dici uix potest: nã tum ipsa fuit egregie facta, tum epigrãma græcum pernobile incisum habuit in basi: quod iste eruditus homo, et Græculus, qui hæc subtiliter iudicat, qui solus intelligit; si unam literã

græcam sciſſet, certe non ſuſtuliſſet: nunc.n.quod inſcriptum eſt inani in baſi, declarat quid fuerit, & id ablatũ indicat. quid? ſignum Pæanis ex æde Aeſculapij præclare factum, ſacrum, & religioſum nõ ſuſtuliſti? quod omnes propter pulchritudinem uiſere, propter religionem colere ſolebant. quid? ex æde Liberi ſimulacrum Ariſtei non tuo imperio palàm ablatum eſt? quid? ex æde Iouis religioſiſſimum ſimulacrũ Iouis imperatoris, quem Græci Vrion nominant, pulcherrime factum non ne abſtuliſti? quid? ex æde Liberi paruũ illud caput pulcherrimũ, quod uiſere ſolebamus, num dubitaſti tollere? atque ille Pæan ſacrificijs anniuerſarijs ſimul cum Aeſculapio apud illos colebatur. Ariſteus, qui, ut Græci ferunt, Liberi filius, inuentor olei eſſe dicitur, unà cum Libero patre apud illos eodem erat in templo conſecratus. Iouem autẽ imperatorem quãto honori in ſuo templo fuiſſe arbitramini? hinc colligere poteſtis, ſi recordari uolueritis quanta religione fuerit eadem ſpecie, atq; forma ſignũ illud, quod ex Macedonia captũ, in Capitolio poſuerat Flaminius. etenim tria ferebantur in orbe terrarum ſigna Iouis imperatoris uno in genere pulcherrime facta: unũ, illud Macedonicum, quod in Capitolio uidemus: alterum in Ponti ore, & anguſtijs: tertium, quod Syracuſis ante Verrem Prætorem fuit. illud Flaminius ita ex æde ſua ſuſtulit, ut in Capitolio, hoc eſt in terreſtri domicilio Iouis poneret. quod autem eſt ad introitum Ponti, id cum tam multa ex illo mari bella emerſerint, tam multa porrò in Pontum inuecta ſint, uſque ad hanc diem integrum, inuiolatumq; ſeruatũ eſt. hoc tertium, quod erat Syracuſis, quod M. Marcellus armatus, et uictor uiderat,

quod religioni concesserat, quod ciues, atq; incolæ Syracusani colere, aduenæ non solum uisere, uerum etiam uenerari solebát, id Verres ex templo Iouis sustulit. ut sæpius ad M. Marcellũ reuertar iudices, sic habetote; plures esse à Syracusanis istius aduentu deos, quàm uictoria Marcelli homines desideratos. etenim ille requisisse dicitur etiá Archimedem illum, summo ingenio hominẽ, ac disciplina: eumq; cum audisset interfectum, permoleste tulisse. iste omnia, quæ requisiuit, non ut seruaret, uerum ut asportaret, requisiuit. iam illa, quia leuiora uidebuntur, si hoc loco dicerentur, ideo prætiribo, ꝙ iste mensas Delphicas è marmore, crateras ex ære pulcherrimas, uim maximam uasorum Corinthiorum ex omnibus ædibus sacris Syracusis abstulit. itaq; iudices hi, qui hospites ad ea, quæ uisenda sunt, ducere solent, & unuquicq; ostendere, quos illi Mystagogos uocant: conuersam iam habent demonstrationem suam: nam ut ante demonstrabát, quid ubiq; esset, ita nunc, quid undiq; ablatũ sit, ostendunt. quid tũ? mediocri ne tandem dolore eos affectos esse arbitramini? non ita est iudices: primũ, ꝙ omnes religione mouentur, & deos patrios, quos à maioribus acceperunt, colendos sibi diligenter, & retinendos esse arbitrantur: deinde hic ornatus, hæc opera, atq; artificia, signa, tabulæ pictæ Græcos homines nimio opere delectant. itaq; ex illorum querimonijs intelligere possumus, hæc illis acerbissima uideri, quæ forsitan nobis leuia, & contemnenda esse uideantur. mihi credite iudices (tametsi uosmet ipsos hæc eadem audire certo scio) cum multas acceperint per hosce annos socij, atq; exteræ nationes calamitates, & iniurias: nullas Græci homines grauius tulerunt, nec ferunt, quàm hu-

iuſcemodi ſpoliationes fanorum, atq; oppidorũ. licet iſte dicat, emiſſe ſe, ſicuti ſolet dicere: credite mihi iudices, nulla unquam ciuitas tota Aſia, & Græcia ſignum ullum, tabulam pictam, nullum deniq; ornamentum urbis ſuæ uoluntate cuiquam uẽdidit: niſi forte exiſtimatis, poſteaquam iudicia ſeuera Romæ fieri deſierint, Græcos homines hæc uendere cœpiſſe: quæ tum non modo: non uendebant, cum iudicia fiebant, uerum etiam coemebãt: niſi arbitramini L. Craſſo, Q. Scæuolæ, C. Claudio potẽtiſſimis hominibus, quorum Aedilitates ornatiſſimas uidimus, cõmercium iſtarum rerũ cum Græcis hominibus nõ fuiſſe; his, qui poſt iudiciorũ diſſolutiones Aediles facti ſunt, fuiſſe. acerbiorem etiã ſcitote eſſe ciuitatibus falſam iſtã, & ſimulatam emptionem, quàm ſi quis clam ſurripiat, aut eripiat palàm, atq; auferat: nã turpitudinem ſummam eſſe arbitrantur, referri in literas publicas, pretio adductam ciuitatem, et pretio paruo ea, quæ accepiſſet à maioribus, uendidiſſe, atq; alienaſſe: etenim mirandum in modum Græci rebus iſtis, quas nos contemnimus, delectantur. itaq; maiores noſtri facile patiebãtur, hæc eſſe quamplurima apud ſocios, ut imperio noſtro quamornatiſſimi, florentiſſimiq; eſſent. apud eos autem, quos uectigales, aut ſtipendiarios fecerant, tamen hæc relinquebãt, ut illi, quibus ea iucunda ſunt, quæ nobis leuia uidebantur, haberẽt hæc oblectamẽta, & ſolatia ſeruitutis. quid arbitramini Rheginos, qui iã ciues R. ſunt, mereri uelle, ut ab ijs marmorea Venus illa ne auferatur? quid Tarẽtinos, ut ne Europam in Tauro ſedẽtem amittant? ut Satyrũ, qui apud illos in æde Veſtæ eſt? ut cætera? quid Theſpienſes, ut Cupidinis ſignũ, propter quod unũ uiſuntur

Thespiæ? quid Gnidios, ut Venerem marmoream? quid, ut pictam, Coos? quid Ephesios, ut Alexādrum? quid Cyzicenos, ut Aiacem, aut Medeam? quid Rhodios, ut Ialysium? quid Atheniēses, ut ex marmore Iacchum, aut Parthalum pictum, aut ex ære Myronis buculā? lōgum est, & nō necessarium cōmemorare, quæ apud quosq; uisenda sunt tota Asia, & Græcia. uerum illud est, quamobrem hæc cōmemorarim; ꝙ existimare uos hoc uolo, mirum quendam dolorem accidere ijs, ex quorum urbibus hæc auferantur. atq; ut cæteros omittamus, de ipsis Syracusanis cognoscite: ad quos ego cum uenissem, sic primo existimabam, ut Romæ ex istius amicis acceperam, ciuitatem Syracusanam propter Heraclij hæreditatem non minus esse isti amicam, quàm Mamertinam propter prædarum, ac furtorum omnium societatem: simul & uerebar, ne mulierum nobilium, et formosarum gratia, quarum iste arbitrio Præturam per triēnium gesserat, uirorumq;, quibuscum illæ nuptæ erant, nimia in istum non lenitudine, sed etiam liberalitate oppugnarer, si quid ex literis Syracusanorum conquirerem. itaq; Syracusis cū ciuibus R. eram: eorū tabulas exscribebā: iniurias cognoscebam. cum diutius in negotio, curáq; fuerā: ut requiescerem, curamq; animi remitterem, ad Carpinatij præclaras tabulas reuertebar. ubi cū equitibus R. ex illo conuentu honestissimis illos Verrutios, de quibus ante dixi, explicabam: à Syracusanis prorsus nihil adiumenti neq; publice, neq; priuatim expectabam, neq; erat in animo postulare. cum hæc agerē, repente ad me uenit Heraclius is, qui tum magistratum Syracusis habebat, homo nobilis, qui sacerdos Iouis fuisset: ꝙ honos apud Syracusanos

est amplissimus. agit mecũ, & cum fratre meo, ut, si nobis uideretur, adiremus ad eorũ senatum: frequentes esse in curia: se iussu senatus à nobis petere, ut ueniremus. primo nobis fuit dubiũ, quid ageremus. deinde cito uenit in mentem, non esse uitandũ nobis illum conuentũ, & locũ. itaq; in curiã uenimus. honorifice sane consurgitur. nos rogatu magistratus assedimus. incipit is loqui, qui et auctoritate, & ætate, &, ut mihi uisum est, usu rerũ antecedebat, Diodorus Timarchides: cuius omnis oratio hãc habuit primo sententiã: senatũ populũq; Syracusanũ moleste, grauiterq; ferre, quòd ego, cũ in cæteris Siciliæ ciuitatibus senatũ populũq; docuissem, quid eis utilitatis, q̃d salutis afferrem, et cũ ab omnibus mãdata, Legatos, literas, testimoniaq; sumpsissem, in illa ciuitate nihil eiusmodi facere. respõdi, neq; Romæ in cõuentu Siculorũ, cũ à me auxiliũ cõmuni omniũ Legationũ cõsilio petebatur, causaq; totius ad me Siciliæ deferebatur, Legatos Syracusanorũ affuisse; neq; me postulare, ut quicq̃ cõtra C. Verrẽ decerneretur in ea curia, in qua inauratã C. Verris statuã uiderem. quod posteaquã dixi: tãtus est gemitus factus aspectu statuæ, & cõmemoratione, ut illud in curia positũ monimentũ scelerũ, non beneficiorũ uideretur. tũ pro se quisq;, quantũ dicẽdo assequi poterat, docere me cœpit ea, quæ paulo ante cõmemoraui: spoliatã urbẽ, fana direpta, ex Heracliĳ hæreditate, quã palæstritis cõcecessisset, multò maximã partẽ ipsum abstulisse: neq; postulãdũ fuisse, ut ille palæstritas diligeret, qui etiã inuentorẽ olei deũ sustulisset: neq; illã statuã esse ex pecunia publica, neq; publice datã, sed eos, qui hæreditatis diripiẽdæ participes fuissent, faciẽdã, statuẽdamq; curasse:

eosdē Romæ fuisse legatos, illius adiutores improbitatis, socios furtorū, cōscios flagitiorū: eo minus mirari me oportere, si illi cōmuni Legatorū uolūtati, et saluti Siciliæ defuissent. ubi eorū dolorē ex illius iniurijs nō modo minorē, sed propè maiorē, q̄ cæterorū Siculorū, esse cognoui, tū meū animū in illos, tū mei cōsilij, negotijq; totius suscepti causā, rationemq; proposui: tū eos hortatus sum, ut causæ cōmuni, salutiq; ne deessent, ut ei illā laudationē, quā se ui, ac metu coactos paucis illis diebus decresse dicebant, tollerent. itaq; iudices Syracusani hæc faciunt istius clientes, atq; amici: primum mihi literas publicas, quas in ærario sanctiore conditas habebant, proferunt: in quibus ostendunt omnia, quæ dixi ablata, esse perscripta, & plura etiā, quàm ego potui dicere: perscripta autem hoc modo, ꝙ ex æde Mineruæ hoc, & illud abesset: ꝙ ex æde Iouis, ꝙ ex æde Liberi. ut quisq; eis rebus tuendis, conseruandisq; præfuerat, ita perscriptum erat, cum rationem ex lege redderet, et, quæ acceperat, deberet tradere: petisse, ut sibi, quòd hæ res abessét, ignosceretur: itaque omnes liberatos discessisse: et esse ignotum omnibus. quas ego literas obsignādas publico signo, deportandasq; curaui. de laudatione autem ratio sic reddita est: primū cum à Verre literæ aliquanto ante aduētum meum de laudatione uenissent, nihil esse decretum: deinde, cū quidam ex illius amicis cōmonerent, oportere decerni, maximo esse clamore, & cōuitio repudiatos; & postea quàm meus aduētus appropinquarit, imperasse eum, qui summam potestatem haberet, ut decernerent: decretū ita esse, ut multo plus illi laudatio mali, quàm boni possit afferre. id adeo iudices, ut mihi ab illis demonstratum est, sic

uos ex me cognoſcite. mos eſt Syracuſis, ut, ſiqua de re ad ſenatum referatur, dicat ſententiã, qui uelit. nominatim nemo rogatur. & tamen, ut quiſq; honore, & ætate antecedit, ita primus ſolet ſua ſponte dicere, idq́; à cæteris ei cõceditur. ſiquando taceant omnes, tũc ſortito coguntur dicere. cum hic mos eſſet, refertur ad ſenatũ de laudatione Verris: in quo primum, ut aliquid eſſet moræ, multi interpellant: de Sex. Peduceo, qui de illa ciuitate, totáq; prouincia optime meritus eſſet, ſeſe antea, cum audiſſent ei negotiũ faceſſitum, cumq́; eum publice pro plurimis eius, & maximis meritis laudare cuperent, à C. Verre prohibitos eſſe: iniquum eſſe, tametſi Peduceus eorũ laudatione iam non uteretur, tamen nõ id prius decernere, quod aliquando uoluiſſent, q̃ quod tum cogerentur. conclamant omnes, & approbãt ita fieri oportere. refertur de Peduceo. ut quiſq; ætate, et honore antecedebat, ita ſententiam dixit ex ordine. id adeo ex ipſo S.C. cognoſcite: nã principiũ ſentẽtiæ perſcribi ſolet. Recita. QVOD VERBA FACTA SVNT DE SEX. PEDVCEO. dicit, qui primi ſuaſerint. decernitur. refertur deinde de Verre. dic, quæſo, quomodo? QVOD VERBA FACTA SVNT DE C. VERRE. quid poſtea ſcriptũ eſt? CVM SVRGERET NEMO, NEQVE SENTENTIAM DICERET. quid hoc eſt? SORS DVCITVR. quãobrem? nemo erat uoluntarius laudator Præturæ tuæ? defenſor periculorum tuorum? præſertim cum inire à Prætore gratiam poſſet? nemo. ipſi illi tui conuiuæ conſiliarij, & conſcij uerbum facere non audebant. in qua curia ſtatua tua ſtabat, & nuda filij, in ea nemo fuit, quem ne

nudus quidem filius in nuda prouincia commoueret. atq; etiam hoc me docent, eiusmodi S.C. *sese fecisse laudatio=nem, ut omnes intelligere possent, nō laudationem, sed potius irrisionem esse illam, quæ commonefaceret istius turpem, calamitosamq́; Præturā. etenim scriptum esse ita;* QVOD *iste uirgis neminem cæcidisset; à quo cogno=scitis nobilissimos homines, atq; innocentissimos securi esse percussos:* QVOD *uigilanter prouinciā administrasset; cuius omnes uigilias in stupris constat, adulteryśq; esse cōsumptas. hoc autem scriptum etiam, quod proferre non auderet reus, accusator recitare non desineret;* QVOD *prædones procul ab insula Sicilia prohibuisset* Verres, *quos etiam intra* Syracusanam *insulam rece=pisset. quæ posteaquā ex illis cognoui, discessi cum fratre è curia, ut nobis absentibus, si quid uellent, decernerent. decernunt statim: primum, ut* L. *fratri hospitium publi=ce fieret, quòd is eandem uoluntatem erga* Syracusanos *suscepisset, quam ego semper habuissem. id nō modo tum scripserunt, uerùm etiam in ære incisum nobis tradide=runt. ualde hercle te* Syracusani *tui, quos crebro cōme=morare soles, diligunt: qui cum accusatore tuo satis iu=stam causam coniungendæ necessitudinis putant, quòd te accusaturus sit, & quòd ad inquirendum in te uenerit. postea decernitur, ac non uarie, sed propè coniunctis sen tentys, ut laudatio, quæ* C. Verri *decreta esset, tolleretur. at uero, cum iam nō solum discessio facta esset, sed etiam perscriptum, atq; in tabulas relatum,* Prætor *ap=pellatur. at quis appellat? magistratus aliquis? nemo. se=nator? ne id quidem.* Syracusanorum *aliquis? minime. quis igitur* Prætorem *appellat? qui* Quæstor *istius fue=*

rat, Cæcilius. ò rem ridiculam: ò desertum hominem: à desperatũ, ac relictum. à magistratu Siculo, ne S.C. Siculi homines facere possent, ne suũ ius, suis moribus, suis legibus obtinere possent, non amicus istius, nõ hospes, non deniq; aliquis Siculus, sed Quæstor Prætorem appellat. quis hoc uidit? aut quis audiuit? Prætor æquus, & sapiens dimitti iubet senatũ. concurrit ad me maxima multitudo. primum senatores clamare, eripi sibi ius, eripi libertatem, populus senatum laudare, gratias agere, ciues R. à me nusquam discedere. quo quidem die nihil ægrius factum est multo labore meo, q̃ ut manus ab illo appellatore abstinerentur. cum ad Prætorem in ius adissemus, excogitat sane diligenter, & caute, quid decernat: nam anteq̃ uerbum facerem, de sella surrexit, atq; abyt. itaq; tum de foro, cũ iam aduesperasceret, discessimus. postridie mane ab eo postulo, ut Syracusanis liceret S.C. quod pridie fecissent, mihi reddere. ille enimuero negat: & ait indignum facinus esse, ꝙ ego in senatu Græco uerba fecissem, ꝙ quidem apud Græcos græce locutus essem, id ferri nullo modo posse. respondi homini, ut potui, ut uolui, ut debui: tum multa, tum etiam hoc me memini dicere: facile esse perspicuum, quantum inter hunc & illum Numidicum uerum & germanũ Metellum interesset: illum noluisse sua laudatione iuuare L. Lucullum sororis uirum, quicum optime conuenisset; hunc homini alienissimo à ciuitatibus laudationes per uim, & metum cõparare. quod ubi intellexi, multum apud illum recẽtes nuntios, multum tabulas non cõmendatitias, sed tributarias ualuisse, admonitu ipsorum Syracusanorum impetum in eas tabulas facio, in quibus singula perscripta

erant. ecce autem noua turba, atq; rixa : ne tamen istum omnino Syracusis sine amicis, sine hospitibus planè nudũ esse, ac desertũ putetis. retinere cœpit tabulas Theomnastus quidam, homo ridicule insanus : quem Syracusani Theoractum uocant : qui illic eiusmodi est, ut eum pueri sectentur, ut omnes, cum loqui cœperit, irrideāt. huius tamē insania, quæ ridicula est alijs, mihi tum molesta sanè fuit. nam cum spumas ageret in ore, arderent oculi, uoce maxima, uim me sibi afferre, clamaret: copulati in ius peruenimus. hic ego postulare cœpi, ut mihi tabulas obsignare, ac deportare liceret, ille contra. instare ego, omnium mihi tabularũ, & literarũ fieri potestatem oportere : contrà, ille furiosus urgere, nihil ad se nostras leges pertinere. Prætor intelligens, negare sibi placere, quod S. C. ratum esse non deberet, id me Romam deportare. quid multa? nisi uehemētius homini minatus essem, nisi legum sanctionē, pœnamq; recitassem : tabularũ mihi potestas facta nõ esset. ille autem insanus, qui pro isto contra me uehemētissime declamasset, postq̃ non impetrauit, credo ut in gratiā mecum rediret, libellũ mihi dat, in quo istius furta Syracusana perscripta erant : quæ ego antea iam ab illis cognoram, & acceperā. laudent te sanè iam Mamertini, qui ex tanta prouincia soli sunt, qui te saluũ uelint : ita tamen laudēt, ut Heius, qui eius princeps Legationis est, adsit : ita laudent, ut ea, quæ rogati erũt, mihi parati sint respondere. ne subito à me opprimantur, hæc sum rogaturus, nauem debeāt ne? fatebũtur : prębuerint ne Prætore C. Verre? negabũt : ædificauerint ne nauem onerariā maximā publice, quā Verri dederũt? negare nõ poterũt : frumentũ ne ab his sumpserit Verres,

quod populo R. mitteret, ſicuti ſuperiores? negabunt: quid militum, aut nautarum per triennium dederunt? nullum datum dicent: fuiſſe Meſſanam omnium iſtius furtorum, ac prædarum receptricem? negare non poterunt: permulta multis nauibus illinc exportata? hanc deniq; nauem maximam à Mamertinis datam, onuſtam cum iſto Prætore profectam? fatebuntur. quamobrem tibi habe ſanè iſtam laudationem Mamertinam: Syracuſanam quidem ciuitatem, ut abs te affecta eſt, ita in te eſſe animatam uidemus: apud quos etiam Verrea illa flagitioſa ſublata ſunt: etenim minime cōueniebat, ei deorum honores haberi, qui ſimulacra deorum ſuſtuliſſet. etiam mehercule illud in Syracuſanis merito reprehēderetur, ſi, cum diem feſtum ludorum de faſtis ſuis ſuſtuliſſent celeberrimum, & ſanctiſſimum, quòd eo ipſo die Syracuſæ à Marcello captæ eſſe dicuntur, iidem diem feſtum Verris nomine agerent, cum iſte Syracuſanis, quæ ille calamitoſus dies reliquerit, ademiſſet. at uidete hominis impudentiam, atque arrogantiam iudices, qui nō ſolum Verrea hæc turpia, hæc ridicula ex Heracliij pecunia conſtituerit, uerum etiam Marcellea tolli imperarit, ut ei ſacra facerent quotannis, cuius opera omnium annorum ſacra, deosq; patrios amiſerant; eius autem familiæ dies feſtos tollerent, per quam cæteros quoque feſtos dies recuperarant.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER VII. ORATIO X.

NEMINI uideo dubium esse iudices, quin apertissime C. Verres in Sicilia sacra, profanaq; omnia & priuatim, & publice spoliarit, uersatusq; sit sine ulla non modo religione, uerum etiam dissimulatione in omni genere furandi, atq; prædandi. sed quædam mihi magnifica, et præclara eius defensio ostenditur: cui quemadmodum resistam, multo mihi ante est iudices prouidendum: ita enim causa constituitur, prouinciam Siciliam uirtute eius, et uigilantia singulari dubys, formidolosisq; temporibus à fugitiuis, atq; à belli periculis tutam esse seruatam. quid agam iudices? quò accusationis meæ rationem conferam? quò me uertam? ad omnes enim meos impetus, quasi murus quidam, boni nomen imperatoris opponitur. noui locum: uideo, ubi se iactaturus sit Hortensius. belli pericula, tempora Reip. imperatorum penuriam cõmemorabit. tum deprecabitur à uobis, tum etiam pro suo iure contendet, ne patiamini talem imperatorem populo R. Siculorum testimonijs eripi, ne'ue obteri laudem imperatoriam criminibus auaritiæ uelitis. non possum dissimulare iudices. timeo, ne C. Verres propter hanc uirtutem eximiam in re militari omnia, quæ fecit, impune fecerit: uenit enim mihi in mentem, in iudicio M. Aquilij q̃tum auctoritatis, quantum momenti oratio M. Antonij habuisse existimata sit: qui, ut erat in dicendo non solum sapiens, sed etiam fortis,

causa propè perorata, ipse arripuit M. Aquilium, constituitq; in cōspectu omnium, tunicamq; eius à pectore abscidit, ut cicatrices populus R. iudicesq; aspicerent aduerso corpore exceptas. simul & de illo uulnere, quod ille in capite ab hostium duce acceperat, multa dixit, eoq; adduxit eos, qui erant iudicaturi, uehementer ut uererentur, ne, quem uirum fortuna ex hostium telis eripuisset, cum sibi ipse non pepercisset, hic non ad populi R. laudem, sed ad iudicū crudelitatem uideretur esse seruatus. hæc eadem nunc ab illis defensionis ratio, uiaq; tentatur: idem quæritur. sit fur, sit sacrilegus, sit flagitiorum omniū, uitiorumq; princeps: at est bonus imperator, & felix, & ad dubia Reip. tempora reseruādus. nō agam summo iure tecum: nō dicam id, quod debeam forsitan obtinere; cum iudicium certa lege sit cōstitutum, nō quid in re militari fortiter feceris, sed quemadmodū manus ab alienis pecunijs abstinueris, abs te doceri oportere. nō inquā sic agam: sed ita quæram, quemadmodum te uelle intelligo, quæ tua opera, & quāta fuerit in bello. quid dices? an bello fugitiuorū Siciliam uirtute tua liberatam? magna laus, & honesta oratio: sed tamen quo bello? nos enim post id bellum, quod M. Aquilius confecit, sic accepimus, nullum in Sicilia fugitiuorū bellum fuisse. at in Italia fuit. fateor: & magnum quidem, ac uehemens. num igitur ex eo bello partem aliquam laudis appetere conaris? num tibi illius uictoriæ gloriā cum M. Crasso, aut Cn. Pompeio cōmunicandā putas? non arbitror hoc etiam deesse tuæ impudentiæ, ut quicquam eiusmodi dicere audeas. obstitisti uidelicet, ne ex Italia transire in Siciliam fugitiuorum copiæ possent. ubi? quando? qua

ex parte? cum aut nauibus, aut ratibus conarentur accedere? nos enim nihil unquam prorsus audiuimus: & illud audiuimus, M. Craſſi fortiſſimi uiri uirtute, conſilioq; factum, ne ratibus coniunctis freto fugitiui ad Meſſanam tranſire poſſent. à quo illi conatu nō tantopere prohibendi fuiſſent, ſi ulla in Sicilia præſidia ad illorum aduentum oppoſita putarētur. at cum in Italia bellum tam propè à Sicilia, tamen in Sicilia non fuit? quid mirum? ne cum in Sicilia quidem fuit, eodem interuallo pars eius belli in Italiā ulla peruaſit. etenim propinquitas ad utram partem hoc loco profertur? utrū, aditum facilem hoſtibus, an contagionem imitandi eius belli periculoſam fuiſſe? aditus omnis hominibus ſine ulla facultate nauium nō modo diſiunctus, ſed etiam clauſus fuit: ut illis, quibus Siciliam propinquam fuiſſe dicis, facilius fuerit ad Oceanum peruenire, q̃ ad Peloridem accedere. cōtagio autem iſta ſeruilis belli cur abs te potius, q̃ ab ijs omnibus, qui cæteras prouincias obtinuerūt, prædicatur? an quòd in Sicilia iam ante bella fugitiuorum fuerunt? at ea ipſa cauſa eſt, cur ipſa prouincia minimo in periculo ſit, & fuerit: nam poſteaquā illinc M. Aquilius deceſſit, omnium inſtituta, atque edicta Prætorum fuerunt eiuſmodi, ut ne quis cum telo ſeruus eſſet. uetus eſt quod dicam, & propter ſeueritatem exempli nemini fortaſſe ueſtrum inauditum: L. Domitium Prætorem in Sicilia, cum aper ingēs ad eum allatus eſſet, admiratum requiſiſſe, quis eum percuſſiſſet: cum audiſſet, paſtorem cuiuſdam fuiſſe, eum ad ſe uocari iuſſiſſe, illum cupide ad Prætorem, quaſi ad laudem, atq; ad præmiū accurriſſe: quæſiſſe Domitiū, qui tantam beſtiam percuſſiſſet? illum

respōdisse, uenabulo: statim deinde iussu Prætoris in cru cem esse sublatū. durum hoc fortasse uideatur: neq; ego ullam in partem disputo: tantum intelligo, maluisse Domitium crudelem in animaduertendo, q̄ in prætermittē do dissolutum uideri. ergo his institutis prouinciæ, iam tum, cum bello fugitiuorum tota Italia arderet, homo non acerrimus, nec fortissimus, Cn. Norbanus in summo otio fuit: perfacile enim sese Sicilia tuebatur, ne quod in ipsa bellum posset existere. etenim cum nihil tam coniun ctum sit, q̄ negotiatores nostri cū Siculis usu, re, ratione, cōcordia; & cum ipsi Siculi res suas ita constitutas habeant, ut his pacem expediat esse; imperium autem popu li R. sic diligant, ut id imminui, aut commutari minime uelint; cumq; hæc ab seruorum bello pericula & Præto rum institutis, & dominorū disciplina prouisa sint: nullum est malum domesticum, quod ex ipsa prouincia nasci possit. quid igitur? nulli ne motus in Sicilia seruorum Verre Prætore? nullæ ne consensiones factæ esse dicūtur? nihil sane, quod ad senatum populumq; R. peruenerit: nihil, quod iste Romam publice conscripserit. & tamen cœptum esse in Sicilia moueri aliquot locis seruitium su spicor. id adeo non tam ex re, q̄ ex istius factis, decretisq; cognosco. ac uidete, q̄ nō inimico animo sim acturus. ego ipse hæc, quæ ille quærit, quæ adhuc nunquam audistis, cōmemorabo, & proferā. in Tricalino, quem locum fu gitiui iam ante tenuerunt, Leonidæ cuiusdam Siculi familia in suspicionem uocata est coniurationis. res delata ad istum. statim (ut par fuit) iussu eius homines, qui nominati erant, comprehensi sunt, adductiq; Lilybæum: do mino denuntiatum est, ut adesset: causa dicta damnati

ſunt.quid deinde?quid cenſetis?furtum fortaſſe,aut prædam expectatis aliquam?nolite uſquequaq; eadem quærere.in metu belli,furandi qui locus poteſt eſſe? etiam ſi qua hic fuit in hac re occaſio,prætermiſſa eſt. tũ potuit à Leonida nummorum aliquid auferre,cum denuntiauit,ut adeſſet.fuit nundinatio aliqua, & iſti non noua, ne cauſam diceret.etiam alter locus, ut abſoluerentur. damnatis quidem ſeruis,quæ prædandi poteſt eſſe ratio? produci ad ſupplicium neceſſe eſt:teſtes enim ſunt,qui in conſilio fuerunt:teſtes publicæ tabulæ:teſtis ſplendidiſſima ciuitas Lilybætana: teſtis honeſtiſſimus, maximuſq; conuentus ciuium R.nihil poteſt.producendi ſunt itaq;. producuntur,& ad palum alligantur. etiamnum mihi expectare uidemini iudices,quid deinde factũ ſit, ꝙ iſte nihil unquam fecit ſine aliquo quæſtu,atq; præda. quid in eiuſmodi re fieri potuit?quod cómodum eſt?expectate facinus quàm uultis improbum:uincam tamen expectationem omniũ.nomine ſceleris,coniurationiſq; dánati,ad ſupplicium traditi,ad palum alligati, repente multis millibus hominũ inſpectantibus ſoluti ſunt, & Leonidæ illi domino redditi. quid hoc loco potes dicere homo amentiſſime?niſi id,quod ego non quæro, quod deniq; in re tam nefaria,tametſi dubitari non poteſt, tamen,ne ſi dubitetur quidem,quæri oporteat:quid,aut quantũ, aut quomodo acceperis.remitto tibi hoc totum,atq; iſta te cura libero:neq; enim metuo,ne hoc cuiquã perſuadeatur, ut,ad quod facinus nemo,præter te,ulla pecunia adduci potuerit,id tu gratis ſuſcipere conatus ſis.uerũ de iſta furãdi,prædãdiq; rõne nihil dico:de hac imperatoria iã tua laude diſputo.quid ais bone cuſtos, defenſorq; pro=

*uinciæ? tu quos seruos arma capere, ac bellũ facere in Si-
cilia uoluisse cognoras, et de cõsilij sentẽtia iudicaras, hos
ad suppliciũ iam more maiorũ traditos, & ad palũ alli-
gatos, ex media morte eripere, ac liberare ausus es, ut
quã damnatis seruis crucem fixeras, hanc indemnatis ci-
uibus R. reseruares? perditæ ciuitates, desperatis omnibus
rebus, hos solẽt exitus exitiales habere, ut damnati in in-
tegrũ restituantur, uincti soluantur, exules reducantur,
res iudicatæ rescindantur. quæ cum accidunt, nemo est,
quin intelligat ruere illam Remp. hæc ubi ueniũt, nemo
est, qui ullam spem salutis reliquam esse arbitretur. atq;
hæc sicubi facta sunt, facta sunt, ut homines populares,
aut nobiles supplicio, aut exilio leuarentur, ut non ab ijs
ipsis, qui iudicassent, ut non statim, ut non eorum facino-
rum damnati, quæ ad uitam, & fortunas omnium per-
tinerent. hoc uero nouum, et eiusmodi est, ut magis pro-
pter reum, q̃ propter rem ipsam credibile esse uideatur,
ut homines seruos, ut ipse qui iudicarat, ut statim è me-
dio supplicio dimiserit; ut eius facinoris dãnatos seruos,
quod ad omnium liberorum caput, & sanguinem perti-
neret. o præclarum imperatorem, nec iam cum M. Aqui-
lio fortissimo uiro, sed uero cũ Paulis, Scipionibus, Ma-
rijs conferendum. tantum ne uidisse in metu, periculoq;
prouinciæ? cum seruitiorum animos in Sicilia suspensos
propter bellum Italiæ fugitiuorum uideret; ne quis se cõ-
mouere auderet, quantum terroris iniecit? comprehendi
iussit: quis non pertimescat? causam dicere dominos: quid
seruis tam formidolosum? fecisse uideri, pronũtiauit. ex-
ortam uidetur flãmam paucorum dolore, ac morte re-
stinxisse. quid deinde sequitur? uerbera, atq; ignes, & illa*

extrema ad supplicium damnatorum, metum cæterorũ, cruciatus, & crux. hisce omnibus supplicijs sunt liberati. quis dubitet, quin seruorum animos summa formidine oppresserit, cum uiderent ea facilitate Prætorem, ut ab eo seruorum sceleris, coniurationisq; damnatorũ uita uel ipso carnifice internuntio redimeretur. quid? hoc in Apolloniensi Aristodamo? quid? in Leonte Magarensi non idem fecisti? quid? iste motus seruorum, belliq; subita suspicio utrum tibi tandem diligentiã custodiendæ prouinciæ, an nouam rationem improbissimi quæstus attulit? Halyciensis Eumenidæ, nobilis hominis, & honesti, magnæ pecuniæ uillicus cum impulsu tuo insimulatus esset, HS LX à domino accepisti. quod nuper ipse iuratus docuit, quemadmodum gestum esset. ab equite R. C. Matrinio absente, cum is esset Romæ, ꝙ eius uillicos, pastoresq; tibi in suspicionem uenisse dixeras, HS centum abstulisti. dixit hoc L. Flauius, qui tibi eam pecuniam numerauit, procurator C. Matrinij: dixit ipse C. Matrinius: dicet clarissimus uir Cn. Lentulus Censor, qui Matrinij honoris causa, recenti negotio ad te literas misit, mittendasq; curauit. quid? de Apollonio Diocli filio Panormitano, cui Gemino cognomen est, præteriri potest? ecquid hoc tota Sicilia clarius? ecquid indignius? ecquid manifestius proferri potest? quem is, uti Panormum uenit, ad se uocari, & de tribunali citari iussit, concursu magno, frequentiáq; conuentus. homines statim loqui, mirari, ꝙ Apollonius homo pecuniosus tã diu ab isto maneret integer: excogitauit: nescio quid attulit: profecto homo diues, repente à Verre non sine causa citatur: expectatio summa omnium, quidnam id esset: cũ exanimatus subito ipse ac-

currit cum adolescente filio: nã pater grandis natu iandiu lecto tenebatur. nominat iste seruũ, quem magistrũ pecoris esse diceret: eum dicit coniurasse, & alias familias concitasse. is omnino seruus in familia nõ erat. eum statim exhiberi iubet. Apollonius affirmat seruum se omnino illo nomine habere neminem. iste hominem arripi à tribunali, & in carcerem coniici iubet. ille clamare, cũ raperetur, nihil se miserum fecisse, nihil commisisse, pecuniam sibi esse in nominibus, numeratam in præsentia nõ habere. hæc cum maxime summa hominum frequentia testificaretur, ut quiuis intelligere posset, eum, ꝙ pecuniã non dedisset, icirco illa tam acerba iniuria affici; cũ maxime, ut dico, hoc de pecunia clamaret, in uincla coniectus est. uidete constantiam Prætoris, & eius Prætoris, qui nunc reus non ita defendatur, ut mediocris Prætor; sed ita laudetur, ut optimus imperator. cum seruorum bellum metueretur; quo supplicio dominos indemnatos afficiebat, hoc seruos damnatos liberabat. Apollonium, locupletissimum hominem, qui, si fugitiui bellum in Sicilia facerent, amplissimas fortunas amitteret; belli fugitiuorum nomine, indicta causa, in uincla coniecit: seruos, quos ipse cum consilio belli faciendi causa consensisse iudicauit, eos sine consilij sententia, sua sponte, omni supplicio liberauit. quid, si ab Apollonio aliquid cõmissum est, quamobrem iure in eum animaduerteretur: tamen ne hanc rem sic agemus, ut crimini, aut inuidiæ reo putemus esse oportere, si quo de homine seuerius iudicauit? nõ agam tam acerbe: non utar ista accusatoria consuetudine; si quod est factum clementer, ut dissolute factum criminer; si quid uindicatum seuere est, ut ex eo crudelita-

tis inuidiam colligam.non agam iſta ratione:tua ſequar iudicia:tuam defendam auctoritatem,quoad tu uoles.ſi mul ac tute cœperis tua iudicia reſcindere, mihi ſuccen ſere deſinito:meo enim iure contendam,eum,qui ſuo iu= dicio condemnatus ſit,iuratorum iudicum ſententijs dã= nari oportere.non defendam Apollonij *cauſam , amici, atq; hoſpitis mei,ne tuum iudicium uidear reſcindere:ni hil de hominis frugalitate,uirtute,diligentia dicam:præ termittam illud etiam,de quo antea dixi , fortunas eius ita conſtitutas fuiſſe familia,pecore,uillis,pecunijs credi tis,ut nemini minus expediret,ullum in* Sicilia *tumultũ, aut bellum commoueri:nõ dicam ne illud quidem;ſi ma xime in culpa fuerit* Apollonius,*tamen in hominem ho= neſtiſſimum,ciuitatis honeſtiſſimæ,tã grauiter animad= uerti cauſa indicta non oportuiſſe : nullam inuidiam in te ne ex illis quidem rebus concitabo ; cum eſſet talis uir in carcere,in tenebris,in ſqualore,in ſordibus,tyrannicis interdictis tuis patri exacta ætate,& adoleſcẽti filio ad= eundi ad illum miſerum poteſtatem nunquam eſſe fa= ctam : etiam illud præteribo ; quotieſcunq;* Panormum *ueneris illo anno,& ſex menſibus(nam tãdiu fuit in car cere* Apollonius*)toties ad te ſenatum* Panormitanum *a= diſſe ſupplicem cum magiſtratibus, ſacerdotibusq; publi cis,orantem,atq; obſecrantem , ut aliquando ille miſer, atq; innocens calamitate illa liberaretur.relinquam hæc omnia:quæ ſi uelim perſequi,facile oſtendam,tua crude litate in alios,omnes tibi aditus miſericordiæ iudicũ iam pridem eſſe præcluſos.omnia igitur iſta concedam,& re mittam:præuideo enim, quid ſit defenſurus* Hortenſius. *fatebitur,apud iſtum neq; ſenectutem patris, neq; ado=*

lescentiā filij, neq; lacrymas utriusq; plus ualuisse, quàm utilitatem, salutemq; prouinciæ. dicet, Remp. administrari sine metu, ac seueritate non posse. quæret, quamobrem fasces Prætoribus præferantur, cur secures datæ, cur carcer ædificatus, cur tot supplicia sint in improbos more maiorum constituta. quæ cum omnia grauiter, seuereq; dixerit: quæram, cur hunc eundem Apollonium Verres idem, repente, nulla noua re allata, nulla defensione, sine causa de carcere emitti iusserit: tantumq; in hoc crimine suspicionis esse affirmabo, ut iam ipsis iudicibus sine mea argumentatione coniecturam facere permittam, quod hoc genus prædādi, quàm improbum, quàm indignum, quamq; ad magnitudinē quæstus immēsum, infinitumq; esse uideatur: nam quæ iste in Apollonio fecit, ea primū breuiter cognoscite quot, & quanta sint: deinde hæc expendite, atq; æstimate pecunia: reperietis, iccirco hæc in uno homine pecunioso tot constituta, ut cæteris formidines similium incommodorum, atq; exempla periculorū proponerentur. primum insimulatio est repentina, capitalis, atq; inuidiosi criminis. statuite, quanti hoc putetis, et quàm multos redemisse. deinde crimē sine accusatore, sententia sine consilio, damnatio sine defensione. æstimate harum rerum omnium pretia: & cogitate, in his iniquitatibus unum hæsisse Apollonium, cæteros profecto multos ex his incommodis pecunia se liberasse. postremo tenebræ, uincla, carcer, inclusum supplicium, atque à conspectu parentum, ac liberum, denique à libero spiritu, & communi luce seclusum. hæc uero, quæ uel uita redimi recte possunt, æstimare pecunia non queo. hæc omnia sero redemit Apollonius, iam mœrore, ac miserijs

perditus: sed tamé cæteros docuit, ante istius auaritiæ, ac sceleri occurrere: nisi uero existimatis hominem pecuniosissimum sine aliqua causa quæstus iniectum ad tam incredibile crimen, aut sine eadem causa repente è carcere emissum, aut hoc prædandi genus ab isto in illo uno adhibitum, ac tentatum, & nō per illum omnibus pecuniosis Siculis metum propositum, & iniectum. cupio mihi iudices ab illo subijci, quoniam de militari eius gloria dico, si quid forte prætereo: nam mihi uideor de omnibus iam rebus eius gestis dixisse, quæ quidem ad belli fugitiuorū pertinerent suspicionem: certe nihil sciens prætermisi. habetis hominis consilia, diligentiam, uigilantiā, custodiam, defensionemq; prouinciæ. summa illuc pertinet, ut sciatis, quoniam plura genera sunt imperatorum, ex quo genere iste sit. ne diutius in tanta penuria uirorum fortium talem imperatorem ignorare possitis: non ad Q. Maximi sapientiam, neq; ad illius superioris Africani in re gerenda celeritatem, neq; ad huius, qui postea fuit, singulare cōsilium, neq; ad Pauli rationem, ac disciplinam, neque ad C. Marij uim, atque uirtutem, sed ad aliud genus imperatorum sanè diligenter retinendum, & conseruandum, quæso, cognoscite. itinerum primum laborem, qui uel maximus est in re militari iudices, et in Sicilia maxime necessarius, accipite quàm facilē sibi iste, et iucundum ratione, consilioq; reddiderit. primum temporibus hibernis ad magnitudiné frigorū, et ad tépestatū uim, ac fluminū præclarū sibi hoc remediū cōparat. urbē Syracusas elegerat: cuius hic situs, atq; hæc natura esse loci, cœliq; dicitur, ut nullus unq̄ dies tā magna, turbulentaq; tēpestate fuerit, quin aliquo tēpore solem eius

diei homines uiderent. hic ita uiuebat iste bonus imperator hibernis mensibus, ut eum non facile nõ modo extra tectum, sed ne extra lectum quidem quisquam uideret. ita diei breuitas cõuiuiys, noctis longitudo stupris, et flagitiys conterebatur. cum autem uer esse cœperat, cuius initium iste non à fauonio, neq; ab aliquo astro notabat; sed, cum rosam uiderat, tunc incipere uer arbitrabatur: dabat se labori, atq; itineribus. in quibus usq; eò se præbebat patientem, atq; impigrum, ut eum nemo unquam in equo sedentem uideret. nam, ut mos fuit Bithyniæ Regibus, lectica octophoro ferebatur: in qua puluinus erat perlucidus Melitensi rosa farctus. ipse autem coronam habebat unam in capite alterã in collo: reticulumq; ad nares sibi apponebat tenuissimo lino, minutis maculis, plenum rosæ. sic confecto itinere, cum ad aliquod oppidum uenerat, eadem lectica usq; ad cubiculum deferebatur. eò ueniebant Siculorum magistratus, ueniebant equites R. id quod ex multis iuratis audistis: cõtrouersiæ secreto deferebantur: paulopost palàm decreta auferebantur. deinde ubi paulisper in cubiculo pretio, nõ æquitate iura descripserat: Veneri iam, & Libero reliquum tempus deberi arbitrabatur. quo loco mihi nõ prætermittenda uidetur præclari imperatoris egregia, ac singularis diligentia: nam scitote esse oppidum in Sicilia nullum, ex yis oppidis, in quibus Prætores consistere, & cõuentum agere solent, quo in oppido nõ isti ex aliqua familia non ignobili delecta ad libidinem mulier esset. itaq; nõnullæ ex eo numero in cõuiuium adhibebantur palàm. si quæ castiores erant, ad tempus ueniebant, lucem, cõuentumq; uitabant. erant autem conuiuia non illo silentio Præto-

rum, atq; imperatorũ; neq; eo pudore, qui in magistratuum couiuiys uersari solet; sed cum maximo clamore, atq; cóuitio. nónunquam etiam res ad manus, atq; ad pugnam ueniebat: iste enim, Prætor seuerus, ac diligẽs, qui populi R. legibus nunq̃ paruisset, illis diligenter legibus, quæ in poculis ponebantur, obtemperabat. itaq; erant exitus eiusmodi, ut alius inter manus è cóuiuio, tanq̃ è prælio, auferretur, alius tanquã occisus relinqueretur, plerisq; fusi sine mente, ac sine ullo sensu iacerent; quiuis ut, cum aspexisset, non se Prætoris cóuiuium, sed ut Cannensem pugnam nequitiæ uidere arbitraretur. cũ uero æstas summa esse iam cœperat, quod tẽpus omnes Siciliæ semper Prætores in itineribus consumere consueuerunt, propterea ꝙ tum putant obeundam esse maxime prouinciam, cum in areis frumenta sunt, ꝙ & familiæ congregantur, & magnitudo seruity perspicitur, & labor operis maxime offenditur, & frumenti copia cómonet, tempus anni non impedit: tum inquam, cum concursant cæteri Prætores, iste nouo quodã ex genere imperator, pulcherrimo Syracusarum loco statiua sibi castra faciebat: nam in ipso aditu, atq; ore portus, ubi primum ex alto sinus ad urbem ab litore inflectitur, tabernacula carbaseis intenta uelis collocabat. huc ex illa domo prætoria, quæ Regis Hieronis fuit, sic emigrabat, ut per eos dies nemo istum extra illum locum uidere posset. in eum autem ipsum locum aditus erat nemini, nisi qui aut socius, aut minister libidinis esse posset. huc omnes mulieres, quibuscum iste consueuerat, conueniebant. quarum incredibile est quanta multitudo fuerit Syracusis. huc homines digni istius amicitia, digni uita illa, conuiuiysq; ue-

niebant.inter eiuſmodi uiros,ac mulieres adulta ætate filius uerſabatur : ut eum,etiam ſi natura à parentis ſimilitudine abriperet,conſuetudo tamen,ac diſciplina patri ſimilem eſſe cogeret.huc Tertia illa perducta per dolum, atq; inſidias ab Rhodio tibicine,maximas in iſtius caſtris effeciſſe turbas dicitur,cum indigne pateretur uxor Cleomenis Syracuſani,nobilis mulier,itemq; Aeſchrionis honeſto loco nata,in conuentum ſuum mimi Iſidori filiam ueniſſe.iſte autem Annibal,qui in ſuis caſtris uirtute putaret oportere,non genere certari,ſic hanc Tertiam dilexit,ut eam ſecum ex prouincia exportaret.ac per eos dies cum iſte cũ pallio purpureo,talariq; tunica uerſaretur in cõuiuijs muliebribus,non offendebãtur homines in eo, neq; moleſte ferebãt,abeſſe à foro magiſtratum,non ius dici,nõ iudicia fieri : lucum illum litoris percrepare totum mulierum uocibus,cantuq; ſymphoniæ,in foro ſilentium eſſe ſummum cauſarum,atq; iuris,non ferebãt homines moleſte : nõ enim ius abeſſe uidebatur à foro,neq; iudicia,ſed uis,& crudelitas,& bonorũ acerba,atq; indigna direptio.hunc tu igitur imperatorem eſſe defendis Hortenſi? huius furta,rapinas,cupiditatem, crudelitatem, ſuperbiam, ſcelus,audaciam rerum geſtarum magnitudine,atq; imperatorijs laudibus tegere conaris? hic ſcilicet eſt metuendũ,ne ad exitũ defenſionis tuæ uetus illa Antoniana dicendi ratio,atq; auctoritas proferatur : ne excitetur Verres,ne denudetur à pectore,ne cicatrices populus R.aſpiciat,ex mulierũ morſu ueſtigia libidinis, atq; nequitiæ.dij faciant,ut rei militaris,ut belli mentionem facere audeas : cognoſcẽtur enim omnia iſtius æra illa uetera : ut,nõ ſolũ in imperio,uerũ etiã in ſtipendijs

qualis fuerit, intelligatis. renouabitur prima illa militia, cum iste è foro abduci, non ut ipse prædicat, perduci solebat. aleatoris Placentini *castra cõmemorabuntur : in quibus cum frequens fuisset, tamen ære dirutus est. multa eius in stipendijs damna proferentur: quæ ab isto ætatis fructu dissoluta, & cõpensata sunt. iam uero, cum in eiusmodi patientia turpitudinis, aliena, non sua satietate obduruisset, qui uir fuerit, quot præsidia, q̃ munita pudoris, & pudicitiæ, ui, & audacia ceperit, quid me attinet dicere, aut coniungere cum istius flagitio cuiusquam præterea dedecus ? non faciã iudices. omnia uetera prætermittam. duo sola recentia sine cuiusquã infamia ponam, ex quibus coniecturam facere de omnibus possitis: unum illud, quod ita fuit illustre, notumq; omnibus, ut nemo tam rusticanus homo* L. *Lucullo, et* M. *Cotta* Coss. Romã *ex ullo municipio uadimonij causa uenerit, quin sciret iura omnia populi* R. *nutu, atq; arbitrio* Chelidonis *meretriculæ gubernari : alterum, ꝙ, cum paludatus exisset, uotaq; pro imperio suo, cõmuniq; populi* R. *nuncupasset, noctu stupri causa lectica in* Vrbem *introferri solitus est ad mulierem, nuptam uni, propositam omnibus, contra fas, contra auspicia, cõtra omnes diuinas, atq; humanas religiones. ò dij immortales, quid interest inter mentes hominum, & cogitationes. ita mihi meam uoluntatem, spemq; reliquæ uitæ uestræ, populiq;* R. *existimatio cõprobet, ut ego quos adhuc mihi magistratus populus* R. *mandauit, sic eos accepi, ut me omniũ officiorum obstringi religione arbitrarer. ita* Quæstor *sum factus, ut mihi honorem illum tum nõ solum datum, sed etiam creditum, ac cõmissum putarem. sic obtinui* Quæsturam

in prouincia Sicilia,ut omnium oculos in me unum con=iectos arbitrarer, ut me, Quæsturamq; meam quasi in aliquo orbis terræ theatro uersari existimarẽt,ut omnia semper,quæ iucunda uidentur esse,nõ modo his extraordinarijs cupiditatibus, sed etiã ipsi naturæ,ac necessitati denegarem.nunc sum designatus Aedilis: habeo ratio=nem,quid à populo R.acceperim: mihi ludos sanctissi=mos maxima cum cerimonia Cereri,Libero,Liberæq; faciendos,mihi Floram matrem populo,plebiq; R.ludorum celebritate placandam,mihi ludos antiquissimos,qui primi Romani sunt nominati,maxima cũ dignitate,ac reli=gione Ioui,Iunoni,Mineruæq; esse faciundos,mihi sacra=rum ædium procurationem,mihi totam urbem tuẽdam esse cõmissam: ob earum rerum laborem,& solicitudi=nem fructus illos datos,antiquiorem in senatu sententiæ dicendæ locum,togam prætextam, sellam curulem,ius, imagines ad memoriã,posteritatemq; prodendam.ex his ego rebus omnibus iudices,ita mihi deos omnes propitios esse uelim,ut,tametsi mihi iucundissimus est honos populi,tamen nequaquã tantum capio uoluptatis,quantum solicitudinis,& laboris: ut hæc ipsa Aedilitas,nõ quia ne=cesse fuerit,alicui candidato data, sed,quia sic oportue=rit,recte collocata,& iudicio populi digno in loco posita esse uideatur. tu cum esses Prætor renuntiatus quoquo modo (mitto enim,& prætereo,quid tum sit actum) sed cum esses renuntiatus,ut dixi,nõ ipsa præconis uoce excitatus es,qui te totiens seniorum,iuniorumq; centurijs illo honore affici pronũtiauit,ut hoc putares,aliquam Reip. partem tibi creditam? annũ tibi illum unũ domo carendum esse meretricis? cum tibi sorte obtigisset,ut ius dice=

res; quantum negotij, quid oneris haberes, nunquam cogitasti; neq; illud rationis habuisti, si forte expergefacere te posses, eam prouinciã, quam tueri singulari sapientia, atq; integritate difficile esset, ad summam stultitiam, nequitiamq; uenisse. itaq; non modo domo tua Chelidonem in Prætura extrudere noluisti, sed in Chelidonis domum Præturam tuam totam detulisti. secuta prouincia est: in qua tibi nunquã uenit in mentem, non tibi iccirco fasces, & secures, & tãtam imperij uim, tantamq; ornamentorum omniũ dignitatem datam, ut earum rerũ ui, & auctoritate omnia repagula iuris, pudoris, & officij perfringeres, ut omniũ bona prædam tuam duceres, nullius res tuta, nullius domus clausa, nullius uita septa, nullius pudicitia munita cõtra tuam cupiditatem, & audaciam posset esse: in qua tu te ita gessisti, ut, cum omnibus teneare rebus, ad bellum fugitiuorum confugias: ex quo iam intelliges, nõ modo tibi nullam defensionem, sed maximam uim criminũ exortam: nisi forte Italici belli fugitiuorum reliquias, atq; illud Thempsanũ incõmodum proferes. ad quod recẽs cũ te peropportune fortuna obtulisset, si quid in te uirtutis, atq; industriæ fuisset; idem, qui semper fueras, inuentus es. cũ ad te Valentini uenissent, et pro his homo disertus, et nobilis M. Marius loqueretur, ut negotium susciperes, ut, cum penes te prætoriũ imperiũ, ac nomen esset, ad illam paruam manum extinguendam ducem te, principemq; præberes: non modo id refugisti, sed eo ipso tempore, cũ esses in litore, Tertia illa tua, quã tecum deportabas, erat in omniũ conspectu. ipsis autem Valentinis ex tam illustri, nobiliq; municipio, tantis de rebus respõsum nullum dedisti, cum esses cum tu-

nica pulla, & pallio. quid hunc proficiscentem, quid in ipsa prouincia fecisse existimatis, qui cum iam ex prouincia nō ad triumphum, sed ad iudiciū decederet, ne illam quidē infamiā fugerit, quā sine ulla uoluptate capiebat? ò diuina senatus frequentis in æde Bellonæ admurmuratio. memoria tenetis iudices; cum aduesperasceret, et paulo ante esset de hoc Thempsano incōmodo nūtiatum, cū inueniretur nemo, qui in illa loca cum imperio mitteretur, dixisse quendam, Verrem esse non longe à Thempsa, quàm ualde uniuersi admurmurarint, quā palàm principes contradixerint. & is tot criminibus, testimonijsq; couictus, in eorum tabellis spem sibi aliquam ponit, quorum omniū palàm, causa incognita, uoce damnatus est. esto: nihil ex fugitiuorum bello, aut suspicione belli laudis adeptus est, ꝙ neq; bellum eiusmodi, neq; belli periculum fuit in Sicilia, neq; ab isto prouisum est, ne quod esset. at uero contra bellum prædonum classem habuit ornatam, diligentiamq; in eo singularem: itaq; isto Prætore præclare defensa prouincia est. sic de bello prædonū, sic de classe Siciliensi iudices dicam, ut hoc iam ante confirmem, in hoc uno genere omnes inesse culpas istius maximas auaritiæ, maiestatis, dementiæ, libidinis, crudelitatis. hæc dum breuiter expono, quæso, ut fecistis adhuc, diligenter attendite. Rem naualem primū ita dico esse administratam, non uti prouincia defenderetur, sed ut classis nomine pecunia quæreretur. superiorum Prætorum consuetudo cum hæc fuisset, ut naues ciuitatibus, certusq; numerus nautarū, militumq; imperaretur, maximæ, et locupletissimæ ciuitati Mamertinæ nihil horum imperauisti, ob quā rē quid tibi Mamertini clā dederint

pecuniæ,post uidebitur,ex ipsorũ literis,& testibus quæremus.nauē uero Cybeam maximã,triremis instar,pulcherrimam,atq; ornatissimã,palàm ædificatam sumptu publico,sciente Sicilia,per magistratum,senatumq; Mamertinum,tibi datã,donatamq; esse dico.hæc nauis onusta præda Siciliensi,cum ipsa quoq; esset ex præda,simul cum iste decederet,appulsa Veliam est cùm plurimis rebus,& ijs,quas ante Romam mittere cum cæteris furtis noluit,quòd erant charissimæ, maximeq; eum delectabant.eam nauem nuper egomet uidi Veliæ, multiq; alij uiderunt,pulcherrimam,atq; ornatissimam iudices.quæ quidem omnibus,qui eam aspexerant,prospectare iam exilium,atq; explorare fugam domini uidebatur. quid mihi hoc loco respõdebis? nisi forte id,quod tametsi probari nullo modo potest,tamen dici quidem in iudicio de pecunijs repetundis necesse est, de tua pecunia constare ædificatam esse eàm nauem.aude hoc saltem dicere,quod necesse est.noli metuere Hortensi,ne quæram, qui licuerit ædificare nauem senatori. antiquæ sunt istæ leges,& mortuæ,quemadmodum tu soles dicere,quæ uetant.fuit ista reprehensio quondam,fuit ista seueritas in iudicijs, ut istam rem accusator in magnis criminibus obijciendam putaret.quid enim tibi naue opus fuit? qui si quò publice proficiscereris,et præsidij,et uecturæ causa sumptu publico nauigia præberentur. priuatim autem nec proficisci quoquam potes,nec accersere res transmarinas ex ijs locis,in quibus tibi habere,mercari nihil licet. deinde cur quicquam contra leges parasti? ualeret hoc crimen in illa ueteri seueritate,ac dignitate Reip.nunc non modo te hoc crimine non arguo,sed ne illa quidem communi

muni uituperatione reprehendo. postremo tu tibi hoc nũquam criminosum, nunquam inuidiosum fore putasti, celeberrimo loco palàm tibi ædificari onerariam nauem in ea prouincia, quã tu cum imperio obtinebas? quid eos loqui, qui uidebant; quid existimare eos, qui audiebãt, arbitrabare? inanem te nauem esse in Italiam dedũcturũ? nauicularium te, cum Romam uenisses, esse facturum? ne illud quidem quisquam poterat suspicari, te habere in Italia maritimum fundum, & ad fructus deportandos onerariam nauem cõparare. eiusmodi de te uoluisti sermonem esse omnium, palàm ut loquerentur, te illam nauem parare, quæ prædam ex Sicilia deportaret, & quæ ad ea furta, quæ reliquisses, cõmearet? uerũ hæc omnia, si doces nauem de tua pecunia ædificatam, remitto, atque concedo. sed hoc homo amentissime non intelligis priore actione ab istis ipsis tuis Mamertinis laudatoribus esse sublatum: nam dixit Heius princeps ciuitatis, princeps istius Legationis, quæ ad tuam laudationem missa est, nauem tibi operis publicis Mamertinorum esse ædificatam, eiq; faciendæ senatorem Mamertinum publice præfuisse. reliqua est materies: hanc Rheginis, ut ipsi dicunt, (tã etsi tu negare non potes) publice, ꝙ Mamertini materiẽ non habent, imperauisti. si, & ex quo fit nauis, & qui faciunt, imperio tibi tuo, non pretio præsto fuerunt: ubi tãdem istuc latet, quod tu de tua pecunia dicis impensum? at Mamertini in tabulis nihil habent. primum uideo potuisse fieri, ut ex ærario nihil darent: (etenim uel Capitolium, sicut apud maiores nostros factũ est, publice gratis coactis fabris, operisq; imperatis exædificari, atq; effici potuit) deinde id, quod perspicio, & quod ostendã, cũ

istos produxero, ipsorum ex literis, multas pecunias isti erogatas in operum locationes falsas, atq; inanes, esse perscriptas: nam illud minime mirũ est, Mamertinos, à quo summum beneficium acceperant, quem sibi amiciorem, q̃ populo R. esse cognouerãt, eius capiti literis suis peperci sse. sed si argumento est Mamertinos pecunias tibi non dedisse, quia scriptum non habent: sit argumẽto, tibi gratis cõstare nauem, quia, quid emeris, aut quid locaueris, scriptum proferre nõ potes: at. n. iccirco nauem Mamertinis non imperasti, ꝙ sunt fœderati. dij approbent. habemus hominẽ in Fœcialiũ manibus educatum, unum, præter cæteros, in publicis religionibus fœderũ sanctũ, & diligentem. omnes, qui ante te Prætores fuerunt, dedãtur Mamertinis, ꝙ ijs nauem contra pactionem fœderis imperarint. sed tamẽ tu sancte homo, ac religiose cur Taurominitanis item fœderatis nauẽ imperasti? an hoc probabis, in æqua causa populorum, sine pretio uarium ius, & disparem cõditionem fuisse? quid, si eiusmodi esse hæc duo fœdera duorum populorum iudices doceo, ut Taurominitanis nominatim cautum, & exceptũ sit fœdere, ne nauem dare debeant; Mamertinis in ipso fœdere sanctum, atq; perscriptum sit, uti nauẽ dare necesse sit? istum autem contra fœdus & Taurominitanis imperasse, & Mamertinis remisisse? num cui dubiũ poterit esse, quin Verre Prætore plus Mamertinis Cybea, q̃ Taurominitanis fœdus opitulatum sit? recitentur fœdera. isto igitur tuo, quemadmodũ ipse prædicas, beneficio, ut res indicat, pretio, atq; mercede, minuisti maiestatem Reip. minuisti auxilia populi R. minuisti copias maiorum uirtute, ac sapiẽtia cõparatas: sustulisti ius imperij, cõditio=

nem sociorum, memoriã fœderis. qui ex fœdere ipso na uem uel usq; ad Oceanum, si imperassemus, sumptu, peri culóq; suo armatam, atq; ornatam mittere debuerunt: hi, ne in freto ante sua tecta, & domos nauigarent, ne sua mœnia, portusq; defenderent, pretio abs te ius fœde ris, & imperij conditionem emerunt. quid censetis in hoc fœdere faciundo uoluisse Mamertinos impendere labo= ris, operæ, pecuniæ, ne hæc biremis ascriberetur, si id ullo modo possent à nostris maioribus impetrare? nam cum hoc munus imperaretur tã graue ciuitati, inerat nescio quo modo in illo fœdere societatis quasi quædam nota seruitutis. quod tũ recentibus suis officijs, integra re, nul= lis populi R. difficultatibus à maioribus nostris fœdere assequi nõ potuerunt, id nunc nullo nouo officio suo, tot annis post, iure imperij nostri quotãnis usurpato, ac sem per retento, summa in difficultate nauiũ, à C. Verre pre tio assecuti sunt. at non hoc solum assecuti, ne nauem da= rent. ecquem nautam, ecquem militem, qui aut in classe, aut in præsidio esset, te Prætore per triẽnium Mamerti= ni dederunt? deniq; cum ex S. C. itemq; ex lege Terentia, & Cassia frumentum æquabiliter emi ab omnibus Sici liæ ciuitatibus oporteret, id quoq; munus leue, atq; cõmu ne Mamertinis remisisti. dices frumentum Mamertinos non debere. quomodo nõ debere? an, ut ne uenderent? non .n. erat hoc genus frumenti ex eo genere, quod exigere= tur; sed ex eo, quod emeretur. te igitur auctore, & inter prete, ne foro quidem, & cõmeatu Mamertini populum R. iuuare debuerũt. quæ tandẽ ciuitas fuit, quæ deberet? qui publicos agros arãt, certũ est q̃d ex lege cẽsoria dare debeãt. cur ijs q̃cq̃ præterea ex alio genere imperauisti?

quid Decumani? nunquid præter singulas decumas ex lege Hieronica debent? cur ys quoq; statuisti, quantum ex hoc genere frumenti empti darent? qui sunt immunes, ij certe nihil debent. at ys nō modo imperasti, uerum etiā, quo plus darent, q̄ poterant, hæc sexagena millia modiū, quæ Mamertinis remiseras, addidisti. neq; hoc dico, cæteris non recte imperatum esse. Mamertinis, qui erant in eadem causa, & quibus superiores omnes Prætores, item ut cæteris, imperarant pecuniam, qui ex S.C. & ex lege dissoluerant, his dico nō recte remissum. & ut hoc beneficium, quemadmodum dicitur, trabali clauo figeret, cū consilio causam Mamertinorum cognoscit, & de consilij sententia Mamertinis se frumentum non imperare pronuntiat. audite decretum mercenarij Prætoris ex ipsius cōmentario, & cognoscite quanta in scribendo grauitas, quanta in constituendo iure sit auctoritas. Recita cōmentarium. libenter ait se facere: itaq; perscribit. qd, si hoc uerbo non esses usus, libenter? nos uidelicet inuitū te quæstū facere putaremus? ac de consilij sententia: præclarum recitari consilium iudices audistis. utrum uobis consilium recitari tandem Prætoris uidebatur, cum audiebatis nomina, an prædonis improbissimi societas, atq; comitatus? en fœderum interpretes, societatis pactores, religionis auctores. nunquam in Sicilia frumentum publice est emptum, quin Mamertinis pro portione imperaretur, antequam hoc delectum, præclarumq; consilium iste dedit, ut ab his nummos acciperet, ac sui similis esset. itaq; tantum ualuit istius decreti auctoritas, quantum debuit eius hominis, qui, à quibus frumentum emere debuisset, ijs decretum uendidisset: nam statim L. Metellus,

ut isti successit, ex C. Sacerdotis, & Sex. Peducei instituto, ac literis frumentum Mamertinis imperauit. tum illi intellexerũt, se id, quod à malo auctore emissent, diutius obtinere nõ posse. age porrò tu, qui te tã religiosum existimari uoluisti interpretem fœderum, cur Tauromini tanis frumentum, cur Netinis imperasti? quarũ ciuitatũ utraq; fœderata est. ac Netini quidẽ sibi non defuerunt: nam simul ac pronuntiasti, libenter te Mamertinis quidem remittere, te adierunt, et eandem suam causam fœderis esse docuerunt. tu aliter decernere in eadem causa non potuisti: pronuntias, Netinos frumentum dare non oportere: & ab his tamen exigis. cedo mihi eiusdem Prætoris literas & rerũ decretarum & frumenti imperati, & rerũ decretarũ tritici empti. quid potius in hac tãta, ac tã turpi inconstãtia suspicari possumus iudices, quàm id, quod necesse est, aut isti à Netinis pecuniam, cũ posceret, non datã; aut id esse actum, ut intelligerent Mamertini, bene se apud istũ tam multa pretia, ac munera collocasse, cum idem alij iuris ex eadem causa non obtinerẽt? hic mihi etiam audebit mentionẽ facere Mamertinæ laudationis. in qua quàm multa sint uulnera, quis est uestrũ iudices quin intelligat? primũ, ut in iudicijs, qui decẽ laudatores dare non potest, honestius est ei nullũ dare, quàm illum quasi legitimum numerũ consuetudinis non explere. tot in Sicilia ciuitates sunt, quibus tu per triennium præfuisti: arguunt cæteræ: paucæ, & paruæ metu repressæ silent: una laudat. hoc quid est, nisi intelligere, quid habeat utilitatis uera laudatio? sed tamẽ ita Verres prouinciæ præfuisti, ut hac utilitate necessario tibi sit carendũ. deinde, id quod alio loco ante dixi, quæ est ista tandem

laudatio, cuius laudationis Legati principes & publice tibi nauem ædificatam, et priuatim se ipsos abs te spoliatos, expilatosq; esse dixerunt? postremo quid aliud isti faciunt, cum te soli ex Sicilia laudant, nisi testimonio nobis sunt, te omnia sibi esse largitum, quæ tu de Rep. nostra detraxeris? quæ colonia est in Italia tam bono iure, quod tā immune municipium, quod per hos annos tam cōmoda uacatione sit usum omniū rerum, q̄ Mamertina ciuitas per triēnium? soli, ex fœdere quod debuerunt, non dederunt: soli isto Prætore omnium rerū immunes fuerūt; soli in istius imperio ea conditione uitæ fuerunt, ut populo R. nihil darent, Verri nihil denegarent. uerum ut ad classem, quo ex loco sum digressus, reuertar: accepisti à Mamertinis nauem contra legem, remisisti contra fœdera. ita in una ciuitate bis improbus fuisti; cum & remisisti, quod non oportebat; & accepisti, quod nō licebat. exigere te oportuit nauem, quæ contra prædones, non quæ cū præda nauigaret; quæ defenderet, ne prouincia spoliaretur, non quæ noua prouinciæ spolia portaret. Mamertini tibi & urbem, quò furta undiq; portares; & nauē, qua exportares, præbuerūt. illud tibi oppidum receptaculum prædæ fuit: illi homines testes, custodesq; furtorū: illi tibi, & locum furtis, & furtorum uehiculum cōparauerunt. itaq; ne tum quidem, cum classem auaritia, ac nequitia tua perdidisti, nauem Mamertinis imperare ausus es. quo tempore in tanta inopia nauium, tantaq; calamitate prouinciæ, etiam si precario essent rogandi, tamē ab his impetraretur: reprimebat. n. tibi et imperādi uim, & rogandi conatum præclara illa non populo R. reddita biremis, sed Prætori donata Cybea. ea fuit merces im-

perij, auxilium iuris, cõsuetudinis, fœderis. habetis unius ciuitatis firmum auxilium amissum, ac uenditum pretio. cognoscite nunc nouam prædandi rationẽ ab hoc primum excogitatam. Sumptum omnem in classem frumento, stipendio, cæterisq; rebus Nauarcho suo quæq; ciuitas semper dare solebat. is neq;, ut accusaretur à nautis, cõmittere audebat, & ciuibus suis rationem referre debebat: in illo omni negotio non modo labore, sed etiam periculo suo uersabatur. erat hoc, ut dico, factitatũ semper, nec solum in Sicilia, sed in omnibus prouincijs, etiã in sociorũ, & Latinorum stipendio, ac sumptu, tum cum illorum auxilijs uti solebamus. Verres post imperium cõstitutum primus imperauit, ut ea pecunia omnis à ciuitatibus sibi adnumeraretur, ut is eam pecuniã tractaret, quem ipse præfecisset. cui potest esse dubium, quamobrem & omnium consuetudinem ueterem primus immutaris, & tantã utilitatem per alios tractandæ pecuniæ neglexeris, & tantã difficultatem cum crimine, molestiam cum suspicione susceperis? deinde alij quæstus instituuntur: ex uno genere nauali uidete quã multi: accipere à ciuitatibus pecunias, ne nautas darent: pretio certo missos facere nautas: missorum omne stipendium lucrari: reliquis, quod deberet, non dare. hæc omnia ex ciuitatum testimonijs cognoscite. Recita testimonia ciuitatũ. hunccine hominem? hanccine impudentiã iudices? hanccine audaciã? ciuitatibus pro numero militum pecuniarũ summas describere: certo pretio sexcentenos nummos nautarum missione constituere. quos qui dederat, commeatum totius æstatis abstulerat. iste, quod & nautæ nomine pro stipendio, frumentoq; acceperat, lucrabatur. itaq;

quæstus duplex unius missione fiebat. atq; hæc homo amentissimus in tanto prædonū impetu, tantoq; periculo prouinciæ sic palàm faciebat, ut & ipsi prædones scirēt, & tota prouincia testis esset. cū, propter istius hanc tātam auaritiam, nomine classis, essent in Sicilia re quidem uera naues inanes, quæ prædam Prætori, nō quæ prædonibus metum afferrent: tamen, cum P. Cesecius, & P. Tadius decē nauibus his semiplenis nauigarēt, nauem quādam piratarum præda refertam nō ceperunt, sed abduxerunt onere suo planè captam, atq; depressam. erat ea nauis plena iuuentutis formosissimæ, plena argenti facti, atq; signati, multa cum stragula ueste. hæc una nauis ex classe nostra non capta est, sed inuenta ad Megaridē: qui locus est non longe à Syracusis. quod ubi isti nuntiatum est; tametsi noctu cum mulierculis iacebat ebrius, erexit se tamen, & statim Quæstori, Legatoq; suo custodes misit complures, ut omnia sibi integra quamprimū exhiberentur. appellitur nauis Syracusas: expectatur ab omnibus: supplicium sumi de captiuis putatur. iste quasi præda sibi aduecta, non prædonibus captis, si qui senes, aut deformes erāt, eos in hostiū numero ducit: qui aliqd formæ, ætatis, artificijq; habebant, abducit omnes: nonnullos scribis suis, filio, cohortiq; distribuit: symphoniacos sex cuidā amico suo Romā muneri misit. nox illa tota exinanienda naui consumitur: archipiratam ipsum uidet nemo: de quo supplicium sumi oportuit: hodieq; omnes sic habent persuasum (quid eius sit, uos coniectura quoq; assequi debetis) istum clā à piratis ob hunc archipiratam pecuniam accepisse. coniectura bona est. iudex esse bonus nemo potest, qui suspicione certa nō mouetur,

hominem nostis, consuetudinemq; omnium tenetis; qui ducem prædonũ aut hostium ceperit, quàm libenter eum palàm ante oculos omniũ esse patiatur. hominem in tanto conuentu Syracusis uidi neminem iudices, qui archipiratam captum uidisse se diceret, cum omnes, ut mos est, ut solet fieri, concurrerent, quærerent, uidere cuperent. quid accidit, cur tantopere iste homo occultaretur, ut eũ ne casu quidem quisquam aspicere posset? homines maritimi Syracusis, qui sæpe istius ducis nomẽ audissent, sæpe timuissent, cũ eius cruciatu, atq; supplicio pascere oculos, animumq; exaturare uellent: potestas aspiciendi nemini facta est. unus plures prædonum duces uiuos cepit P. Seruilius, quàm omnes antea. ecquando igitur isto fructu quisquam caruit, ut uidere piratam captum non liceret? at contra, quacunq; iter fecit, hoc iucundissimum spectaculum omnibus uinctorũ, captorumq; hostiũ præbebat. itaq; ei cõcursus undiq; fiebant, ut nõ modo ex his oppidis, quà ducebãtur, sed etiã ex finitimis uisendi causa cõuenirent. ipse autem triũphus quãobrem omniũ triumphorum gratissimus populo R. fuit, atq; iucundissimus? quia nihil est uictoria dulcius. nullum est autem testimonium uictoriæ certius, q̃, quos sæpe metueris, eos te uinctos ad supplicium duci uidere. hoc tu quamobrem non fecisti? quamobrem ita iste pirata celatus est, quasi eum aspicere nefas esset? quãobrem suppliciũ non sumpsisti? quá ob causam hominem reseruasti? ecquem audisti in Sicilia antea captum archipiratam, qui non securi percussus sit? unum cedo auctorem tui facti: unius profer exemplum. uiuum tu archipiratam seruabas, quem per triumphum credo, quem ante currum tuũ duceres: neq;

enim quicquam erat iam reliquum, nisi ut classe populi R. pulcherrima amissa, prouinciáq; lacerata, triumphus naualis tibi decerneretur. age porrò, custodiri ducé prædonum nouo more, quàm securi feriri omnium exemplo, magis placuit. quæ sunt istæ custodiæ? apud quos homines? quemadmodum est asseruatus? Lautumias Syracusanas omnes audistis, pleriq; nostis. opus est ingés, magnificum, Regum, ac tyrãnorum: totum est ex saxo in mirandam altitudinem depresso, & multorum operis penitus exciso. nihil tam clausum ad exitus, nihil tam septum undiq;, nihil tam tutum ad custodias nec fieri, nec cogitari potest. in has Lautumias, si qui publice custodiendi sunt, etiam ex cæteris oppidis Siciliæ deduci imperantur. eò ꝙ multos captiuos ciues R. conieceràt, & ꝙ eodem cæteros piratas contrudi imperarat: intellexit, si hunc subdititium archipiratam in eandem custodiá dedisset, fore, ut à multis illis in Lautumijs uerus ille dux quæreretur. itaq; hominem huic optimæ, tutissimæq; custodiæ non audet cõmittere. deniq; Syracusas totas timet. amandat hominem: quo? Lilybæum fortasse? uideo: tamen homines maritimos non planè reformidat. minime iudices. Panormum igitur? audio: quáquam Syracusis, quoniá in Syracusano captus erat, maxime si minus supplicio affici, at custodiri oportebat. ne Panormũ quidem. quid igitur? quò putatis? ad homines à Piratarum metu, & suspicione alienissimos, à nauigando, rebusq; maritimis remotissimos, ad Centuripinos, homines maxime mediterraneos, summos aratores, qui nomen nunquam timuissent maritimi prædonis, unum te Prætore horruissent Apronium terrestrem archipiratam, & ut quiuis facile per-

spiceret, id ab isto actum esse ut ille suppositus facile, & libenter se illum, qui nõ erat, esse simularet: imperat Centuripinis, ut is uictu, cæterisq; rebus quamliberalissime, cõmodissimeq; habeatur. interea Syracusani, homines periti, & humani, qui nõ modo ea, quæ perspicua essent, uidere, uerũ etiam occulta suspicari possent: habebant rationem omnes quotidie piratarũ, qui securi ferirentur: quàm multos esse oporteret, ex ipso nauigio, quod erat factum sex remorum numero, conijciebant. iste quod omnes, qui artificij aliquid habuerant, aut formæ, remouerat, atq; abduxerat: reliquos si, ut consuetudo est, uniuersos ad palum alligasset, clamorem populi fore suspicabatur, cum tanto plures abducti essent, quàm relicti. propter hanc causam cùm instituisset alios alio tempore producere: tamen in tanto conuentu nemo erat, quin rationẽ, numerumq; haberet, & reliquos non desideraret solum, sed etiam posceret, et flagitaret. cum maximus numerus deesset, tum iste homo nefarius in eorũ locũ, quos domũ suam de piratis abduxerat, substituere, & supponere cœpit ciues R. quos in carcerem antea cõiecerat. quorũ alios Sertorianos milites fuisse insimulabat, & ex Hispania fugientes ad Siciliã appulsos esse dicebat: alios, qui à prædonibus erant capti, cum mercaturas facerent, aut aliquam ob causam nauigarent, sua uoluntate cum piratis fuisse arguebat. itaq; alij ciues R. ne cognoscerẽtur, capitibus obuolutis è carcere ad palũ, atq; ad necẽ rapiebantur. alij, cum à multis ciuibus R. recognoscerentur, ab omnibus defenderẽtur, securi feriebãtur. quorum ego de acerbissima morte, crudelissimoq; cruciatu dicã, cũ eum locũ tractare cœpero: et ita dicã, ut, si me in ea queri-

monia,quã sum habiturus de istius crudelitate,& de ciuiũ R.indignissima morte,nõ modo uires,uerũ etiã uita deficiat,id mihi præclarum,& iucũdum putem.hæc igitur est gesta res,hæc uictoria præclara: myoparone piratico capto,dux liberatus: symphoniaci Romam missi: formosi homines,& adolescentes, & artifices domũ abducti: in eorum locum,& ad eorum numerũ ciues R. hostilem in modũ cruciati,& necati: omnis uestis ablata: omne aurum,& argentum & ablatum, & auersum.at quemadmodum ipse sese induit priore actione? qui tot dies tacuisset,repente in M.Annij hominis splendidissimi testimonio,cum is ciues R.dixisset,& archipiratam negasset securi esse percussum,exiluit,conscientia sceleris,& furore ex maleficijs cõcepto excitatus: dixit se, quod sciret sibi crimini datum iri,pecuniam accepisse,neq; de uero archipirata sumpsisse supplicium,ideo securi nõ percussisse: domi esse apud sese archipiratas dixit duos. ò clementiam populi R.seu potius patientiam miram,ac singularem.ciuem R.securi esse percussum Annius eques R.dicit: taces.archipiratam negat: fateris.fit in eo gemitus omnium,& clamor;cum tamen à præsenti supplicio tuo se cõtinuit populus R.& repressit,& salutis tuæ rationem iudicum seueritati reseruauit.qui sciebas tibi crimini datum iri? quamobrem sciebas? quãobrem etiam suspicabare? inimicum habebas neminem.si haberes,tamen non ita uixeras,ut metum iudicij propositum habere deberes.an te,id quod fieri solet,conscientia timidum, suspiciosumq; faciebat? qui igitur,cum esses in imperio iam tum iudicium,& crimẽ horrebas: reus cum tot testibus coarguare,potes de damnatione dubitare? uerum

ſi crimen hoc metuebas,ne quis abs te ſuppoſitum eſſe diceret,qui pro archipirata ſecuri feriretur : utrum tandem tibi ad defenſionem firmius fore putaſti,in iudicio coactu,atq; efflagitatu meo producere ad ignotos tanto poſt eum,quem archipiratam eſſe diceres, an recenti re; Syracuſis apud notos,inſpectante Sicilia penè tota,ſecuri ferire?uide,quid interſit, utrum faciendum fuerit.in illo. reprehenſio nulla eſſe potuit : hic defenſio nulla eſt. itaq; illud ſemper omnes fecerunt:hoc quis ante te,quis præter te fecerit,quæro. piratam uiuũ tenuiſti.quem ad finem ? dum cum imperio fuiſti ? quamobrem ? quá ob cauſam ? quo exemplo ? cur tandiu? cur inq̃ ciuibus R. quos piratæ ceperant, ſecuri ſtatim percuſſis,ipſis piratis lucis uſuram tam diuturnã dediſti? uerũ eſto : ſit tibi illud liberũ omne tempus,quod cum imperio fuiſti. etiam ne priuatus ? etiã ne reus? etiã ne penè dãnatus hoſtium duces priuata in domo retinuiſti ? unum,alterum menſem, propè annũ deniq; domi tuæ piratæ,à quo tempore capti ſunt,quoad per me licitum eſt,fuerũt,hoc eſt quoad per M.Acilium Glabrionem licitum eſt : qui poſtulante me, produci,atq; in carcerẽ condi imperauit.quod eſt huiuſce rei ius ? quæ conſuetudo ? quod exemplum ? hoſtem acerrimum, atq; infeſtiſſimum populi R.ſeu potius cómunem hoſtem gentium,nationumq; omniũ quiſquam omnium mortalium priuatus intra mœnia domi ſuæ retinere poterit ? quid, ſi pridie,quàm à me tu coactus es confiteri,ciuibus R.ſecuri percuſſis prædonum ducem uiuere,apud te habitare : ſi inquam pridie domo tua profugiſſet,ſi aliquam manum contra populum R. facere potuiſſet,quid diceres ? apud me habitauit : me-

cum fuit: ego illum ad iudicium meum, quo facilius crimen inimicorum diluere possem, uiuum, atq; incolumem reseruaui. ita ne uero? tu tua pericula cõmuni periculo defendes? tu supplicia, quæ debentur hostibus uictis, ad tuum, non ad populi R. tempus conferes? populi R. hostis priuatis custodijs asseruabitur? at etiam qui triumphant, eoq; diutius uiuos hostium duces seruant, ut his per triumphum ductis pulcherrimũ spectaculum, fructumq; uictoriæ populus R. percipere possit: tamen, cum de foro in Capitolium currum flectere incipiũt, illos duci in carcerem iubent, idemq; dies & uictoribus imperij, & uictis uitæ finem facit. est nunc, credo, cuiquam dubium, quin tu id cõmissurus non fueris: præsertim cum statuisses, ut ais, tibi causam esse dicendam, ut ille archipirata non potius securi feriretur, quã, quod erat ante oculos positum, tuo periculo uiueret. si enim esset mortuus: tu, qui crimen ais te metuisse, quæro cui probares? cum constaret istum Syracusis ab nullo uisum esse archipiratam, ab omnibus desideratũ; cum dubitaret nemo, quin abs te pecunia liberatus esset; cum uulgo loquerentur, suppositũ in eius locũ, quem pro illo probare uelles; cum tute fassus esses, te id crimen tanto ante metuisse: si eum diceres esse mortuũ, quis te audiret? nunc cũ uiuũ istum nescio quem produces, tamen ne id credi uoles? quid, si aufugisset? si uincla rupisset, ita ut Nico ille nobilissimus pirata fugit, quem P. Seruilius, qua felicitate ceperat, eadem recuperauit. quid diceres? uerum hoc erat: si ille semel uerus archipirata securi percussus esset, pecuniam illam non haberes: si hic falsus esset mortuus, aut profugisset, nõ esset difficile alium in suppositi locum suppo-

nere. plura dixi, quàm uolui, de illo archipirata: & tamen ea, quæ certissima sunt huius criminis argumenta, prætermisi: uolo enim mihi totum esse crimen hoc integrum. est certus locus, certa lex, certū tribunal, quò hoc reseruetur. hac tanta præda auctus, mancipijs, argento, ueste locupletatus, nihilo diligentior ad classem ornandam, milites reuocandos, alendosq; esse cœpit, cum ea res nō solum prouinciæ saluti, uerū etiā ipsi prædæ esse posset: nam æstate summa, quo tempore cæteri Prætores obire prouinciā, & concursare consueuerunt, aut etiam in tanto prædonum metu, & periculo ipsi nauigare, eo tēpore ad luxuriam, libidinesq; suas domo sua regia, quæ Regis Hieronis fuit, qua Prætores uti solent, cōtentus non fuit: tabernacula, quemadmodum cōsueuerat temporibus æstiuis, quod antea iam demonstraui, carbaseis intenta uelis collocari iussit in litore: quod est litus in insula Syracusis post Arethusæ fontem, propter ipsum introitum, atq; ostium portus, amœno sanè, & ab arbitris remoto loco. hic dies æstiuos sexaginta Prætor populi R. custos, defensorq; prouinciæ sic uixit, ut muliebria quotidie conuiuia essent, uir accumberet nemo præter ipsum, & prætextatum filium. tametsi rectè sine exceptione dixeram, uirum, cum isti essent, neminem fuisse. nonunquam etiam libertus Timarchides adhibebatur: mulieres autem nuptæ nobiles, præter unā mimi Isidori filiā, quā iste propter amorem ab Rhodio tibicine abduxerat, Pippa quædam, uxor Aeschrionis Syracusani: de qua muliere plurimi uersus, qui in istius cupiditatē facti sunt, tota Sicilia percelebrantur. erat Nice facie eximia, ut prædicatur, uxor Cleomenis Syracusani. hāc Cleomenes uir ama

bat, uerũtamen huius libidini aduersari nec poterat, nec audebat: & simul ab isto donis, beneficijsq; plurimis deuinciebatur. illo autem tempore iste, tametsi ea est hominis impudentia, quã nostis, ipse tamen, cum uir esset Syracusis, uxorem eius parum poterat animo soluto, ac libero tot in acta dies secum habere. itaq; excogitat rem singularem. naues, quibus Legatus præfuerat, Cleomeni tradit: classi populi R. Cleomenem Syracusanũ præesse iubet, atq; imperat. hoc eo facit, ut ille nõ solum abesset à domo, tum cum nauigaret; sed etiam libenter cum magno honore, beneficioq; abesset; ipse autem remoto, atq; ablegato uiro, non liberius, quàm ante (quis enim unquam istius libidini obstitit?) sed paulo solutiore tamen animo secum illam haberet, si non tanquam uirum, at tanq̃ æmulum remouisset. accipit nauem sociorum, atq; amicorum Cleomenes Syracusanus. quid primum aut accusem, aut querar iudices? Siculo ne homini Legati, Quæstoris, Prætoris deniq; potestatem, honorem, auctoritatem dari? si te impediebat ista conuiuiorum, mulierumq; occupatio: ubi Quæstores? ubi Legati? ubi ternis denarijs æstimatũ frumentũ? ubi muli? ubi tabernacula? ubi tot, tantaq; ornamẽta magistratibus, et Legatis à senatu, populoq; R. permissa, et data? deniq; ubi præfecti, & Tribuni tui? si ciuis R. dignus isto negotio nemo fuit, quid ciuitates, quæ in amicitia, fideq; populi R. perpetuo mãserãt? ubi Segestana? ubi Cẽturipina ciuitas? quæ tum officijs, fide, uetustate, tum etiã cognatione populi R. nomẽ attingũt. ò dij immortales. quid, si harũ ipsarũ ciuitatũ militibus, nauibus, Nauarchis Syracusanus Cleomenes iussus est imperare? non omnis honos ab

isto

isto dignitatis, æquitatis, officijq́; sublatus est? ecquod in Sicilia bellum gessimus, quin Centuripinis socijs, Syracusanis hostibus uteremur? atq; hæc omnia ad memoriam uetustatis, non ad contumeliā ciuitatis referri uolo. itaq; ille uir clarissimus, summusq́; imperator M. Marcellus, cuius uirtute captæ, misericordia conseruatæ sunt Syracusæ, habitare in ea parte urbis, quæ insula est, Syracusanum neminem uoluit. hodie inquam Syracusanum in ea parte habitare non licet: est. n. locus, quem uel pauci possunt defendere. cōmittere igitur eum non fidelissimis hominibus noluit: simul ꝙ ab illa parte urbis nauibus aditus ex alto est. quamobrem qui nostros exercitus sæpe excluserant, ijs claustra loci cōmittenda non existimauit. uide, quid intersit inter tuā libidinē, maiorumq́; auctoritatem; inter amorē, furoremq́; tuū, & illorum consiliū, atq; prudentiam. illi aditum litoris Syracusanis ademerunt: tu maritimum imperium concessisti. illi habitari in eo loco Syracusanum, quò naues accedere possent, noluerunt: tu classi, et nauibus Syracusanum præesse uoluisti. quibus illi urbis suæ partem ademerunt, ijs tu nostri imperij partem dedisti: & quorum sociorum opera Syracusani nobis dicto audientes sunt, eos Syracusanis dicto audientes esse iussisti. egreditur Centuripina quadriremi Cleomenes è portu: sequitur Segestana nauis, Tyndaritana, Herbitensis, Heracliensis, Apolloniensis, Halūtina, præclara classis in speciem, sed inops, & infirma propter dimissionem propugnatorum, atq; remigum. tandiu in imperio suo classem iste Prætor diligens uidit, quādiu conuiuium eius flagitiosissimum prætervecta est. ipse autē, qui uisus multis diebus non esset, tum se tamen in cōspe-

ctum nautis paulisper dedit. stetit soleatus Prætor populi R. cũ pallio purpureo, tunicaq; talari, muliercula nixus in litore. iam hoc ipso istum uestitu Siculi, ciuesq; R. permulti sæpe uiderũt. postea quã paulum prouecta classis est, et Pachynum quinto die deniq; appulsa est: nautæ fame coacti, radices palmarum agrestium, quarũ erat in illis locis, sicut in magna parte Siciliæ, multitudo, colligebant, & his miseri, perditiq; alebantur. Cleomenes autẽ, qui alterum se Verrem cum luxuria, atq; nequitia, tum etiam imperio putaret, similiter totos dies, in litore tabernaculo posito, perpotabat. ecce autem repente, ebrio Cleomene, esurientibus cæteris, nuntiatur piratarum naues esse in portu Edissæ: nam ita is locus nominatur. nostra autem classis erat in portu Pachyni. Cleomenes autem, quod erat terrestre præsidium non re, sed nomine, sperabat iis militibus, quos ex eo loco deduxisset, explere se numerũ nautarum, & remigũ posse. reperta est eadem istius hominis auarissimi ratio in præsidijs, quæ in classibus: nam erant perpauci reliqui, cæteriq; dimissi. princeps Cleomenes in quadriremi Centuripina malum erigi, uela fieri, præcidi anchoras imperauit: & simul, ut se cæteri sequerentur, signum dari iussit. hæc Centuripina nauis erat incredibili celeritate uelis: nam scire isto Prætore nemo poterat, quid quæq; nauis remis facere posset: etsi in hac quadriremi propter honorem, et gratiam Cleomenis minime multi remiges, & milites deerant. euolarat iam è conspectu ferè fugiens quadriremis, cum etiam tũc cæteræ naues suo in loco moliebantur. erat animus in reliquis: quanquam erant pauci, quoquo modo sese res habebat, pugnare tamen se uelle clamabant, &, quod reliquum

uitæ,uiriumq; fames fecerat,id ferro potissimum redde re uolebant.quòd si Cleomenes non tanto ante fugisset, aliqua tamen ad resistendum ratio fuisset:erat enim so la illa nauis constrata,& ita magna, ut propugnaculo cæteris posset esse:quæ, si in prædonum pugna uersare tur,urbis instar habere inter illos piraticos myoparones uideretur.sed tunc inopes relicti à duce,præfectóq; clas sis,eundem necessario cursum tenere cœperũt. Pelorum uersus,ut ipse Cleomenes, ita cæteri nauigabant. neque ita tamen tam prædonum fugiebát impetum, quàm im peratorem sequebantur.tum ut quisque in fuga postre mus,ita periculo princeps erat:postremam enim quanq; nauem piratæ primam adoriebantur. ita prima Halun tinorum nauis capitur:cui præerat Halũtinus homo no bilis Philarchus:quem ab illis prædonibus Locrenses po stea publice redemerunt:ex quo uos priore actione iura to rem omnem,causámq; cognostis. deinde Apolloniensis nauis capitur,et eius præfectus Anthropinus occiditur. dum hæc aguntur,interea Cleomenes iam ad Pelori li tus peruenerat,iam sese in terram è naui eiecerat, qua driremémq; in salo fluctuantem reliquerat. reliqui præ fecti nauium,cum in terram imperator exisset,cum ip si neque repugnare, neque mari effugere ullo modo pos sent, appulsis ad Pelorum nauibus Cleomenem persecu ti sunt. tunc prædonum dux Heracleo, repente, præ ter spem, non sua uirtute, sed istius auaritia, nequi tiáq; uictor, classem pulcherrimam populi R. in litus expulsam, & eiectam, cum primum aduesperasceret, inflammari, incendiq; iussit. ò tempus miserum, at que acerbum prouinciæ Siciliæ: ò casum illum multis

innocentibus calamitosum, atq; funestum: o istius nequitiam, ac turpitudinem singularem. una, atq; eadem nox erat, qua Prætor amoris turpissimi flamma, ac classis populi R. prædonum incendio conflagrabat. affertur nocte intempesta grauis huiusce mali nuntius Syracusas: curritur ad Prætorium, quo istum è conuiuio illo præclaro reduxerant paulo ante mulieres cum cantu, atq; symphonia. Cleomenes, quanquã nox erat, tamen in publico esse non audet, includit se domi: neq; aderat uxor, quæ consolari hominem in malis posset. huius autem præclari imperatoris ita erat seuera domi disciplina, ut in re tanta, in tam graui nuntio nemo admitteretur, nemo esset, qui auderet aut dormientem excitare, aut interpellare uigilantem. iam uero, re ab omnibus cognita, cócursabat urbe tota maxima multitudo: non. n. sicut antea consuetudo erat, prædonum aduentum significabat ignis è specula sublatus, aut tumulo, sed flamma ex ipso incendio nauium & calamitatem acceptam, & periculum reliquũ nuntiabat. cum Prætor quæreretur, & cóstaret ei neminem nuntiasse: fit ad domum eius cum clamore concursus, atq; impetus. tum iste excitatus exit: audit rem omnẽ ex Timarchide: sagum sumit. lucebat iam ferè: procedit in mediũ, uini, somni, stupri plenus. excipitur ab omnibus eiusmodi clamore, ut ei Lampsaceni periculi similitudo uersaretur ante oculos. hoc etiã maius hoc uidebatur, ꝙ in odio simili multitudo hominum hæc erat maxima. tum istius acta cómemorabantur, tum flagitiosa illa cóuiuia: tum appellabantur à multitudine mulieres nominatim: tũ quærebatur ex ipso palàm, tot dies continuos, per quos nunquam uisus esset, ubi fuisset? quid egisset? tũ

imperator ab isto præpositus Cleomenes flagitabatur: neque quicquam propius est factum, quàm ut illud Vticése exemplum de Adriano transferretur Syracusas, ut duo sepulcra duorum Prætorum improborũ, duabusq; in prouincijs constituerentur. uerum habita est à multitudine ratio temporis, habita est tumultus, habita etiam dignitatis, existimationisq; cõmunis, quòd is est conuentus Syracusis ciuium R. ut non modo illa prouincia, uerum etiam hac Rep. dignissimus existimetur. confirmant ipsi se, cum is etiam tum semisomnis stuperet: arma capiunt: totum forum, atq; insulam, quæ est urbis magna pars, complent. unam illam solam noctem prædones ad Pelorum commorati, cum fumantes etiam nostras naues reliquissent, accedere incipiunt ad Syracusas. qui uidelicet sæpe audissent, nihil esse pulchrius, quàm Syracusarum mœnia, ac portus: statuerant sese, si ea Verre Prætore nõ uidissent, nunquam esse uisuros. ac primo ad illa æstiua Prætoris accedunt, ipsam illam ad partem litoris, ubi iste per eos dies tabernaculis positis castra luxuriæ collocarat. quem posteaquam inanem locũ offenderunt, & Prætorem cõmouisse ex eo loco castra senserunt: statim sine ullo metu in portum ipsum penetrare cœperũt. cum in portum dico iudices, (explanandum est enim diligentius eorum causa, qui locum ignorant) in urbem dico, atq; in urbis intimam partem uenisse piratas. non enim portu illud oppidum clauditur, sed urbe portus ipse cingitur, et concluditur: non ut alluantur à mari mœnia extrema, sed influat in urbis sinum portus. hic te Prætore Heracleo archipirata cum quatuor myoparonibus paruis ad arbitrium suum nauigauit. prò dij immortales, pirati=

cus myoparo, cum imperium populi R. nomen, ac fasces essent Syracusis, usq; ad forum & ad omnes urbis crepi dines accessit: quò neq; Carthaginiensium gloriosissimæ classes, cum mari plurimum poterant, multis bellis sæpe conatæ, unquam aspirare potuerunt; neq; populi R. inuictа ante te Prætorem gloria illa naualis, unquã tot Punicis, Siciliensibusq; bellis penetrare potuit: qui locus eiusmodi est, ut ante Syracusani in mœnibus suis, in urbe, in foro hostem armatum, ac uictorem, q̃ in portu ullam hostium nauem uiderent. hic te Prætore prædonum nauiculæ peruagatæ sunt, quò Atheniensiũ classis sola post hominum memoriam CCC nauibus ui, ac multitudine inuasit: quæ in eo ipso portu, loci ipsius, portusq; natura uicta, atq; superata est. hic primum opes ipsius ciuitatis uictæ, cõminutæ, depressæq; sunt: in hoc portu Atheniensium nobilitatis, imperij, gloriæ naufragiũ factum existimatur. eò ne pirata penetrauit, quò simul atq; adisset, non modo à latere, sed etiam à tergo magnam partem urbis relinqueret? Insulam totam præteruectus est: quæ est urbis magna pars Syracusis suo nomine, ac mœnibus. quo in loco maiores (ut ante dixi) Syracusanum quẽquam habitare uetuerunt, ꝙ, qui illam partem urbis tenerent, in eorum potestatem portum futurum intelligebant. at quemadmodum est peruagatus? radices palmarum agrestium, quas in nostris nauibus inuenerat, iaciebat, ut omnes istius improbitatem, & calamitatem Siciliæ possent cognoscere. Siculos ne milites, aratorũ ne liberos, quorum patres tantum labore suo frumenti exarabant, ut populo R. totiq; Italiæ suppeditare possent, eos ne in insula Cereris natos, ubi primum fruges inuen

tæ esse dicuntur, eo cibo esse, usos, à quo maiores eorum cæteros quoq; frugibus inuentis remouerunt. te Prætore Siculi milites palmarum stirpibus, prædones Siculo frumento alebantur. o spectaculum miserum, atq; acerbũ: ludibrio esse urbis gloriam, populi R. nomen; hominum conuentu, atq; multitudine, piratico myoparone, in portu Syracusano de classe populi R. triumphum agere piratam, cum Prætoris nequissimi, inertissimiq; oculos prædonum remi respergerent. posteaquam è portu piratæ non metu aliquo affecti, sed satietate exierant: tum cœperunt quærere homines causam illius tantæ calamitatis: dicere omnes, & palàm disputare, minime esse mirandum, si militibus, remigibusq; dimissis, reliquis egestate, & fame perditis, Prætore tot dies cum mulierculis perpotante, tanta ignominia, & calamitas esset accepta. hæc autem istius uituperatio, atque infamia confirmabatur eorum sermone, qui à suis ciuitatibus illis nauibus præpositi fuerant: qui ex illo numero reliqui Syracusas classe amissa refugerant. dicebant, quos ex sua quisque naui missos sciret esse. res erat clara: neque solum argumẽtis, sed etiam certis testibus istius audacia tenebatur. homo certior fit, agi nihil in foro, & conuentu toto die, nisi hoc quæri à Nauarchis, quemadmodum classis esset amissa: illos respondere, & docere unumquenque, missione remigum, fame reliquorum, Cleomenis timore, & fuga. quod posteaquam iste cognouit, hanc rationem habere cœpit. causam sibi dicendam esse statuerat iam ante, quàm hoc usu uenerit, ita ut ipsum priore actione dicere audistis. uidebat, illis Nauarchis testibus, tantum hoc crimen sustinere se nullo modo posse:

consilium capit primo stultum, ueruntamen clemens: Cleomenem, & Nauarchos ad se uocari iubet: ueniunt. accusat eos, q̃ huiusmodi de se sermones habuerint: rogat, ut id facere desistant, & in sua quisq; naui dicat se tantum habuisse nautarum, quantum oportuerit, neque quenquam esse dimissum. illi enimuero se ostẽdunt, quod uellet, esse facturos. iste non procrastinat: aduocat amicos statim: quærit ex his sigillatim, quot quisq; nautas habuerit. respondit unusquisq;, ut erat præceptum. iste in tabellas refert: obsignat signis amicorum prouidens homo, ut contra hoc crimen, siquando opus esset, hac uidelicet testificatione uteretur. derisum credo esse hominẽ amentem à suis consiliarijs, & admonitum, hasce ei tabulas nihil profuturas, etiam plus ex nimia Prætoris diligentia suspicionis in eo crimine futurum. etiam iste erat hac stultitia multis in rebus usus, ut publice quoq;, quæ uellet, in ciuitatum literis & tolli, et referri iuberet. quæ omnia nunc intelligit sibi nihil prodesse, posteaquam certis literis, testibus, auctoritatibusq; cõuincitur. ubi hoc uidet, illorum confessionem, testificationem suã, tabellas sibi nullo adiumento futuras: init consilium, non improbi Prætoris (nã id quidem esset ferendum) sed importuni, atq; amẽtis tyrãni. statuit, si hoc crimen extenuare uellet (nam omnino tolli posse nõ arbitrabatur) Nauarchos omnes testes sui sceleris uita esse priuandos. occurrebat illa ratio: quid Cleomeni fiet? potero ne animaduertere in eos, quos dicto audiẽtes esse iussi? missum facere eum, cui imperiũ, potestatemq; permisi? potero ne eos afficere supplicio, qui Cleomenem secuti sunt? ignoscere Cleomeni, qui secum fugere, & se consequi iussit? potero ne in eos

esse uehemens, qui naues inanes non modo habuerunt, sed etiam apertas? in eum dissolutus, qui solus habuerit constratam nauem, & minus exinanitam? pereat Cleomenes unà. ubi fides? ubi execrationes? ubi dextræ, complexusq;? ubi illud cótuberniũ muliebris militiæ in illo delicatissimo litore? fieri nullo modo poterat, quin Cleomeni parceretur. Cleomenem uocat. dicit ei, se statuisse animaduertere in omnes Nauarchos, ita sui periculi rationes ferre, ac postulare. tibi uni parcã: & totius istius culpæ crimen, uituperationemq; incóstantiæ potius suscipiã, q̃ aut in te sim crudelis, aut tot, tam graues testes uiuos, incolumesq; esse patiar. agit gratias Cleomenes: approbat consilium: dicit, ita fieri oportere. admonet tamen illud, quod istum fugerat, in Phalargum Centuripinum Nauarchum non posse animaduerti, propterea quòd secum fuisset unà in Centuripina quadriremi. quid ergo? iste homo ex eiusmodi ciuitate, adolescés nobilissimus, testis relinquetur? in præsentia, inquit Cleomenes: quoniam ita necesse est: sed post aliquid uidebimus, ne iste nobis obstare possit. hæc posteaquam acta, & constituta sunt: procedit iste repente è prætorio inflãmatus scelere, furore, crudelitate, in forũ uenit, Nauarchos uocari iubet. qui nihil metuerent, nihil suspicarentur, statim accurrunt. iste hominibus miseris, innocentibusq; inyci cathenas imperat. implorare illi fidem populi R. &, quare id faceret, rogare. tunc iste hoc causæ dicit, quòd classem prædonibus prodidissent. fit clamor, et admiratio populi, tantam esse in homine impudentiam, atque audaciam, ut aut alijs causam calamitatis attribueret, quæ omnis propter auaritiam ipsius accidisset, aut, cum ipse prædonum

ſocius putaretur, alijs proditionis crimen inferret: deinde hoc quintodecimo die crimen eſſe natum, poſtquam claſſis eſſet amiſſa. cum hæc fierent; quærebatur, ubi eſſet Cleomenes*: nõ quo illum ipſum, cuiuſmodi eſſet, quiſquã ſupplicio propter illud incõmodum dignũ putaret: nam quid* Cleomenes *facere potuit (non enim poſſum quenquam inſimulare falſò) quid inquam magnopere potuit* Cleomenes *facere, iſtius auaritia nauibus exinanitis? atq; eum uident ſedere ad latus* Prætoris, *& ad aurẽ familiariter, ut ſolitus erat, inſuſurrare. tum uero omnibus indigniſſimũ uiſum eſt, homines honeſtiſſimos, electos ex ſuis ciuitatibus, in ferrũ, atq; in uincla coniectos,* Cleomenem *propter flagitiorũ, ac turpitudinis ſocietatem familiariſſimũ eſſe* Prætoris. *apponitur his tamẽ accuſator* Næuius *turpio quidã, qui* C. Sacerdote Prætore *iniuriarum damnatus eſt, homo bene appoſitus ad iſtius audaciam: quem iſte in decumis, in rebus capitalibus, in omni calumnia præcurſorem habere ſolebat, & emiſſariũ. ueniunt* Syracuſas *parentes, propinquiq; miſerorum adoleſcentium, hoc repentino calamitatis ſuæ cõmoti nuntio: uinctos aſpiciunt cathenis liberos ſuos, cum iſtius auaritiæ pœnam collo, & ceruicibus ſuis ſuſtinerent: adſunt, defendunt, proclamant, fidem tuam, quæ nuſquã erat, nec unquam fuit, implorant. pater aderat* Dexio Tyndaritanus *homo nobiliſſimus, hoſpes tuus, cuius tu domi fueras, quem hoſpitem appellaras. eũ cum illa auctoritate, & miſeria uideres præditum, nõ te eius lacrymæ, non ſenectus, nõ hoſpitij ius, atq; nomen à ſcelere aliquam ad partem humanitatis reuocare potuit. ſed quid ego hoſpitij iura in hac tam immani bellua cõmemoro? qui* Sthe=

nium Thermitanum hospitem suum, cuius domum per hospitium exhausit, & exinaniuit, absentem in reos retulerit, causa indicta capite damnarit; ab eo nunc hospitiorum iura, atq; officia quæramus? cum homine enim crudeli nobis res est, an cum fera, atq; immani bellua? te patris lacrymæ de innocentis filij periculo non mouebãt? cum patrem domi reliquisses, filium tecum haberes: te neq; præsens filius de liberorum charitate, neque absens pater de indulgentia patria cõmonebat? cathenas habebat hospes tuus Aristeus, Dexionis filius. quid ita? prodiderat classem. quod ob præmium? deseruerat exercitum. quid Cleomenes? ignauus fuerat: at eum tu ob uirtutem corona aurea donaras. dimiserat nautas: at ab omnibus tu mercedem missionis acceperas. alter parens ex altera parte erat Herbitensis Eubulida, homo domi suæ clarus & nobilis: qui quia Cleomenem in defendendo filio læserat, nudus penè est destitutus. quid erat autem, quod quisquam diceret, aut defenderet? Cleomenem nominare nõ licet. at causa cogit. moriere, si appellaris: nũquam enim iste est cuiquam mediocriter minatus. at remiges non erant. Prætorem tu accusas? frange ceruicẽ. si neq; Prætorem, neq; Prætoris æmulum appellare licebit: cum in his duobus tota causa sit, quid futurũ est? dicit etiam causam Heraclius Segestanus, homo domi suæ summo loco natus. audite, ut uestra humanitas postulat iudices: audietis enim de magnis incõmodis, iniurijsq; sociorum. hũc scitote fuisse Heracliũ in ea causa, qui propter grauem morbum oculorum tum non nauigarit, et iussu eius, qui potestatem habuit, in commeatu Syracusis remanserit. iste certe neque prodidit classem, neque metu

perterritus fugit, neq; exercitum deseruit: etenim tunc esset hoc animaduersum, cum classis Syracusis proficisce-batur. is tamen in eadem causa fuit, quasi esset in aliquo manifesto scelere deprehensus, in quem ne falsò quidem causa conferri criminis potuit. fuit in illis Nauarchis Heracliensis quidam Furius (nam habent illi nonnulla huiuscemodi latina nomina) homo, quãdiu uixit, domi suæ, non solum post mortem tota Sicilia clarus, & nobilis. in quo homine tantum animi fuit, non solum ut istum libere læderet (nam id quidem, quoniam moriendum uidebat, sine periculo se facere intelligebat) uerum morte proposita, cum lacrymans in carcere mater noctes, diesq; assideret, defensionem causæ suæ scripsit: quam nũc, nemo est in Sicilia, quin habeat, quin legat, quin tui sceleris, & crudelitatis ex illa oratione cõmonefiat. in qua docet, quot à ciuitate sua nautas acceperit, quot, & quanti quenq; dimiserit, quot secũ habuerit: item de cæteris nauibus dicit. quæ cum apud te diceret, uirgis oculi uerberabãtur. ille morte proposita, facile dolorem corporis patiebatur. clamabat, id quod scriptũ reliquit, facinus esse indignum, plus impudicissimæ mulieris apud te de Cleomenis salute, quàm de sua uita lacrymas matris ualere. deinde etiã illud uideo esse dictum, quod, si recte uos populus R. cognouit, non falsò ille iam in ipsa morte de uobis prædicauit: non posse Verrem testes interficiẽdo crimina sua extinguere: grauiorem apud sapientes iudices se fore ab inferis testem, quàm si uiuus in iudicium produceretur: tum, auaritiæ solum, si uiueret; nunc, cum ita esset necatus, sceleris, audaciæ, crudelitatis testem fore: iam illa præclara, non testium modo cateruas, cum

tua res ageretur, sed tum à dijs manibus innocentiũ pœnas, sceleratorumq; furias in tuum iudicium esse uenturas: sese ideo leuiorem casum suum fingere, q iam ante aciem securium tuarum, Sestijq; tui carnificis uultum, & manum uidisset, cum in cõuentu ciuium R. iussu tuo securi ciues R. ferirentur. ne multa iudices, libertatẽ quã uos socijs dedistis, hac ille in acerbissimo supplicio miserrimæ seruitutis abusus est. cõdemnat omnes de cõsilij sententia: tamen neq; iste in tanta re, tot hominum, totq; ciuium causa P. Vectiũ ad se accersit Quæstorem suum, cuius consilio uteretur, neq; P. Ceruiũ talem uirum Legatum, qui, quia Legatus isto Prætore in Sicilia fuit, primus ab isto iudex reiectus est: sed de latronum, hoc est de comitum suorum sententia cõdemnat omnes. hic cuncti Siculi fidelissimi, atq; antiquissimi socij, plurimis affecti beneficijs à maioribus nostris, grauiter cõmouentur, & de suis periculis, fortunisq; omnibus pertimescunt. illam clementiam, mansuetudinemq; nostri imperij in tantam crudelitatem, inhumanitatemq; esse cõuersam? condemnari tot homines uno tempore nullo crimine? defensionem suorum furtorũ Prætorem improbum ex indignissima morte innocentium quærere? nihil addi iam uidetur iudices ad hanc improbitatem, amentiam, crudelitatemq; posse: & recte nihil uidetur: nam, si cum aliorũ improbitate certet, longe omnes, multumq; superabit: sed secum ipse certat: id agit, ut semper superius suũ facinus nouo scelere uincat. Phalargum Centuripinum dixeram exceptum esse à Cleomene, quòd in eius quadriremi Cleomenes uectus esset: tamẽ quia pertimuerat adolescens, quòd eandem suam causam uidebat

esse, quam illorum, qui innocentes peribant, ad hominem accedit Timarchides: à securi negat esse ei periculum: uirgis ne cæderetur, monet ut caueat. ne multa: ipsum dicere adolescentem audistis, se ob hunc uirgarum metum pecuniam Timarchidi numerasse. leuia sunt hæc in hoc reo crimina. metum uirgarum Nauarchus nobilissimæ ciuitatis pretio redemit: humanũ. alius, ne condẽnaretur, pecuniam dedit: usitatum est. non uult populus R. obsoletis criminibus accusari Verrem: noua postulat: inaudita desiderat: non de Prætore Siciliæ, sed de crudelissimo tyranno fieri iudicium arbitratur. includũtur in carcerem condemnati. suppliciũ constituitur in illos, sumitur de miseris parentibus Nauarchorum: prohibentur adire ad filios suos, prohibentur liberis suis cibũ, uestitumq; ferre. patres hi, quos uidetis, iacebant in limine, matresq; miseræ pernoctabant ad ostiũ carceris, ab extremo complexu liberũ exclusæ: quæ nihil aliud orabant, nisi ut filiorum extremũ spiritum excipere sibi liceret. aderat ianitor carceris, carnifex Prætoris, mors, terrorq; sociorum, & ciuium, lictor Sestius: cui ex omni gemitu, doloreq; certa merces cõparabatur. ut adeas, tantum dabis: ut cibum tibi introferre liceat, tantũ. nemo recusabat. quid, ut uno ictu securis afferam mortem filio tuo? quid dabis? ne diu crucietur? ne sæpius feriatur? ne cum sensu doloris aliquo, aut cruciatu spiritus auferatur? etiam ob hãc causam pecuniam lictori dabatur. ò magnũ, atq; intolerandũ dolorem! ò grauem, acerbamq; fortunam. non uitam liberũ, sed mortis celeritatem pretio redimere cogebantur parentes. atque ipsi etiam adolescentes cum Sestio de eadem plaga, & de uno

illo ictu loquebantur: idq; postremum parentes suos liberi orabant, ut leuandi cruciatus sui gratia lictori pecunia daretur. multi, & graues dolores inuenti parentibus, & propinquis: multi. ueruntamen mors sit exirema: non erit. est ne aliquid ultra, quò progredi crudelitas possit? reperietur: nam illorum liberi cum erunt securi percussi, ac necati, corpora feris obijcientur. hoc si luctuosum est parenti, redimat pretio sepeliendi potestatem. Onasum Segestanum, hominem nobilem, dicere audistis, se ob sepulturam Heraclij Nauarchi pecuniam Timarchidi dinumerasse: hoc ne possis dicere: patres enim ueniunt amissis filijs irati. uir primarius, homo nobilissimus, dicit, neque de filio dicit. iam hoc, quis tum fuit Syracusis, qui non audierit? quin sciat, has per Timarchidem pactiones sepulturæ cum uiuis etiam illis esse factas. non palàm cum Timarchide loquebantur? non omnes hominum propinqui adhibebantur? non palàm uiuorum funera locabantur? quibus rebus omnibus actis, atq; decisis, producuntur è carcere, & deligantur ad palum. quis tam fuit illo tempore durus, et ferreus, quis tam inhumanus, præter unum te, qui non illorum ætate, nobilitate, miseria cõmoueretur? ecquis fuit, quin lacrymaretur? quin ita calamitatem putaret illorũ, ut fortunam tamen non alienam, periculum autem commune agi arbitraretur? feriuntur securi. lætaris tu in omnium gemitu, et triumphas: testes auaritiæ tuæ gaudes esse sublatos. errabas Verres, & uehementer errabas, cum te maculas furtorum, et flagitiorum tuorũ, sociorum innocentiũ sanguine eluere arbitrabare: præceps amentia ferebare, qui te

existimares auaritiæ uulnera crudelitatis remedijs posse sanare: etenim, quãquã illi sunt mortui sceleris tui testes, tamen eorũ propinqui neq; tibi, neq; illis desunt, tamen ex illo ipso numero Nauarchorũ aliqui uiuunt, & adsunt: quos, ut mihi uidetur, ab illorum innocentiũ pœna fortuna ad hãc causam reseruauit. adest Philarchus Haluntinus: qui quia cum Cleomene nõ fugit, oppressus à prædonibus, et captus est: cui calamitas saluti fuit: qui nisi captus à piratis esset, in hũc prædonem sociorum incidisset. dicet is pro testimonio de missione nautarũ. de fame, de Cleomenis fuga. adest Centuripinus Phalargus, in amplissima ciuitate amplissimo loco natus. eadem dicit: nulla in re discrepat. per deos immortales iudices quo tãdem animo feretis? aut hæc quemadmodum auditis? utrũ ego desipio, & plus, q̃ satis opus est, doleo in tanta calamitate, miseriaq; sociorum, an uos quoq; hic acerbissimus innocentiũ cruciatus, & mœror pari sensu doloris afficit? ego enim cũ Herbitensem, cum Heracliẽsem securi esse percussum dico, uersatur mihi ante oculos indignitas calamitatis. eorũ ne populorũ ciues, eorũ ne agrorum colonos, ex quibus maxima uis frumenti quotannis plebi Romanæ illorum operis, ac laboribus quæritur qui à parẽtibus spe nostri imperij, nostræq; æquitatis suscepti, educatiq; sunt, ad C. Verris nefariã immanitatem, et ad eius securem funestã esse seruatos? cũ mihi Tyndaritani illius uenit in mẽtem, cum Segestani, tum iura simul ciuitatũ, atq; officia considero. quas urbes P. Africanus etiam ornandas esse spolijs hostium arbitratus est, eas C. Verres non solum illis ornamentis, sed etiam uiris nobilissimis nefario scelere priuauit. en quod Tyndaritani libenter

prædicent:

prædicent: nos in ſeptemdecim populis Siciliæ nõ eramus: nos ſemper in omnibus Punicis, Sicilienſibusq; bellis amicitiam fidemq; populi R. ſecuti ſumus: à nobis omnia populo R. ſemper & belli adiumenta, & pacis ornamenta adminiſtrata ſunt. Multum uero hæc his iura profuerũt in iſtius imperio ac poteſtate: Veſtros quondam nautas contra Carthaginem Scipio duxit. at nunc naues contra prædones penè inanes Cleomenes ducit. Vobiſcum Africanus hoſtium ſpolia, & præmia laudis cõmunicauit. at nunc per me ſpoliati, naue à prædonibus abducta, ipſi in hoſtium numero, locóq; ducemini. Quid uero illa Segeſtanorũ non ſolum literis tradita, neq; cõmemorata uerbis, ſed multis officijs illorũ uſurpata & cõprobata cognatio, quos tandem fructus huiuſce neceſſitudinis in iſtius imperio tulit? nempe hoc fuit iure iudices, ut ex ſinu patris nobiliſſimus adoleſcens, & è cõplexu matris ereptus innocens filius iſtius carnifici Seſtio dederetur. cui ciuitati maiores noſtri maximos agros atq; optimos conceſſerunt, quá immunem eſſe uoluerũt: hæc tanta apud te cognationis, fidelitatis, uetuſtatis, auctoritate, ne hoc quidẽ iuris obtinuit, ut unius honeſtiſſimi atque innocentiſſimi ciuis mortem & ſanguinem deprecaretur. Quò confugient ſocij? quem implorabunt? qua ſpe deniq; ut uiuere uelint tenebuntur, ſi uós eos deſeritis? ad Senatum deuenient, qui de Verre ſupplicium ſumat? non eſt uſitatũ, non ſenatoriũ. ad populum R. confugient? facilis eſt cauſa populi. legem enim ſociorum cauſa iuſſiſſe, & ei legi cuſtodes ac uindices præpoſuiſſe dicet. Hic locus é igitur unus, quò perfugiant: hic portus, hæc arx, hæc ara ſociorum: quò quidem nunc non ita confugiunt, ut antea in

suis repetendis rebus solebant. non argentum, non aurũ, non uestem, non mancipia repetunt, non ornamenta, quæ ex urbibus fanisq; erepta sunt: metuunt homines imperiti, ne iam hæc populus R. concedat, & iam fieri uelit. patimur. n. iam multos annos, & silemus, cũ uideamus ad paucos omnes omnium nationum pecunias peruenisse. quod eo magis ferre æquo animo, atque concedere uidemur, quia nemo istorum dissimulat, nemo laborat, ut obscura sua cupiditas esse uideatur. In urbe nostra pulcherrima atq; ornatissima quod signũ, quæ tabula picta est, quæ non ab hostibus uictis capta, atq; apportata sit? at istorum uillæ sociorum fidelissimorum & plurimis, & pulcherrimis spolijs ornatæ refertæq; sunt. ubi pecunias exterarum nationum esse arbitramini, quibus nunc omnes egent, cum Athenas, Pergamum, Cyzicum, Miletũ, Chion, Samon, totam deniq; Asiam, Achaiam, Græciam, Siciliã iam in paucis uillis inclusas esse uidetis? Sed hæc, ut dico, omnia iam socij uestri relinquunt, & negligunt iudices. ne publice à populo R. spoliarentur, officijs ac fide prouiderunt. paucorum cupiditati, tum cum obsistere non poterant, tamen sufficere aliquo modo poterant. nũc uero iam adempta est non modo resistendi, uerum etiã suppeditandi facultas. itaq; res suas negligunt. pecunias, quo nomine iudiciũ hoc appellatur, non repetunt, relinquunt & negligunt. hoc iam ornatu ad uos cõfugiunt. aspicite, aspicite iudices squalorem, sordesq; sociorum. est Sthenius hic Thermitanus cum hoc capillo atq; ueste: domo sua tota expilata, mentionem tuorum furtorum nõ facit: sese ipsum abs te repetit, nihil amplius: totum enim tua libidine & scelere ex sua patria, in qua multis uir-

tutibus & beneficijs princeps fuit, sustulisti. Dexio hic quem uidetis, non quæ publice Tyndari, non quæ priuatim sibi eripuisti, sed unicum miser abs te filium optimum atque innocentissimum flagitat. non ex litibus æstimatis tuis pecuniam domum, sed ex tua calamitate ci neri atque ossibus filij sui solatium uult aliquod reportare. Hic iam grandis natu Eubulida, hoc tantum exacta ætate laboris itinerisq; suscepit, non ut aliquid ex huius bonis recuparet, sed ut quibus oculis cruentas ceruices filij sui uiderat, ijsdem te condemnatum uideret. Si per L. Metellum licitum esset indices, matres illorum, uxores, sororesq; ueniebant. quarum una, cùm ego ad Heracliam noctu accederem, cũ omnibus matronis eius ciuitatis, & cum multis facibus mihi obuiam uenit: & ita me suam salutem appellans, te suum carnificem nominans, filij nomen implorans, mihi ad pedes misera iacuit: quasi ego excitare filium eius ab inferis possem. faciebant hoc idem in cæteris ciuitatibus grandes natu matres, & item paruuli liberi miserorum: quorũ utrorumque ætas laborem & industriam meam, fidem & misericordiam uestram requirebat. itaque ad me iu dices præter cæteras hanc querimoniam Sicilia detulit lacrymis. ego ad hoc non gloria inductus accessi, sed ne falsa damnatio, ne carcer, ne catenæ, ne uerbera, ne secures, ne cruciatus sociorum, ne sanguis innocentium, ne denique etiam exanguium corpora mortuorum, ne mœror parentum, ac propinquorum magistratibus nostris quæstui posset esse. Hunc ego si metum Siciliæ, damnatione istius per uestram fidem & seueritatem deiecero indices, satis officio meo, satis il=

lorum uoluntati, qui à me hoc petiuerunt, factum esse arbitrabor. Quapropter si quem forte inueneris, qui hoc nauale crimen conetur defendere, ista defendat, illa communia, quæ ad causam nihil pertinent, prætermittat: me culpam fortunæ assignare, calamitatem crimini dare, me amissionem classis obijcere, cum multi uiri fortes in cōmuni incertoq; periculo belli, & terra, & mari sæpe offenderint. Nullam tibi obijcio fortunam: nihil est, quod cæterorum res minus commode gestas proferas: nihil est, quod multorum naufragia fortunæ colligas. ego naues inanes fuisse dico: remiges, nautasq; dimissos: reliquos stirpibus uixisse palmarum: præfuisse classi populi R. Siculum, perpetuo socijs atq; amicis Syracusanum: te illo tempore ipso superioribusq; diebus omnibus in littore cum mulierculis perpotasse dico. harum rerum omnium auctores testesq; produco. Nū tibi insultare in calamitate, num intercludere perfugium fortunæ, nū casus bellicos exprobrare, aut obijcere uideor? tametsi solent ij fortunam sibi obijci nolle, qui se fortunæ cōmiserunt, qui in eius piculis sunt ac uarietate uersati. istius quidē calamitatis tua fortuna particeps non fuit. homines enim in prælijs, non in conuiuijs belli fortunam tētare ac periclitari solent. in illa autem calamitate non Martem fuisse cōmunem, sed Venerem possumus dicere. ꝙ si fortunam obijci tibi non oportet, cur tu fortunæ illorum innocētium ueniam ac locum non dedisti? Et iam illud prædices licet, ꝙ supplicium more maiorū sumpseris, securiq; percusseris, iccirco à me in crimen & inuidiam uocari. non in supplicio crimen meum uertitur: non ego securi nego quenquam feriri debere: non ego metum ex re militari,

non seueritatem imperij, non pœnam flagitij tolli dico oportere: fateor nō modo in socios, sed etiam in ciues mi litesq; nostros persæpe esse seuere ac uehementer uindica tum. quare hæc quoq; prætermittas licet. Ego culpā non in Nauarchis, sed in te fuisse demonstro: precio milites re migesq; dimisisse arguo. hoc Nauarchi reliqui dicūt, hoc Netinorum fœderata ciuitas publice dicit. hoc Herbiten ses, hoc Amestratini, hoc Ennenses, hoc Agyrinenses, Tyn daritani, Locrenses publice dicunt: tuus deniq; testis, tuus Imperator, tuus hospes Cleomenes hoc dicit, sese in terrā esse egressum, uti Pachyno, è terrestri præsidio milites col ligeret, quos in nauibus collocaret. quod certe nō fecisset, si suum numerum naues haberent. ea est enim ratio in structarum ornatarumq; nauiū, ut nō modo plures, sed ne singuli quidem possint accedere. Dico præterea illos ip sos reliquos nautas fame atq; inopia rerum omniū con fectos fuisse ac perditos. dico aut omnes extra culpam fuisse: aut si uni attribuēda culpa sit, in eo maximā fuis se, qui optimam nauem, plurimos nautas haberet, sum mum imperiū obtineret: aut si omnes in culpa fuerint, non oportuisse Cleomenem cōstitui spectatorem illorum mortis atq; cruciatus. dico etiam, in illo supplicio merce dem lacrymarum, mercedem uulneris atq; plagæ, merce dem funeris ac sepulturæ constitui nefas fuisse. Quapro pter si mihi respondere uoles: hæc dicito, classem instru ctam atq; ornatam fuisse, nullum propugnatorem ab fuisse, nullū uacuum transtrū fuisse, remigi rem frumē tariam esse suppeditatam, mentiri Nauarchos, mētiri tot & tam graues ciuitates, mentiri etiam Siciliam totam, proditum esse te à Cleomene qui se dixerit exisse in terra

ram, ut Pachyno deduceret milites: animum illis, non copias defuisse: Cleomenem acerrime pugnantem ab his relictum esse atque desertum: nummum ob sepulturam datum nemini. quæ si dices, tenebere. sin alia dices, quæ à me dicta sunt, non refutabis. Hic tu etiam dicere audebis, est in iudicibus ille familiaris meus, est paternus amicus ille? non, ut quisque maxime est, quicum tibi aliquid sit: ita tui huiuscemodi criminis maxime eum pudet? Paternus amicus est. ipse pater si iudicaret, per deos immortales quid facere posset, cum tibi hæc diceret? tu in prouincia populi R. Prætor, cum tibi maritimum bellum esset administrandum, Mamertinis, ex fœdere quam deberent nauem, per triénium remisisti: tibi apud eosdem priuatim nauis oneraria maxima publice est ædificata: tu à ciuitatibus pecunias classis nomine coegisti: tu pretio remiges dimisisti: tu, cum nauis esset à Quæstore, & ab Legato capta prædonum, archipiratam ab omnium oculis remouisti: tu, qui ciues R. esse dicerentur, qui à multis cognoscerentur, securi ferire potuisti: tu tuam domum piratas abducere, in iudicium archipiratam domo producere ausus es: tu in prouincia tam splendida, apud socios fidelissimos, ciues R. honestissimos, in metu periculoq; prouinciæ dies continuos complures in litore conuiuijsq; iacuisti: te per eos dies nemo domi tuæ conuenire, nemo in foro uidere potuit: tu sociorum atq; amicorum ad ea cõuiuia matresfamilias adhibuisti: tu inter eiusmodi mulieres prætextatum tuum filium, nepotem meum collocauisti, ut ætati maxime lubricæ atq; incertæ exempla nequitiæ parentis uita præberet: tu Prætor in prouincia cum tunica pallioq; purpureo uisus es: tu propter amorẽ libi

dinemq; tuam, imperium nauium Legato populi R. ademisti, Syracusano tradidisti: tui milites in prouincia Siciliæ frugibus, frumentoq; caruere: tua luxuria atq; auaritia classis populi R. capta et incensa est: post Syracusas conditas quem in portũ nunquã hostis accesserat, in eo te Prætore primum piratæ nauigauerunt. neq; hæc tot tantaq; dedecora dissimulatione tua, neq; obliuione hominũ ac taciturnitate tegere uoluisti: sed etiam nauium præfectos sine ulla causa de cõplexu parentum suorum, hospitumq; tuorum ad mortem cruciatumq; rapuisti: neq; in parentum luctu atq; lacrymis te mei nominis cõmemoratio mitigauit: tibi hominum innocentium sanguis non modo uoluptati, sed etiam quæstui fuit. Hæc si tibi tuus parens diceret: posses ab eo ueniam petere? posses, ut tibi ignosceret, postulare? Satis est factũ Siculis, satis officio ac necessitudini iudices, satis promisso muneri ac recepto. reliqua est ea causa iudices, quæ nõ iã recepta, sed innata; neq; delata ad me, sed in anima sensuq; meo penitus affixa atq; insita est: quæ non ad sociorum salutem, sed ad ciuium R. hoc est ad uniuscuiusq; nostrum uitam & sanguinem pertinet. In qua nolite à me, quasi dubiũ sit aliquid, argumenta iudices expectare. omnia, quæ dicam de supplicio ciuium R. sic erunt clara & illustria, ut ad ea probanda totam Siciliam testem adhibere possim. furor enim quidam sceleris et audaciæ comes, istius effrenatũ animũ, importunamq; naturã tanta oppressit amẽtia, ut nũquã dubitaret in cõuentu palàm supplicia, quæ in cõuictos maleficij seruos cõstituta sunt, ea in ciues R. expromere. uirgis quàm multos ceciderit, quid ego cõmemorẽ? tãtũ breuissime dico iudices. nullũ fuit omni-

nō isto Prætore in hoc genere discrimē. Itaq; iam consue tudine ad corpora ciuiūR.etiā sine istius nutu ferebatur manus ipsa lictoris. Num potes hoc negare Verres? in foro Lilybæi, maximo conuentu, C. Seruilium ciuem R. in conuentu Panormitano ueterem negotiatorem, ad tribunal, ante pedes tuos, ad terrā uirgis & uerberibus abiectum? aude hoc primum negare, si potes. nemo Lilybæi fuit, quin uiderit: nemo in Sicilia, quin audierit. Plagis confectū dico à lictoribus tuis ciuem R. ante oculos tuos concidisse: ob quam causam dij immortales? tametsi iniuriam facio cōmuni causæ, & iuri ciuitatis: quasi enim possit esse ulla causa, cur hoc cuiquam ciui R. iure accidat; ita quæro, quæ in Seruilio causa fuerit. ignoscite in hoc uno iudices: in cæteris enim nō magnopere causas requiram. Locutus erat liberius de istius improbitate atq; nequitia. quod isti simul ac renunciatum est, hominem iubet Lilybæum uadimonium Venerio seruo promittere. promittit. Lilybæum uenitur: cogere eum cœpit, cum ageret nemo, nemo postularet, HS duobus millibus sponsionem facere cum lictore suo, ni furtis quæstū faceret. Recuperatores de cohorte sua dicit daturum. Seruilius & recusare, & deprecari, ne iniquis iudicibus, nullo aduersario, iudicium capitis in se constitueretur. Hæc cum maxime loqueretur, sex lictores circunsistunt ualentissimi, & ad pulsandos uerberandosq; homines exercitatissimi: cedunt acerrime uirgis: deniq; proximus lictor (de quo sæpe iam dixi) Sestius, conuerso bacillo oculos misero tundere uehementissime cœpit. itaq; illi cum sanguis os oculosq; complesset, concidit: cū illi nihilo minus iacenti latera tunderentur: ut aliquando spondere se diceret.

sic ille affectus illinc tum pro mortuo sublatus, breui postea est mortuus. iste autẽ homo Venerius, & affluens omni lepore, & uenustate, de bonis illius in æde Veneris argenteũ Cupidinem posuit. sic etiam fortunis hominum abutebatur ad nocturna uota cupiditatum suarũ. nam quid ego de cæteris ciuiũ R. supplicijs sigillatim potius, quàm generatim, atq; uniuerse loquar? carcer ille, qui est à crudelissimo tyranno Dionysio factus Syracusis, quæ Lautumiæ uocantur, in istius imperio domiciliũ ciuium R. fuit. ut quisq; istius animum, aut oculos offenderat, in Lautumias statim conijciebatur. indignũ hoc uideo uidẽri omnibus iudices: et id iam priore actione, cum hæc testes dicerent, intellexi: retineri.n. putatis oportere iura libertatis nõ modo hic, ubi Tribuni pl. sunt, ubi cæteri magistratus, ubi plenum forum iudiciorum, ubi senatus auctoritas, ubi existimatio populi R. & frequẽtia: sed ubicunq; terrarũ, et gentium uiolatum ius ciuium R. sit, statuitis id pertinere ad cõmunem causam libertatis & dignitatis. in externorum hominũ et maleficorum, sceleratorumq;, in prædonum hostiumq; custodias tu tantũ numerum ciuiũ R. includere ausus es? nunquã ne tibi iudicij, nunquã concionis, nunquam huius tantæ frequentiæ, quæ nũc animo te iniquissimo infestissimoq; intuetur, uenit in mentem? nunquã tibi populi R. absentis dignitas, nunquã species ipsa huiuscemodi multitudinis, in oculis animoq; uersata est? nunquã te in horũ conspectum rediturum, nunquã in forum populi R. uẽturum, nũquam sub legum & iudiciorum potestatem casurum esse putasti? at quæ erat ista libido crudelitatis exercendæ? quæ tot scelerum suscipiendorum causa? nulla iudices, præ-

ter prædandi nouam singularemq; rationem. nam ut illi, quos à poetis accipimus, sinus quosdam obsedisse maritimos, aut aliqua promontoria, aut prærupta saxa tenuisse dicuntur, ut eos, qui essent appulsi nauigijs, interficere possent: sic iste in omnia maria infestus ex omnibus Siciliæ partibus imminebat. quæcunq; nauis ex Asia, quæ ex Syria, quæ Tyro, quæ Alexandria uenerat, statim certis indicibus & custodibus tenebatur: uectores omnes in Lautumias conijciebantur: onera atq; merces in Prætoriam domum deferebantur. uersabatur in Sicilia longo interuallo alter, non Dionysius ille, nec Phalaris (tulit. n. illa quondam insula multos & crudeles tyrannos) sed quoddam nouum monstrum, ex uetere illa immanitate, quæ in ijsdem locis uersata esse dicitur: non enim Carybdin tam infestã, neq; Scyllam nautis, quàm istum in eodem freto fuisse arbitror: hoc etiam iste infestior, ꝙ multo se pluribus et maioribus canibus succinxerat. Cyclops alter, multo importunior. hic enim totam insulam obtinebat: ille Aetnam solam, & eam Siciliæ partem tenuisse dicitur. at quæ causa tum subijciebatur ab ipso iudices huius tam nefariæ crudelitatis? eadem quæ nunc in defensione commemorabitur. quicunq; accesserant ad Siciliam paulo pleniores, eos Sertorianos milites esse, atq; à Dianio fugere dicebat. illi ad deprecandum periculum proferebant alij purpuram Tyriam: thus alij atq; odores, uestemq; linteam: gemmas alij, & margaritas: uina nõnulli Græca, uenalesq; Asiaticos: ut intelligeretur ex mercibus, quibus ex locis nauigarent. nõ intelligebant eas ipsas sibi causas esse periculi, quibus adiumentis se ad salutem uti arbitrabantur. iste. n. hæc eos ex piratarum so

cietate adeptos esse dicebat: ipsos in Lautumias abduci imperabat: naues eorum atq; onera diligenter asseruanda curabat. his institutis cum cõpletus iam mercatorum, carcer esset, tum illa fiebant, quæ L. Suetium equitem R. lectissimum uirum dicere audistis, quæ cæteros audietis ceruices in carcere frangebantur indignissime ciuiũ R. ut etiam illa uox, & illa imploratio, ciuis R. sum, quæ sæpe multis in ultimis terris opem inter barbaros & salutem tulit, ea mortem illis acerbiorem, & supplicium maturius ferret. quid est Verres? quid ad hæc cogitas respondere? num mentiri me? num fingere aliquid? num augere crimen? num quid horum dicere istis defensoribus tuis audes? cedo mihi quæso ex ipsius sinu literas Syracusanorum, quas iste ad arbitrium suum cõfectas esse arbitratur. cedo rationem carceris, quæ diligẽtissime conficitur, quo quisq; die datus in custodiam, quo mortuus, quo necatus sit. LITERAE SYRACVSANORVM. *Videtis ciues R. gregatim coniectos in Lautumias: uidetis indignissimo in loco coaceruatam multitudinem uestrorum ciuiũ. quærite nunc uestigia, quibus exitus illorum ex illo loco cõpareant. nulla sunt. omnes ne mortui? si ita posset defendere, tamen fides huic defensioni non haberetur. sed scriptum extat in ijsdem literis, quod iste homo barbarus ac dissolutus neq; attendere unquã, neq; intelligere potuit. ἐδικαιώθησαν, inquit, hoc est, ut Siculi loquuntur, supplicio affecti ac necati sunt. si quis Rex, siqua ciuitas exterarum gentium, siqua natio fecisset aliquid in ciuẽ R. eiusmodi, nõ ne publice uindicaremus? nõ bello persequeremur? possemus hãc iniuriã ignominiamq; nominis R. inultã impunitamq; dimittere? quot bella maiores no-*

ſtros, et quanta ſuſcepiſſe arbitramini, ꝙ ciues R. iniuria affecti, ꝙ nauicularij retenti, ꝙ mercatores ſpoliati dicerentur? at ego retentos non queror: ſpoliatos ferendū puto: nauibus, mancipijs, mercibus ademptis in uincula coniectos eſſe mercatores, & in uinculis ciues R. necatos eſſe arguo. Si hæc apud Scythas dicerem, nō hic in tanta multitudine ciuium R. non apud ſenatores lectiſſimos ciuitatis, non in foro populi R. de tot & tam acerbis ſupplicijs ciuium R. tamen animos etiam barbarorum hominum permouerem. tanta enim huius imperij amplitudo, tanta nominis R. dignitas eſt apud omnes nationes, ut iſta in noſtros homines crudelitas nemini conceſſa uideatur. Nū ego tibi ullam ſalutem, ullum perfugium putem, cum te implicatum ſeueritate iudicum, circūretitum frequentia populi R. eſſe uideam? Si mehercules (id quod fieri intelligo non poſſe) ex his laqueis te exueris, ac te aliqua ui ac ratione explicaris, in illas tibi maiores plagas incidendum eſt, in quibus te ab eodem me, ſuperiore ex loco confici & concidi neceſſe eſt. cui ſi etiam, id quod defendit, uelim concedere: tamen illa ipſa defenſio non minus eſſe ei pernicioſa, quàm mea uera accuſatio debeat. quid. n. defendit? ex Hiſpania fugientes ſe excepiſſe, & ſupplicio affeciſſe dicit. quis tibi id permiſit? quo id iure feciſti? quis idem fecit? qui tibi id facere licuit? forum plenum, & baſilicas iſtorum hominum uidemus, & animo æquo uidemus. ciuilis enim diſſenſionis, & ſiue amentiæ, ſiue fati, ſeu calamitatis non eſt iſte moleſtus exitus: in quo reliquos ſaltem ciues incolumes licet conſeruare. Verres ille uetus proditor Conſulis, translator Quæſturæ, auerſor pecuniæ publicæ, tãtum ſibi auctoritatis in Rep.

ſuſcepit, ut quibus hominibus per ſenatum, per populum R. per omnes magiſtratus in foro, in ſuffragiis, in hac urbe, in Rep. uerſari liceret, iis omnibus mortem acerbam crudelemq; proponeret, ſi fortuna eos ad aliquam partem Siciliæ detuliſſet. ad Cn. Pompeium clariſſimum uirum & fortiſſimum permulti occiſo Perpenna ex illo Sertoriano numero militum confugerunt. quem non ille ſummo cum ſtudio ſaluum incolumemq; ſeruauit? cui ciui ſupplici non illa dextera inuicta & fidem porrexit, & ſpem ſalutis oſtendit? ita ne uero? quibus fuit portus apud eum, contra quem arma tulerunt; iis apud te, cuius nullum in Rep. unquam monimentum fuit, mors & cruciatus erat conſtitutus? uide, quàm commodam defenſionem excogitaris. malo, malo mehercules id, quod tu defendis, his iudicibus populoq; R. quàm id, quod ego inſimulo, probari. malo inquam, te iſti generi hominum, quàm mercatoribus & nauiculariis inimicum atq; infeſtum putari. meum enim crimen auaritiæ te nimiæ coarguit: tua defenſio furoris cuiuſdam, & immanitatis, et inauditæ crudelitatis, & penè nouæ proſcriptionis. ſed non licet me iſto tanto bono iudices uti, non licet. adſunt enim Puteoli toti: frequentiſſimi uenerunt ad hoc iudicium mercatores, homines locupletes atq; honeſti, qui partim ſocios ſuos, partim libertos ab iſto ſpoliatos, in uincla coniectos, partim in uinclis necatos, partim ſecuri percuſſos eſſe dicent. hic uide quàm me ſis uſurus æquo. cum ego P. Granium teſtem produxero, qui ſuos libertos à te ſecuri percuſſos eſſe dicat, qui à te nauem ſuam, merceſq; repetat: refellito ſi poteris: meum teſtem deſeram, tibi fauebo, te inquam adiuuabo: oſtendito illos cum Ser

torio fuisse, à Dianio fugientes ad Siciliam esse delatos. nihil est quod te malim probare. nullum. n. facinus, quod maiore supplicio dignũ sit, reperiri, neq; proferri potest. reducam iterum equitem R. L. Flauiũ. si uoles, quoniam priore actione, ut patroni tui dictitant, noua quadam sapientia; ut omnes intelligunt, cõscientia tua atq; auctoritate meorum testiũ, testem nullum interrogasti: interrogetur Flauius, si uoles, quinã fuerit L. Herẽnius is, quem ille argentariã Lepti fecisse dicit: qui cum amplius centum ciues R. haberet ex cõuentu Syracusarũ, qui eum nõ solum cognoscerent, sed etiã lacrymantes, ac te implorantes defenderent; tamen à te inspectantibus omnibus Syracusanis securi percussus est. hunc quoq; testem meũ refelli, & illum Herẽnium Sertorianũ fuisse abs te demonstrari, & probari uolo. quid de illa multitudine dicemus eorum, qui capitibus inuolutis in piratarũ captiuorumq; numero producebantur, ut securi ferirentur? quæ ista noua diligentia? quã ob causam abs te cogitata? an te L. Flauij, cæterorumq; de L. Herennio uociferatio cõmouebat? an M. Annij grauissimi atq; honestissimi uiri summa auctoritas paulo diligentiorem timidioremq; fecerat? qui nuper pro testimonio, nõ aduenam nescio què, nec alienum, sed eum ciuem R. qui omnibus in illo cõuentu notus, qui Syracusis natus esset, à te securi percussum esse dixit. post hãc illorum uociferationem, post hanc cõmunem famam atq; querimoniam non mitior in supplicio, sed diligentior esse cœpit. capitibus inuolutis ciues R. ad necem producere instituit. quos tamen iccirco necabat palàm, ꝙ homines in conuentu (id quod antea diximus) nimium diligenter prædonum numerum requirebant.

hæccine plebi R. te Prætore est constituta cōditio: hæc negotij gerendi spes: hoc capitis, uitæq; discrimen? parum ne multa mercatoribus sunt necessario pericula subeunda fortunæ, nisi etiā hæ formidines ab nostris magistratibus atq; in nostris prouincijs impendebunt? ad eam ne rem fuit hæc suburbana ac fidelis prouincia Sicilia plena optimorū sociorum, & honestissimorum ciuium R. ciues R. omnes suis ipsa sedibus libētissime semper accepit, ut, qui usq; ex ultima Syria atq; Aegypto nauigarēt, qui apud barbaros propter togæ nomen in honore aliquo fuissent, qui ex prædonū insidijs, qui ex tempestatum periculis profugissent, in Sicilia securi ferirentur, cum se iam domū uenisse arbitrarētur? nam quid ego de P. Gauio Consano municipe dicam iudices? aut qua ui uocis, qua grauitate uerborū, quo dolore animi dicam? tametsi dolor me nō deficit, ut, cætera mihi in dicendo digna re, digna dolore meo suppetāt, magis elaborādum est. quod crimen eiusmodi est, ut, cum primum ad me delatū est, usurum me illo nō putarem: tametsi. n. uerissimū esse intelligebam, tamen credibile fore non arbitrabar. coactus lacrymis omniū ciuium R. qui in Sicilia negotiātur: adductus Valentinorum hominum honestissimorū testimonijs, omniumq; Rhegynorū, multorumq; equitum R. qui casu tum Messanæ fuerunt, dedi tantum priore actione testimonium, res ut nemini dubia esse posset. quid nunc agam? cum iam tot horas de uno genere ac de istius nefaria crudelitate dicam, cum propè omnem uim uerborum eiusmodi, quæ scelere istius digna sunt, alijs in rebus cōsumpserim, neq; hoc prouiderim, ut uarietate criminū uos attentos tenerem, quemadmodum de tāta re dicam.

opinor unus modus atq; una ratio est. rem in medio ponam: quæ tantũ habet ipsa grauitatis, ut neq; mea, quæ nulla est: neq; cuiusquam, ad inflammandos uestros animos eloquentia requiratur. Gauius hic, quem dico, Consanus, cum illo numero ab isto in uincula coniectus esset, et nescio qua ratione clam è Latomys profugisset, Messanamq; uenisset, qui propè iam Italiam, & mœnia Rheginorũ uideret, & ex illo metu mortis ac tenebris, quasi luce libertatis, & odore aliquo legum recreatus, reuixisset: loqui Messanæ cœpit, & queri, se ciuem R. in uincla esse coniectum, sibi recta iter esse Româ, Verri se præsto aduenienti futurũ. non intelligebat miser, nihil interesse, utrum hæc Messanæ, an apud ipsum in prætorio loqueretur. nam, ut ante uos docui, hanc sibi iste urbem delegerat, quam haberet adiutricem scelerum, furtorum receptricem, flagitiorum omnium sociam. itaq; ad magistratum Mamertinũ statim deducitur Gauius, eoq; ipso die casu Messanam Verres uenit. res ad eum defertur, esse ciuem R. qui se Syracusis in Latomijs fuisse quereretur: quem iam ingredientem nauem, & Verri nimis atrociter minitantem, à se retractum esse, & asseruatũ, ut ipse in eũ statueret, quod uideretur. agit hominibus gratias, & eorum erga se beneuolentiam diligẽtiamq; collaudat. ipse inflãmatus scelere & furore, in forum uenit. ardebant oculi: toto ex ore crudelitas eminebat: expectabãt omnes quo tandem progressurus, aut quidnam acturus esset: cum repente hominem proripi atq; in foro medio nudari, ac deligari, & uirgas expediri iubet. clamabat ille miser, se ciuem esse R. municipem Consanum, meruisse se cum L. Pretio splendidissimo equite R. qui Panormi negotiaretur,

negotiaretur, ex quo hæc Verres scire posset. tum iste se comperisse ait, eum speculandi causa in Siciliam ab ducibus fugitiuorum esse missum: cuius rei neq; index, neque uestigium aliquod, neq; suspicio cuiquam esset ulla. deinde iubet undiq; hominem proripi, uehementissimeq; uerberari. Cædebatur uirgis in medio foro Messanæ ciuis R. iudices, cum interea nullus gemitus, nulla uox alia istius miseri inter dolorem, crepitumq; plagarum audiebatur, nisi hæc. ciuis R. sum: hac se commemoratione ciuitatis omnia uerbera depulsurum, cruciatum à corpore deiecturum arbitrabatur. is non modo hoc non perfecit, ut uirgarum uim deprecaretur: sed cũ imploraret sæpius, usurparetq; nomen ciuitatis, crux, crux inquam infelici & ærumnoso, qui nunquam istam potestatem uiderat, comparabatur. ò nomen dulce libertatis: ò ius eximium nostræ ciuitatis: ò lex Porcia, legesq; Semproniæ: ò grauiter desiderata, & aliquando reddita plebi Romanæ Tribunitia potestas: huccine tandem omnia reciderunt? ut ciues R. in prouincia populi R. in oppido fœderatorũ, ab eo, qui beneficio populi R. fasces & secures haberet, deligatus in foro uirgis cæderetur? quid cum ignes, candentesq; laminæ, cæteriq; cruciatus admouebantur? si te illius acerba imploratio, & uox miserabilis non inhibebat: ne ciuium quidem Romanorum, qui tum aderant, fletu & gemitu maximo commouebare? in crucem tu agere ausus es quenquam, qui se ciuem R. esse diceret? nolui tam uehementer agere hoc prima actione iudices, nolui: uidistis enim ut animi multitudinis in istum dolore, & odio, & communis periculi metu concitarentur. statui egomet mihi tum modũ orationi meæ, & C. Numitorio

MM

equiti R. primario homini, testi meo: & Glabrionem id, quod sapiētissime fecit, facere lætatus sum, ut repente cō silio in medio testem dimitteret. etenim uerebatur, ne populus R. ab isto eas pœnas ui repetisse uideretur, quas, ueritus esset, ne iste legibus & uestro iudicio non esset persoluturus. nunc quoniam iam exploratum est omnibus, quo loco causa tua sit, & quid de te futurum sit: sic tecum agam. Gauium istum, quem repentinum speculatorem fuisse dicis, ostendam in Lautumias Syracusis à te esse coniectum: neq; id solum ex literis ostendam Syracusanorum, ne possis dicere me, quia sit aliquis in literis Gauius, hoc fingere, & eligere nomen, ut hunc illū esse possim dicere: sed secūdum arbitrium tuum testes dabo, qui istum ipsum Syracusis abs te in Lautumias coniectum esse dicant. producam etiam Cōsanos, municipes illius ac necessarios, qui te nunc serò doceant, iudices, non sero, illum P. Gauium, quem tu in crucem egisti, ciuem R. & municipem Consanum, non speculatorem fugitiuorum fuisse. cum hæc omnia, quæ polliceor, cumulate tuis proximis plana fecero: tum istuc ipsum tenebo, quod abs te mihi datur. eo contentum me esse dicam. quid enim nuper tu ipse, cum populi R. clamore atq; impetu perturbatus exiluisti, quid inquam locutus es? illum, ꝙ morā supplicio quæreret, ideo clamitasse, se esse ciuem R. sed speculatorē fuisse. iam mei testes ueri sunt. quid. n. dicit aliud C. Numitorius? quid M. & P. Cotij nobilissimi homines, ex agro Taurominitano? quid Q. Luceius? qui argentariam Rhegij maximam fecit? quid. n. cæteri? adhuc. n. testes ex eo genere à me sunt dati, nō qui nouisse Gauium, sed qui se uidisse dicerent, cum is, qui se ciuem R. esse cla=

maret, in crucem ageretur. hoc tu Verres idem dicis, hoc tu cōfiteris, illum clamitasse se ciuem esse Romanum: apud te nomen ciuitatis ne tātum quidem ualuisse, ut dilationem aliquam crucis, ut crudelissimi teterrimiq; supplicij aliquam paruam moram saltem posset afferre. hoc teneo, hic hæreo iudices, hoc sum cōtentus uno. omitto ac negligo cætera: sua cōfessione induatur ac iuguletur necesse est. qui esset, ignorabas? speculatorem esse suspicabare? non quæro, qua suspitione: tua te accuso oratione. ciuē R. se esse dicebat. si tu apud Persas, aut in extrema India deprehensus Verres, ad supplicium ducerere: quid aliud clamitares, nisi te ciuem esse Romanum? & si tibi ignoto apud ignotos, apud barbaros, apud homines in extremis atq; ultimis gentibus positos, nobile & illustre apud omnes nomē tuæ ciuitatis profuisset: ille, quisquis erat, quē tu in crucem rapiebas, qui tibi esset ignotus, cum ciuem se R. esse diceret, apud te Prætorem si non effugium, ne moram quidem mortis mentione atq; usurpatione ciuitatis assequi potuit? homines tenues, obscuro loco nati nauigant: adeunt ad ea loca, quæ nunquā antea uiderunt: ubi neq; noti esse ijs, quò uenerunt, neq; semper cum cognitoribus esse possunt. hac una tamen fiducia ciuitatis non modo apud nostros magistratus, qui & legum & existimationis periculo continentur: neq; apud ciues solū Romanos, qui & sermonis, & iuris, & multarū rerum societate iuncti sunt, fore se tutos arbitrātur: sed quocūque uenerint, hanc sibi rem præsidio sperant esse futurum. tolle hanc spem, tolle hoc præsidium ciuibus Romanis: constitue nihil esse opis in hac uoce, ciuis R. sum: posse impune Prætorem, aut alium quemlibet supplicium,

quod uelit, in eum constituere, qui se ciuem R. esse dicat, quod quis ignoret: iam omnes prouincias, iam omnia regna, iam omnes liberas ciuitates, iam omnem orbem terrarum, qui semper nostris hominibus maxime patuit, ciuibus R. ista defensione præcluseris. Quid si L. Pretium equitem R. qui tum in Sicilia, nominabat? etiã ne id magnum fuit? Panormum literas mittere, asseruasse hominem, custodijs Mamertinorum tuorũ uinctum, clausum habuiße, dum Panormo Pretius ueniret: cognosceret hominem: aliquid de summo supplicio remitteres. si ignoraret: tum, si ita tibi uideretur, hoc iuris in omnes constitueres: ut qui neq; tibi notus esset, neq; cognitorem locupletẽ daret, quãuis ciuis R. esset, in crucẽ tolleretur. Sed quid ego plura de Gauio? quasi tu Gauio tum fueris infestus, ac non nomini, generi, iuri ciuium hostis. non illi inquam homini, sed causæ cõmuni libertatis inimicus fuisti. quid enim attinuit, cũ Mamertini more atq; instituto suo crucem fixissent post urbem, in uia Pompeia: te iubere in ea parte figere, quæ ad fretum spectaret: & hoc addere, quod negare nullo modo potes, quod omnibus audientibus dixisti palã, te iccirco illum locũ deligere, ut ille, qui se ciuem R. esse diceret, ex cruce Italiam cernere ac domũ suam prospicere posset? itaq; illa crux sola iudices post cõditam Messanam illo in loco fixa est. Italiæ cõspectus ad eam rem ab isto delectus est, ut ille in dolore cruciatuq; moriens, per angusto freto diuisa seruitutis, ac libertatis iura cognosceret: Italia autem alumnum suum, seruitutis extremo summoq; supplicio affectum uideret. Facinus est, uinciri ciuem R. scelus, uerberari: propè parricidium necari: quid dicam in crucem tollere? uerbo satis digno

tam nefaria res appellari nullo modo potest. non fuit his omnibus iste cótentus. Spectet, inquit, patriam: in conspe ctu legum libertatisq; moriatur. non tu hoc loco Gauiũ, non unum hominem nescio quem ciuem R. sed commu= nem libertatis, & ciuitatis causam in illum cruciatum, & crucem egisti. iam uero uidete hominis audaciam. nó ne eum grauiter tulisse arbitramini, quod illam ciuibus R. crucem non posset in foro, non in comitio, non in rostris defigere? quod enim his locis in prouincia sua celebritate simillimum, regione proximum, potuit, elegit: monimen= tum sceleris audaciæq; suæ uoluit esse in cóspectu Italiæ, uestibulo Siciliæ, prætervectione omniũ, qui ultro citroq; nauigarent. Si hæc non ad ciues R. non ad aliquos ami= cos nostræ ciuitatis, non ad eos, qui populi R. nomen au= dissent; deniq;, si non ad homines, uerum ad bestias; aut etiam, ut longius progrediar, si in aliqua desertissima so litudine ad saxa & ad scopulos hæc conqueri & deplo= rare uellem: tamen omnia muta atq; inanima, tanta & tam indigna rerum atrocitate cómouerentur. nunc ue= ro cum loquar apud senatores populi R. legum iudicio= rumq; & iuris auctores, timere non debeo, ne non unus iste ciuis R. illa cruce dignus, cæteri omnes simili pericu= lo indignissimi iudicétur. paulo ante iudices lacrymas in morte misera atq; indignissima Nauarchorum non tene bamus, & recte ac merito sociorum innocentium mise= ria cómouebamur. quid nunc in nostro sanguine tádem facere debemus? nam ciuium R. sanguis coniunctus exi= stimandus est, quoniam id & salutis omnium ratio, & ueritas omnium postulat. omnes hoc loco ciues R. & qui adsunt, & qui ubicunq; sunt, uestrã seueritatem deside=

rant, uestram fidem implorant, uestrum auxilium requirunt: omnia sua iura, cōmoda, auxilia, totam deniq; libertatem in uestris sententijs uersari arbitrantur. à me, tāetsi satis habent, tamen, si res aliter acciderit, plus habebunt fortasse, quàm postulant: nam & si qua uis istum de uestra seueritate eripuerit, id quod neq; metuo iudices, neq; ullo modo fieri posse uideo: sed si in hoc me ratio fefellerit, Siculi causam suam perisse querentur, & mecum pariter moleste ferent: populus quidem Romanus breui, quoniam mihi potestatem apud se agēdi dedit, ius suùm, me agente, suis suffragijs ante Cal. Feb. recuperabit. ac si de mea gloria & amplitudine quæritis iudices: non est alienum meis rationibus, istum mihi ex hoc iudicio ereptum ad illud populi R. iudicium reseruari. splendida est illa causa, probabilis mihi & facilis, populo grata atque iucunda. Denique si uideor hic, id quod ego non quæsiui, de uno isto uoluisse crescere: isto absoluto, quod sine multorum scelere fieri non potest, de multis mihi crescere licebit. sed mehercules uestra reiq; publicæ causa iudices nolo in hoc delecto consilio tātum flagitium esse cōmissum: nolo eos iudices, quos ego probarim atq; delegerim, sic in hac urbe notatos isto absoluto ambulare, ut non cæra, sed cœno obliti esse uideātur. quamobrem te quoq; Hortensi, quia monendi locus est, ex hoc loco moneo, uideas etiam atq; etiam, & consideres, quid agas, quò progrediare, quē hominem, & qua ratione defendas. neq; de illo quicquam tibi præfinio, quo minus ingenio mecum atq; omni dicendi facultate contendas. cætera, si qua putas te occultius extra iudicium, quæ ad iudicium pertinent, facere posse: si quid artificio,

consilio, potentia, gratia, copijs istius moliri cogitas: magnopere censeo desistas: & illa, quæ tẽtata iam, & cœpta ab isto sunt, à me autẽ peruestigata & cognita, moneo ut extinguas, & longius progredi ne sinas. magno tuo periculo peccabitur in hoc iudicio, maiore quàm putas. quòd enim te liberatum iam existimationis metu, defunctum honoribus, designatum Cos. cogites: mihi crede ornamenta ista, & beneficia populi R. non minore negotio retinentur, quàm comparantur. tulit hæc ciuitas, quoad potuit, quoad necesse fuit, regiam istam uestram dominationem in iudicijs, & in omni Republica tulit. sed quo die populo R. Tribuni pl. restituti sunt, omnia ista uobis (si forte nondum intelligitis) adempta atque erepta sunt. omnium nunc oculi coniecti sunt hoc ipso tempore in unumquenq; nostrum, qua fide ego accusem, qua religione ij iudicẽt, qua tu rõne defendas. de omnibus nobis, si quis tantulũ de recta regione deflexerit, non illa tacita existimatio, quã antea contẽnere solebatis, sed uehemens ac liberũ populi R. iudicium consequetur. nulla tibi Quinte cũ isto cognatio est, nulla necessitudo: quibus excusationibus antea nimium in aliquo iudicio studiũ tuum defendere solebas, earũ habere in hoc homine nullã potes. quæ iste in prouincia palã dictitabat, cũ ea, quæ faciebat, tua se fiducia facere dicebat: ea ne uera putentur, tibi maxime est prouidendũ. ego mei iam rõnem officij cõfido esse omnibus iniquissimis meis persolutã. nã istũ paucis horis primæ actionis omniũ mortaliũ sententijs condẽnaui. reliquũ iudicium nõ iam de mea fide, quæ perspecta est: neq; de istius uita, quæ dãnata est: sed de iudicibus, &, uere ut dicam, de te futurum est. at quo

tempore futurum est?nam id maxime prouidēdum est. etenim cū omnibus in rebus,tum in Rep. permagni momenti est ratio atque inclinatio temporum . nempe eo, cum populus R.aliud genus hominum atque alium ordiné ad res iudicādas requirit:nempe ea lege de iudicijs iudicibusq; nobis promulgata,quam nō is promulgauit, cuius nomine proscriptam uidetis,sed hic reus.hic inquā sua spe atq; opinione,quam de uobis habet , legem illam scribendam promulgandamq; curauit.itaq;,cum primo agere cœpimus,lex non erat promulgata: cū iste uestra seueritate permotus,multa signa dederat , quamobrem responsurus non uideretur,mentio de lege nulla fiebat. posteaquam iste recreari & confirmari uisus est, lex statim promulgata est:cui legi cum uestra dignitas uehementer aduersaretur,istius spes falsa & insignis impudentia maxime suffragatur . Hic si quid erit cómissum à quoquam uestrum,quod reprehendatur: aut populus R.iudicabit de eo homine,quem iam antea iudicijs indignum putauit;aut ij , qui propter offensionem iudiciorum de ueteribus iudicibus lege noua noui iudices erunt constituti.mihi porrò, ut ego non dicam , quis omnium mortalium non intelligit,quàm longe progredi sit necesse?potero silere Hortensi?potero dissimulare?cum tātum Resp.uulnus acceperit,ut expilatæ prouinciæ, uexati socij,dij immortales spoliati,ciues R.cruciati & necati impune me actore esse uideantur? potero hoc onus tantum aut in hoc iudicio deponere, aut diutius tacitus sustinere?non agitanda res erit?nō in medium proferenda?non populi R.fides imploranda?non omnes, qui tanto se scelere obstrinxerint,ut aut fidem suā corrūpi paterētur,aut

iudicium corrumperent, in discrimen ac iudicium uocandi? quæret aliquis fortasse: tantum ne igitur laborem, tantas inimicitias, tot hominum suscepturus es? non studio quidem hercule ullo, neq; uoluntate. sed non idem mihi licet, quod ijs, qui nobili genere nati sunt: quibus omnia populi R. beneficia dormientibus deferuntur: longe alia mihi lege in hac ciuitate, & cõditione uiuendum est. uenit enim mihi in mentem M. Catonis hominis sapientissimi: qui cum se uirtute, non genere populo R. cõmendari putaret, cum ipse sui generis initium ac nominis ab se gigni & propagari uellet, hominum potentissimorũ suscepit inimicitias, & maximis in laboribus usq; ad summam senectutem summa cũ gloria uixit. posteaq; Põpeius humili atq; obscuro loco natus, nõ ne plurimis inimicitijs, maximisq; suis periculis ac doloribus amplissimos honores est adeptus? modo L. Fimbriam, C. Marium, C. Celium uidimus nõ mediocribus inimicitijs ac laboribus contendere, ut ad istos honores peruenirent, ad quos uos per ludum & per negligentiam peruenistis. hæc eadem est nostræ rationis regio & uia: horum nos hominũ sectam atq; instituta persequimur. uidemus quanta sit in inuidia, quantoq; in odio apud quosdam homines nobiles nouorum hominũ uirtus & industria: si tantulum oculos deiecerimus, præsto esse insidias: si ullum locũ aperuerimus suspiciõi aut crimini, accipiẽdũ esse statim uulnus: esse nobis semper uigilãdũ, semper laborãdũ uidemus. inimicitiæ sunt, subeãtur: labores, suscipiãtur. etenim tacitæ magis et occultæ inimicitiæ timẽdæ sunt, quã indictæ & apertæ. hominũ nobiliũ nõ ferè quisquã nostræ industriæ fauet, nullis nostris officijs beneuolẽtiã illorũ allicere pos=

sumus: quasi natura & genere disiuncti sint, ita dissident à nobis animo ac uoluntate. quare quid habent eorum inimicitiæ periculi, quorũ animos iam ante habueris inimicos et inuidos, quàm ullas inimicitias susceperis? quamobrem mihi iudices optandũ est illud, in hoc reo finem accusandi facere, cum & populo R. satisfactum, et receptum officiũ Siculis necessariys meis erit persolutum. deliberatum autem est, si res opinionem meã, quã de uobis habeo, fefellerit, non modo eos persequi, ad quos maxime culpa corrũpendi iudicij, sed etiã illos, ad quos cóscientiæ cótagio pertinebit. proinde si qui sunt, qui in hoc reo aut potentes, aut audaces, aut artifices ad corrũpendum iudicium uelint esse, ita sint parati, ut disceptante populo R. mecum sibi rem uideant futurã. & si me in hoc reo, quem mihi inimicum Siculi dederũt, satis uehemẽtem, satis perseuerantem satis uigilantem esse cognorunt, existimẽt in ijs hominibus, quorum ego inimicitias populi R. salutis causa suscepero, multo grauiorem atq; acriorem futurũ. Nunc te Iupiter Optime Maxime, cuius iste donum regale, dignũ tuo pulcherrimo templo, dignũ Capitolio atq; ista arce omniũ nationũ, dignũ regio munere, tibi factum ab regibus, tibi dicatum atq; promissum, per nefariũ scelus de regys manibus extorsit: cuiusq; sanctissimum & pulcherrimũ simulacrum Syracusis sustulit: teq; Iuno regina, cuius duo fana duabus in insulis posita sociorũ, Melitæ & Sami, sanctissima et antiquissima simili scelere idem iste omnibus donis ornamentisq; nudauit: teq; Minerua, quã item iste duobus in clarissimis & religiosissimis tẽplis expilauit; Athenis, cum auri grãde pondus; Syracusis, cũ omnia præter tectum et parietes abstu-

imp̄atio pulcherrima

lit: teq; Latona, & Apollo, & Diana, quorum iste Deli non fanũ, sed, ut hominum opinio, & religio fert, sedem antiquá, diuinumq; domiciliũ nocturno latrocinio, atq; impetu cõpilauit: etiam te Apollo, quem iste Chio sustu= lit: teq; etiam atq; etiã Diana, quá Pergæ spoliauit, cuius simulacrum sanctissimum Segestæ, bis apud Segestanos cõsecratum, semel ipsorum religione, iterum P. Africani uictoria, tollendum, asportandumq; curauit: teq; Mercu ri, quem Verres in uilla, et in priuata aliqua palæstra põ suit, P. Africanus in urbe sociorũ, & in gymnasio Tyn= daritanorum iuuentutis illorum custodem, & præsidem uoluit esse: teq; Hercules, quem iste Agrigenti nocte in= tempesta, seruorum instructa & cõparata manu cõuel= lere ex suis sedibus, atq; auferre conatus est: teq; sanctis= sima mater Idæa, quá apud Enguinos augustissimo et re ligiosissimo in templo sic spoliatá reliquit, ut nũc nomen modo Africani, & uestigia uiolatæ religionis maneant, monimenta uictoriæ faniq; ornamenta nõ extent: uosq; omniũ rerum forensium, consiliorum maximorũ, legum iudiciorumq; arbitri, & testes, celeberrimo in loco Præto rij locati Castor, & Pollux, quorum è templo quæstum sibi iste, & prædam maximam improbissime cõparauit: omnesq; dij, qui uehiculis thensarum solennes cœtus lu= dorum initis, quorum iter iste ad suum quæstum, non ad religionũ dignitatem faciendum, exigendumq; curauit: teq; Ceres, et Libera, quarum sacra, sicut opiniones homi num, ac religiones ferunt, longe maximis, atq; occultissi= mis cerimonijs continentur: à quibus initia uitæ atq; ui= ctus, legum, morum, mansuetudinis, humanitatis exem= pla hominibus, et ciuitatibus data, ac dispertita esse dicun

Desunt permulta.

Hoc Prætore oppressam esse ære alieno Galliā. à quibus uersuras tantarum pecuniarum factas esse dicunt? à Gallis? nihil minus. à quibus igitur? à ciuibus R. qui negotiantur in Gallia. cur eorum uerba non audimus? cur eorum tabulæ nullæ proferuntur? insector ultro, atq; insto accusatori iudices: insector inquam, ac flagito testeis. plus ego in hac causa laboris, & operæ cōsumo in poscendis testibus, quàm cæteri defensores in refutandis. audacter hoc dico iudices, non temere confirmo. referta Gallia negotiatorū est, plena ciuium R. nemo Gallorum sine ciue R. quicquam negotij gerit, nummus in Gallia nullus sine ciuium R. tabulis cōmouetur. uidete quò descendam iudices, quàm longe uidear à cōsuetudine mea, & cautione, ac diligētia discedere. unæ tabulæ proferantur, in quibus uestigium sit aliquod, quod significet pecuniam Fonteio datam: unum ex toto negotiatorum, colonorum, publicanorum, aratorum, pecuariorum numero testem producant: uere accusatum esse concedam. pro dij immortales, quæ est hæc causa? quæ defensio? prouinciæ Galliæ M. Fonteius præfuit, quæ constat ex ijs generibus hominum & ciuitatum, qui (ut uetera mittam) partim nostra memoria bella cum populo R. acerba, ac diuturna gesserunt: partim modo ab nostris imperato-

ribus subacti, modo bello domiti, modo triumphis ac monimentis notati, modo ab senatu agris urbibusq; mulctati sunt: partim, qui cum ipso M. Fonteio ferrum ac manus contulerunt, multoq; eius sudore ac labore sub populi R. imperium, ditionemq; ceciderunt. est in eadem prouincia Narbo Martius, colonia nostrorum ciuium, specula populi R. ac propugnaculum istis ipsis nationibus oppositum & obiectum. est item urbs Massilia, de qua ante dixi, fortissimorum fidelissimorumq; sociorum, qui Gallicorum bellorum pericula populo R. copijs, armisq; propulsarũt. est præterea numerus ciuium R. atq; hominum honestissimorum. huic prouinciæ, quæ ex hac gẽtium uarietate constaret, M. Fonteius (ut dixi) præfuit: qui erant hostes, subegit: qui proximi fuerant, eos ex ijs agris, quibus erant mulctati, decedere coegit. cæteris, qui iccirco magnis sæpe erãt bellis superati, ut semper populo R. parerent, magnos equitatus ad ea bella, quæ tum in toto orbe terrarum à populo R. gerebantur, magnas pecunias ad eorum stipendium, maximum frumenti numerum ad Hispaniense bellum tolerandum imperauit. hæc qui gessit, in iudicium uocatur: uos, qui in re non interfuistis, causam unà cum populo R. cognoscitis. dicunt cõtra, quibus inuitissimis imperatum est: dicunt, qui ex agris ex Cn. Pompeij decreto decedere sunt coacti: dicunt, qui ex bello, cæde & fuga nunc primum audent contra M. Fonteium inermem consistere. quid coloni Narbonenses? quid uolunt? quid existimant? hunc per uos uolunt, se per hunc incolumes existimant esse. quid Massiliensium ciuitas? hunc præsentem ijs affecit honoribus, quos habuit amplissimos. Vos autem absens orat atq; obsecrat, ut

sua religio, laudatio, auctoritas aliquid apud uestros animos momenti habuisse uideatur. quid? ciuium R. *quæ uoluntas est? nemo est ex tanto numero, quin hunc optime de prouincia, de imperio, de socijs, & ciuibus meritũ esse arbitretur. quoniam igitur uidetis qui oppugnẽt* M. *Fonteium, cognoscitis qui defensum uelint, statuite nũc, quid uestra æquitas, quid populi* R. *dignitas postulet: utrum colonis uestris, negotiatoribus uestris, amicissimis atq; antiquissimis socijs & credere & cõsulere malitis: an his, quibus neq; propter iracundiam fidem, neq; propter infidelitatem honorem habere debetis. quid si maiorẽ etiam hominum honestissimorum copiam affert, qui huius uirtuti, atq; innocentiæ testimonio possint esse? tamen ne plus* Gallorum *cõsensio ualebit, quàm summa auctoritas omnium? cum* Galliæ Fonteius *præesset, scitis iudices maximos populi* R. *exercitus in duabus Hispanijs, clarissimosq; imperatores fuisse, quàm multi equites* R. *quàm multi* Tribuni *militum, quales & quot, & quoties legati ad eos exercitus. præterea* Cn. Pompeius *maximus atq; ornatissimus hiemauit in* Gallia, M. Fonteio *imperãte. satis ne uobis multos, satis idoneos testes, & cõscios uidetur ipsa fortuna esse uoluisse earum rerum, quæ* M. Fonteio Prætore *gererentur in* Gallia? *quem ex tanto hominum numero testem in hac causa producere potestis? quis est ex eo numero, qui uobis auctor placeat? eo nos iã laudatore et teste utemur. dubitabitis etiã diutius iudices, quin illud, quod initio uobis proposui, uerissimũ sit? aliud per hoc iudiciũ nihil agi, nisi ut* M. Fonteio *oppresso testimonijs eorũ quibus multa* Reip. *causa inuitissimis imperata sunt, segniores posthac ad imperãdũ cæteri sint, cũ uideãt*

eos oppugnari, quibus oppressis populi R.*imperiũ incolu me esse non possit.* Obiectum *est etiam, quæstum* M.Fon*teium ex uiarum munitione fecisse: ut aut ne cogeret mu nire: aut id, quod munitum esset, ne improbaret: si & coacti sunt munire omnes, & multorum opera impro-bata sunt, certe utrunq; falsum est: & ob uacationem pretium datum, cum immunis nemo fuerit: & ob pro-bationem, cum multa improbata sint. quid? si hoc crimen optimis hominibus delegare possumus, & ita, ut nõ cul-pam in alios transferamus, sed uti doceamus, eos isti mu nitioni præfuisse, qui facile officium suum, & præstare, & probare possunt? tamen ne uos omnia in* M.Fõteium *iratis testibus freti conferetis? cum maioribus* Reip. *ne-gotijs* M.Fonteius *impediretur; & cum ad* Remp. *perti neret, uiam* Domitiam *munire:* Legatis *suis primarijs ui ris* C.Annio Bellieno, *&* C.Fonteio *negotium dedit. itaq; præfuerunt, imperauerũt pro dignitate sua, quod uisum est, & probauerunt. quod uos, si nulla alia ex re, ex lite-ris quidem uestris, quas scripsistis, & missis & allatis cer te scire potuistis. quas si antea non legistis, nunc ex nobis quid de ijs rebus* Fõteius *ad* Legatos *suos scripserit, quid ad eum illi rescripserint, cognoscite.* Literæ *ad* C.An-nium Legatum, *ad* C.Fonteium Legatum. Literæ *à* C. Annio Legato, *à* C.Fõteio Legato. Satis *opinor esse per-spicuum iudices, hanc rationem munitionis neq; ad* M. Fonteium *pertinere, & ab ijs esse tractatam, quos nemo possit reprehendere. cognoscite nunc de crimine uinario, quod illi inuidiosissimum & maximum esse uoluerũt.* Crimen *à* Pletorio *iudices ita constitutum est:* Fonteio *non in* Gallia *primum uenisse in mentem, ut portorium*

uini institueret, sed in Italia hac proposita ratione Roma profectum: itaque Titurium Tolosæ quaternos denarios in singulas uini amphoras portorij nomine exegisse, Crodimum Porcium & Numium ternos uictoriatos, Nulchalone serene Vmbinos & uictoriatos mille. atque in his locis se Crodimi & Nulchalone ab his portorium esse exactum, si qui Cobiamacho, qui uicus inter Tolosam & Narbonem est, diuerterentur, neque Tolosam ire uellent. Elesiodolus tãtum senos denarios ab his, qui ad hostem portarent, exegisset. uideo iudices esse crimen, & genere ipso magnum: uectigal enim esse impositum fructibus nostris dicitur, et pecuniam permagnam ratione ista cogi potuisse confiteor, & inuidiam: uel maxime enim inimici hanc rem sermonibus diuulgare uoluerũt. sed ego ita existimo, quo maius crimẽ sit id, quod ostendatur esse falsum, hoc maiorem ab eo iniuriam fieri, qui id confingat: uult enim magnitudine rei sic occupare animos eorum, qui audiunt, ut difficilis aditus ueritati relinquatur.

Desiderantur quæ de crimine uinario erant reliqua, nec non quæ ad bellum Vocontiorum, & dispositionem hibernorum pertinebant.

At hoc Galli negant, actio rerum & uis argumentorum coargui potest. igitur testibus iudices non credere cupidis, & iratis, & coniuratis, & ab religione remotis non solum potestis, sed etiam debetis. etenim si, quia Galli dicunt, iccirco M. Fonteius nocens existimandus est, quid mihi opus est sapiente iudice? quid æquo quæsitore? quid oratore nó stulto? dicunt. n. Galli. negare non possumus. hic si ingeniosi, & periti, & æqui iudicis has partes esse existimatis, ut quoniam quidem testes dicunt, sine ulla dubitatione credendum sit, salus ipsa uirorum fortium innocentiam tueri non potest. sin autem in rebus iudicandis non minimam partem ad unamquãq; rem existimãdam, momentoq; suo ponderandam sapientia iudicis tenet: næ multo uestræ maiores grauioresq; partes sunt ad cogitandum, quàm ad dicẽdum meæ: mihi enim semper unaquaq; de re testis non solum semel, uerum etiam breuiter interrogandus, & sæpe etiam non interrogandus, ne aut irato facultas ad dicendum data, aut cupido auctoritas attributa esse uideatur. uos & sæpius eandẽ rẽ animis agitare, & diutius uno quoq; de teste cogitare potestis. et si quem nos interrogare nolumus, quæ causa nobis tacendi fuerit, existimare debetis. quamobrem si hoc iudices præscriptum lege aut officio putatis, testibus credere: nihil est, cur alius alio iudice melior, aut sapientior existimetur. unum est enim, & simplex aurium iudiciũ, & promiscue, & cõmuniter stultis ac sapientibus ab natura datum. quid est igitur, ubi elucere possit prudẽtia? ubi discerni stultus auditor & credulus ab religioso & sapienti iudice? nimirum illud, in quo ea, quæ dicuntur à testibus, coniectura, & cogitatione traduntur, quãta au

ctoritate, quanta animi æquitate, quanto pudore, quãta fide, quanta religione, quãto studio existimationis bonæ, quanta cura, quanto timore dicantur. an uero uos id in testimonijs hominum barbarorum dubitabitis, quod per sæpe & nostra, & patrum memoria sapientissimi iudices de clarissimis nostræ ciuitatis uiris dubitandum non putauerunt? qui Cn. & Q. Cepionibus, L. & Q. Metellis testibus in Q. Pompeium hominem nouum non crediderunt: quorũ uirtuti, generi, rebus gestis fidem & auctoritatẽ in testimonio cupiditatis atq; inimicitiarũ suspicio derogauit. ecquem hominẽ uidimus, ecquem uere cõmemorare possumus parem consilio, grauitate, constantia, cæteris uirtutibus, honoris, ingenij, rerum gestarum ornamentis M. Aemilio Scauro fuisse? tamen huius, cuius iniurati nutu propè terrarũ orbis regebatur, iurati testimonio neq; in C. Fimbriam, neq; in C. Memmium creditum est. Noluerunt ij, qui iudicabant, hanc patere inimicitijs uiam: quem quisq; odisset, ut eum testimonio posset tollere. quantus in L. Crasso pudor fuerit, quod ingeniũ, quanta auctoritas, quis ignorat? tamen is, cuius etiã sermo testimonij auctoritatẽ habebat, testimonio ipso, quæ in M. Marcellum inimico animo dixit, probare non potuit. Fuit, fuit illis iudicibus diuinum ac singulare iudices consilium, qui se non solum de reo, sed etiam de accusatore, de teste iudicare arbitrabãtur, quid fictum, quid fortuna ac tempore allatum, quid precio corruptũ, quid spe, aut metu deprauatum, quid à cupiditate aliqua, aut inimicitijs profectum uideretur. quæ si iudex nõ amplectetur omnia consilio, non animo, ac mente circũspiciet, si, quicquid ex illo loco dicetur, ex oraculo aliquo dici

arbitrabitur: profecto satis erit id, quod dixi antea, non surdum iudicem huic muneri atque officio praeesse: nihil erit quàobrem ille nescio quis sapiens homo, ac multarũ rerũ peritus ad res iudicandas requiratur. an uero illi equites R. quos nos uidimus, qui nuper in Rep. iudicijsq; maximis floruerunt, habuerunt tantum animi, tantũ roboris, ut M. Scauro testi non crederent? uos Belgarũ atq; Allobrogum testimonijs non credere timetis? Si inimico testi credi non oportuit, inimicior Marcello Crassus, aut Fimbriæ Scaurus ex ciuilibus studijs atq; obtrectatione domestica, quàm huic Galli? quorũ, qui optima in causa sunt, equites, frumentum, pecuniam semel atq; iterũ, ac sæpius inuitissimi dare coacti sunt: cæteri, partim ex ueteribus bellis agro mulctati, partim ab hoc ipso, bello superati & oppressi. si, qui ob aliquod emolumentũ suum cupidius aliquid dicere uidentur, ijs credi non conuenit: credo maius emolumentum Cepionibus & Metellis propositum fuisse ex Q. Pompeij dãnatione, cum studiorũ suorum obtrectatorem sustulissent, quàm cunctæ Galliæ ex M. Fonteij calamitate, in qua illa prouincia propè suam immunitatem ac libertatem positam esse arbitratur. an si homines ipsos spectare conuenit (id quod in teste profecto ualere plurimum debet) non modo cum summis ciuitatis nostræ uiris, sed cum infimo ciue R. quisquam amplissimus Galliæ comparandus est? scit Induciomarus q̃d sit testimonium dicere? mouetur eo timore quo nostrum unusquisq;, cum in eum locum productus est? recordamini iudices quantopere laborare soleatis, non modo quid dicatis pro testimonio, sed etiam quibus uerbis utamini, ne quod minus moderate positũ, ne quod ab aliqua cupi=

ditate prolapsum uerbum esse uideatur. uultu deniq; laboratis, nequa significari possit suspicio cupiditatis: ut et, cũ proditis, existimatio sit quædam tacita de uobis pudoris ac religionis: &, cum disceditis, ea diligenter conseruata ac retenta uideatur. credo hæc eadem Induciomarũ in testimonio timuisse, aut cogitasse: qui primũ illud uerbum consideratissimum nostræ consuetudinis, arbitror, quo nos etiam tunc utimur, cũ ea dicimus iurati, quæ cõperta habemus, quæ ipsi uidimus, ex toto testimonio suo sustulit, atq; omnia se scire dixit. uerebatur enim uidelicet, ne quid apud uos populumq; R. de existimatione sua deperderet: nequa fama consequeretur eiusmodi, Induciomarũ talem uirum tam cupide, tam temere dixisse: non intelligebat, se in testimonio nihil præter uocem, & os, et audaciã neq; ciuibus suis, neq; accusatoribus nostris præstare debere. an uero istas nationes religione iusiurandi, ac metu deorum immortalium in testimonijs dicendis cõmoueri arbitramini? quæ tantum à cæterarum gẽtium more ac natura dissentiunt, quòd cæteræ pro religionibus suis bella suscipiunt, istæ cõtra omnium religiones. illæ in bellis gerendis ab dijs immortalibus pacem ac ueniam petunt: istæ cum ipsis dijs immortalibus bella gesserunt. hæ sunt nationes, quæ quondam tã longe ab suis sedibus Delphos usq; ad Apollinem Pythium, atq; ad oraculum orbis terræ uexandum ac spoliandum profectæ sunt. ab ijsdem gentibus sanctis, & in testimonio religiosis obsessum Capitolium est, atq; ille Iupiter, cuius nomine maiores nostri sanctam testimoniorum fidem esse uoluerunt. postremo his quicquam sanctum ac religiosum uideri potest? qui etiã si quãdo aliquo metu adducti deos

placandos esse arbitrantur, humanis hostijs eorum aras ac templa funestant, ut ne religionem quidem colere possint, nisi eā ipsam prius scelere uiolarint. quis.n.ignorat eos usq; ad hanc diem retinere illā immanem ac barbaram consuetudinem hominū immolādorum? quāobrem quali fide, quali pietate existimatis esse eos, qui etiam deos immortales arbitrentur hominū scelere & sanguine facillime posse placari? cum his uos testibus uestrā religionem coniungetis, ab his quicquā sancte aut moderate dictum putabitis? hoc uestræ mentes tā castæ, tam integræ sibi suscipient, ut, cum omnes Legati nostri, qui illo trienio in Galliam uenerunt: omnes equites R. qui in illa prouincia fuerunt, omnes negociatores eius prouinciæ: denique omnes in Gallia, qui sunt socij populi R. atq; amici, M. Fonteiū incolumem esse cupiant, iurati priuatim & publice laudent: uos tamē Gallis credere malitis? quid ut secuti esse uideamini? uoluntatem ne hominum? grauior igitur uobis erit hostiū uoluntas, quàm ciuium? an dignitatem testiū? potestis igitur ignotos notis, iniquos æquis, alienigenas domesticis, cupidos moderatis, mercenarios gratuitis, impios religiosis, inimicissimos huic imperio ac nomini, bonis ac fidelibus, & socijs & ciuibus anteferre? an uero dubitatis iudices, quin insitas inimicitias istæ gentes omnes & habeant & gerant cum populi R. nomine? sic existimatis eos hic sagatos brachatosq; uersari animo demisso atque humili, ut solent ij, qui affecti iniurijs, ad opem iudicum supplices inferioresq; cōfugiunt? nihil uero minus. hi contra uagantur læti atq; erecti passim toto foro, cum quibusdam minis & barbaro atque immani terrore uerborum: quod ego profecto non crederem,

nisi aliquoties ex ipsis accusatoribus uobiscum simul iudices audissem: cum præciperent, ut caueretis, ne hoc absoluto, nouum aliquod bellum Gallicum concitaretur. si M. *Fonteium iudices in causa deficerent omnia: si turpi adolescentia, uita infami, magistratibus, quos ante oculos uestros gessit, cōuictis uirorum bonorum testimonijs, legationibus flagitiose obitis, inuisus suis omnibus in iudicium uocaretur: si in eo iudicio colonorū populi* R. *Narbonensium, fidelissimorum sociorum Massiliensium, ciuium* R. *omnium testimonijs tabulisq; premeretur: tamen esset uobis magnopere prouidēdum, ne quos ita afflictos à uestris patribus maioribusq; accepissetis, ut contemnendi essent, eos pertimuisse, & eorum minis & terrore commoti esse uideremini.* N*ūc uero, cum lædat nemo bonus, laudent omnes uestri ciues atq; socij, oppugnēt ij, qui sæpissime hanc urbem & hoc imperium oppugnarunt: cūque inimici* M. *Fōteij uobis ac populo* R. *minentur, amici ac propinqui supplicent uobis: dubitabitis non modo uestris ciuibus, qui maxime gloria ac laude ducuntur, uerū etiam exteris nationibus ac gentibus ostendere, uos in sententijs ferēdis ciui parcere, quàm hosti cedere maluisse? magna mehercule causa iudices absolutionis cum cæteris causis hæc est, ne qua insignis huic imperio macula atque ignominia suscipiatur, si hoc ita perlatum erit in* Galliam*, senatum, equitesq; populi* R. *non testimonijs* Gallorum*, sed minis commotos, rem ad illorum libidinem iudicasse. ita uero, si illi bellum facere conabuntur, excitandus nobis erit ab inferis* C. Marius*, qui* Induciomaro *isti minaci atque arroganti par in belligerando esse possit: excitandus* Cn. Domitius *&*

Maximus, qui nationem Allobrogum & reliquias suis iterum armis conficiat atque opprimat: aut quoniam id quidem non potest, orandus erit nobis amicus meus M. Pletorius, ut suos nouos clientes à bello faciendo deterreat, ut eorum iratos animos atq; horribiles impetus deprecetur: aut, si non poterit, M. Fabium subscriptorem eius rogabimus, ut Allobrogum animos mitiget, quoniam apud illos Fabiorũ nomen amplissimũ: ut uelint isti aut quiescere, id quod uicti ac subacti solent: aut, cũ minantur, intelligere, se populo R. non metũ belli, sed spẽ triũphi ostẽdere. Quòd si in turpi reo patiendũ nõ esset, ut quicquam isti se minis profecisse arbitrarentur: quid faciendum uobis in M. Fonteio arbitramini? de quo homine iudices (iã.n. mihi uideor hoc propè causa duabus actionibus perorata debere dicere) de quo uos homine iudices ne ab inimicis quidem ullũ fictum probrosum non modo crimen, sed ne maledictum quidem audistis. ecquis unquam reus, præsertim in hac uitæ rõne uersatus, in honoribus petendis, in potestatibus, in imperijs gerendis, sic accusatus est, ut nullũ probrum, nullũ facinus, nulla turpitudo, quæ à libidine, aut à petulantia, aut ab audacia nata esset, ab accusatore obijceretur, si non uera, attamẽ ficta, cũ aliqua ratione ac suspicione? M. Aemilium Scaurum summũ nostræ ciuitatis uirum scimus accusatum à M. Bruto. extant orationes, ex quibus intelligi potest, multa in illum ipsum Scaurũ esse dicta, falso, qs negat? uerũtamen ab inimico dicta & obiecta. Quã multa M. Aquilius audiuit in suo iudicio? quã multa L. Cotta? denique P. Rutilius? qui etsi damnatus est, mihi uidetur tamen inter uiros optimos atque innocentissimos esse nume-

randus. ille igitur ipse homo sanctissimus ac temperatissimus multa audiuit in sua causa, quæ ad suspicionem stuprorum ac libidinem pertinerent. extat oratio hominis (ut opinio mea fert) nostrorum hominum longe ingeniosissimi atq; eloquentissimi, C. Gracchi: qua in oratione permulta in L. Pisonem turpia ac flagitiosa dicuntur: at in quem uirum? qui tanta uirtute atq; integritate fuit, ut etiam illis optimis temporibus, cũ hominem inuenire nequam neminem posses, solus tamen Frugi nominaretur: quem cum in concionem Gracchus uocari iuberet, & uiator quæreret, quem Pisonem? quòd erãt plures. cogis me, inquit, dicere inimicum meum frugi. is igitur uir, quem ne inimicus quidem satis in appellando significare poterat, nisi ante laudasset: qui uno cognomine declarabatur, non modo quis esset, sed etiam qualis esset: tamen in falsam atq; iniquam probrorum insimulationem uocabatur. M. Fonteius ita duabus actionibus accusatus est, ut obiectum nihil sit, quo significari uestigium libidinis, petulantiæ, crudelitatis, audaciæ possit. non modo nullum facinus huius protulerũt, sed ne dictum quidem aliquod reprehenderunt. quòd si aut quantam uoluntatem habent ad hunc opprimendum, aut quantam ad maledicendum licentiam, tantum haberent aut ad ementiendum animi, aut ad fingendum ingenij, non meliore fortuna ad probra nunc audienda Fonteius, quàm illi, de quibus antea commemoraui, fuisset. Frugi igitur hominem iudices, frugi inquam, & in omnibus uitæ partibus moderatum ac temperantem, plenum pudoris plenum officij, plenum religionis uidetis positum in uestra fide ac potestate, atque ita, ut commissus sit fidei,

permissus potestati. uidete igitur utrum sit æquius: hominem honestissimum, uirum fortissimum, ciuem optimum dedi inimicissimis, atq; immanissimis nationibus, an reddi amicis? præsertim cum tot res sint, quæ uestris animis pro huius innocentis salute supplicent: primum generis antiquitas: quam Tusculo ex clarissimo municipio profectam in monimentis rerum gestarum incisam ac notatam uidemus, tum autem continuæ Præturæ, quæ & cæteris ornamentis & existimatione innocentiæ maxime floruerunt: deinde recens memoria parentis, cuius sanguine non solum Asculanorum manus, à qua interfectus est, sed totum illud sociale bellum macula sceleris imbutum est: postremo ipse cum in omnibus uitæ partibus honestus atq; integer, tum in re militari cum summi consilij & maximi animi, tum uero usu quoq; bellorum gerendorum in primis eorum hominum, qui nunc sunt, exercitus. quare si etiam monendi estis à me, quod non estis iudices, uideor hoc leuiter pro mea auctoritate uobis præcipere posse, ut ex eo genere homines, quorum cognita uirtus, industria, felicitas in re militari sit, diligenter uobis retinendos existimetis: fuit enim maior talium uirorum in hac Rep. copia: quæ cum esset, tamen eorum non modo saluti, sed etiam honori consulebatur. quid nunc uobis faciendum est, studijs militaribus apud iuuentutem obsoletis, hominibus autem ac summis ducibus partim ætate, partim ciuitatis discordijs hac Reip. calamitate consumptis? cum tot bella aut à nobis necessario suscipiantur, aut subito atq; improuisa nascantur: nō ne & hominem ipsum ad dubia Reip. tempora reseruandum, & cæteros studio laudis ac uir=

tutis inflammandos putatis? recordamini quos Legatos nuper in bello L. Iulius, quos P. Rutilius, quos L. Cato, quos Cn. Pompeius habuerit: scietis fuisse tum M. Cornutum, L. Cinnam, L. Sullam Prætorios homines, belli gerendi peritissimos: præterea C. Marium, P. Didium, Q. Catulum, P. Crassum, non literis homines ad rei militaris scientiam, sed rebus gestis ac uictorijs eruditos. age uero nunc inferte oculos in curiam, introspicite penitus in omnis Reip. partes: utrum uidetis nihil posse accidere, ut tales uiri desiderandi sint? an, si acciderit, eorum hominum copia populum R. abundare? quæ si diligenter attendetis, profecto iudices uirum ad labores belli impigrum, ad pericula fortem, ad usum ac disciplinam peritum, ad consilia prudentem, ad casum fortunamq; felicem, domi uobis ac liberis uestris retinere, quàm inimicissimis populi R. nationibus & crudelissimis tradere & condemnare maletis. at infestis propè signis inferuntur Galli in Fonteium, & instant atque urgent summo cum studio, summa cum audacia: nos uero iudices & multis & firmis præsidijs, uobis adiutoribus isti immani atque intolerandæ barbariæ resistemus. primum obijcitur contra istorum impetus Macedonia fidelis & amica populo R. prouincia e quæ cum se ac suas urbes non solum consilio, sed etiam manu Fonteij conseruatam esse dicat, ut illa per hunc à Thracum aduentu ac depopulatione defensa fuit, sic ab huius nunc capite Gallorum impetus terroresq; depellit. constituitur ex altera parte ulterior Hispania, quæ profecto nó modo religione sua resistere istorum cupiditati potest, sed etiam sceleratorum hominum periuria testi

moniỹs ac laudationibus ſuis refutare.atq; ex ipſa etiam Gallia fideliſſima & grauiſſima auxilia ſumūtur.uenit huic ſubſidio miſero atq; innocēti Maſſilienſium cūcta ci uitas,quæ non ſolum ob eam cauſam laborat, ut huic,à quo ipſa ſeruata eſt,parem gratiā referre uideatur, ſed etiam,ꝙ ea cōditione atq; eo fato ſe in ỹs terris colloca= tam eſſe arbitratur,ne quid noſtris hominibus iſtæ gētes nocere poſſint.pugnat pariter pro ſalute M.Fonteiỹ Nar bonenſis colonia,quæ per hūc ipſa nuper obſidione hoſtiū liberata,nūc eiuſdem miſerỹs ac periculis cōmouetur. de niq;, ut oportet bello Gallico,ut maiorum iura, moreſq; præſcribūt,nemo eſt ciuis R.qui ſibi ulla excuſatione utē= dum putet.omnes illius prouinciæ publicani,agricolæ,pe cuarỹ,cæteri negociatores uno animo M.Fonteium atq; una uoce defendūt.ꝙ ſi tantas auxiliorū noſtrorū copias Induciomarus ipſe deſpexerit,dux Allobrogum cætero= rumq; Gallorum,num etiā de matris hūc cōplexu lectiſ= ſimæ miſerrimæq; fœminæ uobis inſpectantibus auellet atq; abſtrahet? præſertim cum uirgo Veſtalis ex altera parte germanū fratrem cōplexa teneat,ueſtramq; iudi= ces ac populi R.fidem imploret: quæ pro uobis liberiſq; ueſtris tot annos in dỹs immortalibus placādis occupata eſt,ut ea nūc pro ſalute ſua, fratriſq; ſui animos ueſtros placare poſſit: cui miſeræ quod præſidiū,quod ſolatium reliquū eſt,hoc amiſſo? nam cæteræ fœminæ gignere ip= ſæ ſibi præſidia,et habere domi fortunarum omnium ſo cium participemq; poſſunt: huic uero uirgini quid eſt præter fratrem,quod aut iucundū,aut charū eſſe poſſit? nolite pati iudices aras deorū immortalium Veſtæq; ma tris,quotidianis uirginis lamentationibus de ueſtro iudi=

cio commoueri. proſpicite ne ignis ille æternus nocturnis Fonteiæ laboribus uigilijſq; ſeruatus, ſacerdotis Veſtæ lacrymis extinctus eſſe dicatur. tēdet ad uos uirgo Veſtalis manus ſupplices eaſdē, quas pro uobis dijs immortalibus tendere cōſueuit. cauete ne periculoſum ſuperbumq; ſit, eius uos obſecrationē repudiare, cuius preces ſi dij aſpernarētur, hæc ſalua eſſe nō poſſent. uidetis ne ſubito iudices uirū fortiſſimū M. Fonteium parentis & ſororis cōmemoratione lacrymas profudiſſe? qui nunquā in acie pertimuerit, qui ſe armatus ſæpe in hoſtiū manū multitudinemq; immiſerit, cū in eiuſmodi periculis eadē ſe ſolatia ſuis relinquere arbitraretur, quæ ſuus pater ſibi reliquiſſet, idem nunc perturbato animo pertimeſcit, ne nō modo ornamento & adiumēto non ſit ſuis, ſed etiā cum acerbiſſimo luctu dedecus æternū miſeris atq; ignominiā relinquat. ò fortunā longe diſparem M. Fontei, ſi deligere potuiſſes, ut potius telis tibi Gallorū, quàm periurijs intereundū eſſet: tum enim uitæ ſocia uirtus, mortis comes gloria fuiſſet: nūc uero qui eſt dolor? uictoriæ te atq; imperij pœnas ad eorū arbitrium ſufferre, qui aut uicti armis ſunt, aut inuitiſſimi paruerūt? à quo periculo defendite iudices ciuem fortem atq; innocētem: curate ut noſtris teſtibus plus, quàm alienigenis credidiſſe uideamini: plus ſaluti ciuiū, quàm hoſtiū libidini cōſuluiſſe: grauiorem duxiſſe eius obſecrationem, quæ ueſtris ſacris præſit, quàm eorū audaciam, qui cum omnium ſacris delubriſq; bella geſſerunt. poſtremo proſpicite iudices, id quod ad dignitatem populi R. maxime pertinet, ut plus apud uos preces uirginis Veſtalis, quàm minæ Gallorum ualuiſſe uideantur.

S I, Quantum in agro, locisq; desertis audacia potest, tantum in foro atq; in iudicijs impudentia ualeret, non minus in causa cederet A. Cæcina Sex. Ebutij impudentiæ, quàm tum in ui faciẽda cessit audaciæ. uerum & illud considerati hominis esse putauit, qua de re iure decertari oporteret, armis non contendere: & hoc constantis, quicum ui & armis certare noluisset, eum iure iudicioq; superare. ac mihi quidem cũ audax præcipue fuisse uidetur Ebutius in cõuocandis hominibus & armandis, tum impudens in iudicio; non solum quòd in iudicium uenire ausus est, (nam id quidem tametsi improbe fit in aperta re, tamen malitia est iã usitatum) sed ꝙ non dubitauit id ipsum, quod arguitur, confiteri: nisi forte hoc rationis habuit, quoniam si facta uis nõ esset moribus, superior in possessione retinenda nõ fuisset: quia contra ius moremq; facta sit, A. Cæcinam cum amicis metu perterritum profugisse: nũc quoq; in iudicio, si causa more institutoq; omniũ defendatur, nos inferiores in agendo non futuros: sin è consuetudine recedatur, se, quo impudentius egerit, hoc superiorem discessurum. quasi uero aut in iudicio possit idem improbitas, quod in ui confidentia: aut non eo libẽtius tum audaciæ cesserimus, quo nũc impudẽtiæ facilius obsisteremus. Itaq; longe alia ratione Recuperatores ad agendam causam hac actione uenio atq; initio ueneram: tum enim nostræ causæ spes erat posita in defensione mea, nũc in confessione aduersarij: tum in nostris, nunc uero in illorum

testibus: de quibus ego antea laborabam, ne, si improbi essent, falsi aliquid dicerent: si probi existimarentur, quod dixissent, probarent. nunc sum animo æquissimo: si enim sunt uiri boni, me adiuuant, cum id iurati dicunt, quod ego iniuratus insimulo: sin autem minus idonei, me non lædũt, cum siue creditur his hoc ipsum, quod nos arguimus, siue fides non habetur, de aduersarij testium fide derogatur. ueruntamen cum illorum causæ actionem considero, nõ uideo quid impudentius dici posit: cum autem uestram in iudicando dubitationem, uereor ne id, quod uidentur impudenter fecisse, astute & callide fecerint: nam si negassent uim hominibus armatis esse factam, facile honestissimis testibus in re perspicua tenerentur: sin confessi essent, & id, quod nullo tempore iure fieri potest, tum ab se iure factum esse defenderent, sperarunt id, quod assecuti sunt, se iniecturos uobis causam deliberandi & iudicandi iustam moram ac religionem. simul illud, quod indignissimum est, futurum arbitrati sunt, ut in hac causa non de improbitate Sex. Ebutij, sed de iure ciuili iudicium fieri uideretur. qua in re si mihi esset unius A. Cæcinæ causa agenda, profiterer satis idoneũ esse me defensorem, propterea ꝙ fidem meam diligentiamq; præstarem: quæ cum sunt in actore causæ, nihil est, in re præsertim aperta ac simplici, ꝙ excellens ingenium requiratur. sed cum de eo iure mihi dicendũ sit, quod pertineat ad omnes, quod cõstitutum sit à maioribus, cõseruatum usq; ad hoc tempus, quo sublato non solũ pars aliqua iuris diminuta, sed etiã uis ea, quæ iuri maxime est aduersaria, iudicio cõfirmata esse uideatur: uideo summi ingenij causam esse: nõ uti

demonſtretur quod ante oculos eſt, ſed ne, ſi quis uobis error in tanta re ſit obiectus, omnes potius me arbitrentur cauſæ, quàm uos religioni ueſtræ defuiſſe. quáquam ego mihi ſic perſuadeo Recuperatores, non uos tam propter iuris obſcurá dubiamq; rationem bis iam de eadem cauſa dubitaſſe, quàm, quòd uidetur ad ſummam illius exiſtimationem hoc iudicium pertinere, moram ad condemnandum acquiſiſſe, ſimul & illi ſpatiũ ad ſeſe colligendum dediſſe. quod quoniam iam in cóſuetudinem uenit, & id uiri boni ueſtri ſimiles in iudicádo faciunt, reprehendendum fortaſſe minus, querendũ uero magis etiam uidetur: ideo ꝙ omnia iudicia aut diſtrahendarum controuerſiarum, aut puniẽdorum maleficiorum cauſa reperta ſunt: quorum alterum leuius eſt, propterea quòd & minus lædit, & perſæpe diſceptatore domeſtico diiudicatur: alterum eſt uehementiſſimum, quòd & ad grauiores res pertinet, & non honorariá operam amici, ſed ſeueritatem iudicis ac uim requirit. quod eſt grauius, & cuius rei cauſa maxime iudicia conſtituta ſunt, id iam mala cóſuetudine diſſolutũ eſt. nam ut quæq; res eſt turpiſſima, ſic maxime, & maturiſſime iudicanda eſt: at ea, in qua exiſtimationis periculum eſt, tardiſſime indicatur. qui igitur conuenit, quæ cauſa fuerit ad conſtituendum iudicium, eandem moram eſſe ad iudicandum? ſi quis, quod ſpopondit, qua in re uerbo ſe uno obligauit, id non facit: maturo iudicio, ſine ulla religione iudicis condemnatur: qui per tutelam, aut ſocietatem, aut rem mandatam, aut fiduciæ rationem fraudauit quempiam, in eo, quo delictum maius eſt, eo pœna eſt tardior: eſt enim turpe iudicium, & facto quidem turpe. uidete igitur

tur quàm inique accidat, quia res indigna sit, ideo turpem existimationem sequi: quia turpis existimatio sequatur, ideo rem indignam non iudicari. at si quis mihi hoc iudex, Recuperator'ue dicat: potuisti .n. leuiore actione cõfligere. potuisti ad tuum ius faciliore & cõmodiore iudicio peruenire: quare aut muta actionem, aut noli mihi instare, ut iudicem: tamẽ is aut timidior uideatur, quàm fortem, aut cupidior, quàm sapientem iudicem esse æquũ est, si aut mihi præscribat quemadmodum meum ius persequar, aut ipse id, quod ad se delatum sit, non audeat iudicare. etenim si Prætor, is, qui iudicia dat, nunquam petitori præstituit, qua actione illũ uti uelit: uidete quàm iniquum sit, cõstituta iam re, iudicem, quid agi potuerit, aut quid possit, non quid actum sit, quærere. uerũtamen nimiæ uestræ benignitati pareremus, si alia ratione ius nostrum recuperare possemus: nũc uero quis est, qui aut uim armatis hominibus factam relinqui putet oportere, aut eius rei leuiorem actionem nobis aliquam demõstrare possit? ex quo genere peccati, ut illi clamitant, uel iniuriarum, uel capitis iudicia constituta sunt, in eo potestis atrocitatem nostram reprehendere? cum uideatis nihil aliud actum, nisi possessionem per interdictum esse repetitam? uerum siue uos existimationis illius periculum, siue iuris dubitatio tardiores fecit adhuc ad iudicandum, alterius rei causam uosmetipsi iam uobis sæpius prolato iudicio sustulistis, alterius ego uobis hodierno die causã profecto auferam, ne diutius de controuersia nostra, ac de communi iure dubitetis. Et si forte uidebor altius initium rei demostrandæ petisse, quàm me ratio iuris, & ius, de quo iudicium est, & natura causæ coegerit, quæso

ut ignoscatis:non enim minus laborat A. Cæcina, ne sum mo iure egisse, quàm ne certum ius non obtinuisse uideatur. M. Fulcinius fuit Recuperatores è municipio Tarquiniési, qui et domi suæ cũ primis honestus existimatus est, & Romæ argentariam nõ ignobilem fecit. is habuit in matrimonio Cesenniam, eodem è municipio, summo loco natam, & probatissimam fœminam, sicut & uiuus multis ipse rebus ostendit, & in morte sua testamẽto declarauit. huic Cesenniæ fundũ in agro Tarquiniensi uendidit temporibus illis difficillimis solutionis. cum uteretur dote uxoris numerata, quo mulieri esset res cautior, curauit ut in eo fundo dos collocaretur. aliquanto post iam argentaria dissoluta, Fulcinius huic fundo uxoris continentia quædam prædia atque adiuncta mercatur. moritur Fulcinius: multa enim, quæ sunt in re, quæ remota sunt à causa, prætermittam. testamento facit hæredem, quem habebat è Cesennia filium: usumfructum omnium bonorum suorum Cesenniæ legat, ut frueretur unà cum filio. magnus honos uiri iucũdus mulieri fuisset, si diuturnum esse licuisset: frueretur enim bonis cum eo, quem suis bonis hæredem esse cupiebat, & ex quo maximum fructum ipsa capiebat: sed hunc fructum maturè fortuna ademit: nam breui tempore M. Fulcinius adolescens mortuus est, hæredem P. Cesennium fecit, uxori grande pondus argenti, matriq; partem bonorum maiorem legauit. itaq; in partem mulieres uocatæ sunt. Cum esset hæc auctio hæreditaria constituta, Ebutius iste, qui iãdiu Cesenniæ uiduitate ac solitudine aleretur, ac se eius in familiaritatem insinuasset hac ratione, ut cum aliquo suo compendio negotia mulieris, siqua acciderent, contro

uersiasq; susciperet, uersabatur quoq; eo tempore in his rationibus auctionis & partitionis, atq; etiam se ipse inferebat & intrudebat, & in eam opinionem Cesenniam adducebat, ut mulier imperita nihil putaret agi callide posse, ubi non adesset Ebutius. quam personam iam ex quotidiana cognoscitis uita Recuperatores, mulierũ assentatoris, cognitoris uiduarum, defensoris nimium litigiosi, conciti ad rixam, inepti ac stulti inter uiros, inter mulieres periti iuris & callidi: hanc personam imponite Ebutio: is enim Cesenniae fuit Ebutius: ne forte quaeratis, num propinquus? nihil alienius. amicus aut à patre, aut à uiro traditus? nihil minus. quis igitur? ille, quẽ supra deformaui, uoluntarius amicus mulieris, non necessitudine aliqua, sed ficto officio, simulatáq; sedulitate coniunctus, magis opportuna opera nonnunquam, quàm aliquando fideli. cum esset, ut dicere institueram, constituta auctio Romae, suadebant amici cognatiq; Cesenniae id, quod ipsi quoque mulieri in mentem ueniebat: quoniam potestas esset emendi fundum illum Fulcinianum, qui fundo eius antiquo continens esset, nullam esse rationem, amittere eiusmodi occasionem, cum praesertim pecunia ex partitione deberetur: nusquam eam posse melius collocari. itaq; mulier facere constituit. mandat, ut fundum sibi emat. cui tandem? cui putatis? an non in mẽtẽ uenit omnibus hominis illius ad hoc munus, & ad omnia mulieris negotia parati? sine quo nihil satis caute, nihil satis callide agi posset? recte attẽditis. Ebutio negotiũ datur. adest ad tabulã, licetur Ebutius: deterrẽtur emptores multi, partim gratia Cesẽniae, partim etiã pretio: fundus addicitur Ebutio, pecuniã argẽtario promittit Ebu-

tius.quo testimonio nũc uir optimus utitur, sibi emptum esse. quasi uero aut nos ei negemus addictũ, aut tum quisquam fuerit, qui dubitarit, quin emeretur Cesenniæ, cũ id pleriq; scirent, omnes ferè audissent, hi coniectura asse qui possent, cum pecunia Cesenniæ ex illa hæreditate deberetur, eam porrò in prædijs collocari maxime expediret, essent autem prædia, quæ mulieri maxime conuenirent, ea uenirent: liceretus is, quem Cesenniæ dare operã nemo miraretur, sibi emere nemo posset suspicari. hac emptione facta, pecunia soluitur à Cesennia. cuius rei putat iste rationem reddi non posse, ꝙ ipse tabulas auerterit: se autem habere argentarij tabulas, in quibus sibi expensa pecũia lata sit, acceptaq; relata, quasi id aliter fieri oportuerit. cum omnia ita facta essent, quemadmodum nos defendimus, Cesennia fundum possedit, locauitq;, neq; ita multo post A. Cæcinæ nupsit. ut in pauca conferam, testamento facto mulier moritur. facit hæredem ex deunce, & semuncia Cæcinam, ex duabus sextulis M. Fulcinium libertum superioris uiri, Ebutio sextulam aspergit. hanc sextulam illa mercedem isti esse uoluit assiduitatis et molestiæ, si quam susceperat. iste autẽ hac sextula se ansam retinere omnium controuersiarum putat. iam principio ausus est dicere, non posse hæredem esse Cesenniæ Cæcinã ꝙ is deteriore iure esset, quàm cæteri ciues, propter incõmodum Volaterranorum, calamitatemq; ciuilem. itaque homo timidus imperitusq;, qui neq; animi neq; consilij satis haberet, non putauit esse tanti hæreditatem, ut de ciuitate in dubium ueniret: concessit credo Ebutio, quantum uellet de Cesenniæ bonis ut haberet: immo, ut uiro forti ac sapienti dignum fuit, ita calumniam stultitiamq; ob-

triuit ac contudit. in possessione bonorum cum esset, & cum ipse sextulam suam nimium exaggeraret, nomine hæredis arbitrum familiæ herciscundæ postulauit. atq; illis paucis diebus, posteaquam uidet nihil se ab A. Cæcina posse litium terrore abradere, homini Romæ in foro denuntiat, fundum illum, de quo ante dixi, cuius istum emptorem demonstraui fuisse mandato Cesenniæ, suum esse, seq; sibi emisse. quid ais? istius ille fundus est, quem sine ulla controuersia quadriennium, hoc est, ex quo tempore fundus uænijt, quoad uixit, possedit Cesennia: usus enim
" inquit, eius & fructus fundi testamento uiri, fuerat Cesenniæ. cum hoc nouæ litis genus tam malitiose intenderet, placuit Cæcinæ de amicorum sententia constituere, quo die in rem præsentem ueniretur, & de fundo Cæcina moribus deduceretur. colloquuntur, dies ex utriusque commodo sumitur. Cæcina cum amicis ad diem uenit in castellum Axiam: ex quo loco fundus is, de quo agitur, nõ longe abest. ibi certior fit à pluribus, homines permultos liberos atq; seruos coegisse & armasse Ebutium. cum id partim mirarentur, partim nõ crederent, ecce ipse Ebutius in castellum uenit, denuntiat Cæcinæ se armatos habere, abiturum eum non esse, si accessisset. Cæcinæ placuit & amicis, quoad uideretur saluo capite fieri posse, experiri. tum de castello descendunt, in fundum proficiscuntur. uidetur temere cõmissum. uerum, ut opinor, hoc fuit causæ: tam temere istum re cõmissurum, quàm uerbis nuntiabatur, nemo putauit. atq; iste ad omnes introitus, quà adiri poterat non modo in eum fundum, de quo controuersia fuerat, sed etiam in illum proximũ, de quo nihil ambigebatur, armatos homines opponit. itaq; pri-

mo cum in antiquum fundũ ingredi uellet, quòd eà pro xime accedi poterat; frequentes armati obstiterunt. quo loco depulsus Cæcina, tamen, quà potuit, ad eum fundũ profectus, ex quo ex conuentu uim fieri oportebat. eius autem fundi extremam partem oleæ directò ordine defi niunt. ad eas cum accederetur, iste cum omnibus copijs præsto fuit, seruumq; suum nomine Antiochum ad se uo cauit, & clara uoce imperauit, ut eum, qui illum olearũ ordinem intrasset, occideret. homo mea sententia pruden tissimus Cæcina, tamen in hac re plus mihi animi quàm consilij uidetur habuisse: nam cum & armatorum mul titudinem uideret, & eam uocem Ebutij, quam comme= moraui, audisset, tamen accessit propius, & iam ingre= diens intrà finem eius loci, quem oleæ terminabant, impe tum armati Antiochi, cæterorumq; tela atque incursus refugit. eodem tempore se in fugam conferunt unà ami ci aduocatiq; eius metu perterriti, quemadmodum illo= rum testem dicere audistis. his rebus ità gestis, P. Dolabel la Prætor interdixit, ut est consuetudo, de ui hominibus armatis, sine ulla exceptione, tantum, ut, unde deiecisset, restitueret. restituisse se dixit. sponsio facta est. hac de spõ sione uobis iudicandum est. Maxime fuit optandũ Cæ= cinæ Recuperatores, ut cõtrouersiæ nihil haberet: secũdo loco, ut ne cũ tã improbo homine: tertio, ut cũ tã stulto héret: etenim nõ minus nos stultitia illius subleuat, quàm lædit improbitas. improbus fuit, ꝙ homines coegit, arma uit, coactis armatisq; uim fecit. læsit in eo Cæcinam. sub= leuauit ibidem: nam in eas ipsas res, quas improbissime fecit, testimonia sumpsit, & eis in causa testimonijs uti tur. itaque mihi certum est Recuperatores, antequam

ad meam defensionem, meosq; testes uenio, illius uti confessione & testimonijs: quid confitetur? atque ita libenter confitetur, ut non solum fateri, sed etiam profiteri uideatur Recuperatores? cõuocaui homines, coegi, armaui: terrore mortis ac periculo capitis, ne accederes, obstiti. ferro (inquit) ferro, & hoc dicit in iudicio, te reieci atq; perterrui. quid? testes quid aiunt? P. Vetilius propinquus Ebutij se Ebutio cũ armatis seruis uenisse aduocatũ. quid praeterea? fuisse complures armatos. quid aliud? minatum esse Ebutium Caecinae. quid ego de hoc teste dicã, nisi hoc, Recuperatores? ut iccirco non minus ei credatis, quòd homo minus idoneus habetur, sed ideo credatis, quòd ex illa parte id dicit, quod illi causae maxime est alienum. A. Terentius alter testis non modo Ebutium, sed etiam se ipsum arguit. in Ebutium hoc dicit, armatos homines fuisse. de se autem hoc praedicat: Antiocho Ebutij seruo imperasse, ut in Caecinam aduenientem cum ferro inuaderet. quid loquar amplius hoc de homine? in quẽ ego dicere, cum rogarer a Caecina, nunquam uolui, ne arguere illum rei capitalis uiderer: de eo dubito nũc, quomodo aut loquar, aut taceam, cum ipse hoc de se iuratus praedicet. deinde L. Celius non solum Ebutium cum armatis dixit fuisse compluribus, uerum etiam cũ aduocatis perpaucis eò uenisse Caecinam. de hoc ego teste detraham: cui aeque atque meo testi ut credatis, postulo. P. Memmius secutus est, qui suum non paruum beneficium commemorauit in amicos Caecinae, quibus sese uiam per fratris sui fundum dedisse dixit, quà effugere possent, cum essent metu omnes perterriti. huic ego testi gratias agam, quòd & in re mise-

ricordem se præbuit, & testimonio religiosum. A. Attilius, & eius filius L. Attilius & armatos ibi fuisse, & se suos armatos adduxisse dixerunt, etiam hoc amplius: cum Ebutius Cæcinæ malum minaretur, ibi tum Cæcinam postulasse, ut moribus deductio fieret. hoc idem P. Rutilius dixit, & eo libentius dixit, ut aliquo in iudicio eius testimonio creditum putaretur. duo prætere a testes nihil de ui, sed de ipsa emptione fundi dixerũt: P. Cesennius auctor fundi, non tam auctoritate graui, quàm corpore, & argentarius Sex. Clodius, cui nomen est Phormio, nec minus niger, nec minus confidens, quàm ille Terentianus est Phormio, nihil de ui dixerunt, nihil præterea, quod ad uestrum iudicium pertineret. Decimo uero loco testis expectatus, & ad extremum reseruatus dixit Senator populi R. splendor ordinis, decus atque ornamentum iudiciorum; exemplar antiquæ religionis Fidiculanius Falcula: qui cum ita uehemens acerq; uenisset, ut non modo Cæcinam periurio suo læderet, sed etiam mihi uideretur irasci: ita eum placidum mollemq; reddidi, ut non auderet, sicut meministis, iterum dicere, quot milia fundus suus abesset ab urbe: nam cum dixisset minus abesse L I I I, populus cum risu acclamauit ipsa esse: meminerant enim omnes, quantum in Albiano iudicio accepisset. in eum quid dicam? nisi id, quod negare non possit? uenisse in consilium publicæ quæstionis, cum eius consilij iudex non esset: & in eo consilio, cum causam non audisset, & potestas esset ampliandi, dixisse sibi liquere: dum incognita re iudicare noluisset, maluisse condemnare, quàm absoluere: cum, si uno minus damnarent, condemnari reus non pos-

ſet, non ad cognoſcendam cauſam, ſed ad explendam damnationem præſto fuiſſe. utrum grauius aliquid in quempiam dici poteſt, quàm ad hominem condemnandum, quem nunquam uidiſſet, neq; audiſſet, adductum pretio eſſe? an certius quicquam obici poteſt, quã quod is, cui obijcitur, ne nutu quidem infirmare conatur? uerun tamen is teſtis, ut facile intelligeretis eum nõ abfuiſſe animo, cum ab illis cauſa ageretur, teſteſq; dicerent, ſed tantiſper de aliquo reo cogitaſſe: cum omnes ante eum dixiſſent teſtes, armatos cum Ebutio fuiſſe complures; ſolus dixit non fuiſſe. uiſus eſt mihi primo ueterator intelligere præclare, quid cauſa optaret: & tantummodo errare, quòd omnes teſtes infirmaret, qui ante eum dixiſſent: cum ſubito ecce idem qui ſolet, ſuos ſolos ſeruos armatos fuiſſe dixit. quid huic tu homini facias? nõ ne concedas interdum, ut excuſatione ſummæ ſtultitiæ, ſummæ improbitatis odium deprecetur? utrum Recuperatores his teſtibus non credidiſtis, cum, quid liqueret, non habuiſtis? at controuerſia non erat, quin uerum dicerent. an in coacta multitudine, in armis, in telis, in præſenti metu mortis, perſpicuo periculo cædis dubium uobis fuit, an eſſe uis aliqua uideretur, nec ne? quibus igitur in rebus uis intelligi poteſt, ſi in his non intelligetur? an uero illa defenſio uobis præclara uiſa eſt: non deieci, ſed obſtiti: non enim te ſum paſſus in fundum ingredi, ſed armatos homines oppoſui: ut intelligeres, ſi in fundo pedem poſuiſſes, ſtatim tibi eſſe pereundum. quid ais? is, qui armis perterritus, fugatus, pulſus eſt, non uidetur eſſe deiectus? poſterius de uerbo uidebimus. nũc rem ipſam ponamus, quam illi non negant: & eius rei ius actionemq; quæ-

ramus. Est hæc res posita, quæ ab aduersario non negatur: Cæcinam, cum ad constitutam diem, tempusq; uenisset, ut ius ac deductio moribus fieret, pulsum prohibitumq; esse ui coactis hominibus & armatis. cum hoc cõstet, ego homo imperitus iuris, ignarus negotiorum ac litium, hãc puto me habere actionem, ut per interdictum, meum ius teneam, atq; iniuriam tuam persequar. fac in hoc errare me, nec ullo modo posse per hoc interdictum id assequi, quod uelim: te uti in hac re magistro uolo. quæro, sit ne aliqua huius rei actio, an nulla? conuocari homines propter possessionis controuersiam non oportet, armari multitudinem iuris retinendi causa non conuenit: nec iuri quicquam tam inimicum, quàm uis: nec æquitati quicquam tam infestum est, quàm conuocati homines & armati. quod cum ita sit, resq; eiusmodi sit, ut in primis à magistratibus animaduertẽda esse uideatur, iterum quæro, sit ne eius rei aliqua actio, an nulla? nullam esse dices? audire cupio qui in pace & otio, cum manum fecerit, copias pararit, multitudinem hominum coegerit, armarit, instruxerit, homines inermes, qui ad constitutum experiundi iuris gratia uenissent, armis, uiris, terrore periculoq; mortis repulerit, fugarit, auerterit, hoc dicat, feci equidem, quæ dicis, omnia, & ea sunt & turbulenta, & temeraria, & periculosa: quid ergo est? impune feci: nam, quid agas mecum ex iure ciuili ac prætorio, non habes. ita ne uero Recuperatores? hoc uos audietis? & apud uos dici patiemini sæpius? cum maiores nostri tanta diligentia prudentiaq; fuerint, ut omnia omnium non modo tantarum rerum, sed etiam tenuissimarum iura statuerint, persecutiq; sint, ut hoc genus

unum uel maximum prætermitterent, ut, si qui me exire domo mea coegisset armis, haberem actionem. si qui introire prohibuisset, non haberem? nódum de Cæcinæ causa disputo, nódum de iure possessionis nostræ loquor, tantum de tua defensione C. Piso queror. quando ita dicis, et ita constituis, si Cæcina, cum in fundo esset, inde deiectus esset, tum per hoc interdictum eũ restitui oportuisse; nunc uero deiectũ nullo modo esse inde, ubi non fuerit; hoc interdicto nihil nos assecutos esse: quæro, si te hodie domum tuam redeuntem coacti homines & armati nõ modo limine tectoq; ædium tuarũ, sed primo aditu uestibuloq; prohibuerint, quid acturus sis? monet amicus meus te L. Calphurnius, ut idem dicas, quod ipse antea dixit, iniuriarum. quid ad causam possessionis? quid ad restituendum eum, quem oportet restitui? quid deniq; ad ius ciuile, aut ad actoris actioné, & ad animaduersionem ages? iniuriarum? plus tibi ego largiar. non solum egeris, uerum etiam cõdemnaris licet: nunquid magis possidebis? actio enim iniuriarum nõ ius possessionis assequitur, sed dolorem imminutæ libertatis iudicio pœnáq; mitigat. prætor interea Piso tanta de re tacebit? quemadmodum te restituat in ædes tuas, non habebit? qui dies totos aut uim fieri uetat, aut restitui factam iubet, qui de fossis, de cloacis, de minimis aquarum itinerumq; controuersijs interdicit, is repente obmutescet? in atrocissima re quid faciat, non habebit? & C. Pisone domo tectisq; suis prohibito, prohibito inquam per homines coactos & armatos, Prætor quemadmodum more & exemplo opitulari possit non habebit? quid enim dicet? aut quid tu tam insigni accepta iniuria postulabis? unde ui prohibitus sis,

nemo unquam interdixit. nouum est, nō dico inusitatum, uerum omnino inauditum. unde deiectus? quid proficies, cum illi hoc respondebunt tibi, quod tu nunc mihi: armatos se tibi obstitisse ne in ædes accederes: deyci porrò nullo modo potuisse, qui nō accesserit. deycior ego, inquis, si quis meorum deycitur. omnino iam bene agis: à uerbis enim recedis, & æquitate uteris: nam uerba ipsa si sequi uolumus, quomodo tu deyceris, cum seruus tuus deycitur? uerum ita est, uti dicis: te deiectum debeo intelligere, etiam si tactus non fueris. non ne? age nunc, si ne quidem tuorum quisquā loco motus erit, atq; omnes in ædibus adseruati ac retenti, tu solus prohibitus & à tuis ædibus ui atq; armis perterritus: utrum hanc actionem habebis, qua nos usi sumus, an aliam quampiam? an omnino nullam? nullam esse actionem dicere in re tam insigni, tamq; atroci, neq; prudentiæ, neq; auctoritatis tuæ est. alia si qua forte est, quæ nos fugerit, dic quæ sit. cupio discere. hæc si est, qua nos usi sumus, te iudice uincamus necesse est: non enim uereor ne hoc dicas, in eadem causa eodem interdicto te oportere restitui, Cæcinam non oportere. etenim cui perspicuum non sit, ad incertum reuocari bona, fortunas, possessiones omnium, si ulla ex parte sententia huius interdicti diminuta, aut infirmata sit: si auctoritate uirorum talium ius armatorum hominum iudicio approbatum uideatur, in quo iudicio non de armis dubitatum, sed de uerbis quæsitū esse dicatur? is ne apud uos obtinebit causam suam, qui se ita defenderit: eieci ego te armatis hominibus, nō deieci: ut tantum facinus non in æquitate defensionis, sed in una litera latuisse uideatur? huiusce rei uos statuetis nullam

esse actionem? nulli experiundi ius constitutum? quòd obstiterit armatis hominibus, qui multitudine coacta nō introitu, sed omnino aditu quempiam prohibuerit? quid ergo? hoc quam habet uim? ut illa res aliquid aliqua ex parte differre uideatur, utrum, pedem cum intulero atque in possessionem uestigium fecero, tum expellar atq; deiyciar: an in eadem ui atque ysdem armis mihi ante occurratur, ne non modo intrare, uerum etiam aspicere, aut aspirare possim. qui hoc ab illo differt? ut ille cogatur restituere, qui ingressum expulerit: ille, qui ingredientem repulerit, non cogatur? uidete per deos immortales quod ius nobis, quam conditionem uosmetipsis, quā deniq; ciuitati legem constituere uelitis. huiusce generis una est actio, per hoc interdictum, quo nos usi sumus, constituta. ea si nihil ualet, aut si ad hanc rem non pertinet, quid negligétius, aut quid stultius maioribus nostris dici potest, qui aut tantæ rei prætermiserint actionem, aut eam constituerint, quæ nequaquam satis uerbis causam & rationem iuris amplecteretur? periculosum est dissolui hoc interdictum: captiosum est omnibus rem ullam constitui eiusmodi, quæ cum armis gesta sit, rescindi iure non possit: ueruntamen est turpissimum illud, tantæ stultitiæ prudentissimos homines condemnari, ut uos iudicetis huius rei interdictum atq; actionem in mentem maioribus nostris nō uenisse. queramur, inquit, licet, tamen hoc interdicto Ebutius non tenetur. quid ita? quia uis Cæcinæ facta non est. dici in hac causa potest, ubi arma fuerint, ubi coacta hominum multitudo, ubi instructi et certis locis cū ferro homines collocati, ubi minæ, pericula terroresq; mortis, ibi uim nō fuisse? nemo, inquit,

occisus est, neq; saucius. quid ais? cum de possessionis controuersia, & de priuatorum hominum contentione iuris loquamur, tu uim negabis esse factam, si cædes & occisio facta nō erit? ego exercitus maximos sæpe pulsos & fugatos esse dico terrore ipso, impetuq; hostium, sine cuiusquam nō modo morte, uerum etiam uulnere. etenim Recuperatores non ea sola uis est, quæ ad corpus nostrum, uitamq; peruenit, sed etiam multo maior ea, quæ periculo mortis iniecto, formidine animum perterritum loco sæpe et certo de statu dimouet. itaq; saucij sæpe homines, cum corpore debilitantur, animo tamen non cedunt, neq; eum relinquūt locum, quem statuerint defendere. at alij pelluntur integri: ut non dubium sit, quin maior adhibita uis ei sit, cuius animus sit perterritus, quàm illi, cuius corpus uulneratum sit. quòd si ui pulsos dicimus exercitus esse eos qui metu ac tenui sæpe suspicione periculi fugerunt, & si non solum impulsu scutorum, neq; cōflictu corporum, neq; ictu cōminus, neq; coniectione telorum, sed sæpe clamore ipso militum, aut instructione, aspectuq; signorum magnas copias pulsas esse & uidimus, et audiuimus: quæ uis in bello appellatur, ea in otio nō appellabitur? & quod uehemens in re militari putatur, id leue in iure ciuili iudicabitur? & quod exercitus armatos mouet, id aduocationem togatorum nō uidebitur mouisse? & uulnus corporis magis istam uim, quàm terror animi declarabit? & sauciatio quæretur, cum fugam factam esse constabit? tuus enim testis hoc dixit, metu perterritis nostris aduocatis, locum, quà effugerent, demonstrasse. qui non modo ut fugerent, sed etiam ipsius fugæ tutam uiam quæsierunt, his uis adhibita non uidebitur?

quid igitur fugiebant? propter metũ? quid metuebant? uim uidelicet. potestis igitur principia negare, cum extrema conceditis? fugisse perterritos confitemini: causam fugæ dicitis eandem, quã omnes intelligimus, arma, multitudinem hominum, incursionem atq; impetum armorum: hæc ubi conceduntur esse facta, ibi uis facta negabitur? at uero hoc quidem iam uetus est, & maiorum exemplo multis in rebus usitatum: cum ad uim faciundam ueniretur, si quos armatos quãuis procul conspexissent, ut statim testificati discederẽt, optime sponsionem facere possent, ni aduersus edictum Prætoris uis facta esset. ita ne uero? scire esse armatos satis est, ut uim factam probes: in manus eorũ incidere non est satis? aspectus armatorum ad uim probandam ualebit: incursus & impetus non ualebit? qui abierit, facilius sibi uim factam probabit, quàm qui effugerit? at ego dico hoc: si, ut primo in castello Cæcinæ dixit Ebutius, se homines coegisse & armasse, neq; illum, si eò accessisset, abiturum, statim Cæcina discessisset; dubitare uos nó debuisse, quin Cæcinæ facta uis esset. si uero, simulac procul cóspexit armatos, recessisset: eo minus dubitaretis: omnis enim uis est, quæ periculo aut decedere nos alicũde cogit, aut prohibet accedere. quòd si aliter statuetis, uidete ne hoc uos statuatis, qui uiuus discesserit, ei uim nó esse factam: ne hoc omnibus in possessionũ controuersijs præscribatis, ut confligendũ sibi & armis decertãdum putent: ne, quemadmodum in bello pœna ignauis ab imperatoribus constituitur, sic in iudicijs deterior causa sit eorum, qui fugerint, quàm qui ad extremum usq; contenderint. cum de iure & legitimis hominum controuersijs loquimur, et

in his rebus uim nominamus, pertenuis uis intelligi debet. uidi armatos, quamuis paucos, magna uis est. decessi unius hominis telo perterritus, deiectus detrusúsq; sum. hoc si ita statuetis, non modo non erit cur depugnare quisquã posthac possessionis causa uelit, sed ne illud quidem, cur repugnare. sin autem uim sine cæde, sine uulneratione, sine sanguine nullam intelligetis, statuetis homines possessionis cupidiores, quàm uitæ esse oportere. age uero, de ui te ipsum habebo iudicem Ebuti: responde, si tibi uidetur: in fundum Cæcina utrum noluit tandem, an non potuit accedere? cum te obstitisse & repudiasse dicis, certe hunc uoluisse concedis. potes igitur dicere non ei uim fuisse impedimento, cui, cum cuperet, eóq; consilio uenisset, per homines coactos non sit licitum accedere? si. n. id, quod maxime uoluit, nullo modo potuit, uis profecto quædam obstiterit necesse est: aut tu dic quãobrem, cum uellet accedere, non accesserit. iam uim factã negare non potes. deiectus quemadmodum sit, qui non accesserit, id quæritur: dimoueri enim & depelli de loco necesse est eũ, qui deijciatur. id autem accidere ei qui potest, qui omnino in eo loco, unde se deiectum esse dicit, nunquam fuit? quòd si fuisset, & ex eo loco metu permotus fugisset, cum armatos uidisset, diceres ne esse deiectum? opinor. an tu, qui tam diligenter & tam callide uerbis controuersias, non æquitate dijudicas, & iura non utilitate cõmuni, sed literis exprimis, poteris ne dicere deiectum esse eum, qui tactus non erit? quid, detrusum dices? nam eo uerbo antea Prætores hoc interdicto uti solebant. quid ais? potest ne detrudi quisquam, qui non attingitur? non ne, si uerbum sequi uolumus, hoc intelligamus

necesse

necesse est, eum detrudi, cui manus afferantur? necesse est inquam, si ad uerbum rem uolumus attingere, neminem statu detrusum, qui non adhibita ui, manu demotus & actus præceps intelligatur. deiectus uero qui potest esse quisquam, nisi in inferiorem locum de superiore motus? potest pulsus, fugatus, eiectus denique: illud uero nullo modo potest, deiectus esse quisquam, nõ modo qui tactus non sit, sed ne æquo quidem & plano loco. quid ergo, hoc interdictum putamus eorum esse causa cõpositum, qui se præcipitatos ex locis superioribus dicerent? eos enim uere possumus dicere esse deiectos. an non, cum uoluntas et consilium & sententia interdicti intelligatur, impudentiam summam aut stultitiam singularem putabimus, in uerborum errore uersari, rem & causam & utilitatem communem non relinquere solum, sed etiam prodere? an hoc dubium est, quin neque uerborum tanta copia sit, nõ modo in nostra lingua, quæ dicitur esse inops, sed ne in alia quidem ulla, res ut omnes suis certis ac proprijs uocabulis nominentur: neque uero quicquam opus sit uerbis, cum ea res, cuius causa uerba quæsita sint, intelligatur? quæ lex, quod senatusconsultum, quod magistratus edictum, quod fœdus aut pactio, quod (ut ad priuatas res redeam) testamentum, quæ iudicia aut stipulationes, aut pacti & conuenti formula non infirmari, aut conuelli potest, si ad uerba rem deflectere uelimus, cõsilium autem eorum, qui scripserunt, & rationem & auctoritatem relinquamus? sermo hercule & familiaris, et quotidianus non cohærebit, si uerba inter nos aucupabimur. deniq; imperium domesticum nullum erit, si seruulis hoc nostris concesserimus, ut ad uerba nobis obediant, non ad

id,quod ex uerbis intelligi possit,obtemperent. Exemplis nunc uti uidelicet mihi necesse est harum rerum omnium.non occurrit unicuiq; uestrum aliud alij in omni genere exemplum,quod testimonio sit,non ex uerbis totum pendere ius,sed uerba seruire hominum consilijs & auctoritatibus?ornate & copiose L.Crassus homo longe eloquentissimus,paulo ante quàm nos in forum uenimus, iudicio centumuirali hanc sententiam defendit & facile, cum contra eum prudentissimus homo Q. Mutius diceret,probauit omnibus,M.Curium,qui hæres institutus esset ita,mortuo posthumo filio, cum filius non modo non mortuus,sed ne natus quidem esset,hæredem esse oportere. Quid?uerbis satis hoc cautũ erat?minime . quæ res igitur ualuit?uolutas.quæ si tacitis nobis intelligi posset,uerbis omnino non uteremur.quia non potest, uerba reperta sunt,non quæ impedirent,sed quæ indicarent uoluntatem.lex usum & auctoritatẽ fundi iubet esse biennium.at utimur eodem iure in ædibus; quæ in lege non appellantur. Si uia sit immunita,iubet, quà uelit, agere iumẽtum. potest hoc ex uerbis intelligi,licere,si uia sit in Brutijs immunita,agere,si uelit, iumentum per M.Scauri Tusculanũ . actio est in actorem præsentem his uerbis.quandoquidem te in iure conspicio. hac actione Appius ille Cæcus uti non posset,si tam uere homines uerba consectarentur,quàm rem,cuius causa uerba sunt, non considerarent.testamento si recitatus hæres esset pupillus Cornelius,isq; iam annos XX. haberet,uobis interpretibus amitteret hæreditatem?ueniunt in mentem mihi permulta,uobis plura certo scio . uerum ne nimium multa complectamur,atque ab eo,quod propositum est, lõgius

aberret oratio: hoc ipsum interdictum, de quo agitur, cō sideremus. intelligetis enim in eo ipso, si in uerbis ius cō stituamus, omnem utilitatem nos huius interdicti, dum uersuti & callidi uolumus esse, amissuros: VNDE TV, AVT FAMILIA, AVT PROCVRATOR TVVS. *Si me uillicus tuus solus deiecisset, non familia deiecisset, ut opinor, sed aliqs de familia. recte igitur diceres te restituisse? quippe. quid.n. facilius est quàm probari ijs, qui latine sciant, in uno seruulo familiæ nomē nō ualere? si uero ne habeas quidē seruū præter eū, qui me deiecerit, clames uidelicet, si habeo familiā, à familia mea fateor te esse deiectū. neq; dubiū est, quin, si ad rem iudicandam uerbo ducimur, non re, familiam intelligamus, quæ cōstet ex seruis pluribus: quin unus homo familia non sit. uerbum certe hoc non modo postulat, sed etiam cogit. at uero ratio iuris, interdictiq; uis, & Prætorum uoluntas, & hominum prudentium consilium & auctoritas respuat hanc defensionem & pro nihilo putet. quid ergo? isti homines latine non loquūtur? immo uero tantum loquuntur, quantum est satis ad intelligendam uoluntatem: cum sibi hoc proposuerint, ut siue me tu deieceris, siue tuorū quispiam, siue seruorum, siue amicorum, ut seruos non numero distinguant, sed appellent uno familiæ nomine. de liberis autem, quisquis est, procuratoris nomine appelletur: non quo omnes sint aut appellentur procuratores, qui negotij nostri aliquid gerant: sed in hac re, cognita sententia interdicti, uerba exquiri omnia noluerunt. non enim alia causa est æquitatis in uno seruo & in pluribus: non alia ratio iuris in hoc genere dūtaxat, utrū me tuus procurator deiecerit*

is,qui legitime procurator dicitur omnium rerum eius, qui in Italia non ſit,abſit'ue Reip.cauſa,quaſi quidam pe nè dominus,hoc ẽ alieni iuris uicarius; aut tuus colonus aut uicinus,aut cliens,aut libertus,aut quiuis, qui illam uim,deiectionemq́; tuo rogatu, aut tuo nomine fecerit. quare ſi ad eum reſtituendum,qui ui deiectus eſt,eãdem uim habet æquitatis ratio:ea intellecta certe nihil ad rem pertinet,quæ uerborum uis ſit,ac nominum . tam reſti= tues,ſi tuus me libertus deiecerit,nulli tuo præpoſitus ne gotio,quàm ſi procurator deiecerit: non quo omnes ſint procuratores,qui aliquid noſtri negotij gerunt,ſed quòd in hac re quæri nihil attinet.tam reſtitues, ſi unus ſeruu lus,quàm ſi familia deiecerit uniuerſa:non quo idem ſit ſeruulus quod familia , uerum quia,non quibus uerbis quidq́; dicatur,quæritur, ſed quæ res agatur . etiam ut iam longius à uerbo decedamus, ab æquitate ne tantulũ quidem:ſi tuus ſeruus nullus fuerit , & omnes alieni ac mercenarij,tamen & ipſi tuæ familiæ & genere & no mine continebuntur.Perge porrò hoc idem interdictum ſequi. HOMINIBVS COACTIS. neminem coegeris,ipſi conuenerint ſua ſponte:certe cogit is,qui cõ gregat homines & conuocat.coacti ſunt ij,qui ab aliquo ſunt unum in locum congregati.ſi non modo conuocati non ſunt,ſed ne conuenerunt quidem , ſed ij modo fue= runt,qui etiam antea,non uis ut fieret , uerum colendi, aut paſcendi cauſa eſſe in agro cõſueuerant: defendes ho mines coactos non fuiſſe , & uerbo quidem ſuperabis, me ipſo iudice,re autem ne conſiſtes quidem ullo iudice: uim enim multitudinis reſtitui uoluerunt,non ſolum cõ uocatæ multitudinis,ſed, quia plerunque ubi multitudi-

ne opus est,homines cogi solent,ideo de coactis compositum interdictum est:quod etiam si uerbo differre uidebitur,re tamen erit unum,& omnibus in causis idem ualebit,in quibus perspicitur una atque eadem causa æquitatis. ARMATIS'VE. quid dicemus?armatos si latine loqui uolumus,quos appellare uere possumus? opinor eos,qui scutis,telisq; parati,ornatiq; sunt. quid igitur?si glebis,aut saxis,aut fustibus aliqué de fundo præcipitem egeris,iussusq; sis,quem hominibus armatis deieceris,restituere:restituisse te dices?uerba si ualent,si causæ non ratione,sed uocibus ponderantur: me auctore dicito.uinces profecto non fuisse armatos eos,qui saxa iacerent,quæ de terra ipsi tollerent: non esse arma cespites neq; glebas:non fuisse armatos eos, qui prætereuntes ramum defringerét arboris:arma esse suis nominibus,alia ad tegendum,alia ad nocendum:quæ qui nó habuerint, eos inermes fuisse uinces. uerum si quidem erit armorũ iudicium,tum ista dicito. iuris iudicium cũ erit & æquitatis,caue in ista tam frigida,tam ieiuna calumnia delitescas:non enim reperies quenquam iudicem,aut Recuperatorem,qui,tanquam si arma militis inspiciunda sint, ita probet armatum:sed perinde ualebit,quasi armatissimi fuerint,si reperientur ita parati fuisse,ut uim uitæ, aut corpori potuerint afferre. atque ut magis intelligas quàm uerba nihil ualeant:si tu solus,aut quiuis unus cũ scuto,cum gladio impetum in me fecisset,atq; ego ita de iectus essem,auderes ne dicere,interdictum esse de armatis hominibus,hic autem hominem armatum unum fuisse?non opinor tam impudens esses. atqui uide ne multo nunc sis impudentior:nam tum quidem omnes mortales

implorare posses, quòd homines in tuo negicio latine loqui obliuiscerentur: quòd inermes armati iudicarentur: quòd, cum interdictum esset de pluribus, cōmissa res esset ab uno, unus homo plures esse homines iudicarentur. uerùm in his causis non uerba ueniunt in iudicium, sed ea res, cuius causa uerba hæc in interdictum cōiecta sunt. uim, quæ ad caput & ad uitam pertinet, restitui sine ulla exceptione uoluerunt. ea fit plerunque per homines coactos armatosq́;. quæ si alio consilio, eodem periculo facta sit, eodem iure esse uoluerunt: non enim maior est iniuria, si tua familia, quàm si tuus uillicus: non si tui serui, quàm si alieni ac mercenarij: non si tuus procurator, quàm si uicinus aut libertus tuus: non si coactis hominibus, quàm si uoluntarijs, aut etiam assiduis, ac domesticis: non si armatis, quàm si inermibus, qui uim haberent armatorum ad nocendum: non si pluribus, quàm si uno armato: quibus enim rebus plerūque uis fit, eiusmodi hæ res appellantur interdicto. si per alias res eadē facta uis est: ea, tametsi uerbis interdicti non concluditur, tamen sententia iuris atque auctoritate retinetur. uenio nunc ad illud tuum: non deieci, si non siui accedere. puto te ipsum Piso perspicere, quanto ista sit angustior iniquiorq́; defensio, quàm si illa uterere: non fuerunt armati, cum fustibus & saxis fuerunt. si mehercule mihi non copioso homini ad dicendum, optio detur, utrum malim defendere, non esse deiectum eum, cui ui & armis ingredienti sit occursum; an armatos non fuisse eos, qui sine scutis ac sine ferro fuerint: omnino ad probandum utranque rem uideam infirmam nugatoriamq́; esse: ad dicendum autem, in altera uidear mihi aliquid reperire posse, non

*fuisse armatos eos, qui neque ferri quicquam neque scutum ullum habuerint: hic uero hæream, si mihi defendendum sit, eum, qui pulsus, fugatusq; sit, non esse deiectum. atque illud in tota defensione tua mihi maxime mirum uidebatur, te dicere iurisconsultorum auctoritati obtemperari non oportere. quod ego, tametsi nõ nunc primum, neque in hac causa solum audio, tamen admodum mirabar, abs te quamobrem diceretur: nam cæteri tum ad istam hortationem decurrunt, cum se in causa putant habere æquum & bonum, quod defendant. si contra uerbis & literis, & (ut dici solet) summo iure contenditur, solent eiusmodi iniquitati & boni & æqui nomen dignitatemq; opponere. tum illud, quod dicitur, * irrident: tum aucupio uerborum et literarum tendiculas in inuidiam uocant: tum uociferantur ex æquo & bono, non ex callido, uersutoq; iure rem iudicari oportere: scriptum sequi, calumniatoris esse: boniq; iudicis uoluntatem scriptoris, auctoritatemq; defendere. in ista uero causa, cum tu sis is, qui te uerbo, literaq; defendas, cum tuæ sint eæ partes, unde deiectus es? an inde quò prohibitus es accedere? eiectus, non deiectus: cum tua sit hæc oratio, fateor me homines coegisse, fateor armasse, fateor tibi mortem esse minitatum, fateor hoc interdicto prætoris uindicari, si uoluntas & æquitas ualeat. sed ego inuenio in interdicto uerbum unum, ubi delitescam. non deieci te ex eo loco, quem in locum prohibui ne uenires. in ista defensione accusas eos, quic onsuluntur, ꝙ æquitatis censeant rationem, non uerbi haberi oportere. & hoc loco Sceuolam dixisti causam apud centumuiros non tenuisse: quem*

ego antea commemoraui, quòd idem faceret, quod tu nunc: tametsi ille in aliqua causa faciebat, tu innulla facis: tamen probasse nemini quod defendit, quia uerbis oppugnare æquitatem uidebatur. cum id miror, te hoc in hac re alieno tempore, & cōtra quàm ista causa postulasset, defendisse: tum illud uulgo in iudicijs & nonnunquam ab ingeniosis hominibus defendi mihi mirum uideri solet, nec iurisconsultis concedi, nec ius ciuile in causis semper ualere oportere: nam qui hoc disputant, si id dicunt, non recte aliquid statuere eos, qui consulantur, non hoc debent dicere, iuri ciuili, sed hominibus stultis obtemperari non oportere: sin illos recte respondere concedunt, & aliter iudicari dicunt oportere, male iudicari oportere dicunt. neque enim fieri potest, ut aliud iudicari de iure, aliud responderi oporteat; nec ut quisquam iuris numeretur peritus, qui id statuat esse ius, quod non oporteat iudicari. at est aliquando contra iudicatum. primum utrum recte, an perperam: si recte, id fuit ius, quod iudicatum est: sin aliter, non dubium est, utrū iudices, an iurisconsulti uituperandi sint: deinde si de iure uario quippiam iudicatum est, non potius contra iurisconsultos statuunt, si aliter pronunciatum est ac Mutio placuit, quàm ex eorum auctoritate, si ut Manilius statuebat, sic est iudicatum. etenim ipse Crassus non ita causam apud centumuiros egit, ut contra iurisconsultos diceret, sed ut hoc doceret: illud, quod Sceuola defendebat, non esse iuris. & in eam rem non solū rationes afferret, sed etiam Q. Mutio socero suo, multisq; peritissimis hominibus auctoribus uteretur: nam qui ius ciuile contemnendum putat, is uincula reuellit non

modo iudiciorum, sed etiam utilitatis, uitæq; communis. qui autem interpretes iuris uituperat, si imperitos iuris esse dicit, de hominibus non de iure ciuili detrahit: sin peritis non putat esse obtemperandum, non homines lædit, sed leges, ac iura labefactat. quod uobis uenire in mẽtem profecto necesse est: nihil enim in ciuitate tam diligenter, quàm ius ciuile retinendum. etenim hoc sublato, nihil est, quare exploratum cuiquam possit esse quid suũ, aut quid alienũ sit: nihil est, quod æquabile inter omnes, atq; unum omnibus esse possit. itaq; in cæteris cõtrouersijs atque iudicijs, cum quæritur, aliquid factum, nec ne sit, uerum an falsum proferatur, & fictus testis subornari solet, et imponi falsæ tabulæ, nõnunquam honesto ac probabili nomine bono uiro iudici error obijci, improbo facultas dari, ut, cum sciens perperam iudicarit, testamentum aut tabulas secutus esse uideatur. in iure nihil est eiusmodi Recuperatores, non tabulæ falsæ, non testis improbus, deniq; nimia ista, quæ dominatur in ciuitate, potẽtia in hoc solo genere quiescit: quid agat, quomodo aggrediatur iudicem, quà deniq; digitum proferat, non habet. illud enim potest dici iudici ab aliquo non tam uerecundo homine, quàm gratioso: iudica hoc factum esse, aut nunquã esse factum, uel cogitatum. crede huic testi: has comproba tabulas. hoc non potest. cui filius agnatus sit, eius testamentum non esse ruptum, iudica: quod mulier sine tutore auctore promiserit, deberi: non est aditus ad huiuscemodi res neq; potentiæ cuiusquam, neque gratiæ. deniq; quo maius hoc, sanctiusq; uideatur, ne pretio quidem corrumpi iudex in eiusmodi causa potest. iste uester testis, qui ausus est dicere fecisse uideri

eum, de quo ne cuius rei argueretur quidem ſcire po=tuiſſet, ipſe nunquam auderet iudicare, deberi uiro do=tem, quam mulier nullo auctore dixiſſet. ò rem præcla ram, uobiſq; ob hoc retinendam Recuperatores: quod enim eſt ius ciuile, quod neq; inflecti gratia neq; perfrin gi potentia, neq; adulterari pecunia poſſit? quod ſi non modo oppreſſum, ſed etiam deſertum aut negligentius adſeruatum erit, nihil eſt, quod quiſquam ſeſe habere certum, aut à patre accepturum, aut relicturum libe=ris arbitretur. quid enim refert, ædes, aut fundum re=lictum à patre aut aliqua ratione habere bene partum: ſi incertum ſit, quæ, cum omnia tua iure mancipij ſint, ea poſſis ne retinere? ſi parum ſit communitum ius? ſi ciuili ac publica lege cõtra alicuius gratiam teneri non poteſt? quid inquam prodeſt fundum habere, ſi, quæ decentiſſime deſcripta à maioribus iura finium, poſſeſ=ſionum, aquarum, itinerumq; ſunt, hæc perturbari ali=qua ratione, commutariq; poſſunt? mihi credite, maior hæreditas uenit unicuiq; ueſtrum in ijſdem bonis à iure & à legibus, quàm ab ijs, à quibus illa ipſa bona relicta ſunt: nam ut perueniat ad me fundus, teſtamento ali=cuius fieri poteſt: ut retineam quod meum factum ſit, ſine iure ciuili non poteſt. fundus à patre relinqui po=teſt: at uſucapio fundi, hoc eſt finis ſollicitudinis ac pe riculi litiũ non à patre relinquitur, ſed à legibus. aquæ=ductus, hauſtus, iter, actus, à patre, ſed rata auctoritas harum rerum omnium à iure ciuili ſumitur. quapro=pter non minus diligenter ea, quæ à maioribus accepi=ſtis, publica patrimonia iuris, quàm priuatæ rei ue=ſtræ retinere debetis: non ſolum quòd hæc iure ciuili ſe

pta sunt, sed etiam quòd patrimonium unius incommodo dimittitur, ius amitti non potest sine magno incommodo ciuitatis. in hac ipsa causa Recuperatores, si hoc nos non obtinebimus, ui armatis hominibus deiectum esse eum, quem ui armatis hominibus pulsum, fugatumq; esse constet, Cæcina rem non amittet, quam ipsam animo forti, si tempus ita ferret, amitteret: in possessionem in præsentia non restituetur, nihil amplius: populi R. causa, ciuitatis ius, bona, fortunæ, pòssessionesq; in dubium, incertumq; reuocabuntur: uestra auctoritate hoc constituetur, hoc præscribetur: quicum tu posthac de possessione contendes, eum si ingressum modo deieceris, in prædium restituas oportebit: sin autem ingredienti, cum armata multitudine obuius fueris, & ita uenientem repuleris, fugaris, auerteris, non restitues. tum statueritis uim in cæde solum, non in animo libidinis: nisi cruor appareat, uim non esse factam, iniuriarum delictum esse, qui prohibitus sit, nisi ex eo loco, ubi uestigium impresserit, deiici neminem posse, iuris retinere sententiam & æquitatem plurimum ualere oportere, an uerbo ac litera ius omne torqueri, uos statuite Recuperatores, utrum utilius esse uideatur. hoc loco percommode accidit, quòd non adest is, qui paulo ante affuit, & adesse nobis frequenter in hac causa solet, uir ornatissimus C. Aquilius. nam ipso præsente, de uirtute eius & prudentia timidius dicerem, quòd & ipse pudore quodam afficeretur ex sua laude, & me similis ratio pudoris à præsentis laude tardaret. cuius auctoritati dictum est ab illa causa concedi nimiũ non oportere.

uereor de tali uiro ne plus dicam, quàm uos aut sentiatis, aut apud uos commemorari uelitis, quapropter hoc dicam, nunquam eius auctoritatem nimium ualere, cuius prudentiã populus R. in cauendo, non in decipiendo perspexerit: qui iuris ciuilis rationem nunquam ab æquitate seiunxerit: qui tot annos ingenium, laborem, fidem suam populo R. promptam, expositamq; præbuerit: qui ita iustus & bonus uir est, ut natura, non disciplina consultus esse uideatur: ita peritus ac prudens, ut ex iure ciuili non scientia solum quædam, uerum etiam bonitas nata uideatur: cuius tantum est ingenium, ita prompta fides, ut, quicquid inde haurias, purum, liquidumq; te haurire sentias. quare permagnam initis à nobis gratiam, cum eum auctorem uestræ defensionis esse dicitis. illud autem miror, cur uos aliquid contra me sentire dicatis, cum eum auctorem uos pro me appelletis, uestrum nominetis. ueruntamen quid ait iste uester auctor? omnibus, quicquid uerbis actum pronunciatumq; sit, conuenit. ego ex isto genere consultorum non nominem, ut opinor, istum ipsum, quo uos auctore rem istam agere & defensionem causæ constituere dicitis. qui cum istam disputationem mecum ingressus esset, non posse probari quenquam esse deiectum, nisi ex eo loco, in quo fuisset: rem & sententiam interdicti mecum facere fatebatur, uerbo me excludi dicebat, à uerbo autem posse recedi nõ
* arbitrabatur. cum exemplis uterer multis, etiam illa materia æquitatis, ab uerbo & ab scripto plurimis sæpe in rebus ius æqui boniq; rationem esse seiunctam, semperq; id ualuisse plurimum, quod in se auctoritatis habuisset æquitatisq; plurimum: consolatus est me, & ostendit in

hac ipsa causa nihil esse quod laborarē: nam uerba ipsa sponsionis facere mecum, si uellem diligenter attendere. quonam inquā modo? quia certe, inquit, deiectus est Cæcina ui hominibus armatis aliquo ex loco: si non ex eo loco, quem in locum uenire uoluit, at ex eo certe, unde fugit. quid tum? Prætor, inquit, interdixit, ut, unde deiectus esset, eò restitueretur, hoc est quicunq; is locus esset, unde deiectus esset. Ebutius autem, qui fatetur aliquo ex loco deiectum esse Cæcinam, is, quo modo se restituisse dixit, necesse est male fecerit sponsionem. quid est Piso? placet tibi pugnare uerbis? placet causam iuris, et æquitatis, & nō nostræ possessionis, sed omnino possessionum omnium constituere in uerbo? ego, quod mihi uideretur, quod à maioribus factitatum, quod horum auctoritate, quibus iudicandum est, dignum esset: ostendi, id uerum, id æquū, id utile omnibus esse: spectari, quo consilio & qua sententia, nō quibus quidq; uerbis esset actum. tu me ad uerbum uocas? non ante uenio, quàm recusaro. nego oportere, nego obtineri posse, nego ullam rem esse, quæ aut comprehendi satis, aut caueri, aut excipi possit, si aut prætermisso aliquo uerbo, aut ambigue posito, sententia & re cognita non id quod intelligitur, sed id quod dicitur, ualebit. quoniam satis recusaui, uenio iam quò uocas. quæro abs te, sim ne deiectus, non de Fulciniano fundo: neq; enim Prætor, si ex eo fundo essem deiectus, ita me restitui iussisset: sed eò, unde deiectus essem. sum ex proximi uicini fundo deiectus, quà adibam ad istum fundum: sum de uia, sum certe alicunde, siue de priuato siue de publico: eò restitui sum iussus. restituisse te dixisti: nego me ex edicto Prætoris restitutum esse.

quid ad hæc dicimus? aut tuo, quemadmodum dicitur, gladio, aut nostro defensio tua conficiatur necesse est. si ad interdicti sententiam confugis, & de quo fundo actum sit tum, cum Ebutius *restituere iubebatur, id quærendum esse dicis, neque æquitatem rei uerbi laqueo capi putas oportere: in meis castris, præsidijsq; uersaris, mea, mea est ista defensio, ego hoc uociferor, ego omnes homines deosq; testor: cum maiores uim armatam nulla iuris defensione texerint, non uestigium eius, qui deiectus sit, sed factum illius, qui deiecerit, in iudicium uenire: deiectum esse, qui fugatus sit: uim esse factam, cui periculum mortis sit iniectum. istum locum fugis & reformidas: & me ex hoc, ut ita dicam, campo æquitatis ad istas uerborum angustias & ad omnes literarum angulos reuocas. in ijs ipsis intercludere insidijs, quas mihi conaris opponere. non deieci, sed eieci. peracutum hoc tibi uidetur: hic est mucro defensionis tuæ: in eum ipsum causa tua incurrat, necesse est: ego enim tibi refero: si non sum ex eo loco deiectus, quò prohibitus sum accedere: at ex eo sum deiectus, quò accessi, unde fugi. si* Prætor *nõ distinxit locum, quò me restitui iuberet, & restitui iussit, nõ sum ex edicto restitutus. uelim* Recuperatores, *hoc totum si uobis uersutius, quàm mea cõsuetudo defendẽdi fert, uidebitur, sic existimetis: primum alium, non me excogitasse: deinde huius rationis non modo nõ inuentorem, sed ne probatorẽ quidem esse me: idq; me nõ ad meam defensionem attulisse, sed illorũ defensioni retulisse. me pro meo posse iure dicere: neq; in hac re, quam ego protuli, quæri oportere, quibus uerbis* Prætor *interdixit, sed de quo loco sit actum, cum inter-*

dixit: neque in ui armatorum spectari oportere, in quo loco sit facta uis, uerum sit ne facta. te uero nullo modo posse defendere: in qua re tu uelis, uerba spectari oportere: in qua re nolis, non oportere. ueruntamen ecquid mihi respondetur ad illud quod antea dixi, non solum re & sententia, sed uerbis quoq; hoc interdictum ita esse compositum, ut nihil commutandum uideretur? attendite diligenter quæso Recuperatores: est enim uestri ingenij, non meam, sed maiorum prudentiam cognoscere: non enim sum id dicturus, quod ego inuenerim, sed quod illos non fugerit. Cum de ui interdicitur, duo genera causarum esse intelligebãt, ad quæ interdictum pertineret: unum, si qui ex eo loco, in quo esset: alterum, si ab eo loco quo ueniret, ui deiectus esset. & horum utrunq;, neq; præterea quicquam potest accidere Recuperatores. id adeo, si placet, considerate. si qui meam familiam de meo fundo deiecerit, ex eo me loco deiecerit. si qui mihi præsto fuerit cum armatis hominibus extra meum fundum & me introire prohibuerit, non ex eo, sed ab eo loco me deiecerit. ad hæc duo genera rerum, unum uerbum, quod satis declararet utrasq; res, inuenerunt: ut siue ex fundo, siue à fundo deiectus essem, uno atq; eodem interdicto restituerer. VNDE TV. hoc uerbum, unde, utrunq; declarat, & ex quo loco & à quo loco. unde deiectus est Cæcina? ex urbe. unde deiecisti? ab urbe. unde deiecti Galli? à Capitolio. unde qui cum Graccho fuerunt? ex Capitolio. uidetis igitur hoc uno uerbo significari res duas, & ex quo, & à quo loco. cum autem eo restitui iubet, ita iubet: ut si Galli à maioribus nostris postularent, ut eo restituerentur, un-

de deiecti essent, & aliqua ui hoc assequi possent: non opinor eos in cuniculum, quà aggressi erant, sed in Capitolium restitui oportere. hoc enim intelligitur, unde deiecisti, siue ex quo loco, siue à quo loco, eò restituas. hoc iam simplex est, in eum locum restituas: siue ex hoc loco deiecisti, restitue in hunc locum: siue ab hoc loco, restitue in eum locum, non ex quo, sed à quo deiectus. ut si qui ex alto, cum ad patriam accessisset, tempestate subito reiectus optaret, ut cum esset à patria deiectus, eò restitueretur; hoc opinor optaret, ut à quo loco depulsus esset, in eum se fortuna restitueret, non in salum, sed in ipsam urbem, quam petebat: sic (quoniam uim uerborum necessario similitudine rerum aucupamur) qui postulat, ut à quo loco deiectus est, hoc est unde deiectus est, eò restituatur. cum uerba nos eò ducunt, tum res ipsa hoc sentire atq; intelligere cogit. etenim Piso (redeo nunc ad illa principia defensionis meæ) si quis te ex ædibus tuis ui hominibus armatis deiecerit, quid ageres? opinor, hoc interdicto, quo nos usi sumus, persequerere. quid? si qui iam de foro redeuntem armatis hominibus domum tuam te introire prohibuerit? quid ages? utere eodem interdicto. cum igitur Prætor interdixerit, unde deiectus es, ut eò restituaris, tu hoc idem, quod ego dico & quod perspicuum est, interpretabere, cum illud uerbum unde, in utranq; rem ualeat, eoq; tu restitui sis iussus, tam te in ædes tuas restitui oportere, si è uestibulo, quàm si ex interiore ædium parte deiectus sis. ut uero iam Recuperatores nulla dubitatio sit, siue rem, siue uerba spectare uultis, quin secundum nos iudicetis,

*iudicetis,exoritur hic iam obrutis rebus omnibus & per
ditis,illa defensio,eum deyci posse,qui tum possideat: qui
non possideat,nullo modo posse:itaq;,si ego sim à tuis ædi
bus deiectus,restitui non oportere: si ipse sis,oportere.nu
mera quã multa in ista defensione falsa sint Piso.ac pri=
mum illud attende, te iam ex illa ratione esse depulsum,
ꝙ negabas quẽquam deyci posse,nisi qui in eo loco esset:
nunc iam posse concedis:eum, qui non possideat, negas
deyci posse. cur ergo aut in illud quotidianum inter=
dictum, unde ille me ui deiecit, additur,cum ego pos=
siderem, si deiici nemo potest, qui non possidet: aut
in hoc interdictum, de hominibus armatis, non addi=
tur, si oportet quæri, possederit,nec ne? negas deyci nisi
qui possideat.ostẽdo,si sine armatis,coactis ue hominibus
deiectus quisquam sit,eum,qui fateatur se deiecisse,uin=
cere sponsionem,si ostendat eũ non possedisse.negas deyci,
nisi qui possideat.ostẽdo,ex hoc interdicto de armatis ho
minibus,qui possit ostendere non possedisse eum,qui deie=
ctus sit,condemnari tamen sponsionis necesse esse,si fatea
tur esse deiectum.dupliciter homines deiiciuntur,aut si=
ne coactis,armatis ue hominibus,aut per eiusmodi ratio=
nẽ aut uim.ad duas dissimiles res duo deuincta interdi=
cta sunt.in illa ui quotidiana non satis est posse docere se
deiectum,nisi ostendere possit,cum possideret,tum deie=
ctum. ne id quidem satis est, nisi docet ita se possedis=
se, ut nec ui, nec clam, nec precario possederit. itaque
is, qui se restituisse dixit, magna uoce sæpe confiteri so
let, se ui deiecisse: uerum illud addit, non possidebat:
uel etiam, cum hoc ipsum concessit,uincit tamen spon=
sione, si planum facit, ab se illum aut ui, aut clam,*

aut precario possedisse. uidetis ne quot defensionibus eũ, qui sine armis ac multitudine uim fecerit, uti posse maiores uoluerunt? hunc uero, qui ab iure, officio, bonis moribus ad ferrum, ad arma, ad cædem confugerit, nudum in causa destitutũq; uidetis: ut, qui armatus de possessione contendisset, inermis planè de sponsione certaret. ecquid igitur interest Piso inter hæc interdicta? ecquid interest, utrum hoc additum, cum A. Cæcina possederit, nec ne? ecquid te ratio iuris, ecquid interdictorum dissimilitudo, ecquid auctoritas maiorum commouet? si esset additum, de eo quæri oporteret. additum non est, tamen oportebit. atq; ego in hoc Cæcinam non defendo: possedit enim Cæcina Recuperatores: & id tametsi extra causam est, percurram tamen breui, ut non minus hominem ipsum, quàm ius commune defensum uelitis. Cesenniam possedisse propter usumfructum non negas. qui colonus habuit conductum de Cesennia fundum, cum idem ex eadem conductione fuerit in fundo, dubium est, quin, si Cesennia tum possidebat, cum erat colonus in fundo, post eius mortem hæres eodem iure possederit? deinde ipse Cæcina, cum circuiret prædia, uenit in istum fundum, rationes à colono accepit. sunt in eam rem testimonia. postea cur Ebuti de isto potius fundo, quàm de alio, si quem habes, Cæcinæ denunciabas, si Cæcina non possidebat? ipse porrò Cæcina cur se moribus deduci uolebat, idq; tibi de amicorum, etiam de ipsius C. Aquilij sententia responderat? at enim Sylla legem tulit. ut nihil de illo tempore, nihil de calamitate Reip. querar, hoc tibi respondeo, adscripsisse eundem Syllam in eandem legem, si quid ius non es-

ſet rogari, eius ea lege nihilum rogatum. quid eſt quod ius non ſit, quod populus iubere, aut uetare non poſſit? ut ne longius abeam, declarat iſta aſcriptio eſſe aliquid: nam niſi eſſet, hoc in omnibus legibus non adſcriberetur. ſed quæro abs te, putes ne, ſi populus iuſſerit me tuum, aut item te meum ſeruum eſſe, id iuſſum ratum atque firmum futurum? perſpicis hoc nihil eſſe ut in cæteris, quæ rogaui. primum illud concedis, non, quicquid populus iuſſerit, ratum eſſe oportere. deinde nihil rationis affers, quamobrem ſi libertas adimi nullo modo poſſit, ciuitas poſſit: nam & eodem modo de utraq; re traditum nobis eſt: & ſi ſemel ciuitas adimi poteſt, retineri libertas non poteſt. qui enim poteſt iure Quiritum liber eſſe is, qui in numero Quiritum non eſt? atq; ego hanc adoleſcentulus cauſam cum agerem contra hominem diſertiſſimum noſtræ ciuitatis Cottam, probaui. cum Arretinæ mulieris libertatem defenderem, & Cotta Decemuiris religionem inieciſſet, non poſſe ſacramentum noſtrum iuſtum iudicari, quòd Arretinis adempta ciuitas eſſet, & ego uehementius contendiſſem ciuitatem adimi non potuiſſe: Decemuiri prima actione non iudicauerunt; poſtea re quæſita & deliberata, ſacramentum noſtrum iuſtum iudicauerunt. atque hoc & contradicente Cotta, & Sylla uiuo iudicatum eſt. iam uero in cæteris, ut omnes, qui in eadem cauſa ſunt, & lege agant, & ſuum ius perſequantur, & omnes iure ciuili ſine cuiuſquam aut magiſtratus, aut iudicis, aut periti hominis, aut imperiti dubitatione utantur, quid ego commemorem? dubium nemini ueſtrum eſt. certe quæri hoc ſolere

me non præterit, ut ex me ea, quæ tibi in mentem non ueniunt, audias: quemadmodũ, si ciuitas adimi non possit, in colonias latinas sæpe nostri ciues profecti sint. aut sua uolũtate, aut legis mulcta profecti sunt: quam mulctam si sufferre uoluissent, tamẽ manere in ciuitate potuissent. quid? quem paterpatratus dedidit, aut suus pater populus'ue uendidit, quo is iure amittit ciuitatem? ut religione ciuitas soluatur, ciuis R. traditur: qui cum est acceptus, est eorum, quibus est deditus. si non accipiunt, ut Mancinum Numantini, retinet integram causam & ius ciuitatis. si pater uendidit, eum, quem in suam potestatem susceperat, ex potestate dimittit. iam populus cũ eum uendidit, qui miles factus non est, non adimit ei libertatem, sed iudicat non esse eum liberum, qui, ut liber sit, adire periculum noluit. cum autem incensum uendidit, hoc iudicat: cum ij, qui in seruitute iusta fuerint, cẽsu liberẽtur, eum, qui, cum liber esset, censeri noluerit, ipsum sibi libertatem abiudicasse. quod si maxime ijsce rebus adimi libertas aut ciuitas potest, non intelligunt, qui hæc commemorãt, si per has rationes adimi maiores posse uoluerunt, alio modo noluisse: nam ut hæc ex iure ciuili protulerunt, sic afferant uelim, quibus lege aut Romana ciuitas, aut libertas erepta sit. nam quod ad exilium attinet, perspicue intelligi potest quale sit. exilium enim non supplicium est, sed profugium portusq; supplicij: nam qui uolunt pœnam aliquam subterfugere aut calamitatem, eo solum uertunt, hoc est sedem ac locum mutant. itaque nulla in lege nostra reperietur, ut apud cæteras ciuitates, maleficium ullum exilio esse mulctatũ. sed cum homines, uincula, neces, ignominiasq; uitant, quæ

sunt legibus constitutæ, confugiunt quasi ad aram in exilium: qui si in ciuitate legis uim subire uellent, non prius ciuitatem quàm uitam amitterent: quia nolunt, non adimitur his ciuitas, sed àb his relinquitur atque deponitur: nam cum ex nostro iure duarum ciuitatum nemo esse possit, tum amittitur hæc ciuitas denique, cum is, qui profugit, receptus est in exilium, hoc est in aliam ciuitatem. non me præterit Recuperatores, *tametsi de hoc iure multa prætereo, tamen me longius prolapsum esse, quàm ratio uestri iudicij postularit. uerum id feci, non quòd uos in hac causa hanc defensionem desiderare arbitrarer, sed ut omnes intelligerent, nec ademptam cuiquam ciuitatem esse, nec adimi posse. hoc cum eos scire uolui, quibus* Sylla *uoluit iniuriam facere, tum omnes cæteros nouos, ueteresq; ciues: neque enim ratio afferri potest, cur si cuiquam nouo ciui potuerit adimi ciuitas, nõ omnibus antiquissimis ciuibus possit: nam ad hanc quidem causam nihil hoc pertinuisse, primum ex eo intelligi potest, quòd uos ea de re iudicare non debetis: deinde quòd* Sylla *ipse ita tulit de ciuitate, ut non sustulerit horum nexa atque hæreditates: iubet enim eodem iure esse, quo fuerint* Ariminenses: *quos quis ignorat duodecim coloniarum fuisse, & à populo* R. *hæreditates capere potuisse? quòd si adimi ciuitas* A. Cæcinæ *lege potuisset, magis illam rationem tamen omnes boni quæreremus, quẽadmodum spectatissimum, prudẽtissimumq; hominem, summo consilio, summa uirtute, summa auctoritate domestica præditum, leuatum iniuria ciuem retinere possemus, quàm uti nunc, cum de iure ciuitatis nihil potuerit deperdere, quisquam existat, nisi tui* Sexte *similis &*

stultitia & impudentia, qui huic ciuitatem ademptam esse dicat. qui quoniam Recuperatores suum ius non deseruit, neque quicquam illius audaciæ, petulantiæq; concessit, derelinquo iam communem causam, populiq; R. ius in uestra fide ac religione depono. is homo ita se probatum uobis uestriq; similibus semper uoluit, ut id non minus in hac causa laborarit: nec cõtenderit aliud, quàm ne ius suum dissolute relinquere uideretur: nec minus uereretur, ne contemnere Ebutium, quàm de eo contemptus esse existimaretur. quapropter si quid extra iudicium est, quod homini tribuendum sit, habetis hominem singulari pudore, uirtute cognita, & spectata fide amplissimum, Etruriæ nomine totius in utraque fortuna cognitum multis signis & uirtutis, & humanitatis. si quid in contraria parte in homine offendendum sit, habetis eum, ut nihil dicam amplius, qui se homines coegisse fateatur. sin hominibus remotis de causa quæretis: cum iudicium de ui sit, is, qui arguitur, uim se hominibus armatis fecisse fateatur: uerbo se non æquitate defendere conetur: id quoque ei uerbum ipsum ereptum esse uideatis: auctoritatem sapientissimorum hominum facere nobiscum: in iudicium non uenire, utrum Cæcina possederit, nec ne: tamen doceri possedisse: multo etiam minus quæri A. Cæcinæ fundus sit nec ne: me tamen id ipsum docuisse, fundum esse Cæcinæ: cũ hæc ita sint, statuite quid uos tempora Reip. de armatis hominibus, quid illius confessio de ui, quid nostra decisio de æquitate, quid ratio interdicti de iure admoneant, ut iudicetis.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T
V X Y Z. AA BB CC DD EE FF GG
HH II KK LL MM NN OO PP QQ.
Omnes quaterniones præter QQ duernionem.

APV.D ALDI FILIOS.

VENETIIS,M.D.XL.MENSE OCTOBRI.

AL DVS